432

ONISIFOR GHIBU
Profesor la Universitatea din Cluj,
Membru corespondent al Academiei Române

DELA BASARABIA RUSEASCĂ LA BASARABIA ROMÂNEASCĂ

ANALIZA UNUI PROCES ISTORIC

— ÎNSOȚITĂ DE 186 DOCUMENTE —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VOL. I

CLUJ
— 1926 —

Prețul: 200 lei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ONISIFOR GHIBU
Profesor la Universitatea din Cluj,
Membru corespondent al Academiei Române.

□□□

DELA
BASARABIA RUSEASCĂ
LA
BASARABIA ROMÂNEASCĂ

ANALIZA UNUI PROCES ISTORIC
— ÎNSOȚITĂ DE 186 DOCUMENTE —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VOL. I

CLUJ
— 1926 —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dlui M. Lăpedatu,
cu cele prietenești
Romuli, 15. VI. 926.
O. Ghibu

Închin această carte

Luptătorilor basarabeni dela 1917-1918, cari, deșteptați din ideologia internațională, s'au ridicat peste vălmășagul Revoluției rusești, la ideia națională, punând astfel Basarabia pe calea firești ei desvoltări în cadrul Românismului și al Latinității.

AUTORUL.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREFAȚĂ

Nicio rătăcire nu poate fi folositoare, precum nici un adevăr nu poate fi vătămător.

De Maistre: **Soirées de St. Petersbourg**, t. I, p. 491.

Încerc în publicația de față să explic lungul și complicatul proces istoric, care de veacuri întregi are loc la marginea răsăriteană a pământului locuit de neamul nostru, și care în ultimul deceniu a intrat într'o fază, a cărei cât mai grabnică încheiere nu mai poate fi privită astăzi ca o simplă necesitate de ordin pur românesc, ci ca o chestiune de politică internațională.

Ca unul, care de mai bine de douăzeci de ani urmăresc cu atențiune și cu interes problema românismului de peste Prut, ca pe o problemă nu numai a românismului integral, ci și a Latinității, și mai ales ca unul, care în anii decisivi 1917-1918, din grația Providenței am avut fericirea să fiu printre martorii oculari cei mai apropiați ai ultimului act din istoria acestei ramure a neamului nostru, am socotit că modesta mea contribuție la lămurirea și la rezolvirea definitivă a chestiunei basarabene nu va fi nici de astădată fără folos.

Problema Basarabiei, după cum rezultă din paginile acestei publicaţiuni, nu este o pură chestiune de litigiu româno-rus, asemănătoare celei alsaciene-lorene, — nici numai o parte importantă a chestiunii naţionale general-româneşti, ci ea constitue un capitol organic din străduinţele bimilenare ale gintei latine de a se menţinea şi afirma ca factor de cultură vest-europeană la porţile Orientului zbuciumat de o mentalitate aparte. In evoluţia ei istorică, problema Basarabiei a împărtăşit pe deplin soarta ramurei orientale a Latinităţii strivite aproape cu totul de angrenajul marilor forţe politice ale slavismului, ale germanismului şi ale turanismului. Dar, când după un examen de aproape două mii de ani, această ramură răzleţită dela trunchiul ei, a dovedit lumei nu numai că merită să trăiască, dar că în interesul chiar al păcii Europei, trebue să trăiască, uzând de întreaga libertate a desfăşurării forţelor ei, grava problemă a Basarabiei a intrat, prin însăşi firea lucrurilor, în faza ei de definitivă rezolvire.

Cei aproape zece ani dela izbucnirea revoluţiei ruseşti, care a accelerat procesul istoric firesc, sunt suficienţi pentru a da tuturora perspectiva istorică necesară unei depline înţelegeri a evenimentelor atât din istoria României, cât şi din aceea a Rusiei, în legătură cu problema basarabeană. Ei ni-au verificat îndeajuns valoarea ideilor sociale şi politice, care stau la baza desvoltării acestor ţări, punând în deplină evidenţă pe deoparte forţa internaţionalismului revoluţionar, valorificat până azi aproape exclusiv ca factor destructiv, pe de alta pe a naţionalismului creator, ca bază a conviefuirii pacinice a umanităţii.

Din analizarea obiectivă, neinfluențată de un naționalism ieften, care adeseori mai mult strică unei cauze patriotice, procesul revenirii Basarabiei la patrimoniul național integral, în ciuda tuturor antecedentelor cari ar putea să facă pe cineva să sprijinească teza contrară, — nu se înfățișează ca un oarecare accident datorit revoluției rusești, nici ca o simplă lovitură militară, respectiv ca o abilă manevră diplomatică, ci ca un proces natural necesar, asemănător aceluia, care se petrece primăvara, când după o iarnă lungă și geroasă, se ivește soarele cald și luminos, care face să învie tot ce are în sine germenii vieții. Revoluția rusească are, în întreaga fază din urmă a istoriei Basarabiei, singurul merit, de a-i fi dat acesteia posibilitatea ca, profitând de un concurs de împrejurări pe cât de firești, pe atât de prielnice, să se desmeticească din buimăceala grozavă, în care o ținuse mai mult de un veac, mirajul imensei împărății și identitatea de religie cu aceasta, cât și din zăpăceala ideologiei internaționale, precum și din exclusivismul unui „moldovenism" mumificat și al unui regionalism basarabean strâmt, — și să se ridice la conștiința naționalității sale adevărate și la aceea a menirii sale în lume.

Actul petrecut la 1917-1918, însemnează încetarea unui proces sufletesc artificial și îndrumarea lui în singura direcție firească; el marchează emanciparea „norodului moldovenesc" de supt apăsarea ignoranței seculare, în care l-a ținut un regim reacționar, și de supt influența lozincilor revoluționare noi, nepotrivite cu sufletul lui, — și intrarea lui în curentul de viață al românismului integral și, prin acesta, în cu-

rentul de viață și de cultură al latinității și al umanității.

Ce e drept, convieţuirea îndelungată cu Rușii a lăsat adânc întipărite, dacă nu în sufletul poporului basarabean, dar în acela al multor conducători ai lui, idei și metode, cari au împiedecat și continuă a împiedeca consolidarea Basarabiei în cadrul noii patrii unitare. Din studiul de față aceste idei și metode ies la lumină, dând cetitorului putința să reflecteze asupra lor.

*

Volumul prezent tratează procesul trecerii dela Basarabia rusească la cea românească în întreagă evoluția lui mai mult de cât seculară; al doilea volum va înfățișa aportul pe care l-a adus românismul de dincoace de Prut la desrobirea Basarabiei, iar al treilea va cuprinde istoria amănunțită a forțelor politice care, în anii 1917-1918, au îndrumat viața Basarabiei dela ideologia socialist-revoluționară, spre concepția națională.

*

Anexele volumului de față constitue un prețios material istoric documentar, menit a dovedi nu numai contribuția spontană a zeci de Basarabeni la noua îndrumare a țării lor și a întregului neam, ci și judecata sănătoasă a poporului de peste Prut în ce privește marea chestiune a vieții naționale.

*

Nădăjduesc că această publicație, datorită unui om, care nu este legat prin niciun fel de interes personal sau material de Basarabia, ci este determi-

nat exclusiv de motive de adevăr şi de dreptate, va avea norocul să contribue într'o măsură oarecare, nu numai la mai buna cunoaştere a chestiunii basarabene, ci şi la cât mai apropiata ei rezolvire definitivă, atât din punctul de vedere al politicei interne, cât şi din al celei externe.

Cluj, 27 Martie 1926, ziua aniversară a Unirii Basarabiei cu România.

O. Ghibu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DELA
BASARABIA RUSEASCĂ
LA
BASARABIA ROMÂNEASCĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INTRODUCERE

I.

Istoria unui popor stă într'o strânsă legătură cu aşezarea lui geografică.

Aşezaţi în partea aceasta a lumii, în care locuim dela zămislirea noastră, — căci noi n'am venit aici din alte continente sau ţări, ca popor de năvălitori, sau de colonişti, cum au venit Ungurii, Ruşii, Germanii, Evreii, etc.— noi nu puteam avea altă istorie, decât aceea pe care am avut-o. Inconjuraţi de toate părţile de popoare mari şi puternice, de rasse deosebite de a noastră, era firesc să avem un lung trecut de zbucium pentru menţinerea noastră şi pentru afirmarea noastră. Este aproape o minune că în astfel de împrejurări extraordinare ne-am putut menţinea, câtă vreme o mulţime de popoare, ca Goţii, Gepizii, Avarii, Cumanii ş. a. au pierit pe aceste plaiuri pentru totdeauna. Persistenţa noastră se explică exclusiv prin tenacitatea noastră de rassă, care a învins şi cele mai puternice obstacole, asigurând continuitatea vieţii noastre, până la posibilitatea deplinei ei afirmări.

Dar câte suferinţe ni-au fost scrise!

In adevăr, istoria noastră a fost vrednică să fie privită de un Michelet, ca o epopee sublimă prin tragicul ei, şi poate că ea îşi aşteaptă încă de aici înainte pe maestrul genial, care s'o cânte după vrednicie...

Noi nu vom încerca nici măcar să schiţăm această istorie, ci ne vom opri numai la o mică parte a ei, urmărind ***soarta Românismului din partea răsăriteană a teritoriului locuit de el,*** întrucât aceasta a fost în legătură cu uriaşa putere de odinioară a Impărăţiei ruseşti.

D. ***N. Iorga,*** a analizat pe larg, în cartea d-sale scrisă la 1917 şi publicată la Iaşi supt titlul: ***Histoire des relations russo-roumaines,*** legăturile pe cari poporul românesc de pretutindeni le-a avut în cursul timpului, cu poporul rusesc, — noi nu ne vom ocupa aici decât de legăturile mai nouă pe cari ramura de răsărit a poporului nostru le-a avut cu Rusia până la terminarea războiului mondial, stăruind în special asupra procesului istoric al emancipării acelei ramuri de supt îndelungata influenţă ruusească.

II.

Desvoltarea nefirească a poporului român, rupt de fatalitatea istorică în mai multe formaţiuni de stat, a expus poporul nostru la situaţii critice, cari l-au costat nespus de mult şi l-au împiedecat veacuri dearândul în desvoltarea lui naţională, politică, economică şi culturală. Departe de leagănul originei sale şi de popoarele de un sânge cu el, în acelaş timp sfâşiat în atâtea părţi, el a fost osândit adeseori să trăiască din mila vecinilor lui, cari l-au tratat totdeauna potrivit intereselor lor. Deosebirea de limbă şi de religie faţă de stăpânii săi din vechea Ungarie, l-au ţinut până la mijlocul veacului trecut într'o situaţie mai mult decât precară, iar antagonismul dintre cele două Puteri, Rusia şi Turcia, cari au luptat sute de ani peste trupul vechilor Principate române, li-a impus acestora o viaţă agitată şi incapabilă de o consolidare deplină. Trebuind să aleagă pe de o parte între „păgânii" dela Miază-zi, pe de alta între „creştinii" dela Apus şi între cei dela Răsărit, de o lege cu ei, — vechile Principate au trebuit să oscileze clipă de clipă între două şi mai multe politici de opor-

tunitate, cari ambele li-au fost fatale în anumite clipe hotărîtoare. Totuş, în cursul timpului, sufletul popular, chinuit de vitregitatea vremurilor cumplite şi mângăiat numai de adierea învăţăturilor creştine, cari îi dădeau puterea de a rezista şi nădejdea de a crede într'o izbăvire,— în marea agitată a vieţii a început să se îndrepte cu încrederea sa spre cel mai mare şi mai puternic dintre vecinii săi, spre care-l atrăgea şi mirajul puterii şi strălucirii lui, şi identitatea de credinţă religioasă.

In adevăr, Românii din toate provinciile s'au îndreptat încă din sec. XVII cu speranţele lor spre Rusia, ca spre ţara adevăraţilor creştini, dela care aşteptau nu numai mângăierea, ci şi mântuirea. Rusia Impăratului pravoslavnic exercita asupra sufletului nostru popular o influenţă incomparabil mai mare, decât Curtea împărătească din Viena, decât Ţarigradul patriarhului, decât Roma originei noastre sau decât Locurile Sfinte, unde a trăit şi pătimit Mântuitorul. Marele Mitropolit al Moldovei, *Varlaam*, scria către Ţarul *Mihail Teodorovici*: „Prin lucrarea atotputernicului Dumnezeu şi prin bunătatea lui nespusă, Vi s'a dăruit mai aleasă decât altora înţelepciune şi în Hristos cucernicie, care se aude în toată lumea"... „Că nu numai pe noi ne-ai atras spre casa iubirii şi binefacerii Maiestăţii Impărăţiei Tale, ci mai ales harul lui Dumnezeu a aşezat împărăţia Maiestăţii Tale între împăraţi şi cneji, spre a fi în cele din urmă ocrotitorul şi apărătorul bunei credinţi, răscumpărătorul robilor, mângăitorul celor ce sufăr în mizerie şi ziditorul bunei credinţi, mărirea şi lauda pravoslavnicilor, ochiul luminat al Bisericii răsăritene, milostenia nesecată a celor ce cer". La 1700 *Mitropolitul Teodosie* dela Bucureşti ruga pe Ţar să nu uite de neamul ortodox; „nici să-l respingă, nici să-l lase până la sfârşit în acele năpraznice suferinţi şi necazuri ale lui, ci să-l ridce ca pe un căzut, căci nemăsurata bunătate şi neajunsa înţelepciune a lui Dumnezeu l-a ales şi l-a aşezat de cel mai mare şi mai puternic Ţar şi Monarh

al acelei mari şi întinse împărăţii, de căpetenia şi corifeul cel mai înalt a tot neamul drept-măritor, spre care privesc toţi ochii şi după Dumnezeu, caută la el, Marele Domn; nădăjduesc în el şi dela el aşteaptă toţi mântuire şi mângâiere"[1].

Concepţiunea aceasta o găsim în sec. XVII şi la mitropoliţii din Ardeal, iar în sec. XVIII, pe vremea luptelor în contra Unirii cu romano-catolicii, o găsim până şi la poporul de jos, la ţărani, cari se adresează cu petiţii la Ţarina *Elisaveta Petrovna* şi cari se duc în persoană la Viena, pentru a trata cu ministrul plenipotenţiar al Rusiei, şi chiar şi la Moscova. Aceştia i se adresează Ţarinei ca oblăduitoare nu numai a toată Rusia, ci „şi atot creştinescului norod", ca „fiica cia adevărată şi aleasă a besearecii, îndreptătoarea cia lăudată a politicei, slava cea luminată a pravoslavnicilor, şi luminată sprijineală a creştinătăţii",— ca „Maică milostivă", al cărei ajutor îl cer „ca să poată tot pravoslavnicul norod viia, subt luminata-ţi aripă a Impărăţiei Tale"[2]. Vrăjit de puterea împărătesii ruseşti, poporul român din Ardeal cere cu stăruinţă ca aceasta să se milostivească a porunci ca, de aci încolo, preoţii pravoslavnici din Ardeal să fie hirotoniţi şi să atârne de Sfântul Sinod al Bisericii ruseşti[3], care să le designeze şi pe episcopi[4].

Până în ziua de astăzi vesteşte credinţa în puterea Rusiei, inscripţia latinească de deasupra intrării bisericii Sfântului Nicolae din Braşov: ***Pia liberalitate Elisabetae Petrovnae Imperatricis totius Rusiae Monocraticis invictae hic sacer locus est renovatus anno 1751***[5].

[1] *S. Dragomir:* Audienţe româneşti la Ţarii Rusici în veacul al XVII. Luceafărul, Sibiiu, 1912, p. 31.
[2] S. Dragomir: Relaţiile bisericeşti ale Românilor din Ardeal cu Rusia în veacul XVIII. Sibiu, 1914, p. 53.
[3] Id., ib. p. 31.
[4] Id., ib. p. 37.
[5] Ib. p. 9.

III.

Desele ocupaţii ruseşti ale Principatelor române (şease, în timp de 115 ani: la 1739, 1769-1774, 1788-1792, 1806-1812, 1828-1834 şi 1853-4), oricât de grele ar fi fost ele pentru acestea din punct de vedere politic şi economic, au lăsat în sufletul poporului, şi mai cu seamă la cler şi la o parte a boierimii, urme destul de adânci şi au făcut să se trezească în ei convingerea că numai Rusia pravoslavnică mai poate mântui Principatele de grozava apăsare turco-fanariotă, care mistuia toate forţele ţării.

Cărţile tipărite, la Bucureşti şi la Iaşi, în cei cinci ani ai celei de a doua ocupaţiuni, sunt pline de cuvinte de admiraţie faţă de *Ecaterina,* „Imperatriţa noastră", ale cărei arme „purtătoare de cruce" au „cutremurat inimile vrăjmaşilor, întorcând taberele lor spre fugă" şi care şi-a luat asupră-şi „apărarea neamului creştinesc de către vrăjmăşeasca călcare şi cumplire". „Fericite noroadele acele preste care vor să împărăţească aceste Pravile",— zice *mitropolitul Gavriil* în prefaţa cărţii *Învăţătură a Insuşi stăpânitoarei Măriri Ecaterinei a II către orânduita epitropie preste alcătuirea arătării a unii noao Legiuitoare Condică,* apărută în 1773 la Iaşi. Iar în Octoihul tipărit la 1774 în Bucureşti supt *mitropolitul Grigorie,* se da expresiune într'un acrostih dorinţei ca „singura stăpânitoarea Doamna noastră Imperatriţă Ecaterina Alexievna să împărătească şi să domnească milos spre noi şi spre toate".

Nu este de mirare, astfel, apariţia la 1789, cu binecuvântarea episcopilor *Antonie* al Romanului şi *Iacov* al Huşilor, ambii vicari ai mitropoliei moldoveneşti, a unui *„Indreptar de cântări şi rugăciuni împărăteşti, pentru a se sluji neapărat în slujbele bisericeşti",* — tipărit la Iaşi, în limba slavonă, şi cuprinzând rugăciuni şi cântări pentru pomenirea Ţarului şi a familiei împărăteşti. Această carte fu impusă să se citească în vechea şi sfânta limbă slavonă de către toţi preoţii Moldovei. In anul următor se tipă-

rea, tot la Iaşi, cu blagoslovenia *arhiepiscopului Ambrozie* „al Ecaterinoslavii, a Tavricescului Cherson şi ţiitor de loc al Exarhiei Moldovlahii", o *Învăţătură creştinească,*— în româneşte şi ruseşte. Aceasta era de fapt *Catehismul arhiepiscopului Platon* dela Moscova. „Folosul acestei creştineşti învăţături — se zice în Prefaţă — şi neapărata datorie ce o are creştinul a şti credinţa şi legea sa, au fost îndestulată pricină a se da poruncă să se tălmăcească şi să se tipărească împreună şi în limba moldovenească acest pravoslavnic Catehism, în vremea când pravoslavnicul nostru Prinţipat se află supt apărarea armelor acei prea puternice şi pravoslavnice împărăţii". Acelaş Ambrozie tipăreşte la 1790, în Iaşi, o cuvântare în limba slavonească, ţinută la mănăstirea Neamţului, apoi o Psaltire şi un Apostol. La 1791 el introduce în viaţa bisericească a Moldovei instituţia rusească a blagocinilor. „Drept aceea — zice el în prefaţa ediţiei române-ruse a *Cărticicii pentru datoria şi stăpânirea Blagocinilor şi a Protopopilor,*— s'au socotit a fi de folos ca să se aşeze aicia în păstoria Mitropoliei Moldovlahii blagocini, adică privighetori preste buna orânduială, a cărora în ce stă datoria şi puterea, arată cărticica aceasta"[1].

La 1792 Ambrozie tipăreşte un *Catavasier* românesc; tot atunci apare şi un *Ceaslov,* precum şi nişte cărţi pentru învăţarea mai uşoară a limbei ruseşti.

In timpul celei de a patra ocupaţiuni ruseşti (1806-1812), care s'a terminat apoi cu anexarea Basarabiei, întâlnim la 1807 pe mitropolitul *Veniamin Costachi* publicând o ediţie românească a *„Molebnicului,* care cuprindea rânduiala rugăciunilor pentru Împăratul şi a Paraclisurilor împărăteşti la naşterea lui, la suirea în scaunul împărătesc a toată Rusia, şi la încoronaţie şi în vreme de biruinţă". Rugăciunile pentru Ţar şi pentru familia lui aveau să se facă „în fieşte care lună şi zi. Aşa tot clirosul bisericesc să aibă a urma negreşit".

[1] Bianu-Hodoş, *Bibliografia românească veche,* v. II, pg. 341.

Tot în acel an se începe la mănăstirea Neamţ activitatea religioasă literară extraordinar de bogată a călugărului rus Paisie Velicicovschi, care şi-a făcut numele nemuritor în analele vieţii religioase a Moldovei. Prin osteneala lui şi a unui considerabil număr de ucenici ai lui, se începe acolo publicarea unui mare număr de cărţi bisericeşti, parte în slavoneşte, parte în româneşte. Mănăstirea Neamţ a devenit, graţie lui Paisie, un focar de lumină, fără precedent în istoria Românilor. Spirit luminat şi plin de virtute, bun şi devotat lui Dumnezeu şi oamenilor, Paisie a câştigat dragostea contemporanilor într'un mod miraculos şi persoana lui a contribuit mult la creşterea stimei Moldovenilor pentru pravoslavia curată rusească şi pentru apropierea cât mai tare de ea şi, prin ea, de Impărăţia rusească.

Cea dintâi publicaţie apărută la Mănăstirea Neamţ în acest spirit, au fost Vieţile sfinţilor în 12 volume mari, traduse din limbă slavonă cu blagoslovenia mitropolitului Veniamin, „în zilele prea înălţatului şi prea blagocestivului şi de Christos iubitorului, singurului stăpânitorului marelui Impărat Alexandru Pavlovici a toată Rusia". In onoarea acestuia se publică pe versoul titlului, stema împărătească rusească, cu stemele ţărilor româneşti, de proporţii mici de tot, la picioarele acesteia, urmate de aceste versuri caracteristice:

Gripsorul [1], corbul [2] şi bourul [3] împreună,
Schiptrul cu spata spre laudă s'adună.
Acestea, Impărate-ţi împletesc stemă înfrumuseţată,
In loc de părinţi blagocestia şi pravoslavia ţi se arată,
Luminător că te-ai născut al neamului Moldo-
[Valahiei
Prea vrednic stăpânitor al ţărilor şi al politiei.
Corbul, carele au hrănit pe flămândul Ilie,

[1] Stema Rusiei.
[2] Stema Ţării Româneşti.
[3] Stema Moldovei.

Ţi-aduce Impărate cu crucea putere şi tărie.
Intinde-te ca sgripsorul, pre toate stăpâneşte,
Cu schiptrul şi cu spata pre vrăjmaşi îi munceşte.
Pre cei văzuţi şi nevăzuţi cu mare biruinţă,
Precum rugăm pe Dumnezeu cu multă umilinţă,
Să te întărească minunat întru împărăţie slăvită,
Cu pace, cu linişte, cu viaţă bine norocită
Şi'ntr'al său dumnezeesc lăcaş şi fericire,
Să-ţi dea Cerescul Impărat parte şi moştenire.

Interesant este că această mare publicaţie introduce pe lângă sfinţii greci, singurii cinstiţi până aci în biserica românească, şi pe sfinţii slavi. „Lângă acesta — zice Veniamin în Prefaţa vol. I— încă sunt adăogaţi şi vieţile sfinţilor sloveni, care de nu s'ar fi tălmăcit [cartea] de pe slovenie, rămânea acelea netălmăcite şi rămâind, se împuţina folosul, minunate fiind şi acelea şi întocmai folositoare"[1].

Aşa dară, în ortodoxia tradiţională a Moldovei au intrat rând pe rând alături de cultul Ţarului şi acela al sfinţilor slavi, apoi teologia rusească (Platon) şi elemente de organizaţie bisericească rusească (instituţia blagocinilor).

IV.

Epoca despre care vorbim este bogată în tipărituri provenite din Rusia: o nouă ediţie a Datoriei blagocinilor, (1808), alta a Instituţiunii creştineşti a lui Platon, (în acelaş an), o a treia ediţie a Cărţii de rugăciuni pentru cererea de biruinţă şi a Paraclisului pentru familia împărătească (1809), o Orânduială pentru sfinţirea bisericii (1809), De suflet folositoare carte (1813) ş. a.

Caracteristice sunt pentru zugrăvirea stării sufleteşti din Moldova acestui timp, următoarele ver-

[1] Bianu-Hodoş, o. c., II, 510.

suri din acrostihul dedicat *Impăratului Alexandru Pavlovici* în prefaţa volumului de pe Octomvrie al *Vieţilor sfinţilor*, apărut la 1809:

Gripsorul cu a stemelor împodobire,
arată întinderea împărăţiei la multă lăţire.
Luminata cruce, ce stă pe Coroană sus,
un cinstit schiptru în dreapta i-au pus
Prea Blagocestivului Alexandru Impărat,
şi ţinerea a toate dându-i-o cel prea Inalt.
Cu adevărat şi-n vremea viitoare aşa este a fi
pân ce soarele şi luna vor străluci.
Iar cea a Boului fire prea plecată
descopere a Moldovenilor supunerea toată,
Că se supune înălţimei sale cu bună voire,
de unde aşteaptă şi multă miluire.
Iar corbul prin semnul cel de biruinţă,
vesteşte a Valahilor întemeiare în credinţă;
Încă şi mărimei sale îi aduce
putere şi tărie prin cinstita Cruce,
Şi Bisericii spor şi 'mpodobire
întru a înnălţimei sale bună ocrotire.
Că în luminaţi anii săi s'au început
tipărirea acestor cărţi ce-au zăcut,
Multă vreme fiind netălmăcite,
din care şi două acumu-s tipărite,
Din limba slovenească adecă s'au scos
spre a neamului românesc folos.
Doriţi suntem de a lor săvârşire
a o vedea întru ale lui luminate zile.
Dumnezeu să-i dea Cereasca sa împărăţie,
Ca după ce aicea puţin, acolo să fie în vecie[1].

Versurile acestea exprimă credinţa în atotputernicia şi vecinicia împărăţiei ruseşti şi conştiinţa nimicniciei neamului românesc, menit să fie totdeauna supus de bună voie Impărăţiei ruseşti.

[1] Bianu-Hodoş, o. c., III, p. 16.

Aceasta e Moldova din epoca fanarioţilor, întreruptă de repeţite ori de ocupaţiile ruseşti, singurele aproape, cari făceau să mai licărească înaintea poporului nădejdea unor zile mai bune.

V.

Intreagă cultura naţională a Moldovei în aceste vremuri era de caracter religios. Activitatea Academiei greceşti dela Iaşi se resimţia foarte puţin în cultura poporului, ea se revărsa doar asupra curtenilor şi asupra unei mici părţi a boierimei. Nici în şcoală, nici în biserică, nici la curtea domnească, ideea naţională românească nu exista decât într'o formă cu totul vagă şi teoretică; ea nu era cristalizată ca conştiinţă activă, luptătoare, ci doar ca un sentiment platonic ocazional. Punctul de gravitaţie al întregii culturi era religia.

Astfel, nu ne poate surprinde că, într'o vreme, când Transilvania înregistrează o adevărată renaştere a sufletului naţional, prin istorie, prin limbă, prin conştiinţa originii romane a poporului român, a continuităţii lui în Dacia şi a drepturilor lui imprescriptibile pe plaiurile acesteia,— într'o epocă în care apar pe orizontul vieţii ardelene o pleiadă întreagă de luptători pentru naţionalitate, ca *Samuil Clain, George Şincai, Petru Maior, Ion Molnar-Piuariu, Mih. Martinovici Roşu, Paul Iorgovici, Dim. Eustatievici, Radu Tempea, Ion Barac, D. Obradovici, Vasile Aaron, G. Haines, D. Ţichindeal, George Lazăr, C. Diaconovici Loga* şi o mulţime de alţii mai mărunţi, cari atacă în preocupările lor toate domeniile vieţii şi ale ştiinţei, punându-le în slujba ridicării întregului neam românesc,— în Moldova totul se reduce la cultura religioasă cu orientări tot mai înteţite spre Rusia. Nu ne putem mira deci, că în această epocă, cea mai mare faptă naţională a putut fi socotită acolo tipărirea Vieţilor Sfinţilor şi apariţia călugărului rus Paisie, ca cel mai mare îndrumător al vieţii Moldovei. Iată, în adevăr, cuvintele din prefaţa ultimului volum al acestei publicaţii monumentale:

„Nici o vreme, de când neamul acesta Românescul, dela Roma, de unde şi numele îşi trage, pre locurile acestea s'au mutat, au căzut din patrie, s'au desgolit de vrednicie, s'au înstrăinat de limba sa, s'au lipsit de cărţile sale cele latineşti şi de slovele lor, şi au luat slove străine, împreună cu care şi frumuseţa limbii sale cei părinteşti şi-au pierdut. Deci nicio vreme zic, de atuncea şi până în vremile acestea, nu este nici mai vestită, nici mai vrednică de laudă şi de evlavie, nici mai de nevoie de istorisire, decât aceasta întru care s'au tălmăcit Vieţile Sfinţilor de preste tot anul, întru carea şi în tipar s'au dat, şi cu dânsele limba Românească cea săracă de aceste Istorii de suflet folositoare s'au îmbogăţit şi neamul nostru s'au luminat. Cât vremea aceasta poate să se potrivească şi să se asemeneze cu vremea Elinilor, întru care s'au tălmăcit Sfânta Scriptură din limba evreească în cea elinească. Pentru aceasta de nevoie s'au socotit a se face aici la sfârşit, un mic şi prea scurt cuvinţel de mulţămire şi de laudă către făcătorii de bine şi ajutătorii locrului acestuia marelui şi de laudă vrednicului, şi către patrioţi, şi înştiinţare către iubitorii de Dumnezeu cetitori.

Dumnezeu cela ce pre toate făpturile sale de a sa pornire şi milostivire le împărtăşeşte şi spre folosul neamului omenesc le iconomiseşte şi voieşte ca tot omul să se mărturisească şi la cunoştinţa adevărului să vie, văzând pre neamul Românesc, blagocestiv adecă cu credinţă, dară liipsit de uneltele prin care se întăreşte şi se creşte credinţa ; iubitor de Dumnezeu şi de fapte bune, dar pustiu de armele luminii, cu care ne sfătueşte Sfântul Pavel să ne îmbrăcăm; fierbinte cu osârdia, dar fără povăţuitor către lucrarea faptelor bune ; bogat în evlavie către cele dumnezeieşti, dară sărac de un Luminător care să-i arate calea cea către acelea. Deci aşa de îndemânatec către fap-

tele bune văzând, zic, Dumnezeu pre neamul Moldovenesc, au binevoit a se milostivi spre dânsul şi a-i trimite pre un om ca acesta, carele putea să-i arate calea, şi să-i dea pilde de fapte bune. Acesta ieste stareţul Paisie, carele prin iconomie Dumnezeiască şi descoperire din Sfântul Munte al Athonului, venind în Moldova, au deschis prăvălie de fapte bune, carea de când este Moldova se crede că poate nu s'au deschis.

Apoi, vrând Dumnezeu să proslăvească pre sfinţii săi şi în limba Românească, precum mai întâi în cea elinească, şi mai pe urmă în cea slovenească şi să nu lese lipsit de un folos sufletesc mare ca acesta şi pre neamul românesc, au făcut diadoh al râvnei cei Dumnezeeşti, ai stareţului Paisie pre prea o sfinţitul Kyrio Kyr Veniamin" [1].

Din cele expuse până aci vedem cum întreg Românismul, strâmtorat de neamurile străine între cari a fost aşezat de soartă, şi mai cu seamă Moldova glorioasă de odinioară, apăsată de nefastul regim fanariot, a ajuns la o stare vrednică de plâns, în care singura mângâiere părea că o mai poate găsi în Rusia marilor şi bunilor împăraţi pravoslavnici.

[1] Bianu-Hodoş, o. c., III, p. 131.

CAP. I.

Basarabia anexată de Ruşi.

I.

In astfel de împrejurări s'a produs, la 1812, anexarea de către Rusia, a părţii de dincolo de Prut a Moldovii.

In întreaga literatură a timpului nu găsim nici un cuvânt de protestare în contra acestui act, a cărui nedreptate poporul românesc avea s'o înfiereze mai târziu, şi să o repare în conformitate cu dreptul său indiscutabil la întreg teritoriul său naţional.

Nici în Moldova rămasă trunchiată, nici în Basarabia „rusească" de aci înainte, nu s'au manifestat nemulţămiri împotriva actului, stigmatizat mai în urmă cu denumirea de „răpire". Şi lucrul era foarte natural, dat fiind că Moldova de un veac şi mai bine trăia în împrejurări mai mult decât critice, pe urma atâtor războaie între Ruşi şi Turci, cari toate o expuneau la pagube şi la suferinţi fără sfârşit. Populaţia basarabeană nu putea simţi noua situaţie, creată prin anexare, ca o înrăutăţire faţă de cea anterioară, care şi ea era atât de puţin liberă, dimpotrivă, avem suficiente motive să afirmăm că în împrejurările date, toate clasele sociale se simţiau mai bine supt obladuirea împăratului pravoslavnic, decât în nesiguranţa devenită cronică a Moldovei înhăitate veşnic din toate părţile. Aceasta cu atât mai vârtos că în Moldova rămasă după 1812 şi până la 1821 tot supt domnia fanariotă, viaţa era în toate privinţile mai precară decât în Basarabia.

O paralelă între desvoltarea Moldovei şi între aceea a Basarabiei, ne va arăta mai bine de cât orice, îndrumarea firească a acesteia spre formele pe cari, cu puţine excepţii, le-a păstrat neschimbate până în pragul vremurilor mai nouă, dar cari totuş, mai târziu, când în cestelalte provincii româneşti conştiinţa naţională s'a cristalizat în forme şi organizaţii moderne, nu mai puteau fi socotite ca corespunzătoare, ci trebuiau neapărat să fie aduse în consonanţă cu noile nevoi ale timpului.

II.

La Iaşi ***mitropolitul Veniamin,*** sesizat de Domnul ţării, deschisese în anul 1806 un seminar, la Socola, pentru pregătirea de preoţi. Dar această şcoală, chemată, după cum zicea ***G. Asachi,*** „a pune temeiul unei învăţături începătoare naţionale, ***din lipsa direcţiei competente,*** în curs îndelungat n'au putut răspunde către scopul propus" [1]. Ce atmosferă se putea găsi în noua şcoală, aceasta o putem deduce din discursul ţinut la 1815 de către unul din profesori, în faţa Domnitorului ***Scarlat Callimachi,*** discurs „în care se dovedeşte identitatea de interes între Greci şi Români"[2]). „Dar cu cât scăpătase mai mult această naţională seminarie — zice ***Foaia pentru minte, inimă şi literatură,*** No. 30 din 1840—, cu atâta mai tare s'a încuibat şcoala grecească, care se afla în politie, însuş una şi singura mistuind toate veniturile şcoalelor naţionale".

In adevăr, după retragerea oştilor ruseşti peste Prut, în Moldova nu ia avânt un curent naţional românesc, ci înfloreşte din nou cultura grecească. Indată, la 1813, se înfiinţează „din nou" o „tipografie grecească" la Iaşi, unde se tipăresc an de an o mulţime de cărţi în limba Domnitorului ţării: ***O sinopsă mare***

[1] G. Asachi, *Chestia învăţăturii publice,* reprod. la C. Erbiceanul *Istoria seminarului Veniamin,* p. 34.

[2] C. Erbiceanu, o. c. p. 46.

a slujbei (1813), o *Igienă a stomahului* (1814), *Imnuri şi rugăciuni*, (1814), *Imnuri şi ode* (1814), *Chiriacodromionul* (1816, în două volume mari), *Codicele civil al Principatului Moldovei* (1816, în trei volume).

In schimb, într'o vreme, în care la Iaşi seminarul românesc tânjeşte în mod deplorabil, iar cultura grecească se bucură de o nouă înflorire, la Chişinău mitropolitul, ardelean de origine, *Gavriil Bănulescu-Bodoni*, deschide în anul 1813 în condiţii incomparabil superioare un seminar, care în timp de 6 ani de zile ajunge la o organizare deplină, prin înfiinţarea succesivă a claselor: pregătitoare, gramatică, sintaxă, poezia, retorica, infima, filosofia şi teologia [1]). Limba de predare în această şcoală era limba latină. Cărţile necesare s'au adus dela Blaj, dintre cele făcute de G. Şincai [2]).

Seminarul dela Socola abia pe la 1820 începe să se organizeze mai bine, graţie celor patru profesori aduşi de G. Asachi din Ardeal, dar, din cauza tulburărilor politice ivite la 1821, cari fac şi pe trei dintre profesorii ardeleni să părăsească Iaşul, iarăş recade, pentru ca apoi să se refacă din nou, graţie concursului permanent al unei noi serii de profesori ardeleni.

III.

Paralel cu seminarul din Chişinău, o activitate remarcabilă începe *Tipografia exarhicească* întemeiată de mitropolitul Gavriil. Aci apare la 1815 o carte de *Liturghii*, tradusă din slavoneşte şi editată în condiţiuni foarte bune. Pe lângă îndreptarea a o mulţime de greşeli cari se găsiau în ediţiile de până aci ale acestei cărţi, făcute după originalele greceşti, ediţia din chestiune are ca o notă nouă adoptarea sfinţilor ruşi, cari până aci se găseau numai în *Vieţile Sfinţilor*.

[1] Vezi pe larg: *Ic. mitr. C. Popovici:* Anuarul seminarului teologic superior „Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni", cu note din Istoricul seminarului, Chişinău 1926, p. 2 ş. u.

[2] Păr. C. Popovici afirmă că ele ar fi fost aduse din Bucovina, ceeace este, evident, o greşală.

In prefaţa *Liturghiei,* mitropolitul Gavriil zice referitor la noii sfinţi:

„In synaxarul tipărit intru această sfântă carte am pus, după datorie şi pe sfinţii cari s'au proslăvit dela cel Prea înalt, în pravoslavnica Biserică a cei de Dumnezeu păzite împărăţii a Rosii, precum şi minunile ce s'au făcut întrânsa la multe locuri prin sfintele Icoane a Născătoarei de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Mariei. Căci datori suntem acuma, când prea bunul Dumnezeu au binevoit prin milostivirea Prea Blagocestivului *Impărat* a toată Rosiia *Alexandru I* a ne izbăvi de jugul Agarenilor şi a ne împreuna spre celelalte părţi a cei de Dumnezeu păzite împărăţii a Rosii, datori, zic, sântem împreună cu ceilalţi Pravoslavnici creştini din Rosiia a cinsti şi a prăznui pe aceşti lui Dumnezeu Plăcuţi sfinţi, carii s'au sfinţit în Rossia şi pe carii Dumnezeu pentru cea Pravoslavnică credinţă, ce au păzit-o până în sfârşitul vieţii lor, pentru cea fierbinte către dânsul dragoste şi viaţă îngerească. cu care au luminat şi au întărit în pravoslavie pe credincioşi i-au vestit şi i-au proslăvit, pe cei mai mulţi cu neputrejunea Moaştelor şi cu multe faceri de minuni [1]).

Aceştia cu cele bune plăcute a lor rugăciuni către Dumnezeu, au apărat Biserica Rossii, de toate năvălirile şi meşteşugurile vrăşmasilor şi o păzesc până acum de focul ispitelor, ca pre Rugul cel ce ardea nears. Aceştia cu minune înaintea ochilor Noştri şi a toată lumea, au apărat Patria sa cea de pre pământ, adecă pe Pravoslavnica Impărăţie a Rossiei de cumplita răutate şi groaznica năvălire a celor străini de feliu.

Pre aceştia dar, după datorie îi vom cinsti şi

[1] Noii sfinţi ruşi se pomenesc la toate ecteniile, alături de sfinţii greci de până aci („acelor dintru sfinţi părinţilor noştri a toată Rossia făcători de minuni Mihail, Petru, Ioan şi Filip" etc.)

îi vom prăznui, ştiind şi aceasta că aceşti sfinţi sunt luminata podoabă a Bisericii lui Dumnezeu, care este Biserica Răsăritului şi cum că această Biserică, iară nu alta, este cea pravoslavnică Biserică pe care Mirele Hs. au ales luişi Mireasă curată.

Pre aceştia dar cinstindu-i îi vom ruga cu dinadinsul ca să fie userdnici mijlocitori către stăpânul Hs totdeauna pentru apărarea şi bunăstarea Pravoslavnicei Biserici, pentru prea Blagocestivul singur stăpânitorul *Impăratul* nostru *Alexandru Pavlovici* a toată Rossia... ca povăţuit fiind cu cerească înţelepciune, şi îmbărbătat cu putere de sus, nouă norocită stare şi petrecere, iară ***fraţilor noştri Pravoslavnicilor creştini, izbăvire de jugul celor străini de feliu, să dăruiască, ca împreună mângâindu-ne*** să zicem: Izbăvire au trimis Dumnezeu norodului său, cel ce a dat tărie Impăratului nostru şi au înălţat Cornul unsului său".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceste rânduri nu cuprind nimic nou faţă de ceeace am cunoscut din cărţile anterioare apărute la Iaşi, de cât doar accentuarea dorinţii ca Dumnezeu să poarte de grijă, ca şi ceilalţi fraţi pravoslavnici rămaşi sub străini, adecă cei din cele două Principate române, să ajungă la norocita stare şi petrecere, supt oblăduirea ţarului blagocestiv al Rossiei.

Biserica basarabeană continuă în mod firesc tradiţia moldovenească în toată vremea arhipăstoriei ardeleanului Gavriil Bănulescu, precum şi în a urmaşului acestuia, *Dumitru Sulima,* care deşi Rus de origină, a învăţat bine limba moldovenească, fiind un promotor al ei nu numai în biserică, ci şi în şcoală. Ar rămâne doar să adăogăm că, în cursul timpului începutul făcut cu adaptarea sfinţilor ruşi, a mers necontenit înainte, introducându-se rând pe rând în conştiinţa publică moldovenească cultul *Cneaghinei*

Olga (la 1825) apoi al *„părinților noștri și întocmai cu Apostolii Methodie și Chiril“*, „sfințita doime a luminătorilor neamului slavonesc”, cari „cu tălmăcirea scripturilor pre neamul slavenesc din maslin străin întru aducător de bune roduri l-au schimbat”, ș. a. m. d.

-IV.

In vreme ce pe teren bisericesc avem de înregistrat această evoluție în Basarabia ajunsă supt stăpânire rusească, în Moldova curentul favorabil Ruşilor merge şi el înainte. La 1816 protoiereul *Lazăr Asachi,* tatăl lui Gheorghe Asachi, tălmăceşte „pe limba românească cu oarecare adăogite cuvinte, spre podoaba limbii şi a bunei înțelegeri”(!), vestita carte: *Jucăreia norocului sau istorisirea pentru Prințipul Menşnicov, carele pe vremea lui Petru cel Mare au fost slăvită în toată Europa.*

La 1828 mitropolitul Veniamin publică un nou *Molebnic* cu rugăciuni pentru Impăratul a toată Rossia, Nicolae Pavlovici, „prea blagocestivul Domnul nostru singur stăpânitor”. La 1832, *Gheorghe Asachi* traduce, în două volume: *Istoria Rosiei,* pe care o dedică generalului Kiseleff, „presidentul împuternicit Divanurilor Moldovei şi Țării Românești”, cu următoarele cuvinte:

> Ecselenția Voastră! Strălucită este soarta Iroului subjugător unei națiii, însă lângă Trofeul său lăcrămează maicile fiilor de a cărora sânge este încruntat. Dar a înturna vechile pronomii unui popor, prin înțeleaptă legiuire a-i siguripsi driturile cele sfințite, a-i însufleți agricultura şi negoțul, şi prin asemine măsuri a-i statornici fericirea şi ființa națională, sânt fapte care adună asupra ursitoriului mulțămirea şi binecuvântarea vieţuitorilor şi a urmaşilor cunoştință.
>
> Ințelept şi credincios împlinitor tractatului de Adrianopoli, Ecs. Voastră ați priveghiat a se în-

fiinţa aceste în pământul Moldo-Românilor şi nobila Voastră filantropică cugetare este întipărită în toate lucrările mărite, care siguripsind fericirea acestor gemine popoare, V'au câştigat a lor dragoste şi stau ca nişte trainice monumenturi a nemuririi Voastre.

Aseminea şi întemeierea civilizaţiei naţionale, fiind una din îngrijirile Ecselenţii Voastre, şi cuvinindu-vi-se părga rodului născut dintr'o înţeleaptă protecţie, cu adâncă supunere cutez a Vă hărăzi trăducerea Istorii Imperiei Rosiene, carea, între a sale mărite fapte va însemna şi urzirea fericirii Moldovei, al căria Anuscris odinioară se va împodobi cu numele Ecselenţii Voastre, precum se înfrumuseţează cu acelui întâi a Patriei legiutor Domn, Alexandru cel Bun.

Iată şi câteva rânduri din Prefaţa acestei traduceri, în care marele dascăl al Moldovei înalţă pe împăratul Petru cel Mare mai presus de întemeietorul Romei:

„Dacă iroicele fapte a lui Tezeus şi a lui Romulus, întemeietorii Atinii şi Romii, ce au stat cele mai strălucite politii a vechimii, chiar îmbrobodite fiind cu istorisiri mitologice, dişteaptă în noi simţiri de mirare, apoi cu cât mai minunate se cuvine a ni se părea făptuirile cele adevărate ale Marelui Petru, de care însuşi strămoşii noştri au fost martori! şi a cărora urme într'atâta au înrâurit asupra stării politice a Evropii! Pre lângă acestea Istoria Rosii înfăţoşază Moldo-Românilor încă un alt interes particular. După căderea Impărăţiei Romane, coloniile sale, rămase în Dachia, sau în Mizia, adeseori se afla amestecate cu neamuri Ruso-slavone, au supuse au împreună domnitoare, precum aceste au urmat în epoha Asanilor Impăraţii Românilor. Iar în veacul de pe urmă, când din apropierea Imperiilor Rosii şi Turcii, s'au născut lupta cea rîvală, pământurile Moldo-Românilor au fost teatrul marilor întâmplări, încât

spre a putea urma şirul istoriei noastre, adeseori trebuie să vorovim despre faptele Rosienilor, cari au pricinuit o totală reformă în a noastră fiinţă politicească şi în deprinderile naţionale".

Să nu uităm că la 1832, când Asachi dădea în româneşte Istoria Rusiei, o istorie a Moldovei sau a Românilor încă nu văzuse lumina tiparului în Moldova. Puţinii patrioţi cari se îndeletniceau cu cetirea de cărţi privitoare la viaţa neamului, se hrăniau sau din Istoria pentru începutul Românilor, tipărită de Petru Maior la Buda, sau din vechile Letopiseţe, cari circulau în manuscrise.

V.

La 1837 apare în Tipografia Mănăstirei Neamţ, prin osârdia lui *Mardarie,* arhimandritul şi stareţul acelei mănăstiri, *Hronograf*-ul, *adecă Numărare de ani,* dedicată mitropolitului Veniamin. Această carte mare de 428 pag. format 2^0 cuprinde la sfârşit pe 54 pag. deosebite o *„Adunare pre în scurt din Synopsisul slovenesc"*, care este o istorie a Rusiei scrisă pentru Români în spirit rusesc. Hronograful însuş, opera lui *Dimitrie Rostoveanul,* este tălmăcită din limba „slovenească", şi are că ţintă încetăţenirea acestui sfânt în viaţa neamului nostru.

Cartea dă chipul sfântului Dimitrie „mitropolitul Rostovului, făcătorul de minuni", însoţit de aceste stihuri:

Sfântul Dimitrie, cel numit Rostovian
Pre toţi îi veseleşte, ca cu un ceresc organ,
Titlu de al doilea Gură de aur i s'au dat
Că aceluiaş cu învăţătură şi cu viaţa s'au asemănat.

Ideea fundamentală care se degajază din Honograf, este aceea generală creştinească de iubire de oameni şi, mai mult chiar de împrietenire cu străinii. In acest sens găsim următoarele rânduri, în cari culmineză ideea, şi cari explică în mod atât de limpede nu numai

scopul cărţii, ci şi atmosfera vieţii sufleteşti a Moldovei din prima jumătate a sec. XIX, când ea era încă cu rădăcinile adânci înfipte în tradiţionalismul primitiv oriental:

„Intâiul chip al iubirii de străini au fost dreptul Avraam şi cât iaste de bine plăcută lui Dumnezeu acea faptă bună, într'însul s'au arătat, când singur Dumnezeu ca nemernicind, la cortul lui au venit. Deci să se ştie, că cel ce priimeşte pe străini şi-i odihneşte pre ei, priimeşte pre Ingeri şi pre singur Dumnezeu, precum şi Avram i-au primit. Priimeşte pre îngeri dupre apostolescul cuvânt: „iubirea de străin să nu o uitaţi, că printr'aceea neştiind unii, au primit oaspeţi pe îngeri" (p. 248).

VI.

La toate acestea trebue să adăogăm impresia deosebit de bună pe care a lăsat-o prin personalitatea sa şi prin activitatea sa devotată şi pricepută, *generalul Kiseleff*, în amândouă Principatele române, pentru a căror înălţare, civilizare şi moralizare a lucrat în adevăr într'un mod pentru care şi generaţia de astăzi îi datoreşte recunoştinţă. In prefaţa la *Codica fivilă sau politicească a Principatului Moldovei,* (Iaşi, 1833), scrisă de marele logofăt al dreptăţii, *cavalerul Constantin Sturza* pomeneşte cu drept cuvânt pe „Esselenţia sa... generalul Kiseleff, carele cu adâncă înţelepciune şi deosebită îngrijire plinind lucrul cel măreţ al *regeneraţiei Moldo-Românilor* şi prin care a statornicit între noi memoria sa nemuritoare". La 1843 adunarea generală a Ţării româneşti a votat o lege în baza căreia avea să i se ridice o statuie „Ecselenţiei sale contelui Pavel Kiseleff pe locul hanului Filaret, spre vecinica pomenire a facerilor de bine ce acest bărbat a răvărsat asupra Ţării româneşti". Kiseleff fu-

sese socotit de adunarea naţională ca un „concetăţean, adecă naturalizat şi românit" [1].

Despre cum era apreciat de contemporani Kiseleff şi, deodată cu el întreaga influenţă a Rusiei în afacerile Principatelor române, ne oferă o dovadă mai sigură decât oricine, înţeleptul bărbat de stat şi neaoş naţionalist, *Mihail Kogălniceanu,* în celebrul său *Cuvânt introductiv la cursul de Istoria naţională ţinut la Academia Mihăileană din Iaşi,* la 1843. După ce aminteşte „figura cea mai măreaţă din toate, a lui Petru cel Mare", trecând la vremurile mai nouă, zice: „Curtea (rusească) protectoare... simţeşte o îngrijire deosebită pentru soarta noastră... Kiseleff, un nume pe care Românii nu trebue să-l rostească decât cu recunoştinţă şi dragoste, este însărcinat cu regeneraţia Patriei, cu punerea în lucrare a pravilelor menite să ne facă o naţie, până la împlinirea cei mai mari făgăduinţe, până la cea mai temeinică închizăşluire a naţionalităţii noastre, adecă numirea de Domni pământeni" [1].

In acelaş an, Kogălniceanu scrie, în Prefaţa la *Poesiile lui A. Hrisoverghi:* „Armiile ruseşti, care cuprindeau destui bărbaţi mari, suiţi aşa de sus din aşa de jos, viind în Moldova rupseră vălul prejudecăţilor care ne ascundea civilizaţia Europii şi ne puseră în contact cu ideile drepte şi liberale ale Apusului". Aceeaşi idee o exprimă cu 12 ani mai târziu Kogălniceanu în revista România Literară, (Iaşi, 1855, pg. 53), vorbind în articolul său *Jurnalismul românesc,* despre *Curierul românesc,* al lui Eliade Rădulescu şi despre *Albina românească,* a lui G. Asachi: „Aceste jurnale — zice Kogălniceanu— ieşite în timpul ocupaţiunii Rossiene şi sub censura impusă provizor, fură

[1] „*Gazeta de Transilvania*" din Braşov, publicând în no. 2 dela 3 Maiu 1843 legea votată şi sancţionată prin afişul domnesc din 8 Aprilie 1843 zice: „Recunoştinţa ţării romîneşti arătată astfel se pare multora a fi lucru neobişnuit, măcar că asemenea vederi s'au urmat şi se urmează şi la alte naţii. Să nu mergem departe: chiar în Ungaria se află bărbaţi străini din familii mari, cari au făcut multe pentru patrie, cum generali, grofi, prinţi ş. a."

[2] Cf. M. Kogălniceanu: *Cronicele Romăniei,* t. I, p. XLII.

o adevărată revoluţie între Români. Ele deschidea o lume nouă, puindu-i în contact cu celelalte popoare mai civilizate, arătându-le faptele, propăşirile şi mai ales driturile. Amvon mai înalt decât toate amvoanele... glasul lor străbătu în palaturile bogaţilor şi în căsuţele răzeşilor şi a posesoraşilor... Clase întregi fură prin ele deşteptate, luminate şi chemate la viaţa publică".

Cât de mare era încrederea Moldovenilor în Rusia, aceasta o putem vedea poate că şi mai bine decât în cuvintele de până aci, din cartea lui Kogălniceanu apărută în 1837 la Berlin supt titlul: *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, în care numeşte pe Ţarul Nicolae „Ingerul ocrotitor" al Principatelor române şi în care, vorbind despre proiectul ministrului frances Martignac, privitor la reînfiinţarea „regatului Daciei", el, Kogălniceanu, se grăbeşte să adaoge că, odată ce este Rusia, Românii pot să nu mai poarte grija viitorului lor, căci „intenţiile curate şi prielnice ale Împăratului rusesc sunt o chezăşie sigură a fericirii şi neatârnării Principatelor"[1].

Acelaş mare patriot spunea la 1848:

„La încheerea păcii (dela Adrianopol, 1829), entuziasmul şi recunoştinţa noastră era fără de margini şi după numele lui Dumnezeu, numele împăratului Nicolae era cel mai adorat între Românî.

Reforma abuzurilor veacului trecut, vindecarea urmelor războiului săvârşit, organizarea prin urmare, regeneraţia Principatelor, fură încredinţate Contelui Kiseleff care şi-a lăsat o neştearsă aducere aminte în inimile Românilor. La apelul făcut de acest nobil bărbat, toţi alergară spre a contribui la rerăsterea patriei. Toţi jertfiră interesul particular, privilegiurile şi driturile moştenite. Răii se făcură buni, şi în binefăcătoarele sale planuri, prezidentul plenipotent, nu întâlni pretutindenea, dela stările cele mai înalte până la cele mai înjosite, decât abnegaţie şi râvnă. Socie-

[1] Cf. N. Iorga: *Istoria literaturii romîne* v. I, p. 23.

tatea dar în curând se reorganiză. Românii nu fură ingrați, și încă astăzi fac un apel la suvenirile generalului Kiseleff; aducă-și inima sa aminte de viile păreri de rău cari i-au întovărășit purcederea sa din Principate la anul 1834. Recunoștința către Monarhul Rusiei era atuncea asemenea generală în Țară[1]".

Din cele expuse până aci, vedem că în epoca ce a premers Unirii Principatelor române, filorusismul nu era un fenomen izolat, pe care să-l fim întâlnit numai la Românii ajunși supt stăpânirea directă a Ruşilor, ci el era un fenomen aproape general românesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] M. Kogălniceanu: *Dorințele partidei naționale din Moldova*, 1848, ediția G. Mârzescu, 1883, p. 42.

CAP. II.

Diferenţiarea orientării Basarabiei de a celorlalte ţări româneşti.

I.

Până către anii '40 al secolului trecut, desvoltarea elementului românesc din cele două părţi ale vechei Moldove din dreapta şi din stânga Prutului, a mers în general într'un oarecare paralelism. Dar încetul cu încetul acest paralelism începe a dispărea şi, de-o parte şi de alta a popularului râu viaţa începe să se desfăşoare în forme tot mai deosebite. Principatul Moldovei ajunge, graţie unui întreg complex de împrejurări, într'o altă constelaţie de viaţă politică, culturală şi economică. Dinspre Orientul, de care fusese legată până aci prin toate interesele ei, ea se îndreaptă acum spre Occident. In locul limbei greceşti şi a celei ruseşti pătrunde în clasa de sus limba franceză, cultura franceză, moda franceză. O năvală de idei nouă, „progresiste", are loc peste vechea viaţă patriarhală a ţării. Tinerii, trimişi la studii în Apus, se întorc acasă cu vederi înaintate şi se apucă să le introducă în grabă în viaţa ţării. Instituţii vechi şi puternice îşi pierd pe zi ce merge importanţa şi o viaţă nouă se pregăteşte, după reţete aduse din străinătate. In timp de câteva decenii, Moldova este inundată de o literatură profană, tradusă mai ales din franţuzeşte şi cuprinzând preocupări cu totul deosebite de acelea, cari se obişnuiseră înainte în ţară. Se încep reprezintaţii de teatru, se înjghebează societăţi filarmonice, se abandonează vechiul alfabet cirilic, înlocuindu-se mai

întâi cu unul civil, de transiţie, pe urmă cu cel latin. Apoi încep o serie de profunde reforme politice şi sociale: la 1859 Moldova încetează de a mai exista ca ţară deosebită; ea devine o parte a României. Vechea ei capitală, Iaşii, devine oraş de-a doua mână, ceeace aduce cu sine gravitarea elementelor ei celor mai de seamă spre Bucureşti. Tendinţa centralizatoare a Bucureştilor face ca viaţa Moldovei să scadă necontenit în vigoare şi oraşele ei să se înstrăineze an de an tot mai mult. La câţiva ani după Unire, legea pentru secularizarea averilor mânăstireşti, urmată de alte dispoziţii în acelaş spirit, creează Bisericii o situaţie cu totul nouă. Vechea instituţie atât de binemeritată pentru neam în unele privinţe, începe a-şi pierde din zi în zi importanţa. Conducătorii ei ajung într'o penibilă dependenţă faţă de puterea laică a Statului şi, în afară de unele excepţii, se îndepărtează şi dela vechea tradiţie şi dela datoria lor apostolică, lăsând seminariile într'o dureroasă părăsire, iar pe preoţi într'o înspăimântătoare ignoranţă, sărăcie şi dispreţ. Mânăstirile, cari odinioară fuseseră lăcaşuri de pietate, muncă şi lumină, au ajuns simple pepiniere de trândăvie brevetată de Stat. Biserica a ajuns să fie considerată de către oamenii cu cultură nouă ca o instituţie de obscurantism, iar de către slujitorii ei înşişi ca un fel de pedeapsă dela Dumnezeu. Conflicte peste conflicte se ivesc între Stat şi Biserică, între arhierei şi preoţi, între preoţime şi popor şi ele ţin încordarea permanentă, împiedecând şi progresul Bisericii şi pe al Statului. In acelaş timp, Dinastia străină, adusă în ţară la 1866 de către patrioţii, cari nu găsiau în altceva putinţa de liniştire a patimlior, era şi ea un element nou în viaţa ţării şi ca atare avea să fie înţeleasă în diferite feluri de către Românii din singuraticele ţări.

II.

In timp ce aveau loc toate aceste profunde prefaceri în Moldova de dincoace de Prut şi în întregul românism eisprutean, care se adapta din ce în ce mai conştient

la viaţa vest-europeană,— în Moldova de dincolo de Prut lucrurile mergeau cu totul altfel. Boierimea, care a simţit că e în interesul ei să rămâie supt ocrotirea Rusiei, simţia tot mai puţin necesitatea de a păstra legături cu capitala Moldovei, cu Iaşii, care decenii de-arândul, până după 1834, şi altfel fusese mai mult la cheremul Ruşilor, neputându-le oferi ceva de preţ deosebit.

Pentru boierimea, de acum „basarabeană", se desenau centre noi, de o atracţie puternică: Odesa, Chievul, Moscova, Petrogradul. Gravitarea ei spre acestea era, în împrejurările date, un proces cu totul firesc[1]. Pe de altă parte, ţărănimea n'avea nici un motiv să fie nemulţumită de regimul nou, supt care intrase, căci el nu era, în primele decenii, mai rău decât cel din Moldova. Preoţimea, la rândul ei, se găsia într'o situaţie mai bună, decât în Moldova: pe seama fiilor ei s'a deschis la Chişinău un seminar mai bine organizat decât cel dela Iaşi,— partea materială a vieţii ei era pe deplin şi din belşug garantată, silinţele căpeteniilor ei erau îmbrăţişate sus de blagocestivul Împărat cu o solicitudine necunoscută până aci, munificenţa împărătească se cobora asupra Vlădicăi şi asupra întregului norod pravoslavnic în forme mai mult decât ademenitoare. Nici un conflict între Biserică şi Stat, ci tocmai dimpotrivă,— nici o inovaţie bătătoare la ochi în viaţa Bisericii şi a ţării,— totul lăsat să-şi meargă mersul său firesc, patriarhal: Biserica îşi vedea de slujbele sale în aceeaşi limbă a poporului,—ţărănimea îşi lucra mai departe pământurile sale, fără a fi măcar obligată decenii de-arândul, să facă serviciu militar, — iar boierimea, atrasă spre înalta societate rusească, şi chiar spre Curtea împărătească, prin fel de fel de atenţii şi răsplătiri, mergea în mod fatal spre contopirea cu aristocraţia ţării,— proces care s'a petrecut la fel aproape în toate timpurile şi în toate ţările din lume.

[1] La 1866 boierul C. Stamati, care fusese ales membru al Academiei Române, refuză cinstea oferită şi nu veni niciodată la Bucureşti.

III.

Ideia națională, în sens politic și cultural, — idee care la 1812, când Basarabia s'a despărțit de Moldova, încă nu exista, de cât doar în colțul sufletului vre-unui visător singuratec, dar care idee se cristaliza în țările române an de an tot mai limpede și mai puternic — în Basarabia nu putea nici să răsară, nici să crească, în împrejurările date. Câtă vreme toate clasele cari constituiau poporul nostru socotiau, că Rusia garantează mai bine viața și fericirea lor, o organizare pe baze naționale, politice, culturale și religioase, a Moldovenilor din Basarabia, era o imposibilitate și în consecință ea nici n'a avut loc. Dimpotrivă, desvoltarea Moldovei le părea acestora, — în măsura în care aveau posibilitatea de a lua cunoștință de ea — de-a dreptul catastrofală. Cultura profană adusă din Apus li se părea și ridiculă și primejdioasă, căci era împotriva legilor apucate din bătrâni și chiar împotriva canoanelor și a pravilei; alfabetul latin li se părea o profanare și o cădere dela pravoslavia cea adevărată; înoirea limbei moldovenești, devenită „românească", o socotiau drept o înstrăinare; dinastia străină o considerau ca ultima treaptă, care duce la pierderea Moldovenilor,—prințul, și, mai târziu „corolul" fiind și „Neamț" și „catolic". O profundă milă se așternea în sufletul Basarabenilor, an de an, față de biata Moldovă, care și-a trădat și tradiții, și limbă și suflet și viitor, din pricina boierilor înstrăinați și a corolului străin și de neam și de lege. Mulțimea dezertorilor din armată, cari treceau Prutul și se așezau definitiv în Basarabia, făcea ca acest sentiment să nu se șteargă nici cum din sufletul fraților noștri, cari socotiau a fi singuri pe calea cea dreaptă.

IV.

Decenii de-arândul această cale a urmat-o sufletește Basarabia. Sistemul politic autocrat al Rusiei ea nu l-a simțit ca o povară prea mare, căci știa din Scrip-

tură că *stăpânirile sunt dela Dumnezeu* şi că, *pe cine-l iubeşte Dumnezeu, pe acela îl şi ceartă.* Nimeni nu a încercat vr'odată, până înainte cu 20 de ani, să o convingă că adevărul ar fi altfel, de cum îl ştia ea. Căci boierii s'au dat cu boierii ruşi şi, fără să se rusifice totdeauna cu totul, renegându-şi origina,—nu se simţiau niciodată îndemnaţi să facă cauză comună nici cu ţăranii, şi cu atât mai puţin cu nenorocitul de popor din miniscula ţară de cealaltă parte a Prutului. Pe de altă parte, preoţimea, crescută în cultul imensei împărăţii chemate de Dumnezeu să apere creştinătatea de păgâni şi să regenereze însăşi omenirea demoralizată de o cultură fără de Dumnezeu, precum şi în acela al Impăratului prea puternic şi prea bun care este însuş chipul lui Dumnezeu pe pământ, — preoţimea, care simţia la fiecare pas binefacerile părinteşti ale Impăratului, în formă de pământuri întinse şi bogate, de salar mai mult decât suficient, de biserică şi odăjdii pompoase şi de autoritate impunătoare pe care i-o împrumuta—, preoţimea aceasta n'avea nici un motiv să dorească o stare mai bună decât cea pe care o avea. Dacă mai adăogăm la acestea şi locurile Sfinte ale Ruşilor, cu pelerinagiile la Chiev şi Moscova, apoi mulţii sfinţi ruşi, cari erau înfăţişaţi ca modèle de viaţă şi de virtuţi, în vreme ce Românii n'aveau nici un singur sfânt al lor, şi dacă mai amintim şi situaţia materială înfloritoare şi impunătoare a mânăstirilor basarabene, putem înţelege de ce Moldovenilor de supt obladuirea rusească nici prin gând nu le-ar fi putut trece că în alte ţări li-ar putea fi mai bine.

Că n'aveau şcoli, şi că şi câte erau, dela o vreme împărtăşiau învăţătura tot mai mult numai în ruseşte, aceasta nu-i supăra, din simplul motiv că şcoala, la ei nu avusese nici o tradiţie. Şi-apoi, şcolile pe cari le cunoscuseră ei în vechea Moldovă, fuseseră tot şcoli străine, greceşti. Iar împotriva limbei ruseşti nu puteau avea nimic de zis, căci ea era o limbă pravoslavnică, era limba Impăratului şi a celei mai mari împărăţii din lume. A învăţa o astfel de limbă este o

adevărată fericire pentru Moldovan. Limba proprie nu trebue s'o mai învețe în școală, căci o știe de-acasă.

V.

Cu o astfel de ideologie nu este de mirare că decenii de-arândul aproape nici un Basarabean nu s'a simțit, îndemnat să vie dincoace de Prut, fie la studii—Universitatea din Iași a fost socotită totdeauna inferioară celor ruseşti, de asemenea seminariile din România, cari până în ziua de astăzi sunt inferioare celui din Chișinău,— fie pentru alte motive. Nici un țăran basarabean n'a venit în timp de o sută de ani să se așeze în România, nici măcar temporal, pentru nici un motiv. In vreme ce plugarii ardeleni ajunși la sapă de lemn din cauza sistemului de oprimare politică și economică, treceau cu zecile de mii la diferite servicii „în țară", Moldovenii, în setea lor după pământ, se duceau mai bucuros în Siberia, decât să treacă dincoace, Prutul, la frații pe cari îi știau într'o mizerie înfiorătoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VI.

Pe de altă parte, trebue să recunoaștem că, în vreme ce dincolo de Prut domnia această mentalitate, dincoace de Prut nimeni nu s'a sinchisit de ea. Imprejurările din noua Românie nu le permiteau celor dela conducerea țării să se ocupe de Românii din afară de hotare. Nici chiar puținii moldoveni veniți și așezați în țară, n'au încercat să schimbe, pe oarecare căi, acea mentalitate. Un *B. P. Hașdeu,* care-i ura din suflet pe Ruși, mai ales din cauza sistemului politic care domnia în țara lor, n'a pus niciodată în discuție chestiunea Românismului de peste Prut în forme concrete. Se pare că marele om de știință și înflăcăratul patriot nu era nemulțămit de stările din Basarabia, în măsura în care să le vadă alarmante. Deasemenea Mitropolitul *Iosif Naniescu,* născut și el în Basarabia— a stat un sfert de veac în scaunul de mitropolit a. Mol-

dovei, fără să fi făcut nimic pentru ţara lui de origine, de care totuş nu-l despărţiau decât câţiva zeci de chilometri. Tot astfel filozoful *V. Conta,* n'a lucrat nici el nimic pentru ţara lui natală. Abia în timpul mai nou, dela 1896 încoace întâlnim câţiva Basarabeni, cari pun în discuţie problema basarabeană, dar aproape numai din laturea ei de politică antirusească şi nu de viaţă integrală românească: *Z. Arbore, D. Moruzzi*[1], *C. Stere, Dr. P. Cazacu, Ax. Frunză* şi *Alexis Nour.* Ce-au făcut aceştia în cursul petrecerii lor în România, este extrem de caracteristic nu numai pentru ei, ci şi pentru mediul din care au venit şi pentru acela în care au trăit. Unul din ei, profesorul A. Frunză dela Iaşi, mărturisia la 1916 în *„Viaţa românească“*[2] următoarele, vorbind despre intelectualii basarabeni aşezaţi în România:

> „Cei vre-o 5—6, maximum 10, câţi se găseau în ţară, se simţiau prea străini de spiritul societăţii, în care îi aduseseră alte nevoi, decât dorul praznicului şi carierei, şi credeau absolut inutil, aproape un sacrilegiu la adresa ţării lor,— de a mai vorbi despre nevoile acestei ţări, unei societăţi, unde goana după franc sau o clipă de plăcere, e unicul scop al vieţii, unde cultul minciunii şi pălmuirea zilnică a adevărului constituia o dogmă morală, unde fraza umflată şi lipsită de conţinut era aproape singura hrană intelectuală şi estetică a elitei culte".

VII.

Aceste cuvinte explică în deajuns, pentru ce n'a existat dincolo de Prut o „problemă basarabeană" şi pentru ce o astfel de problemă n'a existat şi n'a putut să existe nici dincoace de Prut. Moldovenii din Basarabia trăiau în convingerea că starea lor este foarte bună şi că România este o ţară rătăcită şi slabă, a că-

[1] Singurul care făcea, de la 1905 încoace, excepţie.
[2] Vol. II, p. 275, 1916.

rei mântuire de boeri, de nemţi şi de catolici n'o poate aduce decât tot Rusia.— Basarabenii emigraţi în România pentru motive revoluţionare, cari îi făcuseră imposibili în Rusia ţaristă, socotiau România atât de decăzută, încât n'o credeau capabilă să înţeleagă problema naţională a românismului întreg şi să se expuie pentru ea, iar conducătorii politici ai României, ocupaţi peste măsură cu alte probleme, n'au ajuns niciodată să vadă şi problema Românilor din afară de hotare ca o problemă naţională permanentă şi să lucreze pentru rezolvirea ei aşa cum lucrau,—dacă nu Francezii, Germanii şi Italienii pentru fraţii lor *in diaspora,* cel puţin cât făceau Sârbii, Bulgarii şi Grecii pentru ai lor.

Cercetările noastre au arătat paralelismul între desvoltarea Moldovenilor de pe ambele maluri ale Prutului, până în preajma Unirii Principatelor române într'o singură ţară, România,— unire care însemnează un moment deosebit în istoria întregului românism.

Acest fapt făcu să tresară sufletul întregului popor român de pretutindenea, de mândrie şi de speranţă. Un fior tainic străbătu întreaga fiinţă a neamului, cu privire la destinele viitoare ale lui. Literatura românească din toate provinciile se resimte de acest fior. Nu face excepţie nici Basarabia, unde ideea general-românească, isvorîtă din istorie şi filologie, o găsim exprimată în forme bine cristalizate încă la 1848 în Crestomaţia românească a lui *Iacob Hâncu1ov,* tipărită la St. Petersburg. In cărţile lui *Ioan Doncev* apărute în anii 1865 şi 1866 la Chişinău, ideea unităţii naţionale româneşti o găsim exprimată cu aceiaşi tărie şi cu aceleaşi mijloace ca şi în provinciile de dincoace de Prut: Doncev a evoluat dela *moldovenism* la *românism.* Cărţile lui se intitulează: „Curs primitiv de limba *română*" şi *Abecedă română* (în loc de Bucoavnă moldovenească); ele se tipăresc cu alfabetul din România, adecă parte cu cel civil şi în cea mai mare parte cu cel latinesc, care se impunea încetul cu încetul ca singurul alfabet românesc. Dar, ce este mai caracteristic, cuprinsul cărţilor este dela un capăt la al-

tul curat românesc şi vest-european, ca şi în cărţile de dincoace de Prut. Astfel, găsim aci istorie românească, literatură românească curentă şi orientări româneşti generale. Printre multe alte lucrări de această natură întâlnim bucăţi patriotice româneşti ca: *Imn închinat Domnului Moldovei Grigore Ghica, Adio Moldovei* de V. Alecsandri, *Cea din urmă noapte a lui Mihai Vileazul* de D. Bolintineanu şi chiar *Imnul român în cinstea lui Alexandru I. Cuza,* de G. Tăutu.

Dar, cu toate acestea, nu trebuie să ascundem adevărul, că manifestaţiunile de românism, ca cele din cărţile lui Hâncu'ov şi Doncev, devin tot mai rari. Orientarea boierimii şi preoţimii basarabene mergea din zi în zi tot mai pronunţat spre Rusia. Centrele universitare ale acesteia atrăgeau cu o putere tot mai mare pe fiii Moldovei anexate. Scriitori ca *C. Stamati, Al. Donici* şi *A. Nacco* se inspirau în producţiile lor româneşti aproape exclusiv din literatura rusească, iar acesta din urmă, deşi scriitor destul de bogat, se depărtă aşa de mult de concepţia românească, încât în cartea sa de Istorie a Basarabiei, tipărită în limba rusească la 1873-1876, afirma că poporul român este o amestecătură de sânge, în care elementul principal este elementul slav, că Ruşii au pus stăpânire pe Basarabia încă în timpurile formării statului rus, şi că la 1812 ea era o ţară pustie etc.

In astfel de împrejurări, când boierimea, în dorinţa ei de a se face simpatică puternicilor zilei şi de a-şi menţinea şi spori privilegiile personale şi de tagmă, renunţă însăşi la drepturile sfinte ale poporului din care se cobora,—e uşor de înţeles că conştiinţa românească nu se putea cristaliza în Basarabia la fel ca în celelalte provincii româneşti, libere sau sub stăpâniri străine încă. Nu poate fi, astfel, nici o mirare că alfabetul latin,—acest primordial mijloc de cultură românească, deşi introdus în Basarabia, şi sprijinit chiar şi

[1] Cf. St. Ciobanu, Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă, p. 323.

de Ruşi n'a putut rămânea în întrebuinţare şi că, din această cauză s'a rupt deodată legătura între noua cultură românească de dincoace de Prut, care se servia dela 1863 încoace, exclusiv de acest alfabet, şi între Basarabia, care dela vechiul alfabet cirilic românesc a evoluat spre alfabetul rusesc, şi prin el spre limba şi cultura rusească.

Pornită pe această cale, Basarabia ajunge încetul cu încetul ca o parte a elementelor ei ridicate prin cultură deasupra nivelului masselor, să se îndrepte tot mai mult spre ideologia rusească a timpului,— ideologie care, pe urma marilor zguduiri interne provocate mai ales de insuccesele Rusiei în războiul crimeic (1853-1856) şi în cel ruso-turc (1877-78), lua un caracter din ce în ce mai extremist, năzuind spre anarhism şi nihilism. La 1879 avem deja un număr oarecare de reprezintanţi basarabeni, de diferite naţii, ai acestor curente sociale radicale. Urmăriţi de organele statului rus, aceşti „socialişti-revoluţionari" din şcoala lui *Karl Marx,* se refugiară din Basarabia, trecând Prutul şi aşezându-se în România, unde încercară pe diferite căi să-şi dureze o organizaţie în vederea realizării ideilor lor.

La Iaşi ei încercară să publice, supt numele atrăgător de *Basarabia,* un organ de răspândire a ideilor lor, ceeace în prima jumătate a lunei Noembrie le şi răuşi. Gazeta afişă dela început idei radicale în contra religiei, a statului, a societăţii şi a familiei, plutind exclusiv în atmosfera de idei a noii Rusii, şi neglijind cu desăvârşire problema vieţii reale a Basarabiei româneşti.

După câteva săptămâni de apariţie, la 14 Decemvrie 1879, „din cauze cu totul independente de ea", gazeta încetă din viaţă,— fapt care a fost probabil provocat de autorităţile de stat române [1].

De aici încolo, social-revoluţionarismul rusesc, cu caracter internaţional, ajunge să fie decenii de-arândul aproape singura idee dominantă a elementelor culte ba-

[1] Vezi gazeta *Stafeta* din Iaşi, 1879, N-le 249, 255 şi 283.

sarabene, fie că ele au rămas în Basarabia,— ceeace s'a întâmplat în prea puţine cazuri,— fie că s'au exilat, de silă, sau de bună voie, în diferitele gubernii ale Rusiei,— fie că s'au aşezat în România.

XII.

Aceste momente, iar nu sistemul de asuprire al Rusiei ţariste, au dus Basarabia spre o tot mai pronunţată înstrăinare de Românism. Afirmaţiunea că, până la revoluţia din 1905 n'a fost posibilă o cultură românească în Basarabia, trebuie primită, astfel, cu rezerva cuvenită. Adevărul este că în Basarabia trupele teatrale româneşti puteau trece mai liber decât în Transilvania şi că ele puteau juca fără nici o împiedecare la Chişinău, câtă vreme de exemplu la Cluj, niciodată, până în ziua de 15 Maiu 1919, n'a putut juca vreodată o trupă teatrală din România. De asemenea, cu toată censura rusească, literatura română putea trece Prutul, fără piedeci mai mari decât acelea, pe cari le resimţia la Carpaţi, Transilvania[1].

Că cultura românească a fost lăsată în destulă libertate şi înainte de 1905, despre aceasta am putea aduce o mulţime de dovezi. Ne restrângem însă numai la următoarele:

La 1884 guvernul rus a permis să se tipărească la Chişinău o gazetă în limba românească. Despre această gazetă, pe care n'am izbutit să o vedem[1]—, avem oarecari ştiri din gazete contimporane româneşti. Astfel, găsim în ziarul *Românul* din Bucureşti, (15 Ianuarie 1884) următoarea informaţiune:

[1] Autorităţile de stat austriace şi ungare au luat în nenumărate rânduri măsuri în contra cărţilor din Ţările române libere, totuş aceste măsuri nu numai că n'au fost în stare să împiedece circulaţia cărţilor româneşti dela o provincie la alta, ci, dimpotrivă au provocat-o şi mai tare. — Când un popor asuprit *vrea* să eludeze anumite măsuri ale asupritorului, nu există putere capabilă să-i reziste până la sfârşit.

[1] Ea nu se găseşte în nici o bibliotecă publică, din câte ne sunt cunoscute.

„Ni se scrie din Chişinău, că guvernul rus a dat permisiune d-lui Drumaşcu de a edita un nou ziar: *Mesagerul Basarabiei.* Această permisiune excepţională însă e legată de următoarele două condiţii: a) redactorul ziarului va fi numit de guvern şi b), foaia în chestiune va fi censurată la Odesa.

D. A. P. Drumaşcu a consimţit şi guvernul notificând permisiunea guvernatorului, a numit redactor pe d. Riabcic, fostul arhivar la poliţia locală".

In numărul său dela 18 Ianuarie, ziarul *Românul* şi publică vre-o câteva ştiri din *Mesagerul Basarabiei,* dela Chişinău.

Un alt caz.

La 1866 oficialitatea rusească tipăreşte la Odesa, *cu litere latine,* o carte românească despre *Filoxeră.*

La 1895 un cetitor din ţinutul Soroceii, trimite unui librar din Iaşi o scrisoare, în care, printre altele îi scrie:

Stimaţilor Domnilor Şaraga,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cărţile cerute de mine, care d-voastră mi liaţi expediat recomandat, eu le-am primit; aveţi a sci, că cărţile au fost trecute prin censura imperială, care se află la Odesa, semnul censurei acestai A, II, permis de censură (L. S)... *acuma puteţi şti că cărţile didactice şi literatura română intră'n Rusia; cum se vede acuma-s mai puţine dificultăţi".*

In continuarea scrisorii, se cer o mulţime de cărţi, cari desigur că au şi fost trimise şi că au ajuns la destinaţiune [1].

Un alt document, dela anul 1900, este scrisoarea d-lui *Ion N. Halippa* directorul comisiunei Arhivelor Statului din Chişinău, — scrisoare în care se face apel la Românii din România să trimită la Chişinău cărţi şi manuscrise româneşti.

[1] Vezi revista Arhiva, din Iaşi 1895, p. 106.

Iată partea din urmă a acestei scrisori, adresată de I. Halippa, compozitorului *Gavril Muzicescu* din Iaşi, originar şi el din Basarabia:

„Comisiunea vă roagă să-i veniţi în ajutor cu feliu de susţinere (în formă de sacrificiu de cărţi, manuscripte), care va fi mai lesne. Credem că d-voastră nu ni-ţi lăsa fără atenţiune acest sincer rugământ".

Ion Nicolai Halippa
Directorul al afacerilor Comisiei.

La aceste rânduri, Muzicescu adăugă:

„Dacă toată societatea cultă a Moldovenilor din Basarabia ştiu tot aşa de bine a cugeta şi a scrie româneşte, ca d. Halippa, cestiunea românismului e salvată în Basarabia, căci de poporul dela ţară nu trebuie să ne îngrijim, el îşi păstrează limba în casă, ca cel mai scump odor. Ţăranii Basarabeni nici până azi, dela 1812, n'au învăţat ruseşte, din contra, a silit adeseori pe preotul rus să înveţe moldoveneşte, înlesnindu-l şi cu cărţi bisericeşti aduse din Moldova.

Acum însă, când ni se prezintă ocaziunea aşa de favorabilă de a înlesni învăţarea— în mod indirect — a limbii române, prin formarea bibliotecii societăţii basarabiene Arhiva, cred că serviciul cel mai real îl putem face, trimiţând donaţiuni de cărţi cu conţinut istoric şi literar acestei instituţiuni, căci altfel cu greu vor răzbate cărţile noastre în Basarabia, unde toţi Românii vor avea ocaziune să se adape din izvorul binefăcător al limbei moderne" [1].

Apelul dela Chişinău se pare că n'a găsit ecoul cuvenit nici la Iaşi, unde pe scaunul mitropolitan stătea pe atunci basarabeanul *Iosif Naniescu*, nici la Bucu-

[1] Arhiva, Iaşi, 1900, p. 480.

reşti, unde se găsiau,— ca şi la Iaşi, de altfel,— o mână de intelectuali basarabeni, refugiaţi din Rusia, din cauza sistemului politic. Nici basarabenii aşezaţi în ţară, nici Românii de acolo nu se simţiră mişcaţi de chemarea venită de peste Prut.

Şi în sfârşit, încă o dovadă: la 1902 s'a înfiinţat la Chişinău o societate preoţească: *Frăţimea naşterii lui Christos,* care a tipărit şi răspândit în mii de exemplare, „filişoare" de cuprins religios, fără ca cineva să-i fi pus vre-o piedică.

IX.

Această nouă mişcare moldovenească, pe care o putem privi ca un început de renaştere basarabeană, este extrem de interesantă şi de caracteristică. Ea coincide, în timp, cu ivirea mişcării literare din jurul revistei *Semănătorul* dela Bucureşti, cu aceea a *Luceàfărului* de la Budapesta, cu a *Luminei* Românilor macedoneni din Bitolia (1903) şi cu a *Junimei literare* din Cernăuţi (1904). Dar, în vreme ce Românismul din celelalte provincii se manifesta prin aceste revste ale lui, ca un organism sufletesc unitar, legat nu numai prin identitatea originei şi a limbei, ci şi prin aceea a conştiinţii unităţii ei naţionale, a scopurilor pe cari le urmăreşte şi a miljoacelor de cari se foloseşte, Românismul din Basarabia se manifesta supt un singur aspect: el căuta cu lăcomie în val-vârtejul lumei acesteia, răspuns la întrebările eterne: ce este viaţa şi cum ne putem mântui de poverile mari? Chinuit de întrebările acestea, pe cari singura instituţie de cultură pe care o avuse de veacuri, Biserica, i le punea zilnic înainte, — Moldovanul nu-şi bătea capul cu nicio altă problemă, nici naţională, nici politică, nici culturală. Părăsit cu totul de boierimea lui, care a trecut în tabăra nobilimei ţării, „norodul" a rămas în spiritul vechei tradiţii simpliste de morală severă şi de procupări religioase, pe cari le alimentau mai ales mânăstirile, cu marea lor

influenţă asupra sufletelor. In adevăr, mânăstirile basarabene rămaseră pentru Moldoveni aproape singurele lăcaşuri de mângâiere, de lumină, de îndrumare. „Părinţii" din cuprinsul lor erau şi preoţii, şi dascălii, şi doftorii şi gospodarii de model pentru ţărănimea rămasă cu mentalitatea tradiţională, pe care n'o putea clinti din loc nici puţina cultură venită de peste Prut, nici marea cultură rusească venită de peste Nistru.

Ceeace făceau socialiştii revoluţionari basarabeni, de origină foarte variată: evrei, greci şi moldoveni, ceeace aceştia scriau şi organizau mână'n mână cu revoluţionarii ruşi din restul Imperiului,— fie la Iaşi, fie la Bucureşti, fie în diferite centre ale Occidentului,— nu răsăria din sufletul şi din nevoile Basarabiei, şi nu găsia în sufletul Moldovanului nici un fel de răsunet.

X.

In vreme ce românismul din celelalte provincii, stătea, între anii 1902—1905, supt influenţa ideii unităţii româneşti bazată pe cultura naţională, în Basarabia ideea naţională era inexistentă în toate straturile poporului,— ţărănime, preoţime şi boierime—; ea pâlpăia doar, în chip sfios, abia în câte o inimă de tânăr student de pe la universităţile ruseşti.

„Moldovenii" din Basarabia se pare că, în adevăr nu mai fac parte efectivă din neamul românesc; ei nu simt nicio afecţiune faţă de acesta şi nu caută pe nici o cale să se identifice cu el. Pare că am avea a face cu acel fenomen, pe care vremurile mai nouă l-au produs într'o provincie cu o situaţie analogă, din Apusul Europei, în Alsacia-Lorena, unde s'a plămădit, în afară de naţiunea franceză şi de cea germană, o *„naţiune alsaciană"*, cu *„sânge alsacian"*. In Basarabia avem tot mai mult a face cu un „norod moldovenesc" aparte,— cu o noţiune *naţională* „basarabeană". Evoluţia deosebită a românismului de dincoace de Prut, pe de o parte, pe de alta gravitarea tot mai pronunţată a boierimei şi a preoţimei spre centrele ruseşti,

la cari se mai adaugă sporirea căsătoriilor mixte la cei ieşiţi odată din ţărănime — toate acestea au făcut ca, în adevăr, la un moment dat Basarabia să poată fi socotită de către mulţi, ca ceva ieşit definitiv din patrimoniul naţional românesc.

Faptul acesta nu trebuie să ne mire de loc, căci el a avut loc şi la un popor mult mai mare şi mai puternic decât noi. Exemplul din Alsacia şi Lorena ne va face să înţelegem în adevărata lui esenţă fenomenul din Basarabia.

In adevăr, Francezii din Alsacia-Lorena, anexată la 1871 de către Germania, au ajuns în cursul abia al câtorva decenii la o stare sufletească specială, foarte deosebită de a conaţionalilor lor din ţara-mamă. Florent-Matter, care a publicat la 1908 o carte amănunţită despre stările din provinciile anexate de Nemţi, scrie în acest punct următoarele lucruri, cari, prin analogie, ne permit să înţelegem starea sufletească specială din Basarabia:

> „Anexaţii, uniţi odinioară, când credeau că pot conta pe Franţa, s'au desbinat, de când certele noastre lăuntrice şi religioase au slăbit în Franţa sentimentul naţional şi vanitatea aspiraţiunilor spre un ideal comun, care după căderea dela 1870-71 îi unia pe toţi Francezii. O seamă de compatrioţi de-ai noştri de ieri, întristaţi şi descurajaţi prin spectacolul pe care îl oferă discordiile şi vecinica anarhie, care ne stăpîneşte, au renunţat la luptă. Tânăra generaţie nu cunoaşte Franţa decât sub raportul desordinei interioare şi a slăbirei exterioare. Ea sufere ştiindu-ne şi crezându-ne slabi, iar dezorganizarea forţelor noastre naţionale, anume prezintată şi destilată de către organele învingătorului, o nelinişteste dureros şi-i spulberă toată încrederea în valoarea noastră militară" [1]

[1] *Florent-Matter:* L'Alsace-Lorraine de nos jours. Préface de *Maurice Barrès* de l'Académie Française, Paris, 1908, p. 263.

Şi, mai departe:

„El, Lotaringianul, recunoaşte şi admiră calităţile solide ale rasei germane, laudă ordinea germană faţă de dezordinea franceză, exagerată încă de ziarele noastre. El se ştie guvernat şi asta-i place. Ceeace, totuşi, nu-i place, e felul de a fi guvernat"[1].

Acelaş autor însemnează mai departe:

„Legea despre separarea Bisericii de Stat (în Franţa), încă a fost în măsură de a înstrăina faţă de noi pe Alsacieni, mai mult decât toate sforţările de germanizare, puse în practică de Germania de 35 de ani încoace"[2]... „Germania protestantă ne respectă religia, legea şi credinţele noastre, în vreme ce Franţa catolică persecută pe preoţi şi le închide şcolile... Noi suntem supt jug german şi într'un imperiu protestant şi avem cu toate astea o deplină libertate religioasă; noi ne avem preoţii noştri, călugăriţele noastre, misionarii noştri şi chiar şi şcolile noastre franceze"— aşa îi spunea un „Lotaringian" autorului cărţii din care am citat mai sus.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XI.

Dacă în Alsacia-Lorena a fost cu putinţă o astfel de schimbare în abia trei decenii şi jumătate de dominaţiune germană,— dacă acolo s'a putut forma în cursul timpului o „naţiune alsaciană",— cum se exprimă în Prefaţă, academicianul *M. Barrès*,— cu atât mai uşor putem înţelege mentalitatea specială a Basarabenilor, mai ales dacă ne gândim nu numai la marea deosebire dintre forţa pe care o reprezinta mica Românie faţă de imensa Impărăţie rusească, ci mai ales la identitatea de religie, care a jucat în întreg procesul sufletesc al

[1] O. c. p. 217.
[2] O. c. p. 41.

Basarabiei, un rol deosebit de important. Analizând acest factor, d. *Ştefan Ciobanu* avea dreptate când, drept concluzie, spunea următoarele cuvinte:

> „A fost o mare nenorocire pentru Basarabeni, că ei au fost de aceiaşi credinţă ca şi Ruşii, ceeace a adus poate la oarecare apropiere a intelectualilor cu Ruşii, la indiferentismul acestor intelectuali faţă de problemele naţionale. In chestia desnaţionalizării Ruşii au răuşit mai mult la popoarele de o credinţă cu ei; Polonezii, de exemplu, popor slav, înrudit cu acel rus, şi-au păstrat naţionalitatea şi cultura mulţămită şi faptului, că ei au fost catolici. Cultura românească în Basarabia a avut părţile ei slabe; ea s'a abătut delà matca ei naturală; ea şi-a rupt, graţie regimului rusesc, legăturile aproape cu desăvîrşire, cu ţările româneşti... [1]".

XII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu toată dreptatea pe care o cuprind cuvintele d-lui *Şt. Ciobanu*, nu este mai puţin adevărat că stările din Rusia nu erau privite ca priincioase numai de către Basarabeni, ci chiar şi de către Românii de dincoace de Prut, cari şi ei se uitau cu uimire şi cu admiraţie la „Sfânta Rusie". Nu ne extindem asupra acestei chestiuni, ci ne restrângem la un singur document, pe care ni-l oferă profesorul de Istoria Românilor dela Universitatea din Cluj, d. *dr. Ioan Lupaş*, membru al Academiei Române, care într'un articol intitulat: *Sfânta Rusie* şi tipărit la 1914 în ziarul *Românul* din Arad, fixa următoarele două adevăruri, pe cari experienţele noastre de până acum ni le-au confirmat adeseori şi ni le confirmă aproape zilnic:

> Intâi, nu cunoaştem altă împărăţie, în care biserica şi religia creştină să fie ocrotită şi sprijiinită în toate orânduielile sale atât de mult, ca

[1] Şt. Ciobanu: *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, p. 34.

în Rusia. Viaţa religioasă înfloreşte acolo în toate straturile poporaţiunii, dela coliba umilă a mojicului până la cei ce se desfăteazâ pe treptele cele mai înalte ale societăţii omeneşti. Pe când la noi şi în alte ţări, orăşenii sunt înecaţi de-abinelea în valurile pestilenţiale ale indiferentismului religios sau chiar ale necredinţei, în Rusia domneşte, la oraşe ca şi la sate, un respect sincer şi adânc faţă de tot ce priveşte religia şi biserica. De când au început roiuri de ţărani români a părăsi, din cauza mizeriei, satele noastre, atât cei duşi în America, precum şi cei aşezaţi în Ţara Românească, am putea spune că s'au stricat şi destrăbălat sub raportul vieţii religioase. Iar cei ce au petrecut timpuri îndelungate în vreo parte a Rusiei, se întorc acasă mai întăriţi în credinţă şi cu mai multă disciplină sufletească, decât cei întorşi din America sau din România. Motivul poate să fie numai unul şi anume: practica religioasă, care este adevărata şi singura temelie a vieţii creştine, e cu mult mai desvoltată şi mai îndeobşte respectată în Rusia, decât în alte ţări.

Iar al doilea adevăr e, că stăpânirea rusească face tot ce-i stă în putinţă pentru a uşura traiul oamenilor năcăjiţi, în deosebi al ţăranilor. Parcă ar urma intenţionat vechea reţetă romană: Cruţă pe cel umilit şi doboară pe cel îndărătnic.

Ţăranii întorşi din Rusia spun cu adâncă convingere, că lor li-a mers foarte bine pe acolo, că n'au fost şicanaţi sau năpăstuiţi în felul cum sunt vexaţi zi de zi din partea solgăbirăilor din patrie... Un om de mare înfuenţă[1] şi autoritate, un bun cunoscător al relaţiilor din Basarabia susţine că, din punct de vedere administrativ şi economic, ţărănimea română nicăiri nu are o soartă mai bună, decât în Basarabia, sub

[1] Vasile Stroescu. (N. .A)

stăpânirea rusească. Adevărat că, în schimbul acestei ocrotiri economice şi cuviinţe administrative, poporul a fost lipsit de posibilitatea unei vieţi proprii naţionale.

Vorbiam mai anul trecut cu un ţăran, care a stat timp mai îndelungat în Rusia, unde şi-a agonisit avere însemnată şi, pe baza articolelor scrise de d. C. Stere în „Viaţa românească" cercam să-i arăt, ce primejdii ar putea să urmeze pentru întreg neamul românesc dintr'o stăpânire rusească. Nu s'a arătat susceptibil faţă de nici unul din argumentele aduse, ci susţinea că omului din popor îi merge mai bine în Rusia, decât în alte ţări. Faţă de argumentul privitor la desnaţionalizare, neputând să aducă alt contra-argument, a răspuns simplu: „Dacă o fi voia lui Dumnezeu să ne pierdem noi ca naţie şi ca limbă, mai bine să ne cotropească Rusia că — ştii vorba ceea:— mai bine să te arzi cu o zamă grasă, decât cu zamă de cute" [1].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Astfel se prezintă situaţia din Basarabia în preajma anului 1905, când, după un sfert de veac de frământări profunde, mai ales în marile centre ale Impărăţiei, izbucneşte prima revoluţie rusească.

[1] Românul, 15 Aprilie 1914.

CAP. III.

Prima Revoluţie rusească (1905) şi Basarabia.

I.

Marea mişcare revoluţionară, care a izbucnit în 1905 la Petrograd, a fost de natură social-politică; ea urmărea înlăturarea absolutismului şi întronarea constituţionalismului. Pentru marile masse ale muncitorimei ea urmărea dreptul de vot şi repartizarea dreaptă a pământului, care trebuia luat din mânile stăpânilor de până aci, şi dat „norodului care-l lucrează".

Era firesc ca revoluţia aceasta, care cerca să occidentalizeze viaţa Rusiei, să găsească răsunet şi în Basarabia. Contrarul nici nu s'ar fi putut închipui.

Dar cine să facă în Basarabia revoluţie? Boierimea, care era ameninţată să-şi piardă şi privilegiile şi pământul? Preoţimea, care era credincioasă până în ultimul grad Împăratului? Ţărănimea, care niciodată nu luptase pentru „drepturi", de cari nici ideie n'avea şi a căror nevoie n'o simţia?

Desigur că din aceste părţi nu putea veni nicio mişcare.

II.

Mişcarea veni din altă parte, şi anume dela vechii şi dela noii revoluţionari basarabeni, cari adăpaţi prin universităţile ruseşti de ideile nobile ale unei dreptăţi sociale care trebuia să înlocuiască radical

organizaţia de stat rusească, — luptaseră şi suferiseră decenii dearândul alături de revoluţionarii ruşi, în ţară şi în străinătate şi cari, acum, folosindu-se de momentul oportun, intraseră cu curaj şi cu însufleţire, în marea luptă de desrobire a Rusiei.

Cei dintâi paşi revoluţionari pentru Basarabia s'au făcut alături de revoluţionarii ruşi, pe pământul clasic al toleranţei şi al libertăţei, în Elveţia. Acolo apăru la 1905, ca produs al „liberei prese ruseşti", cea dintâi gazetă basarabeană, având program revoluţionar. Gazeta se chema *Basarabia* şi se considera ca „organ al partidului naţional român".

Tipărită întreagă cu litere latine, ea era redactată de doi revoluţionari basarabeni, trecuţi de multă vreme în România: Dd. *Zamfir Arbure* şi *dr. Petru Cazacu*[1]. De la Geneva, gazeta se trimitea în plicuri, pe diferite adrese, atât în România, cât şi mai ales în Basarabia. Ea lupta, pentru aceleaşi revendicări, ca şi întreaga presă liberă rusească, adaptându-le întru câtva, la nevoile din Basarabia. Astfel, pe lângă dreptul de vot, şi pe lângă pământ, Partidul naţional român cerea dreptul nestingherit la cultura moldovenească, prin şcoli, societăţi, etc.

In ce priveşte raportul Moldovenilor faţă de România, el era fixat astfel:

> „Ar părea că fiind Moldoveni, adecă Români, noi am dori să ne unim cu fraţii noştri de peste Prut. N'ar fi nimic straniu în această dorinţă a noastră; suntem de acelaş neam, avem aceiaşi limbă, aceiaşi lege şi obiceiuri. Dar pe lângă că această unire nu se poate face, nici nu ne vine la socoteală nouă, Moldovenilor din Basarabia? Ce am câştiga noi? E adevărat, că am sta împreună ca într'o casă, dar dacă casa e rece şi n'are pâne, dacă în acea casă noi ţăranii din Basarabia am sta tot aşa de rău, cum stau şi

[1] *C. Sadi Ionescu*: Bibliografia publicaţiilor periodice româneşti, p. 64.

ţăranii din România, de ce folos le-am fi şi noi lor şi ei nouă? Adecă, dacă ne-am uni cu România — n'am plăti biruri mai mari şi mai grele şi mai nedrepte, decât plătim acum?

Adecă, am scăpa noi de oştire? Nu, căci ţăranii din România fac şi ei oştire. Am avea noi libertatea cuvântului? Nu, căci ţăranii din România au libertatea cuvântului numai pe lege, pe hârtie, iar când e vorba la adică, nu o au. Am avea noi libertatea adunării? Nu, căci ţăranii din România, când se adună, stăpânirea lor, boierii lor spun că se răscoală şi îi şi împuşcă. Am scăpa noi de posesorii şi boierii de la sate, care ne iau câte şeapte piei? Nu, căci şi fraţii noştri din România tot de posesori şi boieri sufăr şi nimeni nu sare să-i scape. Unindu-ne cu ţăranii din România liberă, am scăpa noi de dregătorii necinstiţi, răi şi răpitori? Nu, căci şi ţăranii din ţara românească tot aşa fel de dregători şi judecători au puşi de boierimea de acolo, ca să-i fure şi să-i înşele. Am avea noi dreptul fiecare ţăran să alegem de-adreptul şi de-opotrivă cu lucrătorii, meşteşugarii, neguţătorii şi boierii din târguri pe aleşii noştri, care să ne facă nouă, ţăranilor legi bune? Nu, căci şi ţăranii şi lucrătorii din ţara românească n'au acest drept, acolo numai bogătaşii şi boierii au dreptul să aleagă şi aleg deputaţi, cari fac legi nu pentru binele ţăranului, ci pentru folosul târgoveţilor şi boierimei de toate neamurile şi felurile. Dovada cea mai bună, că ţăranii din România liberă n'au niciun drept, este că ei sunt mai săraci decât noi, boierii lor i-au jupuit mai dihai ca pe noi. Iar dovadă că oştirea lor e grea, sunt acei soldaţi, cari fug dela ei şi vin la noi şi ne povestesc cum îl bate pe ţăranul soldat, ofiţerul sălbatic, boier—ca un Rus.

Iată de ce, noi ţăranii moldoveni din Basarabia, dorind fraţilor noştri ţărani români şi ţăranilor de toate neamurile izbândă în lupta cu vrăş-

maşii lor, dorind şi primind cu bucurie ajutorul lor, şi la nevoie, gata a-i ajuta, unindu-ne cu ei în gânduri şi luptă pentru scăparea de sub jugurile cari ne apasă, nu ne putem uni cu ei politiceşte.

Mi se sfâşie inima de durere scriind cele de mai sus, dar, amicus Plato, sed magis amica veritas; şi nici nu se cuvine în lupta dreaptă pentru ţărănimea moldovenească din Basarabia să ne apucăm de la început chiar cu cuvinte de sentimente şi politeţe să ascundem adevărurile crude şi realitatea...

Noi, ţăranii moldoveni din Basarabia nu suntem cum se zice în limba învăţaţilor, iredentişti, noi voim să luptăm pentru dezrobirea noastră ca Moldoveni şi cetăţeni ţărani ai statului rus"[1].

Incercarea făcută din Geneva se dovedi în curând fără rezultat. Gazeta „Basarabia" nu avu nici un răsunet nici printre „Moldoveni" şi nici printre Românii din celelalte provincii.

Babeş-Bolyai University Library Cluj

III.

Nu peste mult, o altă încercare veni, tot din cercurile revoluţionarilor basarabeni aşezaţi în ţară, şi anume din partea d-lui ***Constantin Stere,*** profesor la Universitatea din Iaşi. Vechiu revoluţionar rus, care pătimise pentru ideile sale timp de zece ani în Siberia, d. Stere, trecu la 1905, în persoană la Chişinău, unde luă contact mai întâi cu câţiva boieri moldoveni în vederea începerii unei acţiuni menite a crea elementului românesc de peste Prut o situaţie socială, politică şi culturală cât mai favorabilă. Incercarea nu găsi, la început, sprijinul aşteptat, dar după câtăva vreme ea izbuti să adune la un loc, în jurul bătrânului boier *E. Gavriliţă,* o mână de tineri revoluţionari şi naţio-

[1] Basarabia. Organ al partidului naţional român din Basarabia 1905. No. 6.

naliști moldoveni, cu cari înființă o gazetă naţional-democratică sub titlul *„Basarabia“*.

Noua gazetă se resimţia până la un loc de suflul vieţii româneşti de pretutindenea. Pe prima pagină a ei întâlnim supt un articol al d-lui Al. Nour, versurile tânărului dar vigurosului poet ardelean, *O. Goga*, cari la 1905 fuseseră citate, aproape simultan, ca un nou program al întregului românism, atât în Parlamentul din Bucureşti, cât şi în cel din Budapesta:

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinţii,
De dragul lui ni-au răposat
Şi moşii şi părinţii.

Cu toate acestea programul de luptă al noii gazete era mai mult social-politic, decât naţional. Pentru statul român gazeta avea aceleaşi sentimente, pe cari le-am remarcat la gazeta cu acelaş nume dela Geneva, în schimb şi ea manifesta un interes pentru revendicările de ordin cultural, cerând cu stăruinţă respectarea limbei şi introducerea ei în şcoală.

Totuş, nici noua gazetă nu se putu menţine. Ea nu izbuti să închege o organizaţie politică naţională, şi, după ce formulele ei de un democratism extrem nu putură încălzi nici pe boieri şi nici pe preoţi, şi nu fură în stare a câştiga efectiv nici massele de jos, cari nu erau pregătite prin nimic pentru o acţiune de democratizare a ţării—, gazeta, după 52 numere, a încetat să mai apară.

Deodată cu prăbuşirea gazetei, se prăbuşi şi întreaga acţiune de politică naţională şi elementele moldoveneşti sfârşiră prin confundarea lor în organizaţiile politice ruseşti, revoluţionare sau reacţionare, respectiv prin retragerea lor de pe un teren de luptă, pentru care n'aveau pregătirea necesară.

In urma acţiunei „Basarabiei“ n'a rămas decât o amintire frumoasă, dar şi un sentiment de decepţie şi o conştiinţă a neputinţei valorificării Moldovenilor în

viaţa politică, încăpută din nou pe mâna elementelor conducătoare de până aci. Puţini Moldoveni, cari şi după prăbuşirea acţiunii naţionale s'au simţit îndemnaţi a mai lucra pentru binele public, s'au ataşat, într'o formă sau alta, la grupările ruseşti, ajungând cu timpul la aceleaşi rezultate.

Acţiunea dela 1905-6 nu putea să se termine altfel, din simplul motiv că-i lipseau toate condiţiile prealabile pentru izbândă. Iniţiatorii ei nu şi-au dat seama că o revoluţie nu se poate înscena de pe o zi pe alta la un popor; ea trebuie îndelung pregătită printr'o operă de cultură, care trebuie să străbată adânc în suflete. Apoi, ei n'au înţeles rostul adânc al naţionalismului, ca factor hotărîtor în evoluţia unui popor, ci s'au însufleţit mai mult pentru formulele socialismului internaţional. Cu tot coloritul ei quasi-naţional, pe care, mai târziu au încercat unii să i-l atribuie, revoluţia din Basarabia de fapt n'a fost naţională: ea n'a răsărit din sufletul şi din frământările naţiunii, nu se hrănia din ideile şi nevoile acesteia şi nu se întemeia pe puterile ei, ci era aproape numai un ecou al unor teorii frumoase venite de departe, cari însă n'aveau răsunet în sufletul poporului. In afară de câţiva tineri luptători, nimeni nu înţelegea sufletul norodului, în care se frământau cu totul alte idei. Acest suflet nu era un suflet revoluţionar, ci un suflet mistic, învăluit de îndoieli, de bunătate, de dorinţa unei vieţi precum o zugrăveşte Evanghelia lui Christos cel blând, iar nu a lui *Karl Marx*.

IV.

Dar, dacă în politică acţiunea începută n'a dus decât la haos, ea n'a fost mai fericită nici în domeniul culturii, unde s'ar fi putut face foarte mult, şi unde s'ar fi putut găsi mijloace pentru a pregăti cel puţin pentru viitor poporul spre o viaţă nouă.

Dar oamenii dela 1905 n'au fost în stare să înţeleagă rostul culturii pentru un popor asuprit şi rămas în urmă.

O mare scădere a „revoluției" basarabene a fost desigur și caracterul ei antiromânesc. In întreg decursul celor doi ani nu s'a încercat nicio singură mișcare iredentistă românească nici de către Basarabenii așezați în țară, și cu atât mai puțin de către cei rămași în Basarabia. Ceeace la 1884, cu prilejul împlinirii alor 100 de ani dela revoluția lui Horia, s'a putut face la București de către câțiva ardeleni înflăcărați, cari au lansat manifeste incendiare în contra Ungariei și pentru unirea Ardealului cu România, la 1905-6 n'a încercat nici un Basarabean așezat în țară. Dimpotrivă, aceștia, sau ignorau cu desăvârșire România, din cauza unor stări nemulțumitoare de ordin social, sau o descriau în culorile cele mai negre, căutând și ei, întocmai ca și Rușii, să înstrăineze pe Basarabeni de ideea românească și să-i înflăcăreze exclusiv pentru revoluția socială în cadrul Rusiei.

Dovadă elocventă despre această ni-o dă *„Societatea moldovenească pentru cooperarea instrucțiunii populare și studiarea țării basarabene"*, înființată la 1905 cu vre-o 500 de membri „aproape exclusiv proprietari mari"[1]. Această societate, cu toată mulțimea de membri fondatori pe cari i-a avut[2], n'a desfășurat nici cea mai mică activitate. Ea n'a fost în stare să înființeze nici o singură școală românească într'o țară, în care existau școli nemțești, bulgărești, grecești, etc.; n'a fost în stare să publice măcar o broșură cu cântece românești, ba, ce e mai caracteristic, n'a fost în stare nici măcar să administreze și să păstreze tipografia românească cu litere latine, pe care prietenii ei dela Iași i-o dăduseră, și pe care ea a părăsit-o, dimpreună cu alfabet cu tot, așa că nici urma nu i s'a mai putut găsi mai târziu. La 1907, d. *Alexis (I) Nour* un tânăr basarabean, care s'a zbătut mulți ani dearândul pentru

[1] A. Nour în „Viața românească", Iași, 1907, v. I. p. 515.

[2] Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român din Transilvania, a avut în anul înființării ei (1861) 765 membri, număr care în anul următor a scăzut la 421, ne mai putând fi atins din nou decât după 30 de ani de sforțări! Așa se înjghebează cultura, — încet, dar solid.

problema patriei sale, scriind necontenit şi în presa locală şi în cea dela Iaşi şi dela Bucureşti cu un adevărat fanatism, căruia-i lipsea însă într'un mod simţitor, consecvenţa, — scria în *„Viaţa românească“* următoarele rânduri vrednice de remarcat:

„Avem o instituţie naţională în Basarabia: „Societatea moldovenească pentru cooperarea instrucţiunii poporale şi studierea ţării basarabene'', înfiinţată acum un an, cu un statut confirmat de guvern şi foarte viu, dar se vede că-i condamnat să rămâie literă moartă. Cei înscrişi în societatea aceasta sunt mai toţi străini de o vie idee naţională, căci altfel nici nu e de înţeles, cum o societate cu 300 membri, aproape exclusiv proprietari mari, să rămâie, să zacă un an întreg în inacţiune. Cum se poate ca un lucru nou şi sfânt, aşteptat o sută de ani, să nu se desvolte? Şi iată, în Basarabia este totul posibil... Imi pare că societăţii aceleia i se impune oarecare însufleţire nouă. Mai întâiu, să se apropie de popor, să umple în sfârşit această prăpastie adâncă, care desparte amândouă păturile româneşti din Basarabia—, sau mai bine, trei pături: boierimea, burghezimea şi ţărănimea. ***Contrariu afirmărilor obicinuite*** îmi permit a spune că toate aceste categorii sociale se pot uni sub umbra strălucită a ideii naţionale, a renaşterii poporului basarabean.

Activitatea strict culturală, pe care o poate desfăşura o asemenea societate, ar putea învinge toate piedicile şi neîncrederea în sferele oficiale şi atitudinea cam vrăşmaşe a elementelor conservatoare moldoveneşti. Din punctul de vedere al vulgarei minţi sănătoase—să intre numai în societatea asta ***toţi Moldovenii*** din Basarabia— lucrul va răuşi, căci punctele de divergenţă nu exclud putinţa de colaborare frăţească, care ***singura***[1] poate garanta societăţii o forţă morală

[1] Sublinierea aceasta e a mea. O. G.

pentru păstrarea şi dezvoltarea limbii şi naţionalităţii. Numai începând a păşi pe o asemenea cale, fruntaşii noştri (câţi sunt?) vor obţinea ceva"...

„Dar,— continuă A. Nour— nu e întrânşii nici unul, care în faţa scopurilor sfinte să renunţe la natura de cameleon politic: azi sunt pentru procedeuri hotărâtoare, mâne sunt contra, şi aşa sunt veşnic nehotorâţi, întârziaţi. E o boală de care suferim cam de multă vreme şi nu ştiu, zău, dacă ne vom lecui cândva: dacă vom găsi odată în mijlocul sărăciei de oameni pe care o simte ţara aceasta, oameni cu energie, autoritate şi simţul răspunderii reclamate de necesităţile istorice" [1].

V.

In astfel de împrejurări, cu o boierime care, după afirmaţiunea d-lui C. Stere[2], „din interes îngust de clasă, s'a coalizat cu toţi duşmanii poporului român din Basarabia", şi pe care d. Stere n'a fost în stare s'o readucă la sentimentul ei de datorie nici măcar pe teren cultural,— cu o preoţime, care n'a participat nici cum la marile frământări sociale pe cari ar fi avut datoria să le canalizeze într'o direcţie naţională, şi cu o ţărănime complect inconştientă, — n'a fost mirare că reacţiunea care a urmat în Basarabia, a fost pentru aceasta un adevărat dezastru. Alegerile cari s'au făcut pentru Duma orăşenească, pentru judeţ şi pentru Duma împărătească au fost o dovadă grăitoare a absolutei neputinţe a Moldovenilor, şi duşmanii acestora erau acuma siguri că n'au de ce să se mai teamă în atitudinile lor.. *Cruşevanii, Pureşchievicii* şi *Crupenschii* puteau rămânea deplini stăpâni ai situaţiei din Basarabia, remorcată la interesele partidelor ruseşti dela Petrograd şi exploatată fără nici un scru-

[1] Al. Nour: Viaţa românească, 1907, I, 514.
[2] Viaţa românească, 1906, II, 502.

pul pentru propriile lor interese. In toate aceste alegeri nu răuşi nici un singur Moldovan, ci exclusiv „adevăraţii Ruşi"— de diferite origini: *P. Crupenschi, P. Sinadino, D. Demianovici, K. Schmidt, D. Caravasâli, V. Purişchievici, D. Fretiacenco, D. Gulichin* şi *Nic. Ghepeţchi.* „Tristă şi umilită priveliştе,— scrie cineva în „Neamul Românesc" din Bucureşti (1907, pg. 889)— să vezi pe vechii duşmani ai neamului românesc, ca Grecii, Leşii, Armenii etc. în rolul de reprezentanţi ai ţării... Şi să nu gândeşti d-ta, nici un moment,— adăogă corespondentul basarabean—[1] că aşa a vrut guvernul rusesc. Alegerile noastre au fost lipsite de orice influenţare din partea guvernului (în România ştiu că nu e aşa). Noi, Românii, avem drepturi politice egale cu ale altor naţionalităţi. Când, întâiaşdată se făcură alegerile în Rusia, poporul românesc din Basarabia a ales pe Sitinschi, Ianovschi, etc. şi încă pe câţiva radicali şi literatori (nu ceti, mă rog, cumva: liberali!): Leşi, Greci, Armeni, cari nu ştiau româneşte şi nu cunoşteau trebile noastre. Doarme şi poporul..." Insuş d. Stere scria, după alegerile din 1907, când au biruit pe toată linia reprezentanţii „Alianţei adevăraţilor Ruşi", în frunte cu P. Cruşevan: „Simţul de dreptate ne face să recunoaştem că acest trist rezultat se datoreşte în mare parte şi lipsei de organizare şi energie a elementelor progresiste şi naţionaliste în Basarabia", cărora le recomandă ca „înainte de toate să se înţeleagă între ei"![2].

VI.

Dar înţelegerea între ei n'a urmat. Stăpâni pe situaţia politică au rămas tot străinii,— şi absolut numai ei. Din întreaga mişcare dela 1906 n'au rămas decât nişte urme foarte modeste: câteva încercări de a scoate câte o gazetă moldovenească, încercări cari toate au fost de durată efemeră, nici o gazetă nerăuşind să

[1] I. Pelivan (?).
[2] Viaţa Românească, 1907, I, 378.

se menţie, apoi câţiva tineri studenţi cari s'au îndreptat la studii spre Universitatea din Iaşi, — încolo nimic, pe nici un teren. Din partea României aproape nici un interes. Afară de două cărţi scrise de inimosul basarabean *D. C. Moruzzi,* aşezat de multă vreme la Bucureşti, şi lansate în cuvinte bine simţite de d. *N. Iorga,* şi afară de stăruinţele permanente ale acestuia din urmă, susţinute în *„Neamul Românesc"* şi a presei româneşti din Transilvania, care avea în permanenţă un caracter panromânesc, opinia publică prea puţin s'a interesat de problema basarabeană, deşi în împrejurările date s'ar fi putut face mult pentru ea. împrejurările din Basarabia erau de aşa natură, încât ar fi permis o activitate culturală foarte largă, dacă ea ar fi fost făcută în mod înţelept şi precaut. Dovada o avem în faptul că la Chişinău a putut să se aşeze, ca profesor de limba „moldovenească" un Român dela Iaşi, d. *Gr. Constantinescu,* care a putut scoate timp de un an şi jumătate chiar şi o „gazetă naţională şi nepărtinitoare" *(Glasul Basarabiei),*— lucru care ar fi fost cu desăvârşire imposibil în Transilvania sau în Bucovina.

Dacă în anii cari au urmat după 1906 a fost totuş posibilă şi o oarecare viaţă culturală moldovenească, organizată, apoi, trebuie s'o recunoaştem că meritul nu este nici al Moldovenilor organizaţi în efemerul partid naţional, progresist sau democrat, sau în societatea culturală, născută şi rămasă moartă, ci este al unui alt factor, mult perhorescat dincoace de Prut, dar nici pe departe atât de defavorabil precum e zugrăvit. O anumită renaştere naţională moldovenească a venit din Biserică,— din acea Biserică, care a păstrat decenii dearândul nu numai limba moldovenească, ci şi obiceiurile moldoveneşti şi vechiul suflet popular moldovenesc, de care poporul nu s'a depărtat nici odată şi de care nici preoţimea, cu toată cultura ei rusească, nu s'a înstrăinat vreodată. Este adevărat că această Biserică a avut uneori printre conducătorii ei şi de aceia, cari n'au fost favorabili curentului naţio-

nal şi cari au stingherit chiar limba românească în drepturile ei firești, nu este însă mai puțin adevărat, că atâția dintre ierarhii ruşi au fost dealdreptul promotori ai limbii poporului, pe care ei înşişi chiar căutau s'o învețe şi s'o întrebuințeze. Pentru mine a fost o adevărată revelație când, în ziua de Sft. Nicolae a anului 1916, asistând la serviciul divin în Catedrala din Chişinău, am auzit pe episcopul rus Gavriil rostind câteva ectenii în românește şi când, la câteva zile, în Sala eparhială, la un concert religios, dat de corul soborului, am putut asculta câteva cântări bisericești românești magistral executate.

Trebuie să recunoaştem adevărul, că nic odată în Basarabia limba românească n'a fost persecutată de Ruşi, în felul în care ea a fost, de exemplu, persecutată în Transilvania de Unguri, în Valea Timocului de Sârbi, în Macedonia de Greci, etc. Dacă ea a fost încetul cu încetul dată la o parte din biserică, din şcoală, din viața publică, aceasta s'a făcut mai mult din cauza Moldovenilor, cari au privit nemişcați cum le scapă terenul de supt picioare. Niciodată nu s'a pomenit vr'un protest demn şi energic al acestora împotriva încălcării limbei lor, niciodată ei n'au purtat lupte împotriva „asupritorilor" lor. In Transilvania s'a dus pentru limbă un războiu de peste o sută de ani în contra Ungurilor,— zeci şi sute de luptători au înfundat temnițele, — în Basarabia Moldovenii singuri şi-au abandonat limba şi alfabetul şi dacă, după 1906 s'a putut înfiripa o oarecare mişcare culturală, meritul este într'o bună parte chiar al căpeteniilor bisericești şi civile, cari nu numai că nu s'au opus curentului național-cultural, dar l-au sprijinit chiar.

D. *P. N. Halippa* nu se sfieşte să recunoască pe față acest adevăr şi să sbiciuiască fără milă şi pe boierii moldoveni şi pe preoți pentru lipsa de orice grijă față de cultura şi interesele mai înalte ale poporului.

„Cu toată politica nedreaptă şi asupritoare a guvernelor ruseşti din trecut,— zice d. Halippa,—

au existat totuş conducători cu bunăvoinţă faţă de Moldoveni. Astfel, poate fi amintit *Impăratul Alexandru I,* care, prin şcoli lancasteriane moldoveneşti voia să lumineze mintea copiilor boierilor şi târgoveţilor din Basarabia, — apoi arhiepiscopul *Dimitrie Sulima,* care cu atâta stăruinţă îi îndemna pe preoţi să deschidă, pe lângă biserici, şcoli parohiale moldoveneşti, apoi *I. D. Nelidov,* director şcolar în Basarabia (1838-1857), care reluă din nou şcolile lancasteriane moldoveneşti, părăsite un timp, şi pe timpul căruia, numărul şcolarilor se ridicase dela 3100 la 11040, afară de copiii cari învăţau la şcoli parohiale, apoi guvernatorul *Haruzin,* care nu s'a opus la înfiinţarea unei societăţi moldoveneşti, care îşi pusese în statutele sale ca punct principal: redeşteptarea Moldovenilor din Basarabia prin şcoli naţionale moldoveneşti, — şi episcopul *Vladimir,* sub care s'a introdus studiul limbii româneşti în seminarul spiritual din Chişinău, s'a înfiinţat tipografia moldovenească pentru tipărirea cărţilor bisericeşti în moldoveneşte, şi care îndemna pe preoţi să slujească în biserici pe cât se poate mai mult moldoveneşte".

Şi un alt corespondent al Vieţii româneşti, Pr. Onofrei, o recunoaşte aceasta:

„In cercurile guvernamentale — zice el — cu tact şi cu prudenţă, chestiunea limbii moldoveneşti nu găseşte o opunere principială. Dovadă sunt importantele declaraţiuni făcute de d. Haruzin, guvernatorul Basarabiei, şi de P. S. episcop Vladimir al Chişinăului, la inaugurarea Tipografiei eparhiale moldoveneşti" (1906, II. 439).

In faţa acestor fapte d. Halippa se întreabă:

„Prin ce au răspuns nobilii şi preoţii la aceste îndemnuri, la aceste chemări? Prin nepăsarea rece, dictată de egoismul tagmelor, din care făceau parte. Pe cei dintâi îi răpea mai mult

sclipirea „stelelor" ruseşti, pe cei de-ai doilea rubla ignoranţei ţăranului mo'dovan" [1].

„Ei bine — urmează d. Halippa cu alt prilej — toate acestea (rusificarea), s'au făcut în atmosfera stupidă a nepăsării Moldovenilor, fără semn de protestare din partea noastră, în cât *partea cea mai mare a vinei trebue să cadă pe capul nostru şi nu pe al guvernelor birocrate din Petrograd*" [2]. Şi în vreme ce acelaş luptător îşi arăta convingerea că *„în Basarabia s'ar putea face ceva pentru renaşterea culturală a masselor, dacă ar fi oameni cu tragere de inimă printre Moldovenii din straturile de sus"*, el constată în acelaş timp: „Fireşte că ne lipsesc oamenii pregătiţi bine pentru a susţinea o luptă pentru idealurile culturale, economice şi etnice ale naţiunii noastre de sub obladuirea rusească; cred însă ca aceşti oameni ar apărea unul câte unul din toate colţurile ţării, dacă s'ar face apel dela centru (Chişinău) pentru o lucrare comună. Te cuprinde o groază, când te gândeşti că atâtea sunt de făcut şi cu toate acestea Moldovenii cei conştienţi de naţionalitatea lor rămân neactivi, pare că ar aştepta ca alţii să le facă datoriile lor faţă de neam" [3].

Dar astfel de constatări tipărite în cea mai mare revistă românească ce apărea înainte de războiu în Regat, n'au avut nici un fel de răsunet practic nici în inimile Moldovenilor culţi din Basarabia, nici în acelea ale Basarabenilor aşezaţi în ţară şi nici în ale conducătorilor oficiali ai destinelor României libere. Soarta elementului românesc de peste Prut era lăsată de toţi în grija stăpânirii ruseşti, civile şi bisericeşti.

In astfel de împrejurări nu ne pot mira cuvintele

[1] P. Cubolteanu (P. N. Halippa), în Viaţa Românească, 1911, v. I, p. 277.
[2] Viaţa Românească, 1912, I, p. 112.
[3] Id. ib. 1912, I. p. 414.

elogioase pe cari le aduce arhiereilor ruşi însuş preotul *Al. Mateevici,* cunoscutul scriitor şi cântăreţ al limbei noastre. Mateevici aduce mari laude arhiereilor Basarabiei, cari, ei, au înviat cultul limbei moldoveneşti: „luminatul Iacob", din îndemnul căruia avem în Chişinău, dela 1902 (deci încă dinainte de prima revoluţie!) „Frăţimea naşterii lui Christos"[1], ce de atunci ne dăruieşte Filişoarele sale cu învăţătura legii creştineşti în limba părintească. Eşirea lor a fost noul răsărit al cuvântului moldovenesc". Urmaşul lui Pavel, „preaslăvitul şi bunul Vlădică Vladimir... a fost să fie deşteptătorul lucrului nostru tipărnicesc, făcându-se prin aceasta vrednicul moştenitor al vechilor mitropoliţi moldoveni ocrotitori ai tiparului".. „In ziua de astăzi[2], supt oblăduirea dreaptă şi înţeleaptă a I. P. Serafim... tiparniţa noastră îşi urmează lucrul său luminător în toată pacea şi liniştea... In vremea de astăzi ea (Tiparniţa exarhului Gavriil, înfiinţată cu o sută de ani înapoi, ***numai singură este dreapta moştenitoare a vechilor tiparniţi moldoveneşti, dând în scrisul lor strămoşesc cărţi de îngrijire sufletească şi de slăvire a Celui Atotputernic*** [3].

Cuvintele părintelui Mateevici ne spun, printre rânduri, că renaşterea limbei moldoveneşti în Basarabia ni-a venit prin ierarhii ruşi, cari sunt continuatorii vechilor mitropoliţi ai Moldovei şi cari sunt singurii păstrătorii ai adevăratului graiu moldovenesc, pe care „cei de peste brazdă" (adecă cei din Regatul român) l-au stricat prin amestecul cu graiuri străine din Apus.

[1] Societate culturală religioasă, înfiinţată de Ruşi pentru răspândirea cuvântului lui Dumnezeu în limba norodului. Ea funcţionează fără întrerupere până în ziua de azi, în vreme ce societatea culturală moldovenească. înfiinţată de boieri, a murit din primul moment.

[2] Septembrie 1913.

[3] Al Mateevici: Tipăriturile noastre cele bisericeşti,– în revista „Luminătorul", Chişinău, 1913, No. 9, p. 35.

In adevăr, după eşecul acţiunii politice şi culturale dela 1905-1906, aproape singura manifestaţie moldovenească fu cea susţinută de preoţime, care încă la 1902 începuse să publice prin societatea *„Frăţimea naşterii lui Christos"* foi volante moldoveneşti de cuprins religios. In No. 53 al ziarului *„Basarabia"* din 1906, un distins preot basarabean, păr. *I. Friptul*[1] se arăta nemulţumit că această societate tipăreşte numai predici. „Ea ar trebui să facă mult mai mult. Spre pildă, ar putea scoate la lumină pentru Moldoveni abecedare, dicţionare şi alte cărţi de învăţătură, cărţi de ştiinţe, din istoria Bisericii, din istoria cetăţenească, din istoria culturii, vr'un jurnal poporan, ar putea organiza coruri moldoveneşti, lecţii (conferinţe) în limba moldovenească, şi la urmă, ca un lucru de cea mai mare însemnătate, şcoli cu învăţătura în limba naţională. Lucrători s'ar afla, numai să nu se facă lucrurile de doi, trei preoţi orăşeni, ci să fie atrasă toată preoţimea eparhială".

Aceste cuvinte dovedesc că o activitate culturală vastă era posibilă, fără să fie împiedecată de oficialitate. De aceea imobilitatea boierilor dela Societatea culturală nu poate fi destul de aspru înfierată.

In curând, ceeace nu cutezară să facă boierii, făcură, în adevăr, şi încă relativ foarte bine, preoţii. In nou înfiinţata *Tipografie eparhială* ei încep a tipări o mulţime de cărţi bisericeşti, apoi broşuri de propagandă morală şi, ceeace constitue o adevărată glorie a lor, buna şi frumoasa revistă lunară *Luminătorul,* care în toată vremea supt stăpânirea rusească, a apărut exclusiv în limba „moldovenească"[2]. Adresându-se preoţimei, tineretului din seminarii, cântăreţilor bisericeşti şi ţărănimei, această revistă aducea, cu

[1] Vezi şi volumul de faţă, p. 406.

[2] In vreme ce d. e. *Candela* din Cernăuţi tipărea şi articole în limba rusească, iar „Luminătorul" însăş tipăreşte astăzi, supt stăpânirea românească, şi articole în limba rusească (d. e. în N-rele 9 şi 11 din 1923, No. 4 din 1924 ş. a.)

o nedesminţită regularitate, în fiecare număr câte 80 pagini de literatură creştinească, uşoară: predici, explicări, poezii, maxime, cronică,— în partea cea mai mare „prefăcute" după bogata literatură religioasă rusească. Cu viaţa religioasă a Românilor revista nu avea nici un contact, lucru care se explică prin ideea defavorabilă pe care preoţimea din Basarabia o avea despre Biserica românească. Aceasta era, după părerea preoţimei, aşa de impilată, de săracă şi de înstrăinată, încât n'aveai ce învăţa dela ea. Atenţia „Luminătorului" era îndrumată într'o oarecare măsură spre tradiţia veche moldovenească, cu limba ei arhaică,— dar mai ales spre marile centre religioase ruseşti: Chievul şi Moscova, cu locurile lor de pelerinaj, cu icoanele şi cu sfinţii lor făcători de minuni,— şi spre Petrogradul bunului şi marelui Impărat, ocrotitor al pravoslaviei nebiruite. In colecţiile ei revista cuprinde un material religios nespus de interesant, care ar merita studiat cu atenţiune nu numai de către teologii noştri, ci şi de către filosofii, sociologii şi filologii noştri. Aceştia ar găsi aci numeroase bucăţi de literatură religioasă populară, cum nu se întâlnesc în întreaga noastră literatură din ultima jumătate de secol,— ar întâlni o filozofie religioasă extrem de interesantă şi unică la noi în ultimul veac, şi ar întâlni o concepţie religioasă, care tinde, în plin veac al XX-lea, să stăpânească întreaga viaţă modernă, cu aceleaşi mijloace, cu care Biserica a stăpânit spiritele în evul mediu.

Materialul acestei reviste face cu putinţă să înţelegem mai bine decât din alte documente ***mentalitatea basarabeană aparte,*** care s'a format exclusiv din vechea tradiţie, din viaţa bisericească şi din ocupaţiunea de toate zilele a ţăranului,— departe de orice frământării moderne cari au agitat viaţa românismului de dincoace de Prut în ultimul secol.

VII.

Lumea sufletească a întregei Basarabii moldoveneşti— minus cele câteva sute de boieri şi de intelectuali, ru-

sificaţi sau nu,— o reoglindeşte exact următoarea poezie a lui *Al. Mateevici,* pe care istoria literară românească mai nouă îl prezintă ca pe un precursor al Unirii Basarabiei, dar care totuş n'a fost altceva decât un reprezintant tipic al concepţiei pur „moldoveneşti" (nu româneşti). Această poezie, inspirată de o poezie a lui *O. Goga,* ne arată ce deosebire mare, era în preajma războiului mondial, între sufletul Basarabiei, aşa cum l-au format împrejurările din secolul din urmă, şi între sufletul ardelenesc şi general românesc, călit la lumina libertăţii şi a naţionalismului integral. Lăsăm să urmeze paralel poeziile celor doi scriitori ai duor provincii româneşti robite, cari aveau totuşi, să-şi dea, nu peste mult, mâna pentru totdeauna:

Cântarea slavei [1]

de **Alecu Mateevici.**

Voi, munţi, singurateci, moşnegi cununaţi,
Cu stele, în ceruri albastre,
În leagănul vostru de codri păstraţi
În taină cântările voastre.
Căci pasări sălbatice, cu ochii arzând,
Din tainica voastră dumbravă
Se'nnalţă cu fală în sus, proslăvind
Nespusă a Domuului slavă.

În voi îşi deşteaptă plânsorile lor
Pădurile'n toamna târzie,
De când le apucă a luptei fior
Şi-a vântului groază, mânie,
Şi mare vi-i jalea, când vânturi străbat
Prin tainica voastră dumbravă,
Dar vifor, furtună şi chiar frunze ce cad
Vă cântă a Domnului slavă.

[1] Cf. revista *Luminătorul,* Octombrie 1912.

În munţi

de **Octavian Goga.**

Voi munţilor mândri, moşnegi cununaţi
Cu stelele boltii albastre,
În leagănul vostru de codri şi stânci
Dorm toate poveştile noastre.
Alături de şoimii cu ochii aprinşi,
Din tainica voastră dumbravă,
Se'nalţă 'ndrăzneţe 'n lumine din cer
Şi visele noastre de slavă.

În voi îşi deşteaptă plânsorile ei
Frumoasa mea ţară săracă,
Cu braţe lipsite de-al luptei fior
Şi buze ursite să tacă.
La voi vine jalea-i, când vifor păgân
Purcede strigarea să-i frângă,
În cântec o schimbă pădurea de brazi
Şi'n lume-o trimite să plângă.

LXXVI

Prin tainica voastră dumbravă,
Copacul şi fiară cei ră la un loc
Cânta-vor a Domnului slavă.

Adeseori vara, când soarele'n dungi
Verdeaţa bogată vă 'nvie,
Porniţi, credincioşi Prea-înaltei
porunci,
Năpraznica voastră mânie
Din urletul vostru supt cerul
nestins
Din ploaie cu trăsnete grele,
Se naşte atunci, ca un fulger aprins
Cântarea cântărilor mele.
Când vâjâie vântul, urlând mânios,
Prin tainica voastră dumbravă,
Atunci prin strune-mi răsună
frumos
Nespusă a Domnului slavă.

Voi, munţi singurateci, moşnegi
cununaţi
Cu stele în ceruri albastre,
În leagănul vostru de codri păstraţi
În taină cântările voastre,
Căci păsări sălbatece, cu ochii
arzând,
Din tainica voastră dumbravă
Se'nnalţă cu faţă în sus, proslăvind
Nespusă a Domnului faţă.

Vă arde ruşinea din creştet — ades'
Voi aspră porniţi vijelie —
Şi sufletu-mi lacom vă soarbe
atunci
Năpraznica voastră mânie!
Din urletul vostru sub cerul aprins,
Din ploaia de trăznete grele
S'a naşte odată, plutind peste vremi,
Cântarea cântărilor mele!

Central University Library Cluj

Poezia lui Mateevici, — evident influenţată de a lui Goga, pe care acesta a scris-o la 1906, cu prilejul Expoziţiei generale dela Bucureşti — ni-l prezintă pe Basaraben stăpânit exclusiv de o ideologie contemplativă religioasă, filosofică, spre deosebire de Ardeleanul dârz, luptător nu numai împotriva impilărilor şi nedreptăţilor, ci şi împotriva Soartei însăş.

Activitatea preoţimii basarabene, oricât de frumoasă şi lăudabilă ar fi fost, a avut marele cusur de a fi fost unilaterală. Prezintând religia ca unicul factor al vieţii sufleteşti a poporului, ţinându-l pe acesta zăvorît în lanţurile alfabetului rusesc şi a celui cirilic într'o vreme, când s'ar fi putut introduce alfabetul latin,

La voi m'a adus în cărările ei
A zilelor soartă săracă,
Pădurea cei mândră din ani mititei
Mi-a fost și iubită și dragă ;
Cântarea frumoasă din codrii bătrâni
Dă strunelor mele viață
Și mândre povești din strămoșii creștini
Truditul meu suflet învață,
Povești de pe când oameni sfinți lăcuia
Prin tainica voastră dumbravă,
Povești, de pe când neîncetat proslăvia
Nespusă a Domnului slavă

La voi mă îndrumă'n cărările ei
Și bicta mea soartă pribeagă,
Pădurea cea veșnic lipsită de somn
Mi-e sfântă și-atâta de dragă —
Cântarea măiastră din codrii cărunți
Dă strunelor mele povață,
Și-o mândră poveste lipsită de vremi
Truditul meu suflet învață.

Din zilele voastre, în largul cuprins
Privirea mea zboară departe,
Și'n mintea mirată răsare aprins
Fiorul măririlor moarte :
Un cântec de jale eu par'că aud,
Ce moare în zvonuri de ape,
El plânge frumoasele vremi ce au trecut
A sfintei iubiri de aproape,
Vremi de pe când lume multă vinea
Prin tainica voastră dumbravă
Și scârbele lumii cei sfinți mângâia,
Spre mare a Domnului slavă.

Din culmea pleșuvă cu creștetul alb
Privirea mea zboară departe
Și 'n mintea supusă tresare aprins
Fiorul măririlor moarte,
Un vaer amarnic se zbate 'n amurg
Și moare în zvonuri de ape,
Al munților vaer mă zbuciumă 'n piept
Și-mi tremură plânsu 'n pleoape.

Nu mai vezi pustnici prin dese păduri,
Prin tainici dumbrăvi și poene :
Vremi grele de patimi și uri,
Venit-au amarnic, viclene...
Dar știu eu, schimbase-vor iar,
Căci toate în lume se schimbă ;
Așa-și povestește bătrânul stejar
Cu-a frunzelor tainică limbă ;
Iar slava Preasfântului este în veac
Lucește în toată schimbarea,
Și răul, și binele într'un șireag
Ni-urmează în veci îndrumarea.
Amarele vremi de păcate și uri,
Cum au venit se vor duce
Și iarăși în pacea umbroasei păduri
Luci-va a sfântului Cruce,
Pătrunde-vor cântece sfinte, cu foc,

O vitregă soartă cu patima ei
Pe 'ntinsele culmi și poiene,
În vremuri pitice, iubirii de frați
Ziditu-i-a graniți viclene...
A pus miezuine și stavil' a pus,
Rupându-vă creștetu 'n două,
Când Domnu stăpân pe pământ și pe cer
Pe voi v'a dat, munților, nouă !

Babeș-Bolyai / Central University Library Cluj

prin care s'ar fi deschis poporului calea firească spre hrana sufletească a întregului românism,—preoţimea a continuat să ţie norodul moldovenesc într'o mentalitate îngustă, din care niciodată nu i-ar fi putut veni mântuirea deplină.

VIII.

Pe lângă toate neajunsurile Moldovenilor, pe cari revoluţia rusească le-a scos în evidenţă, nu se poate nega, că această formidabilă mişcare a turnat o oarecare viaţă în Basrabia. Încercările, deşi neizbutite, de organizare politică şi culturală au servit ca un stimulent nou în deosebi pentru tineretul intelectual basarabean, care începea tot mai mult să se apropie de Basarabia şi de norodul ei, a cărui grozavă înapoiere îl mişca. Nemulţumirii născute pe această cale trebuie să-i atribuim apariţia în timp de câţiva ani a câtorva noi publicaţii periodice ca: *Viaţa Basarabiei* (1907), redactată de *Alexis Nour, Moldovanul* (1907), redactat de Gheorghe Madan, *Basarabia reînoită,* redactată de Vasile Brăescu (1907), şi *Făclia ţării,* redactată de Gheorghe Tudor (1912). Toate aceste gazete încercară şi soluţii practice în domeniul politicei, fără a răuşi însă să înjghebeze o organizaţie politică moldovenească. Basarabia a rămas şi pe mai departe la discreţia vechilor ei stăpâni...

IX.

Nici una din noile gazete n'a nimerit drumul la inima marilor masse ale norodului de jos, în sânul cărora totuş se începuse o revoluţie puternică, fără precedent în istoria întregului popor românesc, şi anume o revoluţie religioasă, datorită călugărului *Inochentie* dela Balta.

Isvorîtă din adâncurile sufletului plin de misticism al Moldovanului şi ajutată de întreaga atmosferă religioasă susţinută timp de un veac de către Ruşi, mişcarea aceasta, îndreptată spre mântuirea sufletului din apă-

sarea lumei, a zguduit timp de câţiva ani în forme aproape violente viaţa sufletească, socială şi naţională a Basarabenilor, ne mai lăsându-le timp şi dispoziţie pentru preocupări de ale lumei acesteia.

Această mişcare, care în curând a deraiat dela calea unei sănătoase desvoltări, a arătat tuturora, cât de puţin au cunoscut „conducătorii" nevoile reale ale poporului şi cât de zadarnică este o operă de „luminare" a lui cu elemente deadreptul contrare întregei lui naturi. Intreaga „politică" basarabeană, privită prin lumina acestei revoluţii naţionale basarabene, apare ca ceva fundamental greşit. Poporului nu-i trebuiau formule de lupte violente pentru lucruri trecătoare; el căuta pacea, liniştea, virtutea, perfecţiunea morală. Chiar şi „pământul", pentru care revoluţionarii dădeau atâtea lupte, pentru el era un lucru secundar. De asemenea, orice consideraţii de ordin naţional, politic sau cultural, ca limbă, drepturi naţionale, unitate politică...

X.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu credem că greşim, când afirmăm, că noua îndrumare a Moldovenilor, care începe la 1913, prin apariţia revistei şi apoi, la 1914, a gazetei *Cuvânt moldovenesc,* nu se datoreşte revoluţiei ruseşti din 1905, ci pe de o parte puternicei mişcări inaugurate de Inochentie, pe de alta a direcţiei contrare celei care fusese la baza revoluţiei din 1905, adecă *ideei naţionale.* Ideea socială se dovedise complet ineficace în Basarabia; aceasta au înţeles-o la 1913 câţiva tineri dela Chişinău, cari, trăgând de aci, concluzia necesară, au căutat să-şi acomodeze mijloacele de acţiune potrivit necesităţilor reale ale poporului. Sfătuiţi, îndrumaţi şi ajutaţi de înţeleptul patriot *Vasile Stroescu,* care desfăşurase în anii 1910-1914 o bogată şi binefăcătoaree activitate de îndrumare şi de ajutorare la Românii din Transilvania, tinerii basarabeni, în frunte cu *Pantelimon N. Halippa,* au inaugurat o activitate cu totul deosebită de cea anterioară. Pornind dela convingerea că viaţa şi puterea unui popor stă în raport direct, nu cu libertăţile

de cari se bucură, ci cu cultura sufletească şi cu bunăstarea materială de care dispune, revista ***Cuvânt moldovenesc***, care a început să apară în Maiu 1913, şi-a propus să dea mai întâi conducătorilor poporului cunoştinţe din domeniul moralei, al literaturei, al istoriei şi al economiei. In caetele lui lunare de câte 4-6 coale, tipărite frumos şi împodobite şi cu ilustraţii din viaţa Românilor de pretutindeni, această revistă deschidea înaintea Moldovenilor minunata „ladă cu comori" a geniului românesc de pretutindeni, dându-le posibilitatea de a se hrăni cu tot de ceeace un veac dearândul fuseseră lipsiţi şi de a-şi lărgi orizontul cu idei şi probleme, cari dau vieţii un înţeles şi un farmec nou.

După câteva luni de experienţe, cari îi convinseră pe noii ostenitori de calea norocoasă pe care au apucat, la începutul lui Ianuarie, ei îşi lărgesc baza terenului lor de operaţie, adăugând la revistă, o gazetă bisăptămânală cu acelaş nume, destinată poporului dela ţară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceasul în care a apărut noua gazetă, a fost un ceas cu noroc. In adevăr, ***Cuvântul moldovenesc,*** în noua lui înfăţişare, izbuti să-şi fixeze un program de activitate nespus de cuminte şi de potrivit cu nevoile Moldovenilor. El avea să fie o şcoală sănătoasă de îndrumare şi de întrămare, cum de decenii întregi n'a mai fost alta nicăiri la Români.

Iată ce spunea în primul număr noua gazetă:

> „Moldovenii, în mersul vieţii lor au ajuns în zilele noastre la o cotitură a drumului, care îi îndatoreşte să se întrebe: încotro merg şi unde vor ajunge, dacă vor urma şi mai departe traiul lor de azi? Şi presupunând, că chiar cei mai puţin pricepuţi din Moldoveni, îşi pun aceste întrebări,— gazeta „Cuvânt moldovenesc" crede că-i datoria ei să le vie întru ajutor şi să le uşureze măcar întru câtva ***căile, care duc la adevăr, adecă la priceperea vieţii şi la îndreptarea relelor, de care suferim cu toţii.***

Toţi îşi dau seama, că viaţa s'a înrăutăţit, că drumurile vieţii sunt pline de gropi şi cărările de spini. Dar nu toţi înţeleg, de unde vine răul. Unii, şi mai ales sătenii, cred că greutăţile vieţii se înmulţesc din pricina strâmtorării şi chiar lipsei pământului; alţii dau vina pe seama ocârmuirei, ai treilea pe boieri şi străini, şi aşa mai departe.

Noi însă credem că, dacă un sâmbure de adevăr se găseşte şi în părerile acestea, apoi cea mai mare parte de adevăr se află în faptul, că oamenii s'au cam prostit şi ***nu pot sau nu vreau să priceapă adevăratul rost al vieţii*** şi apoi nu ştiu să se folosească cum se cade, de darurile acelea, pe care ni le-a dat Dumnezeu spre binele şi fericirea noastră.

Astfel, Dumnezeu ne-a înzestrat pe noi, pe Moldoveni, cu o minte destul de aspră, dacă am îmbogăţi-o cu cunoştinţi frumoase şi folositoare am fi în stare să pricepem orişice lucruri în viaţă. Moldovenii însă, în loc să-şi ascută mintea cu astfel de cunoştinţi, îşi umplu capul cu fel de fel de credinţe deşarte[1], sau îşi tocesc creerii şi mintea cu rachiu, cu tiutiun şi alte deprinderi rele.

Dumnezeu ni-a lăsat un pământ roditor şi aducător de bogăţii, precum rar alte noroade au pe faţa pământului. Iar noi, Moldovenii aşa de prost ştim a lucra acest pământ şi aşa de rău ştim să ne folosim de bunătăţile ţării, în care trăim, încât îndestularea noastră din an în an se micşorează, şi noi rămânem săraci, flămânzi şi goi într'o ţară bogată şi plină de bunătăţi! Mai mult decât atâta. Mulţi Moldoveni de-ai noştri, în loc să-şi cheltuiască puterile, munca şi sudorile lor aici, pe pământul bogat al Basarabiei, pământ sfinţit de sângele şi oasele strămoşilor,— părăsesc

[1] Aluzie la Inochentism. O. G.

ţara şi se duc prin străini, la dracu'n dinţi, crezând să găsească pe acolo locuri mai bune şi mai slobode de traiu. Şi, fireşte, că nu găsesc nimica, afară doar de sărăcie, de nevoi şi de traista de calic.

Aşa dar noi, cei cari ne-am adunat în jurul „Cuvântului moldovenesc", credem că *răul şi greutăţile în viaţa Moldovenilor vin dela aceea, că ei nu ştiu să se folosească de darurile lui Dumnezeu, pe care le au.* În această credinţă, gazeta „Cuvânt Moldovenesc" îşi va spune silinţele şi-şi va cheltui puterile spre a alunga măcar cât de cât întunerecul din viaţa Moldovenilor şi spre a-i face să priceapă că răul se poate înlătura numai printr'o muncă harnică şi chibzuită, îndreptată spre deşteptarea şi înălţarea sufletului, pe de o parte, şi îmbunătăţirea stării materiale, pe de altă parte.

Deci, prin gazeta de faţă vom îndemna pe cei cari vor dori să ţie seamă de cuvântul nostru, la deşteptare şi muncă. Alte îndemnuri n'avem pentru cetitorii noştri, fiind încredinţaţi că *omul deştept printr'o muncă harnică şi chibzuită totdeauna va şti să-şi croiască o cale vrednică în viaţă şi va fi în stare să-şi îndeplinească îndatoririle sale faţă de Dumnezeu, faţă de oameni şi faţă de sine însuş".*

Oricât de puţin pompos ar părea acest program de activitate pentru o gazetă poporală, trebuie să mărturisim că nici când nu s'au spus în Basarabia vorbe atât de cuminţi şi de reale, ca cele de mai sus şi nici când o operă pentru binele obştesc n'a pornit mai sincer şi mai cuminte ca prin acest program. P. Halippa, autorul acestor rânduri, tânăr revoluţionar de la 1906, umblat prin temniţele ruseşti, tovarăş de idei al d-lui C. Stere la *„Basarabia"* din Chişinău şi apoi la *„Viaţa Românească"* din Iaşi, în cari a publicat articole de critică şi de revoltă,—s'a întors, prin *Cuvânt moldovenesc* la misiunea simplă de dascăl şi

de apostol, chemat să clădească ceva pozitiv, în vreme ce alţii distrug sau vor să distrugă răul presupus.

Şi iată că oile cunosc glasul păstorului. Ţăranii moldoveni, batjocuriţi ca fiinţele cele mai primitive şi ignorante, se apropie de gazeta, pe care o simt cu adevărat a lor,— o cumpără, o citesc şi o îndrăgesc din adâncul inimii lor.

Dar o operă ca cea a modestei publicaţii din capitala Basarabiei năpădite de străini, oricât ar fi fost de bună, avea nevoie de un timp îndelungat, pentru ca să poată produce printre Moldoveni o mişcare culturală şi naţională propriu zisă,— dacă, peste tot o astfel de mişcare se poate concepe fără colaborarea tutulor claselor, cari alcătuesc un popor. De aceea, apărut abia cu 6 luni înainte de isbucnirea războiului mondial, „Cuvântul moldovenesc", n'a ajuns să poată mişca în vre-un sens massele ; el fu ca ploiţa de vară, care răcoreşte câmpiile şi le face să nu pătimească prea mult pe urma secetii îndelungate, dar nu e în stare să pătrundă în păturile adâncii ale pământului, pentru a-i alimenta rezervoriile de apă, din care să se hrănească îndelungat şi omul şi vegetaţia, şi vietăţile lumii toate...

CAP. IV.

Basarabia şi Războiul mondial

I.

Intre aceea, în vara anuului 1914 a isbucnit pe neaşteptate, războiul european, care a pus în mişcare întregul colos rusesc, dela Vladivostoc până la Ungheni.

Acest eveniment, care în Transilvania putuse interesa în cea mai mare măsură întreg românismul, dela Vlădică până la opincă, făcându-l să se întrebe nu: ce se va alege de monarhia austro-ungară, ci: ce va face România şi ce se va alege de Transilvania?—în Basarabia se repercută cu totul altfel în sufletul elementului moldovenesc. Singura preocupare a boierimii, a preoţimii şi a ţărănimii era: apărarea Sfintei Rusii şi a „Împăratului nostru". Că: ce va face România,—întrebarea aceasta nu şi-o punea nimeni, decât în sensul în care se punea întrebarea: ce va face Turcia, Bulgaria, Italia, America? Aceasta era o chestiune rusească, nu moldovenească sau românească.

Că, undeva se vor fi găsit şi 2-3 moldoveni visători, cari să se fi gândit, că momentul ar fi potrivit ca România să intre în războiu şi să ia dela Ruşi Basarabia,— aceasta se poate crede, dar dela un vis de o clipă până la o realitate politică, distanţa e prea mare, încât astfel de visuri să poată intra cumva în socoteală. Fapt e, că nici unul din acei visători n'a trecut Prutul, în România, pentru a-şi spune gândul po-

porului liber, — nici un ţăran moldovan n'a venit dincoace, pentru a aştepta clipa în care România să-şi puie în cumpănă sabia pentru liberarea Basarabiei [1] — cum s'a întâmplat cu Ardelenii, cari au trecut cu miile în ţara liberă, luptând, cu cuvântul şi cu condeiul pentru intrarea României în războiu în contra Austro-Ungariei, şi cari pe frontul rusesc se predau în masse în mânile „inamicului", alături de care sperau să poată lupta în curând în contra propriei lor patrii vitrege în vederea creării unei patrii proprii libere.

II.

De unde să fi venit în România astfel de soţii basarabene, când în urma a tot ce s'a petrecut în sufletul Moldovenilor, mulţi dintre aceştia, mai ales în urma propagandei ruseşti din vara anului 1914, credeau — după cum ne mărturisia chiar în acel an, d. Al. Nour— că „Românii de peste Prut şi Austriecii sunt acelaş neam urît,— lucru asupra căruia mai ales stăruiau autorităţile locale ruseşti" [2] —şi când de decenii întregi le fuseseră învăţaţi să creadă, că Rusia are în lume o menire exclusivă, fiindu-i rezervat rolul de a-i spune acesteia cuvântul suprem de mesianism [3].

III.

Ce se petrecea în Basarabia şi în sufletul sutelor de mii de „moscali" moldoveni— despre aceasta ne putem da seama de aproape din paginele revistei „Luminătorul", care reoglindeşte şi starea de lucruri şi starea de spirit, de acasă şi de pe front.

Dela 1914 şi până la revoluţia din 1917, Lumină-

[1] In schimb, cunosc un caz tocmai invers, acela al d-lui T. P. care, după ce stătuse 10 ani la Bucureşti, ca student şi mai târziu ca asistent la Institutul geologic, la 1914 a intrat în armata rusească, pe care a servit-o până după intrarea armatei româneşti în Basarabia, în Ianuarie 1918.

[2] A. Nour, Viaţa românească, 1914, v. IV. p. 300.

[3] Id. ib. 1916, I, p. 241.

nătorul a represintat cu asiduitate politica oficială, la care preoţimea basarabeană adera cu toată puterea convingerei ei. In fiecare număr revista publica apeluri, articole şi informaţii în legătură cu războiul, străbătute de cel mai autentic punct de vedere general rusesc. Astfel, în numărul de pe Octomvrie, primul articol, tălmăcit din rusește de păr. *Mitrofan Ignatiev*, şi purtând titlul: *„Rossia sau ridicat — cutremurăte vrăjmaşule,* începe astfel:

„Săltaţi slovenilor! Imbrăţişaţivă toţi cei ce aţi căzut cu duhul! Rossia cea puternică sau rădicat, Rossia merge împotriva vrăjmaşului!... Sau sculat Rossia!... Rossia cu taina în credinţa sa, în predaniile sale, cele adânci şi vechi; Rossia nepricepută în tăria s a ce veche, straşnică în puterea sa ce să ascunde în adâncul sufletului norodului; sau sculat Rossia după chiemarea ce întâi a părintelui — Impăratului său şi sau urnit!".

In numărul de pe Decemvrie, păr. Constantin Popovici, actualul rector al Seminarului teologic din Chişinău, scriind despre „Răsboiul cu Turţiia", spune, printre altele, următoarele: „Rossia de mult se trage în spre Ţaregrad, de multe ori au fost în războiu cu turcii, dorind ca să sloboadă noroadele creştineşti din robia Turcilor şi ca să încununeze cu Sf. Cruce biserica ce veche şi minunat de frumoasă a lui Iustinian (Sf. Sofia), pe care lucește acuma semnul turcimii (jumătate de lună). La războiul cu Turcii cel de pe urmă, la 1877-78, Rossia ajunsese până la părețiі Ţaregradului şi împlinirea dorinţei vechi de a pune pe Sf. Sofia Sf. Cruce era aproape. Insă împărăţiile Europei în cap cu nemţii au stat împotrivă şi nu au lăsat pe Rossia să intre în Ţaregrad. Acum împreună cu Rossia s'au sculat asupra Turcimei Anglia şi Franţia. Să poate că acum, dacă va fi voia lui Dumnezeu, dorinţa ce vechi a Rossiei a să întări în Ţaregrad să va împlini. Să poate că Palestina cu toate locurile cele sfinte va trece dela Turci în stăpânirea creştinilor"... In acest scop „ne vom pune nădejdea în Dumnezeu şi ne vom ruga din toată inima,

ca să dee armei noastre putere, ca să întărească oştile noastre şi ca să încununeze truda lor cu biruinţa deplină asupra vrăjmaşilor spre bucuria Impăratului nostru şi a toţi lăcuitorilor Rossieneşti".

Intr'un alt articol din acelaş număr, — articol despre „Războiul cel mare", tradus de regretatul preot şi poet *Alecu Mateevici*, se vorbeşte în termenii cei mai însufleţiţi de *„mama noastră Rossia"* şi se zice: *„să ţinem minte, că acest război hotăreşte soarta Rossiei; să fie ori să nu fie ea sub Nemţi, va trăi ori nu va trăi numele şi slava russască"*. Şi, amintind cuvintele Impăratului Nicolae, că nu va încheia pacea „până ce cel din urmă ostaş duşman nu se va duce de pe pământul nostru", păr M. adaogă: *„Aşa simte, aşa crede fiecare supus al Lui, pentru care-i scumpă Rossia...* Căci — încheie el — mare este fericirea a lupta pentru norod, de a apăra ţara" etc.

Un alt articol: „Sălbătăciile Nemţilor", tălmăcit tot de Mateevici, se termină cu cuvintele: „Toate sălbătăciile Nemţilor le vor cădea pe capul lor. Căci Dumnezeu au zis: A mea este răzbunarea, şi eu voiu răsbuna!"[1].

In numărul de pe Ianuarie 1915, învăţătorul (uciteli) I. Viscovschi publică *Cânticu Moldovenilor*, care începe astfel:

Fraţi rossieni
Scumpi sloveni,
Inima noastră boceşte:
Neamţu nu ne dă pace
El patime ne face,
Tot ci mai scump zdrobeşte!

„Cânticu", făcut „na molitvă: bratâia slaviane", se termină astfel:

[1] Luminătorul, Martie 1915.

Scumpă patrie,
Sfântă Rossie,
Inalţăte şi ti preface:
Mâna Dumnezeiască
Să te păzască
Ca toţi să trăim noi în pace.

Părintele *Ioan Poclitar,* publică o poezie tălmăcită din rusește: *Soborul sfintei Sofii,* în care, după ce povesteşte cum au luat şi au stăpânit Turcii biserica din Ţarigrad, ajunge la războiul cel mare, când Turcii, bătuţi, fug alungaţi de „ostaşii noştri":

Plesneşte capul Turcului
De stratul puştii Rusului.

„Sfânta Sofia", zice poetul, va ajunge în timpul cel mai scurt în mâna norodului —

Şi noi, Slovenii vom sălta
De o credinţă pravoslavnici,
Pe Domnul noi vom lăuda
Că am bătut rău varvari straşnici.

A noastră va fi moştenire
Constantinopoli şi Bosfor
Al Rossiei mare mărire
Al nostru mult dorit odor!

Rossia al Slovenilor
Maică jalnică şi tare
Opriva iară vrajba lor
Aducii-va la dişteptare.

Şi toate locurile sfinte:
Mormântul Domnului Hristos,
Ierusalimul, Sfântul Munte,
Şi Vitleemul cel frumos,

Şi Palestina în acest an
Noi cu crucea în mână

Luavom Scumpul Iordan,
Imprăştievom a lor stână

Şi depărtatul Răsărit
Rossiei se va închina...

Aşa dară totul se învârtia în jurul misiunei înalte creştineşti a Rusiei împotriva păgânilor, a ocrotirei popoarelor asuprite, a slavei Impăratului, a Rossiei şi a „norodului". De alte lucruri nici pomenire nu se făcea; de libertăţi cetăţeneşti şi naţionale, de autonomie, de Basarabia nu se vorbia nici măcar prin aluzii îndepărtate.

Intreagă preoţimea credea nesguduit în acele formule şi ţărănimea întreagă li se supunea ca unor porunci dumnezeeşti, asupra cărora nu mai poate încăpea nici cea mai mică discuţie.

Mirajul Rusiei infinite, inepuisabile, eterne, era atât de mare, încât copleşia orice alt gând; convingerea în biruinţa finală a Rusiei era o dogmă sfântă. In faţa acestui moment de proporţii colosale, totul dispărea.

IV.

Caracteristică este colaborarea la Luminătorul, în cei doi ani dintâi ai războiului, a învăţătorului Iorgu Tudor, editorul revistei incendiare, *Făclia ţării* dela 1912[1]. Inimosul învăţător moldovan, care fusese mobilizat pe front, de unde-şi trimetea scrisul la Chişinău, publică în numărul de pe Ianuarie 1915 o poezie: „Anul nou", în care nu cere dela Dumnezeu altceva decât:

Cu anul nou dorit di noi
Dă, Doamne — un capăt de război
O înţălegere în năroade,
O potolire de bătăi.

[1] Vezi poeziile lui din anul 1918 în acest volum, p. 335, 348 415, 426, 433, 466, 479.

Nici un alt dor, poetul nu are.

Intr'o altă poezie: *In Galiția,* găsim iarăşi, numai dorința, plămădită pe urma chinurilor grozave ale războiului:

Trimată Domnu cuget sfânt
Un chip, să se 'nțeleagă
Noroadele de pe pământ,
O pace să s'aleagă...

Am vrea a țării muncitori
Să se 'ntoarcă pe la sate,
Pe la copii, pe la surori,
Pe la nevestele lăsate,
Să 'nceapă traiu recurmat
Şi-o viață dinainte
Cântările ce sau uitat
Din nou să se mai cânte.

De încheiere, poetul zice desnădăjduit:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Imi pare, frate, c'om muri
Şi n'om mai şti de pace,
Cum am trăit, nu vom trăi
Ce-o fost nu s'a mai face[1].

Mai întâlnim şi alte lucrări ale acestui suflet zbuciumat, care în cumplitele vremuri de război se frământa în dorința după pace, căutând-o în maximele Evangheliei creştine. Dăm aici titlul celorlalte scrieri ale lui G. Tudor, cuprinse în „Luminătorul": Nică. Din viața țărănească basarabeană (Noemvrie 1914).— Cuvânt bun. Din rusesc (!) (Dec. 1914); Ce înseamnă cuvântul Anatema. (Febr. 1915); Părintele Gheorghi.— Din bătălia (răsboiul) evropian; Pe câmpul războiului (poesie) (ib.). Din bătălia de azi (Intâlnire), [ib.]; La Golgofa, (poezie) [Martie 1915]; In ziua de Paşti (ib.); Blagoslovenia părintească la bătălie[2].

[1] Luminătorul, Iulie 1915, p. 67-68.

[2] Această din urmă povestire este foarte caracteristică pentru cunoaşterea lumei de idei a tinerilor intelectuali basarabeni din faza

V.

Să vedem acum, cum se reflecta situaţia României în mintea Basarabenilor, în cursul celor doi ani de neutralitate românească.

Când a început războiul, gazetele ruseşti au trebuit să aducă în mod firesc, vorba adeseori şi despre România, a cărei atitudine politică interesa toate Puterile beligerante. Gazetele moldoveneşti din Basarabia priveau chestiunea intrării României în războiu în acelaş sens în care o privea şi presa rusească. Ele prezintau Rusia ca protectoara popoarelor din Balcani faţă de Turcii păgâni.

„Rossia — zicea în Septemvrie 1914 *Luminătorul*— din vechime au fost purtătoare de grijă pentru noroadele Balcanului şi mult sânge au vărsat, ca să le apere de tirania Turcilor, şi cu a ei stăruinţă crăiile Balcanului au ajuns la starea cea înfloritoare de astăzi. Chiar şi acum, războiul s'au început pentru aceea, că Rossia nau lăsat pe Avstria să o înghită pe Serbia. De var ce zdrobit Avstria pe Serbia, apoi de grabă vine rândul şi la Bolgaria şi la România [1]. Credem că România drept îş înţelege interesurile sale şi de nu va lucra în vremea ce grozavă de acum împreună cu Rossia, apoi măcar va ţine neitralitet".

La câteva luni după aceasta, *Luminătorul* pune astfel în discuţie interesele României în Ardeal şi în Bucovina, în legătură cu războiul:

întâia a războiului, înainte de intrarea României (1916). Ea ne prezintă pe un fecior dela ţară, Fănuţă, căruia mama lui îi dă, în momentul plecării la războiu, o iconiţă sfântă. Fănuţă e dus pe frontul Carpatului (!), unde dă ochi cu Nemţii, dar unde nu simte nici un fior dela fraţii de acelaşi sânge cu el. — Iconiţa îl scapă dela moarte; Fănuţă se alege numai cu o rană uşoară. Rănit „se întoarce în Rossia, — se duce pe o vreme la odihnă în Rossia, unde s'a videa cu părinţii şi cu toţi care era lăsaţi".

Nici un cuvânt despre Basarabia, pierdută cu totul în imensul ocean rusesc

[1] Cu accentul pe a doua silabă!

„România.... pe la luna lui Martie... asemenea se va amesteca în războiu şi va apuca ţara Avstriei Transilvania, care este sălăşluită de români... România bine îşi înţelege interesurile sale. Acu adevărat au sosit vrdemea, când Transilvania, da poate şi Bănatu[1] vor fi alăturate către România şi atuncea România mai că îndoit să va lăţi şi să va întări".

In Februarie 1916 „Luminătorul" scrie din nou:

„România şi până acum nu şi-au arătat planurile sale. Nemţii foarte să silesc să o aducă la învoială cu sâne şi cum să aude, îi făgăduesc între altele şi Bessarabia noastră. Noi nădăjduim dar, că România de sa scula la războiu, apoi nu asupra noastră, da împreună cu noi, mai ales că lucrurile lămuresc că nemţii mai la urmă vor fi biruiţi".

După intrarea României în războiu alături de Puterile aliate, *Luminătorul* îşi arată mulţumirea sa pentru purtarea delicată a Românilor, cari n'au răsplătit bunătatea Rusiei cu nerecunoştinţă:

„De acum Bolgarii ca niste vânzători vor fi pe totdeauna zvârliţi din inima Rossiei şi locul lor va fi prins de români. Mare bucurie au adus toate Rossiei alăturarea către noi a românilor, dar încă mai mare bucurie au adus Basarabenilor, care cu nerăbdare aştepta ceasul alăturarii României către noi şi iată ceasul acesta a sosit. Noi am ajuns la ceasul cel de bucurie, când România au dat mâna Rossiei şi au dorit să meargă pe un drum cu ea" [3].

[1] Scriitorul confundă, desigur, Banatul cu Bucovina! O. G. — Luminătorul. Februarie 1915, p. 76.

[2] Luminătorul, Februarie 1916, p. 71.

[3] Octombrie 1916. — In no. de pe Decembrie „Luminătorul" scrie despre căderea Bucureştilor în mâinile Nemţilor, numind capitala României consecvent ruseşte: *Buharest* (de 9 ori pe o pagină).

Ar fi o profundă greşală dacă am crede că aceste cuvinte au fost scrise din consideraţii de tact sau diplomaţie; nu, ele sunt cea mai adevărată expresiune a credinţei Moldovenilor. După ce o sută de ani ei au privit cum fraţii lor de peste Prut s'au înstrăinat tot mai mult de credinţa lor, de limba lor, de alfabetul lor, de legea lor, de ţara lor, în timp ce ei, Moldovenii, au rămas credincioşi tuturor comorilor pe cari le-au moştenit din vechime şi cari au fost atât de bine ocrotite de pravoslavnica împărăţie sfântă, — venirea fratelui rătăcit la calea cea adevărată nu putea fi socotită altfel, decât ca un semn de definitivă îndreptare. Dacă România va asculta de Impăratul, dacă ea se va pocăi pe urma păcatelor ei vechi, bine-i va fi, şi ea va putea fi tot aşa de fericită supt ocrotirea împăratului creştin şi pravoslavnic precum este şi ea, Basarabia.

VI.

In timp ce în sufletul Basarabenilor se petrecea acest proces interesant, în România toate straturile societăţii erau cuprinse de un permanent interes faţă de chestiunea naţională. Ideea unei neutralităţi *usque ad finem*, deşi exprimată la un moment dat de unii bărbaţi de stat, era cu totul impopulară în massele largi ale poporului. România, care avea atâtea revendicări juste faţă de toţi vecinii săi, nu putea să rămâie nesimţitoare şi faţă de propriile ei interese sfinte şi faţă de aşteptările juste ale fraţilor ei. Sufletul popular desemnase din primele zile ale războiului drumul pe care ţara trebuia să-l ia: peste Carpaţi, spre Alba-Iulia, spre Turda, până la Tisa,— spre ţara de unde veniau de veacuri întregi chemările înăbuşite ale unui neam conştient şi vrednic de o soartă mai bună. De decenii întregi, în şcoală şi la oaste, plăpânzii copilaşi şi soldaţii sprinteni învăţau că în curând va trebui să bată ceasul dezrobirii celor mai numeroşi şi mai tenaci fraţi, cari vor aduce o regenerare puternică a întregului neam. Ideea unui războiu în contra Rusiei, pentru dezrobirea Basarabiei— indiferent de considera-

ţiile de politică înaltă şi de diplomaţie— era aproape cu totul impopulară. In păturile largi ale poporului mai trăia încă amintirea „ocrotirei" de odinioară a Rusiei, vraja puternicei împărăţii pravoslăvnice nu dispăruse încă cu totul[1], iar gemetele Basarabiei, nefiind auzite aproape niciodată, nu puteau fi puse în aceeaşi cumpănă cu ale Transilvaniei şi Bucovinei. In afară de 3-4 Basarabeni stabiliţi de mai multă vreme în ţară, alături de cari nu se găsia nici un „refugiat" din faţa urgiei ruseşti şi nici măcar vr'un dezertor din armia împărătească— şi în afară de câţiva bărbaţi politici români fără nici un răsunet în opinia publică a ţării,— toată lumea nu vedea decât o soluţie, aceea a dezrobirii Ardealului. Basarabia nu era uitată, dar ceasul ei părea cu atât mai îndepărtat, cu cât ea însăş, nu era câtuş de puţin pregătită pentru el, ba exista teama că, în cazul unei „invazii" româneşti în Basarabia, aceasta s'ar opune din toate puterile, nefiind în stare să aprecieze momentul din punct de vedere naţional şi temându-se că România ar aduce-o la robie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VII.

Trebuie să însemnăm aici că atitudinea micului grup de Basarabeni din jurul revistei „Viaţa românească" dela Iaşi şi mai ales a bărbaţilor politici de acelaş gând cu ei *(P. P. Carp, Al. Marghiloman)*, era determinată într'o mai mare măsură de ura faţă de sistemul social-politic din Rusia, pe urmă căruia suferiseră personal,—şi de simpatia acestora faţă de Germania, decât de grija pe care o purtau Basarabiei, cu care, — ei înşişi trebuiau s'o recunoască în sufletul lor. dacă cunoşteau stările sufleteşti de acolo,— că România n'are ce face şi prin „dezrobirea ei" împotriva dorinţei populaţiei ei, şi-ar lua numai o problemă imposibilă pe cap. Poate că, la aceste motive trebuie să mai adăugăm şi pe acela care deriva din caracterul

[1] Cf. articolul „Sfânta Rusie", al d-lui I. Lupaş, citat la p. LIV.

politicei de partid româneşti, care nici în cele mai grele împrejurări de viaţă a ţării, nu se ştia ridica pe de-a-întregul peste interesul şi ambiţiile de partid şi de persoană până la înţelegerea interesului general. Intre reprezintanţii politicei filogermane erau atâţia, cari din motive de ambiţie personală, ţineau să se afişeze „în contra Ruşilor", prea puţin păsându-le de Transilvăneni, ca şi de Basarabeni.

Cât îl priveşte pe d. *C. Stere,* care doi ani de-a rândul a luptat pentru a determina opinia publică a ţării pentru un război contra Rusiei,— nu-i vom putea constata desigur, dragostea faţă de Basarabia, nici îndreptăţirea resentimentului faţă de sistemul ţarist din Rusia, dar atitudinea d-sale — de altfel plină de inconsecvenţe, după cum vom vedea— nu se poate explica, fără a admite şi o mare doză de ambiţie personală, care-i impunea atitudini cu totul riscate. Venit în ţară prin anii '90 ai secolului trecut, după o îndelungată deportare în Siberia, d. Stere, cu toate că se adaptase la împrejurările vieţii politice şi naţionale ale Regatului şi chiar ale Românismului întreg într'o măsură mai mare decât ceilalţi Basarabeni aşezaţi în ţară, cu excepţia lui *B. P. Hasdeu,*— el rămase nu numai în fundul sufletului său, ci şi în viaţa de toate zilele, tot un socialist revoluţionar, mascat numai de mantia „poporanismului". Până la 1905 nu ştim să fi ridicat în vreo formă chestiunea Basarabiei în publicitate. Despre amestecul d-sale în acel an în mişcarea dela Chişinău am vorbit la alt loc, unde am văzut şi lipsa ei de orice rezultat.

Ceeace a făcut d-sa mai târziu pentru mişcarea basarabeană, în coloanele revistei sale dela Iaşi, confirma aceleaşi metode, de cari s'a folosit şi în timpul primei revoluţii. D-sa, care la 1905-6 n'a ştiut să grupeze toate tagmele moldoveneşti într'o tabără şi nici n'a înţeles ca, în urma eşecului politic să inaugureze o sistematică mişcare culturală, sau cel puţin s'o sprijinească pe cea iniţiată de preoţi, şi de unii învăţători, ca harnicul popularizator *C. Popescu,* — s'a mulţumit să stăruie prin oamenii susţinuţi de dân-

sul, tot numai pe coarda pur-politică, înhămând elementul moldovenesc la carul unor personalităţi destul de odioase, ca aceea a lui Crupenschii. Totodată în pornirea pătimaşă pe care o avea faţă de unele stări sociale nu numai din Rusia ţaristă, ci şi din România, d-sa adăpostea în revista d-sale scrisorile unor Basarabeni, în cari România era prezintată în mod consecvent, în culorile cele mai defavorabile. Astfel, pe timpul tristelor evenimente, cari au avut loc în primăvara anului 1907 în România, corespondentul dela Chişinău al *Vieţii româneşti* d. A. Nour scria:

„Se vorbea mai dăunăzi, până în Martie a. c., (1907), că proprietarii noştri, pe cari îi ameninţa chestia agrară din Rusia, îşi îndreptau privirile spre România şi că ar fi fost mulţumiţi chiar, în cazul alipirii Basarabiei la România. Nu ştiu ce spun ei acuma, după răscoalele ţărăneşti de acolo, dar mulţi dintre intelectualii noştri găsesc că Basarabenii nu pot, după cele ce se petrec în România, să se adape acolo la izvoarele iubirii şi mândriei de neam".

Şi pentru aceasta, ei aduc următoarele argumente hotărîtoare:

„Starea ţăranului român, temelia statului şi a neamului, ne descurajează, de oarece e partea cea mai puţin recomandabilă a vieţii naţionale. Fără pământ, fără lumină, în sălbătăcie şi vecinică foamete, ţărănimea română se găseşte la dispoziţia arendaşilor de tot soiul, la cheremul slujbaşilor de toate treptele. Afară de aceasta, tocmai România a rămas cea din urmă dintre statele civilizate în ce priveşte dreptul de alegere, deci nicăiri nu sunt excluşi dela viaţa politică atâţia cetăţeni, ca în „Patria-Mamă". Suntem cu toţii convinşi că întreaga clasă de oameni de treabă din România deplânge această stare de lucruri, dar până când compătimirea aceasta nu se va realiza într'un şir de reforme,

— statul român va rămâne tot aceeaşi instituţiune de jaf, o instituţiune pentru sălbăticirea poporului"[1].

Acelaş coresponndent scria, la 1914, înainte de izbucnirea războiului, că singura mântuire a Basarabiei este în înhămarea ei la partidul Crupenschilor. In adevăr el zicea:

„Ajung astfel la cutezarea de a afirma că anume cu ajutorul „partidului Crupenştilor" şi nu cu vorbele dulci ale boerilor noştri,—vom face în viitorul apropiat primii noştri paşi reali spre cultura noastră naţională, fiindcă nu mai vedem în Basarabia contemporană, afară de gruparea Crupenştilor, nicio altă forţă solidă politică, care să facă pentru noi ceva bun şi de fapt".

„Dela boierii noştri nu putem aştepta decât ostilitate faţă cu democratismul adânc al maselor; sunt prea deprinşi cu binele rusesc, cu privilegiile lor... Insă gruparea Crupenştilor va rămânea aici cu rădăcinile ei seculare în pământ, legată cu ţara, prin tradiţie, gospodărie, naştere, educaţie,

Numai cu ea ne vom socoti, paralel cu ea vom lucra ca viitorul partid naţional românesc".

VIII.

Astfel de împrejurări erau în viaţa politică a Basarabiei la 1914, când a izbucnit războiul mondial.

La Iaşi, d. Stere, a luat, din primele zile o atitudine categorică, pe care a expus-o mai întâiu într'o serie de articole din ziarul *Universul* dela Bucureşti, apoi prin mai multe articole din revista sa dela Iaşi. D-sa arăta că singura cale pe care o poate apuca România este aceea, de a merge în contra Rusiei şi de a contribui, alături de Puterile Centrale, la înfrângerea puterii aceleia, care de veacuri năzueşte spre Constan-

[1] A. Nour, V. R. 1908, II, 192.

tinopol şi Strâmtori, ameninţând, prin biruinţa ei, putinţa de viaţă a României şi a Românismului. In cadrul acestei idei de politică românească şi de politică internaţională îşi are colţişorul ei şi chestiunea anexării Basarabiei, care, astfel devine un simplu accident al marelui războiu.

Punctul de vedere al d-lui Stere era susţinut cu o mulţime de argumente, cari judecate în modul cum le prezinta d-sa, puteau să convingă pe cei cari atunci ar fi căutat să se documenteze asupra liniei de conduită a poporului nostru faţă de evenimentele grozave cari se deslănţuiseră. Atitudinea d-lui Stere era atât de categorică, încât lăsa impresia că este izvorîtă dintr'o gândire de o consecvenţă mai presus de orice discuţie. Cu toate acestea ea era o atitudine de caracter în parte improvizat. Căci nu totdeauna d. Stere a fost aşa de favorabil Puterilor Centrale. Abia cu câţiva ani în urmă, la 1906, când un gânditor politic ardelean, *A. C. Popovici* pusese într'un vast studiu al său tipărit în limba germană, problema transformăriii monarhiei austro-ungare într'o federaţie de state supt numirea de *Statele-Unite ale Marei Austrii,* d. C. Stere vedea problema fundamental opus, decum o punea în discuţie acum, la 1914. In adevăr, la 1906, scriind despre Statele Unite ale Austriei mari de A. C. Popovici, d. Stere zicea:

„Şi ca o ramură desprinsă dintre neamurile Apusului, am dorit totdeauna, dorim şi astăzi, cu toată puterea unui popor conştient de misiunea lui la „Porţile Orientului" ca *Marea Austrie* să ne servească de călăuză în calea noastră istorică şi să cimenteze viaţa noastră politică, cu viaţa de stat a Apusului european.

Dar *astăzi* aceasta nu mai e *conditio sine qua non* a propăşirii noastre de neam şi de stat.

Dacă în Austro-Ungaria vom vedea aceeaşi perseverenţă în nesocotirea aspiraţiilor noastre legitime, vom şti să le realizăm *cu, fără* sau chiar în *contra* acestei Impărăţii.

Dacă nu putem rămânea *singuri,* în viitorul

apropiat alegerea noastră nu va fi limitată,—vom şti, când va sosi momentul, unde să căutăm legăturile şi ajutoarele necesare pentru aducerea la îndeplinire a idealului nostru" (Viaţa rom. 1906, I. 325.

IX.

Ei bine, dela 1906 şi până la 1914 d. Stere a avut posibilitatea să vadă că Austro-Ungaria nu s'a sinchisit câtuş de puţin nici de cartea lui A. C. Popovici, şi nici de soarta Românilor ardeleni, ci tocmai dimpotrivă: prin întregul sistem de legi votate de Parlamentul unguresc, începând cu legea şcolară a lui *Apponyi* şi până la pălmuirea poporului român de către *contele Tisza* cu prilejul „tratativelor de împăcare" din iarna anului 1913-14, viaţa românismului ardelean era împinsă spre un adevărat dezastru. Cu toată lupta eroică desperată a Românilor ardeleni, ei pierdeau zilnic terenul de supt picioare. In timp de trei ani de zile li s'au închis 500 de şcoli primare, ridicate şi susţinute de ei, iar în cele rămase în fiinţă s'a introdus nu numai limba ungurească, ci şi spiritul unguresc, repudiat de Români.

In acelaş timp s'a creat episcopia ungurească greco-catolică de Hajdu-Dorog, scoţându-se din zeci de biserici limba românească şi introducându-se în locul ei cea ungurească, în vreme ce zeci de preoţi români au fost puşi în lanţuri şi aruncaţi în temniţă.

In timp ce se petreceau în Transilvania aceste fapte, cari ar fi trebuit să îndârjească şi mai mult pe d. Stere în punctul său de vedere că în interesul Românismului trebuesc căutate alte legături cari să asigure cu orice preţ salvarea celei mai vânjoase, dar şi celei mai periclitate ramuri ale lui,— în Basarabia a fost posibilă o activitate naţională aproape nestingherită de puterea de stat, mai mult chiar: s'a deschis cu aprobarea şi cu ajutorul oficialităţii, o tipografie de cărţi bisericeşti româneşti, în care Moldovenii ar fi putut tipări ce-ar fi vrut;—s'a reintrodus limba moldo-

vencască în seminarul din Chişinău, având pentru ea un profesor venit din România liberă; în catedrala de la Chişinău înşişi ierarhii ruşi spuneau la slujbe ecteniile în limba poporului; apăreau gazete peste gazete şi, dacă nu s'ar fi opus, în Duma imperială de la Petrograd şi în Adunarea Zemstvei guberniale din Chişinău, deputaţii basarabeni şi chiar ţăranii moldoveni, s'ar fi putut deschide în întreg cuprinsul ţării sute de şcoli româneşti.

In realitate, *epoca de la 1906-1914 a fost pentru Ardeal o epocă de cumplită robie sufletească, în schimb pentru Basarabia ea a fost epocă de libertate, în care s'ar fi putut face totul — dacă ar fi avut cine să se mişte, cu tact, cu înţelepciune şi cu adevărată dragoste de neam şi dacă n'ar fi căzut partea cea mai mare a mişcării în absurd, din cauza nepriceperii, a ambiţiei şi chiar a relei credinţe a unora dintre cei ce s'au girat în conducători ai poporului.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

X.

Am spus mai sus că d. Stere n'a găsit răsunet nicăiri în opinia publică a Românismului cu teza d-sale antirusească,— nici chiar în Basarabia. Cum ar fi şi putut să găsească răsunet o astfel de teză, care, pe lângă că era lipsită de o tradiţie profund simţită, mai era susţinută de cei din jurul d-lui Stere în forme atât de provocatoare, încât jigneau deadreptul însuş sentimentul naţional, făcând pe mulţi patrioţi să nu-şi poată înăbuşi chiar ura faţă de Basarabia? Căci, era cel puţin o lipsă de cuviinţă, să încerci a introduce în sufletul românismului dragostea faţă de Basarabia, prin cuvinte ca acestea, pe cari le scria la 1916 d. A. Nour, în revista d-lui Stere:

> „Domnilor, când veţi intra în Basarabia, să nu intraţi cu gândul că sunteţi meniţi a introduce acolo formule moderne de viaţă sau cinste: aceste lucruri există în Basarabia în grad mult

mai mare, decât aci în Regat, Să ştiţi a lua în seamă multe şi multe din cele ce sunt bune şi foarte bune în viaţa Basarabenilor, de oarece nepriceperea şi ignoranţa voastră, fantazarea asupra „sălbătăciei" de acolo, vă va face să stricaţi inconştient o cultură destul de fragedă.

Trebuie să facem odată pentru totdeauna o distincţie serioasă: ***Rusia şi Basarabia sunt înapoiate în comparaţie cu Europa apuseană, dar nu cu Regatul român.*** Ceeace există mai bun în România faţă de starea lucrurilor din Basarabia, e numai din domeniul pur politic: 1) cuvântul absolut liber, 2) dreptul public scris şi, întrucâtva şi aplicat, 3) şi ceeace e mai important — ***independenţa naţională, integritatea, desvoltarea, complexul de traiu independent, izvorât din însăşi naţiunea românească...*** O, pentru aceste bunuri supreme aş fi dat eu, Basarabean, în schimb, poate toate bunurile vieţii intelectuale şi social-economice, pe cari le avem în Rusia atât de desvoltate; aş fi dat toată arta şi literatura rusească! Fiindcă, dacă domni le voastre nu ştiţi pe baza libertăţii naţionale să clădiţi palate şi comori moderne pentru duhul şi trupul românesc, apoi noi Basarabenii, ***trecând deja şcoala crudă social economică şi intelectuală,*** am şti în tot cazul să ne folosim de privilegiile, de care vă bucuraţi gratis. Am avea numai libertatea şi cultura naţională — restul nu ne interesează: ***vom şti să combatem*** lumea bucureşteană de samsari şi ignoranţi[1]".

Un alt basarabean filogerman, profesorul A. Frunză, dela Iaşi, mergea în patriotismul său până la aceste cuvinte, pe cari le aşternea pe hârtie în cartea publicată în ed tura „Ligei pentru liberarea Basarabiei", sub titlul „România Mare" (Bucureşti 1915):

„Cred într'un Dumnezeu, ale cărui căi sunt în-

[1] *Viaţa Românească*, 1916, I, 257.

tr'adevăr întunecoase, dar care curând, curând se vor lumina, cum s'au mai luminat de altfel... Dar numele acelui Dumnezeu... nu-l aştepta nici la Iehova, nici la Savaot,— acest Dumnezeu nu-i aşa departe şi se numeşte Hindenburg. *El ne va salva în curând şi de alianţa cu sfânta Rusie, el ne va reda, dacă o vom voi, şi sărmana noastră Basarabie*" (p. 4).

„Două braţe zdravene vin azi să salveze poporul românesc, şi-l vor salva. Unul din acele braţe e Hindenburg, care ţinteşte spre Petrograd. Cellalt braţ, generalul Linsingen, de care fug de asemenea „amicii" ruşi, mâncând pământul" (118). Sau, în sfârşit: „Dar poate tot nu vom pieri încă nici noi, căci nu ne lasă să pierim *doi buni Români: gen. Hindenburg şi von Linsingen*" (p. 121).

De altfel, trebuie să mai însemnăm aici şi faptul simptomatic că Basarabenii aşezaţi în ţară mergeau aşa de departe în...ura lor faţă de ţarism, încât făceau *à tout prix* cauză comună cu anteluptătorii Ucrainei, cari voiau să înghită ei jumătate din Basarabia. Astfel, în loc ca *Liga pentru liberarea Basarabiei* să caute a lucra de acord cu *Liga culturală românească*, care până în Decembrie 1914, cât a durat prezidenţia d-lui *Virgil Arion*, era încă antirusească [1],— ea lucra mână în mână cu *Uniunea pentru liberarea Ucrainei*, care avea o secţie chiar în România. In editura acestei Uniuni a apărut, la 1914, în Bucureşti broşura: *Rusia fariştă, asupritoarea popoarelor*, a cărei introducere e scrisă de d. Zamfir C. Arbore, şi care are anexată o hartă a Ucrainei cuprinzând între hotarele ei şi un sfert din Basarabia (întreg litoralul Mării

[1] D-l *G. Bogdan-Duică*, secretarul general al Ligei Culturale, scria în studiul său: Probleme naţionale şi internaţionale, tipărit în editura Ligei la 1913: „In faţa eventualului războiu cu Ruşii, vom fi una şi toţi contra lor." (Cf. *România şi popoarele balcanice*, Bucureşti, 1913, p. 52).

Negre cu o fâşie de 100 km. în lăţime, apoi nord-estul judeţelor Orheiu şi Soroca şi judeţul Hotin). O astfel de hartă găsim anexată şi la broşura publicată la Viena, de *Consiliul naţional ucrain* sub titlul *Ucraina şi poporul ucrain* şi având ca autor pe *dr. Ştefan Rudnyckyj,* docent de geografie la Universitatea din Lemberg,— broşură tipărită în româneşte şi răspândită gratuit în ţară de „Liga pentru liberarea Basarabiei", din care făcea parte şi d. Stere.

Dar d. Stere era destul de inteligent, ca să-şi dea seama că, în împrejurările date, punctul d-sale de vedere nu va putea învinge, de aceea, la sfârşitul unuia din multele articole publicate în revista d-sale, zicea:

> „N'am urmărit scopuri polemice. Am ţinut să-mi fac *ultima* (!) datorie de conştiinţă, *cum îmi voi face deplin datoria cetăţenească atunci când va suna ceasul, şi când pentru toţi fiii acestui popor va înceta dreptul de apreciere personală*" [1].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceeace, după cum se ştie, d. Stere totuş n'a făcut, căci în toamna anului 1916, după intrarea României în războiu şi după dezastrul militar,—pe care lumea îl credea trecător, dar d. Stere îl socotea definitiv şi inapelabil,— când armata şi conducătorii ţării s'au retras în Moldova, d-sa a rămas la Bucureşti, supt ocupaţia germană, până la 1918. In acest răstimp de cumplite suferinţe morale pentru românism, d. Stere a scos, în capitala ocupată de inamic, un ziar, în care şi-a pus din nou în circulaţie ideile sale, ca singure salvatoare a întregului românism.

Istoria s'a pronunţat definitiv asupra acţiunei publicistice din acest timp a d-lui Stere, care nu mai era pusă, de fapt în serviciul românismului, ci exclusiv în acela al ambiţiei personale deadreptul îngrijitoare a urzitorului ei.

[1] România şi Războiul european, 1915, p. 24.

CAP. V.

A doua Revoluţie rusească (1917) şi Basarabia

I.

Intre aceea, la începutul lui Martie 1917 la Petrograd a izbucnit a doua revoluţie, care de astădată izbuti în scurt timp să răstoarne întreaga ordine socială existentă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce răsunet şi ce repercusiune puteau să aibă evenimentele din capitala Rusiei revoluţionare, în Basarabia?

Să vedem, ce era în momentul din chestiune, Basarabia? Căci ar fi o greşală să credem că, din punct de vedere politic ea era echivalentă cu „poporul moldovenesc". Fără o organizaţie politică, fără organizaţie culturală, fără un grup de oameni legaţi printr'o idee, fără presă [1], fără bani, — numărul de aproape 2 milioane de ţărani analfabeţi în ce priveşte viaţa de stat, ca şi viaţa naţională, era o simplă cifră, fără să reprezinte nici cea mai mică forţă. Aceasta cu atât mai puţin, cu cât războiul luase de pe la casele lor toate contingentele de bărbaţi, la cari s'ar fi putut conta, eventual, şi-i dusese pe cele mai îndepărtate locuri ale frontului.

Ce era Basarabia în chiar luna când a izbucnit revoluţia, aceasta se vede foarte bine dintr'un memoriu îna-

[1] „Cuvântul moldovenesc" fu împiedecat din cauza războiului să se înjghebeze ca o grupare solidă.

intat de un ofiţer din misiunea franceză în Rusia, şefului său, la Petrograd,— memoriu, care mi s'a pus la dispoziţie în Ianuarie 1918, de către agentul consular al Franţei la Chişinău, d. R. Sarret şi pe care-l posed în copie.

II.

„In regiunea sud-estică a Rusiei (Basarabia şi Rusia Nouă) — zice memoriul în chestiune — opinia publică este făcută de marea presă evreească. Din nefericire, elementul etnic cel mai activ, cel mai viabil şi cel mai apt pentru viaţa statelor europene apusene, este elementul ovreesc. El e esenţialmente — nu vreau să zic „germanofil", dar „defaitist". Evreii sunt orbiţi de ură contra Rusiei. Nenorocirea n'ar fi aşa de mare, dacă ei n'ar deţinea forţa economică şi morală a Sud-Estului, care dimpreună cu Caucazul şi Crimea este cel mai bogat teritoriu al Rusiei. Finanţa, comerţul, industria, însaşi agricultura,— toate sunt în mânile lor. Marii proprietari ruşi îşi dau moşiile în arendă Evreilor, care le săcătuesc printr'o exploatare fără considerare la exigenţele unei culturi raţionale.

Două mari jurnale, unul dela Odesa: „Odessky Novostii", celalt dela Chiev: „Kievskaia Mysl" au o puternică influenţă asupra acestei regiuni, fiind foarte citite printre Evreii şi Ruşii instruiţi (jurnalele locale din Chişinău sunt redactate aproape exclusiv cu foarfeca, după ziarele amintite). Nu se tipăreşte în aceste părţi nici un jurnal animat de un suflet naţional şi care să se bucure de vreo autoritate. Aici ne lovim de eternul contrast caracteristic pentru Ruşi, care dovedeşte reaua organizare a ţării: cadre cari n'au aproape nimic înlăuntrul lor.

In vreme ce aceste două ziare, singurele care se pot ceti de către oamenii de carte, manifestă tendinţe socialiste internaţionale destul de

pronunţate, alte mici gazete, mizerabil redactate, trăesc mai mult rău decât bine, graţie sprijinului oficial al guvernământului oficial sau ocult (camarila Curţii), afişând idei ultra-reacţionare, cerând adesea cruciade contra Dumei şi aţâţând în popor ura de rasă. Mai trebuie oare să spun, că patriotismul acestor foi, poate că sincer, este cu uşurinţă anihilat de către presa evreească şi că nu se bucură de nici o autoritate? E o mare nenorocire pentru aceste părţi de ţară, că nu au nici un singur jurnal cu caracter specific rusesc, redactat de Ruşi culţi şi animat de un patriotism sănătos şi luminat.

Cele două jurnale amintite sunt stăpânite de punctul de vedere al majorităţii socialiste ruseşti: revoluţia prin înfrângere. Evident că, în timp de războiu, cu o censură dublă, (permanentă şi militară), aceasta nu se face pe faţă. Se aleg cărări cu ocol: aluziile,insinuările, subînţelesurile sunt exploatate în mod abil iar intelectualii ruşi n'au obiceiul să citească printre rânduri, de când există o presă rusească, care n'a cunoscut nici când libertatea. Un Francez, care pentru întâia oară s'ar găsi în părţile acestea, ar rămânea înmărmurit, cetind aceste gazete, în care ar constata dacă nu lipsa de patriotism, dar cel puţin aceea de demnitate naţională. El n'ar găsi în ele decât recriminări, ieremiade fără sfârşit, un pesimism exagerat, dar nimic, absolut nimic ce ar putea insufla ţării curaj şi încredere în sine, punându-i supt ochi exemplul Aliaţilor, pentru a-i susţinea moralul în momentele acestea deosebit de grele ale istoriei sale. Numeroasele organizaţiuni pe cari le-a creat mobilizarea industrială şi economică a ţării, o întreagă armată civilă mobilizată la spatele frontului, n'au fost privite nici când, decât din unicul punct de vedere al propagandei revoluţionare şi al formării de cadre revoluţionare. In toate acestea, apărarea naţională nu serveşte, decât ca pretext.

Această stare de spirit există deja de mult, cu mult înainte de ce liberalismul rus s'ar fi alarmat cu drept cuvânt, de „influenţele oculte, pernicioase şi iresponsabile" (Rasputin), când guvernul se bucura încă de încrederea Aliaţilor...

Presa evreească deţine, am putea zice, un fel de monopol moral şi intelectual. Pentru crearea lui, ea stimulează în toate chipurile posibile aplecarea firească a intelectualilor ruşi spre cosmopolitism. Vai de aceia, cari ar vorbi de interese naţionale, de politică naţională, de apărare naţională. Ei sunt puşi degrabă la index şi declaraţi reacţionari.

Trebuie să constat însă că autoritatea se serveşte foarte adeseori de aceste cuvinte pentru a-şi masca persecuţiile faţă de alogeni şi politica sa naţionalistă este suspectată, chiar şi când e sinceră, uneori. Cu un cuvânt, patriotismul şi politica naţională sunt lucruri cari în Rusia trebuiesc create de acum încolo...

Aceasta ar putea explica cum Evreii, elementul cel mai mobil şi cel mai activ, au ajuns să monopolizeze aici liberalismul rusesc, imprimându-i un tipar special. Ei sunt aici marii furnisori de patente de liberalism. Fără stampila lor nu poate să fie nimeni liberal. Intoleranţa lor se manifestă mai cu seamă faţă de progresiştii, cari nu împărtăşesc ideile lor. Acest fanatism, acest exclusivism a sfârşit prin a cuceri pe Ruşii din părţile sud-estice, fără distincţie de partid. Cunosc o mulţime de progresişti sinceri, cari au conştiinţa primejdiei pe care o creează monopolul intelectual germano-evreesc, dar cari nu ar avea niciodată curajul să o mărturisească pe faţă, de teama să nu fie tratat ca „progromcici" îmbibaţi de reacţiune. Ah, cât s'a mai cântat dela 1905 încoace, pe coarda aceasta! Sunt 12 ani, de când Evreii exploatează această pucilanimitate a intelectualilor ruşi din Chişinău.

Evreii sunt veniţi aici din Germania, în ten-

dința lor permanentă de a găsi centre de minimă rezistență. Ei vorbesc un jargon apropiat de cel german. Ei sunt în relații de afaceri aproape numai cu Germania de vre-o jumătate de veac încoace și burghezia lor nu cercetează vara decât stațiunii balneare germane. Toate acestea au făcut ca între ei și germani să se stabilească legături morale și intelectuale. Iată pentru ce e nevoie ca elementul băstinaș să câștige preponderanța politică. Cu un cuvânt, putem zice că Evreii au fost vehiculul influenței germane și al cuceririi economice a țării de către Germani.

Incolo, ei se pricep cum să se insinue, să fie ipocriți, să se tragă înapoi când se simt slabi, și să devie asupritori, când ei dețin puterea.

Celelalte naționalități pe cari le întâlnim în Chișinău, nu prezintă niciun interes. Ele sunt în ce privește războiul, de un indiferentism care frizează inconștiența. ***Moldovenii, Rușii, Grecii, Armenii, duc o existență de chrisalide.*** Ei se simt foarte stingheriți văzându-se deranjați în obișnuita lor moliciune. Chișinăul s'a distins în totdeauna printr'o absență a vieții intelectuale. Locuitorii lui băstinași își dau toată silința să trăiască, cum erau obișnuiți înainte de războiu.

În general, niște biete ființe fără voință și fără disciplină[1] ".

III.

Aceasta era situația Basarabiei în momentul, când a izbucnit revoluția rusească. In balanța ei, elementul moldovenesc nu conta, așa dară, câtuș de puțin, ***în schimb cel evreesc era stăpân al situației.*** Complectând tabloul pe care ni-l dă ofițerul francez cu ceeace știm noi din cele precedente despre valoarea politică a elementului moldovenesc, așa cum s'a evidențiat el dela 1905 până la 1917, se puneau dela sine în mod strin-

[1] Memoriul, în copie, se află în posesiunea mea.

gent o serie de întrebări: Va putea Basarabia să iasă din uriaşul învămăşag mai bine decât la 1905-1906? Va putea ea participa efectiv la mişcarea revoluţionară şi în ce chip? Va lupta ea pentru lozincele sociale generale dela Petrograd, în vederea refacerii Rusiei, pe baze noi, sau se va mărgini la o luptă determinată de interese locale? Şi, cine va stabili cari sunt acele interese locale? Politicianii de până acum ai Basarabiei,— burghezia străină a oraşelor sau „norodul" moldovenesc atât de pasiv până aci, lipsit de conducători şi chiar şi de bărbaţi ţărani? Şi care va fi instrumentul politic cu care se va lucra, fie pentru fericirea Rusiei întregi, fie numai pentru a Basarabiei? Şi, în sfârşit, pe ce sprijin putea conta la un moment dat, mişcarea din Basarabia, oricare ar fi fost ea?

Iată o serie de întrebări cari, singure ne spun în ce situaţie ciudată se găsea Basarabia în clipa când vijelia năprasnică s'a năpustit asupra imensei împărăţii ruseşti rămase fără cârmă, în schimb angajate în acelaş timp, şi în marele războiu mondial.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

De o mişcare iredentistă în împrejurările date, nici vorbă nu putea fi. Ideea românească trecea în acele vremuri prin cea mai completă criză. România fusese înfrântă milităreşte în războiu şi, redusă la o singură bucată din Moldova, care şi aceea stătea supt o quasi-ocupaţiune rusească. Cea mai formidabilă mizerie morală şi materială stăpânia în acel mic petec de Moldovă încă neocupată de inamic: lipsa de alimente, de haine, de medicamente, de locuinţe, de lemne, de muniţii ş. a., prefăcuse viaţa într'un iad, din care, toţi cari mai aveau încă posibilitatea, căutau să scape, emigrând în Rusia, în Franţa, în America ş. a. m. d. De vre-un ajutor, fie moral, fie material, pe care România oficială sau neoficială să i-l fi putut da Basarabiei în astfel de împrejurări — nici nu se putea vorbi. La aşa ceva nu se gândia nici România, care-i avea în coastă pe Ruşi— şi nu se gândia nici

Basarabia, care n'a aşteptat nimic dela România, nici când aceasta era în împrejurări înfloritoare.

Niciun singur Român n'a trecut în primele luni ale Revoluţiei, Prutul, pentru a se interesa de situaţia din Basarabia[1], *şi niciun singur Basarabean nu s'a dus la Iaşi, pentru a lua contact cu conducătorii României în vre-o chestiune care privea stările din Basarabia.*

Şi, oricât ar părea de neînţeles, nici chiar Basarabenii stabiliţi în Regat şi aflători în Moldova nu s'au simţit îndemnaţi să alerge, din prima zi, în ajutorul ţării lor natale, ci au lăsat-o în grija Domnului. D. C. Stere, în acele vremuri se găsia la Bucureşti— şi poate că Provedinţa însăş s'a îngrijit ca omul, care la 1905-1906 n'a fost în stare să fie de un folos real ţării lui natale, să nu mai poată avea şi acum un amestec în treburile ei,— d. A. Nour ducea o existenţă misterioasă în Moldova, fără să dea nici măcar cel mai mic semn de viaţă până în 1918,— d. Ax. Frunză, stătea nemişcat la Iaşi şi nici când a fost cu stăruinţă chemat să meargă la Chişinău, n'a consimţit să facă un astfel de pas,— d. dr. P. Cazacu a visitat Chişinăul doar în sărbătorile Paştilor, interesându-se în treacăt de ce se petrecea acolo, şi întorcându-se repede la Iaşi, pentru ca abia în Noemvrie să se aşeze apoi în Chişinău.

V.

Cum şi de unde putea să pornească în astfel de împrejurări o mişcare, care să ducă Basarabia la acea soluţie, care ar fi corespuns marilor interese ale populaţiei autohtone şi majoritare a ei, păzind-o de a cădea din nou în mrejile celor cari de atâta vreme o exploatau numai pentru interesele lor?

Unde era „omul" care, în aceste clipe, în cari înge-

[1] Singura excepţie o formează d. Sergiu Cujbă, care se opri la Chişinău în ziua de 16 Martie, între două trenuri, în drumul spre Odesa.

rul Domnului s'a pogorît din nou şi a tulburat apa, să ia de mână pe slăbănog şi să-i zică: ia-ţi patul tău şi umblă? Unde era patriotul, care, inspirându-se din trecutul de veacuri al întregului său neam şi din aspiraţiile lui drepte, să se ştie ridica mai presus de curentele sociale ale unei revoluţii internaţionale, şi punându-şi pieptul stavilă la Nistru, să oprească năvala ideilor ruseşti şi a agenţilor lor şi să organizeze forţele naţiionale, punându-le în stare să hotărască ele soarta ţării?

VI.

Din garda dela 1906 nu mai rămăsese în Chişinău decât un singur om: *P. N. Halippa,* care scotea buna gazetă pentru popor, înfiinţată după indicaţiile şi cu sprijinul admirabilului patriot Vasile Stroiescu.

Halippa era revoluţionar din şcoala d-lui Stere şi un înfocat aderent al acestuia. Insuccesele acţiunii din anii cari au urmat primei revoluţii, îl decepţionară profund. In scrisorile publicate supt pseudonimul *P. Cubolteanu* în *Viaţa Românească,* el nici nu-şi ascundea aceste desiluzii atât în ce priveşte stările din Basarabia, cât şi concursul la care ar fi obligată România. La 1910, făcând o analiză a stărilor din Basarabia, Halippa scria: „Puţinii oameni de bine sunt neuniţi, fiecare torcându-şi visul în singurătate, fără credinţa chiar de a-şi vedea cândva visurile realizate. Ţăranii, lăsaţi la voia întâmplării, se ticăloşesc" [1]... „Intelectuali de naţionalitate românească tot se vor mai găsi vr'o 20—30. Dar ce poate însemna un număr atât de restrâns? Şi apoi, face oare să mai vorbesc despre dânşii, când ei înşişi nu dau aproape nici un semn de viaţă?"[2]. Iar, la 1912, după serbările aniversare de 100 de ani dela anexarea Basarabiei, Halippa scria, în legătură cu lipsa de interes a României faţă de fraţii de peste Prut: „Această lipsă de interes pentru Basarabia ne pune pe gânduri şi

[1] Viaţa românească, 1910, II, 143.
[2] Ib. 1911, I, p. 290.

ne face să bănuim că Românii se înflăcărează şi ne întind braţele numai la zile mari, ca să ne potolească şi să ne uite în viaţa obişnuită de toate zilele... Şi dacă lucrul e aşa, apoi de geaba ne mai înşelăm cu iluzii şi visuri măreţe"[1].

Putea, în astfel de împrejurări, d. Halippa să ia asupra sa enorma sarcină şi răspundere a unei mişcări, care nu putea conta pe sprijinul aproape al nimănui? Căci d. Halippa era singur, absolut singur în Chişinău, neavând pe lângă sine decât pe d. *N. N. Alexandri,* un tolstoian pe care convingerile îl opreau să facă orice fel de politică, şi doi elevi ai seminarului local, cari îi ajutau la redactarea şi la administrarea gazetei. In schimb, d-sa se găsea într'o situaţie critică şi prin faptul că fusese scutit de războiu în calitate de cântăreţ la biserica protoiereului *Vasile Gobşilă* şi ca atare nu putea risca să se amestece în politică, de oarece aşa ceva ar fi putut atrage după sine imediat chemarea la oaste a sa şi încetarea apariţiei unicei gazete moldoveneşti.

Alte personalităţi, cari aveau să joace mai târziu un rol în viaţa basarabeană, erau departe de Chişinău: d. *I. Pelivan,* singurul naţionalist basarabean, care lucrase încă dinainte de 1905 pentru cauza moldovenească, era mobilizat şi se găsia la Bolgrad, d. *dr. D. Ciugureanu* era doctor la ţară, în Hânceşti, regretatul *S. Murafa* era pe frontul românesc, *I. Buzdugan,* mobilizat la armata rusească din Iaşi, *St. Ciobanu,* era profesor la liceul bulgăresc din Bolgrad, d. *I. Inculeţ,* era de multă vreme la Petrograd, dimpreună cu *P. Erhan, Vasile Stroescu* era suferind la Odesa. Partea cea mai mare a tinerimei studioase era şi ea pe front, numai o mică parte se găsia la Odesa şi la Chiev, unde îşi urma studiile.

VII.

In astfel de împrejurări nu e de mirare că în primele zece zile ale Revoluţiei, în capitala Basarabiei elemen-

[1] Ib. 1912, I, p. 409.

tul moldovenesc nu dădu nici un semn de viaţă şi că gazeta locală moldovenească nu făcea altceva, decât să înregistreze, cu discrete nuanţe de simpatie, întâmplările revoluţionare din cuprinsul împărăţiei în flacări. Primele semne de viaţă nouă le oferi, la Chişinău, manifestaţia soldaţilor şi a cetăţenilor la 10 Martie, într'o atmosferă, pe care *Cuvântul moldovenesc* o redă prin următoarele cuvinte: „Oştile s'au adunat, ţinând sus steagurile, pe medianul dinspre Buiucani. După paradă s'au rostit cuvântări, în care oratorii arătau ostaşilor, că de acuma înainte sunt şi ei cetăţeni, ca şi alţii şi se bucură de drepturile cetăţeneşti. Muzica ostăşească necontenit a cântat ghimnul revoluţionar „Marsilieza". Pe urmă manifestanţii s'au pornit cu steagurile roşii pe uliţa Alecsandrovscaia şi în rânduială s'au dus — ostaşii la staţie, iar locuitorii pe la casele lor" [1].

Revoluţia dela Chişinău, astfel nu era altceva decât o simplă prelungire a celei dela Petrograd, cu aceleaşi steaguri roşii, cu aceiaşi Marsilieză, cu aceleaşi năzuinţe internaţionale de „cetăţenie" etc. De nicăiri nici un strigăt de *Deşteaptă-te Române,* nici un steag roş-galben-vânăt, nici o chemare spre o viaţă nouă a poporului băştinaş.

Abia la 13 Martie, în urma invitaţiei personale a d-lui P. N. Halippa, se adunară zece Moldoveni la sfat în localul redacţiei gazetei. Aci ei au aflat de bine să hotărască reînfiinţarea adormitei *Societăţi culturale* dela 1905, în scopul de a se ocupa de problema tipăririi de broşuri cu poveşti, poezii, sfaturi, şi a organizării de şezători culturale moldoveneşti etc. De o organizare politică nu s'a făcut nici cea mai mică pomenire. Dimpotrivă, când un refugiat ardelean, care era şi el de faţă, a amintit celor adunaţi la sfat, că acuma cea mai urgentă necesitate este ca Moldovenii să se organizeze într'un *partid politic,* toţi cei prezenţi au rămas consternaţi şi l-au rugat pe fratele lor venit abia de câteva zile între ei, să nu mai ridice o astfel de che-

[1] Cuvântul moldovenesc, 15 Martie 1917.

stiune primejdioasă, care-i poate duce pe localnici la „ostrov" sau la „Sibir"...

VIII.

In vreme ce la Chişinău mişcarea naţională vrea să înceapă printr'o simplă modificare a statutelor ruseşti ale societăţii culturale moldoveneşti dela 1905, la Odesa studenţii moldoveni se avântă spre marea vieţii politice revoluţionare. Insufleţiţi de mişcarea studenţească rusească, ei traduc în moldoveneşte şi răspândesc printre soldaţii basarabeni aflători în mare număr la Odesa, manifestul lansat de „Comitetul ţentral a studenţimei din Odesa"[1] către „Cetăţenii pământeni" pe cari îi cheamă la noua viaţă şi rânduială pe care li-o pregăteşte tuturor revoluţia.

IX.

Cu totul altfel de atitudine ia tineretul basarabean dela universitatea din Chiev, — atitudine care ar părea deadreptul nenaturală, dacă ea nu s'ar explica prin intrarea în scenă a unui element, pe cât de firesc, pe atât de neprevăzut, care rămâne apoi pentru întreaga desfăşurare a evenimentelor din viaţa Basarabiei, motorul principal şi hotărâtor al acestora.

Şi la Chiev, în primele momente ale Revoluţiei, tinerimea basarabeană a fost entuziasmată de mirajul vremurilor noi, cari se anunţau pentru Rusia prin căderea sistemului ţarist,—apoi ea repede s'a recules din visurile revoluţionare şi s'a îndrumat spre o concepţie naţională direct şi integral românească. Această nouă îndreptare se datoreşte contactului pe care tinerii basarabeni l-au putut avea, printr'o capricioasă voinţă a soartei, cu ofiţerii ardeleni, cari se găsiau acolo adunaţi de prin întreaga Rusie, unde ajunseseră ca prizonieri de războiu austro-ungari.

[1] Un exemplar se află în posesiunea mea. Manifestul a fost tradus de studentul *D. Cărăuş* şi corectat de *C. Ceapă.*

„In contactul zilnic ce-l aveau (studenţii basarabeni) cu Ardelenii, al căror naţionalism era şcoala cea mai bună pentru studenţimea moldovenească — zice d. *Dimitrie Bogos* în cartea sa *La răspântie* (pag. 22) — tinerimea entusiasmată (de ideile revoluţionare, N. A.) *s'a deşteptat la o viaţă nouă.* Cu concursul Ardelenilor şi Bucovinenilor, studenţimea moldovenească se organizează încetul cu încetul. *Curentul naţional străbate adânc în sufletul lor*“ [1].

Iar studentul *Vladimir Bogos* îşi însemna, la Chiev, în ziarul său:

„Transilvănenii ne ajută foarte mult. Iată, în adevăr, oameni, cari se pot cu drept cuvânt numi luptători. Imi plac foarte mult. Numai pe chestia evreească nu mă împac cu ei. Mai mulţi sunt antisemiţi. Astfel, însă, cum descriu ei lucrurile, poate că au dreptate” [1].

Şi, încheiând, d. D. Bogos ţine să repete în cartea sa:

„Focul sacru al naţionalismului ardelean a încălzit sufletul tinerilor basarabeni la Chiev şi li-a dat avântul cel mare spre calea adevărată a întregirei neamului. — Acolo, la Chiev, în inima Ucrainei, scot voluntariii ardeleni, cu abnegaţii personale, ziarul lor „România Mare”. La Odesa, Chişinău, Iaşi, Ardelenii şi Bucovinenii, ca primii creştini poartă făclia Unirei neamului cu sfinţenie şi c'un devotament, fiind oricând gata la sacrificii până a-şi pune şi viaţa”[1].

Sentimentele pe cari studenţii basarabeni le nutriau în acele momente mari faţă de dascălii lor de naţionalism, sunt evidente din scrisoarea pe care ei li-o trimit de sărbătorile Paştilor, deodată, cu urările lor şi cu un frumos buchet de flori,— scrisoare în care, printre altele spun:

„Voi sunteţi aceia, cari aţi întins braţul vostru peste Carpaţi şi Prut sorei noastre Basa-

[1] Pg. 28.
[2] O. c. p. 142.

rabia, arătându-ne calea mântuirii. Voi sunteţi aceia, cari aţi sădit în sufletele noastre sămânţa idealului naţional şi tot pe voi vă asigurăm că ea va fi udată cu sudoarea muncei noastre spre biruinţa, din care va creşte şi înflori cea mai frumoasă floare românească: *„Românie mare şi puternică“* [1].

In adevăr, pe urma contactului cu Ardelenii, tinerii Basarabeni, au ajuns să preconizeze un program care cuprindea ca punct de plecare *Unirea Basarabiei cu toate provinciile româneşti*. Hotărîrea aceasta se explică foarte uşor pe cale psihologică. In împrejurările date, tineretul celor două provincii, vrăjit de idealul naţional, de dragul căruia Ardelenii renunţaseră la situaţia, oricum comodă de prizonieri, şi încinseră sabia pentru a intra de bună voie în foc,— nici nu putea hotărî altfel. Voluntarii ardeleni nu cunoşteau nici starea de spirit, nici starea de lucruri din Basarabia şi nu ştiau nici situaţia mai mult decât precară a României istovite şi năpădite de Ruşi,— ei ştiau numai una: *unire sau moarte* şi nu le puteau spune altceva nici fraţilor lor basarabeni, liberi acum de a-şi hotărî soarta, cum vor voi. Adânca convingere şi hotărîrea lor nestrămutată de a învinge sau de a muri cu această lozincă, impresionă atât de profund pe Basarabeni, în cât ei simţiră fiinţa lor străbătută de fiorul iubirii de neam, în aceeaşi măsură ca şi fraţii lor Ardeleni. Lucrul era atât de mare, atât de frumos şi atât de natural, încât ar fi fost de mirare ca el să nu se cristalizeze astfel în sufletul generos şi entuziast al unei tinerimi culte.

Dar, era oare această atât de frumoasă şi de înălţătoare hotărîre, plausibilă şi din punctul de vedere al organizaţiei politice?

Din tot ce am văzut în paginile precedente, rezultă răspunsul categoric că: nu! O lansare în public a acestei lozinci, ar fi adus cu sine din primul moment o

[1] Vezi scrisoarea în volumul de faţă, p. 438 ş. u.

compromitere nu numai a ideei pe care voia s'o servească, ci a întregei acţiuni politice. In totala lipsă de pregătire a Basarabiei pentru o astfel de idee, ea ar fi produs o zăpăceală generală, pe urma căreia ar fi câştigat tot numai vechii profitori.

X.

Dar puterea aceea, care s'a îngrijit ca în clipa cea mare, sufletul tineretului dela Chiev să se dschidă cu acea forţă elementară spre idealul naţional integral, s'a îngrijit ca aceasta să poată fi şi temperată, potrivit împrejurărilor reale.

In adevăr, din prima zi a începerii mişcării în capitala Basarabiei, se găsiau şi acolo Ardeleni, căliţi la acelaş foc al naţionalismului românesc, ca şi cei dela Chiev, dar cari mai aveau în plus încă o însuşire: cunoşteau de aproape şi situaţia României din acele momente, şi situaţia reală din Basarabia, putând astfel să judece mai real decât tovarăşii lor din capitala Ucrainei, metodele de luptă cari trebuesc aplicate în Basarabia pentru empanciparea acesteia.

Astfel se făcu, că acţiunea *culturală* începută de Basarabeni în ziua de 13 Martie 1917, fu canalizată în curs de câteva zile de către Ardeleni, în alvia *politicii* naţionale. In ziua de 20 Martie se înfiinţă în adevăr, prin stăruinţa necurmată a pribegilor ardeleni, ***Partidul naţional moldovenesc,*** care îşi puse ca obiectiv principal autonomia Basarabiei pe baze naţionale, lăsând pe planul al doilea toate lozincile sociale ale Revoluţiei dela Petrograd, şi îngăduind ideei generalromâneşti să se desvolte încetul cu încetul, pe calea ei firească.

XI.

Injghebarea şi organizarea acestui partid a fost o problemă enorm de grea, din cauza că Moldovenii nu aveau nici o înţelegere pentru politică peste tot şi mai ales pentru o politică ***naţională,*** care în vremuri

ca acestea de profunde revendicări sociale, le părea reacţionară şi impopulară. Moldovenii democraţi se temeau că un partid naţional va încăpea uşor pe mâna boierilor, cari îl vor da peste cap, ca la 1906, sau pe mâna preoţilor, cari vor căuta să-l folosească împotriva democraţiei. Ei stăruiau mai mult pentru un partid moldovenesc socialist-revoluţionar sau ţărănesc. Unii boieri erau pentru un „partid basarabean" internaţional sau pentru un partid autonomist, iar alţi democraţi pentru un partid ţărănesc internaţional. In acelaş timp, din partea Ruşilor şi a rusificaţilor criticile vehemente la adresa Moldovenilor „reacţionari" curgeau gârlă. In noua gazetă *Svabodnaia Bessarabia,* înfiinţată şi condusă de *Al. K. Schmidt* şi *Vladimir Cristi,* se aduceau critici în contra caracterului naţional al partidului moldovenesc chiar de către un aderent al d-lui C. Stere dela 1906, d. *N. A. Popovschi.*

In ciuda tuturor greutăţilor enorme, cari veniau din toate taberele, *Partidul naţional moldovenesc* se înjgheabă, graţie perseverenţei neînfrânte a Ardelenilor, şi el luă în mână întreaga problemă de viaţă a Basarabiei, impunându-şi părerile şi programul tuturor organizaţiilor: cooperatorilor, învăţătorilor, preoţilor şi într'o anumită formă şi ţăranilor. Cum aceştia din urmă se găsiau pe front sau prin garnizoane, delegaţii partidului naţional au luat contact cu reprezintanţii lor la Odesa, li-au dat posibilitatea să ia cunoştinţă de ţintele şi de mijloacele lui şi să îmbrăţişeze şi ei programul. La 1 Maiu 1917, zece mii de soldaţi moldoveni şi-au făcut intrarea în Partidul naţional, şi cu aceasta soarta Basarabiei şi-a găsit îndrumarea ei; chiar dacă în urmărirea programului s'au mai ivit şi după aceea multe dificultăţi, uneori deadreptul penibile.

Este adevărat, că din cauza lipsei oricărei experienţe politice a Basarabenilor şi disciplinei laxe pe care a inaugurat-o revoluţia, Partidul naţional n'a izbutit să-şi creeze toate cadrele obişnuite în viaţa unui partid, dar nu este mai puţin adevărat, că în întreaga activitate politică a Basarabiei, până la deschiderea

Sfatului Ţării, s'a desfăşurat şi dacă nu exact în cadrele partidului, dar aproape în totalitatea cazurilor în spiritul programului lui, care era programul firesc al însuş poporului moldovenesc.

XII.

Nu vom insista aici mai amănunţit asupra originii şi asupra organizării şi activităţii Partidului naţional moldovenesc,— aceasta se va face în volumul al III-lea al lucrării noastre, — nici nu vom expune amănunţit contribuţia pe care au adus-o zi de zi pe terenul politicii şi al culturii naţionale, refugiaţii ardeleni şi, ceva mai târziu, profesorii chemaţi de către aceştia, din Bucovina şi din celelalte provincii româneşti,— aceasta se va face în volumul al doilea, — ceeace trebuie însă totuş să spunem aici în câteva cuvinte este că Ardelenii n'au conceput politica naţională numai în sensul pur politic al ei, ci, dându-şi seama de situaţia specială a Moldovenilor rămaşi în urmă ca cultură şi conştiinţă naţională, ei au îmbrăţişat, cu o egală solicitudine şi partea culturală a vieţii naţionale. In consecinţă, ei au îmbrăţişat în toată amploarea ei problema şcolară, în sensul naţionalizării tuturor gradelor de învăţământ, şi au pus totodată problema naţionalizării depline a Bisericii. Credincioşi acestui punct de vedere, ei au căutat mai întâi contactul cu puţinii învăţători şi profesori, cari nu se ruşinau să se mărturisească moldoveni şi i-a determinat să între în Partidul naţional. Apoi i-au făcut să înfiinţeze o Asociaţie a învăţătorilor moldoveni,—deosebit de cea rusească—să ceară convocarea unui congres al învăţătorilor moldoveni,—organizarea de cursuri pentru învăţarea alfabetului latinesc, a gramaticii, literaturii, istoriei, geografiei şi cântării româneşti,—înfiinţarea unei reviste şcolare moldoveneşti şi să adopte alfabetul latinesc. Toate aceste lucruri s'au realizat în timp de câteva luni de zile, în condiţiuni dintre cele mai bune posibile. In cursul verii anului 1917 s'a adus de către Ardeleni o tipografie românească, s'au adus apoi, dela Iaşi şi de'a Suceava, vr'o 20.0000 de diferite

cărţi, cari s'au împrăştiat printre sutele de învăţători; s'a început tipărirea revistei *„Şcoala moldovenească“* şi a *Abecedarului moldovenesc,* care a apărut în 100.000 exemplare şi care la 1 Noemvrie era plasat în peste 800 de şcoli moldoveneşti, deschise atunci cu ajutorul alor 800 învăţători pregătiţi la două serii de cursuri, ţinute la Chişinău, Bălţi şi Soroca. In Octomvrie 1917 s'a introdus prin Ardeleni şi Bucoviineni limba, literatura, şi istoria „moldovenească” în şcolile secundare din Chişinău, Soroca şi Bălţi, iar la 1 Octomvrie a apărut în Chişinău gazeta politică *„Ardealul“,* destinată, la început, pentru Ardelenii aflători în Rusia ca refugiaţi sau ca prizonieri, dar prefăcută după câteva săptămâni în gazetă basarabeană cu tendinţe generale româneşti.

Această activitate culturală de o intensitate pe care nu ştim s'o fi avut vre-odată în trecutul nostru vreo altă activitate similară, a dat roade deadreptul minunate: adresându-se în chip firesc sufletului Moldovenilor, limba, literatura, istoria, cântarea românească au găsit un răsunet neaşteptat. Ele au prefăcut sufleteşte în câteva luni aproape întreaga intelectualitate a Basarabiei, dându-i în acelaş timp şi un entuziasm sfânt pentru întreaga cauză naţională. Invăţătorii, preoţii ş. a. s'au trezit, ca dintr'un somn lung, la o viaţă nouă; ei au văzut în Ardeleni şi Bucovineni fraţi dulci de-ai lor, de cari s'au apropiat cu toată dragostea şi încrederea; ei au găsit în limba şi în literatura noastră frumuseţi pe cari nici nu le-au bănuit vreodată şi, fără de veste, au simţit cum inima lor începe să bată la fel cu a fraţilor lor.

Această operă culturală a intensificat la rândul ei acţiunea politică a Partidului naţional; între amândouă acestea s'a stabilit o armonie deplină, ceeace permitea ca viaţa naţională să se limpezească din ce în ce, să se adâncească şi să se întărească până la deplina ei desăvârşire, care se realiza etapă de etapă, văzând cu ochii.

XIII.

Cu toate aceste minunate progrese, pe cari conştiinţa naţională le făcuse la Moldoveni în timp atât

de scurt, biruinţa definitivă nu se putea încă întrevedea. Ignoranţa şi imobilitatea norodului erau atât de mari, neînţelegerile între conducători atât de fireşti — mai ales că aveau şi o tradiţie veche,— abilitatea elementelor nemoldoveneşti şi mai ales a emisarilor revoluţionari veniţi dela Petrograd atât de mare, încât fiecare zi ameninţa cu naufragiu barca plină de nădejdi, dar abia înjghebată a tânărului Partid naţional lipsit de conducători localnici cu experienţă şi cu energie de fer.

Cât de critică era în momente aproape hotărâtoare, situaţia mişcării naţionale, aceasta ni-o învedereaţă foarte bine ***Congresul ţăranilor din Basarabia,*** ţinut în zilele de 21-24 Maiu la Chişinău, în urma iniţiativei guvernului provizor dela Petrograd şi ***a Sfatului deputaţilor, soldaţilor şi ofiţerilor,*** în scopul de a determina votul ţărănimei în conformitate cu ideile revoluţionare din Capitală.

Iată cum a decurs acest congres, în baza broşurei: ***Cea dintâi adunare a deputaţilor ţărani din Basarabia,*** 21-24 Maiu, anul 1917, (tipărită în Tipografia „Drug" a lui V. V. Jacubovici, Chişinău, 22 pag.).

Această broşură ne spune că ţăranii moldoveni, deşteptaţi de intelectualii din jurul „Cuvântului moldovenesc" şi dela conducerea Partidului naţional, au ieşit încă dela începutul primei şedinţe, pe faţă cu revendicărilor lor naţionale. Mai întâiu ei au cerut să poată vorbi în congres în limba lor, apoi au stăruit cu toată puterea pentru ideea autonomiei Basarabiei. Atmosfera aceasta făţiş naţională a fost alimentată de studenţii moldoveni, cari îşi ţinură cu o zi înainte congresul lor; ea a dus la un conflict acut cu Ruşii şi cu celelalte naţionalităţi, obişnuite până aci să trateze pe Moldoveni ca pe o cantitate neglijabilă. In urma acestui conflict,—s'ar putea zice că ***aceasta a fost cea dintâi revoluţie naţională românească în Basarabia*** — Moldovenii, intelectuali şi ţărani, s'au retras de la congres şi s'au dus în sala de şedinţe a Zemstvei guberniale, unde s'au constituit într'un congres deosebit, pur moldovenesc. Ruşii rămaşi singuri, văzându-se puşi

în imposibilitate de a lucra, au trimis o delegaţie la congresul moldovenesc, cu însărcinarea de a găsi modalitatea de împăcare a neînţelegerii şi de revenire la un congres comun.

In şedinţa congresului moldovenesc s'a insistat asupra „necinstirii şi nesuferirii de către Ruşi, Bulgari şi alte popoare, a limbii moldoveneşti şi a neamului moldovenesc" în şedinţa comună şi a jignirii Moldovenilor „fiindcă ei prea tare cereau autonomie". Tot cu acest prilej s'a dat citire poruncii prin care comitetul împlinitor al soldaţilor moldoveni din Odesa, însărcina pe delegatul său la congres să lupte pentru „şcoală naţională, autonomie, pământ şi voie".

Din desfăşurarea mai departe a lucrurilor, îl vedem venind la şedinţa moldovenească, pe d. *I. D. Socolov,* represintantul Sfatului deputaţilor muncitori şi soldaţi din Petrograd, sosit la Chişinău anume în vederea congresului. Abilul revoluţionar îşi arătă mai întâi de toate părerea de rău că nu ştie moldoveneşte, apoi recunoscu dreptul Basarabenilor de a hotărî ca Basarabia să fie autonomă. *(T. Ionco* întrerupse, strigând: *Trăiască Basarabia autonomă; ura!).*

Cu aceste vorbe i-a domolit pe Moldovenii revoluţionari şi i-a atras la congresul „ţărănesc internaţional", prezidat de *I. I. Pâjov,* redactorul gazetei Sfatului deputaţilor soldaţi şi muncitori din Petrograd.

La început Moldovenii păreau a se ţinea bine în ideile lor, dar apoi, încetul cu încetul ei au fost daţi la brazdă de dibacii emisari dela Petrograd, tocmai cum voiau aceştia. Congresul hotărî toate chestiunile nu în sensul în care le preconizase Partidul naţional moldovenesc şi în care se pronunţaseră până aci congresele cooperatorilor, preoţilor şi învăţătorilor basarabeni, ci în sensul ideilor dela Petrograd. El desfiinţă, pentru întreaga „Republică rusească" dreptul de stăpânirea pământului (proprietatea privată), declarând tot pământul, cu pădurile, cu apele şi bogăţiile din sânul lui drept „moştenire a întregului norod", iar dreptul de a împărţi pământul fu asigurat „mai presus de toate, comitetului central al întregii Rusii

(pag. 9). Mai departe, congresul hotărî că „dorința întregului popor revoluționar" e ca Rusia să fie „republică federativă parlamentară, fiecărui popor dându-i-se cea mai largă autonomie",— așa dară, nu în sensul că poporul moldovenesc va declara el autonomia Basarabiei, ci că Adunarea întemeietoare dela Petrograd va da ea fiecărui popor autonomie largă, cum, bunăoară li s'a dat, la 1924, fraților noștri de peste Nistru, faimoasa „Republică moldovenească".

Congresul mai hotărî ca „satele să primească cât mai multe cărți și gazete" și „porunci comitetului împlinitor gubernial al sfatului deputaților soldați, muncitori și țărani precum și partidelor socialiste să dobândească prin toate chipurile, care le îngăduie legea, dreptul de a tipări fără plată gazete și cărți în tipografia gubernială". In sensul necesității scoaterii unei gazete pentru „țărani", se ceru telegrafic concursul guvernului provizor dela Petrograd. Ceeace însemna, cu alte cuvinte, că locul „Cuvântului moldovenesc", care făcea politică națională, avea să fie luat de o altă gazetă poporală cu tendințe socialiste internaționale.

Drept încheiere, redactorul Cuvântului moldovenesc, care era în ace'aș timp și secretarul general al Partidului național moldovenesc, (d. P. N. Halippa), fu ales din partea congresului membru în *„Adunarea de muncitori, soldați și țărani din întreaga Rusie"*, cu sediul la Petrograd, unde, peste puțină vreme și plecă.

Astfel congresul țărănesc, început supt auspiciile ideei naționale moldovenești, se termină în atmosfera ideologiei ruse, aduse dela Petrograd de către reprezintanții cei mai autentici ai revoluției sociale.

Dacă în Basarabia n'ar fi acționat în aceste vremuri extrem de critice, și alți factori decât cei basarabeni, întreaga mișcare națională de până aci ar fi rămas o simplă aventură naivă.

Căci, hotărîrile privitoare la propagandă, aduse de congres, aveau să se puie degrabă în lucrare. In adevăr, nu peste mult o întreagă literatură politică de broșuri traduse din rusește în moldovenește, fu răs-

pândită gratis de Zemstva gubernială, ţărănimei rămase la vatră, cât şi celei mobilizate prin diferite garnizoane sau pe front.

XIV.

In cursul lunilor Iunie şi Iulie 1917 s'au editat astfel, parte de Sfatul muncitorilor etc., parte de Zemstvă, următoarele broşuri:

In editura secţiei literare a „Sfatului muncitorilor şi soldaţilor deputaţi" din Chişinău, care luase în arendă tipografia „Svoboda" din strada Armenească 78, s'au tipărit alături de 9 broşuri ruseşti, următoarele broşuri moldoveneşti:

V. G. Korolenko : Căderea domniei împărăteşti (Cuvântare către norod despre schimbările din Rusia). Traducerea din limba rusească în limba moldovenească. Studenta *Mărioara Gheorghiu* (39 pag.).

Broşura aceasta e scrisă într'un mod captivant, purtând înaintea cetitorului mirajul libertăţii neţărmurite. „Destui stăpâni —înşelători— zice Korolenco. Suntem în stare să ne croim noi soartea, singuri!" (pag. 5). Impăraţii, de când, acum 300 de ani, au pus mâna pe putere, n'au mai avut alt gând decât să exploateze „norodul"; ţara a fost o moşie a lor, iar ei moşierii. „Mult a mai crezut norodul în împăraţii săi, foarte mult şi în zădar a nădăjduit... Acum, puterea iarăşi a trecut în mâna norodului". Drept aceea, autorul încheie: „Trăiască norodul ocârmuitor! Trăiască republica democratică" (pag. 39).

P. N. Calaşnicov : Despre slobozenii. Ce ne-a dat nouă schimbările din Rusia şi *N. Cojan :* Adunarea Intemeetoare (Ucireditelnoe Sobranie) şi alegerea în ea. Traducerea din limba rusească în limba moldovenească de *Ileana Peliniţă* (Chişinău, tip. „Svoboda", 1917, 16 pag.

In partea întâia a broşurii se înşiră slobozeniile pe cari le-a adus revoluţia şi anume:

1. „Slobozenia cuvântului ş'a tiparului (adecă,

a vorbi fiecare şi a scri în gazeturi şi în cărţi ce doreşte, ce poate).

2. Slobozenia sovestii (trăeşte după sovesti şi după înţelegere, dar nu cum îţi poruncesc)

3. Slobozenia adunărilor şi a zavastovcilor [1].

4. Neatârnarea omului, adecă omul îi stăpân pe sine, pe bogăţia lui sufletească şi n'are voie nime să se facă râs de el.

5. Apărarea slobozeniilor".

Urmează explicarea singuratecelor puncte.

De drepturi naţionale, de autonomie, şi chiar de „pământ şi voie"— nici un cuvânt.

Despre chestia agrară se vorbeşte în partea a doua a broşurii, unde se tratează despre Adunarea Întemeietoare (Constituantă). Se pune aci în vedere că se va lua tot pământul şi se va da ţăranilor, fără plată, apoi pentru muncitori se va reduce timpul de lucru la 8 ore pe zi, iar soldaţilor li se va uşura slujba. „Trebuie de schimbat, rânduielile aşa, ca soldatul să se sâmtă mai întâi om, cetăţean. Deacu s'a făcut ceva în acest fel. Soldatului nu-i mai strigă mai mult „tu", că şi el e om ca noi, pe urmă, soldatul afară de servici (slujbă) îi slobod, nu-i îndatorit să dee hojma cinste. Soldatul când e slobod, are voe să se ducă unde va voi" (16).

Mai harnică a fost în publicarea şi răspândirea de broşuri Zemstva gubernială a Basarabiei. Cu ajutorul comisiei pentru activitatea extra-şcolară, exmisă de ***Comisia şcolară moldovenească,*** zemstva a pus în scurt timp nu mai puţin de 15 broşuri de propagandă în circulaţie,— cele mai multe traduse din ruseşte după exemplare aduse dela Petrograd.

Cea dintâi dintre acestea a fost:

Boris Frommet: Zemstva nouă,—Prelucrată de *V. Harea* (Chişinău, tip. Ocârmuirii guberniale, 9 pg.).

Traducătorul acestei broşuri era, ca şi traducătoarele

[1] Grevelor.

broşurilor analizate mai sus, sudent, şi, pe lângă aceasta, colaborator intern la „Cuvânt moldovenesc".

Broşura pune în vedere sătenilor reforma la care au fost supuse Zemstvele de către guvernul provizor: s'au creat zemstve în fiecare voloste (plasă), în afară de cele ţinutale şi guberniale,— precum şi o uniune a acestora din toată împărăţia. De acum, în volosti nu vor mai intra boierii şi bogătaşii, ci ţăranii.

A doua broşură este: *S. Sack (Zac): Poporului muncitor despre Adunarea Intemeietoare,* prefaţarea lui V. Harea, (10 pag.), în care se arată ce este Constituanta.

In broşura lui *Costromscoi: Adunarea Intemeietoare,* traducere de P. Stihii (12 pag.), se arată pe cine trebue să trimită poporul ca deputaţi, trăgându-se concluzia că în Adunarea Intemeietoare „e mai bine de ales socialişti. Ei nu ne vor vinde, nici nu ne vor înşela şi vor putea sprijini interesele norodului" (pag. 12).

Şi o a treia broşură despre acelaş subiect: *V. Danicovschii: Ce este Adunarea Intemeietoare?* Traducere de T. Roman (pag. 7).

De acelaş autor s'au mai publicat alte trei broşuri: *Cum şi-a dobândit Rusia slobozeniile?* Trad. de T. Roman (8 pag.), *Ce este monarhia şi repuplica?* Traducere de P. Stihi (7 pag.), şi *Despre rânduială veche şi cea nouă,* trad. de T. Roman (7 pag.). Cea dintâi cuprinde o expunere a antecedentelor şi a decursului revoluţiei, în cea de a doua se arată că „pentru viaţa norodului, pentru slobozenia şi fericirea lui e neapărat lucru, ca ocârmuirea ţării să fie în mânile norodului, deci ţara să fie republică,— iar în cea de-a treia se scot în relief marile deosebiri pe cari le prezintă noile rânduieli faţă de cele vechi (zemstvele vor fi pe mâna norodului, judecăţile vor fi mai drepte; pedeapsa cu moarte se desfiinţează, de asemenea cătuşile; se vor uşura dăjdiile, cu un cuvânt *„rânduiala nouă va da voie fiecăruia să-şi întocmească viaţa sa după plac"* (7).

O altă broşură e:

Const. Ponomareo: Ţăranii şi pământul, Trad. de G. Racoviţă (11 pag.) „Pământul—se zice aci—, care-i dela Dumnezeu, trebuie să fie ca aerul şi ca soarele, el nu trebuie nici să se vândă, nici să se răscumpere, dar să fie slobod, pentru a se putea folosi de el toţi acei muncitori, cari vreau să-l lucreze cu mânile lor şi n'are nimeni dreptul să se folosească cu pământul, dacă singur nu-l lucrează" (6). Numai Adunarea Intemeietoare va avea dreptul de a împărţi pământul,—nimeni altcineva. Cine se apucă să ia însuş pământul, săvârşeşte o nelegiuire. Trebuie de aşteptat legea, pe care o va face Adunarea Intemeietoare, care se va strânge în curând.

Vl. Voitinschi: Ţăranul, muncitorul şi soldatul. Trad. de P. Stihi. (17 pag.). Autorul arată că revoluţia dela 1905, oricât de necesară şi de justificată ar fi fost ea, n'a răuşit, din cauza că nu era unire între factorii interesaţi: „când se începeau tulburările muncitorimei în oraşe, ţăranii nu-i sprijineau, pentru că n'aveau în ei încredere; când ţăranii, în lupta pentru pământ, dau foc curţilor boiereşti, muncitorii nu luau parte la mişcările lor; când soldaţii şi marinarii s'apucau de armă, ca să-şi apere drepturile lor, muncitorii şi ţăranii nu le veneau lor în ajutor".

Neunirea aceasta a încetat şi revoluţia cea nouă a adunat „într'o unire frăţească puterile muncitorilor, ţăranilor şi soldaţilor". Această unire a pregătit-o războiul. Pe front soldaţii îşi ziceau: „vom birui pe vrăşmaşul din afară, şi atunci vom merge asupra vrăjmaşului din lăuntru. Lasă numai să se sfârşească războiul cu Vilghelm (sic!), şi vom merge asupra lui Neculai" (13).

Unirea trebuie să rămâie până la sfârşit, pentru că ea garantează împlinirea tuturor dorinţelor drepte al întregului norod.

E Pimenova: Oastea statornică şi miliţia norodului. trad. de T. Roman, (19 pag.) O broşură care a con-

tribuit într'o enormă măsură la desfiinţarea disciplinei din armata rusească. Autorul pune teza în sensul, că oastea, până la revoluţie, a încetat de a mai fi „oastea norodului" prin faptul că soldaţii erau legaţi cu jurământ faţă de craiu „să nu se împotrivească, ci să i se supuie". „Măcar că totdeauna această oaste era îngrijită cu banii norodului, totuş ea se supunea nu norodului, ci craiului".

In alte ţări luminate lucrul nu stă aşa. In Anglia şi America nu există oaste statornică, ci numai din năimiţi.

> „Soldaţii în America îşi aleg singuri ofiţerii şi căpitanii lor, iar ştabul ofiţeresc se alege de către ofiţeri... Soldaţii americani sunt hrăniţi bine, au bune locuinţi, şi niciodată nu poartă pe dânşii greutăţi. Aflându-se în slujbă, soldatul american are aceleaşi drepturi ca şi cetăţeanul slobod, niciodată nu are supunere de rob pentru năcealnicii[1] săi, şi nici unui comandir american nu-i va veni în cap să ceară supunere dela soldaţii săi.
>
> ...Soldatul american s'ar fi supărat tare, dacă i-ar fi spus cineva că el nu trebuie să se împotrivească, ci să se supuie orbeşte la orice poruncă... El merge de bună voie la bătălie, când socoate că aceasta e nevoie pentru binele, cinstea şi folosul ţării, dar pe dânsul nu-l poţi pune cu de-asila să apere lucrurile de care îl va mustra cugetul şi nici un jurământ nu i-ar lega slobozenia"...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Autorul stăruesţe pentru desfiinţarea oastei statornice şi pentru înfiinţarea miliţiei, care este oastea norodului, iar nu a craiului.

P. Stihi: ***Felurile de ocârmuire*** (prelucrare din ruseşte, după?) 15 pag. Vrea să lămurească pe săteni, cari vor trimete deputaţi în Constituantă, unde se va pune o temelie nouă Rusiei,— asupra diferitelor feluri

[1] Şefii.

de forme de stat: monarhie absolută şi constituţională — pe de o parte, şi republica, pe de alta. Concluzia broşurii e că:

> „Cel mai bun fel de ocârmuire pentru Rusia este republica federativă, pentru că Rusia e foarte mare (mai mare decât Statele-Unite) şi e locuită de o mulţime de noroade (peste o sută), cari toate îşi au istoria şi cultura lor şi locuesc pe mărginile Rusiei, departe de centru, încât stăpânirea nici nu le ştie viaţa şi nevoile lor (aşa Ruşii din Moscva şi Petrograd până mai deunăzi credeau, dar poate şi acuma cred că noi Moldovenii, suntem un neam de ţigani şi nu vroiau nici decum să creadă, că noi suntem de neamul românesc)... Pentru asta e neapărat lucru ca fiecare parte a Rusiei, locuită de norod străin, norod nerusesc, după cum suntem noi Moldovenii, Ucrainenii, Leşii, Lituanii, Estonii, Finlandezii, Gruzinii, Tătarii şi multe altele, să-şi aibă ocârmuirea ei locală, singură stătătoare, adecă să-şi aibă zacoanele, biserica, şcolile, aşezămînturile şi altele, după nevoile lor, rămânând legate cu Rusia'"...

Ultimul avertisment pe care autorul îl face Moldovenilor este:

> „Să ţineţi bine minte, că numai republica democratică federativă.. va fi în stare să aducă neamul nostru la o viaţă fericită" (15).

V. Susleneanu[1]*: Cum să se unească ţăranii*[2] (11 pag.) Tânărul colaborator intern al „Cuvântului moldovenesc", din redacţia căruia a pornit organizarea Partidului naţional moldovenesc, îndeamnă pe ţăranii moldoveni să se organizeze în conformitate cu principiile puse în acţiune de Revoluţie. El arată că în întreaga Rusie ţăranii se organizează în:

[1] Pseudonimul lui V. Harea.
[2] Publicată mai întâi în „Cuvânt moldovenesc".

„sfaturi ţărăneşti de voloste, de ţinut, de gubernie şi în sfârşit, sfatul ţărănesc din Rusia întreagă" (pag. 7). „Sfaturile ţărăneşti pretutindeni vor trebui să fie în strânse legături cu sfaturile deputaţilor soldaţi şi muncitori. Asemenea şi sfatul ţărănesc din Petrograd va lucra în unire cu sfatul deputaţilor muncitori şi soldaţi din Petrograd" (10)...

Şi, ca ultimă concluzie:

„Credem că ţăranii cu dragoste vor îmbrăţişa gândul de a se uni în soiuzul lor ţărănesc, care în Rusia va fi cel mai puternic, şi de a lua astfel singuri parte la croirea noii soarte a lor şi a ţării întregi" (11).

Apariţia acestei literaturi politice-sociale este un fenomen foarte curios, căci el a avut loc într'un timp în care elementele conducătoare ale vieţii moldoveneşti din Basarabia înjghebaseră alături de mişcarea socială revoluţionară din Rusia, o mişcare politică naţională, care-şi avea organul ei propriu în „Partidul naţional moldovenesc". Acest partid îşi avea tribuna sa în coloanele modeste ale gazetei *Cuvânt moldovenesc* ai cărui colaboratori interni însă erau, în acelaş timp, şi redactorii, prelucrătorii sau traducătorii broşurilor de mai sus cu mentalitate rusească şi numai cu limbă „moldovenească".

Astfel, *V. Harea, P. Stihii, G. Racoviţă şi T. Roman* făceau toţi parte activă din redacţia şi administraţia „Cuvântului moldovenesc", slujind în acelaş timp cu scrisul lor două direcţii politice şi sociale opuse.

In astfel de împrejurări este de mirare că mişcarea moldovenească dela 1917 n'a dus la acelaş rezultat, ca şi cea dela 1905, adecă la o contopire deplină cu cea rusească.

XV.

O broşură deosebit de interesantă este aceea publicată de *Obştia Basarabenilor*[1] *din Petrograd: „Către*

[1] Nu Moldovenilor!

toţi Moldovenii din Basarabia, apărută tot în ediţia Zemstvei guberniale, şi scrisă de d. I. Inculeţ [1].

Obştea Basarabenilor aflători la Petrograd, în dorinţa ei de a vedea porniţi şi pe Moldoveni pe calea unei bune organizări în conformitate cu principiile revoluţiei, a delegat pe d. *I. Inculeţ, Pant. Erhan* şi pe încă vr'o câţiva Basarabeni, să vie în provincia natală, pe care de mult o părăsiseră, şi ca revoluţionari cu experienţă, să ia în mână în mod efectiv organizarea Basarabiei. Dar, când delegaţii dela Petrograd au sosit, prin Iulie sau August 1917, la Chişinău, ei au găsit organizaţia moldovenească creată deja de Partidul naţional, aşa că s'au văzut nevoiţi să procedeze cu alte mijloace, decât cu cari erau pregătiţi. Nefavorabili sau neîncrezători într'o acţiune politică naţională, ei căutară o cale miljocie, capabilă să salveze şi interesele Moldovenilor, dar mai ales pe ale Revoluţiei. Mijlocul acesta îl găsim exprimat în broşura de faţă, care, deşi se adresează tuturor Moldovenilor, îi consideră totuş ca Basarabeni în prima linie, şi face apel la deplina lor unire cu ceilalţi Basarabeni, iar nu la lupta pentru emanciparea naţională.

> „In Basarabia—zice d. Inculeţ— trăesc Moldoveni, Ruşi, Ovrei, Bulgari, Armeni, Greci şi Găgăuzi. Să nu ne sfădim cu dânşii! Să sprijinim unul pe altul. Să ţinem bine minte, că numai în unire este putere şi numai în unire noi vom dobândi toate drepturile şi tot pământul pentru norod" (pag. 4).

Şi ca unul care-şi dădea seama, că ţărănimea moldovenească n'are o conştiinţă naţională politică şi deci nici revendicări naţionale, cu toate că Partidul naţional deja de 3-4 luni de zile afişase ca punct principal de program autonomia Basarabiei şi toate drepturile naţionale, d. Inculeţ ţine să accentueze că „cel mai întâi şi cel mai însemnat pentru noi lucru este acuma pământul" (4). Vremurile nouă cer acum ca no-

[1] Ceea ce însuşi mărturiseşte mai târziu, la 1923.

rodul să-şi spuie cuvântul şi să-şi trimită oameni cari să lucreze pentru el. „Pregătiţi-vă şi alegeţi în zemstvă oameni cinstiţi şi cu credinţă" (13). „Moldovenilor, supuneţi-vă stăpânirii vremelnice; ea poartă grija de interesele norodului. Noi trebuie să-i dăm ei tot sprijinul".

Pe această idee fundamentală, a unirii tuturor şi a supunerii faţă de stăpânirea vremelnică, se întemeiază acţiunea iniţiată de broşura din chestiune. Este adevărat că între capitolele „Republică" şi „Sfatul deputaţilor ţărăneşti din Rusia întreagă", găsim intercalat şi un capitol despre „autonomia Basarabiei", dar acest capitol este pus fără legătură strânsă cu întreaga structură a broşurei, şi numai în urma presiunei exercitate de Partidul naţional. In această legătură, d. Inculeţ zice:

> „noi vrem ca ocârmuirea în Basarabia şi în ţinuturi şi în voloste şi în sate să fie alcătuită din oameni aleşi de noi, pe cari noi îi ştim bine"[1] —şi „noi vrem ca în Basarabia să avem sfatul nostru al Ţării, care va face zacoanele pentru Basarabia şi va avea grijă de ţara noastră",

—dar, în acelaş timp:

> „noi vrem să rămânem în Rusia şi vom îndeplini toate ce va hotărî Adunarea Intemeietoare şi stăpânirea".

Şi pentru a nu lăsa vre-o umbră de îndoială asupra acestui punct:

> „Mai spunem încă odată: noi nici în gând n'avem ca să ne dezlipim de Rusia. Pentru că acuma unde mai este vr'o ţară aşa de slobodă ca Rusia? Noi vrem numai ca să ne purtăm singuri trebile noastre locale. Noi vrem să fim stăpâni în ţara noastră".

Despre Românii de peste Nistru broşura nu pomeneşte nimic, cu toate că programul Partidului naţional prevedea pentru ei aceleaşi drepturi, pe cari le

[1] Fără să se uite dacă aceştia sunt moldoveni sau nu.

reclamă în Basarabia minorităţile. Ca încheiere broşura prevedea că ţăranii să organizeze „prin sate, sfaturi de 5-10 oameni,— satele vor alege sfat de volostе, volostele — sfat ţinutal, ţinuturile sfat gubernial. Lucrând astfel, toţi ţăranii vor alcătui un sfat voinic şi puternic, care va purta grijă de toţi ţăranii" (24).

„In Petrograd de-acuma fiinţează comitetul împlinitor al Sfatului deputaţilor ţărăneşti din întreaga Rusie. Organizaţi-vă, fraţi moldoveni, fiţi în unire şi veţi căpăta o viaţă fericită" (24).

Intreaga orientare era deci şi în această broşură, ca şi în cele traduse din rusеşte,— spre Petrograd.

Această literatură politică atât de bogată, cu care revoluţionarii dela Petrograd voiau să fericească Basarabia, şi care se tipărea supt îngrijirea d-lui N. A. Popovschi, ar fi putut deveni fatală, dacă, la un moment dat, Ardelenii, cari erau membri în *Comisia şcolară moldovenească a Zemstvei guberniale,* n'ar fi protestat cu energie împotriva ei şi n'ar fi pretins categoric ca ea să nu mai fie nici continuată, nici răspândită. Numai graţie protestului acestora s'a oprit pe loc tipărirea acestei literaturi, pe care Moldovenii n'o doriau, dar care avea să producă la un moment dat o zăpăceală fatală.

XVI.

Toate broşurile analizate mai sus au la temelie ideea revoluţionară rusească şi internaţională, totodată; nici una nu porneşte dela punctul de vedere al poporului românesc, fie întreg, fie cel puţin al ramurei lui din Basarabia şi de peste Nistru. O astfel de orientaţie nu putea veni decât din rândurile Partidului naţional, şi ea veni şi se reliefă în câteva broşuri dintre cari cea dintâi fu:

Adunarea întemeietoare de *Ioniţă Pelivan* (16 pag.). Scrisă în stil popular, potrivit cu mentalitatea şi cu nevoile ţărănimii, broşura aceasta are ca idee funda-

mentală nu ceeace exprimă în titlul ei, ci ceeace era în sufletul autorului şi al tuturor prietenilor lui: autonomia Basarabiei, şi anume o autonomie pe baze naţionale moldoveneşti.

Această autonomie este punctul de plecare al d-lui Pelivan, şi ea însemnează că „norodul în ţara lui, prin aleşii săi, îşi face el însuşi legile trebuincioase; îşi are biserica, şcoala, administraţia şi judecătoria sa naţională". Numai după acestea d. P. pune treaba pământului (chestia agrară), a cărei rezolvire dânsul n'o lasă în sarcina Adunărei întemeietoare, ci o reclamă pentru factorii dela conducerea Basarabiei autonome. „Noi, prin a'eşii noştri, mai lesne şi mai cu dreptate ne vom împărţi pământul nostru. Iar aceasta va fi cu putinţă numai atunci, când noi vom căpăta dela Adunarea întemeietoare din Petrograd autonomie pentru Basarabia noastră" (pag. 15), — autonomie, care însă, nu se poate dobândi decât prin luptă. In acest scop, d. Pelivan nu recomandă unirea cu celelalte naţii basarabene, bogate, culte şi bine organizate, — nici cu ţărănimea din toată Rusia, ci zice că, pentru dobândirea autonomiei „trebuie să ne unim cu Partidul nostru moldovenesc, (Comitetul se află în Chişinău, Jukovskaia 15), care luptă din toată inima pentru acest lucru mare şi sfânt şi care ştie foarte bine cine sunt duşmanii noştri; cine poate să fie ales şi trimis la Adunarea întemeietoare, şi cine nu" (pag. 16).

XVII.

Şi mai avansat decât punctul de vedere al d-lui I. Pelivan este cel represintat în broşura d-lui *Teofil Gh. Ioncu: Autonomia Basarabiei şi Republica democratică federativă rusească* (Chişinău, Tip. „Bessarabscoe Cnigoizdatelstvo), 16 pag.

In această broşură d. Teofil Ioncu, care în urma multelor vicisitudini, cărora a fost expus în cursul verii anului 1917 Partidul naţional, ajunsese preşedinte al acestuia,—îmbrăţişează problema basarabeană într'un sens mult mai înaintat, decât cum cutezase până

aci să-l îmbrăţişeze cei ce luptaseră pentru autonomia Basarabiei şi pentru drepturile ei naţionale. Mai întâi, d. Ioncu prevede o autonomie naţională teritorială a tuturor Românilor din Rusia, cuprinzând adecă nu numai pe Basarabeni, ci şi pe Transnistrieni.

> „Moldovenii de peste Nistru, — zice d. Ioncu, la pag. 7 a broşurii— unde ei sunt mai mulţi decât Ruşii şi cari sunt în legătură cu teritoriul Basarabiei, ei, după învoiala cu Ucraina, vor intra în hotarele Basarabiei autonome şi vor fi supuşi rânduielilor, cari vor fi aşezate în Basarbaia. Iar unde Moldovenii de peste Nistru vor fi mai puţini decât Ruşii, vor fi supuşi rânduielilor din Ucraina, care are să fie şi ea autonomă, ca şi Basarabia".

In ce priveşte organizarea Basarabiei, „toată constituţia ei va fi întemeiată de Adunarea Întemeietoare a Basarabiei, printr'un statut"— ea nu atârnă, aşa dară de hotărîrea dela Petrograd. „Cine poate să lupte pentru aceste lucruri mai bine !—se întreabă d. Ioncu. —decât deputaţii ***moldoveni?"***. Deci, nici un amestec cu celelalte naţii!

Ceeace surprinde, cu adevărat, în această broşură, e declaraţia deschisă de ***românism*** şi de ***latinitate,*** pe care o face. In adevăr, broşura se încheie cu cuvintele: „Trăiască Basarabia autonomă, ***Trăiască neamul românesc"!***,—iar la pag. 10 ea cuprinde următoarele rânduri:

> „Români am fost, român ne este sângele ce ne curge în vinele noastre, Români suntem cu trup şi suflet şi ca Români voim să trăim pe vecie. Dacă aşa este, apoi mai întâi trebuie să trezim simţirile neamului nostru şi să ne cunoaştem neamul nostru românesc. Trebuie să luăm toate măsurile, ca să învăţăm în şcoalele din Basarabia limba românească, scrisoarea românească şi cultura românească cea veche latină, din care s'au adăpat toate popoarele culte de astăzi: Francezii, Italienii, cari şi ei se trag

dela Roma şi sunt rudele noastre mai departe, apoi Englezii, Nemţii şi alte popoare culte".

Aceste cuvinte, din partea d-lui Teofil Ioncu, care în Septembrie 1917 reprezintase Partidul naţional la *Congresul naţionalităţilor din Rusia,* nu ne surprind, căci în adevăr, d-sa a ridicat acolo în mod atât de demn şi de categoric cauza Basarabiei, încât a făcut o deosebită impresie asupra reprezintanţilor multelor naţionalităţi din Rusia, cari nici idee nu avuseseră până atunci de ce va să zică naţia moldovenească. Iată, în adevăr, ce spunea la Chiev d. Ioncu:

„Salut congresul naţiunilor în numele Românilor din Basarabia!

Mulţi aţi auzit de „Moldoveni", dar puţini cred că ştiţi, că naţiunea moldovenească nu există. Există o naţiune română. Numele Moldova, Moldoveni, este numai teritorial, dar nu naţional, iară dacă noi n u m i m „moldoveneşti" comitetele şi organizaţiunile noastre, o facem aceasta numai din punct de vedere tactic, fiindcă cuvântul „Român" sună prea aspru la urechile vrăjmaşilor noştri, de cari avem foarte mulţi, ca şi d-voastră, şi el le serveşte de a ne acuza pe noi de separatism.

D-voastră ştiţi în ce condiţiuni a fost împinsă România în războiul mondial; d-voastră ştiţi că România are interese tot aşa de mari în Transilvania, ca şi în Basarabia. Cum se va hotărî chestiunea aceasta la congresul de pace, noi nu ştim; putem însă presupune că, dacă această chestiune nu se va rezolva în toată întinderea ei, conform principiului recunoscut al drepturilor popoarelor, atunci Basarabia poate să devie în viitor o nouă Alsacie-Lorenă.

Dacă în aspiraţiile noastre politice ne vom lovi mereu de desiluzii, atunci, urmând necesităţii, care nu cunoaşte cruţare, din prieteni ai democraţiei ruseşti, ne vom face separatişti".

XVIII.

Cum se explică această atitudine categorică a d-lui Ioncu? La întrebarea aceasta, răspunsul ni-l dă gazeta *România Mare,* care apărea în 1917 la Chiev, ca organ al *„Corpului voluntarilor ardeleni şi bucovineni.* Din această gazetă, în care găsim publicată cuvântarea d-lui Ioncu, aflăm că delegaţii Basarabiei la Chiev au fost în permanent contact cu ofiţerii ardeleni. voluntari în armata română. Gazeta din chestiune ne istoriseşte în următoarele cuvinte, mişcătoarea întâlnire la Chiev a delegaţilor Basarabiei, cu conducătorii ofiţerilor ardeleni:

„Am avut fericirea să reunim ieri la modesta noastră masă redacţională, pe cei şease reprezintanţi ai Basarabiei, din congresul de naţionalităţi din Chiev[1]. Ceasurile petrecute cu ei ne rămân neuitate. Cât de limpede şi frumos vorbiau în limba lor, săracă în neologisme, dar mai dulce şi mai mlădioasă parcă, în forma ei veche, originală, arhaică. I-am ascultat cu o plăcere, pe care ei nici nu ni-o bănuiau. Şi ce simplu curgea vorba lor. Darul povestirii pare a fi o calitate specifică a Moldovenilor. Intre dânşii se afla şi un ţăran, un veritabil reprezentant al ţărănimei. Nu-l vom uita niciodată. Un povestitor strălucit. L-ai fi ascultat cu ceasurile. Era par'că Ion Creangă în carne şi în oase în faţa noastră.

Conversaţia a atins diferite subiecte, totuş ea nu a prea ieşit din sfera teritorială a Basarabiei. Un lucru care îi caracterizează pe Basarabeni şi în congres. Inţelegere redusă, aproape neînsemnată, pentru chestiunile generale ale Con-

[1] *Teofil G. Ioncu* şi *Vl. Cazacliu,* din partea partidului naţional moldovenesc; căpitan *V. G. Cijevschi* din partea comitetului central al soldaţilor moldoveni din Chişinău, *G. Z. Dascălu* din partea soldaţilor moldoveni din garnizoan Odesa; *S. C. Holban* şi *Ion Codreanu* din partea Sfatului ţărănesc.

federaţiei, ceeace le atrăsese acuzaţiunea de înguşti, separatişti, şi o pasiune îndârjită, geloasă, pentru cel mai mic lucru, ce privea ţara lor, Firește, ei nu-şi dădeau seama că în acest sacru egoism, în acest sentiment autohton, al dragostei de glie, se manifesta naţionalismul lor însuşi, lungile serii de străbuni, şi, Doamne feşte, însăş firea lor conservatoare. Nu li-am spus-o nici noi. Cuvintele i-ar fi speriat. Şi subiectul ne era deopotrivă de scump şi nouă. *Când am început însă la urmă să vorbim noi şi să le aducem aminte de trecutul lor, de trecutul nostru, de jertfa mare a ţării pentru noi, de visurile noastre, de viitor, ei ne ascultau înfrigurați. Ne-am despărţit înduioşaţi, mişcaţi. Când ni-am strâns mâna, unul ne zise, cu ochii umezi: La revedere, în Alba-Iulia!*“ [1].

Iată explicaţia şi a cuvântării dela Chiev a d-lui Ioncu şi a broşurei lui tipărite mai târziu la Chişinău. Ambele au izvorît din concepţia naţională integrală căpătată prin contactul cu luptătorii oţeliţi ai Ardealului, cari, la Chiev, la Odesa, la Chişinău şi pretutindenea şi-au împlinit fără preget datoria lor de dascăli de patriotism. „România Mare” scriind despre această minune neprevăzută de mintea omenească, zice:

„Cât mister, dar în aceiaşi vreme şi câtă raţiune nu a pus Provedinţa în această întâlnire a Ardelenilor cu Basarabenii. Ea fu hotărîtoare pentru viaţa românească din Basarabia. Niciodată Românii liberi, nesubjugaţi, nu puteau împlini acest rol. El fu munca unor fanatici, cari prin idealismul lor fără margini, prin marea lor sinceritate, nimereau drumul tainic la inimile Basarabenilor. Ofiţerii ardeleni fură adevăraţi se-

[1] *„Sămănători de idei“*, de Sever Bocu, în ziarul *România Mare*, Chiev, 21 Septembrie 1917.

mănători de idei şi de sentimente româneşti pentru universitarii basarabeni. O legătură se făcu între lagărul de prizonieri din Darniţa şi studenţii basarabeni, şi luă naştere, pe urma ei, prima societate universitară românească, în Chiev. Dar nu mai puţin important fu şi rolul soldaţilor noştri. Prin uliţi, pieţe, gări, ei găsiau contactul cu soldaţii şi ţăranii basarabeni, răspândind pretutindeni contagiunea ideilor şi sentimentelor naţionale.

Bietul suflet basarabean! In ce pradă cumplită de îndoieli şi lupte cu sine însuş, se află el acum. Cu o ureche el ascultă glasul de sirenă al făgăduielilor mari şi amăgitoare ale revoluţiei ruse. Cu cealaltă el aude, pe Deşteaptă-te Române" ardelenesc, pe „Pe al nostru steag", pe „La arme". Melodia e primejdios de ademenitoare. Ea deşteaptă în inima lui, armonii profunde, ce vin parcă dintr'un ecou prelung şi îndepărtat. I se pare că le-a mai auzit odată, undeva. Ele îl sguduie, îl farmecă, îl învinge. Ar vrea să plece, să le urmeze. Dar îl recheamă iar şi-l ţintuesc locului valurile de disarmonii, zgomotoase şi lărmuioare, ale himerelor revoluţiei. Ele îl mai încurcă o clipă, îl zăpăcesc... Nu mai e însă primejdie. Simţul ritmului e restabilit, el începe să distingă sunetele curate, de cele falşe.

Ei îşi dau încă titlurile nouă şi pompoase de *„socialişti-democraţi", „socialişti-revoluţionari", „radical-democraţi",*— dar ce importanţă mai au acestea din momentul ce ei au devenit „români"?

XIX.

Din aceiaşi oficină dela Chiev, din care au ieşit lucrările d-lui Ioncu, a ieşit, în acelaş timp, tipărită la Odesa o broşurică intitulată: *Trăiască Basarabia autonomă! Trăiască Rusia Republică federativă demo-*

cratică — Tipografia E. I. Fesenco, 1917, 20 pag. Ed. a Comitetului moldovenesc din Odesa).

Această broşură lansată de *Comitetul ostaşilor moldoveni din Odesa,* fu alcătuită de studentul în medicină *Vladimir Bogos,* preşedintele cercului studenţesc din Chiev, înfiinţat cu concursul ardelenilor. Broşura cuprinde, în afară de un cuvânt introductiv adresat „cetăţenilor", un număr de 11 poezii naţionale şi revoluţionare. (Pe-al nostru steag, de *A. Bârseanu,* 2 poezii patriotice de *I. Neniţescu.* apoi Norocul de *P. Halippa* La Unire de *G. Creţeanu,* Noi vrem pământ, de *Coşbuc* Deşteaptă-te Române, de *A. Murăşan,* Propăşire de *T. Roman,* Inainte de *I. Neniţescu,* Ţăranului de *P. Arhirii* şi La drum, de *P. Halippa).*

In cuvântul adresat „cetăţenilor", se aminteşte de toate relele „regimului vechiu", care a trecut şi despre trebuinţa ca de acum înainte „să ne facem noi singuri, cu capul nostru şi cu mânile noastre soarta ţării, frumoasa Basarabie". In acest scop se face apel:

> „Ţineţi frate cu frate, daţi mână cu mână, unitivă, că numa în unire e puterea cea mare. De bună samă, că numai în unire e puterea cea mare. De bună samă că numai atunci îţi căpăta şi-ţi împărţi pământul pe dreptate, care până acum era în mânile acelor, cari singuri nu-l lucra, dar se folosea cu sudoarea altora. Afară de pământ şi alte drepturi materiale, noi avem prilejul a învia la o viaţă naţională şi trebuie să ne păstrăm neamul moldovenesc, care este nu numai în Basarabia, dar şi în Bucovina, Transilvania, România, într'o parte a Sârbiei, Bulgariei, chiar şi în Macedonia. Acum a venit vremea, când putem să facem ce ne este scris şi dela Dumnezeu, care ne bine-cuvintează la luptă pentru binele nostru naţional".

XX.

Am analizat în cele de până aci întreaga literatură politică tipărită în „moldoveneşte" în primele luni ale

Revoluţiei, punând în lumină ideile lansate pentru angajarea, „norodului moldovenesc" la marea acţiune iniţiată de Revoluţie. Dacă la această literatură mai adăogăm propaganda gazetelor ruseşti, cari toate erau potrivnice punctului de vedere moldovenesc, — precum şi aceea a mulţimei de propagandişti ruşi, civili şi militari, ne putem face o idee destul de apropiată despre primejdiile, cari ameninţau plăpânda activitate naţională a celor câţiva oameni grupaţi în jurul Partidului naţional.

Dar primejdia care ameninţa Basarabia nu era numai din partea socialismului, tot mai mult bolşevist, dela Petrograd; la un anumit moment au început să se ridice nori grei şi din partea Ucrainei, care în tendinţele ei spre autonomie, se gândea să-şi fixeze hotarul ei spre Apus la Prut. Ce răsunet avu acest moment în sufletul populaţiunei basarabene, care neobişnuită cu lupta pentru drepturi, nu-şi putea închipui aşa de uşor o stare de lucruri al cărei magistru să fie în adevăr, ea, ci se împăca cu gândul că, de-acum, dacă n'o mai fi împărat peste împărăţie, va trebui să fie o stăpânire la Chiu (Chiev),— aceasta o putem vedea din ce se petrecea prin şcolile secundare şi în seminarul teologic din Chişinău. Introducerea limbii moldoveneşti în toate aceste şcoli fiind hotărîtă de congresul învăţătoricesc din Maiu 1917, reprezintanţii claselor elevilor de seminar au cerut şi introducerea în cursurile de studii a limbilor „în care se vorbeşte în Basarabia" şi „dat fiind că limba moldovenească e cea mai vorbită, ea să fie introdusă în seminar ca obiect obligator pentru toţi elevii". Dar în acelaş timp a fost propusă şi introducerea limbei ucrainene. Actualul rector al seminarului, păr. C. Popovici, scrîind despre acele vremuri, înseamnă că „curentele revoluţionare erau aşa, că aproape toţi elevii tindeau spre studiarea limbei ucrainene şi cu curaj susţineau chiar şi cei cu pronumele „Mămăligă" că sunt ucraineni" [1].

Totuş, cârmacii cei buni ai destinelor naţionale mol-

[1] C. Popovici: Anuarul Seminarului din Chişinău pe 1924/5, p. 34.

dovenești, au izbutit să strecoare corabia Basarabiei nevătămată printre Scylla și Carybda rusească și ucraineană, ducând-o la liman bun.

XXI.

In adevăr, dacă unii Moldoveni naivi mai puteau crecà soarta Basarabiei poate fi decisă printr'o luptă umăr la umăr, a tuturor revoluționarilor de toate naționalitățile, un fapt produs la începutul lui Septemvrie 1917 la Chișinău, avea să le deschidă definitiv ochii. Partidul socialist-revoluționar, în baza raportului d-rului *Sapsovici*, a hotărît, „să nu se acorde Basarabiei autonomie, fiindcă o mare parte a populației basarabene, fiind însufletită de tendințe separatiste, dorește alipirea la România, ceeace ar fi primejdios pentru existența statului rusesc" [1].

De fapt, socialiștii-revoluționari, în grija lor permanentă de a nu lăsa Moldovenilor posibilitatea să dispuie ei înșiși de soarta lor, nu se dedeau îndărăt dela nici un mijloc, din câte puteau iscodi. Astfel, îi vedem recurgând la serviciile socialist-revoluționarilor moldoveni. Unul din ei, cunoscut în lumea românească din Regat și din Transilvania, prin atentatul pus la cale în anul 1914 în contra conducătorilor episcopiei greco-catolice maghiare dela Hajdu-Dorog și prin acela în contra statuei lui Arpad dela Brașov,— vestitul *Ilie Cătărău* se oferă să facă revoluționarilor ruși servicii deosebit de importante nu numai în Basarabia, ci și în România. Cătărău înființează un „partid național-revoluționar", cu programul de a întinde hotarele României până la Tisa, dar și cu acela de completă răsturnare a ordinei sociale, de detronare a Regelui și de proclamare a Republicei. Partidul acesta, care fixase chiar și ziua detronării (24 Aprilie 1917) a făcut stăruitoare încercări de a pătrunde în Basarabia, unde a dus un uriaș stoc de manifeste tipărite la Iași, dar acestea, fiind surprinse de refugiații ardeleni, au

[1] T. Ioncu, în „România Mare" din Chiev, 21 Septembrie 1917

fost aruncate în foc înainte de ce s'ar fi putut răspândi în pături mai largi.

Trebuie să mărturisim că în haosul de gândire al Moldovenilor, ideea lui Cătărău de a detrona pe „corolu rumânesc" şi de a face şi în România o „svobodă" ca în Rusia, nu era rău privită în Basarabia. Pe la sfârşitul lui Iunie, însuş regretatul *S. Murafa* a intrat în legături cu Cătărău, de către care s'a lăsat convins că singura mântuire pentru România este în partidul naţionalist-revoluţionar, şi a trebuit o oarecare osteneală pentru ca bunul naţionalist Murafa să fie readus la adevăratele idei politice naţionale.

XXII.

In împrejurări ca acestea, anarhia în armatele ruseşti lua din zi în zi proporţii tot mai îngrijitoare şi ea atingea, cum nici nu s'ar fi putut altfel, şi pe soldaţii moldoveni.

Aceşti „moscali" proşti, cari nu-şi bătuseră niciodată capul cu gânduri revoluţionare, fură de altfel, cei din urmă revoluţionari din întreaga Rusie. In primele momente ale prăbuşirei, veştile despre noile întâmplări îi uluiseră cu desăvârşire. In cele dintâi zile ale ei, ei rămaseseră cei din urmă apărători credincioşi ai Ţarului, dat jos din scaun, dar apoi au început a-şi da şi ei încetul cu încetul seama ce mare binefacere le aduce şi lor revoluţia, care le va da „pământ" şi „svabodă" deplină.

Ce e drept, Partidul naţional moldovenesc se grăbi să scoată pe soldaţii moldoveni de sub lozincele sociale şi să-l câştige pentru programul integral al revendicărilor naţionale şi el răuşi mai presus de orice aşteptare. Congresul celor peste zece mii de ostaşi, ţinut la 18 Aprilie (1 Maiu) 1917, la Odesa, cu toate pretenţiunile lui extremiste în chestia agrară, izbuti să ţie la locul întâi problema autonomiei şi a tuturor drepturilor naţionale moldoveneşti. Nu peste mult soldaţii moldoveni se organiizaseră în unităţi separate, ca „cohorte" moldoveneşti în vederea asigurării liniştii Basarabiei.

Dar avalanşa ideilor anarhice care năpădise întreaga armată rusească, nu-i cruţă. Dacă n'ar fi fost lupta de fiecare clipă a tinerilor ofiţeri moldoveni,— în partea cea mai mare studenţi şi învăţători,— cari se găsiau în contact destul de strâns cu Partidul naţional şi cari făceau tot posibilul ca întreaga energie a Moldovenilor să fie canalizată în cadrele luptelor naţionale, probabil că aceştia ar fi fost înghiţiţi cu totul de valul puternic al anarhiei şi al bolşevismului. Dar nici aşa, extremele n'au putut fi evitate şi, deşi soldaţii moldoveni veniţi ocazional de pe front, fie la Chişinău, fie la Soroca, au contribuit în diferite rânduri la progresul ideei naţionale prin intervenţia energică a lor (d. p. la votarea alfabetului latin, la introducerea limbei moldoveneşti în şcoli, la declararea autonomiei, la deschiderea Sfatului Ţării, etc.), ei n'au putut ajunge în frământările lor la o concepţie clară şi definitivă a situaţiei, ci au balansat dela o zi la alta între cele mai contradictorii lozinci, începând dela cea naţională, până la cea socialist-revoluţionară cu program maximalist, mai mult practic decât teoretic.

Pentru a învedera câteva etape ale acestui proces, redăm aici apelul lansat de comitetul soldaţilor moldoveni din oraşul Roman (Moldova), apel scris de praporgicul *Gherman Pântea.*

Fraţi moldoveni,

Sau făcut mari răscoală în scumpa ţară noastră. Nerodul muncit, obijduit, alungat no mai putut răbda râsurli şâ nacazurli, cari să făce de împăratu şâ miniştrii lui cei tirani, blăstămaţi şi cumpăraţi. Impăratu şi miniştrii sodat afară. Scumpa noastră ţară oprins atrăi cu oviaţă nou. Viaţa asta esti mari, scumpă şi frumoasă şâ noi cu toată inima trebui sănestăruim săapărăm viaţa nou, adevărată, fără năcaz şi nevoi. Vremea aşa soschimbat, că şâ disţiplina no putut sărămâie aceea, cari ofost înainti, cu împăratu, adică: nari voi nimi săti bată, săfacă

râs de tine. Sofăcut disţiplina înţeleaptă, omineasca. Fiind slobozi de şemag şi de sudelmi, soldaţii ouitat, că ii sânt la slujbă şi oprins asă purta rău: nu ascultă năcialnicii, fug acasă, fac huit, ascultă pe cei cumpăraţi şâ fac celi mai mari mişelii. Fraţi moldoveni! ajutaţivă unu pe altu, învăţaţâvă unu pe altu, ascultaţi nacialnicii, apăraţi disţiplina, şiţi soldaţi nu numa cu nume daşâ cu inima, cu sâmţâri. Dacă niţi asculta pinoi, ca pi nişti fraţi adumolovostri mai mari, apu om apara şâ ţara noastră şâ limba şâ toate drepturli noastri; da dacă nu niţi asculta pi noi, apu omprăpădii tot, ci amprimit după slobozenii. Fraţi! Şiţi cu inimă curată, cu inimă moldovenească, puneţi gând la Dumnezeu şâ aparaţi sfinţenia ceia, de care noi am fost lipsiţi 105 de ani.

Să fie afurisiţi trădătorii şi blăstămaţii: nau loc ii în ţara noastră!

Comitetu moldovenilor din armata anoulea.

Oraşu Roman, 12 Iulie anul 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce reţetă naivă pentru vremuri atât de hotărâtoare!

XXIII.

Mai evidentă este mentalitatea ostaşilor basarabeni din gazeta lor, care a început să se tipărească la Chişinău în ziua de 5 Septemvrie, ca organ al *„Comitetului central împlinitor moldovenesc a Sfatului deputaţilor ofiţeri şi soldaţi moldoveni basarabeni“*,— sub titlul: *Soldatul moldovan.* Gazeta aceasta pornia la drum cu un steag, pe care era scris: „Organizarea şi deşteptarea moldovenilor, apărarea drepturilor lor *şi a toatelor naţiuni, care locuesc în Basarabia“*. Lozinca ei era: „Să trăiască Măria Sa Respublica Rusască federativă democratică *şi Fiica ei Basarabia autonomă“ !*[1]. Gazeta „mai întâiu de toate

[1] Soldatul moldovan, No. 21, 6 Septembrie 1917.

are în vedere a face cunoscut fraţilor noştri de pe front şi de acasă despre aceea ce se petrece în Rusia, ce se lucrează în folosul muncitorilor şi ţăranilor, şi în sfârşit, ce se lucrează în Comitet[1]".

Ce idei confuze domniau în minţile bieţilor ţărani, îmbibaţi, peste sănătosul lor fond de bun şimţ tradiţional, de toate ideile cele mai bizare, aceasta o putem vedea clar din următoarele rânduri:

„Soldatul moldovan, adevărat fii al Basarabiei, drept credincios, supus al scumpei ţării noastre Rusiei, este totdeauna deosebit, cu laudă şi cinste însemnat între alţi soldaţi-fraţi pe câmpul bătăliei. Niciodată soldatul Basarabean na fi ruşinat ca un trădător al neamului. Din veac în veac să pomeneşti slava soldaţilor-moldoveni, viteji ficiorii adevăraţi acelui vestit domn al ţării Moldovii, apărător şi al Basarabiei, Ştefan Voevod cel Mare: pe steagul lui era scris—vitejia, luptă pân la moarti cu vrăşmaşiii neamului moldovenesc, credinţă dreaptă, cinste şi apărarea scumpei patrie, ţării Basarabiei.

Tot acelea scumpe cuvinte-porunci sânt scrise pe steagul soldaţilor moldoveni şi acum, vor fi şi în veci! Aşa, fraţilor soldaţi-moldoveni, scumpii fii al Basarabiei,— ţâneţ totdeauna în minte şi în inimă aceştea svinte cuvinte-povaţă, bărbăţia, vitejia, unirea, dragostea frăţească, unul către altul, supunerea credincioasă Patriei noastre Rusiei"[2].

Aşa dară, oştenii viteji ai lui Ştefan cel mare— adevăraţii apărători ai patriei ruseşti! Aceasta ne reaminteşte cuvintele regretatului Al. Mateevici, că arhiereii ruşi dela Chişnău sunt adevăraţii continuatori ai operei marilor Mitropoliţi moldoveni din veacurile trecute.

Incotro mergeau gândurile ostaşilor, ni-o mai spun

[1] Id. No. 2.
[2] Soldatul moldovan, No. 2.

şi următoarele versuri, publicate în No. 2 al gazetei, de însuş redactorul *Iorgu Tudor*, autorul versurilor de la pagina 335, 348, 415, 426, 433, 466 şi 479 din volumul prezent. Poezia, al cărei început semnificativ îl reproducem aici, se cheamă *La luptă*, şi ea sună astfel:

La luptă, fraţi! Cu domnul sfânt,
Pentru dreptate şi pământ.
Pentru noroc, pentru lumină...
Pe steagul ce-l purtaţi în mână
Scrişi: Biruinţă ori mormânt!

Veniţi, împreunaţi de-un dor
De-a deştepta din somn o ţară
Pentru o viaţă 'n viitor
Fără suferinţă şi fără povoară.

Veniţi cei goi şi 'ntunecaţi,
Cei doborâţi de răul vieţii,
Şi în lucirea dimineţii
Cu imnuri, — laude dreptăţii —
Ce e de luat, — tăieţi şi luaţi!

Luaţi tot... *Că mult aţi suferit*
Infrânţi de jugul boerimii....

XXIV.

Şi cu tot acest spirit, evident anarhic, care stăpânia pe soldaţii moldoveni, într'o vreme când Basarabia se înfăţişa ca un crâmpeiu de Apocalips,— ostaşii moldoveni nu şi-au pierdut cu totul capul, ci au fost în stare ca, la un moment dat să facă gestul suprem de salvare a ţării lor, proclamând-o autonomă şi luând asupra lor sarcina şi răspunderea de a o feri de peire.

Proclamarea autonomiei Basarabiei, care a avut loc la 23 Octomvrie 1917, este în adevăr o faptă nespus de mare, care n'a fost încă apreciată până astăzi în întreaga ei valoare. Ea este o dovadă de aşa minunate calităţi ale poporului nostru, încât poate servi pentru toate vremurile ca un isvor de încredere şi de profundă inspiraţie.

Proclamarea autonomiei Basarabiei fu fapta exclusivă a soldaţilor moldoveni, în frunte cu ofiţerii lor, călîţi la focul conştiinţei naţionale. Nici o altă tagmă şi nicio altă naţionalitate n'a luat parte la acest mare act, care a fost votat în mijlocul unei sfinte însufleţiri vrednice de a fi eternizate în istorie.

Ceeace caracterizează acest moment istoric din viaţa Basarabiei nouă, este că atmosfera în care el s'a desfăşurat a fost străbătută de un puternic fior integral românesc. La una din şedinţele congresului, care a proclamat autonomia, s'au prezintat şi învăţătorii moldoveni, cari erau tocmai la cursurile organizate de 'Ardeleni şi de Bucovineni. Unul dintre ei a ţinut un discurs de felicitare la adresa congresului, terminând cu urarea *Lumineze-se Basarabia autonomă*, apoi, „horul de învăţători şi învăţătoare moldovence pentru întâia oară a cântat în tabăra Moldovenilor *„Deşteaptă-te Române"*.

„Ceeace a simţit fiecare Moldovan în clipa aceasta, poate să spuie numai cel care a fost acolo. Horul fiind rugat de adunare, a trebuit să cânte mai de multe ori această şi alte cântări româneşti înălţătoare, care mulţimea le asculta stând ca la rugăciune. Iar când înceta cântarea, lumea îşi arăta simţirile sale prin tot felul de semne de bucurie.

Dar această mare bucurie a Moldovenilor îşi ajunge culmea, când în Adunare intră trimişii unei cete de Români ardeleni, cari fiind sloboziţi din prinsoarea rusească, treceau acum pe la Chişinău, spre frontul românesc la războiu cu duşmanii noştri.

„Câtva timp după întrarea lor nu se mai auzia nimic; totul era un strigăt şi o fericire.

Apoi horul învăţătorilor cântă iarăş „Deşteaptă-te Române", după ce unul dintre fraţii ardeleni, ţine adunării o cuvântare"— la care răspunde ofiţerul moldovan *A. Crihan*, spunând printre altele, următoarele cuvinte:

„Hotărîrea voastră, fraţilor, de a vă uni să mergeţi cu toţii la lupte crâncene, în schimb de viaţă, oricum tihnită, şi sigură de plenic[1], pentru *neam* şi ţară, e straşnică pentru vrăjmaşii voştri, dar măreaţă pentru noi, şi ea, totdeauna ne-a fi ca pildă nouă în apărarea drepturilor noastre"...

„Apoi au urmat — zice cronicarul dela gazeta *Soldatul Moldovan* — îmbrăţişări frăţeşti, cântări şi lacrămi de bucurie, după ce Moldovenii i-au petrecut pe Ardeleni la gară"[2].

Ideea naţiională şi conştiinţa unităţii tuturor Românilor, împrumută, astfel, şi în clipele celei mai desmăţate anarhii ruseşti, nu numai un farmec nespus manifestărilor basarabene, ci şi tăria necesară pentru a putea învinge soarta, atât de vitregă până aci.

XXV.

In aceeaşi atmosferă, aproape, se petrecu şi al doilea moment mare din viaţa politică a Basarabiei, adecă deschiderea *Sfatului Ţării* la 21 Noemvrie 1917. Ce e drept, acest Sfat nu mai era numai moldovenesc, cum fusese congresul dela 23 Octomvrie,— el n'avu norocul să se poată constitui pe baze pur naţionale, cum la un an după aceea s'a constituit un „Mare Sfat *naţional*" curat românesc, la Alba Iulia— şi aceasta din cauza amestecului revoluţionari'or „basarabeni" veniţi dela Petrograd supt conducerea d-lui *I. Inculeţ*. Dar, cu toate cuvântările revoluţionare ale tuturor naţionalităţilor, partidelor, societăţilor, fracţiunilor, blocurilor, bundurilor şi nuanţelor,— atmosfera generală fu şi de astădată totuş cea naţională şi încă nu numai moldoovenească, ci şi de astădată şi românească. In adevăr, organizatorii şedinţei de deschidere, la propunerea d-lui *T. Ioncu*, au aflat de bine să invite şi pe

[1] Prizonier de războiu. N. A.
[2] Soldatul moldovan, Nr. 12, 1917.

reprezintanţii Ardelenilor să ia cuvântul cu prilejul acelei mari sărbători a tuturor. Iată cum descrie cronicarul „Cuvântului moldovenesc" momentul acesta:

„O clipă neuitată va fi şi aceea, când Moldovenii au spus sus şi tare că ei sunt fraţi cu Românii de peste brazdă. Redactorul gazetei „Ardealul" a rostit o cuvântare, în care a arătat suferinţele Transilvaniei. Felicitând pe Românii din Basarabia că au ajuns stăpâni pe ţara lor, el şi-a arătat nădejdea, că şi Românii din Transilvania vor ajunge stăpâni pe moşia lor, care este leagănul întregului neam românesc, din care ne tragem şi noi. Aceste cuvinte au fost primite cu bătăi straşnice de palme şi strigăte de: *Trăiască fraţii români, trăiască Transilvania slobodă*" [1].

Despre acelaş discurs scria regretatul profesor bucovinean, *George Tofan*, care era de faţă:

„Un moment însemnat al serbării (deschiderii Sfatului Ţării) îl formează cuvântarea reprezentantului ziarului Ardealul. Primit cu puternice aplauze, d-sa, într'o oraţiune plină de avânt, străbătut din când în când de accentele amintirilor dureroase, arată pe scurt lupta milenară a neamului românesc din Ardeal şi Ungaria cu Ungurii asupritori. Momentul, când şi-a spus credinţa în biruinţa dreptăţii şi că prevede clipa când şi la Alba-Iulia va flutura tricolorul, e înălţător; sala e cuprinsă de un entuziasm de nedescris. Se fac zgomotoase manifestaţiii pentru Ardeal şi provinciile subjugate. Din toate colţurile sălii se ridică strigăte de „Trăiască Ardealul slobod!" [1].

Drept ecou al cuvântării redactorului „Ardealului", deputatul *I. Buzdugan* secretarul Sfatului Ţării, s'a simţit îndemnat să spuie în cuvântarea lui:

[1] Gazeta *Cuvânt moldovenesc* 25 Noembrie 1917.
[1] G. Tofan: Însemnări de la deschiderea Sfatului Ţării, în Sărbătoarea Basarabiei, Chişinău, 1917, p.

„Fraţilor noştri de peste Nistru şi celor de peste Carpaţi, să le ajute Dumnezeu să-şi vadă şi ei visul izbândit şi autonomia îndeplinită, cum ni-o vedem noi astăzi pe a noastră" [1], iar la banchetul care a avut loc după şedinţa de deschidere a Sfatului Ţării, un alt deputat —soldat—, după cum istoriseşte gazeta Ardealul,— „în cuvinte îndoişătoare a spus că Moldovenii, cari de acum sunt slobozi nu vor uita nicodată că leagănul lor e Ardealul şi că ei au datoria să se intereseze de el şi să-l ajute. Şi până acum ei l-au ajutat. In marile lupte dela Mărăşeşti au luptat umăr la umăr Moldoveni, Bucovineni, Ardeleni, Munteni şi Macedoneni. Moldovenii nu se vor da îndărăt nici de aici încolo dela luptă pentru fraţii lor" [2].

XXVI.

Totuş, Sfatul Ţării, răzimat numai pe înţelepciunea conducătorilor lui şi pe sprijinul armatei moldoveneşti, nu putu asigura nici liniştea nici viitorul Basarabiei autonome în cadrul Rusiei federative. Aceasta din cauză că Rusia însăşi mergea din zi în zi spre o tot mai deplină anarhie, şi această anarhie pândea şi Basarabia. La câteva zile după înălţătoarea serbare a deschiderii Sfatului Ţării, în oastea moldovenească se încuibase prin „naţionalistul-revoluţionar" I. Cătărău, un duh de anarhie atât de îngrijitor, încât oamenii de inimă dintre deputaţiii Sfatului Ţării s'au văzut nevoiţi ca, în mod discret, să ceară ajutorul României. In ziua de 27 Noenvrie doi deputaţi, însoţiţi de un Ardelean, plecară la Iaşi, spre a cere Guvernului român arme şi muniţii cu care, la un moment dat, patrioţii basarabeni să se poată apăra de însăş armata basarabeană.

La Iaşi guvernul român, înţelegându-se cu guvernele ţărilor aliate, află necesar a trimite cât mai curând la Chişinău o comisie interaliată, care să pună în vedere Sfatului directorilor, că Puterile aliate vor tri-

[1] Gazeta „Ardealul", 26 Noembrie 1917.
[2] Id. ib.

mite în curând în Basarabia armată pentru a asigura liniştea şi în special aprovizionarea frontului român, care se făcea prin Basarabia. Comisiunea sosi la Chişinău în ziua de 6 Decemvrie şi puse în vedere Preşedintelui Sfatului Ţării şi Preşedintelui Sfatului directorilor hotărârile dela Iaşi. Aceştia le acceptară. dar cu rezerva ca armata care va merge în Basarabia să nu fie românească, nici ardelenească (din voluntarii aflători în Rusia).

Intre aceea evenimentele mânară Basarabia spre forma republicană; la 2 Decemvrie Sfatul Ţării declară republica, iar la 6 Decemvrie făcu şi declaraţia solemnă în acest sens. Acest moment nou stătea în legătură cu procesul ivirii altor republici. ruseşti, a căror soartă Basarabiia trebuia s'o urmeze chiar şi dacă n'ar fi voit. Dar nici pe această cale mântuirea ei nu era asigurată. Rusia mergea în mod irevocabil spre anarhie completă; bolşevismul erupsese în forme violente şi ameninţa totul cu distrugere. In astfel de împrejurări se întâmplă că, la un moment dat, în fruntea armatei moldoveneşti din Chişinău, în care bântuiau pe lângă atâtea porniri nobile, şi tendinţe bolşeviste, cari în practică nu mai puteau fi zăgăzuite, — a ajuns aventurierul *Ilie Cătărău,* care, din simplu soldat a fost avansat deodată la rangul de colonel, şi încredinţat cu comanda garnizoanei Chişinău. Acest aventurier văzându-se stăpân pe situaţie, a căutat să dea o lovitură de moarte ţării sale, pe care a încercat s'o lege de Rusia bolşevizată, îndepărtând-o astfel pentru totdeauna de putinţa împlinirii destinelor sale istorice.

Iată manifestul lansat de Cătărău către Ruşi în ultimele zile ale anului 1917, când la Chişinău oamenii cu simţ de răspundere pentru situaţia ţării au înţeles că trebuie să puie capăt anarhiei, printr'o adevărată oaste, care să garanteze ceeace nici armata rusească, nici cea moldovenească nu mai era în stare să garanteze.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂŢII REGELE FERDINAND I CLUJ

„Comitetul regimentului 1 moldovenesc al aerobateriei 129 moldoveneşti, şi înfăţişătorii companiei de marinari din Sevastopol, fiind ei cei cari spun adevărata voinţă şi gând al tuturor locuitorilor muncitori din Basarabia, precum şi a păturilor celor mai conştiente de inteligenţă muncitoare, judecând starea într'adevăr grea, chiar tragică de astăzi a scumpei noastre ţări Basarabia, spre care se uită cu ochi lacomi imperialiştii din alte ţări, cu cari sunt într'o unire şi moşierii noştri mari şi capitaliştii din Basarabia, vroind să despărţească Basarabia de Rusia, care şi-a dobândit slobozenie pentru toate statele ei; se întoarce către toată democraţia înţeleaptă a Republicei Ruseşti cu strigăt din adâncul sufletului ei, că *Basarabia nu vrea nici decum să se despartă de Rusia* şi nu recunoaşte nici românizaţie, nici ucrainizaţie, ci vrea numai să trăiască o viaţă slobodă de sine stătătoare, făcând parte numai din familia Republicii mari nedespărţite Federative Ruseşti, plecând numai dela marele principiu al auto-repartizării neamurilor. Fraţilor Ruşi-mari şi Ucraineni ! Daţi-ne sprijinul vostru şi *nu vă uitaţi la noi, cari suntem intraţi în cuprinsul Rusiei mai bine de o sută de ani, ca la nişte copii ai ei de altă mamă,* şi nu ne lăsaţii să se facă o călcare de lege prin robia norodului de către asupritorii din orice parte, căci *acest norod mai bine viaţa îşi va pune pentru slobozenie,* decât să-şi plece iar grumazul sub jug. Trăiască Republica Mare Federativă Democratică Rusească şi toate statele ei"[1].

Comitetul central suplinitor moldovenesc.

Iată deci pe revoluţionarul basarabean vândut Ruşilor şii gata să împingă ţărişoara lui, care până aci scăpase teafără din ghiarele anarhiei, în abizul pieirei ruseşti!

[1] Soldatul moldovan, 1 Ianuarie 1918.

XXVII.

Dar, în faţa acestei nenorociri, toată lumea basarabeană cu simţ de răspundere şi-a dat seama că, după ce încercarea de a salva Basarabia printr'o oaste locală, a eşuat, şi după ce marea armată rusească de odinioară, s'a destrămat cu desăvârşire, prefăcându-se în hoarde de pradă,— nu mai rămâne altă mântuire, decât chemarea în ajutor a singurei oştiri disciplinate, care mai exista în apropierea fostelor graniţi ale Rusiei, şi anume a oastei României.

Reprezintanţii Basarabiei au chemat astfel, în ajutor armata română, spre a aduce pace şi linişte.

Inainte de a urmări mai departe desfăşurarea evenimentelor istorice, trebuie să ne oprim un moment pentru a fixa în câteva cuvinte rolul pe care, alături de factorii eminamente revoluţionari, cari au fost soldaţii şi tinerii intelectuali (inclusiv studenţii), l-au jucat în istoria noilor frământări ale Basarabiei, cele două tagme istorice: boierimea şi preoţimea, pe cari, în cursul primei revoluţii dela 1905-6 le-am văzut în roluri lipsite aproape cu totul de orice importanţă.

In cursul celei de a doua revoluţii, puţinii boieri moldoveni cu sentimente naţionale s'au ataşat la mişcarea pornită de Partidul naţional. Mai mult chiar, unii dintre ei au patronat-o. Astfel d. Vasile Stroescu, Preşedintele Partidului, nu numai că a ajutat materialiceşte mişcarea, dar pătruns de însemnătatea istorică a vremurilor, în cuvinte cari vor rămânea pentru totdeauna o dovadă a nobleţei caracterului lui, a declarat, într'o scrisoare adresată la 24 Martie 1917 din Odesa, luptătorilor dela Chişinău: „Eu is cu totul la dispoziţia ţării mele,— cu mintea câtă mi-a dat Dumnezeu, cu toată inima mea şi cu toată averea mea" [1].

Ce e drept, starea sănătăţii nu i-a îngăduit bunului patriot să vie la Chişinău şi să ia parte la luptă, dar nu este mai puţin adevărat că exemplul desăvârşitului

[1] Scrisoarea publicată în gazeta „Sfatul Ţării", Nr. 114 din 1918.

său devotament pentru cauza naţională, a însufleţit luni de-arândul pe toţi luptătorii basarabeni.

Afară de Stroescu, în primele luni ale revoluţiei au mai participat la mişcarea naţională alţi doi boieri, cari au fost aleşi vicepreşedinţi ai Partidului, şi anume d. *Pavel G. Gore* şi regretatul *Vladimir de Herţa,* cari au îmbrăţişat cu solicitudine şi opera culturală începută în Basarabia.

Dar, când deasupra Partidului s'au îngrămădit nori negri, când acesta începea să se clatine în faţa loviturilor multiple venite din toate părţile, aceşti boieri s'au retras din Partid şi n'au mai participat în nici un chip la viaţa naţională, care ar fi avut nevoie de contribuţia lor. Nici chiar pe teren cultural n'au mai desfăşurat nici un fel de activitate. „Societatea culturală" dela 1917, condusă de ei, avu aceeaşi soartă ca şi cea dela 1905, — ea a adormit pentru totdeauna, a doua zi după înfiinţare.

In ce priveşte *preoţimea basarabeană,* ştim că ea n'a fost niciodată o preoţime naţională, în sensul celei din Ardeal. Ea n'a fost „cu crucea în frunte" în lupta pentru drepturile împilate ale poporului. Credincioasă căpeteniilor ei şi Împăratului, ea şi-a împlinit datoria prescrisă de canoane şi de legile ţării şi a păstorit poporul în conformitate cu tradiţia veche, fără să se amestece în politica ţării. De aceea, în timpul mişcării dela 1905-6, n'o vedem participând alături de celelalte tagme şi clase sociale moldoveneşti, la o acţiune „naţională" politică, în schimb o întâlnim tipărind în limba poporului „filişoare" de conţinut moral, cărţi de slujbă şi de rugăciuni şi mai târziu chiar o bogată revistă de cuprins moral-religios.

S'a zis de către mulţi, că preoţimea basarabeană a fost rusificată. Acuzaţia aceasta este neîntemeiată. Abstrăgând de cazuri singuratice, se poate spune doar atât, că preoţimea era ţarificată,— dar „ţarificat" era şi întreg norodul moldovenesc...

Când în primele zile după revoluţia dela 1917 s'a pus chestiunea organizării politice a Moldovenilor, unii erau de părerea că nu trebue să se facă apel nici la

preoţi, nici la boieri, parte din motiv că ambele categorii sunt rusificate, parte din acela că concursul lor ar putea da mişcării un caracter burghez. Se preconiza mai mult un partid socialist-revoluţionar, respectiv ţărănesc. Stăruinţele refugiaţilor ardeleni i-au convins pe cei interesaţi, că mântuirea Basarabiei n'o poate garanta decât un partid naţional al tuturor Moldovenilor cu simţ pentru neam, din toate tagmele. Astfel, încă din prima zi în care s'au pus bazele Partidului naţional, alături de democraţi şi de boieri, a luat loc şi preoţimea, în frunte cu arhimandritul *Gurie*, cu *igumenul Dionisie* dela Suruceni, cu preoţii *C. Parfeniev*, *A. Murafa*, *V. Gobjila* ş. a. Revista *Luminătorul* deveni un fel de organ neoficial al Partidului naţional, publicând aproape lună de lună, ştirile despre organizarea politicii moldoveneşti. Cu prilejul unei conferinţe, ţinute pe timpul congresului preoţesc din Aprilie 1917, întreaga preoţime prezentă s'a înscris nominal, cu o bucurie ce nu se poate spune, în rândurile Partidului naţional. Şi, în vreme ce boierimea basarabeană, după câteva luni de activitate în cadrele Partidului, s'a retras în mod irevocabil din politică, preoţimea a rămas până la sfârşit alături de cei ce au creat Basarabia de azi; ea a avut reprezintanţi nu numai în Sfatul Ţării, de unde boierimea a absentat în permanenţă, ci şi în guvernul tinerei republici, unde arhimandritul Gurie a fost „tovarăş al ministrului de justiţie".

De asemenea, în activitatea de propagandă naţională prin scris,— la care nu s'a împărtăşit nici un singur boier — întâlnim o serie întreagă de preoţi (în afară de cei amintiţi: *C. Popovici*, *Ion Andronic*, *T. Bogos*, *I. Friptul*, *P. Gheorghian*, *St. Haritonov*, *Al. Mateevici* *N. Stadnicov* ş. a.).

Colaborarea preoţimii moldovene la opera naţională, într'o vreme când ea era încă supt ascultarea arhiereilor ruşi, este o faptă de mare însemnătate. Ea a contribuit într'o măsură nespusă la închegarea solidarităţii moldoveneşti, care niciodată până aci n'a fost cu putinţă de realizat.

CAP. VI.

Deslipirea Basarabiei de Rusia.

I.

Trebuie să mărturisim că evenimentele cari s'au precipitat mai mult din voinţa Provedinţei, decât în urma prevederii conducătorilor basarabeni sau români, inspirau o mare grijă Basarabenilor. În afară de un număr destul de restrâns de deputaţi moldoveni, de fapt nimeni nu se gândea să deslipească provincia lor de Rusia şi s'o alipească la România, care pe lângă reputaţia rea pe care i-o creiaseră, în cursul timpului Ruşii, se mai găsia acum şi în mizeria grozavă adusă de războiu. De aceea, chiar intrarea armatei române a fost socotită de mulţi ca o nenorocire. In ziua de 14 Ianuarie, când şi-a făcut intrarea oficială în Chişinău comandantul acelei armate, generalul *E. Broşteanu,* la defilarea care a avut loc în faţa Băncii oraşului, el n'a fost înconjurat de nici un singur Basarabean; la dreapta şi la stângă lui stăteau doi refugiaţi, unul din Ardeal, cellalt din Macedonia. Iar în şedinţa Sfatului Ţării, ţinută în noaptea dintre 13-14 Ianuarie, câţiva deputaţi moldoveni au protestat în contra armatei române, în vreme ce unul din cei mai de seamă conducători ai vieţii politice, trăgea la răspundere pe redactorul gazetei „Ardealul" pentru cuvintele de mulţumire pe cari acesta le adusese Regelui României, pentru că a salvat Basarabia.

Cele mai neaşteptate complicaţii se puteau ivi în-

tr'o astfel de stare de spirit, care se întâlnia chiar între Moldoveni, pentru ca de cea a celorlalte naţionalităţi nici să nu mai vorbim.

II.

Şi, cu toate acestea, graţie aceluiaş factor, care a veghiat la leagănul tuturor evenimentelor mari din istoria mai nouă a Basarabiei, complicaţiile nu s'au ivit, ci tocmai dimpotrivă,— lucrurile s'au îndrumat dela sine în direcţia cea mai firească.

Şi în clipele acestea grele şi mari, ca şi în toate cele cari le-au precedat, geniul neamului a întocmit lucrurile astfel că s'a putut găsi formula cea mai nemerită şi mai practică pentru rezolvirea unei idei, care era de mult în subconştientul poporului din Basarabia, dar care nu-şi aflase până aci expresiunea potrivită.

Dacă ideea unirei Basarabiei cu România era nu numai străină, dar deadreptul antipatică, evenimentele se îngrijiră să aşeze acea idee în cadre nu numai acceptabile, dar deadreptul măreţe. In adevăr, pribegii ardeleni şi bucovineni din jurul gazetei *Ardealul*, fericiţi de a se vedea în Basarabia supt scutul armatei române, prefăcură gazeta lor într'un mare jurnal cotidian intitulat *România Nouă*, pe steagul căreia scriseră: *Lupta pentru unirea tuturor Românilor*. La această luptă, în care ei intraseră încă din toamna anului 1914, ei chemară acum şi pe Basarabeni. Aceştia avură încă din primăvara anului 1917 prilejul să cunoască de aproape, să preţuiască şi să iubească pe aceşti fraţi îndepărtaţi, pe cari îi văzură ostenind pentru binele lor, şi în mod firesc se simţiră acum atraşi spre steagul, care avea o deviză atât de măreaţă. Formula magică a *unirei tuturor Românilor* îi făcu pe Basarabeni să-şi dea seamă că republica lor, împestriţată de atâţia străini venetici, nu poate fi nicidecum ultima etapă a desvoltării Basarabiei şi că viitorul acesteia nu poate fi decât într'o Românie mare şi democratică a tuturor Românilor.

Astfel se petrecu minunea, că, în timp de zece zile, graţie înţelepciunii şi patriotismului armatei române, pe deoparte, iar pe de alta unirei sfinte plămădite în jurul *României Nouă*, sufletul Basarabiei, în loc să meargă spre revoltă şi îndârjire, s'a îndreptat spre marea idee mântuitoare. In primul număr al ziarului pomenit, gruparea din jurul lui, constatătoare din 9 Ardeleni, 5 Bucovineni, 4 Basarabeni, 4 Români din Regat, 2 Macedoneni şi un Român din Serbia, lansă un manifest, în care se declară deschis pentru o luptă comună în vederea întemeierii unei ţări noi a tuturor Românilor.

Iată câteva pasagii din acest manifest, care formează piatra din capul unghiului a întregei îndrumări noi a a Basarabiei:

„Refugiaţii români adunaţi în jurul gazetei „Ardealul", dându-şi mâna cu tinerimea din Basarabia, au socotit că a sosit vremea ca să intre acum în luptă deschisă pentru înfăptuirea unirii tuturor Românilor într'un singur stat. Împrejurarea că viteaza armată română astăzi este stăpână peste întreaga Basarabie, ne dă oarecum putinţa unei desfăşurări slobode a acestei lupte sfinte şi drepte. Noi socotim această armată, în care pe lângă ostaşi din România, sunt şi zeci de mii de Români din Transilvania, Bucovina şi Macedonia, ca o armată a întregului neam românesc, menită să lupte *nu pentru alipirea la România* a ţărilor cari se află încă sub stăpâniri străine, ci pentru *crearea unei Românii nouă*, a întregului neam. Această Românie va fi făcută de noi toţi şi va fi a noastră, a tuturor. *In marginile ei, fiecare ţărişoară îşi va putea avea autonomia sa*, atât de necesară pentru îndrumarea şi ocrotirea nevoilor locale. Ea va fi atât de bună, pe cât de destoinici vom fi noi în a o aşeza pe temelii trainice şi pe cât de serioşi ne vom şti dovedi în faţa Aliaţilor. Fiind toţi Românii la un loc, şi fiind animaţi de un singur ideal puter-

nîc, e dela sine înţeles că *această Românie va fi mai bună decât România de până acum,* de care atâţia Basarabeni se tem, *şi mai bună decât oricare altă ţară românească,* înţelegând aici şi Basarabia.

Începând cu ziua de astăzi... noi, cei mai jos iscăliţi, potrivit punctului nostru de plecare, nu ne mai socotim ca până acum: ardeleni, basarabeni, bucovineni ş. a. m. d., şi nu ne mai socotim nici numai ca fiii aceluiaş popor, ci ca cetăţenii aceluiaş stat unitar românesc, ca cetăţeni ai României noua a tuturor Românilor, cu aceleaşi datorii faţă de fiecare parte a ei şi cu aceleaşi drepturi. De astăzi înainte noi vom fi totodată ostaşi ai acestei Românii, pentru făurirea căreia voim să luptăm, cu orice armă va trebui..."

In acelaş număr al *României Noua* „Comitetul central al studenţilor basarabeni" publică un manifest deosebit, din care reţinem următoarele cuvinte:

„Nu ne trebuie o Rusie federativă, căci Rusia nu ni-a dat în curs de 100 de ani, decât întunecime şi sărăcie, iar în vremurile de slobozenie de acum nu ni-a dat decât anarhie. *Noi vrem o Românie a tuturor Românilor...*

Să ştie toţi duşmanii neamului nostru, fie ei străini, fie din mijlocul nostru, că noi tinerimea română din Basarabia, nu ne vom da îndărăt de la nicio piedecă, ce va sta în calea îndeplinirii sfintei cauze a *unirii tuturor Românilor*".

Efectele acţiunii acestei grupări s'au resimţit cu o iuţeală fulgerătoare în opinia publică a conducătorilor destinelor Basarabiei. In aceeaşi zi de 24 Ianuarie, la recepţia care a avut loc din prilejul aniversării Unirei Principatelor române, câteva personalităţi marcante ale vieţii moldoveneşti au declarat pe faţă, înaintea aceluiaş general, pe care cu zece zile în urmă nici nu voiau să-l recunoască, că vor lupta pentru unirea politică a tuturor Românilor.

Pusă odată în cadrele ei firești, marea idee prindea acum rădăcini tot mai adânci zi de zi, spre marea uimire a minorităților etnice, pe cari această neașteptată întorsătură le găsi nepregătite. La 2 Februarie învățătorimea din ținutul Chișinăului făcu declarație publică despre adeziunea ei la Unirea tuturor Românilor [1], apoi rând pe rând, o mulțime de patrioți își arătară aceleași sentimente, în articole și apeluri publicate în coloanele ziarului „România Nouă" [2].

Cât de minunat lucrează natura în viața popoarelor! A fost de ajuns ca Basarabenii să trăiască câteva luni la un loc cu frații lor de pretutindeni, pentru ca să simtă că sunt sortiți să se desfacă pentru totdeauna de străini și să se alipească definitiv la cei de-un sânge și de-o mamă.

Mai bine cu frații noștri pietre de moară pe spinare purtăm, decât cu străinii vin să bem, — cu aceste cuvinte plastice se dădu expresie noii stări de spirit, care s'a înstăpânit în Basarabia [3].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III.

In vreme ce sufletul Basarabiei evolua în mod firesc în această unică direcție posibilă, anumiți conducători ai ei, îmbibați mai mult, unii chiar exclusiv, de o mentalitate socialistă revoluționară, se sbăteau în haosul a fel de fel de soluții, care de care mai bizare. In vreme ce unii credeau în mod serios că Basarabia va fi în stare să-și refacă oastea și finanțele și, pe baza lor, să-și menție independența, contractând apoi alianțe cu statele vecine, alții, ca d. e. d. *P. N. Halippa,*

[1] Vezi volumul prezent p. 49-50, 73, 75, 90, 99, 116, 122, 136, 138, 143, 163, 166, 200, 210, 214, 241, 253.

[2] Într'un interviev acordat ziarului rusesc *Bessarabscaia Jisnĭ* la 8 Februarie 1918, d. P. N. Halippa spunea: „In Basarabia totdeauna a existat un grup de persoane, care și-a exprimat hotărât orientația românească. Acest grup acum colaborează la *România Nouă* care apare în Chișinău și-și pune ca scop unirea politică și culturală a tuturor Românilor.

[3] Cf. pag. 93 a acestei cărți.

credeau că viitorul Basarabiei poate fi asigurat în cadrele *Federaţiei balcanice* preconizată de partidele socialist-revoluţionare, în frunte cu ***dr. Racovschi.*** „In această federaţie — zice la 8 Februarie 1918 d. Halippa, într'un interviev acordat ziarului *Bessarabscaia Jisni*“ — va intra, poate, şi România, iar dacă va intra ea, apoi va intra şi Basarabia, ca parte de sine stătătoare". D. Halippa mai admitea şi o uniune federativă a Basarabiei cu România, dacă aceasta din urmă va începe înfăptuirea reformelor democratice. "Uniunea între Basarabia republicană şi între România monarhistă e posibilă, precum a fost posibilă şi uniunea Rusiei ţariste cu Franţa republicană"! Dar în acelaş timp d. Halippa îşi exprimă teama că „vechile deprinderi pot să aibă o înrâurire hotărîtoare asupra viitoarei orientaţii a Republicei moldoveneşti şi aceasta ne va duce la faptul, ca ea să-şi lege iarăşi soarta de Rusia" [1].

Oscilaţia aceasta între Rusia şi România se menţine la d. Halippa nu numai în primele săptămâni ale independenţei Republicei, ci şi mult mai târziu. Astfel, în ultimele zile ale lui Martie, d-sa scria într'o revistă din Iaşi, următoarele cuvinte, vrednice de a fi reţinute ca document sufletesc al timpului:

> „Dacă Basarabia ar putea fi silită de vreun factor oarecare să se întoarcă din nou la Rusia şi să facă parte din ea, eu nu văd nici o putere aiurea duşmană de moarte nouă, ci mă gândesc numai la greutăţile de acasă. Basarabia n'a luat parte activă la revoluţia rusească şi mai ales împotriva regimului vechiu. Ocârmuirea ţaristă din Petrograd era prea departe şi prea puternică pentru Basarabia, ca ea să nască din sine o revoluţie de răsturnare a stăpânirii nedrepte.
>
> Cu totul altceva se va întâmpla cu o cârmuire

[1] Interviewul citat după „România Nouă“ din 10 Februarie 1918.

mai slabă— şi mai aproape, fie că va fi sau la Chişinău sau la Bucureşti. Dacă această ocârmuire va fi antidemocratică, aspră, puţin întreprinzătoare, leneşă, indolentă, cu fumuri prosteşti şi chefuri nenumărate, atunci Basarabia noastră se va revolta numai decât şi această revoltă ar putea arunca ţara din nou în braţele Rusiei.

Să nu uităm anul 1907, când ţăranii răsculaţi din Moldova de dincoace de Prut aşteptau mântuirea lor şi pământ dela Impăratul Rusiei!" [1].

IV.

Mult mai interesant este punctul de vedere al unuia din cei mai neobosiţi luptători basarabeni, care zece ani dearândul a stat alături de d. C. Stere, la „Viaţa românească", şi anume al d-lui *Al. Nour.*

In anii de vijelie 1917-1918, când ţara lui de naştere, pentru liberarea căreia a dat o luptă vrednică de laudă, şi-a rupt singură lanţurile de pe mâni, d. Nour îşi petrecea în linişte zilele la Iaşii inundaţi de Ruşi, dând lecţii de limba rusească ofiţerilor români şi boierilor cari se pregăteau de pribegie, şi redactând revista *„Răsăritul"*, în care publica traduceri din literatura rusească, căutând să îndrepte opinia publică spre acel Orient, cu a cărui barbarie speriase ani dearândul lumea românească. La un moment dat, după ce armatele române cuprinseseră întreagă Basarabia, d. Nour publica în revista *Chemarea* dela Iaşi, următoarele enormităţi, care reoglindesc mai fidel decât orice mentalitatea cel puţin bizară a revoluţionarilor de marcă rusească. Vorbind despre anarhia care bântuia în Rusia, spre care totuş ne îndrepta prin *Răsăritul,* d. Al. Nour scria:

„Chiar în Basarabia, cu toate forţele ei militare în regenerare, s'a şi infectat de veninul

[1] *Pantelimon Halippa,* vicepreşedinte al Sfatului Ţării: Chestii basarabene, în revista *Moldova* dela Iaşi, Nr. 4 (1 Aprilie 1918).

acesta (al anarhiei). Armatele neamului, pornite acolo, să fie asigurate contra molimei... *Poporul şi oşteanul român să nu calce mult timp pe loc în ţara dintre Prut şi Nistru, crescută 100 de ani într'o mentalitate şi cultură cu totul altele... educată prin anul expirat, de apucături străine nouă.* Ah! ce farsă joacă istoria, cu ţara mea natală! Independenţa iluzorie, republica fără stat, exproprierea moşiilor, nimicind agricultura, directoriatul-minister improvizat, pogromuri, distrugere, introducere de trupe „străine", perspectiva furiei maximaliste... şi ce mizerii catastrofale s'au mai abătut pe capul mutei şi necunoscutei Transnistriane!

In fine, să nu călcăm mult pe loc în Basarabia!...

Peste Nistru se întinde câmpul viitoarei, apropiatei acţiuni pentru noi"... Ba şi mai departe... „Să întindem spre Nipru, dincolo de care ne întinde mâna Donul şi elementele sănătoase ale Rusiei Centrale... Ar fi o expediţie, marşuri pline de avânt. Spre ieşire. Spre unire cu Răsăritul neamului, până la Bugul cel Albastru".

Aşa dară, armata română să plece cât mai curând din Basarabiia „crescută 100 de ani într'o mentalitate şi cultură cu totul altele",— s'o lase în braţele Rusiei bântuite de anarhie şi să meargă spre Nipru... spre Don !

V.

Deosebit de interesantă este atitudinea căpeteniei revoluţionarilor basarabeni, a d-lui C. Stere, care, contrar cuvântului dat, că în momentul când factorii răspunzători ai ţării îşi vor spune cuvântul lor, el va face abstracţie dela părerile lui personale şi-şi va îndeplini întreaga datorie faţă de ţară, a rămas la Bu-

[1] După „România Nouă", Chişinău 10 Februarie 1918.

cureşti supt ocupaţia germană, şi a scos gazeta politică *Lumina,* despre care am vorbit şi la alt loc.

In gazeta d-sale, d. C. Stere vorbia cu predilecţie despre stările din Rusia revoluţionară şi, în mod firesc, se oprea adeseori şi la chestiunea basarabeană, pe care o judeca acum cu o patimă şi mai oarbă, decât înainte de intrarea României în războiu, fără să se gândească câtuş de puţin că s'ar fi putut ca lucrurile în realitate să fie şi altfel, de cum se resfrâng în mintea d-sale.

Convins în mod absolut — căci aşa se explică fanatismul revoluţionarilor — că Basarabia trebuia să se desvolte dela începutul revoluţiei ruseşti, după prevederile d-sale dela 1906 şi că, lipsită acum de concursul d-sale, ea şi-a compromis întreg viitorul, din cauza României care s'a înhămat la interesele Rusiei, d. Stere scria, la 20 Ianuarie 1918, cu patru zile înainte de declararea independenţei totale şi definitive a Basarabiei:

> *„De altfel Basarabia nici nu poate rămânea răzleţită. Prin forţa lucrurilor,* nu numai că nu poate îndrăzni guvernul din Iaşi să râvnească la Basarabia, dar armata românească va fi de sigur (!) blăstămată să-şi verse sângele pentru ca Basarabia „independentă fără voie" (!) să intre cu deasila în federaţiunea ucraineană sau căzăcească" (!) [1].

Şi, drept concluzie,— sentenţios şi infailibil:

> „Din generaţie în generaţie, câtă vreme va mai fi un suflet românesc pe pământ, şi câtă vreme în secole (!) un alt prilej mai fericit nu va mai avea neamul acesta, noi ceştia „fruntaşii" şi „conducătorii" din ceasul de hotărîre, va trebui să ne purtăm blăstămul".

La câteva zile după intrarea armatei române în Chi-

[1] C. Stere: *Marele războiu şi politica României,* Bucureşti, 1918, p. 908.

şinău, d. Stere scria în gazeta sa dela Bucureşti, aceste rânduri:

„De fapt, armata românească a trecut Prutul şi s'a îndreptat spre Chişinău, nu pentru realizarea revendicărilor naţionale româneşti, ci numai ca un factor al războiului civil din Rusia"(!) ...„Campania românească din Basarabia nu are, în fond [1], caracterul unei acţiuni de stat, ci se înfăţişează ca o participare a trupelor române la luptele dintre diferitele partide revoluţionare din Rusia" (111).

Şi ca încheiere:

„Dacă, ***la vreme,*** nu se vor găsi alţii, cari să întărească drapelul românesc pe zidurile Chişinăului, întreg epizodul nu va rămânea decât o dureroasă amintire a încă unei ***posibilităţi pierdute".***

Cine erau acei „alţii", — o spune autorul la pag. 393 a cărţii sale, — erau ***Puterile Centrale,*** pe cari d. A. Frunză le identificăse cu Dumnezeul Românilor.

VI.

In realitate nu era nici o nevoe de Puterile Centrale pentru ca marea cauză a Basarabiei să se apropie de deslegarea ei firească. Basarabenii înşişi, deşteptaţi odată prin cultură, prin ajutorul armatei române şi a fraţilor lor de pretutindenea, şi-au găsit singuri cărarea. Anexele acestei cărţi dovedesc mai bine decât orice, că Moldovenii lepădând ideile socialist-revoluţionare ruseşti, şi îmbrăţişând ideea naţională românească, şi-au găsit calea cea bună, dela care nimeni nu-i mai putea întoarce.

In luna Martie adunările generale ale Zemstvelor din ţinutul Bălţilor şi al Orheiului ajunseseră aşa departe, în cât, fără să mai aştepte cuvântul Sfatului

[1] *In formă* n'avea acest caracter de stat, dar *în fond,* da, îl avea. Acesta era singurul ei caracter. — O. G.

Ţării, au hotărît cu unanimitate şi cu însufleţire, unirea cu România liberă.

Inceputul acesta avea să fie dus dela sine înainte până la deplină înfăptuire a unirii de bună voie a întregei Basarabii.

Dar, în evoluţia firească a procesului la un moment dat a intervenit un moment neaşteptat.

VII.

Când, la 5 Martie 1918, Regele Ferdinand, în faţa situaţiei grele a României, s'a văzut nevoit să dimită din fruntea acesteia guvernul Averescu şi să dea cârma unei persoane agreate de inamicul, care ne ţinea supt călcâi trei sferturi din pământul ţării,—d. C. Stere a aflat momentul potrivit pentru a ruga Puterile Centrale să se milostivească a întări ele drapelul românesc pe zidurile Chişinăului. După demersurile d-sale făcute de comun acord cu guvernul Marghiloman, Puterile din chestiune au aprobat ca d. Stere să poată merge în Basarabia şi, în schimbul Ardealului, a Bucovinei, a Banatului, a Dobrogei şi a unei părţi din pământul României vechi, pe cari apropiata „pace dela Bucureşti" avea să le ia „pentru totdeauna", să poată anexa, supt o formă convenabilă şi localnicilor, Basarabia la România slăbită şi îngenunchiată.

Sosit la Chişinău în ziua de 24 Martie,— cu trei zile înainte de declararea Unirii — d. Stere, care nici idee n'avea despre adevărata stare sufletească a Basarabiei, —stare, care, de altfel nici nu-l interesa, de oarece d-sa îşi avea ideile d-sale gata, de ani şi de decenii întregi, în afară de orice influenţă a cuiva,— s'a simţit din prima clipă nu în rolul unui înţelept îndrumător al sufletelor fraţilor săi moldoveni, ci în acela de revoluţionar, venit să „distrugă Bastiliile" şi să proclame, el, cel dintâi, „drepturile omului". La banchetul pe care i l-a oferit Sfatul Ţării încă în seara de 24 Martie d. Stere a accentuat în repetite rânduri calitatea d-sale de ***revoluţionar,*** şi numai aceasta, zicând privitor la Basarabia:

„Acum Basarabia e liberă! Prin ostenelile, prin puterile tutulor, ea trebuie să-şi refacă viaţa. Basarabia pogromurilor trebuie să fie moartă pentru noi. *Pentru regenerarea Basarabiei este o singură cale: conlucrarea cu toate naţionalităţile*“ [1].

Câtă depărtare dela realitatea nouă, pe care Basarabia şi-o crease prin *conlucrarea cu Românismul de pretutindenea* pe teren cultural şi *politic*,— până la lozinca revoluţionarului sosit proaspăt dela Bucureştii nemţeşti, pentru a da Basarabiei nu Moldovenilor, ci tuturor Basarabenilor aduşi de vânturi!

Un deputat basarabean, d. *R. Cijevschi,* care fusese predestinat de soartă să prezideze în Octomvrie 1917, congresul soldaţilor moldoveni în care s'a votat autonomia Basarabiei, şi-a luat îndrăzneala să spuie în faţa marelui revoluţionar un discurs, care pleca dela noua stare sufletească a intelectualităţii basarabene, creată în anul din urmă. Redăm acest discurs întocmai precum îl găsim în gazeta „Sfatul Ţării”:

> „Revoluţia rusească m'a încredinţat că viaţa de stat trebuie clădită pe simţimântul naţional şi nu pe ideea de stat rusească.
>
> Numai prin cultura naţională, numai prin viaţa naţională putem atinge cele mai înalte idealuri ale omenirei.
>
> Când noi vom primi bunuri din izvoarele adevărate ale culturii noastre de peste Prut, nimenea nu trebue să se teamă de şovinismul nostru”[1].

D. C Stere, răspunzând d-lui Cijevschi zice că: „nu este cultură internaţională. Cultura franceză, engleză şi germană sunt naţionale — sunt internaţionale întrucât comorile acestor culturi slujesc lumii întregi. Dar ideea culturii internaţionale este o idee abstractă.

Republica rusească nu s'a aprins, ca să nu producă nimic. Mai sunt faze, mai sunt suferinţe. Nu s'a isprăvit. Ca o faptă de adevărat revoluţionar este

[1] Gazeta „Sfatul Ţării“ (ediţia românească), 30 Martie 1918.

şi chemarea d-lui Cjevschi la înfrăţire, la dragoste între neamurile Basarabiei" [1].

Aşa dară, d. Stere nu vrea să ia act de direcţia naţionalistă a intelectualităţii basarabene, care vrea să se hrănească din isvoarele adevărate ale culturii *noastre* de peste Prut, ci-i atrage atenţia tânărului naţionalist asupra Republicii ruseşti, care nu s'a aprins ca să nu producă nimic, şi dela care va trebui probabil, să ne mai inspirăm,— cel puţin!

VIII.

După astfel de antecedente şi cu anumite „argumente", d. Stere îi convinse pe Moldoveni — şi numai pe ei — că trebue să facă Unirea cu România,— altfel îi anexează Ucraina. Dar argumentul cu Ucraina fu pur şi simplu inventat, pentru scopuri adhoc, căci, după cum reiese din ştirea pe care o dăm mai jos după „Frankfurter Zeitung", n'avea nicio intenţie serioasă de o astfel de natură.

Iată în adevăr ştirea dată de numitul ziar:

> „Din partea guvernului ucrainean nu s'a primit la Berlin nici o protestare oficială în potriva alipirei Basarabiei la România. Reprezintanţii ucraineni au împărtăşit acest punct de vedere, declarând chiar în cursul tratativelor de la Brest-Litovsc, că Basarabia nu face parte din teritorul Ucrainei.
>
> Guvernul ucrainean încă s'a interesat la ambasadorul german din Chiev de chestiunea alipirei Basarabiei la România. Baronul Schwarzenstein a răspuns că această chestiune priveşte numai Basarabia sau România, nu şi pe Germania. Delegaţii Puterilor Centrale au făcut cunoscut României la Bucureşti că nu se împotrivesc unei alipiri a Basarabiei la România, dar nici n'au contribuit cu nimic la unire" [2].

[1] Gazeta „Sfatul Ţării", 31 Martie 1918.
[2] „România Nouă", 14 Aprilie 1918.

Motivul invocat de d. C. Stere cu tendința de expansiune până la Prut a Ucrainei, mai fusese pus în circulație în câteva rânduri, dar totdeauna Basarabia a fost în stare să-l înlăture, grație împrejurării fericite, că dincolo de Nistru, în Ucraina, avem și noi un număr aproximativ de o jumătate milion de Moldoveni, a căror anexare n'a fost cerută, tocmai pentru a nu da Ucrainei motiv de a dori și ea să anexeze vreo parte a Basarabiei, eventual chiar întreagă provincia. Dacă Basarabia a fost în stare să respingă tendințele de anexare ale Ucrainei, într'o vreme când ea era încă la discreția armatei rusești, oare acum, când ea era păzită de armata română, mai putea fi vorba în mod serios de o primejdie de peste Nistru, care să explice necesitatea forțării actului Unirii Basarabiei? Parcă, dacă Ucraina ar fi vrut cu orice preț să se întindă până la Prut, s'ar fi simțit împiedecată de un act al Sfatului Țării?

Răzimat pe acest argument și ajutat de marea putere de persuasiune, pe care o posedă, d. Stere izbuti în timp de două zile să determine pe deputații moldoveni ai Sfatului Țării să voteze Unirea, care de altfel avea destule rădăcini în sufletul lor. Astfel, ziua de 27 Martie (9 Aprilie) 1918, deveni o zi de sărbătoare pentru provincia de peste Prut, care se declară unită pe veci cu „mama" ei, România — menținându-și însă un fel de autonomie locală.

IX.

Totuș, sufletul popular al Basarabiei nu voi să interpreteze marele act, ca o simplă unire cu o parte a Românismului; el ținea să-l privească ca o parte din măreața epopee a reîntregirii neamului românesc de pretutindeni, și în ciuda revoluționarului cu brevet de la Nemți, el se manifestă prin gura câtorva deputați, ale căror cuvinte este bine să fie reamintite.

In ședința Sfatului Țării, în care s'a votat Unirea, secretarul acelui Sfat, deputatul *Ion Buzdugan* spunea:

„Noi trebue să arătăm lumii întregi că vrem să fim uniţi nu numai cu mama noastră România, ci şi cu fraţii noştri de peste Carpaţi, din Transilvania şi Bucovina... Noi trebue să strigăm în lumea întreagă că vrem unirea cu fraţii noştri de pretutindenea" [1].

Tot astfel spunea şi arhimandritul Gurie, arhiepiscopul de astăzi:

„Dea Dumnezeu ca unirea votată de noi să aducă în curând şi unirea sorei noastre Transilvania, să înteemeiem cu toţii o Românie mare şi frumoasă" [2].

X.

Totuş, d. Stere prezintă actul Unirii, ca o simplă faptă de milă a Puterilor Centrale. In gazetele filogermane dela Bucureşti, d-sa, dimpreună cu colaboratorii d-sale, prezintau astfel marele act:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Nu s'a repetat îndeajuns adevărul, care va fi mâne în probele evidente ale Istoriei: ***Basarabia a revenit supt steagul liber al României mulţumită tratativelor dela Bucureşti.*** Votul de la Chişinău al Sfatului Ţării a avut să consacre ceeace se *făcuse* cu putinţă prin acţiunea diplomatică a ***oamenilor, cari primiră puterea în ora, când totul era pierdut***" [3].

Unirea Basarabiei devenia astfel dintr'o mare chestiune naţională, un titlu de glorie pentru oamenii, pe cari opinia publică a ţării îi condamnase, şi cari au îmbrăţişat şi de astădată Basarabia exclusiv din ambiţia personală de a putea spune, că politica lor, şi nu a poporului român a fost cea adevărată.

[1] „România Nouă, 29 Martie 1918.
[2] Id. 28 Martie 1918. Vezi şi pag. 254 din acest volum.
[3] *Steagul* (ziarul lui Al. Marghiloman) din Bucureşti, reprodus după *România Nouă*, Nr. 89.

XI.

Dar,— ceeace este tot atât de interesant de ştiut — d. Stere nu venise la Chişinău numai ca un revoluţionar basarabean, de factură rusească—şi, precum se pare, ca şi d. Nour, al său, încă şi acum de o orientaţie rusească, — ci el venise şi ca un pontifex maximus al revoluţiei generale româneşti. Ce gândia d. Stere, care la Bucureşti scria în gazeta sa aceleaşi lucruri, ca şi „naţionalist-revoluţionarul" I. Cătărău,— cerând adecă detronarea Regelui Ferdinand—, aceasta o putem deduce, în parte, din discursul pe care d-sa l-a ţinut la 27 Martie în şedinţa Sfatului Ţării cu prilejul votării Unirii. Discursul acesta, atât de răspicat revoluţionar, în cât însăş censura instituită de Al. Marghiloman, s'a văzut necesitată să-l mutileze, a fost publicat la timpul său, după notele directorului şi ale primredactorului gazetei „România Nouă", în numărul dela 28 Martie al acesteia. Discursul îl prezintă pe d. Stere în astfel de culori, în cât nici cei mai intimi prieteni ai dânsului n'au avut curajul să-l redea mai târziu, în forma lui autentică. Astfel, d. ***dr. P. Cazacu***,— autorul cărţii ***„Moldova dintre Prut şi Nistru"***, scrisă cu tendinţa de a atribui Unirea, ca un merit personal, d-lui Stere[1],—redă întreg discursul acestuia, după gazeta amintită (pe care totuş n'o citează niciodată), dar într'o formă, pe care nu vrem s'o caracterizăm, ci o lăsăm la aprecierea cetitorului obiectiv. Iată discursul d-lui Stere, mai întâi cum îl redă d. dr. Cazacu (pag. 318) şi, paralel, aşa cum l-a rostit autorul lui şi cum se găseşte publicat în *România Nouă*:

[1] În toastul pe care d. dr. Cazacu l-a ţinut la banchetul din 29 Martie 1918, dat de d. Stere deputaţilor din Sfatul Ţării, d-sa a spus următoarele: „Unica revoluţie ce s'a putut face în Basarabia a fost Unirea. A fost un act revoluţionar, dar naţional. *Cei doi factori cari au contribuit la înfăptuire sunt: d. Stere şi armata Română*". (Cf. Sfatul Ţării, 3 Aprilie 1918).

Discursul d-lui C. Stere, redat de Dr. P. Cazacu, după „România Nouă".

Suntem chemați astăzi să luăm o hotărîre istorică, pentru care ne trebue cuget și conștiință curată. In viața oamenilor, ca și a popoarelor, nu sunt multe clipe ca acestea. Voința de fier a istoriei a pus pe umerii D.-voastră o răspundere, pe care n'o puteți înlatura. Nimeni altul decât D-voastră nu poate și n'are dreptul de a vorbi în numele Basarabiei.

Suntem chemați la aceasta de acel proces elementar, care sfărîmă Bastiliile și creează o viață nouă.

Ați aprins aici o făclie, care a ars toate pergamentele feudale, care a nimicit toate privilegiile de castă rămânând un popor, care se întemeiază numai pe ogor și pe munca intelectuală.

Astăzi noi decretăm drepturile poporului suveran.

Acelaș discurs, în originalul din România Nouă.

Suntem chemați să luăm astăzi o hotărîre istorică, pentru care ne trebue cuget și conștiință curată.

Voința de fier a istoriei a pus pe umerii D-voastră o răspundere, pe care n'o puteți înlătura. Nimeni altul, de cât D-voastră poate și are dreptul de a vorbi în numele Basarabiei.

Noi suntem chemați aici, în acel proces elementar, care sfarmă Bastiliile și formează o viață nouă.

Revoluția ne-a adus aici și tot noi vom face revoluția pentru interesele neamului r o m â n e s c [.] [1]).

Ați aprins aici o făclie care a ars toate pergamentele feudale, care a nimicit toate privilegiile de castă, rămânând un popor, care se întemeiază numai pe ogor și pe munca intelectuală

Dumneavoastra trebue să duceți făclia și dincolo, pentru dărâmarea [] [2]) și a nedreptăților, ca să fiți apărătorii întregului neam românesc în cea mai grea clipă a istoriei sale.

Astăzi noi decretăm drepturile poporului suveran, drepturile revoluției pentru [] [3]) Românii.

[1]) Censura a șters cuvintele: *și de peste Prut.* Aceste cuvinte au fost urmate de «aplause viforoase».

[2]) Censura a șters cuvântul: *tiraniei.*

[3]) Șters de Censură: *toți*

XII.

Ce păcat neiertat, că măreţul act al Unirei Basarabiei, — act drept şi sfânt— a trebuit să aibă la baza lui şi o astfel de contribuţie, ca cea evidenţiată în ultimele pagini ale acestei cărţi, şi care contrastează în mod dureros cu toate actele mari petrecute până aci în istoria recentă a provinciei de peste Prut. In adevăr, caracterul ofensiv-revoluţionar imprimat de d. Stere acestui mare act e în contrazicere cu tot ce l-a precedat, începând dela proclamarea autonomiei şi până la aceea a independenţei. Toate acele acte, cari au avut loc în împrejurări mult mai grele decât Unirea, s'au desfăşurat într'o atmosferă de desăvârşită frăţietate şi naţionalism curat şi toate au fost pecetluite de unanimitatea participanţilor, fără presiuni şi fără frecări. De fiecare dată, hotărîrile s'au luat prin prisma comunităţii sufleteşti cu restul românismului şi în special cu Ardealul, spre care simpatia Basarabenilor s'a îndreptat cu toată puterea şi duioşia, din momentul în care au aflat că el este însuş leagănul lor. Şi totdeauna acele acte au avut şi asentimentul unanim al celorlalte naţionalităţi conlocuitoare, cari, prin aceasta dădeau dovada că recunosc superioritatea elementului autohton şi vor să trăiască cu el în pace şi bună înţelegere.

Ce ar fi putut fi, după antecedentele lui, marele act al Unirii, dacă el s'ar fi făcut dela sine, la timpul său, neinfluenţat de ambiţiile unor oameni mânaţi exclusiv de orgolii personale?

XIII.

Dar, să cercetăm: ce a adus acest act, astfel îndeplinit, pe seama Basarabiei şi a Românismului?

A adus el o nouă şi sănătoasă îndrumare a provinciei unite sau a ţării întregi, — a strâns el mai tare legăturile de dragoste între părţile unite,— a adus el mai multă încredere reciprocă în suflete,— a adus el o consolidare internă a Basarabiei, pe teren cultural şi economic, sau a adus relaţii mai normale cu vecinii de peste Nistru?

Cercetarea obiectivă a lucrurilor ne dovedeşte că Unirea Basarabiei a avut ca primă urmare slăbirea admirabilei uniri sufleteşti, care se înjghebase în cursul ultimului an, între Basarabeni şi între Românii din celelalte provincii. Prin actul dela 27 Martie, Basarabia se văzu deodată aruncată dela ideea unirii tuturor Românilor,— idee care le devenise atât de scumpă Moldovenilor,—la ideea unirii cu Regatul român, pe care Ruşii şi revoluţionarii basarabeni se îngrijiră printr'o propagandă de decenii întregi, să li-l facă urgisit.

Cele dintâi măsuri pe care le luă după declararea Unirii, d. C. Stere, devenit preşedintele Sfatului Ţării, fură acelea privitoare la destrămarea organizaţiei unioniştilor dela *România Nouă*. In scurtă vreme, tinerii basarabeni cari reprezintau în comitetul de conducere a gazetei, studenţimea, fură siliţi să se retragă din rândurile tovarăşilor lor de idei. In acelaş timp începu opera de adevărată persecuţie a Ardelenilor aflători în situaţii importante în Chişinău. Cu prilejul retragerii lor dela conducerea „României Noua", tinerii basarabeni, într'o scrisoare adresată directorului acesteia, spun răspicat că „toate semnele arată că se face o propagandă contra Ardelenilor" [1], că ei vor fi prigoniţi şi boicotaţi, pe motiv că „nu ştiu împrejurările de aici, aşa cum le ştiu cei din Regat". Tinerii adăogau convingerea lor că „mai degrabă pot ei (Ardelenii) să ne înţeleagă, decât cei din Regat", şi-şi ridicau glasul, spunând: „Se poate face orice politică în România veche, dar politicianismul acesta nu trebue să pătrundă în Basarabia, şi nu vom permite să pătrundă... Aşa vorbeşte toată lumea de aici, care ştie cine sunt Ardelenii şi cine politicianii români, precum le ştie preţul şi al unora şi al altora".

„Unirea" a adus deci în loc de sporirea dragostei între fraţi, politicianismul sectar al vechiului Regat, de care, cu drept cuvânt aveau să se teamă Basarabenii. Importul acestui articol nedorit a produs o profundă

[1] Vezi p. 306 a volumului prezent.

tulburare în sufletul basarabean,— ceeace se poate vedea din nenumărate pagini ale anexelor cărţii prezente [1].

XIV.

Cu totul altfel ar fi evoluat lucrurile în Basarabia, dacă Unirea nu ar fi fost forţată, şi dacă ea s'ar fi făcut dela sine, în toamna anului 1918, deodată cu aceea a Ardealului şi a Bucovinei, într'o atmosferă de românism integral biruitor. Având scutul armatei române, Basarabia, îndrumată prin cultura naţională şi prin ideia unirii tuturor Românilor, ajutată de oameni pătrunşi de simţământul sfânt al dragostei de neam,— în timpul celor opt luni (Martie-Noemvrie 1918) de desvoltare favorabilă, ca cea de până aci, s'ar fi înzdrăvenit aşa de bine, încât n'ar mai fi putut cădea jertfă nici ambiţiilor unora, nici otrăvurilor altora.

In adevăr, cu câteva zile abia înainte de Unire, Basarabiei i se deschideau, în acest sens, nişte perspective deadreptul miraculoase: peste o mie de intelectuali ardeleni şi bucovineni se oferiseră să intre în serviciul ei, în vederea întemeierii solide a vieţii ei de stat. Erau foştii ofiţeri în regimentele de voluntari, cari veniseră din Rusia pe frontul românesc, spre a lupta pentru liberarea ţărilor lor, şi cari, după desfiinţarea regimentelor lor prin guvernul Marghiloman, ajunseseră fără nici o ocupaţiune. Intre aceştia erau zeci de preoţi, profesori, advocaţi, ingineri, medici, studenţi, învăţători, negustori etc., cari toţi erau dornici să-şi dedice timpul şi energia lor pentru consolidarea Românismului în Basarabia, dacă în alt loc nu li-o mai îngăduia, pentru moment, soarta.

Iată cum prezintă acest caz „România Nouă":

> *Delegaţia Ardelenilor şi Bucovinenilor la primul-ministru al Basarabiei.*— Eri, Miercuri, s'a prezintat la primul ministru al Basarabiei, o de-

[1] Vezi pg. 267, 282, 332, 357, 364.

legaţie de patru Ardeleni şi Bucovineni (poetul Octavian Goga, căpitanul Octavian Tăslăuanu, Onisifor Ghibu, directorul „României Nouă", şi dr. Iancu Nistor, profesor la Universitatea din Odesa) pentru a aduce la cunoştinţa guvernului Republicei, că un număr mare de vre-o mie de intelectuali ardeleni şi bucovineni, cari nu se mai pot întoarce deocamdată în ţara lor până după pacea generală, ar dori să se aşeze în Basarabia, pentru a sluji aici marile interese ale culturii naţionale.

Delegaţia a fost primită cu multă dragoste de d. prim-ministru, care şi-a arătat bucuria, că tânăra ţară moldovenească dintre Prut şi Nistru, poate fi ajutată în aceste împrejurări grele, de fraţii din Transilvania şi Bucovina. D-sa a pus totodată în vedere delegaţiei, că despre chestiunea aceasta va raporta Sfatului miniştrilor, care va lua toate măsurile cu putinţă". [1].

Evenimentele s'au precipitat cu atâta iuţeală, —căci la şase zile după aceasta a sosit la Chişinău d. Stere,— încât guvernul Republicei moldoveneşti n'a mai avut posibilitatea să rezolve această chestiune, care ar fi putut aduce atâta folos tinerei Basarabii lipsite de lucrători preparaţi în diferitele ramuri ale vieţii publice naţionale. D. Stere s'a opus categoric ca Ardelenii, cari nu erau „revoluţionari" ca d-sa, să fie primiţi în Basarabia, şi astfel aceasta a rămas pe mâna cinovnicilor de odinioară şi a agreaţilor noilor puternici ai zilei.

Apreciind acest moment în legătură cu întreaga situaţie a Basarabiei, d. *C. Argetoianu* scria următoarele cuvinte în gazeta *Indreptarea* dela Iaşi:

„O unire, fie ea şi o reîntregire, nu se face printr'un simplu decret şi printr'o proclamaţie. Pe lângă partea materială mai e şi partea morală, şi fără o închegare sufletească nu poate

[1] *România Nouă*, 16 Martie 1918.

fi adevărată unire. Laturea sentimentală a problemei merită o băgare de seamă cu atât mai mare, cu cât Unirea nu rupea pentru Basarabia lanţurile apăsătorului regim ţarist, ci urma bruse năzuinţele mulţimei către Canaanul făgăduinţelor revoluţiei ruseşti. Bolşevismul, care începuse să pătrundă de-a binele prin ţărănimea basarabeană şi izbutise să-i întunece întru câtva conştiinţa legăturilor de neam, nu putea fi înlocuit decât printr'un naţionalism luminat, pentru care trebuiau găsiţi imediat propovăduitori pricepuţi.

Ii aveam la îndemână: erau Ardelenii rămaşi printre noi în aşteptarea îndeplinirilor zilei de mâine,— erau toţi Românii de peste munţi, veniţi cu miile, din Rusia la noi, vara trecută, să ne ajute în ceasurile de grea cumpănă. Plini de vlagă şi de iubire de neam, cunoscând rostul traiului ţărănesc dincolo de Prut, ce admirabili agenţi de legătură sufletească ar fi putut fi ei, împrăştiaţi prin toate unghiurile Basarabiei. Printre dânşii erau mai bine de 800 învăţători, preoţi şi intelectuali hârşiţi la şcoala luptelor naţionale din Ardeal, admirabili îndrumători pentru popor şi singurii semănători posibili de idei şi de simţiri pe un teren atât de puţin preparat. Intrebuinţarea Ardelenilor peste Prut era nu numai indispensabilă pentru unirea noastră cu Basarabia, mai era încă pentru noi o datorie naţională să nu uităm nici un moment, că toţi aceşti oameni n'au venit la noi să întindă mâna ca cerşetori.

Păcatul cel mare care s'a săvârşit, e că, în locul lor s'a trimis un fel de proconsul posomorât şi boreal (d. C. Stere), care trebuia să schimbe totul printr'o simplă lovitură de baghetă şi să deştepte, ca în poveste, Domniţa adormită. Pronconsulul posomorît şi boreal nu numai că n'a chemat pe Ardeleni să-şi îndeplinească mi-

siunea pentru care parcă din adins îi mânase Dumnezeu în spre noi, dar încă a îzgonit ca pe nişte Farisei din templu, pe cei câţiva cărturari ardeleni, cari din propria lor iniţiativă lucrau cu succes printre fraţii noştri rătăciţi"[1].

XV.

In vreme ce d. Stere se comporta astfel faţă de Ardelenii, cari aduseră în viaţa politică a Basarabiei revoluţionare, ideea naţională integral-românească, d-sa făcea toate sforţările pentru a altoi în viaţa aceleia ideile favorabile Puterilor Centrale şi pentru a asigura aci toate interesele acestora. Astfel, în vreme ce pe Moldoveni îi abătea tot mai mult dinspre ideea naţională, spre ţărănismul internaţional, d-sa se ocupa cu o adevărată solicitudine de interesele naţionale ale coloniştilor germani din sudul provinciei.

Iată ce citim în această ordine de idei, în *România Nouă* din 23 Iunie 1918:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„In Reichstagul din Berlin se discută un proiect relativ la coloniile de Nemţi din Basarabia, prin care să li se dea autonomie. De oarece ei sunt risipiţi în mai multe judeţe, e vorba să se facă exproprieri între Moldoveni, ca Nemţii să fie grupaţi laolaltă, formând un teritoriu naţional. ***Coloniştii autonomi vor fi puşi supt protectoratul Germaniei.***

Kühlmann a declarat în Parlament că acest proiect a întâmpinat cea mai bună primire din partea lui Marghiloman.

Aflăm că ***în satele acestor colonişti a şi venit oaste nemţească.***

Acelaş proiect pentru Nemţii din Ucraina, a

[1] *C. Argetoianu*, în ziarul „Îndreptarea", Iaşi 13 Iulie 1918. — *Restul articolului a fost tăiat de censură.*

fost respins de guvernul german, de teama reacţiunei Ucrainenilor" [1].

Epizodul acesta explică mai limpede decât orice altceva mobilul adevărat al stăruinţelor d-lui Stere pentru Unirea Basarabiei...

XVI.

Paralel cu aceste măsuri, d. Stere se îngriji ca Basarabia să fie inundată de presa filogermană dela Bucureşti şi Iaşi: *Lumina, Steagul, Gazeta Bucureştilor, Momentul* şi *Iaşul.* Această hrană i se oferia intelectualului basarabean, obişnuit cu marea presă rusească serioasă şi cu presa românească pe care pribegi din toate ţările o întemeiaseră la Chişinău. Noua presă trezi în cetitori un tot mai pronunţat resentiment faţă de vechiul Regat şi faţă de Românism. Scriitorul *Nichifor Crainic* care a vizitat în vara anului 1918 Chişinăul, reproducea în *Neamul românesc* din Iaşi o convorbire avută cu intelectualii basarabeni despre presa românească, Aceşti intelectuali i-au spus d-lui Crainic că „gazetele româneşti, i-a dezamăgit". Aici cenzura dela Iaşi a şters câteva rânduri, după cari urmează:

„Această imundă spumegare (ei) o socotesc ca produsul unui spirit venal, fără nici o convingere. Li-ar plăcea ziaristul-conştiinţă, ziaristul-luptă, ziaristul-jertfă, la picioarele unei idei mântuitoare. Pentru respectul sănătăţii lor sufleteşti, ziarele noastre uşuratece, ca nişte femei pierdute, ar trebui interzise în Basarabia.

Acestea sunt păreri autentice, culese de pe buzele lor.

Dar influenţa noastră nefastă e variată, pătrunderea noastră peste Prut a tîrît după sine, din partea unor oameni incapabili de simţul interesului naţional, sumedenii de păcate ce se în-

[1] Ultimele două aliniate au fost şterse de Cenzură, spre a nu alarma pe Moldovenii deprinşi a vedea în d. Stere pe cel mai de seamă fiu al Basarabiei...

tind pretutindeni şi speculează o situaţie nestatornicită" [1].

XVII

Dar, ceeace a fost fatal pentru întreaga desvoltare ulterioară a Basarabiei, a fost concepţia politică pe care a adus-o acolo d. C. Stere şi pe care, mai mult sau mai puţiin, a menţinut-o până astăzi. Vechiul revoluţionar nu şi-a desminţit metodele sale ruseşti din tinereţă; el a redus întreaga activitate publică la o permanentă agitaţie pe chestiuni sociale, uitând cu totul de punctele de vedere naţionale, culturale şi economice. In loc să fi căutat, cu vreme şi fără vreme, să adune la un loc toată suflarea moldovenească din toate straturile societăţii, organizând-o în vederea unei opere comune, patriotice, culturale, economice şi filantropice,— în loc să fi susţinut o metodică operă de luminare a poporului, de emancipare economică şi culturală a lui,— în loc să se fi îngrijit de înfiinţarea unor societăţi cu ramificaţii în toate părţile ţării, în loc să fi făcut cât mai strânse legăturile sufleteşti între Basarabeni şi între Românii din celelalte provincii,— în loc să-i fi învăţat să-şi iubească noua patrie,— „făuritorul Unirii" dela 1918, fu preocupat de un singur gând: să facă din Basarabia o supapă a nemărginitei lui ambiţii.

Astăzi, Basarabia n'are presă românească, nici populară, nici pentru publicul orăşenesc,— ea nici nu suportă în acest punct o comparaţie cu anii 1917-1918, aproape întreaga presă e rusească şi evreească, şi câtă presă românească se mai întâlneşte, e de o violenţă deadreptul revoluţionară sau lipsită de orice valoare şi morală, şi socială şi ştiinţifică.

Dar ceeace-i lipseşte azi mai cu seamă Basarabiei,

[1] *Nichifor Crainic:* Câteva observaţii, în „Neamul românesc" din Iaşi. (Cf. „România Nouă" No. 88).

este dragostea pe care la 1917-18 o avea pentru românism, şi pe care spiritul revoluţonar rusesc susţinut de d. C. Stere nu numai în o mână de tineri fanatici, pe cari îi stăpâneşte, ci şi în massele mari ale poporului, a făcut-o să amorţească deabinele.

XVIII.

Cele opt luni din viaţa Basarabiei autonome în cadrele României (27 Martie-27 Noemvrie 1918,— dela Unirea cu condiţii, până la Unirea fără condiţii), în care se putea face uz de serviciiile celor peste o mie de intelectuali ardeleni şi bucovineni,— n'au fost întrebuinţate în prima linie — după cum am văzut mai sus — pentru consolidarea situaţiei noii provincii.

Greşelile inaugurate după prima Unire au fost continuate şi după a doua, ceeace a făcut pe duşmanii neamului nostru să afirme că România nu e în stare să asigure fericirea Basarabiei şi că aceasta nu este bucuroasă de pasul făcut la 1918.

Oricât de mari şi de regretabile ar fi însă greşelile cari s'au făcut în Basarabia şi a căror vină o poartă în prima linie fiii ei cu mentalitate rusească, — chestiunea Unirii Basarabiei este cu mult mai dreaptă, decât ca astfel de greşeli să o poată clinti din loc. Greşelile vor trece, dară dreptul nostru la pământul strămoşesc, drept recunoscut şi de marele areopag mondial, nu va putea fi înfrânt niciodată.

INCHEIERE

I.

Indiferent de aprecierile cari pot însoţi rolul persoanelor amestecate în evenimentele ce au avut loc în istoria Basarabiei, un fapt este mai presus de discuţie: graţie voinţei exprimate liber de înşişi reprezentanţii fiilor ei, Basarabia face parte, de opt ani încoace, din statul român.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mulţi nu s'au împăcat încă definitiv cu această situaţie, pe care o cred provizorie. Va trebui, poate, să mai treacă un timp oarecare, până când atât vecinii noştri dela Răsărit, cât şi cei de un gând cu ei,— trăitori fie în Basarabia, fie aiurea— să se convingă de dreptatea punctului de vedere românesc şi să recunoască definitiv starea de fapt de astăzi, şi ca stare de drept indiscutabilă.

Şi acest timp nu va putea fi departe. Căci nu numai noi avem nevoie ca în Basarabia să se sălăşluiască liniştea şi mulţumirea, ci şi restul Europei. Dacă, după aproape două mii de ani, ramura răsăriteană a Latinităţii a fost găsită vrednică de areopagul mondial să i se încredinţeze aici la porţile Orientului, între două lumi, o misiune civilizatorie,— interesul internaţional însuş cere ca acestei ramuri să i se asigure, pe lângă dreptul la existenţă, şi posibilitatea de a trăi şi de a lupta pentru a-şi putea împlini acea misiune. Mai ales, după dovezile pe cari, de nouă ani încoace, le oferă imensa Republică a Sovietelor, pentru orice ob-

servator obiectiv este evident că România, punându-şi pieptul stavilă la Nistru în faţa năvalei anarhiei distrugătoare, îndeplineşte un rol de apărător al civilizaţiei europene, şi că, prin urmare, rezolvirea definitivă a chestiunei Basarabiei este o supremă cerinţă şi din punctul de vedere al politicei internaţionale.

II.

In ce priveşte atitudinea Rusiei sovietice în chestiunea Basarabiei, ea este lipsită de orice temeiu, de orice consecvenţă şi chiar de orice sinceritate.

Este lipsită de temeiu, întrucât se ştie că Basarabia a fost până la 1812 parte integrantă a unei ţări româneşti; că la acel an ea a fost anexată de Ruşi în baza aceluiaş „drept", cu care marile Puteri de odinioară au împărţit între ele Regatul polon,— şi că, cu toate încercările ruseşti de a o desnaţionaliza prin colonizări şi printr'o serie întreagă de alte mijloace, ea a rămas până la 1918 românească, ca limbă şi ca suflet. Speranţa Ruşilor de a asimila complet această provincie, era cu totul problematică. Savantul geograf francez *Emmanuel de Martonne* remarcă în acest punct, cu tot dreptul: *„Nu este absolut sigur că evoluţia* (rusificării) *ar fi putut realiza o asimilare completă; că Basarabia, ţară de limbă românească, ar fi fost destinată să devie o ţară de suflet rusesc, cum a devenit Alsacia dintr'o ţară de limbă germanică, o ţară franceză. Franţa s'a purtat altfel în Alsacia: ea n'a ţinut poporul în ignoranţă, ci i-a dat cu mână largă toate libertăţile"*[1].

Atitudinea sovietelor este neconsecventă, întrucât printre lozincele Revoluţiei dela 1917 era şi aceea care preconiza dreptul popoarelor de a-şi determina singure soarta lor *(samoopredleniie).* Basarabia, care avea de partea ei şi dreptul istoric şi dreptul etnic, a făcut uz şi de acest drept al samoopredleniei, afişat de Revoluţia rusească,— drept de care s'au folosit şi Finlanda, Estonia şi Letonia.

[1] *Em. de Martonne:* Le Bessarabie, Paris, 1919, pg. 10.

A inventa ulterior motive pentru un nou *plebiscit,* după ce voinţa Basarabiei a fost exprimată liber de patru ori: la 21 Octombrie, şi la 2 respectiv la 6 Decemvrie 1917, apoi la 24 Ianuarie şi la 27 Martie (9 Aprilie) 1918, — este un nonsens politic, pe care nimenea nu-l poate lua în serios. Oare, la 1812, Basarabia a fost luată de Ruşi în baza vreunui plebiscit al locuitorilor? Oare soarta Basarabiei româneşti trebue s'o hotărască populaţia străină, colonizată de Ruşi, în veacul din urmă, şi nu poporul românesc însuş, care de veacuri constituie nu numai majoritatea populaţiei acestor plaiuri, ci şi populaţia cea mai veche, aborigenă? Căci, în adevăr, după cum, cu drept cuvânt, observă d. *Em. de Martonne:* „In Basarabia, populaţiunea stepei, în loc să se facă cu încetul, prin descălecarea Românilor din munţi şi coline, a fost întreprinsă de guvernul rus, ca o colonizare oficială. Au fost aşezaţi Germani din Polonia şi din Rusia, Bulgari aduşi din câmpiile balcanice şi chiar Ucraineni. Sudul Basarabiei a devenit astfel, cel mai curios mozaic de rasse. In special, au fost favorizaţi Germanii. Li s'au dat. scutite de impozite, cote de câte 20-50 hectare... Un alt element introdus de asemenea de către Ruşi, au fost Evreii. Ei locuesc la oraşe, unde formează adesea-ori majoritatea populaţiei, ca d. e. la Chişinău, Orhei, Bălţi ş. a."[1].

Pe ce bază morală pot pretinde sovietele, ca viitorul Basarabiei să fie hotărît prin aceste populaţiuni venetice, şi nu prin populaţia băştinaşă moldovenească, al cărei cuvânt a fost spus de atâtea ori?

Dacă se poate vorbi despre plebiscit în legătură cu elementul moldovenesc din vechea Rusie, apoi acesta nu poate avea loc decât cu privire la cei peste o jumătate de milion de Moldoveni de dincolo de Nistru. Cât de indiscutabil drept au aceşti fii ai neamului românesc la teritoriul locuit de ei, aceasta se vede din însăş atitudinea sovietelor, cari s'au sim-

[1] *Em. de Martonne*: La Roumanie. Conference faite à la Société de Géographie de Lille. Lille 1920, pg. 16.

ţit îndemnate să creeze acolo cunoscuta *Republică moldovenească.*

Acolo, în această republică, să fie consultată în mod liber voinţa poporului prin plebiscit, dacă Bolşevicii operează în mod cinstit cu acest principiu.

Din parte-ne credem că o astfel de încercare ar duce şi de astădată la aceeaşi manifestare a voinţii Moldovenilor, care a avut loc la 17 Decemvrie 1917, în congresul dela Tiraspol, când ţărănimea de peste Nistru a cerut stăruitor *„soindinirea* (unirea) cu Moldova" (România). *„Să ne soindinim cu fraţii noştri din Moldova"* —spuneau ţăranii prezenţi la acel congres.— *„Oamenii dela ţară sunt trimişi cu aiastă vorbă, să fim cu D-voastră împreună. Cu aiasta ne aşteaptă pe noi la sate" !*[1].

Atitudinea Rusiei sovietice în chestia Basarabiei e lipsită — precum am spus — şi de sinceritate. Altfel n'ar fi explicabile nesfârşitele încercări de a înscena „revoluţii" pe pământul Basarabiei şi de a menţine aci o stare de permanentă tensiune a spiritului.

După ce timp de o sută de ani Ruşii n'au făcut altceva faţă de Basarabia, decât s'o exploateze şi s'o ţie în ignoranţă, astăzi ei, continuă prin toate mijloacele posibile să menţie înlăuntrul ei o stare de nesiguranţă, pe care la un moment dat s'o poată exploata în vederea unei eventuale noi anexări, care ar preface în adevăr problema basarabeană într'o nouă problemă alsaciano-lorenă.

Faţă de astfel de tendinţe agresive, întreaga opinie publică mondială este datoare să se puie în gardă, pentru a termina definitiv cu o chestiune pe cât de gravă, pe atât de simplă, de dreaptă şi de firească.

III.

Dacă, din punctul de vedere al politicei externe, chestiunea Basarabiei se prezintă în aceste condiţiuni de-

[1] *O. Ghibu:* Deşteptarea Moldovenilor de peste Nistru, Chişinău, 1917, pg. 73.

stul de grave, nu este mai puţin adevărat că ea comportă o anumită gravitate şi din punctul de vedere al politicei interne, —gravitate care, departe de a fi cauzată numai de evenimentele petrecute dela 1918 încoace, este un produs firesc al întregei desvoltări a Basarabiei în cursul veacului din urmă...

Indelungata vieţuire a Basarabiei supt Ruşi, fără legătură cu restul Românismului, a creat acolo anumite stări sufleteşti şi sociale deosebite, a căror cunoaştere adevărată reclamă o adâncă pătrundere şi a căror îndrumare cere pe lângă un tact deosebit de fin, şi o perseverenţă neclintită. Analiza îndelungatului proces istoric de peste o sută de ani şi a trecerii dela regimul rusesc la cel românesc,— analiză făcută în paginile precedente,— a căutat să pue în mod documentat în evidenţă acele stări, pentru ca atât cârmuitorii ţării, cât şi singuraticii cetăţeni ai ei, văzându-le, să înţeleagă mai bine nu numai trecutul, ci şi datoria pentru viitor.

Rămas, după 1812, fără conducători proprii, — căci şi boierimea şi preoţimea „moldovenească" îşi fixase ca obiectiv Petrogradul[1], — poporul „moldovenesc" din Basarabia a fost avizat timp de peste un secol, aproape exclusiv la sine însuş, la tradiţia sa simplistă şi la voia Domnului înfăţişată prin strămoşescul aşezământ al Bisericiii. Graţie acestei izolări de restul neamului, Moldovenii în mod fatal au avut în cursul întregului secol de despărţire o desvoltare din ce în ce tot mai diferenţiată de a Românilor din celelalte provinci', până ce în deceniile din urmă au ajuns să

[1] Acest fenomen n'a fost deloc extraordinar şi el nu poate fi explicat ca o dovadă a inferiorităţii Moldovenilor în comparaţie cu Ruşii. În împrejurări analoge, acest proces a avut loc exact în aceleaşi condiţiuni şi în alte ţări. D. *Em. de Martonne* zice în legătură cu acest fenomen: „Condiţiunile acestea erau aceleaşi cu cele cari existau pretutindenea în Europa centrală şi orientală în vremurile când distincţiunile sociale aveau întâietate faţă de cele naţionale, şi când se putea vedea cum se germanizau Cehii, cum se maghiarizau Românii în Ungaria, cum se polonizau Lituanienii, cari se ridicau deasupra masselor" (Le Besarabie, pg. 11.)

nu se mai simtă ca parte organică a românismului. In acest proces de transformare, a jucat un rol deosebit religia, care, cu toată identitatea ei dogmatică cu cea a poporului român de pretutindeni, prezintă profunde deosebiri faţă de aceasta. Pravoslavia rusească, nespus de bogată în formele ei de manifestare, începând dela bisericile pompoase, dela slujbele fastuoase, dela icoanele făcătoare de minuni, dela pelerinagii, dela mulţimea sfinţilor ruşi şi până la „Impăratul", protectorul şi capul văzut al Bisericii—, această pravoslavie a avut o influenţă incomparabil mai hotărîtoare asupra vieţii fraţilor de peste Prut, decât ortodoxia grecească sau românească asupra Românilor din celelalte provincii.

In lipsa unei pături conducătoare naţionale, conştiente de chemarea ei de diriguitoare a destinelor poporului „moldovenesc", aproape singurul factor, care a determinat viaţa acestuia a fost, aşa dară, Religia,— în vreme ce în Vechiul Regaat, în Transilvania şi în Bucovina, în ultimele trei sferturi de veac viaţa a fost determinată în partea cea mai mare de ideea naţională,— cultura'ă, politică şi economică. In vreme ce Românii din celelalte ţări şi-au cheltuit în epoca aceasta de adânci prefaceri aproape întreaga lor energie în lupte pentru o bună organizare a ţării, pentru mărirea acesteia, pentru înaintarea ei pe toate terenele,— Basarabenii au fost preocupaţi exclusiv de grijile momentului, de mântuirea sufletului, de dobândirea păcii creştineşti. In locul unui creştinism militant pus în slujba intereselor de viaţă din această lume, Moldovenii au fost stăpâniţi de un creştinism contemplativ, resemnat, plutind într'o vagă atmosferă de frăţie generală şi de transcendentalism fără înţelegere pentru marile probleme ale vieţei moderne.

Această mentalitate specială explică şi „ignoranţa" şi „imobilitatea", şi „rusificarea" Moldovenilor, de care s'au potenţat necontenit atât încercările revoluţionarilor ruşi, cât şi a celor basarabeni aşezaţi în ţară, precum şi toate silinţele guvernanţilor dela 1918 încoace.

Fără a fi devenit „Români" — ceeace presupunea străbaterea lor de conştiinţa unităţii de neam şi de aceea a unei misiuni înalte în lumea aceasta, precum şi participarea lor efectivă la viaţa naţională, culturală şi economică, şi fără a se fi rusificat, Moldovenii au rămas până în pragul vremurilor noua, ceva intermediar între Români şi Ruşi, socotindu-se şi fiind socotiţi pur şi simplu, Moldoveni sau Basarabeni.

Situaţia aceasta însă trebuia lichidată odată. Trebuia să vie un moment, în care Basarabenii să hotărască definitiv, dacă vor să fie Români, sau vor să se contopească cu totul în marea rusească. Momentul acesta îl îmbie revoluţia dela 1917. Ea oferi Moldovenilor ocazia de a-şi da seama de situaţia lor şi de datoria lor. Desmeticindu-se ca prin minune din ideologia revoluţionară rusească şi ajutaţi de împrejurări prielnice, pe cari nimeni nu le putuse prevedea, ei simţiră deodată, în chip tainic, porunca inimei şi a sângelui lor şi se aruncară cu toată încrederea şi dragostea în braţele fraţilor lor români, hotărâţi să trăiască de aci încolo aceeaşi viaţă cu ei.

IV.

Dar un trecut de o sută de ani, străbătut atât de adânc de influenţe străine, nu se putea lichida dela un moment la altul.

„Unirea în cugete şi în simţiri" avea nevoie de mai mult timp, decât actul pur politic al proclamării ei.

Şi aici trebuie să recunoaştem marea greşală pe care toată lumea a făcut-o faţă de Unirea Basarabiei: nimeni nu şi-a bătut în mod serios capul cu studierea bazelor şi a metodelor celor mai indicate pentru realizarea firească a ei. Dimpotrivă, atât conducătorii localnici, cât şi cei dela Centru, au procedat faţă de Basarabia fără nici o luare în seamă a sufletului ei, a nevoilor ei, a dorinţelor ei, prin ceeace au îndepărtat-o

sufleteşte de ceeace ea, în momentele ei mari, dorise atât de fierbinte.

Oricât de dureroasă ar fi această constatare, ea nu trebuie să ne umple de o îngrijorare peste măsură. Fenomenul acesta nu s'a produs numai în Basarabia, el este aproape identic şi în Alsacia-Lorena, unde marea naţiune franceză n'a izbutit nici ea să creeze o stare normală de lucruri.

Cineva spunea, nu de mult, că puternica împărăţie a Ţarilor n'a izbutit să rusifice Basarabia în curs de un secol, în schimb România a izbutit în câţiva ani de zile.

Oricât de exagerată ar fi această vorbă, pe care o desminte realitatea la fiecare pas — căci, în afară de marile reforme sociale, ca cea agrară şi cea electorală, Basarabia a fost împărtăşiită de o serie de binefaceri de ordin cultural, ca şcoli de toate gradele, în limba poporului, naţionalizarea Bisericii, biblioteci la oraşe şi la sate, societăţi ş. a.,—ea este într'un anumit sens adevărată. De fapt Ruşii n'au răuşit să introducă în massele largi ale Basarabiei spiritul revoluţionar destructiv pe care-l întâlnim în Basarabia dela Unirea ei încoace cu România,— sarcina aceasta a rămas să fie îndeplinită, ce e drept, tot de revoluţionarii ruşi, — supt stăpânirea românească.

In acest sens, procesul ***dela Basarabia rusească la Basarabia românească*** nu numai că nu s'a terminat prin Unirea dela 1918, dar el de abia de aici încolo trebuie să înceapă.

Unirea Basarabiei cu România, compromisă printr'o serie de acte dictate de ambiţii megalomane,— trebuie făcută abia de azi înainte.

V.

Ceeace-i trebuie mai întâi de toate Basarabiei pentru a putea asigura fericirea fiilor ei şi a ţării din care face

parte, este un *examen de conştiinţă al conducătorilor ei.* Acest examen, făcut în deplină sinceritate, le va spune că *drumul bătătorit de opt ani încoace a fost greşit,* şi că, în consecinţă, trebuie să-l abandoneze. Din acest examen vor trebui să iasă noile directive, cari trebuie să determine opera de refacere a Basarabiei.

Noile directive vor trebui să se bazeze pe următoarele cinci idei:

1. Ideologia orientală moştenită dela Ruşi, trebuie înlocuită cu ideologia constructivă a Apusului, care stăpâneşte lumea fără întrerupere de mai bine de două milenii şi jumătate,— cu alte cuvinte: Basarabia trebuie să facă astăzi ceeace vechile Principate române au făcut cu o sută de ani în urmă: să-şi schimbe definitiv orientaţia dinspre Răsărit spre Apus.

Dacă veacuri de-arândul a existat în sânul poporului român de pretutindeni şi, în secolul din urmă în special la Românii basarabeni, o simpatie şi o admiraţie chiar, faţă de împărăţia rusească, aceasta se explică în mare parte prin situaţia noastră naţională precară. Imprăştiaţi supt mai multe stăpâniri străine şi slăbiţi, prin aceasta, în putinţa noastră de afirmare şi de consolidare,— despărţiţi cu totul de popoarele apusene de aceiaşi rasă cu noi, fără a putea beneficia de influenţa culturii lor şi de sprijinul lor,— era firesc să căutăm un sprijin la marea Impărăţie vecină, care ne fascina, printre altele şi prin identitatea religiunii.

Dar, cu vremea ce înainta, noi am ajuns în vârsta de majorat: graţie luptelor pentru unitate şi progres, astăzi formăm un corp naţional unitar şi indivizibil, străbatut de o puternică conştiinţă a fiinţii şi a misiunii noastre, fiind în acelaş timp în legături strânse nu numai cu fraţii noştri latini din Apus, ci cu întreaga lume de acolo, din ideile căreia trăim, în partea cea mai mare.

In acelaş timp, Rusia, prin evenimentele dela 1917 încoace, s'a dovedit potrivnică unei vieţi pe care s'o putem lua ca pildă de urmat; ea a ajuns să fie confinată de aproape întreaga lume, — ceeace, cu toată

identitatea de religie, face ca orientarea noastră spre ea să fie pentru totdeauna imposibilă.

2. Ideea socială, pe care o mână de conducători cu educaţie şi cu mentalitate rusească o agită dela Unire încoace adeseori în forme violente, trebuie să fie înlocuită cu ideea naţională integrală; în cadrele acesteia să se caute realizarea revendicărilor sociale juste.

„Patriotismul şi politica naţională sunt lucruri cari în Rusia trebuesc create de acum încolo", scria în Februarie 1917 ofiţerul francez al cărui memoriu informativ l-am reprodus la pag. CVI ş. u. Aceste cuvinte — mutatis mutandis — trebuie să le reîmprospătăm în memoria tuturor Basarabenilor—indiferent de naţionalitate. Vecinicele cârtiri în contra noii patrii, care i-a ferit de soarta nenorocită a celor de peste Nistru, trebuie să înceteze şi locul lor trebuie să-l ia patriotismul adevărat, fără de care nu se poate dura o viaţă fericită pe seama popoarelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3. Realităţile sufleteşti şi sociale ale Basarabiei trebuesc temeinic cunoscute, în vederea păstrării şi generalizării a ceeace este bun în ele.

4. Stările din Basarabia trebuesc adaptate cu tact, şi cu înţelegere la nevoile generale ale ţării,— fără zguduiri, fără jigniri şi fără uzura zadarnică de timp şi de energie de până acum.

5. Chestiunea Basarabiei trebuie aşezată, peste tot, din nou în cadrele integrale româneşti din anii 1917-1918, din care a scos-o politicianismul care a remorcat-o exclusiv la interesele lui egoiste.

VI.

In cadrele acestor idei credem, că toate problemele basarabene îşi vor găsi justa lor rezolvire, spre mulţumirea atât a Basarabenilor, cât şi a întregii ţări.

Cu o bună îndrumare în acest sens, suntem încredinţaţi că elementul „moldovenesc" din Basarabia, înzestrat dela natură cu daruri mai bogate decât Românii de prin alte regiuni, nu numai că-şi va reveni în fire, dar va ajunge cel mai sănătos şi cel mai preţios component al vieţii naţionale integrale.

Şi astfel se va plini Scriptura, care zice: *Peatra pe care a nesocotit-o Zidítorul, a ajuns peatra din capul unghiului.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Câteva cuvinte despre ANEXELE acestui volum

In paginile ce urmează se publică 186 bucăţi, în versuri şi proză, datorite alor 64 scriitori basarabeni, cari în anii 1917-18, s'au simţit îndemnaţi să-şi aştearnă pe hârtie simţimintele şi gândirile lor în legătură cu marile vremuri de prefacere. 162 din ele au văzut lumina tiparului în gazetele *Ardealul* şi *România Nouă* din Chişinău, conduse de scriitorul acestor rânduri; restul de 24 se publică acum pentru întâia oară, după manuscrisele originale, rămase în păstrarea lui.

Valoarea acestor scrieri este destul de mare nu numai din punct de vedere istoric şi politic, ci şi din acela literar şi cultural.

Ele ne dau dovadă că sufletul poporului basarabean, care a stat o sută de ani înnăduşit de Ruşi şi care dela Unire încoace se zbuciumă necontenit, fără a-şi găsi un punct de sprijin, este un suflet plin de simţiri nobile, de duioşie, de entuziasm, de judecată, — că el este deosebit de bine dotat şi aplecat şi spre cele mai grele chestiuni din orice domeniu al vieţii.

Dacă am face, în baza acestor documente, un studiu comparativ între aptitudinile Basarabenilor şi între acelea ale Românilor din oricare altă provincie, suntem încredinţaţi că rezultatul n'ar fi în defavorul Basarabenilor. Dimpotrivă; nu credem ca vr-o provincie românească să fi fost în stare a arăta zeci de mânuitori ai

condeiului, în materiile cele mai diferite, într'o epocă atât de scurtă, la începutul renaşterii ei naţionale, după o evoluţie atât de primitivă şi după un somn atât de îndelungat. De asemenea, nu se va putea găsi în istoria poporului nostru din celelalte provincii un caz analog, de evoluţie atât de rapidă a ideei naţionale şi de adaptare la o viaţă politică atât de complexă ca aceea pe care şi-au creat-o Basarabenii.

Ei oferă în acelaşi timp şi cea mai admirabilă dovadă de adaptare culturală: în mai puţin de un an de zile ei au învăţat alfabetul latin, care în celelalte provincii a reclamat decenii întregi de frământări,— ei şi-au însuşit cea mai avansată ortografie şi au evoluat pe deoparte dela „limba proastă moldovenească", la limba literară românească, pe de alta dela concepţia pur religioasă a vieţii, la o concepţie aproape pe deantregul modernă, în sens apusean. Şi, ceeace este fără precedent în istoria poporului nostru, ei s'au ridicat până la măreaţa concepţiune a messianismului românesc, politic şi cultural.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anexele noastre, mai au, pe lângă toate acestea şi o valoare politică: ele dovedesc că Unirea Basarabiei, n'a fost făcută supt presiunea baionetelor româneşti, cum afirmă Ruşii, nici graţie înţelepciunii politice a 2-3 indivizi, ci ea a pornit în mod firesc din sufletul popoporului şi a crescut, cum creşte o plantă aşezată în pământ bun, având lumina, căldura şi umezeala necesară. Tocmai de aceea, cu toate greşelile cari s'au făcut necontenit pe contul Basarabiei, unirea ei va rămânea definitivă.

*

Păcat că începutul făcut la 1917-18 de către mulţimea de mânuitori ai condeiului şi de devotaţii lucrători în ogorul naţional, n'a fost continuat în aceeaşi direcţie. Păcat că, din cauza întinderii politicianismului sterp în Basarabia, aceasta a încetat de a mai avea o presă sănătoasă, susţinută cu obolul lor sufletesc de către mulţimea scriitorilor, şi, peste tot, o viaţă naţională străbătută de toate acele idei superioare, cari asigură progresul unui popor.

Să nădăjduim că amintirea vremurilor dela 1917-18, va trezi iarăş la viaţă forţele adormite şi le va pune la lucru, adăogând la cele vechi, şi forţe nouă, spre gloria Basarabiei, a românismului şi a latinităţii.

*

Lăsăm să urmeze mai jos lista celor 64 scriitori, cu arătarea numărului de bucăţi scrise de fiecare:

1. *N. N. Alexandri*	2.[1]
2. *Elena Alistar*	4.
3. *Ion Andronic*	2.
4. *V. I. Apostolachi*	1.
5. *I. Arhip*	1.
6. *P. Archirie*	1.
7. *C. I. Bălan*	1.
8. *T. Bârca*	1.
9. *Şt. Bărcariu*	1.
10. *Vl. Bodi*	1.
11. *A. Bocescu*	1.
12. *Dim. Bogos*	14.
13. *Vlad Bogos*	2.
14. *Teodor Bogos*	1.
15. *Ştefan Bulat*[2]	1.
16. *Ion Buzdugan*	5.
17. *Grigore Cazacliu*	4.
18. *Vlad Cazacliu*	6.
19. *Vlad Chirilov*	2.
20. *Ana Ciaicovschi*	1.
21. *Ştefan Ciobanu*	2.
22. *D. Cireş*	1.
23. *T. Ciubara*	1.
24. *Anastasia Cosciug*	3

[1] Numărul bucăţilor cuprinse în volum.
[2] Român de peste Nistru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25.	*G. Culiac*	1.
26.	*Igumenul Dionisie*	4.
27.	*Elena Dobroşinschi*	16.
28.	*Iustin Frăţiman*	12.
29.	*Iulian Friptul*	1.
30.	*C. Gâdeiu*	1.
31.	*G. Golescu*	1.
32.	*P. Gheorghian*	2.
33.	*Arhimandritul Gurie*	6.
34.	*V. Harea*	15.
35.	*St. Haritonov*	1.
36.	*T. Jireghie*	21.
37.	*T. Ioncu*	1.
38.	*V. Loghinescu*	2.
39.	*G. Mare*	1.
40.	*† Al. Mateevici*	1.
41.	*G. Mâţu*	1.
42.	*M. Minciună*	2.
43.	*V. V. Movileanu*	1.
44.	*A. Muraţa*	7.
45.	*G. Năstase*	1.
46.	*Vera Nicolaeva*	1.
47.	*Un ofiţer moldovan*	2.
48.	*T. Pădurariu*	1.
49.	*V. Parpalac*	1.
50.	*I. Podlesnâi*	1.
51.	*Tudosie Roman*	1.
52.	*I. Poziumschi*	1.
53.	*Ioanichie Roşca*	1.
54.	*Ana Tonu*	1.
55.	*Const. Popescu*	9.
56.	*Georghe Tudor*	8.
57.	*F. Rotariu*	3.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

58. *N. Stadnicov* I.
59. *N. Ţânţar* I.
60. *Sana Vana* I.
61. *I. Zagaevschi* I.
62. *Elena Zaharov* I.
63. *C. Zaharcu* I.
64. *M. Zavatu* I.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANEXE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. ÎN ZILE NEGRE [1].

De ce nu pot striga c'o voce uriaşă,
Că traiul nostru e-o jale, o robie?
De ce'şi bat joc duşmanii de-un popor
Ce o să aibă traiu 'n vecinicie?

Noi toţi zăcem 'n adâncă disperare,
Lipsiţi de fericirea sufletească,
Dar vai, duşmanilor, că nici în asuprire
Nu se doboară limba românească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Şi ţara noastră scumpă, bogată şi frumoasă,
De-i năvălită azi de lifele păgâne,
Nu e târziu, şi-i mare Dumnezeu,
Şi cine ştie ce ne-aşteaptă mâine?

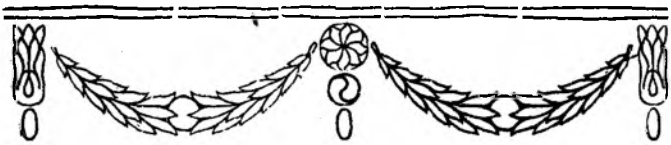
Suna-va ceasul desrobirei, mâine,
Şi lanţul va cădea în praf însângerat
Şi vei cunoaşte-atunci, tu bietule Române,
C'atât amar de vreme ai stat îngenunchiat.

Preotul **P. Gheorghian.**

1905.

□□□

[1] Autorul spunea, la 1918, că „poezia e scrisă în 1905, dar atunci, în cauza asprimei timpului, n'a putut să treacă la cenzură". — **O. G.**

2. DE CE?

De ce prin curtea noastră largă
N'aud eu graiul nostru, mamă?
De ce copiii nu mă chiamă
La joc cu dânşii?
Mă simt străin... Cu bună seamă
Prin sate, 'n ţară toţi vorbesc
In graiul nostru românesc?
De ce atunci nu ne mutăm
La ţară?
Am fost eu astăzi la Nicuţă
Şi el n'a vrut la noi să vie,
Mi-a spus că l-a oprit tătuţa
Mai mult cu mini să se 'ntâlnească,
In graiul meu să mai vorbească.
Mi-a spus că umblă el la şcoală,
Şi limba noastră românească
E pentru lingură şi oală,
Şi numai limba cea rusească
Vorbeşte lumea în oraş...
Dar cum vorbesc în şcoli la ţară?
Eu cred că numai româneşte.
Ţii minte, a fost astă vară
Bunica mea de la Zgărdeşti

Şi ea spunea că casa lor
Nu se mai vede dintre pomi
Şi că lui Ghiţă 'i este dor
Ca să mă vadă... că la toamnă,
Când s'a culege poama 'n vii
Noi ne vom duce pe la ei.
Aşa dar e, cu bună seamă?
Stai singur zile 'ntregi de vară
Şi mi urât mie 'n oraş...
Când vom pleca la ţară?

— Taci dragul mamei copilaş,
Că peste două săptămâni
Te duc la ţără.
De ţi-a plăcea, rămâi cu Ghiţă,
Cu dânsul te-i juca la vie,
Ii strânge poamă, nuci şi prune.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Dar cum vorbeşte Ghiţă, mamă?
— Mai rabdă, mama tot ţi-a spune.
Vorbeşte Ghiţă româneşte,
Şi toţi copiii 'n cap ca dânsul,
Şi au ce vrei... că biaţa ţară
Aduce toate la oraş,
Şi toţi muncesc în câmp şi'n vii
Purtând a muncii grea povară.
Aci 'n oraş vorbesc ruseşte,
C'aşa e moda... dar în ţară
Nici un copil nu se găseşte
Străină limbă să vorbească.
Ii creşte mare,— şi vei şti
Că noi suntem cu toţi Români,
Că soarta crudă din trecut
Ne-a dat în mână la păgâni
Şi-a pus cordoane pe la Prut...

Dar ţara noastră, ţara mamă,
E largă, mare şi bogată,
Şi cei care Români se chiamă
Cu toţi eram o ţar' odată.
Păgânii dar ne-au despărţit
Şi brazdă nouă ni-au făcut,
La blestematul cel de Prut.
Seca-va Prutul dar odată...
Ii creşte mare şi-i vedea
Tu ţara noastră 'ntreagă, toată...
Taci, nu te plânge, 'i creşte mare
Şi'i şti că nu mai eşti străin,
Că cii străini viind în ţară
Ne-a 'mplut viaţa de venin.
Dar pân' ce eşti copil, te joacă
Şi singur... Mama o să-ţi facă
Un cărucean. Ţi-a cumpăra
Din târg un cal; l-ei înhăma,
Te-i duce 'n piaţă şi-i lua
Tu o cutie de bomboane,
Şi când ne-om duce la Zgărdeşti
La cei copii numai vom da
Care se spun că's româneşti.

Preotul **P. Gheorghian.**

1907.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3. LIBERTATEA.

Norodului moldovenesc.

Vânturi line-au aburit,
Norii suri s'au lămurit,
Mândru soare-a răsărit,
Peste neamul pedepsit.

O noroade oropsit,
Chinuit şi obosit,
Scoală, ceasul ţi-a venit,
Visul azi ţi s'a 'mplinit.

Iată, Viaţa trecătoare
Azi la tine-a căutat,
Şi o floare mândrişoară,
Pe-a ta soart' a aruncat.

Înţelegi acum, noroade,
Că această floare sfântă
„Libertate" e numită —
Domnul bine o cuvântă.

Elena Dobroşinschi.

5 Noembrie 1917.

© Babeş-Bolyai University Library Cluj

4. MOLDOVENILOR!

Intr'a noastră scumpă ţară
Creşte-un pom cu dulce poamă,
Să hrănească Moldovenii,
Orăşenii şi sătenii.

Dar n'avem noi o unire,
Să trăim toţi cu iubire,
Să culegem cele poame
După care ducem foame.

Limba noastră, limba mamă
S'o păzim cu mare samă,
Ea ca roza să 'nflorească
Domnul sfânt s'o întărească.

Pant. Archirie
Ucenic la şcoala de vierit din Chişinău.

12 Noembrie 1917.

Library Cluj

5. DESCHIDEREA ŞCOALEI MOLDOVENEŞTI DIN SATUL SURUCENI.

In ziua de 9 Noemvrie 1917, fiind de faţă comitetul din satul Suruceni, ţinutul Chişinău, preotul Vasilie Cernitu şi părintele igumen Dionisie, stareţul mănăstirii Suruceni, învăţătoarea **Ana Tonu,** mai înainte de a începe învăţătura copiilor în limba moldovenească, a spus copiilor următoarea cuvântare:

Dragi copii!

Fericită este soarta voastră, că voi sunteţi cei dintâi copii pe cari, după ce în leagăn mama v'a dezmierdat şi drăgostit în limba noastră românească sau moldovenească, acum cu mila lui Dumnezeu voi veţi începe a vă lumina în aceiaşi limbă moldovenească, şi veţi fi începători ai unui şir de oameni deştepţi şi luminaţi în toate ştiinţele, ce şcoala nouă vi le dă. Voi întâi, dragilor copii, veţi primi şi veţi căpăta cele mai scumpe simţiri pe care vi le-a descoperi voua istoria frumoasă a neamului nostru. Cred că dacă părinţii voştri şi fraţii noştri moldoveni până acum se ruşinau de numele ce-l purtau ca nişte Moldoveni, voi nu numai nu vă veţi ruşina, dar cu mare fală şi mândrie veţi povesti tuturor, că sunteţi Români — ramuri din slăvita rădăcină romană.

Dragi copii! Mă simt foarte fericită, că am ajuns la acea vreme, de care mult dorea luptătorii pentru

fericirea neamului nostru, şi că la deşteptarea şi luminarea lui sunt chemată şi eu, ca să lucrez după puterea mea. Dragi copii! După cum vedeţi, eu sunt tânără; numai ce am sfârşit gimnaziu, şi din şcoală m'am abătut drept la voi în şcoală, şi am mare dorinţă ca ştiinţele căpătate de mine în şcoală, să le împart cu voi. Eu sunt moldovancă şi voi sunteţi moldoveni, de un neam suntem şi de un sânge. Eu vă poftesc, dacă voi adevărat voiţi ştiinţă şi învăţătură, să fiţi cuminţi, să fiţi liniştiţi, să nu faceţi larmă, da să luaţi aminte toţi la cuvintele mele, pentru ca să nu zic eu de multeori pe un loc. Dacă îţi fi cuminţi, eu vă voi avea pe toţi cei mai deaproape prieteni, şi am să vă iubesc aşa cum m'a iubit şi pe mine acei ce m'au învăţat. Copiilor ! Să ne rugăm lui Dumnezeu să ne ajute, ca învăţătura, ce o începem să ne fie cu sporiu şi de folos!

Dumnezeu să ne ajute!

26 Noembrie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

6. STEAUA MEA.

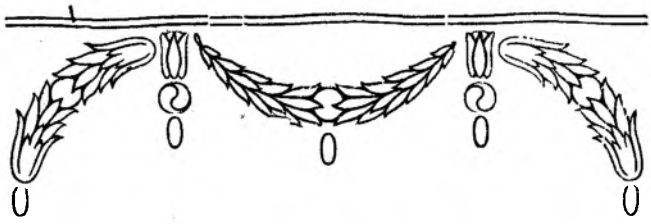
Stele multe sus pe cer,
Foarte mândru strălucesc,
Multe chinuri şi dureri,
Ele'n lumea grea privesc.

Numai peste calea mea
Nu luceşte a mea stea...
Când suspin, ea se ascunde,
Când o strig, ea nu răspunde...

Elena Dobroşinschi.

26 Noembrie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7. LA DESCHIDEREA UNEI ŞCOALE.

Cuvântarea învăţătorului **T. Ciubară,** rostită în ziua de 27 Noemvrie 1917, la deschiderea şcoalei din Sărata-Nouă (ţinutul Bălţi).

Oameni buni şi dragi copii!

Dupăce a răsărit soarele slobozeniei în Rusia, toate naţiunile s'au liberat de a se lumina şi de a învăţa în limba strămoşească. Eu, care am avut noroc de a primi loc în satul domniilor voastre, sunt moldovan din talpă, şi mă bucur acuma, că am ajuns ziua aceasta, să fiu de folos neamului din care mă trag şi eu. Incă pe banca şcolei eu aşteptam această sfântă zi. Şi acolo în şcoală eu gândiam de copiii moldoveni, pe care trebuia să-i înveţi în limbă streină, să-i depărtezi de lucrurile acelea pe care le ştiau ei. Şi acolo în şcoală eu găseam spioni pe profesori, pentru că ne rupea dela o haină frumoasă, ca să ne pue petic la o rufă. Nici nu-mi ajung cuvinte, ca să vă spun de toate acelea pe care le-am pătimit eu în vremea de apoi. Cu ce bucurie, cu ce silinţă, am plecat eu la Chişinău, când am auzit de o făclie care se aprinde pentru Moldoveni. Mulţi Moldoveni deocamdată stă la gânduri,

şi ne punea beţe în roată, numindu-i pe sărmanii Moldoveni separatişti, provocatori etc. Mi-aduc aminte de vremea aceea, când sărmanii Moldoveni era şueraţi şi chinuiţi pentru dreptate. Stam cu inima cernită, când vedeam că se scoală un Moldovan ticălos şi vorbea multe de toate. Eu însumi ziceam: „O ticălosule, blăstămatule, şi neminţitule, la ce te-a adus împrejurările cele vechi!"

Dar Domnul, care în toată vremea şi tot ceasul nu lasă pe Moldoveni să se prăpădească cu totul, ci le arată o făclie licărind şi puţin luminând. Aşa făclie a fost gazeta „Cuvântul Moldovenesc" şi cu lucrătorii ei; de acolo a zbucnit întâia scânteie pentru luminarea poporului moldovenesc, care de o sută şi cinci ani stă în întuneric, aşteptând o cât de mică scânteie. Vrăjmaşii stă între noi; noi singuri rămânem flămânzi, le îngrăşem gâtlejul, hrănindu-i. Dar vrăjmaşii au uitat bunătatea noastră şi se aţin cu toţii ca să ne stingă scânteia. Scânteia a picat în o scirtă cu paie şi s'a făcut un mare foc, dela care a trebuit să înapoeze duşmanii renaşterii poporului nostru.

La această văpaie au alergat Moldovenii, ca să încălzească trupurile şi sufletele răcite de atâta vreme. Cu toţii au adăugit câte un vreasc, ca focul să ardă şi să nu se mai stingă în veci. Câte o scînteie dela acel foc am luat şi noi învăţătorii şi ne-am împrăştiat prin toate unghiurile Basarabiei ca să vă încălzim pe toţi Moldovenii. Aşa scântee este şcoala, şi pentru aceasta nu staţi la îndoială să veniţi şi vă veţi înclăzi.

Voi, dragi copii, fiţi atenţi şi cu tragere de inimă luaţi această scântee, că ea va lumina pe voi, pe toată viaţa. De acum înnainte voi nu veţi fi rupţi dela scumpele cuvinte „mamă", „tată", „apă", „papă", cu care

s'a deschis gura voastră. Voi sunteţi pietrile unei case frumoase pe care noi Moldovenii dorim să o facem. Cu ajutorul vostru noi vom răsădi o grădină cu fel de fel de flori, care va înflori întotdeauna şi niciodată nu a veşteji.

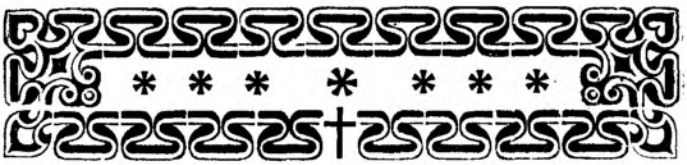
Să ne rugăm lui Dumnezeu şi cu „Doamne ajută" să mergem înainte.

Invăţătorul **T. Ciubara.**

17 Decembrie 1917.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

8. CRĂCIUNUL.

Hristos este pacea noastră *(Efes. 2, 14).*

1917 ani înapoi o noapte întunecoasă acoperea tot pământul. Vitleemul cu împrejurimile lui era adâncit în somnul nopţii. Numai nişte păstori se luptau cu somnul, în apropierea lui, păzind turmele lor. Nimenea nu se gândia la ceva deosebit, n'aştepta nimic neobicinuit. Când iată că un fulger de lumină a tăiat întunericul nopţii şi păstorii au stat uimiţi, cuprinşi fiind de frică. „Şi a stătut înaintea lor îngerul Domnului şi le-a zis lor: „Nu vă temeţi, că iată vă vestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot norodul. Că s'a născut nouă astăzi, în cetatea lui David, Mântuitor, carele este Hristos Domnul" (Luca 2, 12). Tremurând ascultau păstorii pe vestitoriul ceriului şi nu se puteau dumeri — ce anume trebue să se-săvârşască... Deci îndată s'au arătat o mulţime de îngeri şi în tăcerea nopţii a răsunat cântarea lor minunată: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bună voire", care a tâlcuit păstorilor însemnătatea naşterei lui Hristos. Sunetele acestei cântări minunate a îngerilor au umplut de bucurie inimile păstorilor. Ei cu inimile lor simple au

înţeles, că naşterea Pruncului prevestită de înger, este o faptă măreaţă, că ea arată mărirea lui Dumnezeu şi va aduce pace pe pământ, bunăvoinţă între oameni. Din noaptea aceea şi până azi această cântare îngerească trezeşte în inimile tuturor credincioşilor simţ de bucurie...

Se bucură inima omului pentru că simte, că mărirea lui Dumnezeu se arată în milostivirea Lui, în nemărginita iubire a Lui către oameni, după care „aşa a iubit Dumnezeu lumea, că şi pe Fiul său Unul născut l-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară ci, să aibă viaţă veşnică". El a trimis pe Fiul său pe pământ, ca „să ispăşească pe cel de supt lege", ca să slobozească pe om din robia păcatului. Sunetele cântărei îngereşti rădică în sufletul omului simţire de bucurie, pentru că el de acu nu mai e „rob", ci fiu; şi dacă e fiu, apoi şi moştenitor al lui Dumnezeu prin Isus Hristos" (Gal. 4, 7). Grea şi dureroasă este robia păcatului, când voinţa omului este legată, când omul face nu ceeace voeşte, ce cere cugetul, binele, ci ceeace nu voeşte şi cer poftele, adecă răul. „Mărire întru cei de sus Lui Dumnezeu" că prin naşterea Fiului Lui Dumnezeu cerul s'a unit cu pământul, omul s'a împăcat cu Dumnezeu, s'a făcut iarăşi fiul dragostei Lui Dumnezeu, pentru că „Dumnezeu a trimis în inimile noastre pe Duhul Sfânt, carele strigă: Avva, Părinte" (Gal. 4. 6). Au căzut lanţurile grele ale păcatului ! S'a arătat scumpa şi mult aşteptata slobozenie ! Hristos a luat asupra Sa păcatele a toată lumea şi le-a pironit pe cruce. Noi sântem slobozi de păcat şi simţim că Dumnezeu este Părintele nostru,—nimic nu ne desparte pe noi de Dânsul. Hristos este pacea noastră.

Se bucură inima oamenilor, că venirea Mântuitorului va aduce pace şi bunăvoinţă între oameni; Slobozănia de păcat, biruinţa asupra egoizmului, mândriei, zavistiei şi urei, întărind în inimă liniştea sufletească, va introduce şi în viaţa obştească pace şi linişte. Oamenii şi noroadele nu vor mai fi unii pentru alţii lupi, setoşi de sânge, ei vor părăsi toate simţirile cele de fiară sălbatică şi va sosi vremea păcii de obşte, prevestită de proroci, când noroadele vor face săbiile lor fiare de plug şi suliţile lor seceri, şi nu va rădica neam împotriva altui neam sabie şi nu se vor mai învăţa a se bate (Isaia 2, 4).

Aceasta se va face, când va pieri din lume păcatul, când toate noroadele se vor lepăda de gândul de a robi pe alte noroade, de a le ţinea în robia economică sau politică. Acuma însă noi vedem, cu scârbă, noroadele culte şi mari cari vor să ţie în robie noroadele inculte şi mici, ca să se îmbogăţească pe seama lor. Aceste noroade culte zecimi de ani se găteau pentru războiul de azi, îşi ascuţeau săbiile, ca să nu lase pe noroadele mici să iasă de sub jugul lor, să se facă stăpâni deplini pe munca lor, şi au început războiul din anul 1914, care a umplut lumea de copii fără părinţi, de văduve fără bărbaţi şi copii, de oraşe şi sate pustiite. Aceste noroade, pline de iubire de stăpânire, de iubire de avere, conştient se împotrivesc venirii păcii de obşte pe pământ. Noroadele s'au săturat de nevoile războiului, de omorurile de oameni, de stricăciunile şi pustiirile oraşelor, de scumpete şi de foametea ce ne aşteaptă... Ei strigă la Hristos, se roagă de pace... Însă pacea lungă, temeinică nu poate să fie, până când unele noroade se prefac în robii altora. Aceste noroade iubitoare de stăpânire, no-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

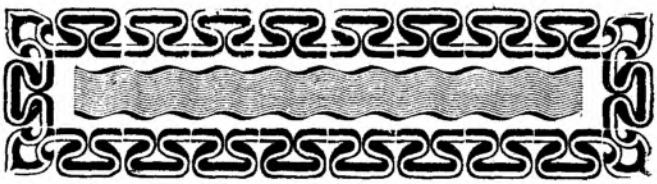
roade nesătule, trebue să fie aduse la cunoştinţa păcatului lor... Hristos a prevăzut că nu toţi se vor pătrunde de învăţătura Lui şi a zis că aceşti răi vor aduce în lume în loc de pace sabie... război.

Insă creştinul bun nădăjdueşte, că păcatul din lume va pieri şi va veni pacea a toată lumea, după care se şi roagă

Arhimandritul GURIE.

24 Decembrie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

9. ROMÂNII DE PESTE NISTRU

I. Istoria acestor Români.

In Rusia, afară de Basarabia, sunt o mulţime de Români, cari în genere se numesc şi pe cari îi numesc şi alţii „Moldoveni". Se întreabă: ce Moldoveni sau Români sunt dânşii? Sunt ei Ruşi, sau alte lifte romanizate sau chiar Români din Moldova, Muntenia şi alte ţări române ?...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această întrebare poate fi deslegată, dacă vom lua seama la relaţiunile Românilor în genere cu popoarele locuitoare în Rusia.

Este lucru natural, dacă popoarele trăitoare la graniţă se înţeleg unul pe altul în limbă. Popoarele trăitoare la graniţă deprind unele dela altele limba, ba împrumută ceva chiar din obiceiuri şi cultură. Aşa de exemplu n'ar fi nimica ciudat dacă la graniţa între Ruşi şi Chinezi s'ar înţelege, pe partea rusească limba chinezească şi pe partea chinezească limba rusească.

Din contra, n'ar fi natural, ba chiar cu totul ar fi ciudat dacă la aceiaşi graniţă pe partea rusească n'ar

înţelege chinezeşte şi pe partea chinezească n'ar înţelege ruseşte.

Relaţiunile Moldovenilor cu Ruşii (Velicrosienii) s'au început foarte de demult, încă pe vremea lui Alexandru cel Bun († 1432). Nemuritorul viteaz al moldovenilor Ştefan cel Mare, Sfânt şi Bun măritase pe fiică-sa după Ivan Ivanovici duce Tvierscoi cel tânăr, fiul lui Ivan III şi prin soţ a rugat pe cuscru-său Ivan III, să între în alianţă cu Puterile europene contra Turcilor. Dar marele duce moscovitean Ivan III a răspuns, că regatul său este departe de regatul turcesc şi nu vede nici un pericol pentru regatul său din partea Turcilor. Cu aceasta s'au sfârşit relaţiile politice între viteazul moldovan Ştefan cel Mare şi fricosul mare duce moscovit Ivan III.

Cu Polonia relaţiunile Moldovenilor politice şi diplomatice au fost strâns legate încă pe la începutul ţării Moldovei. Ştim că mulţi domni moldoveni au căpătat tronul Moldovei numai prin ajutorul Polonilor.

Să ne aducem aminte de Domnii cei dintâiu ai Moldovei.

Să luăm seama că familia Moghileştilor numai prin ajutorul Polonilor a câştigat tronul Moldovei şi pe scurt timp chiar şi al Munteniei.

Relaţiunile diplomatice şi politice se schimbă în relaţiuni comerciale, culturale şi altele. Ştim că pe la 1615—25 la Chiev românul *Pamva Berendeiu* a compus chiar şi un dicţionar ruso-român, care acuma este în colecţiunea lui Tolstoi la Moscova. Imediat după aceasta vedem la Chiev pe mitropolitul *Petru Moghilă*, care a fondat colegiul Chievo-Moghilean. Ştim că între Cazacii zaporojeni erau şi Români.

Tot pe atuncia în secolul XVII, găsim în Moscova pe

mitropolitul Proilavan Meletie, probabil Sirios, vestitul teolog, care a luat parte la conciliul convocat la Iaşi de Vasile Lupul şi ţinut aicea sup preşedinţia mitropolitului Varlaam. La acest conciliu, afară de solii patriarhului constantinopolitan, au asistat şi teologii de la Chiev, în frunte cu mitropolitul Petru Moghilă. Acest Meletie vizitând ţara moscovită la 1644, în vremea lui Mihail Teodorovici, în plângerea să către ţarul moscovit, între altele spune: „şi noi, preoţii şi clericii, cei mai bătrâni şi cei mai tineri, din ţările Brăilei, Izmailului, Chiliei şi a Cetăţii Albe, ne închinăm Sfintelor D-voastră picioare, pentru că tu eşti stâlpul credinţei ortodoxilor, dar noi robii tăi trăim aicea în mâinele bosormanilor şi n'avem, sărmanii, unde să pribegim şi să aţipim capul nostru de necazul, care îl suferim în fiecare zi cu dăjdii din partea oamenilor turceşti. Să fie ştiut sfintei D-voastre împărăţii, că aicea, în Brăila, în vremea lui Mihai Vodă, s'a ars biserica sfântului Nicolai şi mica mitropolie, care am avut-o pentru credinţa poporului creştinesc; pentru aceasta noi, nemernicii robii tăi, n'avem ce face ca să înoim această biserică; cădem la iubirea de oameni şi la milostenia împărăţiei D-voastre, plecăm capetele noastre către picioarele tale, ca să ne faci nouă această bunătate, robilor tăi, ca să înoim această biserică dela cucernicia şi pacinica împărăţia voastră, care este stâlpul şi întărirea creştinilor, pentru că mare nădejde avem în neamul nostru către tine". La 1655-6, tot la Moscova, mitropolitul Moldovei, Ghedeon II, cu patriarhul de Antiohia, Macarie, şi mitropolitul sârbesc Gavriil, a dat răspuns la întrebarea patriarhului Nicon pentru împreunarea degetelor la facerea

crucii. Pe atuncea şi vedem la Moscova pe vestitul poliglot moldovan Neculai Milescu Spătarul, care şi Cârnul se chema. Acest Neculai Milescu avea mare influenţă la Curtea ţarului Alexii Mihailovici şi a fost trimis ca sol în ţara chinezească, unde a încheiat o legătură de comerţ între Ruşi şi Chinezi.

In timpul lui Teodor, Petru şi Ioan Alexievici vedem, tot la Moscova, solul gospodarului Moldovei Io Duca Vodă, pe Ioan Bealevici şi solul gospodarului Io Şerban Cantacuzin, arhimandritul Isaia. Tot pe atuncea se începe corespondenţa între patriarhul Moscovei, Ioachim şi mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Dositeiu, despre care a scris mai pe larg d-l St. Ciobanu. Şi corespondenţa lui Ioachim cu mitropolitul Ungro-Vlachiei, Teodosie, de care la mine sunt vr'o câteva documente inedite până acuma. In timpul ţarului Petru I, între ţarul rus şi gospodarul Moldovei Dimitrie Cantemir şi al Munteniei, Constantin Brâncoveanu, se face o alianţă contra Turcilor. Dară succesele nenorocitei expediţiuni a aliaţilor sunt ştiute. Brâncoveanu a fost ucis la Constantinopol, iar Cantemir cu boierii şi mulţi Moldoveni a fugit în Rusia, unde căpătând moşii prin guberniile Charcov, Tula, Oriol şi altele, s'au aşezat pe acolo. La 1740 s'a mutat în Rusia mitropolitul Moldovei Antonie şi a căpătat eparhia Oboianului şi a Cursculuí. Războaiele ţinute între Rusia şi Turcia la 1739, 1768-74, 1789-91 şi altele se sfârşiau cu aceea, că mulţi boieri şi ţărani moldoveni şi munteni se mutau în Rusia. Dela 1769 avem un ucaz dela Caterina II, ţarina rusă, către Voeicoff, general-gubernator al Chievului şi Novorosiei, pentru refugiaţii „volohi". Tot de pe atuncea avem un alt ucaz pentru emigraţiunea poporului valah ortodox în Sâr-

bia Nouă. După războiul dela 1789-91 iarăşi mulţi boeri şi ţărani s'au mutat în Rusia, între care a fost şi familia Catargiu, care s'a domiciliat în gubernia Chersonului şi aicea a fondat satul *Catargievca.*

Toate acestea ne fac lucrul natural că în Rusia găsim destule locuri şi pronume, care ne spun de originea românească a purtătoarelor de aceşti pronumi. De exemplu în apropiere de Varşovia găsim o localitate ce se chiamă *„Vlohi"*; în gubernia Ecaterinoslav găsim altă localitate cu numele *„Volochi".* Aşijderea găsim Balta, Golta, Moghilev şi altele; găsim pronume *Rota, Scroboff, Furca, Cheltueala, Munteanoff* şi altele. Şi aceste pronume le găsim prin guberniile Arhanghelsc, Oloneţ, Moscova, Cazan, şi altele. Intr'un cântec ucrainian vechiu cetim: *ta prişli do nas volohi, ta uvi soni horoşi;* adecă: au venit la noi Volohi şi ei sunt buni (adecă frumoşi şi bravi).

Vorbind în scurt: găsim sate întregi de Moldoveni prin guberniile ruseşti Cameneţ-Podolsc, Cherson, Ecaterinoslav, Caucaz, Orenburg, la Cazacii dela Don, în Turgaischi oblast şi altele. După aceasta nu e nimic de mirat dacă găsim în limba rusă cuvinte româneşti de exemplu încă în *Ruschii pravdit:* sfada, veveriţă; în traducerea slavonă a Psaltirei : troscot şi altele. In graiul viu al Ruşilor — poratisea (a se porăi), ţarina, cahla şi altele.

II. De cine se ţineau bisericeşte.

Nu e nimica de mirat dacă găsim şi o eparhie formată pentru aceşti Români în aceste locuri. Această eparhie este Mitropolia proilavona sau a Brăilei, începutul căreia izvoarele lui Auxentie Stadniţchii o pun pela jumătatea secolului XVI şi cel întâiu docu-

ment îl au dela 2 Iunie 1641. Dară la Ghedeon se menţionează un document mult mai înainte decât documentul dela 1641, în care se spune că oarecare patriarh constantinopolitan a restabilit mitropolia Proilavona, ruinată în timpuri mai vechi. La 1715 s'a iscat o ceartă între mitropolitul proilovan Ioanichie şi episcopul de Huşi, Iorest, pentru oraşul Dubăsari şi Sultan-Chişlasi cu Musait-Chişlasi. Locuitorii dintre aceste localităţi se trăgeau mai mult la jurisdicţiunea episcopului de Huşi. La 1716 a venit în Iaşi mitropolitul proilavon Ioanichie cu jalba asupra lui Iorest, episcopul Huşilor. Gospodarul Moldovei Neculai Mavrocordat a dat jalba lui Ioanichie spre judecată la Samuil, patriarhul Alexandriei, care a convocat Divanul sau Sfatul ţării şi a judecat, ca Dubăsarii să rămâe sub jurisdicţiunea mitropolitului proilav, iar Sultan-Chişlasi şi Musait-Chişlasi sub jurisdicţiunea episcopului de Huşi. Pe la 1745 Dubăsarii iarăş s'au pus sub jurisdicţiunea episcopului de Huşi. Cel puţin dela acest an în archiva episcopiei Huşilor găsim o copie de pe judecata şi hotărîrea patriarhului Samuil, care copie se spune că este întocmai cu originalul şi este confirmată de Grigorie Boino, arhiepiscop de Ohrida, de Neofit, mitropolitul Ungro-Vlahiei, şi de Metodie, episcopul Buzăului. Se vede că mitropolitul Proilavei, dorind să arate dreptul său asupra Dubăsarilor contra episcopului de Huşi, a trimis această copie şi va să zică Dubăsarii pe atuncea iarăşi se supusese jurisdicţiei episcopului de Huşi.

Pela 1754, sub privegherea mitropolitului proilav din eparhia sa s'a format o eparhie pentru Lipoveni şi episcop lipovenesc a fost numit Antim, care trăia în satul Vetreanca şi se numea „episcopul raielei Ho-

tinului". Dar se vede că această rezolvare a chestiei lipoveneşti n'a fost pe placul Lipovenilor şi Antim în grabă a fost înnecat de Cazacii aşa numiţi Necrasoviţi, în Nistru, la Ciubărci, sau cum zic Ruşii, Ciobuci. După Antim a fost episcop de Hotin un grec, Neofit. Al 3-lea episcop de Hotin îl găsim pe vestitul Amfilohie, care la 10 Ianuarie anul 1768 scrie arhimandritului din lavra Chivias, Zosima, o scrisoare în limba românească, ce ne dovedeşte că şi Zosima a fost român. Intr'această scrisoare, tipărită de noi în întregime, în lucrarea „Meletie, Episcopul Huşilor", *Amfilohie* între altele scrie: „m'au învrednicit Dumnezeu şi m'au cinstit cu darul arhieresc, cu voia şi cu ştirea prea înălţatului şi prea luminatului şi prea sfinţitului patriarh al Ţarigradului şi a toată lumea; prin mânile a trei sfinţi arhierei, adecă prea sfinţitului mitropolit al Săvăstiei: chyrio chyr Ananie şi prea sfinţitului mitropolit al Drâstorului, chyrio chyr Partenie; dimpreună şi al Brăilei, chyrio chyr Daniil, stăpânul meu şi mi-a încredinţat această puţină eparhie de păstorie a roabii cetăţii a Hotinului, întru care petrece dimpreună cu lupul şi încă fiind eparhia şi datoare cu cinci mii de lei din trecutele vremi pentru birul stăpânitorilor..., am năzuit la mila şi ajutorul Sfinţiei tale".

Pe la 1789 pe Amfilohie îl găsim la mănăstirea Zagavia, în Moldova, unde dânsul iscăleşte ca martor nişte documente ale călugărilor din această mănăstire. La 1795 îl găsim pe Amfilohie în Iaşi, tipărind aici *Aritmetica, Geografia* lui *Buffier* şi *Teologia dogmatică* a lui *Platon.* Pe la 1792 găsim alt episcop cu numele de Hotin, pe Chiril, rămas după războiul dela 1789-91 în Rusia şi care dorea să ocupe tronul mitropolitan

la Iaşi şi va să zică era rivalul lui Gavriil Bănulescu-Bodoni.

La 1791 s'a format episcopia Cetăţii Albe şi a Nistrului şi episcop a fost ipopsifiat Gavriil Bănulescu-Bodoni, de origine român din Transilvania.

Conform proiectului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni dela 1812, au fost anexate de eparhia Chişinăului şi a Hotinului vr'o sută de biserici din stepul Ociacovului, între Bug şi Nistru, care step până la 1791 se numea tot Basarabia, ca şi ţinutul Bugeacului, Achermanului şi al Ismailului. Intr'acest step erau oraşele guberniei Ecaterinoslav : Tiraspol, cu ţinutul Dubăsarii, Ovidiopolul şi Odesa; şi din gubernia Chersonului oraşul Oceacov cu nişte sate din ţinuturile Chersonului şi a Ovidiopolului. Mitropolitul Gavriil adauge că această anexare nu numai ar perfecţiona această eparhie (a Chişinăului şi a Hotinului), dar şi pentru popoarele ce locuesc acolo ar fi mult mai de bucurie, pentrucă în stepul Ociacovului, ca şi în Basarabia, locuesc volohi, greci, bulgari şi emigranţi de variate naţiuni [1]), dar ruşi sunt foarte puţini.

III. Cum trăesc Românii de peste Nistru.

Cum s'a simţit şi cum se simţesc acuma aceşti români din Transnistriania? La preasfinţitul *Melchisedec,* episcopul Romanului, în apendicele dela lucrarea sa savantă *„Cronica Huşilor"* şi a episcopiei cu aceiaşi numire, publicată în Bucureşti, la 1869, se aduce un cântec românesc vechiu, auzit de preasfinţitul autor

[1] Arhiva Consistoriului spiritual din Chişinău, anul 1812, Nr. 224, pag. 50.

în Transnistriania, în care se spune că ţăranul român de peste Nistru

Şi-ar face-o casă pe mal,
Să ducă dorul de-amar,
De Moldova şi Craiova,—
Ţară bună şi blajină,
De păgâni n'are hodină.

Ce este aici, dacă nu o strigare din sufletul Moldovanului, care, ca Odiseu, doreşte măcar de departe să vadă fumul din hogeacurile patriei sale şi apoi să moară!! Să luăm sama, că Românii din Transnistriania după cântec sunt din Moldova şi Craiova, adecă din Moldova şi Muntenia.

Românii din Transnistriania se simţesc Români cu toate sentimentele româneşti către cultura lor naţională veche, adecă către limbă, cântarea naţională şi altele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Eacă o scrisoare a unui ţăran din Transnistriania dela 8 Mai 1917:

Bunule domnule,

Neînchipuit m'am bucurat de cuvintele d-voastră cele mângâietoare, din toată inima mea bătrână doresc spor şi îndeplinirea propunerii de a căpăta aceleaşi drepturi şi noi rătăciţii din gubernia Chersonului. Satul nostru este mare şi de mult la noi sunt doi preoţi, iară acum şi două biserici. Intr'o vreme s'au întâmplat la noi al doilea preot de tot rus, şi el zicea: când a sluji el, să nu cetească nimenea moldoveneşte nici să cânte; da eu am îndrăznit şi l'am întrebat: când s'au pogorât Duhul sfânt preste apostoli, în câte limbi vorbea apostolii măririle lui Dumnezeu? Şi cu acestea au stat de a opri cetirea şi cântarea moldovenească. Că la noi sunt nişte bucheri, din care şi eu unul şi toţi cetim moldoveneşte toate celea: cea-

surile, psaltirea, canoanele, numai una nu ne ajunge: cântarea moldovenească îi ca cârpele, din bucăţi, de colo—colo câte ceva şi nu mai este dreaptă... da de nevoe oamenii îs mai mulţumiţi cu cea moldovenească. D'apoi când ne-ar da Dumnezeu preot moldovenesc din baştină şi vre-un psalt moldovan: atuncea ne-ar părea că s'au mai adăos un Paşte... Of, Doamne, oare voiu mai ajunge şi eu să văd aşa bucurie?... Că numai îmi închipuesc aşa fel şi parcă mă îndulcesc... d'apoi când aş vedea chiar în lucru... Preotul care îl avem la biserica noastră tare îi bun şi blând: dacă îi curat rus şi se munceşte să înveţe moldovneşte, dară greu se întoarce limba... Şi el simte că nouă ne trebuie moldovan şi mai nu-i preă mulţumit cu aceasta... şi aşa încă vă rog să vă fie jale şi de noi depărtaţii şi să ne daţi îndreptare ce să facem: ca să nu fim lipsiţi de aceleaşi drepturi care vor avea basarabenii.

Filimon Marian,

Anul 1917, Mai 8 zile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In „Cuvânt Moldovenesc" dela 3 Mai 1917, No. 35 (235) este tipărită scrisoarea aceluiaş Filimon Marian, care ad literam glăsueşte:

Domnule Halippa,

Am de acuma 76 de ani; ca mâine voiu muri, da tot nu mă îndur să se stângă moldovenească. De aceea foarte mă rog şi vă poftesc să nu-i uitaţi nici pe Moldovenii de pe malul Nistrului cel din stânga, din gubernia Chersonului. Că toate satele pe malul Nistrului sunt moldoveneşti, da preoţi mai mult Ruşi. Şi tare ni-i întuneric cu aşa slujire. Foarte ni-i sete de preoţi moldoveni, şi nu-i avem; tot ruseşte cetesc. Mă rog să mă bucuraţi cu vre-un răspuns bun la cererea mea.

Filimon Marian.

La congresul ostaşilor moldoveni, ţinut în Chişinău în luna Octomvrie 1917, ostaşul *Toma Jalbă* de peste Nistru, în cuvântarea sa mişcătoare a spus între altele: „Dar pe noi, fraţilor, cari suntem deslipiţi de Basarabia, cui ne lăsaţi? Dacă ne veţi lăsa, noi vom muta apa Nistrului, ca să nu mai fie zid despărţitor între noi"!

IV. Cu ce se nutreau sufleteşte Românii din Transnistriania?

Pe la începutul secolului al XV-lea, în Rusia, la Chiev şi Moscova, vedem doi mitropoliţi români, pe *Grigorie Ţamblac* la Chiev şi *Chiprian* la Moscova. In vremea Ţarului Alexie Mihailovici, găsim la Moscova pe spătarul *Neculai Milescu* şi în Polonia pe *Dositeiu,* mitropolitul Moldovei. Inainte de Dositeiu găsim tot la Moscova pe Mitropolitul Moldovei, *Ghedeon II.* In vremea lui Petru I, ţarul rus, găsim la Moscova pe *Dimitrie Cantemir,* apoi pe *Antioh Cantemir* şi pe *Herescu;* tot oameni mari, cari aveau mare influienţă la curtea Ţarului.

Noi am mai văzut, că pe la 1755 şi 1475 Românii din Dubăsari se supuseseră jurisdicţiunei episcopului de Huşi. La 1740, găsim înlocuit la eparhia Oboianului şi Curscului pe mitropolitul Moldovei, *Antonie.* La 12 Aprilie 1781, preotul dela Elisavetgrad, *Smolodovici,* face ştiut preasfinţitului Nichifor Teotochi de arhiereul „voloch", care spune pentru sine, că dânsul este fratele gospodarului „voloch" celui decapitat de Turci şi că acest arhiereu, trăind în târguşorul (meastecico) Moghilău, pe Nistru, ipopsifiază preoţi. Am văzut că la 1791 s'a format o eparhie a Cetăţii-Albe şi a Nistrului (Bealgorodscaia i Podneastrevs-

caia) la care a fost ipopsifiat ca arhiereu *Gavril Bănulescu-Bodoni.*

V. **O tipografie românească dincolo de Nistru.**

Apoi la 1792 vedem în Dubăsari o tipografie a protoiereului Moldovei Valahiei şi Basarabiei, *Mihail Strealbiţchi.* Această tipografie nu este alta decât tipografia mitropoliei din Iaşi, expropriată după încheierea păcii la 1791 între Ruşi şi Otomani. Cel puţin în analele mitropoliiei Moldovei găsim că, la retragerea oştilor ruseşti a fost dusă cu ele şi tipografia mitropoliei din Iaşi. Fiindcă tipografia mitropoliei a fost devastată şi expropriată de Mihail Strealbiţchi, mitropolitul *Iacov al II-lea Stamati* a fost nevoit din nou să facă tipografia mitropoliei. Amintiri pentru aceasta găsim în numirile unor cărţi tipărite pe atunci. Aşa în cartea *„Critil şi Andronius“,* tipărită la 1794, aşijderea şi în *Psaltirea prooroculuí David,* tipărită tot la 1794, găsim că aceste cărţi „s'au dat în tipar în tipografia preasfinţiei sale *cea din nou făcută* în sfânta Mitropolie în Iaşi.

Mai găsim mărturii că şi tipografia din mitropolia Munteniei cu ocazia retragerei oştilor ruseşti, iarăşi a fost devastată şi ruinată şi poate chiar şi expropriată. Cel puţin mitropolitul Munteniei, *Filaret II,* în anaforaua sa către gospodarul Munteniei, *Alexandru Constantin Moruzi* dela 26 Martie, anul 1793, între celelalte scrie: „După ce din mila lui Dumnezeu am primit păstoria sfintei Mitropolii, văzând eparhia lipsită de cele mai multe trebuincioase cărţi (fiind risipite şi jăfuite în vremea trecutului război), iarăşi am îmbrăţişat treaba cu toată silinţa, făcând toată gă-

tirea ca din început (de vreme ce şi tipografia tot din pricina războiului s'a fost perdut toată fiinţa ei)".

Aceste tipografii ale mitropoliilor Moldovei, şi poate şi a Munteniei după mărturia episcopului Melhisedec, arhiepiscopul *Amvrosie Serebranicoff* la retragerea oştilor ruseşti, a luat cu sine şi tipografia Moldovei. Această tipografie, cum am zis, a rămas cu noul său proprietar „protoiereul Moldovei, Valahiei şi al Basarabiei", Mihail Strealbiţchi, în Dubăsari, unde la 1792 Mihail Strealbiţchi a primit o subsidie de 2000 ruble şi o pensiune de 2000 ruble anuală dela ţarina rusă Catarina II, ca dânsul să tipărească cărţi în limba rusă, slavonă, greacă şi română. Şi drept că în Dubăsari a apărut un „Abecedar slavon, editat de protoiereul moldovenesc, muntenesc şi basarabean Mihail Strealbiţchi, în însuşi a sa tipografie în Dubăsari, la 1794". Tot în anul 1794 Mihail Strealbiţchi a tipărit la Dubăsari un *Ciaslov mare,* care fără nici o sfială, după mărturia profesorului N. Iorga, a fost primit de Românii de acolo cu mare plăcere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La 1796 pe acelaşi Mihail Strealbiţchi îl găsim la Moghilău „între hotarul Rusiei şi al Moldovei", unde tot atunci tipăreşte în limba românească „istoria lui Alexandru cel mare din Macedonia" şi „Psaltirea", care cărţi fără nici o sfială au fost primite de Românii din Transnistriana cu aceeaşi plăcere, cu care a fost primit de ei şi „Ciaslovul" mare, tipărit în Dubăsari, la 1794. Mihail Strealbiţchi a murit pe la 1803 sau 1804. Cel puţin avem ştiinţă exactă că la 16 Ianuarie 1805 a venit în Iaşi vărul protoiereului Mihail Strealbiţchi, după înştiinţarea făcută lui de consulul general al Rusiei din Iaşi. A mai tipărit ceva după 1796 protoiereul Strealbiţchi sau ba,— nu

se ştie. Cel puţin după 1796 cărţi tipărite de Mihail Strealbiţchi nu găsim nici în Rusia, nici în România[1]).

VI. Românii de peste Nisru şi Basarabia.

Afară de cărţile pe cari Românii din Transnistriania le căpătau din tipografia lui Mihail Strealbiţchi, ei se mai folosiau cu cărţi ce se tipăreau în Moldova şi Muntenia. Aceste cărţi până în ziua de astăzi se găsesc în Transnistriania, pe la biserici şi pe la Românii ştiutori de carte, adecă cei cari ştiu a citi ceva şi a scrie. Apoi, după răpirea Basarabiei de ruşi, şi după înfiinţarea în Chişinău a tipografiei exarhiceşti, unde se tipăriau cărţi româneşti, Transnistrienii se foloseau şi cu cărţile ce se tipăriau aici, în Chişinău, Dară, din nenorocire, tipografia exarhicească a durat numai până pe vremea arhiereului Pavel Lebedeff, care a desfiinţat-o şi a dat ordin ca la biserici serviciul divin să fie făcut numai în limba slavonă şi cu raport a făcut ştiut la autorităţile din Petersburg că, ***prin activitatea sa şi a guvernatorului de atuncea, Românii au dispărut cu desăvârşire din Basarabia şi s'au rusificat cu toţii.*** Dar înalt preasfinţitul Pavel Lebedeff s'a înşelat; dela blagocini (protoierei) a primit rapoarte, prin care se făcea ştiut că populaţia basarabeană încetează, văzând cu ochii, a umbla la biserică. După aceasta, Românii în Basarabia nu existau de jure, ci numai de facto. Tipografia s'a înfiinţat din nou în Chişinău numai pe vremea

[1]) Eu am descoperit în biblioteca Universităţii din Cluj încă trei cărţi româneşti tipărite de M. Strealbiţchi, şi anume: un *Bucvar*, apărut la 1792 în Dubăsari, — o altă ediţie a acestuia, apărută la 1800 în Movilău, şi o a treia carte, pe care n'am putut-o identifica până acum. (Vezi articolul meu: *Cultura naţională a Românilor de peste Nistru*, în *Adevărul*, Bucureşti, 12 Martie 1925. — **O. Ghibu.**)

arhiereului *Vladimir,* prin stăruinţa unor iubitori de neam. In această tipografie din nou înfiinţată au început a se tipări cărţi: Psaltirea, Evanghelia şi altele, apoi şi o revistă, sub numele *„Luminătorul"*, care apare până în ziua de astăzi.

Cu aceste cărţi se folosiau şi Transnistrienii până pe timpul arhiereului *Serafim Ciciagoff,* care a fost *cel mai mare duşman al neamului românesc din Rusia.* Dânsul a exilat din Basarabia pe toţi Românii cei culţi, a început a prigoni pe toţi Românii ce au ajuns la ideia de naţiune şi, din contra, a început a proteja pe toţi provocatorii şi vânzătorii neamului. După Serafim Ciciagoff a venit *Anastasie Gribanovschi,* care a desfiinţat două mănăstiri româneşti — *Japca* şi *Călărăşauca,* şi le-a înlocuit cu călugăriţe aduse din Rusia, a „şarafinizat" [1]) orfanotrofiul românesc din Chişinău şi a pus creştinismul să lucreze în chestiuni politice. Va să zică, Anastasie în comparaţie cu Serafim Ciciagoff, nu e mai bun pentru neamul românesc din Rusia.

Din acestea cunoaştem că hrana culturală a Românilor transnistrieni din partea Basarabiei a fost de tot puţină. Din altă parte, ochii Transnistrienilor totdeauna se uitau la Basarabia şi vedeau în ea muma lor. Basarabia e numită de ei „Moldova". Pe la 1906 am întâlnit un grup de români podolieni din satele *Vorâncău, Colbasna, Slobozia* şi altele. Dânşii vorbiau de Basarabeni cu aşa mare duioşie, umilinţă şi sinceritate, pe care vorba omului nu le poate exprima. Mă întrebau pe mine dânşii: cum trăiesc Moldovenii în Basarabia, aud ei limba moldovenească în biserică?—şi altele.

[1]) Imbrăcat cu „şarafane", o haină femeiască la Ruşi.

Această întâlnire mișcătoare nu o pot uita de loc.

Afară de cărți, limba, cântecele, poveștile, colindele și alte poezii poporane au fost unicul nutriment sufletesc pentru Românii transnistrieni.

Pe la 1912 a început a se tipări în Chișinău *„Cuvânt Moldovenesc“*, gazeta și revista. Acesta în timpul ultim a fost unica hrană sufletească pentru Transnistrieni.

In anul curent, când în Chișinău s'a creat Partidul Național, în programul partidului s'a pus și articolul pentru Transnistrieni, că dânșii să se folosească tot de aceleași drepturi, pe care le vor dobândi Basarabenii pentru sine.

Din cele spuse până aicea înțelegem, că ***Transnistrienii totdeauna gândiau și simțiau curat românește.*** In timpul exilării mele în Turgaischii Oblasti, am găsit un sat întreg românesc sub numele: ***Berdianskii-posioloc.*** La întrebarea mea, dacă ei s'or întoarce înapoi în Basarabia, am primit răspuns: „cum nu, ne-am întoarce, dacă n'am fi legați? Dacă ne vom întoarce, apoi suntem datori a reîntoarce toate cheltuielile care s'au făcut cu noi. Apoi în Basarabia n'avem pământ. Dară vom vedea după războiu ce vom face”. Aș putea adăugi că acești români din Turgaischi-posioloc vorbiau românește foarte bine.

Intâmplător am înștiințat, că unii din soldații din Berdianschii--posioloc sunt traducători de limba română pe frontul românesc.

VII. Românii de peste Nistru și Revoluția rusească din 1917.

La Congresul din Odesa, ținut dela 29 Maiu—2 Iunie 1917, eu în înțelegere cu d. I. Buzdugan, am propus

următoarele puncte pentru biserica şi şcoala din satele româneşti din Transnistriana:

1. In toate şcolile din satele moldoveneşti din Transnistriania învăţământul este obligator în limba moldovenească din cărţi pentru cetire, abecedare şi alte manuale; care acuma se tipăresc de Zemstva gubernială din Basarabia; învăţătorii într'aceste şcoli şi instructorii vor fi numai Români (moldoveni).

2. Pentru pregătirea profesorilor la şcoalele secundare se va deschide la Universităţile din Odesa şi Chiev, fondată de băştinaşul moldovan Petru Moghilă, o secţie de limba românească (moldovenească).

3. In toate satele moldoveneşti (româneşti), transnistriene, preoţii, dascălii şi în genere tot clerul bisericesc vor fi Români (moldoveni); serviciul divin şi trebuinţele religioase se vor face numai decât în limba românească (moldovenească).

4. Şcoalele din Transnistriania vor avea un guvernământ deosebit în Odesa, în care guvernământ toţi funcţionarii vor fi numai decât Români (moldoveni).

5. Pentru instrucţiunea afacerilor bisericeşti din satele româneşti (moldoveneşti) din Transnistriania în Consistorul spiritual din Odesa sau în institutul care va fi în locul Consistoriului, se va crea o secţiune pentru administrarea bisericilor moldoveneşti, în care funcţionarii vor fi numai decât Moldoveni (români).

6. Cei care vor dori să ducă în şcoli învăţământul în limba românească (moldovenească) în anul şcolar viitor, sunt poftiţi să binevoiască să vie la cursurile româneşti, ce se vor face de Zemstva Gubernială din Chişinău, dela 15 Iunie până la 15 August a. c.

7. Pentru concentrarea, centralizarea şi sprijinul Românilor (moldovenilor) transnistrieni este de dorit ca să fie deschisă o catedră de episcop românesc (moldovenesc) într'un oraş din Transnistriania, cu preferinţă în Tiraspol sau în Dubăsari.

Până ce ne vom lua „Ziua bună dela Românii transnistrieni, în conclusia articolelor noastre, eu găsesc de cuviinţă ca să propun autorităţilor noastre basarabene să ia măsuri pentru aducerea Românilor transnistrieni în Basarabia, în timpul curent, când moşiile cele mari boiereşti sunt distruse, expropiate şi date pe mâna ţăranilor şi din altă parte colonizarea naţiunilor străine este oprită pentru viitor. Dacă se vor retrage înapoi în Basarabia, dânşii nu vor simţi lipsă de pământ.

Iustin Ştefan Frăţiman.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

10. ÎNȚELEPCIUNEA ȘI-A ZIDIT CASĂ ȘI ȘI-A ÎNTĂRIT TURN

Mare şi nespusă bucurie şi lumină ni-a adus nouă Moldovenilor, sora noastră România cu falnica sa oaste. Ziua zilii a sosit şi crinul nostru a 'nflorit. Tot Moldovanu înţelept astăzi poate răsufla uşor, văzând că s'apropie lumina sa şi visul i se 'mplineşte, ce-l visa întru întuneric. Şi noi Moldovenii basarabeni şi nistrieni ne tragem viţa din neam mare şi cultural, din neamul cel mai fericit şi mai vestit în lume, din neamul latin, dar străinii cu ţarismul rusesc ni-au adus la orbiciuni ca să nu ne cunoaştem singuri pe sine, cine suntem şi de unde ne tragem,—cine ni-i duşman şi pe cine îl doare inima de noi. Astăzi e o dovadă mare, când lupii izrailului cel rătăcit vicleneşte ne rup şi ne dăramă. Sora noastră România cu toiagul dreptăţii ne-a apărat. Cine poate să spuie şi să povestească nespusa bucurie a noastră, că măcar cu o leacă de suflet am scăpat!?

Astăzi ceriul şi pentru noi se luminează şi steaua ne răsări cu venirea României.

Veniţi fraţi, veniţi surori,
Veniţi rude doritori
Veniţi Francezi, Italieni,
Veniţi fraţi Portugaleni,
Mai ales ne rugăm ţie,
Sora noastră Românie,
Veniţi prieteni cu toţii
Şi ne scăpaţi de ceasul morţii.
Neamul nostru să 'nflorească
Şi duşmanii să nu sporească

Soldatul **Teodor Jireghie.**

Cojuşna, anul 1918, Ianuarie 15 zile.

□□□

11. BINE-AŢI VENIT!

Oştirei Românești.

Bine-aţi venit, Români şi fraţi iubiţi de-un sânge,
Binea-ţi venit în Ţară, oştiri liberatoare!
De dor şi bucurie azi inima mea plânge,
Şi sufletu-mi în pieptu-mi de dragoste tresare.

Binea-ţi venit, viteji mântuitori ai Ţării;
Fraţi iubitori de neam şi luptători statornici!
De-un veac râvnit-am noi spre ziua reînălţării,
De-un veac v'am aşteptat—*orfani, de mamă dornici.*

Azi jugul a căzut şi lanţurile-s rupte,
Şi zid despărţitor nu ne mai este Prutul,
Români viteji, cu suflet oţelit în lupte,
Sus steagul tricolor, căci el ne este scutul!

Răsună goarna... Oastea ruşinea azi ne spală,
Trecând triumfător, ca 'n vremuri pârcălabii:
E oastea românească sosită 'n Capitală,
Pe vechiul nost' pământ al scumpei Basarabii.

Azi între fraţii mei nu mai domnesc hotare,
Iar fiica s'a lipit cu drag la sânul mamii...
Veniţi! veniţi cu toţii, la sfânta sărbătoare,
Români din patru unghiuri răzleţe ale lumii!

In revărsarea nouă a zorilor vieţii,
Din somnu-i se deşteaptă şi neamul meu sub soare,
E sărbătoarea sfântă pe câmpul libertăţii,
Şi-a răzbunări drepte — măreaţă sărbătoare...

Sus inimile, fraţi! Sus frunţile, spre soare!
Şi gândurile voastre spre cer croiască-şi zborul:
Spre raza luminoasă de nopţi mântuitoare,
Acolo unde astăzi se 'nchiagă viitorul!

Dar înc'o rugăminte, copii cu inimi drepte,
Am către voi, viteji feciori ai României,
Al vostru zbor de vulturi spre-Apus să se îndrepte,
Spre ţara, care geme în ghiarele robiei...

Acolo, unde neamul şi-a înălţat altarul,
In ţara ce de-o mie de ani e 'ncătuşată,
Spre-Ardeal ţintiţi voi zborul, să sfărâmaţi hotarul,
Şi stavila cu ură de duşmani ridicată.

In zbor de vulturi ageri spre cuibul, unde-s fraţii,
Să săgetaţi ca roiuri de fulgere albastre;
Căci nu sunt tari hotare, nici 'nalţi nu sunt Carpaţii,
Cum sunt de tari şi 'nnalte azi sufletele voastre!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

'Nnainte dar, 'nainte! spre Nistrul cel hotarnic,
Mult binecuvântate, oştiri cu braţul tare:
Să-i faceţi zid de-aramă străinului hrăparnic,
Din Nistru pân' la Tisa, din munţi şi pân' la Mare!

Ion Buzdugan.

13 Ianuarie 1918.

□□□

12. CUVÂNTUL TINERIMII DIN BASARABIA

Basarabia noastră este ţară românească, întocmai ca şi celelalte ţări de peste Prut locuite de fraţii noştri. De 106 ani ea a fost ruptă dela sânul mamei noastre, Moldova, şi dată pe mâna străinilor cari ne-au asuprit şi ne-au batjocorit cum au vrut, luându-ne ori ce drept la viaţă naţională şi omenească. Noi, sub stăpânirea rusească n'am avut şcoală, n'am avut biserică, n'am avut limbă, n'am avut nimic din ce îi trebuie unui popor pentru ca să poată înainta. Pământurile ni s'au luat de străinii colonizaţi aici, drepturile avute în vechea Moldovă ni-au fost răpite rând pe rând de veneticii aşezaţi printre noi. Din poporul băstinaş ce am fost, am ajuns „cap de bou", luaţi în râs de toţi, chiar în casa şi în ţara noastră. Aşa de bine au ştiut străinii să ne dezguste de noi înşine şi de fraţii noştri, încât mulţi Moldoveni s'au lepădat de neam şi au ajuns să-i socotească duşmani pe înşişi fraţii noştri români. Intâmplarea dela 6 Ianuarie 1918, când Moldovenii, povăţuiţi de străini, şi-au bătut joc de voluntarii transilvăneni, este o dovadă de starea în care ne-au adus aceşti străini, tot astfel şi purtarea neprietenească a multor Moldoveni faţă de oastea românească venită să ne scape de peire. *Am ajuns să nu ne mai cunoaştem fraţii şi să ne punem nădejdea în străini!*

Noi, studenţii români din Basarabia, dându-ne seama de starea dureroasă de lucruri dela noi şi voind să lucrăm pentru îndreptarea ei, ne-am hotărât să pornim la luptă împotriva a tot ce a fost şi este rău în viaţa noastră naţională. Noi socotim că ***mântuirea neamului nostru este numai în unirea tuturor fiilor noştri într'o singură ţară.*** Noi dela străini nu mai aşteptăm nimic; toată nădejdea ne-o punem în viaţa la un loc cu toţi fraţii noştri români. ***Nu ne trebue Rusie federativă,*** căci Rusia nu ne-a dat în curs de 100 de ani decât întunecime şi sărăcie, iar în vremurile de slobozenie de acum nu ne-a dat decât anarhie; noi vrem ***o Românie a tuturor Românilor!***

Suntem fericiţi, că pentru ajungerea aceluiaş scop, putem da mâna cu fraţii noştri din Transilvania, Bucovina, România, Serbia şi Macedonia, adunaţi în jurul gazetei ***„România Nouă"*** şi putem lucra umăr la umăr pentru aşezarea unei ţări a noastre a tuturor.

La lupta sfântă pe care o începem noi acum, chemăm pe toţi fraţii noştri basarabeni. Veniţi, fraţilor, cu toţii să facem o ţară nouă şi mare a tuturor celor de un sânge cu noi! Nicăiri nu ne va fi mai bine ca în acea ţară!

Blestemat să fie cel care ne va împiedeca în lupta noastră, decât care nu poate fi alta mai sfântă.

Să ştie toţi duşmanii neamului nostru, fie ei străini, fie din mijlocul nostru, că noi, tinerimea română din Basarabia, ***nu ne vom da îndărăt dela nici o piedecă, care va sta în calea îndeplinirii sfintei cause a unirii tuturor Românilor.***

Nu ne vom uita la spusele mincinoase ale acestor răuvoitori pentru neamul nostru, cum că nu suntem „democraţi" şi „progresişti". Din programul care îl urmă-

rim noi şi care va fi adus la cunoştinţa cetitorilor noştri cât de curând, se va vedea lămurit, dacă suntem reacţionari noi, sau sunt acei ce ne dau vina de reacţionari.

Studenţimea tuturor popoarelor totdeauna a fost avangardă în înaintarea lor. Nu facem deosebire nici noi, studenţii români din Basarabia. Gândurile ne sunt curate ca şi sufletele noastre tinere, pline de iubire de neam şi de dorrinţele cele mai bune de a-i aduce fericire.

Să ne ajute deci Dumnezeu, după gândul nostru cel bun!

Comitetul central
al studenţilor români din Basarabia.

24 Ianuarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

13. Ce simt Moldovenii cei buni.

La 17 Ianuarie a fost în sala Zemstvei guberniale o serată, care pe mulţi ani va rămânea întipărită în inima patriotă, căci a avut norocirea să fie la o adunare în care s'au adunat Români din patru unghiuri. Seara aceasta a fost o adevărată hrană a sufletului. In afară de Români şi Romînce din Basarabia, au fost adunaţi mulţi Ardeleni, Bucovineni, Munteni, Olteni şi Dobrogeni. Pieptul nu-mi putu să nu suspine de bucurie, şi lăcrămile umilinţii mă umpleau, văzând dragostea fraţilor români, când se cunosc că-s toţi de-o mamă. Fericite vă sunt mamele cari v'au născut, fii ai luminii, căci nu este în inimile voastre vrajba întunerecului; fericit este prin voi neamul românesc, că măcar în vremile cele mai de pe urmă adună pe fiii săi împrejurul mesei sale, bucurându-se de ei şi văzându-i strângând stâlpări de fapte bune.

Dar şi tu, Moldovan din Basarabia, luminează-te! Ia pildă dela fraţii tăi; te deşteaptă, te ridică din morţi şi te va lumina Hristos. Căci, ***ce este mai frumos şi mai plăcut, fără numai a lăcui fraţii împreună?***

Teodor Jireghie.

24 Ianuarie 1918.

□□□

14. SĂ NE BUCURĂM ŞI NOI !

24 Ianuarie este o zi sfântă pentru neamul românesc din toate provinciile. In ziua aceasta s'a pus cea dintâi piatră pentru zidirea unei case mari şi frumoase, în care fiecare fiu al neamului nostru s'ar simţi slobod, mândru şi fericit.

Această zi au s'o serbeze şi oştile române, aflate acuma în mijlocul nostru ca să ne îndrepte viaţa pe-o cale adevărată şi sănătoasă.

Noi, Moldovenii, cari sântem tot Români, şi trăim pe pământul Moldovei vechi, nu trebuie să stăm nepăsători în ziua aceasta, când Dumnezeu a binecuvântat ***unirea neamului nostru.***

Din nefericire, noi Românii basarabeni, trăind toată vremea sub jugul străinilor: al Turcilor şi al Ruşilor, n'am putut răsădi în sufletele noastre iubirea de neam şi de frăţie, ci numai simţiri dobitoceşti

Revoluţia rusească a dat drum slobod acestor simţiri. Moldovenii, în loc să-şi alcătuiască viaţa din nou, împreună cu oamenii, cari i-ar fi pus pe dânşii stăpâni în ţara lor, ei au ascultat de toţi tâlharii şi potlogarii, care îi îndemnau să se lepede de neamul lor şi să se ucidă unul pe altul. Dacă lucrurile ar fi mers mai departe aşa, noi am fi fost perduţi de pe faţa pământului şi în locul nostru ar fi ajuns domni străinii.

Acum, când mama noastră România, făcându-şi sfânta sa datorie faţă de noi, a pus mâna sa sănătoasă şi vitează pe pământul nostru, ca să ne mai cuminţim

şi să ne lepădăm de toate gândurile şi faptele rele, noi Românii basarabeni, pe care Revoluţia şi anarhia rusească nu ne-a stricat, trebue să ne bucurăm şi să aducem laudă şi mulţumire Domnului în ziua de 24 Ianuarie.

Să ne lepădăm de gândurile proaste şi netrebnice, că numai trăind cu Rusia vom putea fi slobozi şi fericiţi. Aşa nu poate să gândească nici un om cu mintea sănătoasă şi cu înţelegerea vieţii, ci ***numai un om cu mintea şi cu simţurile dobitoceşti,*** care nu poate înţălege decât ce apucă cu mâna şi ce vede cu ochii în jurul său. Trebuie să pricepem, că mai mult cu Rusia nu putem trăi, şi că Basarabia noastră nu poate trăi singură.

Aşa dar, noi trebuie să alegem drumul cel mai larg, mai drept şi mai luminat. Acest drum ne-a duce la ***unirea cu mama noastră adevărată, România.***

Ea ne ştie toate durerile şi nevoile; ea ne va ridica din somnul dobitocesc; ne va spăla ochii ca să vedem soarele adevărat; ne va tămădui rănile şi ne va face fericiţi.

Dacă în ziua aceasta mare de 24 Ianuarie, noi nu vom fi încă cu totul uniţi cu mama noastră România, trebuie să fim toţi Românii uniţi în inimile şi în simţirile noastre. Dumnezeu însuşi ne chiamă la unire şi trebuie să îndeplinim dorinţa Lui şi datoria noastră.

Să ştim, că unde-i unirea, acolo-i şi puterea, dreptatea şi fericirea! In ziua aceasta sfântă şi noi Moldovenii din Basarabia să strigăm din toată inima curată:

Trăiască România nouă!

Vl. Cazacliu.

24 Ianuarie 1918.

□□□

15. STRIGĂT DE BUCURIE.

Minunate sunt lucrurile Tale, Doamne, şi sufletul meu le cunoaşte foarte!

Cu un an de zile în urmă oare cugetat-a vr'un Moldovan de întorsurile ce le petrecem noi azi? Oare putut-a, cu un an de zile în urmă, să caşte gura vre-un Moldovan şi să zică, că: şi eu sunt viţă mai ceva decât Slavii? Nu, gura noastră de o sută de ani ni-i astupată şi ochii noştri îs ochelăriţi cu ochelari negri, ca să ne pierdem nu numai drumul, ba şi cărarea. Petersburgul ne-a avut pe noi Moldovenii, ca pe vaci şi ca pe boi — ca pe vaci ca să ne mulgă, ca pe boi ca să ne 'njuge. Hiara cea cu două capete, cu cănjile ei înveninate, ni s'a pus în capul nostru şi rupea nădejdea noastră. Războiul lumii dela ea se trage. Dar lacrămile ferbinţi ale văduvelor au oprit-o şi vecinicul Dumnezeu a rupt-o, a răsturnat-o şi a înebunit-o.

Fiii ei astăzi ca turbaţii, cu cănji însângerate, văzându-şi peirea, se rup unul pe altul. Aşa-i cel neînţelept; îşi pierde pomenirea sa, cu sunet. Iară nouă Moldovenilor, cornul nostru puternic s'a înălţa puternic, şi boul cel blând este la toţi drag.

Teodor Jireghie.

26 Ianuarie 1918.

□□□

16. TREBUIE SĂ FIM MULŢUMIŢI.

Aproape toţi locuitorii Chişinăului şi a locurilor cuprinse de Români, sunt foarte mulţumiţi de rânduiala, care au aşezat-o oştile române. Dar sunt unele grupe de cetăţeni, cari arată şi nemulţumire. Şi nu vorbim de-acuma de provocatorii, cari la congresul ţărănesc înadins stârniau fel de fel de minciuni. Toţi aceştia spun că Românii n'au drept să aşeze aici rânduelile lor, că ei trebuie numai să păzească depozitele (scladurile) de pâne şi căile ferate.

Dar toţi aceştia n'au nici o dreptate. Iată ce spune în privinţa aceasta un părtaş al misiunei franceze din Chişinău, *colonelul Albiat.*

„Când Englezii au făcut oraşul Havre, cu învoirea autorităţilor franceze, ca bază a frontului lor din Franţa, toată stăpânirea asupra Havre-lui şi a teritoriului ocupat de Englezi, a trecut în seama comandamentului englez.

Locuitorii francezi în toate s'au supus autorităţilor lor militare engleze, cari au înlocuit chiar şi poliţia franceză prin cea engleză.

Oşti franceze pe-acolo nu se află de loc, şi dacă se întâmplă câte odată un soldat francez, apoi este cineva în permisiune la părinţi sau la rude.

Această rânduială e păstrată de Aliaţi la purtarea războiului şi pe teritoriul tuturor ţărilor aliate. Acelaşi lucru îl vedem şi pe teritoriul Italiei, unde acum se află şi oşti franceze. De-aici iese necesitatea naturală de a se supune tuturor ordinelor legiuite, ale autorităţilor militare".

Aşa priveşte chestiunea colonelul francez, aducând şi pilde din războiul de astăzi. De pildă, în războiul dela 1806—12, Ruşii întrând în Principatele dunărene—Moldova şi Ţara Românească, nu numai că au aşezat legile lor militare, dar mereu s'au amestecat în trebile din lăuntru.

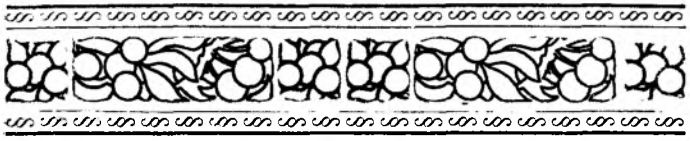
Pe cuvânt că ei vor să apere ţara de jaful boierilor şi cetelor de hoţi, Ruşii au pus în Divanul unit al Principatelor oamenii lor, cari dealtfel nu au apărat Puterile ţării şi a poporului obijduit, ci singuri împreună cu boierii venetici din Fanar, au stors biata ţară, întrucât ea mulţi ani a trebuit să-şi tămăduiască ranele.

Noi însă avem o stăpânire militară, care nu se amestecă în trebile noastre şi mai ales este ***o stăpânire cinstită, de care trebuie să fim mulţumiţi.***

Dim. Bogos.

27 Ianuarie 1918.

□□□

17. ÎN LOC DE PÂNE ŞI SARE, — FOC ŞI PLUMB...[1]

Trenul merge tocăind şi, când şi când, şuerând, — merge lăsând în urma sa fum şi scântei. Unul după altul saltă vagoanele, abia urcând grelimia.

Ele merg, părând un lanţ fără sfârşit, merg pline de oameni. Prin ferestrele lor se văd feţe mai mult smolite, dar toate voioase. Din lăuntru răsună cântece ostăşeşti, mândre, melodioase. Trenul duce voluntari transilvăneni dela Chiev spre România. Vitejii voluntari se duc să-şi dee viaţa pentru dezrobirea neamului moldovenesc şi alcătuirea *României mari.* Fără ca să-i mâie baioneta din urmă, merg de bună voie, plini de conştiinţa şi iubirea de neam, merg cântând spre jertfa sângeroasă.

Trecând Nistrul, ei se văd în Basarabia, unde locuesc fraţii lor, Moldovenii. Iacă şi capitala Chişinău, Trenul se apropie de gară şi stă. Indată el e înconjurat însă de soldăţime armată, care aşteaptă la gară. Oaspeţii sunt bătuţi până la sânge, ba unii şi ucişi. Apoi sunt luaţi „în plen" şi duşi pe străzile oraşului, desbrăcaţi şi sângeraţi, printre glumele şi râsul duşmănesc.

[1] Întâmplarea dureroasă de la 6 Ianuarie, când Moldoveni duşi pe căi rătăcite de străini, i-au atacat şi batjocorit pe soldaţii transilvăneni în gara Chişinăului, a atins foarte viu sufletele Moldovenilor celor buni şi cu iubire de neam. Aceştia nu pot uita ruşinea şi durerea de atunci şi şi-o arată prin cuvinte ca acestea scrise de un vrednic preot moldovan.

Aşa soldaţii moldoveni, puşi la cale de duşmani, i-au primit pe fraţii lor, cu moarte. In loc de salut cu pâne şi cu sare — foc şi plumb!

Grozavă este puterea întunericului moldovenesc din Basarabia, dar şi grozavă a fost politica duşmanului stăpân din veacul trecut.

Eu cred că fraţii transilvăneni, cari cunosc istoria nenorocitei Basarabii, ni-or da crezare.

Sărmană Basarabie!

Stând în răspântie, cine n'a călcat-o, n'a zdrobit-o şi n'a robit-o? Ea a văzut şi Turci, şi Tătari, şi Cazaci şi Muscali,—tot lifte barbare, care lăsau în urma lor, în loc de cultură, pârjol şi scrum. Stăpânii cei de pe urmă un veac întreg au luptat în contra neamului moldovenesc din Basarabia, făcând toate pentru desnaţionalizarea lui. Dacă fraţii noştri din Transilvania şi din alte locuri, vieţuind între neamuri culte, prin luptă au fost vrednici să-şi apere drepturile, Moldovenii din Basarabia, fiind sub stăpânirea unui neam necult, n'au avut nici un chip să-şi apere drepturile.

Basarabia răpită a fost o piatră scumpă în coroana stăpânului duşman şi foarte plăcută de el. Mănoasă şi zlotoasă, cu un neam blajin, plecat şi iubitor de muncă grea, Basarabia a fost un aluat în mâinile duşmanilor stăpâni, pe care au lucrat-o cum i-a ajuns pe ei mintea lor necultă.

Imbătaţi de panslavism, Ruşii au vrut să ne slavizeze, dar Slavi nu ne-au făcut, numai ne-au adus la aşa stare de desnaţionalizare, că azi îi primim pe fraţii noştri în loc de pâne şi sare — cu foc şi cu plumb.

Intr'aşa stare ne-a găsit ziua mântuirei pe noi, Moldovenii din Basarabia.

Preotul **Andrei Murafa.**

30 Ianuarie 1918.

□□□

18. ÎNVĂŢĂTORII ŞI UNIREA ROMÂNILOR.

— O declaraţie a învăţătorilor din ţinutul Chişinăului —

Invăţătorii din Ţinutul Chişinăului declarăm, că deşi n'am fi putut fi de faţă la înălţătoarea serbare românească ţinută în 24 Ianuarie a. c., fiind răsleţiţi prin sate, am primit cu mare bucurie vestea despre măreţia ei şi suntem de credinţă nestrămutată, că la acea zi sfântă, când se va serba Unirea tuturor Românilor, vom fi şi noi printre fericiţii, cari vom putea vedea înfăptuirea unui ideal visat de sute de ani.

Ne simţim de datoria noastră a mai declara, că noi învăţătorii suntem aproape toţi născuţii Basarabiei, aici am făcut studiile, aici am fost şi suntem în slujbă şi chiar şi aceia, cari nu suntem de origine Români, avem rude printre Români şi totdeauna am avut deplină cunoştinţă despre aceea, că munca noastră de până acum a fost *o crimă a guvernului rusesc,* pe care pentru multele lui păcate l-a răsturnat Revoluţia.

In inima noastră arde un mare dor: de a spăla toate păcatele trecutului şi vom face tot ce ne stă în putinţă ca să scoatem norodul din întunerec, numai una ne este nădejdea, că Ocârmuirea românească, de-odată cu Unirea, va întocmi soarta poporului muncitor, care e talpa ţării, astfel, încât să fie pe deplin mul-

ţumit. Aceasta va fi şi chezăşia muncii noastre culturale, care numai atunci va da roade binecuvântate, şi, peste tot, norodul numai atunci se va simţi fericit şi la serbarea Unirii întregului neam românesc vom putea striga cu cea mai mare însufleţire: ***Trăiască România, mama tuturor Românilor!***

Ocârmuirea Uniunei Invăţătorilor din ţinutul Chişinău:

p. preşedinte, **Podlesnâi.**
Secretar, ***Popescu.***

2 Februarie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

19. NEATÂRNAREA REPUBLICEI ŞI DUŞMANII

In gazeta rusească din Chişinău „Svobodnaia Bessarabia" un „tovarăş" nu-şi poate da sama, cum a îndrăznit Sfatul Ţării să declare neatârnată „Republica Moldovenească", când ea n'are de apărare nici oaste, nici tunuri, ba chiar nici miliţie de nădejde, şi multe de toate. Scrie tovarăşul, că Sfatul Ţării nu-i ales de toate popoarele Basarabiei şi a îndrăznit să facă aşa pas răspunzător.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Eu măcar că-s ţăran, dar aş voi să răspund prin gazeta „România Nouă" la un tovarăş ca acela într'aşa fel:

Domnule tovarăş, noi ţărănimea moldovenească nu putem a ne da samă altmintrelea, numai de câte ceva ce ne-a învăţat pe limba-mamă Scriptura. Măcar că preoţimea mai toată ne-a părăsit, da pe cuvintele cele bune măcar câte dela oareş-care auzându-le, în inimă ni s'au pironit, pe ele în inimă le ţânem şi cu ele seama ne dăm. Scriptura, ne învaţă zicând:

Pescarii n'au fost oameni învăţaţi—şi eu socot că mult mai proşti decât miniştrii Republicii Moldoveneşti,—dar lumea au vânat. Căci nu în puterea calului va voi Domnul, nici în pulpele bărbatului bine îi va plăcea. Bine va voi Domnul între cei ce cunosc pre ale sale şi se cunosc de ale sale. Sufletele noastre să

BIBLIOTECA UNIVERSITĂŢII REGELE FERDINAND CLUJ

fie curate şi păzite de toată înşelăciunea, că sprijineală avem de la cine lua.

Mama noastră Italia, măcar c'a îmbătrânit, dar măcar câte cu un cuvânt ne-a mângăia. Vestita soră Franţa, din darurile sale cele bogate ni-a face şi nouă parte, dar mai ales sora România, întotdeauna la nevoi nu ne lasă pe noi, cu mâna sa cea dreaptă atingându-se, de toţi duşmanii ne-a păzi.

Dar bolşevismul, cu fiii Ţarului să lipsească dela noi peste nouă ţări şi nouă hotare, ca noi să rămânem curaţi şi luminaţi ca argintul cel curat, ca aurul cel luminat, ca maica ce ne-a făcut, ca Dumnezeu ce ne-a lăsat.

Teodor Jireghie.

2 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

20. MOLDOVENE, ÎNVAȚĂ-TE A TE PREȚUI.

I.

Fiecărui om îi este însuşit să-şi iubească naţia sa, poporul său. Iubirea de neam este o simţire tot atât de firească, ca şi iubirea către familia sa, către tatăl şi mama sa. După dreptate deci, cel ce-şi pierde dragostea către norodul său, se dăngălează cu numele ruşinos de „trădător" şi „renegat". Pe un asemenea om îl numesc cu un nume înjositor de om fără ţinere de minte de neamul şi origina sa.

Şi într'adevăr, este un lucru înjositor şi de ruşine, când un om se leapădă de naţiunea sa, îşi ascunde atârnarea către norodul său rodnic. Pornirea de a ascunde, de a nu se arăta membru al norodului său tot aşa-i de ruşinoasă, cât şi lepădarea de tată şi mamă. De obiceiu oamenii se leapădă de a cunoaşte pe anumită păreche de părinţii lor, când aceştia sunt săraci, neştiuţi, iar cei ce se leapădă au ajuns la o punere cunoscută şi însemnată în obşte. Dânşii se tem, că prin sărăcia şi prostia părinţilor să nu prăpădească acea influenţare, acea cinste, pe care ei au răuşit a le dobândi. Aici lucrează iubirea de slavă deşartă, una din cele mai urîte şi mai greţoase patimi. Se întâmplă şi aşa, că oarecare bogătaş se leapădă de a cunoaşte

de părinţi, pe tatăl şi mama lui ce sunt sărmani, pentru ca să nu-i susţie la bătrâneţe, ca să nu cheltuiască pentru susţinerea lor, ca să nu îngrijască de dânşii şi să nu le ajute. Aici lucrează sgârcia şi iubirea de avuţie, nişte patimi, care mult înjosesc vrednicia omului. Dorinţa de a câştiga cinste şi punere în obşte, tendinţa de a-şi îngriji cariera lumească, ba chiar de a a se îmbogăţi cu mijloace materiale, au loc şi atunci, când vre-un om îşi ascunde naţionalitatea sa, se leapădă de dânsa, nu îndrăzneşte a o mărturisi, a o apăra descoperit.

Lumea, după cum se ştie, zace întru răutate. Una din aceste răutăţi este mândria şi iubirea de stăpânire precum a feţelor deosebite, asemenea şi a naţiilor întregi. Popoarele puternice duhovniceşte, dar uneori numai trupeşte, pătrunzându-se de iubire de stăpânire şi de avuţie, robesc loru-şi pe noroadele cele slabe trupeşte şi puţin culte, se arată oblăduitori ai lumei, au pofte de-a stăpâni anumite pământuri străine. Apucând în mâinele lor puterea sau stăpânirea, aceste noroade se referă cu dispreţ către naţionalităţile mici, le lipsesc de drepturi şi, scoţând înainte însuşirile lor, câte o dată neadevărate, bazate numai pe puterea fizică, nu dau naţiilor mici să-şi arăte puterile lor, calităţile lor, să-şi cultive limba lor naţională, să scrie şi să împrăştie cărţi, să-şi arate geniul său naţional. Ei pun pe noroadele mici într'aşa împrejurări ca reprezentanţii lor să simtă, că rămâind credincioşi limbii lor şi obiceiurilor, apărând individualitatea lor naţională, ei nimic nu pot să câştige, că naţionalitatea lor este neajunsul lor, este cel întâiu vrăjmaş pe calea spre propăşire, spre lumină şi cultură şi spre punere bună în lume.

Intr'aşa împrejurări se iveşte un nou motiv spre lepădarea de naţionalitatea sa, nepreţuirea deosebirilor naţionale, care sunt pricina lipsirei de drepturi, pricina multor nenorociri.

Omul începe a se mândri nu cu deosebirile sale naţionale, nu cu ştiinţa limbei sale rodnice, dar cu deprinderea limbii şi a obiceiurilor naţiei domnitoare. Limba sa începe a se socoti de limbă moartă, care nu poate să slujească ca mijloc şi izvor al culturii şi al progresului, dar se arată a fi numai limba poporului de jos, încât numele naţiei, ajunge a fi numire de om neînvăţat, înapoiat.

La asemenea stare au ajuns Moldovenii din Basarabia.

Moldovenii învăţaţi, boerii, preoţii, învăţătorii, au încetat a se simţi Moldoveni; în familiile lor vorbesc numai ruseşte, limba rodnică au uitat-o. *De Moldoveni ei socot numai pe norodul de jos,* pe ţăranii „mojici", uitând că şi ei sunt tot Moldoveni, numai învăţaţi ruseşte, culţi. Mulţi din inteligenţa moldovenească se ruşinează a se cunoaşte pe sine de Moldoveni, înţelegând sub numele de „moldovan" numai pe ţăranul uitat, — iară ei înşişi nu mai sunt ţărani, ci inteligenţi şi drept aceea nu mai sunt nici Moldoveni. Aceasta cu atât e mai rău, că acest gând la mulţi a devenit o simţire inconştientă. Moldovanul inteligent din Basarabia sau chiar şi cel numai ieşit din sat, care a deprins obiceiurile orăşene, îşi socoate de deosebită fală inteligenţa, deprinderea limbei străine, a limbei celei ruseşti sau nemţeşti. Aşa fel, Moldovenii învăţaţi au încetat a-şi preţui osebirile lor naţionale, a se respecta pe sine ca pe Moldoveni. Unii au ajuns la aşa

stare, că se numeau pe sine nu Moldoveni, ci Basarabeni sau Ruşi.

II.

Cunoscut lucru este, că dacă cineva nu se respectă însuşi pe sine, pe unul ca acela şi altul încetează a-l respecta. Dacă cineva voeşte să-l respecteze alţii, acela dator este mai întâi însuşi pe sine să se respecteze. Acest adevăr e înţeles: omul care se respectă pe sine, nu-şi va permite a face fapte, care înjosesc demnitatea lui de om, Omul, care se respectează pe sine, e totdeauna gata să se apere de scârbiri şi prin asta face pe alţii să se poarte cu dânsul cu pază şi delicat.

A apăra demnitatea sa de scârbirile oamenilor ne învaţă pe noi şi Hristos.

Când pe Hristos l-a judecat înaintea Arhiereului Anah, un ostaş l-a lovit peste obraz. El s'a apărat, zicându-i: „De am zis ceva rău, arată-mi ce e rău, iară de nu, pentru ce mă baţi?" (Ioan 18, 23). Prin aceste cuvinte Domnul aducea la cunoştinţă pe obijduitor şi-şi apăra demnitatea de om. Astfel şi fieştecine se respectează, nu trebuie să lase pe batjocoritor fără învăţătură şi dator este să-şi apere demnitatea sa. ***Vrednicia de om e foarte mare. Cu nebăgare de seamă, cu înjosire nu se cuvine a ne purta nici cu unul din oameni.*** „Luaţi seamă", a zis Hristos, „să nu urgisiţi nici pe unul dintre aceşti mai mici, că zic vouă, că îngerii lor în ceriuri pururea văd faţa Tatălui Mieu Celui din ceriuri" (Mateiu 18, 10).

Iată câtă-i de înaltă demnitatea feţei omeneşti! Pentru aceasta a o urgisi şi înjosi, a o batjocori este semn de cădere morală. Însă oamenii, mai ales cei ce stau sus şi au putere, de multe ori uită de aceasta. Fo-

losindu-se de aceea, că faptele lor rămân fără pedeapsă şi cei mici sunt fără ajutor, ei pricinuesc rane adânci iubirei de sine naţionale. Se spune despre un arhiereu rus, că el nu numea altfel pe ascultătorul său moldovan decât „Boule": „Boule, vino încoace! Boule, cum te chiamă?"—Ascultătorul tăcea... pentru că simţul de demnitate naţională la el lipsea. De ar fi fost altul cu simţul de respect către demnitatea de persoană dezvoltat, el ar fi zis numai: „Prea Sf. Stăpâne, eu am nume. Vă rog să mă strigaţi pe nume!" Prin asemenea vorbă arhiereul, care uitase cine-i el, ar fi fost adus la cunoştinţă, şi ascultătorul şi-ar fi apărat vrednicia sa naţională.

Când însă simţul de respectare către sine lipseşte, şi scârbirea rămâne fără protestare, atunci cei ce batjocoresc, tot mai tare se încredinţează, că Moldovenii sunt oameni zmeriţi, blânzi, pe dânşiii se poate de batjocorit, de scârbit. Acest lucru strică pe feţele puse ca nacialnici asupra Moldovenilor.

Moldovene, învaţă-te deci a te respecta pe tine, dacă voeşti ca alţii să te preţuiască şi să te bage în seamă.

Ca să poţi să-ţi iubeşti naţia, se cere, ca ea să aibă însuşiri bune. Intr'o naţiune se poate de iubit numai calităţile cele bune, ideale. Deci care sunt însuşirile pozitive ale naţiunei moldoveneşti? Cu ce poate să se mândrească Moldovanul?

Intâiu şi întâiu marea demnitate a Moldovanului este, că el mărturiseşte credinţa pravoslavnică, că această credinţă el vârtos a ţinut-o şi neschimbat a păstrat-o, necăutând la toate vremurile grele ale vieţii lui istorice. Nici nomazii sălbatici din vremile strămutărei noroadelor, nici năvălirile Tătarilor, nici strâm-

torările Turcilor, nici năzuinţele propagandei calvinilor şi a papistaşilor n'au putut să-l abată pe Moldovan dela credinţa pravoslavnică.

Unii istorici într'adevăr văd în faptul că Moldovenii sunt de credinţă pravoslavnică nenorocirea lor naţională. Mulţămită faptului, că Moldovenii sunt pravoslavnici, zic ei, ei au fost lipsiţi de şcoli şi de slujbă bisericească pe limba lor precum din partea Grecilor fanarioţi în veacul al 18-lea, aşa şi din partea Ruşilor în veacul al 19-lea. Ceeace regimul vechiu nu-şi permitea a face cu Leşii catolici, cu Nemţii luterani, aceea uşor o făcea cu Moldovenii pravoslavnici. *Cei dintâi vrăşmaşi ai naţiunei moldoveneşti au fost puterile cele duhovniceşti din Greci şi mai ales din Ruşi, şi în deosebi unii din arhiereii ruşi.*

Ceeace nu-şi luau voie să facă Ruşii prin aşezămintele de învăţătură cele mireneşti, laice, aceea se făcea uşor prin şcolile duhovniceşti. In anul 1874—75 direcţiunea Seminariului duhovnicesc, a scos o hotărâre să se oprească elevilor de a vorbi moldoveneşte, cu ameninţarea, că vor fi daţi afară din şcoală. Inspecţia seminariului pe baza acestei hotărâri, întărite de arhiepiscopul Pavel, a început a lua dela elevi iscălitură, că ei nu vor mai vorbi moldoveneşte. Elevii de prin clasele mici au iscălit această îndatorire. Iar când lista a fost adusă în clasa a treia, elevii din această clasă, sub influenţarea tovarăşului lor *Bragă*, n'au vrut să iscălească asemenea cerere fără de minte... şi direcţiunea seminariului a trebuit să se lepede de dânsa. Dacă toate încercările spre asuprirea naţionalităţei ar fi întâlnit împotrivire energică, atunci Moldovanul n'ar fi ajuns la acea stare jalnică, în care se află...

III.

Moldovanul poate să se mândrească cu obârşia sa şi cu neamul său. Moldovenii sunt strănepoţii vechilor Râmleni, cuceritori a toată lumea, dela care a primit început şi temeiuri cultura europeană de acum. Moldovenii se nemuesc cu aşa popoare ca: Francezii, Italienii, Portughezii şi Spaniolii. Aceste rude de rasă latină au ajuns la înalt grad al culturei mulţumită însuşirilor şi împrejurărllor istorice mai bune, decât la Moldoveni. Dacă Moldovenii au rămas în urmă, apoi de vină sunt numai împrejurările grele ale vieţei lor istorice. Iar priceperea Moldovenilor pentru cultură, se dovedeşte prin faptul, că ei şi până acum au dat Rusiei mulţi lucrători învăţaţi.

Din lucrătorii istorici, pe care i-a dat Rusiei norodul moldovenesc şi cu care el după dreptate poate să se mândrească, destul este să arătăm pe mitropolitul ***Petru Movilă*** întemeietorul Academiei Movileane din Chiev, pe ***Antioh Cantemir,*** pe ***Herescu,*** scriitor de poeme. ***Câţi Moldoveni învăţaţi au adus folos Rusiei pe ogorul bisericesc şi politic în veacul al 19-lea!***

Românii basarabeni au dat vre-o câţiva scriitori şi naţiei lor româno-moldovene. Aceşti scriitori ar putea face cinste la orice naţie. Din Basarabia erau aşa scriitori ca: ***Stamati, Donici, Sârbu, Haşdeu, Russo, D. Moruzzi ş. a.***

Mai ales Moldovanul poate să se mândrească cu limba sa. Limba moldovenească e de rădăcină latină, se nemereşte cu limba italiană, franceză, spaniolă şi portugheză. Ea se deosebeşte prin limpezia, puterea şi în deosebi prin armonia sa. Altă limbă, care ar pu-

tea să se asemene cu armonia limbei noastre, Moldovanul nu află.

Moldovenii pot să se mândrească şi cu simţul de respect către legile Statului, cu dragostea către buna rânduială, cu ascultarea şi supunerea faţă de stăpâniri.

Şi aşa Moldovene, tu ai ce preţui în tine! Pătrunde-te deci de respect către tine, către naţionalitatea ta. Invaţă-te, Moldovene, a te respecta!

Respectarea persoanei omeneşti nu stă în contrazicere cu smerenia creştinească. Smerenia creştinească este cunoştinţa păcătoşiei sale înaintea lui Dumnezeu — cunoştinţa, că noi departe stăm de idealul persoanei desăvârşire, arătate nouă în faţa lui Hristos. Smerenia nici de cum nu e plăcere oamenilor. „De aş plăcea încă oamenilor", zice Sf. Apostol Pavel, „n'aş fi slugă lui Hristos" (Gal. I, 10).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Smerenia cea de prisos înaintea oamenilor cu putere, se preface în plăcerea oamenilor, în linguşire. Inaintea oamenilor nu trebuie să fie smerenie, înjosire de rob, ci numai cinstire, arătare de cinste, chiar şi mai multă, decât nouă înşine, dar fără înjosirea demnităţii ideale. Smerenia creştinească nu cere, ca noi să jertfim demnitatea noastră, să arătăm înjosire de rob, ci numai să nu ne înălţăm asupra altora, să dăm fiecărai om, fiecărei naţii, cuvenitul respect. Cum vrei să se poarte alţii cu naţionalitatea ta, tot aşa te poartă şi tu cu naţionalitatea altuia. Iubeşte pe altul ca pe tine însuţi, nici mai mult, nici mai puţin.

Dragostea către naţia sa nu numai că nu se osândeşte de învăţătura creştinească, ci foarte se aprobă. Insuş Hristos îşi iubea naţiunea sa, îi dorea mai întâiu să se mântuie, să intre întru împărăţia lui Dumnezeu, pen-

tru alcătuirea căreia s'a pogorât El pe pământ. „Eu sunt trimis", zicea El, „numai către oile cele pierdute ale casei lui Israil" (Mat. 15, 24)—*„Duceţi-vă mai vârtos la oile cele pierdute ale casei lui Israil"* (Mat. 20,6).

Sfântul Apostol Pavel, care propovăduia evanghelia lui Hristos tuturor noroadelor, atât de tare doria mântuirea norodului său evreesc, atât îl iubea, că ar fi poftit el însuşi a fi despărţit de Hristos pentru fraţii lui, rudele lui după trup, care sunt Israiltenii (Romani, 9, 3).

El laudă pe Moisi, între altele, pentru că Moisi, ajungând om de vârstă, n'a voit a se numi fiul fetei lui Faraon, adecă să se lepede de naţiunea sa, *„şi mai bine a ales a pătimi cu norodul lui Dumnezeu, decât a avea dulceaţa păcatului cea trecătoare"* (Evrei 11, 24—25).

Iată cum trebuie Moldovanul să-şi iubească naţia sa cea obijduită, lipsită de lumină, oropsită! El trebuie să aleagă *mai bine să sufere înjosire, să pătimească împreună cu norodul său, decât să aibă o stare strălucită în lume prin lepădare de naţie.*

Şi aşa, Moldovene, respectând pe alţii, învaţă-te mai întâi a te respecta pe tine, naţiunea ta, adecă iubeşte-ţi limba ta, credinţa ta pravoslavnică, obiceiurile tale naţionale. Atunci toate noroadele care se află în jurul tău, te vor băga în samă, te vor socoti şi nu vor mai îndrăzni să te calce.

Arhimandritul Gurie.

7 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

21. TEAMĂ FĂRĂ TEMEI.

Nu vorbesc despre ţăranii care cu totul sunt lipsiţi de sufletul naţional, dar despre cei mai mulţi inteligenţi, la care, când le pui întrebarea: „eşti naţionalist adevărat?" răspund: „da, dar vreau ca Basarabia să rămâie independentă".

Şi când îl întrebi: „pentru ce?" răspund cu nişte fraze-şlaboane, care nici de cum nu se deosebesc de răspunsul ţăranului.

Ţăranul răspunde: „mi-or lua pământul", inteligentul zice: „mi-or lua libertăţile căpătate de Revoluţia rusească".

Şi când faci o comparaţie între aceste răspunsuri, te cuprinde o mare scârbă şi jele de sărăcia sufletului şi minţii poporului român din Basarabia.

Trăind sute de ani sub robia străinilor, fără nici o lumină românească, poporul nostru n'a fost în stare să ridice din sânul său oameni cu sufletul bogat şi frăţesc, cu mintea sănătoasă şi largă, care ar putea cuprinde *tot pământul românesc* cu nevoile şi idealul său, ci numai oameni săraci de suflet şi de minte, oameni egoişti, cari mai mult decât interesul personal nu vreau să ştie, oameni, care nu sunt la chemarea vremei şi a interesului neamului.

Oare ce deosebire este între răspunsul ţăranului şi al inteligentului?

Nici o deosebire!

Pentru dânşii interesul neamului este — interesul lor: bine că cel dintăi a apucat pământ, iar al doilea libertate!

Dar nici unul nu-şi face datoria faţă de ţară: ţăranul nu plăteşte birul, inteligentul, îmbătat de „libertate", şi-a uitat datoriile faţă de neam.

Trebue să ştim, că fiecare popor, cât de liber să fie el, *are datorii,* şi cu atât mai multe, cu cât este mai liber, şi numai astfel poate el să-şi chezăşluiască o viaţă culturală temeinică, liberă şi fericită.

La noi însă, dimpotrivă, din zi în zi tot mai mult ne scăldăm în apele libertăţii destrăbălate, dar temeiul vieţei şi ţării noastre piere mereu.

Rusia de acum a murit! Şi acum îi vine rândul Basarabiei „independente",— dacă nu ne-om trezi ca să cunoaştem adevărul!

Că din punct de vedere economic Basarabia nu poate fi independentă — nici nu-i de vorbă, şi noi îndegrabă o vom arăta, dar — mai mult ea nu poate fi independentă fără oameni sănătoşi la minte şi curaţi la suflet, care ar putea povăţui bine acest popor pe o cale adevărată.

Noi n'avem astfel de oameni; ***noi suntem bolnavi!*** Trebuie să ne uităm verde la starea lucrurilor în ochi şi să cunoaştem că o ţară bolnavă până la măduva oaselor de „libertate" şi anarhie—are nevoe de ***doctor,*** căci altmintrelea noi, din culmea „libertăţii" vom pica iarăşi în jugul străinilor, şi acest jug va fi mult mai greu decât ţarismul rusesc.

Se ştie bine, că un copac frumos poate trăi atunci, când el are rădăcini sănătoase; aşa şi libertatea: ea e folositoare atunci, când în ţară are rădăcini de rân-

duială bună. La noi însă toate aşezămintele sunt bolnave, căci ele sunt rămăşiţe ale trecutului plin de toate păcatele faţă de noi.

Aşa dar, dela ceva bolnav nu poţi aştepta ceva sănătos. Trebuie de făcut operaţie şi de asvârlit tot răul din ţară noastră.

Acest chirurg sănătos poate fi numai România!

Ce e drept, în România încă dela Turci şi Greci rămăsese multă neghină, care mereu se răspândea pe ogorul necultivat. Dar dela o seamă de vreme, cultivarea ogorului vieţii româneşti a prins a da mereu grâu tot mai curat şi mai curat. Războiul lumii a înlăturat neghina din Ţara Românească şi grâul curat a dat roade bune, care s'au înfăptuit prin reforme temeinice şi sănătoase, pline de rânduială, libertate adevărată şi de viaţă pentru întregul neam românesc. Toată lumea a cunoscut acest cuib sănătos şi-i dă tot sprijinul ca ea să-şi îndeplinească visul ei strămoşesc.

Aşadar, noi vedem cum fraţii noştri vârtos păşesc la viaţă de iubire şi libertate adevărată, iar noi la ură şi moarte.

Şi dacă nu vrem să perim cu totul, trebuie *să întindem mâna de ajutor nu peste Nistru,* la o ţară jumătate moartă, ci *cu braţele deschise să cuprindem pe mama România,* plină de iubire şi viaţă, ca să ne scape de moarte.

Aşadar, toţi Românii basarabeni să mergem la Prutul blăstămat, care 105 ani ne-a depărţit, să-l secăm „dintr'o sorbire" şi să nu mai fie piedici între noi, ci *un pământ, o inimă şi o viaţă.*

Vl. Cazacliu.

4 Februarie 1918.

□□□

22. Lupta cu „bârzoii".

Basarabenii ajunseră la stare „minunată" şi dânşii —graţie „fraţilor" ruşi,— rătăciseră drumul şi cărarea. Toată viaţa românească c'un trecut istoric frumos, cu multe înzestrări naţionale — se pierdea la dânşii în lupta c'un duşman închipuit, născocit de marea revoluţie rusească. Poporul, molipsit de boala rusească, îl numeşte „burjui" „burzac" şi „bârzoi" etc.

Dar cine-i „bârzoiul" inventat de Ruşi? Ofiţerii, proprietarii, studenţii, învăţătorii, preoţii, juriştii, funcţionarii, etc.,— toţi cari au carte şi cultură.

Vedeţi, lucrul stă aşa: totul atârnă de la „vânători". Pentru soldaţi şi lucrători „bârzoi" vor fi ofiţerii, studenţii şi toţi cei mai curăţei dela oraş,—pentru ţărani — învăţătorii, proprietarii şi preoţii.

Carnea de „bârzoi" e foarte ieftină în Rusia „pravoslavnică". Gazetele ne-aduc felurite ştiri îngrozitoare: tot pământul Rusiei se adapă înbelşugat cu sânge de „bârzoi". Ceeace se întâmplă azi în Rusia se va chema în istorie— ***boală rusească.***

Naţia asta totdeauna a vroit să facă lucruri mari. A format o împărăţie uriaşă, a trăit sute de ani în întuneric ne mai pomenit, etc. Şi azi a căzut într'o boală nemărginită.

Molima rusească a început a se răspândi şi la noi în ţară şi ni-a adus multă nenorocire. „Tovarăşii" ajutau din răsputeri; ce le păsa lor de-o ţară străină şi, mai ales când o priveau totdeauna cu batjocură.

Eram şi noi pe calea anarhiei ruseşti şi la noi pretutindeni se răspândise lupta cu „bârzoii".

Din fericire, Dumnezeu ni-a trimes armata românână. De mult, cei mai buni Români basarabeni numai în dânsa vedeau scăparea, dar duşmanii nu dormeau şi cu toate mijloacele răspândeau ură contra armatei româneşti şi puneau la cale lumea ca să ceară dela guvernul basarabean, ca Doamne fereşte să nu fie chemată armata românească.

Mulţi din bunii Basarabeni s'au aflat în primejdii şi chiar le ameninţa viaţa mulţimea condusă de duşmanii Românilor. Dar Dumnezeu n'a vrut dezastrul neamului nostru. Mi-aduc aminte de ziua sosirii trupelor române. Toată lumea umbla fericită ca în ziua de Paşti. Chiar unii la alţii spuneau : *„Christos a înviat"!* Lăcrimile curgeau de bucurie fericită. Da poporul basarabean trebuie să fie mulţămitor oştilor româneşti, nespus, căci ele l-au adus iar la o viaţă normală şi l-au scos din *molima rusească.*

Acuma toţi basarabenii avem chip a lucra în linişte, a alcătui viaţa poporului după placul tuturora. Şi mai ales, avem putinţa cu jale să vedem ceeace se întâmplă în nenorocitul neam rusesc, să vedem cu spaimă anarhia îngrozitoare dela miază-noapte şi să simţim că noi suntem în afară de dânsa.

Aţi cugetat oare, fraţilor, de curând c'om ajunge aşa zile mari şi sfinte?

Ştiu că nu. Da acuma folosiţi-vă de timpul de azi şi lucraţi cu toţii. Nimic nu lăsaţi pe mâne; treziţi simţiri naţionale în voi şi în toţi cari sunt în jurul vostru. Mai ales pe voi vă priveşte, intelectuali, din orice clasă!

Să înceteze lupta nesocotită cu „burjac" „burjui", „bărzoi"! Cu toţii la lumină şi la cultură naţională, ca poporul nostru să ajungă fericit!

4 Februarie 1918. **Căpitan D. Bogos.**

23. Minute dulci şi neuitate.

Scăpăm şi noi câte odată de robia deşertăciunilor zilnice, ce ne împresoară din toate părţile viaţa c'o negură otrăvitoare şi cu un fum înăduşitor.

Această izbândă am căpătat-o la *Şezătoarea literară* ce a avut loc în Cazino (Blagorodnoie Sobranie), la 25 Ianuarie. Acolo am avut noroc de a vedea şi asculta pe d. *Mihail Sadoveanu,* scriitor vestit în România toată.

El ni-a cetit două bucăţi din amintirile lui *I. Creangă* şi o nuvelă a sa: „Lacrimile". Prin cetirea lui frumoasă, noi cu toţii am crezut cu tot dinadinsul că d. Sadoveanu, cu adevărat este un maestru de mare talent, „din mila lui Dumnezeu".

Noi, Basarabenii, nu suntem dezmerdaţi şi alintaţi cu literatură bună, teatru şi alte mijloace culturale. Din pricina aceasta şi de la şezătoare nu aşteptam ceva deosebit, însă acolo, fără veste, am primit o bucurie mare, mare. Ne-am pornit la şezătoare şi am nemerit la sărbătoare.

Oaspele nostru ni-a dăruit nouă nişte minute dulci şi neuitate. Cetirea lui a pătruns sufletele noastre, a atins strunele inimilor, şi s'a răsunat un acord plin de înţelegere, de unire intimă, care a topit ghiaţa amorţitoare. Nici un ton falşiv, niciun gest de prisos, fără afectaţie, abia cunoscută o gamă de sentimente adânci. In adevăr, am primit un dar fru-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mos, dumnezeesc; am avut plăcere mare estetică, ce ni se dă nouă aşa de rar.

Duhul nostru s'a mutat peste Prut, ş'am văzut că acolo trăiesc fraţii noştri moldoveni, tocmai ca şi aceştia din Basarabia, tot cu aşa tradiţie, credinţă, nădejde, obiceiuri, Da, noi am căpătat o dovadă covârşitoare, că acolo tot îi aproape de sufletul nostru, scump, simpatic.

D'apoi încă şi limba lui Creangă ş'a lui Sadoveanu! Această limbă de fel nu se pătează cu cuvinte dela străini, lipsită de barbarizme, ce numai întunecă înţelesul limbei. Noi ne-am îndulcit cu o limbă curat poporală, minunată, cu mişcări adânci din inimă, cu scânteie de umor, de haz, de glumă.

Salutându-l din adâncul sufletului, prin aceasta exprimăm d-lui *Sadoveanu* o mulţămire nemărginită pentru dragostea lui, şi buna voinţă că ni-a îmbogăţit viaţa noastră, ni-a înfrumuseţat traiul cu ospăţul lui neuitat.

Ferbinte dorim, ca cât s'ar putea mai des să vie la noi cu farmecele lui divine.

T. Bogos.

4 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

42. Răutatea întunerecului.

Plâng şi ca Rahil mă tânguesc, când mi-aduc aminte de cele două eşaloane de ostaşi transilvăneni, cari au căzut jertfă la batjocura bolşevicilor din Republica moldovenească la 6 Ianuarie a. c. Fiori mă apucă numai când mă gândesc la ei. Vai mie, cum aceasta s'a întâmplat? Deloc nu mă dumiresc. Dela Kiev şi până la Chişinău nimic nu li s'a întâmplat, dar pe pământul fraţilor lor, în loc ca să-i întâmpine cu tricolorul patriei, ca pe fraţii pe cari întâia oară i-au văzut, pe aceştia i-au întâmpinat gloanţele şi moartea năpraznică. Unde ţi-e capul, bolşevice, unde ţi-e mintea, ticălosule? Tu, cela ce ne mănânci pânea şi sarea patriei noastre, ne ucizi fraţii, şi ne pierzi munca. Tu, cela ce ţi-ai ales povăţuitori pe cei ce au răstignit pe Hristos, cari nu s'au ruşinat nici în Sfatul Ţării a-şi vărsa otrava, ai lăpădat frontul, locul cel sfânt şi ai venit, că te-a chemat Iuda să ne ucizi fraţii cei nevinovaţi. Ticăloase! nici crăpăturile pământului nu te ascund, până nu-i bea paharul care l-ai umplut.

Imi vine să fug din ţară,
Şi să lapăd patria,
Să mă duc în depărtare,
Nici s'aud de loc de ea.
Imi vine să plâng cu-amar,
Când gândeam peste hotar

Că n'am fraţi, că n'am surori,
N'am eu rude doritori.
Dar de când s'a făcut iară
Ţara mea română ţară,
Ceru'mi pare mai senin,
Viaţa'mi pare făr' de ch'n.
Marea neagră se'nălbeşte,
Saltul ei se îmblânzeşte,
Ş'aşi dori, ca'n veci să fie
Dela Nistru pân' la Tisa
Numai tot o Românie.

Teodor Jireghie.

4 Februarie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25. Din care neam suntem?

Cine se uită la titlul articolului meu va spune: autorul nu-i în toate minţile. Parcă noi nu ştim din care neam suntem? Poate unii mai luminaţi ştiu, dar mulţimea noastră basarabeană a uitat. Ţăranul nostru, când vrea să dea la cineva din fraţii lui în obraz, spune: *parcă eşti român!* — Tot naţionalismul mulţimei noastre se exprimă numai în vorba asta înveninată. Dar şi pe ea mulţimea o priveşte cam uşor, mai mult în mod „mistic". Vorba sună foarte frumos şi mândru... „parcă eşti român!". Şi aş vrea ca ţăranul nostru s'o înţeleagă cum trebuie. Da, noi toţi, cari vorbim o limbă românească — suntem Români. Şi neamul nostru este mare şi cu o istorie mândră. Luaţi harta şi vedeţi: dela Nistru până la Tisa tot pământul e al Românului! Aici vezi Basarabia scumpă, România — mamă, Bucovina — mândră, Ardealul — glorios şi Bănatul — frumos. Suntem bogaţi, dar prin întunerecul pe care l-au răspândit între noi străinii, noi am uitat de bogăţia noastră, ni s'au sărăcit sufletele. Vroiţi să fiţi bogaţi, să trăiţi în belşug nemărginit, — uniţi tot pământul vostru, adunaţi-vă cu tot neamul vostru! V'asigur că mai mândri şi mai fericiţi decât noi nu vor fi alţii pe faţa pământului. Inchipuiţi-vă ce sunteţi azi şi ce aţi fost

BCU Cluj / Central University Library Cluj

eri. Eraţi mai odinioară robii Rusului, care venia la voi în ţară, în sate cu „coroabca" în spinare şi răcnea : „marfă, marfă, marfă !". Nu zăreaţi că Rusu se 'mbogăţia. Şi voi luaţi cuşma înaintea lui; dânsul la voi în ţară se făcu stăpân, dar voi, gospodari, rămâneaţi robii lui. Pentru ce a fost aşa ? Se explică uşor : Rusul cucerise ţara noastră şi o privea ca o moşie a lui, făcea într'însa ce voia sufletul lui, dar pe voi nu vrea să vă recunoască de gospodari şi vă socotea totdeauna „moldovan berbec, moldovan cap de bou, moldovan de-a 13-a lege" şi multe de toate. Voi le răbdaţi şi numai între voi vă mândreaţi cu cuvintele: „par'că eşti român!" Acum vă chemăm la conştiinţă naţională: aduceţi-vă aminte că sunteţi Români! Uniţi-vă cu tot neamul vostru; faceţi o familie mare; îmbogăţiţi-vă şi trăiţi în fericire, ca să vă privească lumea întreagă ca pe o naţie puternică. Basarabeanule! eu ştiu că-ţi place cinstea! Atuncea — trezeşte-te, par'că eşti român, — ***dă mâna cu fraţii tăi de pe pământul românesc pentru unire şi fericire!*** Numai tu, Basarabeanule, te-ai lăsat tare în urmă dela tradiţiile tale strămoşeşti. Nu te cunosc; par'că tu erai odinioară mândria lui Ştefan cel Mare! Unde sunteţi voi în ziua de azi, mazili-basarabeni, cei mai voinici călăraşi ai neamului nostru? Toţi la iveală, toţi la unire cu neamul nostru, căci numai unirea ne va scăpa de robia duşmanului.

Căpitan D. Bogos.

6 Februarie 1918.

□□□

26. Credinţa noastră.

Crezut-am, pentru aceia am şi grăit, şi nu voiu tăcea până când sângele de Român în vinele mele fierbe. Că glasul trâmbiţii inimii mele mă chiamă la luptă, la luptă pentru neam şi pentru ţară.

Cine-acuma n'a lupta,
N'aibă pâne 'n casa sa!

Că dacă acuma noi, Moldovenii, n'om lupta să ne cunoaştem neamul şi drepturile noastre şi dacă acuma n'om aprinde făclia înaintea noastră şi s'o ţinem cu amândouă mâinile, să ne lumineze calea pe care am purces, apoi vom cădea în blăstămul nepoţilor şi strănepoţilor.

Ne-or blăstăma ţărâna mormânturilor, şi iadul va arde inimile noastre. Dacă acuma, când fraţii noştri îşi pun viaţa pentru noi, n'om pricepe, apoi amar nouă, mii de ani vor trece şi prilej ca acesta n'om avea.

Mai bine cu fraţii noştri pietrii de moară pe spinare să purtăm, decât cu străinii vin să bem. Că străinul ţi-i frate până ce are ce suge dela tine, apoi ori te robeşte, ori se duce; *dar al fratelui sânge apă nu se face.* Acuma pildă minunată este în ochii noştri, când duşmanii ne robeau şi Sfatul Ţării ne risipeau, cine ne-a apărat, cui i-a fost milă de noi, la dureri şi la nevoi? Numai fratelui! Sora

România, uitând de durerea rănilor sale, a trimis pe fiii săi să ne scoată din nevoi, şi să ne ajute a pune piatra temeliei noastre pe pământ sănătos. Şi oare cine nu cunoaşte aceasta, că sângele apă nu se face? Noi am cunoscut şi cunoaştem, şi pentru aceea am grăit.

Măi Române, măi Muntene,
Măi frăţior Moldovene,
Vin la Nistru, nu te teme.
Nistru, Nistru apă rece
Tot ai zis că nu te-om trece,
Te-am trecut pe jumătate,
Maica ne plângea de moarte,
Când te-am trecut peste tot,
Maica mă plângea de mort.
Taci măicuţă, c'al tău fiu
Iacă, pân' acuma-i viu,
Şi în rânduri de Romani
El se luptă cu duşmani.
Duşmani Perper, Levenzon,
Duh păgân şi nu de om.
Staţi, păgâni întunecaţi,
Duşmani răi şi blestemaţi,
Că nu-i ce voi căutaţi,
Ca să fiţi stăpâni pe noi,
Să ne-aruncaţi în nevoi.
Calul, murgul să-mi trăiască,
Arman 'n mână strălucească,
Să v'alung în depărtare
Peste-a noastre vechi hotare,
Că's Român din străbunei
Şi viteaz ca fraţii mei.

Teodor Jireghie.

6 Februarie 1918.

□□□

27. Datoria intelectualilor români din Basarabia.

Mişcarea naţională din Basarabia, începută acum vr'o zece ani şi mai bine de un grup de intelectuali, în timpul revoluţiei ruseşti, a avut rezultate frumoase. Totuş, nu se poate zice că a dat cele mai frumoase roade, de oarece această mişcare a fost îndrumată greşit. Aceasta mai cu seamă o putem spune pentru timpul revoluţiei ruseşti. In loc ca în tot poporul să se trezească o ideie pentru a se uni cu toţi ceilalţi fraţi de peste brazdă, acest popor a fost mereu îndreptat de către povăţuitorii săi cu totul în altă parte, a fost ţinut în alt cerc de idei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acuma, când viaţa obştească este asigurată, când avem chezăşie deplină că spunându-ne deschis părerea nu vom fi asasinaţi de gloata provocată de „revoluţionarii" de eri, de-alatăeri, o seamă de intelectuali, mai mult din studenţimea română din Basarabia, şi-a spus crezul, care este : ***Întregirea neamului românesc din toate părţile !*** Această ideie deacuma tot mai mult este îmbrăţişată de Românii intelectuali din Basarabia. Cea mai frumoasă dovadă este declaraţia învăţătorilor din ţinutul Chişinăului şi credem, că în curând toţi Românii intelectuali vor îmbrăţişa cu dragoste această ideie şi se vor mira numai, cum de au putut să rămâie în rătăcire până acuma, căci într'adevăr, toate dovezile celor de orientaţie rusească n'au nicio bază serioasă.

Totuş, dacă ne vom adânci mai mult în căutarea pricinilor, cari au avut ca urmare că mişcarea naţională altă dată a fost rău îndrumată şi că chiar şi acuma dovezile celor de orientaţie rusă au un teren priincios în sufletul ţăranului moldovean, apoi vom găsi multe pricini destul de serioase.

Pentru noi, ***unirea Basarabiei cu celelalte părţi româneşti este mai întâi de toate o chestie de existenţă a poporului nostru.*** Apoi în al doilea rând vine şi ***chestia de dreptate.*** Trebuie să se şteargă fărădelegea făcută în anul 1812 de ţarul rusesc Alexandru I. Poporul, crescut în împrejurări istorice, geografice şi economice cu totul străine Rusiei, a fost cu toate acestea alipit la ea şi silit de biciul rusesc să ducă aceiaş viaţă cu Rusia, dacă nu de fapt, apoi cel puţin de ochii lumei. In limba oficială rusească nu există pentru lumea europeană o Basarabie moldovenească, ci o gubernie rusească, cu un popor rusesc, ca şi cel din tot colosul rusesc.

Acum Basarabia va trebui să se reîntoarcă la formele vieţii potrivit cu istoria ei, cu caracterul poporului, creat de istorie şi de împrejurările geografice, economice etc. Aceasta, fireşte, că va fi chezăşluită numai atunci, când Basarabia va fi unită cu celelalte părţi româneşti, păstrându-şi autonomia. Căci, cu toate că cei peste o sută de ani trăiţi cu Rusia, au fost un somn de moarte, o rătăcire, la urma urmei nouăle împrejurări şi forme de viaţă au creiat întrucâtva şi un cuprins nou pentru această viaţă. Şi stăpânirea rusească doar nu degeaba a stăruit atâta pentru a-i da norodului nostru o viaţă rusească.

Dar în propovăduirea noastră pentru reunirea Basarabiei cu celelalte părţi româneşti, avem şă întâm-

pinăm piedici mari, peste cari vom trece numai după o luptă grea. Cea mai mare parte a intelectualilor din Basarabia e stăpânită îndeobşte de idei poate foarte frumoase şi măreţe, dar neaplicabile în viaţă şi care, de fapt, au un izvor cu totul nesănătos. Ideile de cosmopolitizm, azi numit internaţionalism, dacă ne vom aduce amnte de mişcările intelectuale ruseşti, sunt născute şi au primit forma definitivă dela urmaşii slavofililor. Ştim bine că această mişcare nu voia alta, decât o Rusie dela Marea Ingheţată până la Adriatica, cu Constantinopolul şi Dardanelele, — o Rusie, în care toţi să fie Ruşi, cu o viaţă bazată pe trei temelii: ***pravoslavia, samoderjavia*** şi ***samobâtnosti,*** adecă ortodoxia, absolutizmul barbar ţarist şi desineexistenţa poporului, fireşte cu caracter rusesc şi numai rusesc.

Aceste idei au fost propagate sub felurite forme şi în chipul cel mai stăruitor, încât fiecare intelectual rus, mărturisindu-le se crede că este şi el unul din cei mai înaintaţi în idei, nebănuind că este stăpânit de reacţionarizmul cel mai primejdios. Aceste idei au spurcat întrucâtva şi inteligenţa moldovenească, rusificată în aceşti o sută şi mai bine de ani cu cea mai mare meşteşugire.

Apoi, stăpânirea rusească, temându-se să nu mai piardă Basarabia, cel mai scump diamant din coroana ţarului, a căutat să mai bage în mintea intelectualilor şi alte idei greşite. De pildă, se spunea, că din punct de vedere economic iarăşi e mult mai bine pentru Basarabia de a fi cu Rusia, iar nu cu România. Rusia este o ţară mai mare, mai bogată şi deci şi Basarabia mai uşor poate să ajungă la o stare de înflorire. Nu vom căuta să polemizăm aici cu aceste dovezi ru-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

seşti. Altădată fireşte că va trebui să discutăm şi chestiile economice în lumina adevărată. Dar le aducem aminte cetitorilor, că ele au loc şi că noi trebue să le combatem.

Insfârşit, pentru ţărani, cel mai numeros şi cel mai bun element românesc din Basarabia, se spunea că în România ţăranii o duc mai greu decât în Basarabia, că în România domnesc încă formele feudalizmului, cu iobăgia cea mai grea—şi aşa mai departe.

Şi intelectualii români cu simţirile adevărat româneşti trebue să se ocupe cu aceste lucruri,—trebue să lămurească lumea de aici în ce priveşte ideile ei greşite despre România. Şi mai ales, trebue să propovăduim ideia noastră pentru ***unirea tuturor ţărilor române într'o singură ţară,*** fiecare parte păstrându-şi autonomia. Ne aşteaptă o muncă grea. Trebue să studiem chestiile şi problemele politice şi economice mai aproape, în chip ştiinţific, lăsând la o parte toate prejudecăţile politice, economice, naţionale etc. De aceea chemăm pe toţi, cari şi-au manifestat aspiraţiile şi convingerile adevărat româneşti, să se puie pe muncă şi să răspândească ideile noastre. In primul rând, aceasta trebue s'o facă mai ales ***învăţătorii şi preoţii,*** cari s'au alăturat la programul nostru. Trebue ca cuvintele lor să nu mai rămâie cuvinte, ci să se prefacă în fapte. Numai atunci credem, că vor fi scoase din mintea poporului toate ideile greşite cu cari l-au întunecat duşmanii.

V. Harea.

7 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

28. De ce să ne apucăm?

Imprejurările s'au schimbat în folosul nostru.

Mai dăunăzi toţi duşmanii neamului nostru aveau chip să ne împiedice cu vorba, că noi tragem la România. Ce însemna dovada asta? Foarte mult! Poporul basarabean dela începutul revoluţiei ruseşti a fost amăgit că în România nu-i libertate, şi alte scornituri. „Iubitorii" s'au stăruit foarte şi din răsputeri a pregăti poporul pentru sosirea „bolşevizmului". Şi au izbutit mult. Patrioţii basarabeni n'aveau chip să vorbească despre unirea neamului nostru. Noi suntem martori de două jertfe în lupta asta oarbă. Cu toată libertatea rusească, au fost omorâţi în toamna trecută doi buni români: Simeon Murafa şi inginerul Andrei Hodorogea.

Români din patru unghiuri, — ştiţi cum se chemau patrioţii români în Basarabia? — *Separatişti!*

Cred, că de azi înainte desbinarea nu va mai avea loc, şi n'or mai fi nici „separatişti", nici „tâmpiţi". Cu toţii trebue să recunoaştem, că scăparea Basarabiei este numai în *cultura naţională.* Dar dacă-i aşa — atunci unirea trebuie să se facă!

După vorba poporului: vrei nu vrei — bea Grigore aghiazmă! Da, trebue să ne sfinţim, să ne mântuim, de zilele spurcate. Cel mai întâiu ce trebue să facă fiecare patriot — este cultivarea *limbei.* Mulţi se sperie luând gazeta ori revista în mână, că mai nimic nu înţeleg, că multe cuvinte nu le pricep. Vă cred,

fraţilor, şi trebue fiecare să vă luaţi răgaz pe o lună la muncă cu dicţionarul în mână. După o sută de ani, în cursul cărora numai aţi uitat limba, vă trebuie pentru reînviere numai o lună. Asemănaţi şi închipuiţivă cât de puţin aţi uitat limba. Tot numai mulţămită firei româneşti. Acuma cetiţi în fiecare zi gazeta românească şi vorbiţi numai româneşte! Suta de ani trecută ne-a silit să uităm limba, dar ea ne-a silit să ne schimbăm şi obiceiurile şi toată înfăţişarea. De-o pildă, luaţi oraşul nostru *Chişinău,* capitala Republicei. Ce-a rămas într'însul românesc? Numai numele.

Acuma numai decît trebuie să-i schimbăm şi faţa. Pentru noi tot e străin în capitala noastră, tot e scris în limba străină. Să fie schimbate numai decât străzile, firmele la prăvălii etc. Dar mai ales ne gândim noi la monumentul din mijlocul oraşului, batjocura neamului nostru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vă pricepeţi, că vorba merge despre rusoaica grosolană, ce stă la picioarele statuei ţarului rusesc, Alexandru I, şi cuprinde, ca pe-o orfană, chipul Basarabiei. Jos batjocura, jos toate amintirile de robie! *Noi cerem să fie înlocuită rusoaica, împreună cu statuia lui Alexandru I, prin monumentul lui Ştefan cel Mare.* Orfana poate să rămâie, dar în culoare de bucurie.

Ne mai gândim şi la alta. O sută de ani ţarul rusesc copleşia Basarabia cu funcţionari ruşi. Şi vedeţi, aceştia erau cea mai tare unealtă pentru răspândirea rusismului în ţara noastră. Sute de ori singur am auzit, cum Ruşii, funcţionari — fie la poştă, fie la căi ferate, fie la tribunal, fie la administraţie, în şcoli, etc., — batjocoreau şi 'njurau pe Moldoveni şi tot neamul moldovenesc. Cele mai triste amintiri le avem noi dela raporturile funcţionarilor ruşi. De aceea, strig

în gura mare: pentru dreptate, pentru onoare, să fie toţi duşmanii neamului nostru schimbaţi! Să se alcătuiască în cel mai scurt timp corpuri de funcţionari români! *Aceasta i priveşte pe domnii miniştri ai Republicei noastre.* Am dori să vedem tipărite concursuri şi cea mai mare întrecere între domnii miniştri. Credem că deslegarea chestiei cu alcătuirea corpurilor de funcţionari are cea mai mare însemnătate la crearea culturii naţionale şi la întărirea stăpânirii noastre în această ţară călcată de străini.

Cu muncă şi iubire către neam—totul se poate face!

Nădăjduim, că miniştrii noştri îşi vor înţelege marea datorie naţională şi vor lucra cu toată dragostea la învierea vieţii româneşti a Basarabiei noastre.

Căpitanul D. Bogos.

7 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

29. Starea şcoliior din ţinutul Chişinăului [1]).

Invăţătura pe la şcoli merge greu. Invăţătorii nu au destulă iubire de patrie naţională.

Ei nu se interesează cu deadinsul de literatura românească; nimica nu citesc; au ştiinţă puţină de pedagogie; nu tălmăcesc lecţiile şi cuvintele; nu scot din lecţii ideia şi morala. Temele şi religia se predau şi se învaţă tot în limba rusească.

Nu se învaţă regulele aritmeticei. Scrisoarea stă foarte prost. Caetele sunt fără liniuţe,—fieştecare scrie cum vrea el.

Mai în toate şcoalele merge limba rusească şi moldovenească. Prin alte sate oamenii nu lasă să se predea limba moldovenească.

Nu sunt cărţi moldoveneşti de religie, de aritmetică şi de cetire pentru grupa IV. Iară cu adulţii nimica nu se face.

Umblând cu revizia pe la şcoli, am făcut şi adunare de adulţi; s'a făcut jertfă pentru biblioteca sătească.

La Ţâpla s'au strâns 30 ruble, la Vadul lui Vodă 10 r., la Mal 15 r., la Cimişeni 30 r., la Miereni 423 r. Fiind-

[1]) Domnul *G. Gălescu* lucrează cu stăruinţă pentru luminarea fraţilor săi. Ca instructor (revizor şcolar) aleargă prin toate satele din ţinutul Chişinăului, îndrumând şcoala spre viaţa naţională. Din scrisoarea pe care o tipărim mai la vale s'ar părea că învăţătorii nu sunt cu toţii pătrunşi de marea lor datorie.

că la noi nu sunt cărți populare moldovenești, trebuie cât mai de grabă de adus cărți din România.

Moldovenii iubitori de patrie, alergați în țară la popor și-l deșteptați, pentru că sunt mulți rusificatori!

Mulți inteligenți sunt cu mare ură asupra *Sfatului Țării*. Asta nu e bine. Pe Sfatul Țării era să-l taie; îl învinovățea că el a adus pe Români. Acum îl învinovățesc, după părerile lor, că deputații sunt țariști. *Dacă noi Moldovenii nu ne-om uni, ci ne-om certa, va fi vai de capul nostru.*

G. Gălescu.

7 Februarie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

30. Cuvânt către țăranii și soldații moldoveni din Basarabia.

In vremea din urmă am luat seamă, că Moldovenii noștri mult vorbesc despre bunătățile partidelor socialiste și cred în aceste bunătăți. Având în vedere că din discutări se naște adevărul, voesc să spun un cuvânt despre aceste partide. Partide socialiste în Rusia sunt multe, căci socialiștii, strigând mult de unire, n'au unire între dânșii și fiecare partid se despărțește după credința lui. Cele mai mari din ele sunt: partidul socialiștilor-revoluționari, socialiștilor-democrați și socialiștilor-poporali (narodnîe soțialistâ). In toate partidele acestea sunt multe idei bune pentru norod, numai în ele sunt și răutăți, cari pot să aducă, și chiar au adus, multe nenorociri. Granița nenorocirilor se începe acolo, unde socialiștii nu au în vedere cultura (deșteptarea) norodului și legile (zacoanele) naturii, cari la scrierea zacoanelor trebue să aibă cel mai întâi loc. Aceasta o știu foarte bine cei mai deștepți și mai luminați oameni din lume și de aceia *până în timpul nostru nu-i nici o țară, unde oamenii ar trăi după legile socialismului.* Acuma Rusia face o încercare a trăi în legile socialismului, numai cred că din încercarea aceasta vom avea multe nenorociri și puține bunătăți, căci legile socialiștilor nu-s trainice în timpul nostru. Incercări de a trăi după legile

BCU Cluj / Central University Library Cluj

socialismului au fost multe pe lume şi chiar în Rusia au fost vreo câteva colonii (obştii), unde se adunau numai aceia, cari aveau credinţa că viaţa după legile socialismului este cea mai bună pe lume. Din coloniile acestea nu a eşit nimic, căci unire în ele nu era, şi socialiştii au plecat pe la casele lor. Socialiştii ruşi, făcând acum o încercare în toată Rusia, spun că noi vom învăţa lumea cum trebue de trăit, dar uită că *ţara rusească* se numeşte foarte întunecată, de care scrie prin cărţi, că *ea a dat lumei numai biciul şi samovarul.* Cred, că nici nu a fost, nici nu a mai fi o vreme, când *cel întunecat a învăţa pe cel deştept.*

Să vedem acuma: ce bunătăţi avem noi dela socialişti. Cum ştiţi d-v., începutul revoluţiei, făcută de cei mai deştepţi, cinstiţi şi luminaţi oameni din Duma a patra, a fost foarte bun. Toţi se bucurau şi credeau că noi începem o viaţă nouă, care ne-o aduce la o stare mult mai norocită. Numai Duma, care adevărat era mintea poporului, a fost degrabă alungată. Au alungat-o socialiştii, din cari mulţi (fruntea lor) au venit din Germania. Apucând brazdele cârmuirii poporului în mânile lor, ei au început a face încercări a trăi în legile lor. Ce a eşit din încercările acestea? Până acum din cele mai scumpe cuvinte pentru oamenii deştepţi, cari se scriu pe steaguri, cum îi: libertatea (svoboda), egalitatea (ravenstvo), şi fraternitatea, a eşit o mizerie. Din libertate au eşit pogromuri, cari strică toată bogăţia poporului,—din egalitate a eşit că omul deştept, care a primit învăţătură specială, cum îi comandantul regimentului (polcului), se pune vzvod, la vzvodnâi, la comenduirea regimentului; din fraternitate a eşit, că fratele să meargă cu baioneta (ştâcu) la frate. Iar din distru-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

gerea zaconului pedepsei cu moarte a eşit că în loc să moară vr'o câţiva hoţi, au murit şi mor mii de oameni cinstiţi, pe cari îi ucid hoţii acum, şi ziua şi noaptea. Din unire, când toţi trebue să meargă înainte pentru binele şi cultura norodului, a eşit că unul trage înainte, altul înapoi, unul în dreapta şi altul în stânga. Din socializarea pământului, după care pământul nu-i al omului, da al obştiei, cred că nu are să iasă nimic şi noi tot vom ajunge la zacoanele cari sunt acum în Franţa, America, Germania şi alte ţări. Cea mai mare răutate în socializarea pământului este împărţirea lui. Impărţirea trebue să fie mai în tot anul, că în tot anul se face căsătoria la 20—25 de flăcăi, la cari obştia trebue să le dee pământ. Deosebit de aceasta, obştia îi datoare să dee pământ la toţi, câţi ar voi să-l lucreze cu mânile lor. Impărţirea pământului uşor nu se va face, că la cei, cari vor primi pământul din nou, nu se poate de dat la fiecare câte o bucăţică, ci trebue de împărţit pământul din nou.

Mare răutate mai iese încă din aceia, că dacă ştii că pământul nu-i al tău, nici n'ai să-l lucrezi cum se cade; nu poţi să-ţi pui o vie, ori vr'o livadă, cari aduc mult mai mare câştig decât pământul curat. De aceia răzeşul, pe o bucată de pământ tot aşa de mare ca şi la nadelnicul, trăeşte mai bine decât nadelnicul.

Despre legile socialismului voiu mai spune că ele nu vor fi trainice din pricina, că femeile noastre, cari acum au toate drepturile ca şi bărbaţii, după învăţătura luminătorilor noştri, sunt un element, care după natura lor, merg împotriva socialismului. Cine nu ştie că femeia este o cloşcă, care-şi apără cuibul

ei şi la care puii îi sunt cei mai buni pe lume? Femeia întotdeauna va merge împotriva obştiei, pentru binele copiilor ei.

Socialiştii, cu puţine ştiinţe la aşa greu lucru cum este cârmuirea poporului, strică acum în Rusia şi acele organizări socialiste, cari până acum ni-au adus multe bunătăţi. Ei seamănă cu ţiganul care tăia cranga pe care şedea. Aşa se întâmplă în lume, când la gospodărie se pune un vătaf care nici n'a văzut cum ară ţăranul.

Şi aşa, zacoanele socialismului, având multe bunătăţi au şi multe răutăţi şi de aceea programa lui deplină nu este bună pentru norod. Având în vedere cultura noastră şi zacoanele naturii, voiu spune că tot ce este bun în socialism, intră în partidul *„Slobozenia norodului"*. In partidul acesta intră cei mai deştepţi oameni din Rusia, cum sunt profesorii dela universitate, învăţătorii dela gimnazii, ofiţerii, doctorii, cinovnicii de prin toate organizaţiile poporului: mai la urmă toată mintea poporului, care se numeşte la noi „inteligenţa". Cum ştiţi dv., mai toată inteligenţa trăieşte numai din leafa pe care o primeşte dela Stat. Leafa aceasta se face din birul plătit de d-voastră. De aceea, binele inteligenţei se trage dela binele ţăranilor şi unde trăesc bine ţăranii, acolo trăeşte bine şi inteligenţa. Mult a lucrat inteligenţa pentru binele norodului şi mult are să mai lucreze înainte. In timpul ţarizmului numai ea înţelegea ce răutăţi se fac în ţară şi pentru binele norodului a alungat pe ţarul dela cârmuirea poporului. Acum iar s'a început pedeapsa inteligenţei şi prin gazete scriu că le Petrograd sunt pline toate închisorile. Pedepsesc acum inteligenţa spio-

nii din Germania, cărora nu le vine la socoteală să fie la noi rânduieli bune. Spionii aceştia amăgesc pe săracii întunecaţi, pe soldaţii noştri, şi îi asmuţă asupra inteligenţei noastre pentru binele Neamţului.

Acum, când Basarabia e neatârnată şi începe o viaţă nouă, eu ca un învăţător de sat, care întotdeauna am trăit cu ţăranii, mă simt dator să spun norodului meu cuvântul acesta. Dacă soldaţii şi ţăranii nu înţeleg bine cuvântul meu, să se adreseze la comitetul partidului „Slobozenia norodului". Cred că comitetul cu mare bucurie va discuta crederea lui în viaţă cinstită şi norocită. Cred că, după toate discutările şi tulburările, vom ajunge tot la legile partidului acestuia, că numai ele sânt trainice în timpul nostru. Partidul acesta voeşte să puie zacoane, cari sânt în cele mai deştepte, bogate, luminate şi slobode ţări în lume, cum îi America, Franţa, Sviţera şi altele. *Cred că nu poporul rusesc va învăţa aceste ţări în traiul bun, ci Ruşii s'or învăţa de la dânşii.*

La urmă voiu mai spune că, pentru binele norodului nostru, pentru binele copiilor şi femeilor noastre, pentru ca să nu părăsim nădejdea la o vieaţă mai bună decât am avut pân'acum: nu credeţi, oameni buni, la cei robi în învăţătură, că ei vă vor duce la groapă; nu credeţi prădătorilor, cari lucrează în folosul Neamţului, îndemnând soldaţii noştri asupra inteligenţii, care întotdeauna a lucrat şi are să lucreze pentru binele norodului, că binele i se trage dela binele d-voastră. Credeţi numai în ştiinţă, că în ea e toată puterea. Ştiinţă trebue la toate gospodăriile mici, da mai deosebit la gospodăria poporului. Ţineţi minte, că puterea acum e în mâinile noastre: dacă vom fi vrednici

şi cuminţi, va fi bună înainte şi viaţa noastră; dacă vom fi blăstămaţi, va fi blăstămată şi viaţa noastră.

Invăţătorul **C. I. B.**

8 Februarie 1918.

1) Tipărim acest articol, scris de un inimos învăţător basarabean, care vrea să lumineze poporul asupra celor mai mari întrebări ale vremii noastre. Învăţătorul scrie limpede şi cu înţelegere, totuş el greşeşte când vrea să îndrumeze pe ţăranii din Basarabia, spre partidele politice ruseşti. *Moldovenii n'au ce mai aştepta de la Ruşi.* Să nu-şi mai puie nădejdea în Ruşi, ci să caute a se lumina şi a se întări înşişi şi a se ajuta cu fraţii lor. Atunci vor fi Moldovenii tari, când se vor răzima pe fratele lor, care i-a ajutat în vremurile cele mai grele, când Ruşii erau să-i prăpădească.

Redacţia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

31. Cum privim chestia naţională.

Mulţi, şi mai ales duşmanii noştri, cu prilejul sosirei armatei române în Basarabia răspândiseră zvonul că România a ocupat cu hapca Basarabia pentru a o alipi la trupul României vechi, fără a ţinea seamă de legile şi obiceiurile noastre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Eu îmi iau sarcina să arăt aici cum privim noi Basarabenii idealul nostru naţional. Indeplinirea idealului nostru este mult mai grea, decât să o putem privi ca o simplă cucerire sau împreunare mecanică a tuturor provinciilor româneşti.

Ca să înţelegem această chestiune, trebue să ne dăm seama ce a fost România de ieri până la războiu şi prin ce schimbări mari a trecut în timpul războiului. Pe urmă trebue să vedem ce stări au fost în Basarabia până la războiu şi ce schimbări s'au făcut în ea până azi.

Dacă în România de ieri se credea că România Mare se poate forma numai prin o simplă alipire a provinciilor româneşti, neţinând seamă de locuitorii lor, — acum, în urma învăţămintelor războiului, părerile acestea au trebuit să se schimbe cu desăvârşire şi la aceia cari nu-şi băteau capul cu puterile sufleteşti ale poporului românesc.

Conducătorii României au văzut cu toţii ce înseamnă puterea soldatului ţăran român. Ca dovadă, vedem reformele cari s'au făcut în România, începând dela votul universal până la reforma agrară, după iniţiativa claselor conducătoare. Şi noi vedem cu ce succes şi fără nici o picătură de sânge s'au făcut aceste schimbări, cari nu s'au înfăptuit încă nici într'o ţară, şi nici istoria nu ştie aşa rege şi aşa guvern care să fie la înălţimea momentului, să îndestuleze ţara. România din autocrată a devenit democrată.

In ce ne priveşte pe noi, Basarabenii, noi cu totul altfel am ajuns aproape la aceleaşi rezultate. Noi am ajuns prin revoluţia rusească, care pentru noi Basarabenii şi alte naţiuni a fost cel mai mare noroc.

Vechea stăpânire rusească n'a priceput situaţia.

Asta a adus la o descompunere completă a Rusiei în părţi, după graniţe etnografice. In special noi, Basarabenii, punem toată stăruinţa să ne dezbărăm de Rusia şi să aducem la fericire populaţia română, introducând în viaţă tot ce ni s'a răpit. Ţinându-ne de principiile democratice, noi ne silim să ridicăm ţăranul la o stare mai înaltă economică, culturală şi naţională. Am dus multă luptă până când am căpătat dreptul de autonomie şi am început a ne apropia de făclia conducătoare: *Unirea tuturor Românilor.*

Sub apărarea oştilor româneşti cari ni-au venit în ajutor, noi continuăm mişcarea naţională ***deslipindune cu totul de Rusia şi de toată anarhia ei.***

Având linişte în ţară, noi introducem drepturile tuturor cetăţenilor, pe temeiuri democratice.

Şi poporul ajunge la deşteptare naţională, având asigurare de păstrarea obiceiurilor, legilor, principiilor democratice trecute prin Sfatul Ţării, cu *reforma agrară de mult aşteptată, care poate nu cu mult se va deosebi de aceea din Regat.* Basarabia va ajunge la o unire firească, având aceiaşi bază democratică cu cea din Regat, rămânând însă mai mult sau mai puţin autonomă. *Această unire se face de poporul însuş,* care a înţeles cine e mama sau fratele lui şi se întoarce de bună voie la sânul mamei sale România, cu care dimpreună va fi o *România Nouă.*

România Nouă nu se cucereşte, ci se formează după o lege istorică (desvoltarea naţionalismului) de noi toţi românii democraţi, primind acest botez în actualul războiu.

Noi cu toţii trebue să fim la înălţimea acestui moment culminant al istoriei noastre şi al omenirei întregi şi să ne facem deplin datoria către neam. Aşa privim noi Basarabenii crearea României Mari şi cred că aşa o privesc toţi naţionaliştii români din toate unghiurile.

Vl. Bogos.

9 Februarie 1918.

ooo

32. **Limba oficială în Republica Moldovenească.**

Din iniţiativa minorităţilor naţionale, a fost pus la dezbatere în Sfatul Ţării un proiect despre limba oficială în Republica Moldovenească. Hotărîrea acestei chestiuni s'a amânat, proiectul dându-se pentru a fi lucrat din nou într'o comisiune.

Dar e interesant, cum au vrut minorităţile din Basarabia să-şi chezăşluiască drepturile limbii lor. E lucru firesc să caute ei ca nu cumva naţia predominantă să încerce a călca drepturile naţionale ale minorităţilor îndeobşte şi drepturile limbilor în parte. Insă proiectul despre limba oficială, prezentat în Sfatul Ţării de minorităţi, este cam curios. In Republica Moldovenească, unde majoritatea sunt Românii, după cari vin Ucrainenii, Ovreii, Nemţii, Bulgarii cu Găgăuzii, şi-apoi pe urma acestora Ruşii, se propune ca să fie două limbi oficiale : cea rusească şi cea moldovenească. Când ar fi naţionalitatea rusă din Basarabia aproape tot aşa de numeroasă ca şi cea moldovenească, încă şi atunci, având în vedere istoria ţării, am sta la îndoială, dacă chestiunea să se hotărască, cum au hotărît-o reprezentanţii naţionalităţilor mici din Basarabia.

Să facem o mică excursie în istoria luptelor politice din Ungaria, unde aşa numitele minorităţi sunt de fapt chiar mai numeroase ca Ungurii. Vom vedea că acolo oamenii politici, reprezentanţi ai minorită-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ţilor cam altfel priveau chestiunea, deşi erau mult mai încercaţi şi mai eruditi în chestiunile politice.

In anul 1870 a fost prezentat Camerei din Ungaria un proiect *pentru regularea şi asigurarea naţionalităţilor şi limbilor de ţară în Ungaria,* lucrat de „clubul deputaţilor naţionalişti" (reprezentanţii minorităţilor) în înţelegere cu „partidul democrat-maghiar". In acest proiect se spune că „în Ungaria se recunosc de naţionalităţi egal îndreptăţite de ţară următoarele poporaţiuni istorice din ţară: Maghiarii, Românii, Sârbii, Slovacii, Rutenii şi Nemţii, pentru cari prin lege fundamentală se asigură îndreptăţirea egală politică de naţionalitate şi limbă, între marginile integrităţii teritoriale şi unităţii politice a Statului. *În documente oficiale naţionalităţile locuitoare ta oalaltă se vor numi „poporul Ungariei" şi din folosirea numelui „unguresc" nu se poate deduce preferinţă nici superioritate pentru naţionalitatea maghiară" (§ 1).* (Vezi: Chestiunea română în Transilvania şi Ungaria de *Eugen Brote,* pg. 81). In memoriul conferinţei naţionale din Sibiu, ţinute la 5-6 Mai 1872, în articolele XLIV, XLV, XLVI, XLVII, XLVIII, XLIX şi L, se critică legea de naţionalităţi dela 1868 şi se cere *pentru părţile locuite de Români şi mai ales pentru Transilvania* ca limba română să fie alăturea cu limba maghiară.

Acelaş lucru îl cere şi memoriul dela Blaj, din 3 Iulie 1872. Punctul A, articolul I, zice că Românii din Ardeal vor ca să fie trecută în legea fundamentală de Stat *„recunoaşterea limbii române de limbă oficială, alăturea cu limba maghiară, în toate afacerile interne ale Transilvaniei, de orice natură ar fi acelea..."* Şi, mai departe „în partea cea mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mare a Transilvaniei funcţionarii au trebuinţă numai de 2 limbi, adecă de cea maghiară şi cea română".

Vra să zică, Românii din Ungaria, ca o naţie de minorităţi totdeauna au cerut ca în părţile locuite de ei să fie recunoscută ca limbă oficioasă alăturea de cea oficială şi limba română, iar funcţionarii să ştie limba statului (maghiară) şi limba poporului (limba română).

S'ar părea că acelaş lucru să-l ceară şi minorităţile din Basarabia, şi anume ca alături de limba moldovenească să fie recunoscută în părţile locuite de ucraini, nemţi, bulgari, etc. şi limbile respective.

Motivul arătat de minorităţi pentru limba rusească, cum că funcţionarii sunt deprinşi cu ea, nu are nici un temeiu. Funcţionarii pot să deprindă şi limba moldovenească. Şi numai pe un timp oarecare, cât funcţionarii vor trebui să deprindă limba moldovenească, se admite şi întrebuinţarea limbei ruseşti. Acest timp trebue însă să fie de foarte scurtă durată. Căci nu se poate admite, ca într'o ţară românească, care sperăm cât de curând să se unească cu celelalte ţări româneşti, să fie întrebuinţată ca oficială o limbă, care nu-i vorbită nici măcar de a cincea parte din locuitorii Basarabiei şi nu putem apoi pune funcţionarului sarcina de-a şti ambele limbi oficiale şi, pe lângă ele, şi limba populaţiunei în mijlocul căreia locueşte. Destul să ştie şi două.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu se poate ca într'o ţară, care şi *prin numele* ei şi-a arătat caracterul naţional *moldovenesc*, limba moldovenească să nu aibă caracterul stăpânitor, am zice chiar singur-stăpânitor, ca limbă oficială. Nici un motiv care are în vedere *viitorul* ţării noastre, nu vorbeşte pentru limba rusească, *cu care noi nu*

mai avem nimic, — totul vorbeşte pentru limba română, ca *limbă oficială.*

Nădăjduim că Sfatul Ţării numai aşa va şi deslega această întrebare vajnică pentru viaţă ţării şi neamului nostru.

V. Harea.

9 Februarie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

33. Către Moldovenii din Basarabia.

Vouă, tuturor, mă adresez cu această scrisoare, pornită din adâncul inimei mele, ce bate în folosul neamului.

Cu venirea armatei române aci, s'a creat pentru cei ce doresc a lucra în folosul neamului, împrejurări foarte priincioase. Până acum ne împedecau mulţi, în deosebi duşmanii neamului nostru, acum însă avem putinţa de a lucra făţiş, deschis şi prin urmare cât de mult. Să lucrăm deci, să nu ne înşelăm că e făcut tot. — Nu... Să ştiţi, că acum sunt şi mai multe de făcut, decât înainte. Acum să ne unim toţi cei cu dragoste către neam, să lucrăm cât mai energic, ca să putem da acum, având puterea în mâni, roade cât mai bogate şi mai frumoase. Să ne ferim însă, dragii mei, de greşala de a judeca oamenii după culoarea lor politică, şi de a-i urmări pe chestii personale. Acest păcat e mai greu decât chiar nepăsarea faţă de neam, pe care o au mulţi dintre noi.

Ştiţi bine, că în Basarabia sunt mulţi Moldoveni rusificaţi; mulţi sunt democraţi în suflet şi în viaţă, dar nu sunt pătrunşi de conştiinţă naţională suficientă; mulţi n'au nici o culoare politică, mulţi străini şi chiar şi moldoveni sunt contra Românilor, dar toţi la fel doresc pacea, ordinea, liniştea şi siguranţa vieţei. Toa-

te acestea le pot da acum ostaşii noştri români şi prin asta ei vor câştiga simpatia tuturor.

Printr'o lucrare înţeleaptă în momentele atât de priincioase de acum, putem să-i câştigăm pe toţi cei amintiţi ca prieteni ai neamului nostru. Cu o altă purtare, neînţeleaptă, — de a da chestiilor noastre personale culoarea politică, noi compromitem chestia naţională, noi îi putem perde şi pe cei puţini prieteni, ce-i avem, făcându-i să creadă că ordinea ne vine cu prea multe victime. Luaţi bine seama, căci fraţii noştri nu cunosc lumea pe aci şi noi suntem datori a le lămuri lucrurile, a le aduce la cunoştinţă faptele, care-i pot lămuri să nu facă paşi greşiţi.

Mulţi or fi făcând astfel de lucruri chiar poate cu scop de provocaţii, fiind chiar duşmanii noştri. Pe aceştia trebue la timp să-i descoperim. Toate acestea se pot face numai şi numai prin o muncă înţeleaptă şi condusă numai şi numai de interese sociale naţionale, ce sunt la ordinea zilei, dar nu de chestii personale. Acum, când popoarele îşi creează soarta pe veacuri, nu înseamnă nimic o persoană.

Să nu uităm că mulţi din noi suntem azi naţionalişti fiindcă am avut condiţii priincioase pentru a ne forma acest crez, şi mulţi din fraţii noştri au fost lipsiţi de aceste condiţii. Să fim dar mai indulgenţi, căci cu blândeţe şi înţelepciune, vom căpăta multe oiţe, din cele rătăcite. La lucru, cu înţelepciune!

Dr. Elena Alistar.

10 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

34. „Acum, ori niciodată..!"

Orice Român cu evlavie îşi aminteşte ziua de 24 Ianuarie, şi în deosebi ziua de 24 Ianuarie a anului curent.

La banchetul care s'a ţinut cu acel prilej în Chişinău, eu am îndrăznit a spune că mulţi din ţăranii moldoveni şi democraţii din Republica noastră, dacă azi nu sunt încă pentru unirea grabnică cu România, pricina este că România încă nu e democratizată şi, în deosebi, că treaba pământului nu e deslegată. Atunci am spus ceeace cred că simţeau mulţi ţărani şi mulţi democraţi din Republica noastră.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De atunci încoace tot timpul am cugetat asupra întrebării. N'am luat parte activă de atunci încoace nici la serbări, nici la şedinţele Sfatului Ţării; par'că nu mai aveam nici serviciu, nici datorie de deputat. Simţeam că în mine se petrece o frământare de gânduri ce sunt în legătură cu întrebarea aceasta. In sfârşit, acum recunosc, că m'am schimbat; eu am rezolvit chestiunea ce mă preocupa aşa de mult şi nu voiu greşi dacă voiu spune, că după cum am spus atunci pe faţă ce simţeau mulţi Moldoveni, acum voiu spune tot aceea, ce simt cei mai mulţi din aceiaşi Moldoveni.

Azi eu strig în gura mare: **„Acum, ori niciodată, noi trebue să ne unim...!"** Orice Moldovan, fie el

cât de democrat, trebue să înţeleagă aceasta şi să facă tot ce poate, să aducă orice jertfă, pentru a înfăptui această Unire.

Noi nu putem trăi neatârnaţi, suntem siliţi a ne uni cu vre-un stat vecin. Rusia e moartă, şi de va învia, apoi numai sub o cârmuire monarhică va mai putea trăi. *Atunci e mai bine în Monarhie împreună cu fraţii, decât cu străinii!*

Noi, Moldovenii, am văzut câte piedici ni-au pus chiar revoluţionarii din Basarabia, când luptam pentru autonomie. In declararea republicei noastre am întâmpinat şi mai multe piedici, iar declararea neatârnării noastre i-a adus pe mulţi la o stare de adevărată tulburare.

Acest act ei l-au privit ca înainte-mergătorul Unirii, şi pe urmă să nu uităm, că majoritatea din ei sunt centralişti, prin urmare vedeau bine că pierd una din cele mai blânde şi mai grase oiţe, din cele ce se găteau ei să le mulgă în viitor. Dacă n'au răuşit, pricina e numai slăbiciunea lor, altfel nu mai vedeam noi nici autonomie, nici, în deosebi, neatârnare, cu toate că acestea sunt prevăzute în programul lor pentru toate naţiunile.

Azi e timpul, când popoarele, în deosebi acelea din Rusia, îşi creează soarta lor pe veacuri. Să ne dăm seama: ce-ar fi de noi, Românii din Basarabia, dacă, Doamne fereşte, am fi rămas cu Rusia, fie chiar şi ca Republică?

Unii din ţărani vor zice: „vom avea pământ fără plată". Dar numai bieţii ţărani mai pot încă crede acestor cuvinte — „pământ fără plată", căci chiar socialiştii ruşi acum îşi dau bine seamă că aceasta nu poate fi decât numai prin revoluţie... Aceste cuvinte:

„pământ şi voie" au fost cuvintele care au scos din inima ţăranului dragostea către împărat şi a răuşit revoluţia. Dar pământ cu puţină plată va avea ţăranul şi în România, după cum spune d. prof. *G. Murgoci* în această gazetă.

Să ne dăm seama ce perdem noi în unirea noastră cu Rusia. Intr'o nouă Rusie noi niciodată nu vom putea avea cultură naţională, singura pe care orice popor e în stare a o pricepe.

Noi am văzut cât de mult ne-au împedecat chiar unii socialişti în naţionalizarea şcolilor, cu toate că în programul lor intră acest punct. Noi vedem că chiar şi acum, când ne-am declarat independenţi, ei vreau să ne dea cu de-a sila şcoli ruseşti. Sub cuvânt că mulţi nu cunosc limba română, cer ca limbă oficială limba rusă, acum, când oastea română e aci! Apoi, închipuiţi-vă ce va fi când noi ne vom alipi de Rusia, fie ea chiar şi ca Republică!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă noi însă ne vom uni cu România, ne vom avea cultura noastră naţională, ne vom lumina împreună cu fraţii noştri şi vom lucra şi spre îmbunătăţirea stării ţărănimii, care e temelia fiecărui stat.

Şi democratizarea României va veni cât mai curând, precum vedem şi din deslegarea trebii pământului.

De altfel, trebuie să recunoaştem că aproape toţi Moldovenii din Basarabia, afară de puţini oameni, nu doresc socializarea pământului.

Ţăranul nostru e bucuros să aibă mai puţin pământ, dar să fie el stăpân pe pământ, nu statul sau obştea.

Luând acest lucru în vedere, noi vedem că treaba pământului, cum se desleagă în România, e mult mai potrivită cu firea Moldovanului din Basarabia.

Astfel ţăranul câştigă prin unirea cu România. Nici

intelectualii noştri nu pierd, ci dimpotrivă. Vor pierde numai străinii. Aceştia trebuie să se dea după cei mai mulţi, căci oricum ar schimba ei statisticele, orice statistici ar mai face din nou, tot Moldovenii rămân băştinaşii Basarabiei şi nicidecum cei aduşi de Ţari în locul atâtor Moldoveni, cari au fost trimişi la Siberia, Mangiuria, Caucaz, etc.

Astfel, putem spune, că fiecare Moldovan trebue să dorească acum unirea cu România şi astfel să formăm cu toţii o Românie nouă, care să fie nouă din toate punctele de vedere.

Spre aceasta trebue să meargă atât naţionaliştii cât şi socialiştii moldoveni, fiindcă orice socialist îşi dă seamă că numai ridicând cultura fiecărui popor se pot înfăptui marile gânduri ale omenirii.

Revoluţia din Rusia şi în deosebi urmările ei ni-au arătat, că ideile socialiste nu pot fi pricepute de un popor fără carte şi atunci se iveşte anarhia, care, după cum vedem, bântuie în întreaga Rusie.

Dacă nu ne-om uni acum cu fraţii noştri, apoi nu se ştie de va mai veni în viitor timp atât de potrivit şi în veci vom fi blăstămaţi de urmaşii noştri, cari, cetind istoria, vor vedea că am putut făptui actul de unire şi nu l-am făptuit. Eu mă tem de acest blăstăm şi strig în gura mare:

Să ne unim!

Dr. Elena Alistar.
Deputat în Sfatul Ţării.

11 Februarie 1918.

□□□

35. Politica în Sfatul Ţării.

Politica în Sfatul Ţării până azi se plămădeşte cu tărâţă, că nu-s de ajuns grăunţe, şi Românii basarabeni pot încă să dea crezare şi să mai aibă răbdare, că—în răbdarea ta îţi vei dobândi plata ta. Dar eu nimic nu mai pot răbda şi par'că aş mai tăcea, dar mi teamă că dela domnii deputaţi s'or mântui toate grăunţele, ş'apoi n'or avea de loc cu ce plămădi. Politica Sfatului Ţării încă până azi e tot nişte îngăimări şi încă iarăşi putem să le dăm crezare, de vreme ce nici n'au fost chipuri să răuşească în zilele bolşevismului. Fiecare ştie lupta lor şi acuma poate s'ar găsi mulţi, să prindă locurile lor, zicând că şi ei au luptat. Vezi, istoria spune, că după războiu mulţi viteji s'arată. Toată lumea ştie luptele şi halurile deputaţilor pentru cel mai scump organ al Republicei moldoveneşti, Sfatul Ţării, şi l'au păzit atâta că nici un geam nu s'a stricat. Au scos la lumină şi o gazetă „Sfatul Ţării", numai mie mi se pare că au făcut o greşală în gazeta aceasta într'aşa fel: când Sfatul Ţării a prins a tipări gazeta, din început au fost Români luminători şi ei au pus numele românesc, dar pe loc s'au făcut Ruşi, şi au început a scrie ruseşte.

Mă minunez şi nu pot pricepe: ce poate să fie aceasta? *Încă de când trăiesc n'am văzut una ca*

aceasta, ca vr'o gazetă în lume să se numească pe o limbă şi să scrie pe alta. Doresc ca cineva din cetitorii cari's mai iscusiţi în politică, să-mi răspundă la aceasta. Oare nu ne face pe noi Sfatul Ţării de râs în lume, oare nu atuncea va porni româneşte, când o fi ca lupul cu osu'n gât, apoi pe urmă dacă cocorul i l-a scos, s'o dea iarăşi pe ruseşte? Dacă li-au fost gândul să scrie ruseşte, apoi să fi pus şi numele gazetei— nu româneşte, dar ruseşte.

In loc de Sfatul Ţării să-i fi zis *Sovet Strana,* ori *Sovet parlamenta moldavscoi republica,* ori altmintrelea, cum ar fi fost mai plăcut priceperii lor. Dar, dacă numai decât a fost nevoie ca gazeta să se numească româneşte, să se şi scrie în ea.

Oare ce binevoitor ne este nouă Românilor basarabeni Sfatul Ţării, dacă pe limba noastră nu ne scoate nici o gazetă? Oare Sfatul Ţărei nu-i sfatul necredincioşilor, sau mai e acolo vr'un frate de-al nostru, care nu şade pe scaunul pierzătorilor? *Oare îşi va aduce cineva aminte să şteargă pata asta de ruşine de pe obrazul ţării noastre?*

Eu singur m'am topit de ruşine, când am văzut că nişte Poloni au cumpărat un număr din gazeta „Sfatul Ţării", citeau şi râdeau, zicând că Moldovenii singuri îşi batjocoresc ţara lor, scriind în limbă străină.

Dacă Sfatul Ţării cunoaşte greşala asta, s'o îndrepte curând, iară dacă domnii deputaţi sunt iubitori de Ruşi şi vreau să scrie ruseşte, apoi numai decât să şteargă cuvântul „Sfatul Ţării" şi să-l scrie tălmăcit pe ruseşte, ca să ştim odată şi noi ce cârmuitori avem.

E destul că Polonii au început a ne râde şi dacă sunetul s'o duce în depărtare, apoi ne-or socoti copii

neiscusiţi şi tâmpiţi şi ne-or numi nevrednici de-a ne avea ţara noastră.

Ori pe luptătorii cei neiscusiţi, cari până acuma au luptat amar, i-or pofti să deie uşa dincoace. Eu unul n'aş dori ca'n zilele mele să văd una ca asta, ci doresc ca păzitorii cei buni să-şi puie truda şi osteneala lor pentru oi şi nu pentru capre.

Acuma-i vremea luminării,
Să fim cu toţii 'n privighere!
La luptă cu tot dinadinsul
Să nu sporească iarăş Rusul,
Că-i destul cât ne-a robit.
Pe scumpul nostru pământ
Pentru noi să nu mai fie
A lui limbă şi 'mpărăţie.

Teodor Jireghie.

11 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

36. Suntem prea blajini.

Străinii totdeauna au avut mare trecere înaintea noastră. Oare dece?

Suntem blajini. Destul ca cineva să ne vorbească cu cuvinte dulci, s'arate că-i om jignit de viaţă, — şi îndată, Românul nostru este gata să-l puie mai sus decât pe sine. Uitaţi-vă şi 'n ziua de azi! Chiar în mijlocul capitalei noastre, la Chişinău, s'a stârnit o organizare de voluntari ruşi, sub conducerea unui rus, — Astaşev, care n'ascunde, că el jeleşte amintirea Rusiei mari şi are de gând să-şi înfăptuiască acest ideal cu voluntarii săi. Şi ce-am făcut noi? Ce-a făcut guvernul nostru? Cum se ştie, s'a vorbit cu d. Astaşev delicat şi s'a hotărît moale — că „oare nu s'ar putea să părăsească generalul capitala noastră"? Vedeţi că guvernul nostru chiar i-a şi spus Rusului să înceteze cu lucrurile lui spurcate. Dar ce s'a întâmplat? Rusul este şi astăzi în Chişinău şi îşi continuă lucrul lui mişel. Deunăzi el a fost într'un spital şi a ţinut o cuvântare către ofiţeri, că trebue să organizeze lucrurile cât mai curând, ca s'alunge de pe „pământul rusesc" pe toţi străinii, ca Moldovenii cari, fără voia poporului rus, „pe pământul lui" au înfiinţat nişte republici.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Zău, nu-i şagă!

Şi oare de ce-i aşa?...

Noi suntem prea blajini. Aduceţi-vă aminte de zilele ticăloase de pe vremea puterii bolşevicilor în Chişinău, cu Perper şi Levenson., Oare putea să-şi arate nasul măcar pe stradă unul ca Astaşev în acele vremuri? Desigur, că nu! Iată însă că pe timpul *liberei* Republici moldoveneşti se organizează voluntari *ruşi,* cari folosindu-se de liniştea noastră, se vor întări zi de zi!

Toţi binevoitorii ruşi din întreaga Rusie vor intra apoi poate în legătură şi vor începe un războiu cu toţi duşmanii rusismului, începând poate, cucerirea Ucrainei, Basarabiei ş. a. m. d. Atunci, evident că va fi adus dela Tobolsc ţarul rusesc Nicolai, sau poate fiul lui, Alexei. Frumoasă perspectivă are d. general Astaşev şi aliaţii lui. Dar până când vom răbda noi, Moldovenii, pe veneticii, pe toţi duşmanii ţării noastre? Dintr'o parte ne ameninţă Ruşii bolşevici, din alta ne ameninţă Ruşii nebolşevici!

Când se va sfârşi odată blajinia noastră?... Mi se pare că aceasta e un semn de slăbiciune! Ca să isprăvim odată cu Ruşii, trebue să le spunem în ochi că *ei sunt duşmanii noştri.* Astaşev şi aliaţii lui, au declarat războiu şi încearcă să alunge „Sfatul Ţării" Basarabiei şi să răstoarne guvernul acesteia. *Sfatul nostru e în pericol!* De bolşevicii lui Troţchi, cari au declarat războiu mamei noastre România, ne apără fraţii noştri români. Aşteptăm noi ca şi de Astaşev tot ei să ne apere? Ce trântori pretenţioşi suntem! Păcat, că ne cheamă Români! Destulă răbdare! Să se înseneineze odată orizontul ţării noastre! Astăzi fraţii noştri români sunt în războiu oficial cu

bolşevicii (Troţchi), iar noi stăm ca nişte privitori. Să ne închipuim, că bolşevicii propun României pacea cu o singură condiţie — ca să părăsească Basarabia şi că România, împinsă de împrejurări grele, primeşte această condiţie? Ce vom face atunci noi, Basarabenii? Năvala sălbatecă a bolşevicilor în ţara noastră ar urma numai decât. Numai o singură scăpare este pentru noi: Republica noastră, ca Stat independent trebuie imediat să se înţeleagă cu România şi să declare războiu bolşevicilor şi tuturor acelora, cari ne ameninţă independenţa noastră.

Destul am fost robi! Destul am fost blajini!

D. Bogos.

13 Februarie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

37. REGIM VECHIU ÎN ŢARĂ NOUĂ

Fiecare neam are două puteri, prin care creşte şi înfloreşte. Puterile acestea sunt: Biserica şi Şcoala. Puterea Bisericii, cu autoritatea ei prea înaltă, dumnezeească, pentru un neam ca Moldovenii din Basarabia, e foarte mare.

Dar Moldovenii, luptând pentru liberarea şi naţionalizarea neamului lor, au scăpat din vedere puterea cea mare a Bisericii.

Dacă şcoala, curăţată de stâlpii ţarismului, azi e liberă şi lucrează fără piedeci, Biserica stă încă tot sub regimul vechiu, având o cârmă ţaristă-slavă. Aş dori să văd, cum ar lucra şcoala azi, dacă ar avea la cârma ei pe domnii Sâromiatnicov şi Serebreanschi, foştii inspectori ai şcolilor din Basarabia sub regimul ţarist. Oare e cu putinţă ca ocârmuitorii Bisericii din Basarabia, care sunt ruşi-naţionalişti, să ne naţionalizeze Biserica noastră moldovenească? Cred că nu, şi ei nici nu-s datori să facă una ca aceasta.

Bine, dar preoţimea şi călugărimea moldovenească?

Acestea încă stau legate sub puterea cârmii duhovniceşti — absolutistice, legate cu fel de fel de noduri. Nici o disciplină militară n'a fost aşa de aspră şi de absolutistică, precum a fost disciplina duhov-

nicească în Rusia. Clericii, în mâna episcopului au fost, şi mai sunt şi astăzi, adevăraţi robi, fără voie, fără glas.

Regimul de azi, suferinţele şi terorizarea din urmă şi grozava deznaţionalizare, pe care a petrecut-o fiecare persoană duhovnicească, — acestea sunt cauzele tăcerii din trecut şi de acum a preoţimii.

Naţionalizarea Bisericii trebue să se înceapă nu de jos, dar dela cap.

Episcopii, mai înainte de toate se cuvine să fie adevăraţi Moldoveni, naţionalişti iubitori de neamul lor. Astfel de episcopi, fiind de un sânge şi de un graiu cu turma lor, vor putea aduce Biserica lui Christos, moldovenească, la un viitor luminat.

Un exemplu: voios sună clopotele satului N. Poporul întâlneşte pe stăpânul său preasfinţit moldovan. Intrând în lăcaşul Domnului şi stând pe catedra (amvon) preasfinţitul cuvântează:

„Binecuvântarea Domnului fie spre voi! Bine v'am găsit dragii mei fii!",— şi aşa mai departe.

Un cuvânt cunoscut şi înţeles desmeardă auzul poporului şi lacrimi de bucurie nespuse curg pe feţele pârlite şi muncite. Apoi un sfat viu şi cercetări între preasfinţitul păstor şi între turma lui Christos: din partea creinţii, din partea şcolii şi or şi de ce altele ca acestea.

Atunci turma, cunoscând glasul păstorilor săi va merge după ei pe calea mântuirii, dar nu prin părloage după lupi răpitori, ca Inochentie.

Dacă până acum satele moldoveneşti s'au rusificat prin Biserică, apoi şi de naţionalizat ele tot prin Biserică se vor naţionaliza.

Să începem deci serios naţionalizarea bisericii —

de sus, pentru ca degrabă să o putem naţionaliza pe de-a întregul.

Cu Dumnezeu înainte spre un regim bisericesc nou în ţară nouă!

Preotul **Andrei Murafa.**

14 Februarie 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

38. GAZETA „SFATUL ŢĂRII".

In numărul 19 al gazetei „România Noău" d. T. Jireghie se întreabă cu mirare, de ce gazeta oficială a Sfatului Ţării se tipăreşte în limba rusească, având în româneşte numai titlul?

Eu, ca deputat al Sfatului Ţării şi ca membru al Blocului moldovenesc, mă simt dator a da o mică lămurire în privinţa aceasta.

Incă în Noemvrie 1917 Comisia redacţională a Sfatului Ţării a hotărît să scoată o gazetă oficială în ruseşte şi în româneşte. Gazeta rusească, cum ştiţi, iese regulat, însă cea moldovenească n-o vedem nici azi. Ce e pricina? Ce a făcut până acuma Comisia? Voiu răspunde. Comisia l-a însărcinat cu treaba aceasta pe d. dr. Cazacu şi şi-a luat grija, iar dr. Cazacu s'a apucat de gazetă nu prea cu grăbeală, ţinând minte că „încetul cu încetu se face oţetu". Nu demult am aflat dela d. N. Alexandri, că d. Cazacu încă nu s'a lăsat de gândul bun, că gazeta oficială „Sfatul Ţării" nu-i iese din vedere. Credem.

Totuş, în şedinţa Blocului moldovenesc s'a vorbit despre aceasta. S'a ales o nouă Comisie, care, nădăjduim, nu se va lăsa pe tânjală, şi va pune cât mai degrabă temelia „Sfatului Ţării" în româneşte.

Garanţie ne este numele deputaţilor, cari au întrat în Comisiunea aceasta: Dr. E. Alistar, M. Minciună, G. Tudor, Cijevschi şi alţii. Nădăjduim.

Pentrucă, poate şi ţăranul român are tot dreptul de-a avea o gazetă oficială în limba lui—mamă.

Deputat **G. Tudor.**

14 Februarie 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

39. NISTRULUI

Frunzuliţă de negară,
Nistrule—apă vioară,
Dare-ar bunul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu:
Să-ţi trimată cerul sloată,
Să te faci o mare lată,
Să reverşi piste hotară,
Toţi duşmanii răi să piară.

Nistrule, apă adâncă,
Face-te-ai un zid de stâncă
Să fii hoardelor barbare
Tu zăgaz la trecătoare;
Face-te-ai un zid de fier
Din pământ şi păn' la cer;
Să fii stavilă aici —
Pentru corbii venetici.

Dar mai am o rugăminte,
Nistrule, bătrân părinte:
Tu de fraţi nu mă disparte.
Păn' la ei, în ceia parte,
Să mă laşi să-mi fac o punte

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Peste apa ta de munte,
Să-mi văd, ca şi zorile,
Fraţii cu surorile.

Nistrule, bătrânule,
Ian stânge-ţi suspinele,
Şi-auzi fraţii mei cum plâng
De pe malul tău cel stâng,
Sub jugul străinului —
Domnia păgânului.
Plinu-i dealul de blesteme
Şi de chinuri valea geme...

De-ar fi voia Domnului
După gândul omului:
Nistrul şi-ar muta cărarea
Mai la *Răsărit* spre Marea,
Iar pe fraţi, surori duioasă
Ni le-ar da 'napoi acasă,
Că sunt rupţi din coasta noastră,
Nistrule, apă albastră...

I. Buzdugan.

14 Februarie 1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

40. PRIN CINE SE FACE UNIREA?

Când noi, Românii basarabeni, ne pregătim pentru zilele cele mai fericite şi mai însemnate în viaţa poporului nostru, când noi suntem gata să păşim pragul sfântului lăcaş ca să ne închinăm celui mai mare gând al nostru, *Unirea*, şi când pe cerul nostru se arată şi nouri negri, cari se gătesc să batjocorească sărbătoarea noastră, eu nu pot să nu strig: Fraţilor de peste Prut! Daţi-ne ajutor! Înţelegeţi-ne *viaţa şi nevoile noastre!*

Acuma, când se croeşte soarta Românului basarabean, ocârmuirea română trebue să fie la culmea vremii, ca să priceapă toate căile adevărate pe care să-şi îndrepte lucrul său, potrivit cu nevoile şi cerinţele momentului, ca să puie o temelie sănătoasă pentru *o viaţă nouă şi fericită a întregului neam românesc.*

Dacă teritoriul se ocupă cu arme, sufletul şi inima poporului se cucereşte cu minte sănătoasă, cu sufletul curat, cu inima plină de iubire şi căldură.

Cultura adevărată, cu tot bunul şi frumuseţea sa e mult mai puternică şi mai cuceritoare, decât baioneta sau sabia. Pe când arma se frânge, *cultura zdrobeşte ori şi ce tărie,* schimbă nu numai albia râurilor, dar şi *viaţa poporului, în tot cuprinsul ei.*

Şi de aceea România, după baionetele şi tunurile sale, trebuie să-şi trimeată la noi şi arma sa cea mai puternică, pe care noi toţi de mult cu mare dragoste

BCU Cluj / Central University Library Cluj

şi cu nerăbdare o aşteptăm şi în care noi credem. Numele acestei arme e — *Cultura.*

Istoria ne dovedeşte că toate ţările, care îşi alcătuiau viaţa bazându-se pe arme, nu numai că nu fericeau popoarele, dar le înjugau în robie şi întuneric şi ca rezultat era — în loc de iubire — ură şi blăstăm, în loc de bogăţie materială şi sufletească sărăcie şi sălbătăcia vieţii, *în loc de viaţă temeinică şi vecinică — putregaiu şi moarte ruşinoasă.*

Pilda o vedem cu ochii.

Multe greşeli şi păcate a făcut şi poporul român în viaţa sa, dar acuma însuşi ceriul ne binecuvintează viaţa, ne arată calea şi menirea. Să înţelegem deci toţi că a alcătui *o viaţă nouă, e lucru mare şi sfânt.*

Acest lucru poate să-l împlinească *numai cultura adevă ată, cu apostolii săi vrednici.*

Lucrul mare şi sfânt se face de oameni *mari şi curaţi.*

Oameni cu sufletele şi simţirile scârnave şi cu minţile sărace n'au loc la zidirea acestui aşezământ.

Numai oamenii cari simţesc viaţa noastră în tot cuprinsul ei, cari cunosc rădăcina şi ramurile ca şi frumuseţile şi uscăturile noastre, cari zac şi plâng de aceiaşi durere, de aceiaşi nevoie, cari au luptat din răsputeri, zdrobind toate piedicile ca să ajungă la momentul fericit când cu sufletul plin de bucurie, puternic, să îmbrăţişeze şi să sărute *Icoana Unirei,* de care se va bucura toată suflarea românească,— numai aceşti oameni sânt vrednici să împrăştie adâncul şi puternicul întuneric, —numai ei sânt vrednici a *cuceri sufletul, inima şi viaţa poporului nostru.*

Numai ei sânt vrednici a răsipi temelia falşă a vieţii neamului românesc şi a clădi o temelie nouă, te-

meinică, pe veci, chezăşluind *dreptate, iubire şi fericire pentru toţi fiii neamului.*

Aceşti oameni trebuie să treacă Prutul cât mai curând; aceşti oameni să fie în ţara noastră ca rândunelele de primăvară, care aduc bucurie în viaţa naturii.

Pe aceşti oameni noi îi aşteptăm.

La aceşti oameni, *cari sânt simbolul nostru,* noi ne închinăm.

Oamenii născuţi ca să privească şi să înţeleagă viaţa ca o destrăbălată petrecere, cari simt fericirea vieţii în lenea dobitocească, cari socot că destoinicia este în mândria deşartă, cari n'au plâns de greutatea şi nevoia poporului, cari nu s'au închinat şi nu iubesc *idealul nostru,* să rămâie pe loc şi să nu treacă Prutul, că destul glod şi râs este şi pe pământul nostru, ca moştenire dela Ruşi.

Biblioteca Centrală Universitară Cluj

Eu rog, în numele binelui, pe toţi cari mai au rămăşiţă de conştiinţă şi simţire, *să şadă pe loc,* iar noi cu fraţii noştri vrednici vom linişti şi vom lumina poporul nostru, cu care vom şi zidi *Casa noastră sfântă,* în care, după pocăinţă, îi vom primi şi pe cei răi.

Pe această cale trebue să meargă politica şi lucrul românesc, ca viaţa în România Nouă să fie iubită şi dorită de toţi.

Altfel se surpă visurile noastre sfinte.

V. Cazacliu.

15 Februarie 1918

□□□

41. DATORIA CELOR CHEMAŢI

In zilele de azi se vorbeşte mult despre soarta Basarabiei. Mai toţi sunt de părere că numai o singură cale istorică s'a deschis pentru dânsa — anume calea *unirii.* Se află şi îndoelnici, cari se tem să nu se 'ntoarcă timpurile legăturii cu Rusia. De altă parte se găsesc şi oameni, cari chiar azi vreau să ne legăm cu Rusia. Cu totul deosebit stau duşmanii noştri, cari şi acum visează că Basarabia va ajunge iarăşi în jugul Rusiei-Mari. Fericiţi sunt cei dintâi, cari mai bucuros vreau moartea, decât întoarcerea la Rusia.

Cei de al doilea încă nu sunt pe deplin luminaţi; sufletul lor e molipsit..

Dar cei de al treilea, ca nişte păcătoşi, încă sunt rătăciţi, blăstămaţi şi tot mai cred că libertatea li-a dat-o Rusia.

Mai rămân duşmanii. Oare de ce nu ne vreau ei fericirea noastră?

Toată lumea ştie că noi vrem numai să încheem hotarele noastre şi de fel nu ne băgăm, ca Ruşiii, în gospodărie străină. Trebuie să privim pe duşmanii noştri ca pe nişte păcătoşi şi ticăloşi, să ne căutăm de lucrul nostru sfânt şi să ne întovărăşim cu cei cari ne vor ajuta.

Dar să nu creadă duşmanii că noi nu-i ştim şi nu le vedem lucrul lor spurcat! Feriţi-vă, d-lor, de urgia neamului nostru, holbaţi ochii şi veniţi-vă în fire!

Noi ştim că fruntaşii vieţii noastre politice, cari sunt însărcinaţi să ne aducă la fericire, ţin sus steagul pe care este scris — *unirea!* Credem că ei îşi vor împlini datoria lor sfântă pentru luminarea poporului nostru.

Fraţilor conducători, voi sunteţi datori a întări credinţa celor îndoielnici şi a deschide ochii celor rătăciţi. Spuneţi următorilor că nu Rusia li-a dat libertatea, ci războiul cel mare al lumii, care pentru regimul rusesc a fost totdeauna ca o primejdie istorică şi mare nenorocire. Credeţi voi c'aţi vedea libertatea, dacă Rusia ar fi învingătoare? Aveţi în vedere că poporul care a căpătat o deprindere rea să asuprească alte popoare şi să trăiască din truda altora, se va lepăda uşor de păcatul acesta, oricât de mult ar vorbi de socialism? Ca exemplu aveţi pe maximaliştii ruşi, cari de fapt nici decum nu recunosc independenţa popoarelor afară de Ruşi.

Atunci ce să mai vorbim de maximaliştii lui Nicolai II, cei mai mari duşmani ai independenţei popoarelor?

Amintesc faptele mai proaspete, când fostul Cherenschi nu ne da voie să organizăm armata noastră naţională.

Dovada lui era : voi sunteţi separatişti, voi trageţi la România!— Şi iată — dela Nicolae II şi până la socialistul Cherenschi — Ruşii ne scoteau ochii cu vorba, că noi Românii din Basarabia vrem cultură din altă ţară şi nu din Rusia.

Oare de ce le era frică?

Repet: Ruşii, deprinşi să trăiască ca trântorii, din spinarea altor naţiuni, nu îngăduiau să ajungă naţiunile la lumină, căci prin aceasta dânşii le perdeau cu totul. Rătăciţii spun că noi, Românii din Basarabia, putem să ne folosim şi de cultura rusească. Trebue să le răspundem: „Fraţilor, nu fiţi orbi şi'n ziua de azi,— vedeţi ce cuitură a dat naţia rusească! Azi Ruşii îşi pun ca scop să ruineze toată lumea. Citiţi ziarul rusesc dela Odesa şi veţi înţelege c'au turbat nu numai cei mai întunecaţi dintre Ruşi, dar şi cei de frunte. Cred că colonelul *Muraviev* nu poate fi asemănat c'un muncitor de rând dela fabrică. Dumnealui este astăzi conducătorul armatei ruseşti, care a pornit la războiu contra României.

Şi iată de ce s'a sălbătăcit naţia rusească: în centrul ei era o mare contrazicere, erau puţini oameni luminaţi, iar pe de altă parte, mulţimea zăcea în întuneric nemaipomenit cu credinţa în „Ţarul" de pe timpurile lui Ludovic al XIV-lea.

Mulţimea rusească avea un idol şi era lipsită de libertate, era oarbă.

Fără voia poporului a venit o putere din afară şi a furat idolul din faţă. Fireşte, s'a întâmplat o nenorocire mare, — poporul a turbat.

Intâi şi întâi, el s'a aruncat la acei cari era mai luminaţi decât el şi s'a început vărsarea de sânge.

In ziua de azi Ruşii ameninţă lumea întreagă c'un prăpăd peste toată faţa pământului.

Colonelul Muraviev a sfătuit pe Lenin să cucerească lumea toată, să scalde în sânge Europa întreagă, în luptă cu „contra-revoluţionarii", cari ar fi burghejii, ori cum spun ţăranii noştri, „bârzoii".

Cei chemaţi la putere sunt datori să strige că, în numele libertăţii şi al dreptăţii, poporul nostru cere cultură, spre a-şi arăta vrednicia şi dreptul la viaţă, şi că această cultură, care nu poate fi decât naţională, n'o poate dobândi altfel, decât *prin unirea neamului românesc din toate unghiurile.*

Căpitan **D. Bogos.**

15 Februarie 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

42. Un răspuns directorilor dela şcoalele secundare din Chişinău

In ziarul „Sfatul Ţării" No. 25 din 2 Faur a. c., s'a publicat o dare de seamă despre învăţământul secundar din Chişinău.

Acest articol mi-a sângerat inima de durere şi, neputându-mi stăpâni revolta, am prins condeiul în mână şi încerc să mă răcoresc măcar cu următoarele observaţiuni, ieşite din adâncul inimei şi dragostei mele de neam.

Iată ce zice, între altele, pomenita dare de seamă:

„Directorii cari au luat parte la şedinţa comisiunei directorilor şcoalelor secundare, ce s'a ţinut sub presidiul d-lui *N. A. Ivanş ...* în prezenţa şi cu concursul ministrului de instrucţiune publică, în localul gimnaziului II de băeţi, au luat cu unanimitate hotărîrea *că e necesară predarea limbei moldovenesti în toate şcoalele* (secundare), dar fiind de întâmpinat multe greutăţi tehnice din cauza lipsei unui corp didactic bine pregătit, aşişderea din lipsa manualelor suficiente, introducerea limbei moldoveneşti în toate şcoalele (secundare) *se va face obligatoare abia de la începutul anului viitor (şcolar),* când vor fi înlăturate toate greutăţile tehnice. Hotărîrile s'au aprobat de ministrul P. V. Erhan".

Eu aş vrea să ştiu, cine sunt aceşti directori, în frunte cu d. Hrişcov? Aş vrea să ştiu, dacă aceşti domni, răspunzători înaintea patriei şi neamului, cunosc Basarabia şi dacă sunt oameni cu nişte sentimente binevoitoare pentru scumpa noastră patrie?

La aceste întrebări eu răspund: *nu, şi iară nu!* Dânşii nu cunosc Basarabia de loc; dânşii nu ştiu că în Basarabia sunt oameni cari şi-au făcut studiile în şcoli superioare chiar în România; dânşii nu ştiu că aicea la noi sunt oameni literaţi, cu o pregătire bună, cari simţesc şi cunosc limba românească destul de bine.

Dar noi mai avem la dispoziţiunea noastră o mulţime de profesori români din Bucovina, Transilvania, România şi alte ţări locuite de Români. Oare aceşti fraţi ai noştri nu ni-ar da mână de ajutor pentru introducerea imediată a limbei române în învăţământul şcoalelor secundare? Domnii directori zic că nu, ei zic că aceştia nu sunt destul de capabili pentru posturile de profesori, dar, peste un an, d-nii directori vor avea profesori mai mulţi şi mai buni... Dar întrebăm: „De unde? Din care fabrică?" Probabil că din şcolile ruseşti vor eşi nişte genii....

După cum vedem, aici *este ceva la mijloc.* Aceşti domni directori gândesc şi aşteaptă chiar să se schimbe timpurile şi *să se întoarcă ţarismul cu actiunea lui rusificătoare de mai înainte.*

Dar să mergem înainte cu examinarea temeiurilor. Alt temeiu — zic domnii directori,— este că: „Se simte lipsă de manuale".

Dar îi întrebăm noi: „Interesatu-s'au dânşii de manuale? Căutat-au ei cărţi, sau ba?" Răspund: *„nu, şi iară nu!"*

Aşa că temeiurile d-lor directori sunt cu totul neîntemeiate şi ele sunt îndreptate împotriva intereselor culturii neamului nostru.

De aceea, cerem cu toată energia ca să se treacă peste ele şi să începem în timpul cel mai scurt învăţământul secundar românesc obligator, în toată Basarabia.

Justin Frăţiman.

15 Februarie 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

43. BISERICA DIN BASARABIA

In No. 16, dela 8 Februarie, al gazetei „România Nouă" domnul *I. Mateiu,* aşa vorbeşte de starea bisericii din Basarabia:

„Cu multă durere trebuie să mărturisim că în lupta de înviere naţională a Basarabiei biserica n'a luat nici o parte..., biserica stă nemişcată, învăluită într'o tăcere de mormânt". Ca să potolesc durerea cea mare a d-lui Mateiu, să-l întreb: dar, oare cine în Basarabia purta grijă pentru Moldoveni vre-o zece ani înapoi? Unde s'au făcut vorbe sau lucrări de luminarea norodului în limba lui? In ce fel de organizaţii, de zemstve, ori ministerii şi şcoli, în ce adunări şi aşezări, — afară de Biserică?

După dorinţele preoţimii, la anul 1907 s'a descoperit tipografia eparhială în Chişinău, care lucrează până astăzi.

In această tipografie pentru deşteptarea Moldovenilor s'au tipărit pe limba moldovenească următoarele cărţi: jurnalul *Luminătorul,* în număr de o mie de exemplare pe lună; iar în curgerea de zece ani : 120 de mii de cărţi. Ca un adaos la acest jurnal, la sfârşitul anului se trimite o carte mare *„Vieţile sfinţilor"* la toată biserica, ce în timpul trecut au dat la zece mii de cărţi în aşa fel. Afară de acestea, s'au împrăştiat

la norod şi la biserici mulţime de mii de cărticele de rugăciuni, Acatiste, Psaltiri, cărţi de predarea Legii Dumnezeeşti în şcoli. *„Frăţia Naşterei lui Chistos“* din Chişinău a tipărit la 300 de mii de filişoare pe an,— iar până acum vreo câteva milioane, care s'au împrăştiat prin toată Basarabia. Dela anul 1910 s'a început predarea limbii moldoveneşti în clasa dascălilor, în Seminarul duhovnicesc şi în şcoala eparhială de fete, asemenea şi cântări moldoveneşti. De mulţi ani în urmă s'a aşezat că în satele moldoveneşti preoţii şi dascălii să fie numai moldoveni.

Iar ce se poate de vorbit de timpul cel mai de demult, de vr'o 30—40 de ani în urmă? Nici o suflare, care era în dregătorie, nu vorbea cu norodul în limba lui, — nici „ureadnicii“ cu „pristavii“, nici judecătorii cu profesorii din şcoli, nici alţi „cinovnici“ — numai decât preoţii. Eu am preoţit 20 de ani la popor, unde în biserică nu-i nici o carte rusească, iar înainte de mine a fost acolo un preot moldovan, care nici nu ştia ruseşte, în curgerea de 48 de ani; şi ştiu multe biserici unde nu sunt cărţi ruseşti, ci numai moldoveneşti, Ce înseamnă aceasta? ***Oare nu aceea, că numai în biserică s'a păstrat limba moldovenească şi mai mult prin mijlocirea bisericii norodul nostru nu şi-a pierdut de fel simţirile cele naţionale?*** Eu nu mă pricep: cu ce fel de dovezi ar putea d. Mateiu să întemeeze vorba sa de „amorţirea“ bisericii?

Eu aş fi dorit ca el spre dovadă să aducă pilde şi exemple, că alţii cineva au făcut mai mult decât biserica în Basarabia pentru deşteptarea norodului în limba lui, dar ştiu bine că aşa exemple el nu poate să găsească, Şi aceea se cuvine de luat în samă, că în 1911—12, ***preoţimea din Basarabia s'a socotit de stă-***

pânirea cea înaltă rusească că este cuprinsă cu duh, cu mișcări de „separatism". Lămurit lucru, că pe vremea aceea, când nici nu visa nimenea de revoluție, mai înainte de prăbușirea țarismului, preoțimea din Basarabia făcea lucrul său încet, fără de frică, nici ascuzându-se, nici silindu-se a trâmbița la toate căile de faptele sale.

Protoiereul **Ioan Andronic.**

17 Februarie 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

44. GLAS DE SUFERINŢĂ

— Pentru d-l Ministru al Instrucţiei Publice —

Locuitorii mahalalei Chişinăului din raionul drumului spre Baicioi, s'au îndreptat cu o scrisoare în gazeta „Sfatul Ţării", în care se simte în fiecare frază o durere nespusă a nişte oameni, cari trăesc aproape de oraş, de capitală, plătesc lui toate dăjdiile şi cu toate acestea sunt uitaţi aproape cu totul.

Iată această scrisoare:

„La începutul lunei Decembrie 1917, locuitorii mahalalei din raionul drumului spre Baicioi *au strâns între ei o mie de ruble spre a deschide o şcoală pentru copiii locuitorilor din acel raion, cari sunt aproape la 10 mii.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această sumă de bani a fost depusă la casa Upravei orăşene, odată cu aceasta dându-se şi o petiţie ca să se deschidă şcoala şi să fie însemnat învăţător.

Am găsit şi locuinţă pentru şcoală, ce-i drept nu chiar confortabilă, am adus şi lemne, dar cu toate că a trecut mai mult de două luni şi că de vre-o zece ori am rugat personal pe membrul upravei, d-na *Cveatcovscaia,* şcoala până acuma nu-i deschisă, şi nici învăţător nu e însemnat.

Aşa îngrijeşte de locuitori Uprava înoită, democratică, membrii căreia au trecut prin izvodul 7 (socia-

list), care până la alegeri a strigat că își va pune toate silințele pentru a îmbunătăți soarta locuitorilor Chișinăului și a-i lumina. Ce ironie!

Unde ți-i grija de populație, dacă în raionul drumului spre Baicioi locuiesc la 10 mii de oameni, exclusiv moldoveni, o sută de ani plătind dăjdiile, îndeplinind toate datoriile către stat și oraș, adunând bani pentru deschiderea școalei, și în loc neprimind dela Upravă absolut nimic ; nici școală, nici șosea, nici apă, nici ajutorare sanitară, nici pază, nici lumină. Numai mulțămită că s'a găsit un om bun, *d. Celac,* s'a făcut o biserică.

Toți au dat vina pe vechiul regim, dar atunci era măcar o școală bisericească, iar acum a fost închisă și aceasta.

Spunând mai departe despre alte neorânduieli, oamenii aduc aminte Upravei că, dacă ei își îndeplinesc datoriile față de ea, apoi și ea nu trebue să uite de datoriile sale față de ei.

Sunt iscăliți: Luca Balan, Dionisie Surlean, Isidor Ceban, Vasile Papuc, Vasilie Levițchi și alții.

Această scrisoare, și mai ales tonul ei, vorbesc mai bine ca orice și nu mai este nevoie de comentarii.

Noi numai atragem luarea de seamă asupra acestui fapt a Comisiei școlare moldovenești de pe lângă ministerul învățământului obștesc. In proiectul organizării administrative a școlii din Basarabia, lucrat încă astă vară de sfatul secretarilor dela comisiile naționale și întărit de adunările învățătorilor care s'au ținut, între altele se spune, că acolo unde vreo naționalitate se află în minoritate, ca ea să nu fie obijduită, trebile școlare ale acestei naționalități să fie supuse nu desineocârmuirei locale, ci așezământului

administrativ şcolar central al naţiunii interesate.

Deci, având în vedere că Moldovenii în Chişinău sunt în minoritate şi că — după cum am văzut de altfel mai de multe ori, şi ca ilustraţie este scrisoarea de mai sus,— interesele Moldovenilor mereu sunt ignorate, mai ales în alcătuirea şcolilor lor, ar trebui ca Comisia şcolară moldovenească să ia asupra sa controlarea Upravei orăşene în această privinţă.

Căci până când Moldovenii să mai sufere îndrăzneala străinilor? Până când ei să aştepte mila dela o „Cveatcovscaia" sau alţii de felul ei?

V. Harea.

18 Februarie 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

45. Dreptul de auzul de rău nu se teme

. Multe nedreptăţi se grăesc de duşmani asupra neamului românesc. Mai ales se grăesc vrăjbi de aceia, cari ne mănâncă pânea şi sarea ţării noastre. Nu li destul veneticilor cât ne-au nimicit şi ne-au supt mana ţării noastre, care ni-a dat-o nouă bunul Dumnezeu. S'au folosit duşmanii de bunătatea noastră şi ne-au înconjurat din toate părţile ca tăunii la supt sânge, dar noi am răbdat şi răbdăm, şi răbdarea noastră nu are margini. Să rupem dar legăturile lor şi să lepădăm jugul lor.

Dumnezeu a făcut ceriul şi pământul; ceriul l-a dat îngerilor şi pământul limbilor, şi i-a aşezat pe fiecare la locurile lor şi a zis: creşteţi şi vă înmulţiţi şi-l stăpâniţi pre el; fiecare limbă care se vâră peste alta, este lucrul Celui necurat.

Limba, ori cum se zice, *naţia* noastră este curată de păcatul acesta. Pe noi ne-au jefuit streinii şi au sămănat amărăciuni în inimile noastre; sufletele noastre strigă ca David cătră cer: până când Doamne ne vei uita pe noi, până când întorci faţa ta dela noi?

Iară ceriul ne răspunde prin cela ce zice: deşteaptăte cela ce dormi şi te scoală din morţi şi te va lumina Hristos. *Să ne aprindem dar candelele noastre luminos şi cu pavăza credinţii să apucăm în mâna noastră sabia ascuţită de mănunchiul dreptăţii ca să*

ne curăţim ţara de spini şi să ne îndreptăm hotarele care ni le-au însămnat ceriul.

In România Nouă nu-s cazaci, prusaci ori turci, să năzuim a stăpâni ţări străine; noi să luptăm numai pentru drepturile noastre, să ne curăţim sufletele de venin şi ţara de spini, şi noi om birui, *că dreptul al nostru este.*

De vom vrea şi vom ascuta de glasul dreptăţii, bunătăţile pământului vom mânca, că mana pământului nostru se cuvine nouă; povăţuiri şi lumină să cerem dela oamenii cei adăpaţi cu apă vie şi dela acei cari îşi pun sufletul pentru noi.

Orămădeşte-ţi dar jiii, Românie Nouă, şi arată lumii steaua cât luceşte!

Teodor Jireghie.

20 Februarie 1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

46. DATORIA MOLDOVENILOR

Odinioară, luând în mână cartea de cetire rusească, eu mă chinuiam, mă simţiam jignit şi ofensat.— Oare de-acui plac trebuie să-mi schimb sufletul meu, limba mea?

Mă tăia prin minte o cugetare.

Ţara era în întuneric. In aer plutea singur Satana, cu haina lui neagră. Pe suprafaţa nenorocitei Basarabii umbla o mână străină, o mână de călău care şi-a pus gând să sugrume tot ce era românesc; limba noastră, cugetul nostru, naţia noastră — erau condamnaţi la moarte. Graţie naivităţii copilăreşti a poporului basarabean, — călăul ajutat de Satană întinde repede cămaşa de moarte pe corpul nefericitei Basarabii.

Pretutindeni domnea întunerecul. Numai un cântec s'a păstrat în pustietatea largă, din când în când se auzea „doina" din fluerul ciobanului. Doina aceasta era ca un plâns nemărginit. Şi cu adevăr,— nu există în Basarabia vreun Român care n'ar fi plâns auzind doina ciobanului. Dânsa unea pe toţi, — mic şi mare, săraci şi bogaţi. Călăul râdea şi nu înţelegea de ce oare varsă lacrămi poporul ăsta ticălos, numai pentru un vers, când în degrabă îl aştepta noaptea? Multe batjocuri am suferit noi din partea străinilor. Şi oare de ce? Invăţai limba lui, intrai în voia lui, schimbai tot, până la cămaşă — şi tot el îţi zicea: „moldovan

berbec!..." Noi, Românii din Basarabia, eram meniţi la moarte şi în chibzuirea călăului eram ca berbecii, că de fel nu ne împotriveam, ci mergeam tăcuţi spre moarte. Sfânta dreptate era răstignită la... Moscova.

Atunci, prin toate unghiurile oraşului Chişinău era scris numai în limba străină. Şi iată, într'o seară de toamnă, din strada principală a lui Alexandru —colţ cu Mihailovscaia — firmă românească! Modest, mai pe ascuns, la stânga, alăturea cu uşa, unei clădiri, era scris: „Creditul agricol!" — Ce bucurie a izbucnit în inima mea! Eram c'un camarad şi chiar ne-am sărutat. Atunci am spus: „Să dea Dumnezeu! Să se mărească firma asta şi s'acopere tot oraşul ăsta blăstămat!"

Au trecut peste şapte ani.

A sosit mult aşteptata ***ultima oară.*** S'au înfăptuit visurile binecuvântate ale celor mai culţi din neam. De acum înainte eu îmi hotăresc: ***nici un rând în limba rusească, nici o literă în limba asta străină!***

Şi aş vrea s'aud în ziua de azi dela toţi cei cari sunt la cârma Republicei tinere o singură strigare: ***„nici un cuvânt în limbă străină!..."*** Cine iubeşte neamul său, cine s'a rădicat, s'a desvoltat până la conştiinţa omului de Stat, acela ştie ce înseamnă aşa fel de strigare. Două lucruri sunt posibile: ori menţinem ideia de Stat, ori o tăgăduim. Ambele baze provoacă cu desăvârşire deosebite situaţii. Intr'un caz se naşte anarhia, dar în alt caz — viaţa temeinică şi armonioasă.

Se înţelege că noi suntem pentru menţinerea ideei de Stat. Dar ce 'nseamnă un Stat? Mii de teorii, mii de păreri. Dar noi gândim că tot acela va spune drept, care presupune, că ***statul se alcătueşte de-un po-***

por de-o limbă şi de o origine. Datinile, obiceiurile, drepturile numai atunci au însemnătate, când sunt create de-o naţie, de-un neam, de-un popor.

Altmintrelea se 'ntâmplă tot aceea, ce-a fost la turnul Babilonului. Azi, noi Românii din Basarabia, trebue să spunem : Mai mult niciun cuvânt în limba străină ! Altfel, noi singuri refuzăm dreptul dobândit şi amânăm ultima oră către viaţa noastră de Stat. *Şi noi vrem un stat alcătuit de tot neamul nostru — de la Nistru pân' la Tisa.*

D. Bogos.

20 Februarie 1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

47. Franţa şi chestiunea Basarabiei

Am tipărit cu plăcere în numărul 22 al gazetei noastre răspunsul consulului francez, *d-l Sarrét*, la articolul nostru. Suntem acuma siguri, că, dacă Basarabia, condusă de intelectualii deşteptaţi, se va manifesta pentru unirea cu România, nici una din Puterile europene mari nu-i va sta în cale, fiindcă „marele principiu, care domină această luptă de moarte între puterea libertăţilor şi puterea forţei, pentru care noi ne luptăm, este ca popoarele liber întrebate să poată avea dreptul să decidă singure de soarta lor şi să urmeze drumul spre care le împinge inima şi interesele lor",— după cum spune d. Consul.

Nerecunoaşterea independenţii basarabene de către Franţa *pe noi nu ne supără* tocmai atât, căci *Basarabia neatârnată nu se potriveşte cu părerile şi aspiraţiile noastre politice.* Această stare a ei este o stare trecătoare, o cotitură în drumul ei, spre o altă direcţie, şi anume spre Apus.

Dar trebue să ne oprim asupra următoarelor cuvinte ale d-lui Sarrét:

„Avem indicii sigure cum că poporul rusesc întrebat „în mod liber, va dori din contră să formeze un mare „Stat rus sub formă federativă, care să dea fiecărei „provincii o largă autonomie şi dreptul de a orga„niza viaţa sa în conformitate cu condiţiile naturale „şi cu idealul neamului. Nu cred că Rusia a murit. In„tr'adevăr, ea este bolnavă, rău bolnavă. Ea însă este

„tare de constituţie, va reveni la sănătate şi atunci „îşi va relua complecta energie fizică şi toată pute- „rea morală."

Cuvintele acestea pe noi nu ne-au uimit, căci fraţii noştri din Apusul Europei cunosc foarte puţin Rusia şi nici n'au avut chip s'o cunoască. Ei cunosc poate Rusia oficială, dar Rusia adevărată, puţine prilejuri au avut s'o cunoască.

Chestiunea aceasta, Rusia oficială şi cea adevărată, este o chestiune deosebită şi doritorii de a o cunoaşte mai de aproape ar putea să găsească multe lucruri interesante în lucrarea basarabeanului D. Moruzi : *„Ruşii şi Românii"*, tipărită la Bucureşti în anul 1906.

Vom căuta numai să spunem câteva cuvinte cu privire la cuvintele citate mai sus, întru cât ele ne privesc şi pe noi. Poporul român din Basarabia, nu este un popor cu acel rusesc. Deci, *Basarabia nu poate nici într'un caz să fie privită ca o provincie rusească, deşi autonomă.* Intrebat liber, poporul basarabean firește că va răspunde că *vrea unirea cu România.* E o greşeală să se creadă că, dacă acest popor acuma adesea se pronunţă pentru unirea cu Rusia, el se manifestă liber.

El şi acuma este stăpânit de ideile băgate în mintea lui de ideologii Rusiei ţariste. Şi dacă lumea întreagă nu recunoaşte această ideologie ca bună, dacă se ştie că Basarabia a fost răpită fără voia poporului ei, atunci lumea întreagă trebuie să recunoască că acuma un fel de plebiscit în Basarabia n'ar arăta voinţa adevărată a norodului, că acest norod nu s'a manifestat liber, având în vedere toate motivele, ci fiind împins numai de unele motive şi de loc necunoscând pe altele.

Deci, dacă Franţa, sora noastră mai mare, aşteaptă manifestarea voinţei poporului basarabean, apoi trebuie să recunoască, că, pentru ca această să fie o adevărată expresie a voinţii poporului, *poporul trebue să fie mai întâi deşteptat printr'o propagandă cinstită, care până în timpul din urmă nu s'a putut face* din motive pe cari orice cunoscător al vieţii noastre le poate cunoaşte uşor.

Dar chiar şi în cazul că, după o propagandă oarecare, plebiscitul ar da alte rezultate decât cele cari ar fi fereşti, datoria Franţei, ca a unui străjer al libertăţii popoarelor, este să nu recunoască rezultatele acelui plebiscit.

Dacă un plebiscit în Alsacia Lorena ar avea ca rezultat dorinţa populaţiei de a rămânea mai departe la Germania, Franţa desigur că nu l-ar recunoaşte, deoarece ar fi evident că cei cari s'au pronunţat astfel au fost cu vederea întunecată. Tot astfel stă lucrul şi cu noi, Basarabenii, cari am fost întunecaţi de Ruşi.

V. Harea.

22 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

48. ROMÂNII DIN SIBERIA

In articolele mele „Românii de peste Nistru" publicate în *Ardealul* şi *România Nouă,* am arătat: cum, de unde au plecat şi până unde au ajuns Românii de peste Nistru. N'am dat şi o statistică a Românilor de peste Nistru şi n'am adăogit o hartă etnografică a lor, de oarece îmi lipseau pentru moment.

O hartă etnografică se găteşte chiar acuma la Iaşi, iar pentru statistică am adunat acum materiale pe care le voiu da la ievală cât mai de grabă.

In articolele mele pomenite mai sus n'am vorbit însă despre *Românii din Siberia* şi *Turchestan* Cauza a fost că în aşa depărtate locuri eu n'am umblat. Drept, că Rusia europeană am cutreerat-o dela Sud şi până la Nord şi dela Est până la Vest, ba am fost chiar cu serviciul meu şi la lacul Onega, în oraşul Petruzavoţc.

In exilul meu din Turgaischii oblast, am găsit acolo Români împrăştiaţi prin mai multe sate sau *posiolcuri,* pe cari însă numai după nume îi mai poţi cunoaşte că îţi sunt fraţi. Aşa în posioloc Abjarschii am găsit pronumele *Şeptechiţă.* Nimene din posioloc nu ştia că purtătorii acestui nume sânt Români, până când nu m'am dus eu acolo şi am început a vorbi cu ei românește.

Am mai descoperit în Turgaischii oblast încă un posioloc întreg românesc cu numele *Berdeanschi.* Interesându-mă pentruce acest posioloc poartă acest nume, am aflat că majoritatea locuitorilor din posioloc Berdeanschii sunt coloniști din ținutul Berdeanschii, gubernia Simferopol din Crâm. Apoi am aflat că în ținutul Berdeanschii (Crâm), sunt mai multe sate românești cu Români basarabeni.

Rușii au schimbat numele curat românești ale satelor din ținutul Berdeanschii în numiri ruseşti. Așa de pildă numele *Cucioaca* este schimbat în *„Cuțaia“,* ceeace înseamnă „fără coadă”.

Dar coloniștii dintr'acest sat au dorit, spre amintirea satului basarabean din care sunt colonizați, să fie numit „Cucioaca”, sat din ținutul Orheiului.

Această notiță am împrumutat-o dela d. *I. N. Halippo,* inspector la școalele primare din ținutul Berdeanschii. Mai sunt și alte sate întregi românești, dar din nenorocire, dânsul n'a putut să-mi spue și numele lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această notiță mi-a fost confirmată pe urmă și de doi elevi de-ai mei, d-nii Macrinici și Ciubotar, cari în cursul războiului actual au fost prin acele locuri și au văzut satele românești de acolo. Despre Românii din Siberia depărtată, pe la Amur și Camceatca, este în măsură să ne dea anumite știri d. N. V. Mateiu din ținutul Ismailului, care fiind nevoit de autoritățile basarabene să fugă în Siberia și având ocazie și mijloace să facă mai multe cercetări, după ce a trăit la Camceatca și Amur mai mulți ani, a cunoscut mai deaproape viața Românilor de acolo.

D. Matei va da Luni, 26 Februarie, la spectacolul care se va ține în Casinoul din Chișinău (Clubul

nobilimii din Basarabia) câteva tablouri din viaţa acestor depărtaţi şi nenorociţi fraţi ai noştri.

Politica blăstămată a ţarismului i-a dus pe fraţii noştri până la marginile pământului. Crud a mai fost acest sistem de desnaţionalizare!

Dar să sperăm că acum, după zdrobirea ţarismului, autorităţile noastre basarabene vor lua imediat cele mai necesare măsuri pentru aducerea îndărăt în ţară a acestor nenorociţi.

Aceasta ar trebui, să se facă acum, când, prin reforma agrară, pământul ţării se va da ţăranilor. Dacă aceşti fraţi ai noştri de pe la Amur şi Camceatca, se vor reîntoarce în Basarabia, nu vor mai simţi lipsă de pământ.

Justin Frăţiman.

22 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

49. O scumpă şi iubită ţară

O scumpă şi iubită ţară,
Viaţa cuibului român,
Ce ură sfăşie-'n hotară,
Asupra ta grozav urlând?

Priveşte 'n jur: în câte locuri
Duşmanii samănă războiu?
Şi sgândără în lume focuri,
De ne tăiem noi în de noi.

In câte locuri râs şi pradă
De om sălbatic şi pribeag,
Colo în foc oraşu 'nnoată...
Colo copiii plâng în prag....

...Tu pentru toţi ai fost prea bună,
Pe toţi la piept i-ai suferit.
Ori lumea asta nu-i nebună?
Ori stă un timp nenorocit?

Destul cu gluma, o păgâne!
Răbdarea nu-i fără hotar,
Că răul lor chiar margini n'are,
Astâmpără-i pe arjatari!

Imprăştiaţi prin lumea toată,
Feciorii strânge-ţi în popor,
Ca în unire toţi, grămadă,
Să apere pământul lor.

Babeş-Bolyai University Library Cluj

Şi stai în rând, mândră, voioasă,
Cu sora ta de peste Prut,
Că ea-i vitează şi frumoasă,
Pe tine soră te-a avut.

Că, să te vezi cu ea 'mpreună,
Ţi-ai împlini străvechiul dor,
Atunci slăvit'-ai fi, o mumă,
Chiar de duşmani ce moartea-ţi vor.

Şi dela Nistru păn' la Tisa
Să fie neamul tău stăpân,
Unire sfântă 'n toată viţa,
Noroc poporului român.

F. Rotariu.

23 Februarie 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

50. BISERICA DIN BASARABIA

In rândurile ziarului „România Nouă" de câteva dăţi se ridică vorba de biserica Basarabiei şi de preoţime. La unii le pare, că biserica (aceasta cu greu se naţionalizeşte, alţii — că preoţimea puţin se vede în adunări; nu se arată în public, cum şi la teatru ş. a. m. d. Adevărul cere a spune, că aşa se arată oamenilor care judecă pe vedere, dar nu iau sama la adâncul lucrurilor.

Cu bună samă, toată lumea va mărturisi, că după o sută de ani de rusificaţie, în Basarabia, de-o mai fi rămas ceva la Moldovenii noştri de ale Moldovei, sau în vorbă, sau în portul lor, sau în viaţa lor — aceasta este din grija, supărarea şi îndeletnicirea numai a preoţimei. Cărţile cele moldoveneşti prin bisericile noastre, ba şi pe la şcoale sunt căutate şi aduse numai de preoţi. Invăţătura şi toată vorba pe limba moldovenească o ţine totuş numai preoţimea. De-au fost şi alţii goniţi în Rusia, apoi ei n'au fost pentru neam, ci din alte pricini, pentru alte interese. Dar şi strâmtorările, necazurile ba şi pedeapsa pentru iubirea neamului a fost şi este tot numai partea preoţimii, cu cât mai mult, că preoţimea suferă din două părţi: şi dela ocârmuire şi dela cei ce nu-şi înţeleg folosul lor. Dar aceea, că la lucrarea preoţimii nu se fac zvonuri, şi poate nu fiecare vede adevărul

lucrurilor, se trage din urmarea cuvintelor Mântuitorului, care a zis că la facerea de bine să nu ştie stânga, ce face dreapta, şi când veţi împlini toate cele poruncite vouă, ziceţi: „robi netrebnici suntem"... Şi în vremile cele mai grele de pe urmă, şi cu grija cea mai periculoasă, la care muncă, la ce luptă, în care organizaţie nu se află din cei duhovniceşti să ducă tot greul lucrului celui de folos mai ales pentru sufletul omului?

Şi aşa mi se pare nu vom greşi dacă vom întări, că cea mai mare parte a binelui, ce mai este în ţara noastră, se prijineşte şi se mai urcă cu silinţa, puterea şi mai ales cu autoritatea preoţimii, care este vrednică a fi luată în samă şi onorată după adevăr.

Preotul **St. Haritonov.**

23 Februarie 1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

51. Monumentele noastre istorice

O parte ni le-au luat Ruşii — alta ne-au prădat-o bolşevicii.

In ţările române şi în special în Basarabia monumentele istorice sunt mai puţine la număr decât în alte ţări. Aceasta din cauza, că ţările româneşti, începând dela Schiţi şi sfârşind cu zilele noastre, au fost teatrul celor mai crâncene lupte între feluritele popoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Starea aceasta tristă în ce priveşte monumentele istorice ne face să preţuim şi să păstrăm măcar puţinele monumente pe cari le mai găsim, pe urma vechilor nenorociri şi pe urma jafurilor, cari au avut loc în timpul din urmă prin bolşevicii ruşi. Aceştia au prădat şi au stricat, cu o sălbăticime ne mai pomenită, tot ce-au întâlnit în cale. ***Cu cărţile preţioase din biblioteca d-lui V. Stroescu, de pildă, aceşti vandali moderni au făcut trei zile dearândul foc în sobe.***

Totuş, ne place a crede că nu s'a pierdut totul şi că, dacă vom căuta, vom mai găsi pe ici pe colo monumente şi documente istorice, pe cari va trebui să le adunăm şi să le studiem.

La nobilimea noastră basarabeană se păstrau preţioase monumente istorice, dintre cari multe erau scrise chiar pe pergament.

Sperăm că măcar vreunii dintre boerii noştri au scăpat de jaful cumplit.

Bisericile şi mănăstirile noastre, în cari s'au păstrat unele documente istorice, îmi pare că au scăpat în cea mai mare parte de jaf.

Dar cele mai multe documente istorice privitoare la Basarabia şi în deobşte la neamul românesc nici nu se găseau în vremea de pe urmă la noi în ţară. Incă de multă vreme ni le-au luat Ruşii şi le-au dus la ei, departe, prin felurite muzee şi arhive.

Aşa, de pildă, în *lavra lui Alexandru Nevschi* din Petersburg se găseşte un epitrarhir, pe care e cusută icoana lui *Alexandru cel Bun, voevodul Moldovei (1432).*

In diaconicul Mânăstirii Peciorschy din gubernia Pskov este un felon dela 1657, care a fost preţuit cu 30.000 ruble.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In *ermitajul* din Petersburg sunt de asemenea foarte multe monumente privitoare la istoria neamului nostru.

Dar cele mai multe monumente se găsesc în Rusia de Sud. Aşa în Chiev, în lavra „Pecerschii", se găseşte icoana lui *Irimia Moghilă;* în muzeul Academiei spirituale din Chiev se găsesc multe obiecte din Basarabia, dintre cari o *Alexandrie* cu ilustraţii făcute în Chişinău prin secolul al XVIII-lea. In biserica dintr'un sat din *gubernia Volinschii* se găsesc nişte icoane moldoveneşti cu inscripţiune românească de prin secolul XV sau XVI. In târguşorul *Rogani* din *gubernia Charcov* se găseşte o icoană a Maicii Domnului, cu o inscripţiune românească, care spune că această icoană este o *„copie exactă a icoanei făcătoare de minuni a Prea Sfintei Maicii Domnului, ce se păstrează în*

Sf. mânăstire aşa numită Neamţu din ţara Moldovei şi au fost trimisă de evseviosul împărat Andronic Paleolog, Voevodului Alexandru, gospodarului ţărei Moldovei în anul 6907 (1399).

In biblioteca Academiei spirituale din Moscova se păstrează o colecţie întreagă culeasă de colegul meu *Teofil Ghepeţchi* înainte cu vr'o 20 de ani şi adusă de d-sa ca dar la această academie, pe când era rector rudenia sa, *Arsenie Stadniţchi,* de origine basarabean, acuma mitropolit de Novgorod. Sărmanul coleg, care n'a găsit un loc mai sigur pentru păstrarea colecţiunii, decât în mijlocul Rusiei!

Dar câte antichităţi şi monumente istorice se găsesc în muzeul „Societăţii de istorie şi antichităţi din Odesa"!

Aici se păstrează toate monumentele găsite în Cetatea Albă (Akerman). Tot într'acest muzeu se păstrează hrisoavele şi uricile scrise pe pergament şi colecţionate de membrul actual al societăţii, d. *Murzachevici.*

In ce priveşte arhivele ruseşti, mai bogată este a generalului-gubernator de Chiev, Cameneţ-Podolsc, şi al Basarabiei, care arhivă se găseşte în Odesa, str. Nejanschy No. 3.

In Moscova, în arhiva ministerului afacerilor streine, se găseşte o secţiune pentru trebile moldoveneşti *(Moldavschi deala).*

Ceva se poate de găsit, şi eu chiar am găsit în arhivele din Petersburg: *arhiva Sf. Sinod,* arhiva *Indreptătorului Senat,* a Academiei ştiinţifice şi altele.

Apoi mai găsim arhive chiar şi în Basarabia.

Voiu arăta aici: *arhiva consistorului duhovnicesc* din Chişinău, a Direcţiunei centrale (gubernscoie pra-

vlenie) a *Dregătoriei mânăstirilor închinate,* tot din Chişinău.

Sperăm că autorităţile noastre basarabene, şi în special d. ministru de instrucţiune publică, *curând va lua măsuri pentru concentrarea la Chişinău a acestor monumente istorice răşchirate prin toată Rusia.*

Aceasta, în timpul de acum mi se pare că va fi foarte uşor de făcut, fiindcă revoluţia a declarat ca principiu desineocârmuirea pentru toate popoarele. Iar cetăţenii basarabeni, ca nişte iubitori de neam sperăm că vor aduce tot ce au la sine privitor la istoria neamului, în Muzeul naţional, care se va crea în capitala noastră.

Justin Frăţiman.

24 Februarie 1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

52. Comisiunea pentru convocarea Soborului.

La ştirile cele ce s'au tipărit în No. 26 al gazetei *„România Nouă"* pentru începerea lucrărilor pregătitoare pentru soborul bisericesc din Basarabia, mai adăugăm şi aceste cuvinte: Părintele prot. *I. Andronic* în cuvântul său, care l'au vorbit ruseşte la slujba episcopului Gavriil în Catedrală, au zis: „Norodul rusesc s'au abătut în lături dela idealul evangheliceşc. Până când acest norod au împrăştiat lumina creştinătăţii în mijlocul noroadelor necreştineşti şi singur au păstrat în viaţa sa legea dumnezeească, până atunci şi Dumnezeu i-au ajutat lui şi au înălţat tot poporul, iar de când idealul evanghelicesc s'au schimbat cu cel politicesc, când Ruşii au început a gândi că ei sunt însărcinaţi de Pronie pentru politică să-i facă Ruşi pe toţi neruşii, atunci Dumnezeu descoperit au arătat, că lucrul acesta este mare greşală —mare păcat. Subt jugul politicei ruseşti şi biserica basarabeană s'au abătut în lăturea dela idealul evangheliceşc, şi au trecut cu vederea interesele norodului său atât, cât el au rămas foarte întunecat şi din partea religioasă atât de flămând, că şi-a făcut lui şi Dumnezeu deosebit în faţa lui *Inochentie.* Fruntaşii norodului nostru din dvoreni, dela zemstve şi o parte din preoţime nu pot a zice că sunt curaţi de acest păcat

BIBLIOTECA UNIVERSITĂŢII REGELE FERDINAND CLUJ

istoricesc. Eu amintesc cuvintele arhiepiscopului *Serafim,* care luându-şi ziua bună din Basarabia, au vorbit în acest lăcaş: „Eu bine am cunoscut, că în Basarabia pe Moldoveni nimenea nu-i iubeşte; deci ei sunt vrednici de o stare şi soartă mai bună, sunt vrednici, ca cineva să-şi aducă aminte de dânşii".

Şi iată când de biserică se pomeneşte întoarcerea acasă a fiului celui rătăcit, şi membrii Comisiunei pentru convocarea soborului aşază o temelie nouă pentru viaţa bisericească, însemnând cu fapta sa, *că a sosit vremea să ne aducem aminte de casa părintească, că nu se poate de trăit aşa cum până acum, ci ridicându-ne cu grăbire să plecăm spre casa noastră.*"

După sfârşitul slujbei în Catedrală membrii s'au adunat în casa arhiepiscopului Anastasie, unde şedinţa au descoperit-o episcopul Gavriil cu o cuvântare foarte frumoasă şi însemnătoare. Preasfinţia Sa, vorbind de primejdiile fioroase în care au căzut Rusia, au zis că noi suntem foarte norociţi, având mijloace în bună pace a ţine adunarea de astăzi în scopul cel frumos pentru aşezarea vieţii bisericeşti pe o temelie nouă, şi starea aceasta bună ni-au adus-o fraţii noştri de un sânge şi de o credinţă cu noi — *Românii,* pe care noi suntem datornici să-i mulţămim, şi rugăm pe d. ministru de culte să adevereze dela adunarea noastră armatei româneşti, în faţa generalului *Broşteanu,* cea mai adâncă şi călduroasă mulţumire că ne-au scăpat de cele grozăvii, carele fac bolşevicii la Odesa. Toată adunarea s'au ridicat şi cu plecăciune au rugat pe d. ministru Savenco să înfăptuiască dorinţa noastră de care au vorbit Preasfinţia Sa. Şi au mai zis episcopul că lumina Duhului sfânt, care au strălucit în cămara

Sionului, împrăştie razele sale peste toate veacurile şi ajunge şi până la noi. Acea lumină au sfinţit drepturile fiecărui popor a primi cuvântul Evangheliei în auzul limbei sale. Amintind de soboarele bisericeşti, Preasfinţia Sa au dorit să nu între patimile omeneşti în lucrurile comisiunei de Sobor, care lucruri se fac cu sporiu numai subt umbra păcii şi a liniştii.

Frumoasă cuvântare au vorbit părintele arhimandrit *Gurie* cu acea însemnare, că alegerea lui ca tovarăş de ministru al cultelor este un lucru, care se leagă cu cinstea neamului românesc, în istoria căruia este aşa exemplu, că un episcop au fost ministru de instrucţie, şi care neam aşa este lipit cu sufletul de legea dumnezeească, cât şi după cântarea naţională doreşte să fie „preoţii cu crucea în frunte".

Tot în ziua aceasta seara la 6 ceasuri s'au făcut şedinţa comisiunii în Casa eparhială, unde s'au ales preşedinte şi tot presidiul. Preşedinte de toată adunarea cu votare s'au ales părintele *Ioan Ştiuca;* în presidium au întrat patru feţe, ca tovarăşi preşedintelui: protoiereul I. Andronic, preoţii: S. Bejan şi I. Zlatov şi d. Vladimir Gafenco, ca secretari preoţii: O. Dumbravă, A. Gromadschii şi d-nii P. Pădurar, A. Ciucov, Effodiev. Moldovenii în presidium au cuprins 7 locuri, iar minoritatea — ruşii, bulgarii şi ucrainienii— 3 locuri.

Prot. **Ioan Andronic.**

24 Februarie 1918

□□□

53. În ţara mea

In ţara mea şi cerul e pătat de sânge,
De sânge scurs din rana unui soare
Ce-abia-şi deschide ochii 'n zări şi moare,
Ca cei muşcaţi de-o gură 'nveninată...

In ţara mea, pe câmpul frământat de-armată,
In aiurări de tulburare mare
Nu vezi ciobani cântând în zare
Pe urma turmelor de oi, ca altă dată...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ţara mea nu-s flori ca 'n altă ţară,
Şi cântece de dragoste nu sunt —
In ţara mea, tăcuţi, ca 'ntr'un mormânt,

Cei vii 'şi-aşteaptă rândul ca să moară,
Pe câtă vreme morţii... cine ştie?
— Aşteapt' o zi, ca 'n alte ţări să 'nvie!...

Traducere de **C. Popescu**.

25 Februarie 1918

□□□

54. S'A ISPRĂVIT...

In articolul de fond din *„Svobodnaia Bessarabia"* dela 24 Februarie cetim cuvintele: „S'a isprăvit".

Cineva a hotărît soarta Rusiei, a vândut-o cu bucata şi cu totul. „Absurdul geografic" nu mai este, spre bucuria geografilor politiciani şi politico-geografi, şi în schimbul geografiei a venit zoologia, ca principiul alcătuirei unei vieţi nouă, fără avânturi şi cântări sentimentale, dar cu o poftă de ură şi de minunată mistuire". Mai departe se pune vina pe ţarism, apoi în culori negre se zugrăveşte starea de azi a sufletelor şi, la sfârşit, se pune întrebarea, dacă cu bună seamă nu se poate trăi în înţelegere şi frăţie?

Înţelegem, că domnii conducători ai gazetei pomenite numesc mişcare „zoologică" mişcarea naţionalistă din Rusia. Ce-i drept, poate că sunt în ea şi elemente extreme. Dar de vină pentru aceasta nu e atât „zoologia" şi nu numai „ţarismul". Da, ţarismul a educat poporul rusesc în ideia de superioritate chiar şi „zoologică" faţă de popoarele cucerite. Poporul e uşor să-l îndrepţi încotro vrei, mai ales când ai la îndemână toate mijloacele, cum le-a avut ţarismul ruseesc. Şi noi nu învinuim atât poporul rusesc întunecat, cât pe conducătorii lui. Când spunem chiar că ne-au trădat

Ruşii, şi atunci înţelegem păturile conducătoare—până la revoluţie cele din jurul ţarului, după revoluţie cele din jurul lui Miliucov, pe de-o parte, şi cele din Soviete, pe de altă.

Căci nici unele, nici altele nu şi-au dat seama şi nici n'au vrut să-şi dee seama că popoarele vor să trăiască nu numai în libertate politică şi dreptate socială, dar mai vreau şi *libertatea şi dreptatea naţională.*

Conducătorii mişcărilor intelectuale ruseşti, aceşti oameni anumiţi şi cunoscuţi de toată lumea, nici ei n'au ţinut seama de acestea.

Puşchin de pildă se strică cu Adam Mitchevici, când acesta arată durerea sa pentru starea poporului leşesc sub Nicolae I. Pilde de acestea, avem multe. Ele, şi nu altceva au stârnit în sufletele tuturor luptătorilor pentru idealul naţional ura în contra Ruşilor şi simţimântul de răsbunare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Căci, când te asuprea ţarul, ştiai că nu o face aceasta poporul rusesc, iar când pe ţar îl spriijnea Puşchin şi alţi conducători ai gândirii ruseşti, atunci vedeai, că şi poporul este vinovat faţă de tine.

Aceasta a fost istoria naţionalităţilor îngenunchiate prin războiu, sau chiar de bună voie, ca Georgianii.

Şi acuma, noroadele Rusiei îşi caută dreptatea. Să nu se prea tânguie d. *Faresov,* căci şi intelectualii ruşi sunt vinovaţi cu ceva faţă de popoarele slabe.

Se culege acuma aceia ce s'a semănat.

V. Harea.

27 Februarie 1918

□□□

55. BISERICA NOASTRĂ

Biserica noastră moldovenească e oarbă şi mută; cuvântul adevărului din ea lipseşte, pentru că capul nu-i după adevăr. Hrana sufletului nostru se cuvine în biserică să fie, dar ea lipseşte, pentru că streinii ni-o răpesc. Dumnezeu au dat limbile şi pentru ele au împărţit apostolii. Unde-s apostolii noştri? Ei lipsesc din biserica noastră şi cei puţini şi azi pătimesc surgunii.

Prea sfinţitul *Gavriil* cu sosirea sa la noi ne-au folosit, că au prins a ne învăţa limba; el o învăţa dar pe acei care o ştiau îi depărta.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Multă amărăciune sufletească am tras noi Moldovenii dela Ruşi, nu numai dela Ruşii mireni, ba chiar şi dela duhovnici. Pentru noi Moldovenii, bisericile au fost numai ca o steluţă, iar sufletul bine-credinciosului îşi plânge amărăciunea în mânăstiri.

Prin mânăstiri se află câte-un duhovnic iubitor de neam, de popor; acolo poporul aleargă ca fluturii spre lumină şi ca cerbii spre izvoarele apelor.

Cine din Moldovenii basarabeni n'a auzit, sau nu-l ştie pe părintele *Suruceanu*, sau pe părintele *Teofan Braghici*, ziditorii mânăstirilor *Condriţa* şi a *Izmailului?* Dar cine nu le ştie şi patima acestor cuvioşi, care au pătimit-o prin surgunii?

Măcar ca fariseii cei făţarnici şi tăunii ţării noastre

tăgăduesc, dar pietrile vor striga către cer, ca zidi-torul tuturor să-şi verse paharul mâniei sale asupra acelora cari l-au umplut.

Ce naţie în lume a fost aşa de nimicită, precum am fost noi, Moldovenii, de stăpânirea rusească? Biserica ni-au luat-o, graiul ni l-au tăiat, limba ne-au legat-o, gurile ni le-au astupat, încât încă n'au fost la noi şi nu este viaţă creştinească; norodul nostru ca puhoiul se spărgea într'acolo unde se zărea câte un suflet părintesc.

Ştie norodul de mucenicii mai sus pomeniţi, ştie şi de acel care au luminat la *Balta,* şi vor trece ani şi sute de ani şi pomenirea dreptilor în veci va fi. Arhiereii ruşi, cari şi-au bătut joc de Moldoveni, să-şi cunoască greşeala şi păcatul şi să grăbească mai curând spre Nistru, că veacul al douăzecilea este în care limbile trebuie să-şi îndrepte viaţa spre razele soarelui celui luminos, ca lumina lui Hristos cu adevărat să lumineze şi Moldovenilor în limba strămoşească.

Teodor Jireghie.

27 Februarie 1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

56. CUVÂNTAREA

ajutorului de ministru de culte, păr. Arhimandrit Gurie, la deschiderea Comisiunii pregătitoare pentru convocarea Soborului Bisericii Ortodoxe din Basarabia.

Cinstită Adunare!

După ce d. ministru de culte a hiritisit deschiderea Comisiei în numele guvernului, mie nu mi-ar rămânea loc să mai spun ceva. Dar eu sunt şi membru al bîuroului de organizare pentru alcătuirea comisiunii. Şi ca atare îmi exprim adânca bucurie cu deschiderea comisiunei şi hiritisesc din adâncul inimei această deschidere.

Ca un membru al guvernului, eu am avut vorbă cu mulţi din miniştrii noştri şi pot să spun comisiunei cuvinte de încurajare. Guvernul nostru îşi dă foarte bine sama de marea însemnătate, care o are biserica pentru viaţa omenească şi pentru Stat. El cunoaşte că Biserica este aşezământ duhovnicesc, care susţine partea morală în viaţa obştească şi garantează buna rânduială şi linişte, că Statul fără Biserică nu poate exista şi pentru aceasta nu se gândeşte la despărţirea Bisericei de Stat. El vede că cei, care au declarat

despărţirea Bisericei de Stat, au stricat Statul lor şi pentru aceasta guvernul nostru ne făgăduieşte sprijinul său material, având mare nevoe de sprijinul moral al Bisericei.

Insă guvernul doreşte ca Biserica ortodoxă din Basarabia să fie reorganizată aşa fel, ca ea să devie un izvor de cultură *naţională*, moldovenească, ca ea să fie reformată pe temeiurile proclamate de Revoluţie, anume *desine-hotărârei* a naţionalităţilor, *libertăţii, autonomiei* şi *democraţiei*. Preoţimea trebue să se apropie mai mult de norod, să vorbească aceeaş limbă care o vorbeşte norodul, ca să nu fie ce-a fost până acum, că capul Bisericei avea o altă floare decât trupul.

Norodul nostru este vrednic de această apropiere. El toteauna a cinstit, a respectat feţele sale duhovniceşti. Istoria norodului românesc arată, că el îşi punea la cârma politică feţe duhovniceşti, precum a fost *episcopul Melhisedec*, care în vremea lui *Alexandru Cuza* a fost ministru de instrucţie. Chiar şi în imnul său naţional din vremea revoluţiei dela 1848, norodul nostru cere, ca preoţii cu crucea să fie în fruntea lui, văzând în preot pe cel mai bun apărător al naţionalităţei. Ceeace ne crede norodul că suntem, aceea trebue şi să fim.

Rog pe bunul Dumnezeu, ca pe bazele arătate, Comisiunea deschisă de Preasfinţitul *Gavriil*, să aibă spor în lucrările ei şi să alcătuiască viaţa bisericească cât se poate mai bine pentru binele şi propăşirea neamului nostru românesc.

28 Februarie 1918

□□□

57. BASARABENILOR

Să ştiţi: de nu veţi ridica
Din sânul vostru un Prooroc,
In voi viaţa va seca.
Zadarnic soartea veţi ruga,
Căci scoşi veţi fi atunci din joc,
Şi-ţi rămânea făr' de noroc.

Din chiag de lacrimi şi dureri,
Din trăsnet de mânie sfântă
Şi din nădejdi şi zbuciumări,
Din năzuinţi şi frământări
El trebui facla să-şi aprindă
Şi'n el pe toţi să vă cuprindă.

Şi'n ţara voastră va purcede,
Sub crucea lui de chinuire,
Cu gloata celor cari ar crede,
Cu-a ţării sarcină în spete,
Şi duh aprins de înoire,
Va duce 'n propovăduire.

El jalea vechilor câmpii
Numa 'ntr'o lacrimă va strânge;
Din spic, din strugurul de vii,
Din spic—sudori, din viţă—sânge,
In stropi va scurge ape vii;
Le va sorbi, şi nu-ţi mai plânge.

Şi-atunci sorbiţii stropi vor arde
Din ţară toată vrăjmăşia,
Clevetitori, duşmani de moarte,
Şi cei cu limbi în două sparte,
Atunci vor căuta frăţia
Şi lepăda-vor viclenia.....

Şi toţi veţi fi un gând şi-un nume
Şi, înfrăţiţi, veţi făuri
Un viitor măreţ în lume, —
Iar El va şti să vă îndrume
Acolo, unde va zări,
C'a voastră stea va răsări.

Dar ştiţi: de nu veţi ridica
De printre voi acest Proroc,—
In voi viaţa va seca,
Zădarnic soartea veţi ruga,
Căci scoşi veţi fi atunci din joc
Şi-ţi rămânea fără noroc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

† **Al. Mateevici.**

Mărăşeşti, 10 Iulie 1917.

□□□

58. Politica germană din Răsărit şi Basarabia

S'a observat că Germania duce o politică în Răsărit, dacă nu tocmai cinstită, apoi în tot cazul folosindu-se cu pricepere de starea rămasă pe urma isprăvilor bolşeviste. Pe deoparte, ea par'că merge întru întâmpinarea năzuinţelor noroadelor neruse, de a-şi alcătui state independente, dar pe de altă parte ea le şi anulează cu totul prin tratatele de pace cu condiţii economice foarte grele.

Germania recunoaşte bucuros aceste State de independente, ştiind foarte bine, că ele pentru dânsa nu vor înfăţişa nicio putere, ci vor fi puse sub influenţa sa economică şi prin urmare şi politică.

Şi are tot dreptul Franţa, când nu recunoaşte Statele independente, născute pe ruinele foastei Rusii. Recunoaşterea lor ar fi o biruinţă a şovinismului german, deschide porţile largi pentru acţiunea pangermanismului şi acesta este poate chiar mult mai periculos ca panslavismul sau panrusismul ţarist al fostei Rusii.

Statele nouă, alcătuite pe ruinele fostei Rusii, vor avea mari greutăţi în lupta lor economică cu Germania.

In ce priveşte Basarabia, apoi aci chestiunea e foarte senină. Chiar mersul evenimentelor ne dă îndrumare pentru lupta în contra politicei germane.

Noi n'am putut încheia pace cu Germania, odată şi alăturea de Ucraina. In cazul acela am fi fost poate recunoscuţi ca independenţi. Convenţiile respective ar fi fixat această „independenţă" pe mulţi ani, şi singuri am fi fost storşi de Germani, ca cel de pe urmă sclav.

Acuma mergem cu România. Ce-i drept, condiţiile de pace propuse de Germani, probabil că sunt şi acuma grele, poate foarte grele. Dar uniţi cu România, mai uşor se vor apăra interesele noastre. Şi mai este şi altă parte bună. Noi nu ne-am grăbit a încheia pacea cu Puterile Centrale, ca de pildă Ucraina. De aceea avem speranţă că această pace este provizorie. La pacea generală, această pace va fi discutată din nou şi atunci chestiunea română va fi pusă în întregimea ei.

Dar şi atunci, după încheierea păcii generale, noi va trebui să luptăm cu Germanii, ca să nu cădem sub înrâurirea lor economică. Aceasta se va putea face numai prin unirea Basarabiei cu România. Ca stat independent, Basarabia nu poate exista din multe puncte de vedere. Să fie în federaţia rusească? Dar care mai poate fi o astfel de federaţie, care să consolideze interesele Finlandezilor şi Moldovenilor, Polonezilor şi Tătarilor, Estonilor şi Cerchezilor? O astfel de federaţie nici nu-i de închipuit. Rămâne deci singura cale spre Apus, unirea cu România şi prin ea cu Apusul cult, cu surorile latine: Franţa şi Italia.

Aceasta şi numai aceasta poate fi o soluţie dreaptă din problema atinsă.

Scăparea Basarabiei din ghiarele germane e numai în unirea cu România. Aceasta s'o aibă în vedere conducătorii politici ai Basarabiei. Să nu se măgulească ei cu gândul, că Basarabia poate trăi independentă. Prin-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

tr'o astfel de politică ei singuri trag cărbunii la oala germană. Singuri merg în contra principiilor declarate de toate revoluţiile şi ai căror adepţi s'au manifestat totdeauna. Aceasta ei să n'o uite. Să nu fie ei târâţi de evenimente, ci trebue ei singuri să creeze evenimente, făcând paşi reali pentru unire. *Aceasta e cea mai sfântă datorie a lor.*

V. Harea.

2 Martie 1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

59. AVEM NEVOIE

Începând orişice lucru, te gândeşti la aceea de ce ai nevoie. De exemplu, făcând o casă, ai nevoie întâiu şi întâiu de bani, mai încolo de un arhitect bun, de material şi de alte mijloace. Dar ce nevoie trebuie să aibă nişte oameni, cari s'au hotărît să alcătuiască un Stat? E cam greu de închipuit. Afacerea va fi mai anevoioasă. Şi bani şi arhitecţi şi mii de mii de mijloace se întrebuinţează. Ochind republica noastră tânără din zborul păsării, vezi că ea s'a alcătuit în pripă şi are mii de nevoi. Intr'adevăr lipseşte arhitectul în afacerea aceasta sublimă. Juriştii pot să-mi spuie că „arhitectul" într'aşa treabă este însuşi *poporul.* Numai asta ne şi trebuie. Acuma şi eu voiu opune, domnilor jurişti: D-voastră aţi dat republicei următorul nume: *Republica Moldovenească.* Cred că aţi făcut asta după numele poporului ce locueşte între Nistru şi Prut. Bine.... Dar atunci cum se chiamă ţara dintre Prut şi Carpaţi? Par'că şi acolo toată suprafaţa pământului a fost descălecată de Moldoveni. Da, domnilor jurişti, aţi rătăcit cărarea, încă n'aţi adunat tot poporul moldovenesc ca să aveţi un „arhitect" pentru crearea unui stat. Şi aşa, întâiu şi întâiu avem nevoie de „arhitect", trebuie să facem un lucru sfânt, ce poartă

un nume renumit şi glorios — *unirea!* Aici cu lacrămi trebuie să constatăm, că noi Basarabenii avem mare nevoie de nişte oameni cu putere, care ne-ar înrâuri pe calea adevărată. Iată, mai mult de o lună de când ne-am proclamat noi independenţi şi mai mult de trei luni de când Basarabia a început să rupă legăturile cu „sfânta Rusie" — dar noi tot ne frământăm pe calea internaţionalismului. Până azi noi încă n'am hotărît ce limbă oficială trebuie să fie în ţară. Ar fi de cuviinţă să crezi, că nu poate fi altă limbă decât cea românească, Dar ne înşelăm! Unii au cutezat să spună că s'ar cuveni să fie două limbi oficiale — românească şi rusească. Vedeţi d-lor, pe ce cale suntem noi, — internaţionalismul ne aduce la sinucidere. Nu-i de mirare, când deputatul „Sfatului Ţării" *,Ţâganco,* dă comanda, ca deputaţii din fracţia ţărănească, get-beget moldoveni, să-şi chinuiască limba şi să vorbească *ruseşte.* Că domnul Ţâganco este „internaţionalist"!

Dar e de mirare de acei Moldoveni, cari se învoiesc să-şi bată joc de dânşii nişte străini şi să pună pe râs lumea, cercând a vorbi ruseşte? Se vede că avem nevoie a curma legătura cu „internaţionalismul" şi a călca numai decât pe calea naţionalismului curat şi sfânt, care unul numai e vrednic să ne aducă la o stare mai sănătoasă şi mai îmbucurătoare. Oare mult ne-om mai frământa noi în rătăcire? Poate nu mă înţeleg domnii ca de-al d. deputat al „Sfatului Ţării" — Ţâganco? Dar nici eu nu înţeleg de ce oare ar încurca ei lumea în lucrul nostru sfânt de reînviere a poporului moldovenesc. Plânge inima în mine, când mă gândesc că neamul meu chinuit de zecimi de ani, pus la masa robilor, trebuie şi azi să se îndreptă-

ţească, ca şi când se află pe banca criminalului. Strig în gura mare, că noi avem nevoe a rupe toate legăturile cu viaţa pe care am dus-o până mai deunăzi şi a stabili cât mai curând temeiul vieţii noastre pe calea libertăţii, să reînvie şi în Românul basarabean sufletul mândru moştenit dela voinicii Daci şi glorioşii Romani. ***Numai un stat să creieze Românul, — de la Nistru până la Tisa; numai o limbă cunoaşte Basarabeanul, — cea românâ; numai o bucurie aşteaptă el, — curăţirea ţării de năzuinţele străinilor!***

D. Bogos.

3 Martie 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

60. Starea oştirii moldoveneşti

Plânge inima de durere şi jale, când priveşti lucrurile, cari merg rău de tot în Chişinău.

Te plimbi pe străzi, intri în autorităţile oraşului, — Ruşi şi Jidani, limbă rusească, ofiţeri ruşi, „tavarăşi" disbleguiţi ş. a. lucruri scârnave.

Dar cea mai mare durere mă cuprinde când văd soldaţii din regimentele moldoveneşti; numai drapelul lor e român, cum românesc este şi sufletul lor, acest suflet bun şi cinstit de moldovan viteaz; comanda lor, cântecele sunt încă streine, ruseşti.

Dacă acum soldaţii moldoveni sunt par'că disciplinaţi, apoi e o greşală,— cred că nu-i de bună voie: ***în armata moldovenească mai bine de jumătate ofiţerii sunt ruşi sau bulgari, „bratuşki", cari nu ştiu o boabă românească, cari insultă armata română şi Republica Moldovenească şi spun că Basarabia şi azi este tot gubernie rusească şi Românii au să fugă îndărăt peste Prut.***

La noi în regiment comandanţii batalionului şi companiilor sunt ruşi şi bulgari, ucraineni, armeni, polonezi.

Sunt şi doi doftori jidani, sunt şi soldaţi jidani, mai ales prin cancelarii.

Lecţiile pe limba românească sunt opriite; comanda, raporturile, cărţile pe ruseşte.

Ofiţerii moldoveni fiind oameni mai blajini, par'că nu se văd.

Tot aşa merg lucrurile şi în celelalte regimente moldoveneşti, unde este comandantul regimentului care nu ştie o boabă românească.

Nimeni nu va putea uita că nenorocirea de astăzi a României şi a întregului neam românesc vine dela ruşi şi dela „bratuşki".

Ei ne-au înşelat, ei ne-au vândut, ei ne-au jertfit, — şi astăzi să dăm voie să fie la noi, în ţara noastră conducători şi „învăţători", să fie ofiţeri în armata noastră moldovenească, ruşi şi bulgari, cari îşi bat joc de bieţii soldaţi şi pe unele locuri şi de ofiţerii moldoveni?...

Şi acuma noi încă trebue să purtăm jugul rusesc? O sută şi mai bine de ani ne-am săturat de Ruşi: destul pentru noi „socialismul" rusesc şi „civilizaţia bulgărească"!

Nu, noi nu vom muri fără Ruşi, fără „prieteni" străini!

Numai prezenţei oştilor române se datoreşte pacea şi rânduiala la noi astăzi în Basarabia; în armata română se vor găsi ofiţeri, cari ca iubitori de neam ar putea aşeza disciplină adevărată şi dragostea de neamul românesc în sufletele ofiţerilor şi soldaţilor moldoveni, ca fraţi de-un sânge şi de-o lege.

Mântuirea Basarabiei e numai în unirea cu mama noastră România.

Acum ori niciodată noi trebue să ne unim!

Afară din ţara noastră cea scumpă, peste Nistru, pe toţi duşmanii şi străinii: pe Ruşi, Bulgari şi Jidani!...

Trebue imediat de alungat pe toţi vecinicii duşmani

ai neamului românesc, cari beau şi mănâncă din sudoarea Moldovanului, cari şi-au făcut râs şi şi-au bătut totdeauna joc de România şi de Basarabia!...

Afară, fără nicio milă, din ţară, lipitoarele şi ploşniţele, cari ne-au supt sângele din noi şi care de multe ori ne-au adus la groaznice stări: râuri de sânge sfânt al vitejilor români a curs în zadar!...

Nici în autorităţi, nici în şcoale, nici în biserici, nici în armată să nu mai fie de astăzi înainte, cărţi, vorbă, cântece, comandă decât numai româneşte!

Nădăjduim, că cu ajutorul frăţesc al României, care ne-a mântuit de bolşevici, autorităţile competente vor lua măsuri grabnice pentru a pune capăt acestei ruşinoase stări de lucruri.

Inşişi noi trebue să fim stăpâni în ţara noastră cea iubită şi scumpă.

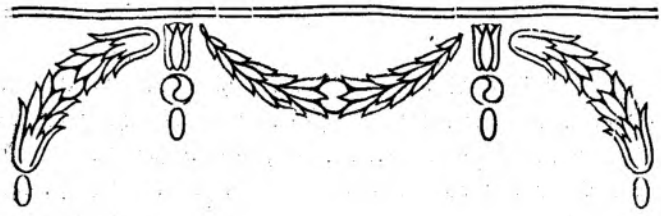
Un ofiţer moldovan [1]).

4 Martie 1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

[1] *George Vasiliu*, căpitan de administraţie al Regimentului I moldovenesc de infanterie.

61. O mare neînţelegere

Dacă cineva gândeşte că în „Sfatul Ţării" lucrurile merg neted,— acela foarte se 'nşală.

Eram şi eu de aceeaş părere, ca toată lumea, dar am aflat o minune, şi a trebuit să-mi schimb părerea. Intre deputaţii „Sfatului Ţării", fără voia lor se găseşte un lucru dăunător intereselor noastre naţionale: Moldovenii s'au despărţit în două grupuri, unul se chiamă : ***bloc moldovenesc,*** altul : ***fracţie ţărănească.*** Lumea, care nu cunoaşte toate amănuntele, poate să zică că avem lucru firesc: de pildă, dacă avem o fracţie ţărănească, atunci în blocul moldovennesc s'a strâns boierimea şi proprietarii mari. Aici se şi află minunea : şi în bloc, ca şi în fracţia ţărănească se găsesc tot numai ţărani. Vedeţi, d-lor, cum ţăranii moldoveni, fără să vrea s'au despărţit în două grupuri ? Poate ne veţi spune, că şi la sate, la ţară, tot aşa se face; se 'ntâmplă că doi buni vecini nu se potrivesc la păreri şi hojma se tot ceartă. Bine, dar aceea e la sat, la ogor, unde fiecare îşi apără interesele lui personale, dar nu într'o instituţie ca parlamentul, unde fiecare apără interesele acelora, cari l'au trimis! Astfel, cu descoperirea superficială eu nu m'am îndestulat şi am început a studia lucrul mai din scurt. Umblând încolo 'ncoace prin „Sfatul Ţării", aud nişte vorbe între deputaţi: „Grupa lui

Ţâganco" şi iar „grupa lui Ţâganco". Intreb: ce înseamnează grupa asta a lui Ţâganco? Imi răspund, că este tot aceea ce se chiamă — ţărănească.

Atunci, gândesc eu: „dar grupa ţărănească", are două nume, — dintr'o parte „fracţia ţărănească", din altă parte „grupa lui Ţâganco". — Mă interesez mai serios şi întreb, cine-i Ţâganco? Mi se spune că-i Rus din partidul rusesc, socialist-revoluţionar. Stau în nedumerire că: oare cum s'a cuibărit Rusul în fruntea Moldovenilor? Bine, odinioară se putea întâmpla ceva într'aşa fel, dar în ziua de azi, când noi suntem liberi? E de mirare, domnilor, şi mai ales, că Rusul acesta nu vorbeşte moldoveneşte, dar ţăranii noştri îl ascultă, ca şi când ar înţelege ce spune el. Mai deunăzi, când am raportat în „Sfatul Ţării" despre chestia militărească, ieşise să-mi răspundă un deputat din fracţia ţărănească şi începuse vorba moldoveneşte.

Cu bucurie am început a asculta. Dar, iată deputatul se îneacă, ca şi când ar fi înghiţit ceva. Tot atunci aud de pe băncile deputaţilor glasul d-lui Ţâganco: *„Govorite po ruschi!"* Deputatul continuă vorba, deacu nu moldoveneşte, ci ruseşte. Şi să vă spun adevărat, — urât îi mai sta. Vre-o câteva minute m'am simţit înjosit. Mă gândeam: Oare cum nu-i vine 'n cap deputatului, că poate pe banca de din dos şede vre-un moş Vasile delá ţară şi acum nu poate înţelege ce bâiguieşte el de pe tribună? M-a luat şi ciuda pe d-nul băsta *Ţâganco;* cred că nu i se cuvine să dirigeze în ce limbă să vorbească deputaţii. Dacă poartă el treburile aşa şi'n grupa la care stă în frunte, atunci se 'nţelege de ce avem noi desbinare între Moldoveni, în „Sfatul Ţării". Şi oare ce stăruieşte d-l Ţâganco aşa pentru limba rusă? Bine

înţeles, că pământul pe care-l chiemăm noi moldovenesc şi gândim că trebuie să fie numai al Moldovenilor, d-nealui ar vrea să-l împărţească şi la Ruşi.

Noi credem că Moldovenii din „Sfatul Ţării" îşi vor înţelege greşelile şi nu se vor mai da la amăgeală de oameni cu scopuri dăunătoare intereselor noastre naţionale.

D. Bogos.

4 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

62. Ascultaţi de fraţii voştri
— Glasuri dela sate. —

Mare este bucuria noastră, a acelor Români basarabeni, cari am luptat ani de zile şi cari luptăm şi în timpul de faţă cu hoţii de bolşevici, şi nu ne este atâta rău dela foştii Ruşi, cât dela ai noştri fraţi întunecaţi cu fel de fel de momele ruseşti. Mulţi avem printre noi îmbrăcaţi în piele de oae, dar în lăuntru sunt lupi, pentru bietul Basarabean, pe când nici acuma nu se lasă de vorbele lor viclene, spre a înşela pe Moldovenii noştri. Basarabia n'are de loc legătură cu Rusia şi aceşti vicleni oameni nu se lasă de-a rusifica pe bietul Moldovan, nici acuma. Mare este bucuria noastră, a acelor Moldoveni pe cari nu ne-a otrăvit rusificarea, dar mare este scârba acelora cari până acuma cu fel de fel de momele l-au ţinut pe loc pe bietul Moldovan în bezna întunerecului.

Mulţi păstori avem, cari iubesc întregirea neamului nostru, dar mai mulţi ne duc pe o cale cu totul periculoasă pentru Basarabeni.

Fraţilor Basarabeni! Nu ascultaţi pe vrăşmaşii noştri, că mulţi avem cari nu pot nici cu un chip să vadă pe Moldovan având *şcoala lui naţională,* pentru că ei ştiu prea bine că numai prin şcoală naţională poţi să fii om în rând cu toţi oamenii din lume. Luaţi pildă chiar dela Evreu, de ce el întâiaş dată învaţă în limba lui pe copil?

Aşa trebuie să facem şi noi. Dar duşmanii vreau să ne împiedece.

Ei spun, că noi trebuie să ne alipim iarăşi de Rusia, căci numai aşa ne vom putea păstra libertăţile pe cari astăzi le primejduiesc Românii. Dar ostaşii români n'au venit să ne ia ceia ce am câştigat, ci au venit să ne ajute la ceeace am căpătat prin revoluţie, pentru că celelalte neamuri cari s'au încuibat printre noi nu puteau suferi, ca Moldovanul nostru să ajungă în rând cu lumea civilizată şi azi să fie el stăpânul ţării. Şi iacă unde-i buba, de umblă să pună la cale pe toate drumurile pe Moldovan, ca să se apuce de jefuit şi de stricat economiile boereşti, ba şi şcoalele şi pădurile, ca la urmă urmei să arate lumei, că iacă cine-i Moldovanul, când au ajuns şi el stăpân pe ţară.

Nu vă lăsaţi amăgiţi, fraţilor! Căci numai ostaşul Român poate să ne ajute şi să ne dea îndrumare bună. Niciodată nu va fi mai bine pentru noi, decât atunci, când vom fi toţi Românii de peste toate locurile, cari avem aceiaş limbă, aceleaşi obiceiuri, într'o singură ţară. Atuncea vom cunoaşte că şi noi Moldovenii din Basarabia suntem oameni şi nimeni nu va râde de noi sau să ne poriclească „cap de bou", ca pân' acuma, sau să ne fie ruşine a spune că suntem Moldoveni.

Dascălul **V. V. Movilean.**

4 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

63. Moştenirea de la răposata

Cetind articolul d-lui G. I. Savin, „Ruşii", publicat în „România Nouă", îmi amintesc multe fapte josnice făcute de „tovarăşi", la care trebuia să fiu martor, cât timp am stat ca soldat în România. Te durea inima şi te revoltai din tot sufletul, când vedeai asemenea lucruri. Pădurea era aproape, dar ei ardeau mai întâi gardurile, apoi venia rândul şoproanelor şi în urmă, în miljocul bocetelor sărmanelor romînce, luau şindrila de pe case şi aprindeau focul cu ea, fără urmă, de milă. Din toate blăstămăţiile şi tâlhăriile văzute, m'am convins că Nemţii, Ungurii, Turcii şi Bulgarii, în calitatea lor de duşmani, nu i-ar fi întrecut pe aceşti nemernici, cari în lipsa lor de bun simţ, fără urmă de disciplină, fără organizaţie, — numai numirea de „întovărăşiţi" nu o meritau.

Isprăvi de acestea au făcut ei în război şi, drept moştenire, s'au silit a le descărca şi asupra noastră, a Basarabenilor. Că mulţi dintre noi le-au primit cu braţele deschise, o ştim bine, dar că nici până azi nu ne-am lepădat de ele, nu o ştiu toţi. Să ne dăm numai bine seama, ce s'ar petrece la noi în Basarabia, dacă, de pildă, azi s'ar retrage armata română? Ce zile negre ar veni pe capul nostru ! Şi mai au îndrăzneală

unii a cere independenţa Basarabiei!... Ii felicit,—frumoasă independenţă, ar mai fi aceea! Dar ce se va face, când se vor termina toate resturile de credite şi ajutoarele, pe care tot armata română ni le-a scăpat de nimicirea finală a bolşevicilor? Ce vom face cu grozavele sarcini, care se vor repartiza asupra părţilor sfărâmate din Rusia în urma războiului; ce vom face cu uriaşul credit francez, care s'a dat Rusiei înainte de război şi în cursul acestuia, şi din care împotriva gândurilor naive de cari se găsesc chiar şi pe la Sfatul Ţării, va trebui să-şi ia şi Basaraba partea cuvenită? Pe lângă toate acestea: cum vom face faţă cheltuelilor neînchipuite ale unei organizaţii de stat separat, de unde vom lua experienţa şi ştiinţa la aceste mari întrebări? Cine ne va da sprijinul nefăţărit, dacă nu adevăraţii noştri fraţi?

Oare moştenirea dela Rusia, aşa să ne fi întunecat de mult, încât să nu putem deosebi fratele de duşmanul veşnic? Tare mi-e teamă să nu ne cufundăm cu totul în prăpastia, care ni-a deschis-o bolşevismul, de unde n'ar mai fi înviere pentru noi!

Cu cea mai curată inimă vă strig: fraţilor basarabeni, lepădaţi-vă de moştenirea dela răposata Rusie; pregătiţi-vă sufletele pentru sfânta unire cu fraţii noştri, că acolo ne este locul nostru, lângă ei şi sub ocrotirea lor.

Constantin Popescu.

6 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

64. Gazetele ruseşti şi cauza noastră

Gazetele ruseşti polemizează cu presa română, care învinueşte pe Ruşi că din pricina lor neamul românesc se află într'o stare nemaipomenit de grea. Polemizează şi cu spusele noastre, că inteligenţa rusă totuş tânjeşte încă după Rusia Mare.

Aici nu vreau să polemizez din nou. Voiu arăta numai cum gazetele ruseşti fac polemică.

Intr'un articol al meu „S'a isprăvit", scrisesem: Când pe ţar îl sprijinea Puşchin şi alţi conducători ai gândirii ruseşti, atunci vedeai că şi poporul este vinovat faţă de sine. *„Svobodnaia Besarabia"* traducând aceste cuvinte în ruseşte, adaogă: „cei mai buni conducători", şi apoi începe polemizarea, fără să ia seamă, că dam vina pe cei cari într'adevăr au făcut istoria rusească, şi nu pe acea inteligenţă visătoare şi înaintată, pe care o laudă Herţen, şi care de fapt n'a făcut şi nici n'a avut putinţa să facă ceva real, nici pentru poporul rusesc, nici pentru celelalte popoare subjugate.

Această inteligenţă o respectăm, dar nu o confundăm cu toată massa intelectuală.

Trebuie să deosebim şi una şi alta. Gazetele ruseşti mai spun, că noi ne ţinem de istoria rusească. Indrăznesc a spune că istoria mişcărilor intelectuale ruseşti am studiat-o, folosindu-mă de cele mai bune isvoare ruseşti şi când spun ceva, totdeauna mă ba-

zez numai pe ea. Dar se poate vorbi despre orice şi fără patimă şi cu patimă, cum de altfel pare că face şi *„Svobodnaia Besarabia“*,—ceeace se vede din citaţiile ei din articolul meu. O astfel de polemică eu nu o pot înţelege. De altfel, poate domnii dela *„Svobodnaia Besarabia“* nu ştiu bine românește şi nu m-au înţeles? In tot cazul, nici atunci nu se poate să se scrie în pripă şi cu astfel de greşeli faţă de originalul citat.

*

Gazeta rusească din Iaşi *„Respublicaneţ“* retipăreşte o parte din articolul pomenit al *„Svobodnaia Besarabia“* şi întreabă, dacă cu tot dinadinsul socotim inteligenţa rusă drept inteligenţă care vrea să fie poporul rus stăpânitor, sau numai din neînţelegere?

Ş'apoi spune că la această întrebare nimeni nu dă răspuns, ci numai urmează a fi înjurată această inteligenţă în tot chipul.

Trebuie să le spunem gazetarilor ruşi, că noi nu înjurăm inteligenţa, ci arătăm numai greşelile ei. Şi nu se poate spune, că n'ar avea nicio vină.

Nu se poate spune de dânsa numai bine, cum face *„Svobodnaia Besarabia“*. Are şi multe vine şi cea mai principală chiar faţă de poporul rus este, că în revoluţia actuală n'a ţinut contact cu el, nu l-a condus cum se cade. Iar în ce priveşte ţinuta ei faţă de alte naţionalităţi — câteva greşeli ale ei le-am arătat şi vom mai arăta şi alte păcate ale masei intelectuale ruseşti şi chiar a unora din adevărata inteligenţă rusească.

V. Harea.

7 Martie 1918.

□□□

65. PROTESTUL MOŞIERILOR

O delegaţie a moşierilor basarabeni a plecat la Iaşi pentru a protesta în contra instrucţiei agrare, primite de Sfatul Ţării.

Să vedem în ce constă protestarea lor.

Avem în mâini procesul verbal al *Şedinţei Consiliului Alianţei centrale a Proprietarilor din Basarabia* dela 28 Februarie 1918. (Neiscălit de nimeni; numai cu semnătura: In conformitate cu originalul). La această şedinţă s'a discutat „chestiunea însemnătăţii acestei Instrucţii" (a Sfatului Ţării), în fond în privinţa mânării înainte a gospodăriilor agricole din Basarabia". Moşierii declară, că prin protestarea lor au în vedere progresul gospodăriilor şi nu al intereselor lor personale, dar din discuţia lor aceasta nu se vede. Mai întâi, moşierii atacă Sfatul Ţării pentru declaraţia de la 2 Decembrie, în care se zice că tot pământul va trece în mâna ţăranilor fără plată (nu *fără nici o plată"*, cum spun boierii). Moşierii spun că acest lucru nu-l poate îndeplini Sfatul Ţării.

Dar în declaraţia dela 2 Decembrie nu se spune că pământul va trece în mâna muncitorilor fără plată şi din partea lor şi din partea Sfatului Ţării, aşa că mai rămâne loc pentru discuţie.

Mai departe moşierii spun, că prin instrucţia a-

grară „Sfatul Ţării deja a recunoscut vremelnic principiul socializării pământului".

Dacă moşierii ar fi cetit cu luare aminte programele partidelor socialiste, ar fi putut vedea că instrucţia poate să dee impresia, că Sfatul Ţării a recunoscut principiul „naţionalizării pământului" şi nu pe acela al „socializării".

Dar, după o cercetare mai amănunţită a instrucţiei, nici aceasta nu se vede. Se spune clar, că în vederea momentului de faţă şi foametei care ameninţă ţara, guvernul Republicei ia în seamă sa pământurile pentru a regula organizarea lucrului câmpului. In această privinţă Sfatul Ţării urmează pilda Germaniei, care a făcut acelaş lucru. Şi nimeni nu spune, că în Germania se fac paşi pentru naţionalizarea pământului.

Moşierii spun mai departe că Sfatul Ţării, prin instrucţia sa a „înlăturat definitiv dreptul inalienabil de proprietate, recunoscut în toată lumea, luându-le dreptul la stăpânii acestor proprietăţi de a administra, a exploata şi a vinde averile lor".

Dar moşierii trebue să ştie, că dreptul la proprietate nu e „inalienabil" în înţelesul absolut al cuvântului şi nu e „recunoscut în toată lumea". Este creştinismul şi mai este socialismul, cari acest drept nu-l recunosc. Instrucţia nu ia dreptul boierilor de a „administra, a exploata şi a vinde averile lor", le opreşte numai orice cumpărări, dări în arendă şi vinderi de moşii cu scopuri de speculaţie. Deci, ea recunoaşte, că acestea toate se pot face, numai cu alte scopuri.

Instrucţia recunoaşte aşa dar dreptul la proprietate, şi prin urmare şi dreptul de a se bucura cu foloasele proprietăţilor, adică dreptul de a exploata averile.

Ea îi mărgineşte pe moşieri numai în ceeace priveşte administrarea moşiilor, dar fireşte că întâi, având în vedere împrejurările de azi, şi apoi şi faptul, că moşierii să nu-l mai stoarcă pe ţăran.

Dacă Sfatul Ţării ar fi lăsat ca trebile agrare să revie la starea de înaintea revoluţiei, suntem încredinţaţi că moşierii s'ar fi răsbunat asupra ţăranilor în chip revoltător.

Trecem mai departe.

Vorbind despre comitetele pământului, boierii spun că „în cele mai multe cazuri, devastările moşiilor au fost conduse de acest element", ceea ce nu e adevărat. Se ştie ce personal „democratic" au avut aceste comitete, care adesea n'au avut nici un inteligent, necum vreun specialist. Acuma, în aceste comitete din 8—9 membri ai comitetului de plasă, vor fi: 1 agronom, 1 judecător de pace (adesea boieri) şi un împuternicit al Ministerului de agricultură. Apoi să sperăm, că şi din cei 5 membri din partea zemstvei de voloste vor fi şi oameni inteligenţi, aşa că nu putem să ne jăluim dinainte în contra personalului comitetelor agrare.

In firul mai departe al discuţiilor se vede, că nu dorinţa de a ajuta organizarea muncei câmpului îi mână pe ei, ci faptul că le sunt atinse întrucâtva interesele lor proprii, cari ar voi să le rămâie neştirbite. Oare se poate aceasta, după ce s'a vărsat atâta sânge?.. Motivele lor aici sunt: că se trece principiul „beati possidentes", adecă fericiţi sunt cei ce au (ţăranii), parcă ei, sărmanii, n'au de acuma nimica. Apoi mai spun că „are să mărească dezordinele pe la sate, mărind peste măsură lăcomia ţăranilor pentru hrăpirea de pământ". Pe urmă spun ceva mai des-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

chis: *„Este greu de înţeles: pentruce ţăranii trebue să se îmbogăţească în paguba proprietarilor?“*. Ah, domnilor proprietari! Este greu de priceput: pentru ce dumneavoastră v-aţi îmbogăţit în paguba ţăranilor?

Prin aceasta proprietarii vor, firește, să sperie lumea cu fel de fel de nevoi, ce trebuie să vie din partea ţăranilor. Aceste vorbe ajung la culme, când ei afirmă că art. X al instrucţiei „reprezintă dela sine deplinul reflex al aspiraţiunilor programului maximalist”. Vra să zică şi guvernul german, guvernul „iuncărilor” introduce în viaţă programul maximalist, când mobilizează tot inventarul, pentru a lucra cât mai mult pământ?

Moşierii se plâng că banii de pe arendă vor fi depuşi în depozitul Consiliului de miniştri şi se poate că nu vor fi întorşi, prin ce li se dă încă o lovitură. Incă nu se ştie dacă această lovitură se dă sau nu. Chestiunea trebuie să se ridice în Sfatul Ţării. Deşi s'or întoarce poate banii, ei totuşi trebuesc depuşi în depozitul Consiliului de miniştri, ca să servească ca un împrumut, căci boierii noştri de obicei nu sunt prea dispuşi a ajuta prin *împrumuturi interne.* Mai ales că acuma, cu pacea, se deschid locurile de vilegiatură (curortele) din Germania, şi banii pot apuca într'acolo...

Ca o dovadă că guvernul nu va putea organiza sămănarea ogoarelor şi adunarea recoltei, boierii arată că, chiar în timpul de pace, ţăranii lucrau numai 55,45% din tot pământul arabil, şi proprietarii — 44,55%. Şi cum acuma, guvernul Republicei crede că ţăranii, după atâta anarhie, după nevoile războiului, vor lucra nu 55,45%, ci poate şi până la 90 la sută, care li se vor da?

Dar cu cine au lucrat proprietarii pământurile lor?

Nu cu țăranii? Şi acuma guvernul tocmai de aceea le şi restrânge dreptul de a administra moşiile, ca mai cu dreptate să se facă lucrul, pe care îl făceau ei până la război. Deci această dovadă n'are nici un temeiu.

La sfârşit moşierii sperie din nou lumea, că instrucţia va duce ţara la „lipsa generală de pâine şi sărăcie". Noi nu credem că se va întâmpla aceasta. Dar şi dacă s'ar întâmpla, apoi nu din pricina guvernului Republicei, ci din alte pricini, cari nu pot fi prevăzute.

In tot cazul, prin „Instrucţie" ţăranul nostru — de altfel prea puţin vinovat, căci deşi a prădat, şi el în unele cazuri, a făcut-o aceasta inconştient,— *scapă de răzbunarea conştientă a boierilor.*

V. Harea.

7 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

o o o

66. ISTORIA SE REPETĂ

Când domnii vechei Moldove luau vr'o măsură, ori făceau vr'o lege, care nu le prea venea la socoteală boierilor, atunci aceştia îşi îndreptau privirile spre vecini, cerând dela dânşii ajutor împotriva Domnului, care îndrăznea a le ştirbi vreunul din multele drepturi, de care ei, boierii, se bucurau de atâta amar de vreme, dar de care le era cam greu a se lipsi. De zeci de ori s'au îndreptat boierii noştri şi către Unguri, şi către Polonezi şi chiar către Tătari. Iară când Ţara a căzut sub călcâiul Turcului, şiruri întregi de solii boiereşti au început a curge la Constantinopol, care cu jalbe asupra Domnilor, care cu „rugăciuni prea plecate"— să li se mai dee din cele drepturi. De câtă linguşire josnică şi urâcioasă erau pătrunse aceste „rugăciuni" — „magzaruri", pe care boierii noştri de pe vremuri le îndreptau către „Inalta Poartă"! Ascultaţi magzarul boierilor moldoveni din 1805:

„Noi, prea plecaţi şi supuşi, Mitropolitul, episcopii şi toţi boierii Moldovei, care din început, ca o scumpă moştenire, credinţă dela moşii şi strămoşii noştri, către hrănitoarea prea puternică Impărăţie o am păzit şi sub umbrirea şi sub acoperământul slavei sale întru buna vieţuire şi linişte am petrecut, ale sale nedeşertate daruri şi mile pururea noi le-am do-

bândit, cutezând şi acum către neamul Impărăteştei Măriri a ne înfăţişa cu acest al nostru prea plecat Magzar, care cu genunchii plecaţi aducem la prea strălucitul prag al Impărăteştei Măriri şi cu glasuri umilite ne rugăm să fie ascultată această a noastră prea plecată rugăciune şi cerere ce o facem asupra împuţinărei slujbei ce avem dela locuitorii ce şed pe moşiile noastre".

Mai departe boierii cer „cu umilinţă, ca îndurarea hrănitoarei Impărăţii să-i umbrească" şi pe ei, — să le încuviinţeze a lua dela ţărani o zeciuială a zilelor de muncă, adică din zece zile una, pentru ei, în locul acelor 12 zile, care le lucrau ţăranii boierilor până atunci.

Vrednicii urmaşi ai boierilor din 1805, boierii noştri de astăzi, răsfoind vechile hrisoave domneşti şi magzaruri, „prea plecaţi" şi-au amintit de cărăruşa bătută de strămoşii lor. Un nou „magzar" s'a izvodit (în limba strămoşească, pe care au uitat-o, ba chiar au urât-o şi o urăsc încă urmaşii vechilor boieri şi parveniţii luaţi din drum), şi o nouă solie boierească a pornit spre a căuta „dreptate"... Dar a rătăcit biata solie: cărarea veche nu i-a mai dus în capitala sultanului, ci în inima vechii Moldove...

Credem şi nădăjduim, că acolo solia boierească nu va găsi ceea ce doreşte.

G. Năstase.

7 Martie 1918.

□□□

67. SFATUL ŢĂRII

Ce se numeşte Sfatul Ţării în Republica Moldovenească?

Priceput lucru este, că Sfatul Ţării la Moldoveni este organul dreptăţii şi izvorul înţelepciunii, izvorul din care Moldovanul poate să soarbă apa, după care de o sută de ani însetoşează. Luptătorii dreptăţilor moldoveneşti l-au înfiinţat, şi cu înfiinţarea Sfatului Ţării s'au ridicat întunerecul de pizmaşii asupra neamului românesc, s'au turburat iadul şi s'au cutremurat şi avezuha, şi nu-şi poate da sama nici azi cum un norod înmormântat, un norod întunecat şi de lume uitat — se ridică puternic. Au trimis avezuha puterea sa, să surpe tot ce este sfânt al norodului celui blând, au ridicat nori şi fulgere cu trăsnete înfricoşate, şi puţin-puţin şi eram călcaţi, poate şi pe veci, de nu ne-ar fi scos de supt canga şi aripa hiarii, fraţii noştri cei adevăraţi, fraţii de peste Prut. Iată, s'au miluit şi ne-au scos cu sângele fiilor săi, care din destul s'au vărsat, ca noi să înviem, ca noi să trăim, ca noi să ne luminăm şi să cunoaştem lumina zilei. Iată, noi astăzi facem ochi, dar ochii noştri, de urdori încă-s bolnavi şi nu putem încă a ne uita la lumină fără de ochelari negri. Şi ni se pare, că încă multă vreme durere avem să

BCU Cluj / Central University Library Cluj

tragem, până când vom da peste doctorul, care ştie lecui. Dar totuşi, Republica moldovenească, mulţumită României, lucrează în Sfatul Ţării, şi par'că ai crede că-i Parlament, ca şi 'n alte ţări, numai se deosebeşte că-i pe toată lăţimea platformei democratice şi mai presus, prin alte ţări, Parlamentul e lumina ţării. La noi însă nu e tocmai aşa, căci astăzi în Sfatul Ţării se face un fel de politică internaţională.

Acuma însă e veacul în care toate neamurile să-şi caute cuibul, şi Sfatul Ţării trebuie să priceapă ţânta sa. Caute leacul şi să ridice parlamentul Republicei moldoveneşti la treapta cea cuviincioasă, ca măcar ceva-ceva să se învrednicească a se numi Parlament.

Parlamentul nu-i sinagogă, ori bulevard, da-i scaunul înţelepciunii lui Solomon şi ţării lui Samson; în el trebuie să se grăiască cu limba cea dela Duhul sfânt, dar nu cu acea năsăcită de Ruşi. Că tot ceeace este dela om piere, dar ceeace este dela Dumnezeu în veci va fi.

Teodor Jireghie.

7 Martie 1918.

□□□

68. Basarabia şi România

— De vorbă cu ministrul-preşedinte al Republicii noastre —

Cu prilejul întoarcerii delegaţilor Republicei Moldoveneşti din călătoria făcută la Iaşi, am fost primit de d. *Dr. Gh. Ciuhureanu,* preşedintele Consiliului de miniştri, într'o audienţă mai lungă, al cărei rezultat interesant şi preţios îl dau în cele ce urmează.

Care este pricina întoarcerii delegaţiei însărcinate să meargă la Bucureşti? — am întrebat pe d. ministru — preşedinte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu mă voi opri pe larg asupra acestei călătorii,—a răspuns Domnia sa,— căci din multe puncte de vedere aceasta n'o pot face acum, dar voiu spune, că cea mai mare pricină care ne-a oprit pe noi deocamdată pe loc, este criza ministeriului de azi din România.

Noi putem să luăm parte la încheierea păcii numai alături de România şi numai cu prilejul sfîrşirei războiului, şi deci n'am putut merge singuri. Iar de altă parte, tratativele de pace dela Bucureşti, din pricina crizei ministeriale româneşti, sunt chiar întrerupte. Iată de ce ne-am întors înapoi. Vom aştepta până se vor lămuri trebile.

Care este opinia publică şi a cercurilor politice în România faţă de independenţa Basarabiei şi cum privesc acolo Republica noastră?

La aceasta d. ministru a răspuns că, precum generalul *Averescu*, aşa şi întreaga Stăpânire Românească sunt pentru neatârnarea Republicii noastre. România e fericită, că un neam de acelaş sânge, şi-a dobândit în sfârşit libertatea şi va putea păşi neîmpiedecat de nime pe calea dezvoltării sale. Din partea lor, fraţii români sunt gata să ne dee tot sprijinul frăţesc, atât moral cât şi material.

Nu putem trece cu vederea nici părerile Germaniei faţă de noi.

Generalul Averescu, în temeiul cuvintelor lui Kühlmann a spus, că Germania n'are nimic împotriva independenţii noastre, şi deci viitorul ţării noastre e aproape chezăşluit şi din astă parte.

Care sunt părerile acelor cercuri obşteşti, cu care Dumneavoastră aţi venit în legătură?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pretutindeni, în toate cuvântările cu care pe noi ne-au întâmpinat,—a răspuns ministrul,— noi am văzut şi am simţit numai bucurie pentru neamul frăţesc neatârnat, care după un veac de robie şi prigonire a căpătat dreptul de a fi liber.

Vroesc să subliniez încă un fapt şi anume primirea care ni s'a făcut nouă de către *Regele Ferdinand* şi *Principele Carol.*

A doua zi după sosirea noastră la Iaşi, noi am fost primiţi de Rege şi într'o lungă convorbire, I-am spus de toate nevoile şi dorinţele neamului nostru. Maiestatea Sa hotărît a spus, că recunoaşte dreptul nostru de a ne ocârmui singuri şi a ne face acele reforme sociale, de care avem nevoe.

Regele pe deplin împărtăşeşte principiile noastre în privinţa dreptului ţăranului de a căpăta pământul pe

care-l munceşte, dar fireşte nu împărtăşeşte acele păreri sociale extreme, care îşi fac loc în frământările noastre. Regele socoate, că pământul în ţara noastră moldovenească, după obiceiurile şi datinele noastre vechi, trebuie să treacă în mâna ţăranilor ca proprietate. Regele a amintit mai departe, că chiar şi România e în ajunul unei mari reforme agrare, principiile căreia sunt de-acum votate de Constituantă.

Se ştie că însuş Maiestatea Sa Regele a dat tot pământul ţăranilor. De vorbă cu Regele, am mai atins şi chestia financiară, atrăgând luarea aminte a Suveranului asupra stării noastre grele, din care nevoe poate va trebui să ne scoată tot România. La aceasta Regele a răspuns, că, de şi însăşi România în clipa de faţă e într'o stare detul de grea, ajutorul frăţesc, de care avem nevoe, întotdeauna ne va fi dat.

In Iaşi noi am fost frumos primiţi cu însufleţire de Academia Română, unde ne-a întâmpinat cu o cuvântare înflăcărată prezidentul Academiei, d. profesor Poni. Călduros ne-a primit şi Şcoala Normală *Vasile Lupu* şi *Şcoala Militară,* unde în cinstea noastră s'a făcut o serbare. Răspunzând oratorilor, în cuvântările noastre noi cu deosebire am arătat rolul ţărănimei noastre în istoria neamului. Noi am arătat, că viaţa noastră ca neam o datorim ţăranului, care numai el a păstrat şi limba şi toate datinele strămoşeşti.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La întrebarea, ce ştie d-l ministru despre călătoria unor boieri la Iaşi, mi-a răspuns: chiar în ziua când plecam din Iaşi mi s'a spus, că acolo a sosit o nouă delegaţie din Basarabia, în frunte cu proprietarii: Semigradov, Ermolinschi, Glavce şi alţii.

Doi miniştri care ne-au petrecut până la gară s'au

interesat mai de aproape de scopul venirei acestei a doua delegaţii şi noi i-am spus tot ce-am ştiut despre ea, având ca bază mai mult zvonurile din public şi purtările lor.

Miniştrii ne-au încredinţat, că ei nu vor izbândi, fiindcă în România bine ştiu, cine sunt reprezentanţii poporului şi cine nu. Când noi eram încă la Iaşi, acolo a sosit pe câteva ceasuri, conducătorul partidului conservator, Al. Marghiloman, care a fost primit de Rege şi apoi a plecat înapoi. In legătură cu aceasta, în Iaşi multe se vorbea, că d-lui Marghiloman i se va porunci, poate, să formeze guvernul. Dar cât va fi aceasta de adevărat, se va vedea în cel mai apropiat viitor. In Iaşi ni s'a arătat chiar şi o listă a viitorului minister al lui Marghiloman şi ei toţi sunt conservatori.

Despre d. Marghiloman pot să vă spun, că el întotdeauna a fost contra intrării în războiu împotriva Germaniei, luptând ca România să intre în război contra Rusiei.

Ce se va întâmpla cu venirea la putere a guvernului Marghiloman, hotărît nu pot să vă spun, dar având în vedere, că în România, deşi luptă două partide politice, unul liberal şi altul conservator,—cuceririle celui liberal, când cel conservator vine la putere, nu le strică. Astfel, putem să credem şi de astă dată, că reforma agrară şi cea electorală (votul obştesc), nu sunt în nici o primejdie.

M. Minciună.

8 Martie 1918.

□□□

69. DIN INIMĂ

Vino, mama mea iubită,
Vin' la noi cu Dumnezeu,
Şi cu arma ta sfinţită,
Adu-ne la sânul tău!
.

Insă,—mama noastră sfântă,—
Ca să nu mai fim răpiţi,—
Iară tu să fii slăviţă
De toţi fiii fericiţi,—

Să îmbraci o nouă haină,
Ca să vadă Dumnezeu
Din locaşul Lui de taină,
Ocrotit poporul Său.

Căci chemarea ta e sfântă,
Şi dreptatea este-a ta,
Iară noi spre-aceiaşi ţintă
Cu mândrie vom lupta.

Insă vede El şi ştie,
Că păcate grele ai,
Ce-au ţinut în sărăcie
Pe copiii care-i ai.
.

Dacă Dumnezeu te cheamă
Azi, la sfânta datorie,
Noi dorim să n'avem teamă
De-a doua Lui mânie...

Const. Popescu.

9 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

70. PÂNĂ CÂND?

Iată o întrebare a tuturor Moldovenilor, cari simt românește și cari nu mai pot răbda spoiala, care îi izbește zilnic și la fiece pas.

O mare răspundere în această prefacere o au nu numai conducătorii tinerei Republici Moldovenești,—și nici nu trebue să pretindem aceasta numai dela ei,—ci și cei conduși au datoria a arăta la timp orice neregulă, pentruca să se poată lua măsuri de cei în drept și a îndrepta răul. Numai prin colaborarea tuturor se pot îndrepta lucrurile, astfel ca toate să meargă bine și în armonie.

Prea e multă îngăduință și prea se trec cu vederea uneltirile și bătaia de joc a Rușilor, cari 106 ani ne-au umilit și ne-au întunecat, ca să nu putem pricepe gândurile și faptele lor mârșave, pentruca să ne facă să perdem până și ceeace aveam mai scump: *limba și sentimentul de naționalitate.*

Astăzi, aceia cari odinioară luau în bătaie de joc pe cei ce vorbeau sau citeau moldovenește, sub masca tricolorului românesc ce-l poartă, numai pentru a-i ajunge scopurile, nu din convingere,— sunt lăsați în voie să-și spuie ideile lor veninoase, pe cari dacă nu le simțim acum, le vom simți mai în urmă, și mă tem să nu fie atunci prea târzie deșteptarea noastră, după ce otrava ne va fi copleșit.

Sunt atâția Moldoveni, cari umblă fără a găsi vr'un serviciu pentru a sluji treaba obștească din toată inima și a lupta în țara lor pentru idealul lor, și nu

pot găsi, fiindcă Ruşii cari ne-au supt atâta timp, vor ca şi de acum înainte să rămână în pământul, unde curge lapte şi miere, căci ei ştiu că în Rusia nu vor fi mai bine hrăniţi şi lăsaţi în pace, ca aci. Ba mai mult, unii Ruşi sunt puşi în slujbe aşa de sus, că se uită la Moldoveni cu ochianul şi tot nu-i zăresc, aşa de mici şi neînsemnaţi îi văd. Ei chiar cred, că aşa este, şi nu se gândesc că numai îngăduinţa şi nepăsarea noastră i-a cocoţat aşa de sus, şi li-a dat nas la purtare.

Iţi vine să crezi că ei sunt conducătorii, şi în toate împrejurările îşi arată arama, fiindcă *„lupul păru-şi schimbă, dar năravul ba“*.

Dăunăzi un ofiţer rus, un porucic, într'o dregătorie sus pusă, cu o îndrăzneală ne mai pomenită mustră pe un ofiţer moldovan, că de ce nu are galoane la umăr, că s'a dat ordonanţă în privinţa aceasta.

Ofiţerul moldovan, care se afla în spital, n'a avut cunoştinţă de aceasta şi i-a răspuns că el n'a văzut şi n'a citit nicăiri această ordonanţă în gazetele pe cari le citea, — căci ofiţerul citea numai gazete româneşti.

— *„S'a scris în gazetele ruseşti şi trebuie să le citeşti“* — răspunse cu un ton poruncitor Rusul îngâmfat.

Poftim o pildă de îndrăzneală rusească!

Până când vom mai răbda noi, Moldovenii, să fim batjocuriţi în ţara noastră?

Un ofiţer moldovan [1]).

9 Martie 1918.

□□□

[1] *I. Zagaievschi.*

71. ROMÂNIA

Intre Nistru şi Tisa, din vechime adâncă stai Tu, Românie, ţară eroică.

Istoria Ta, scrisă cu litere de sânge, îmi adeverează că Tu, Românie, ai fost o ţară de jertfă.

Stând la răspântie, Tu ai fost în trecut straja Apusului.

In Tine, Românie, se opriau toate liftele fioroase, care năvăliau spre Apus.

Babeş-Bolyai University Library Cluj

Luptând cu ele necontenit, Tu pluteai în sânge, dar sabia din mână n'o slăbeai. Fără număr, fără nici o jale te jăfuiau năvălitorii, lăsând în urma lor pârjol şi scrum. Mai după fiecare năvală Tu începeai traiul din nou, şi nu apucai a te întări, că da peste Tine iarăşi altă năvală de lifte, mai aspră, mai cruntă. Numai prin sângele Tău şi prin ale tale aspre suferinţi neamurile din Apus au rămas neatinse şi au ajuns la nume mare, la cultură înaltă şi la bogăţii nenumărate.

Datoria neamurilor apusene către Tine, Românie, e atâta de mare, că ele mai nu sânt vrednice să se plătească cu ea.

Privind trecutul Tău, prin istoria Ta, Românie, eu nu mă mir de aceea, că Tu azi eşti mică în număr şi săracă. Eu mă mir de alta: cum Tu, nenorocito,

vărsând atâta sânge şi răbdând atâtea suferinţi, n'ai părăsit cu totul acest pământ, dar trăeşti pe el până azi?!

Trăeşti mică, dar c'un nume eroic, glorios, cunoscut de toată lumea. Trăeşti, aşteptând viitorul tău măreţ.

Eu cred, Românie chinuită, în viitorul Tău luminat, glorios şi plin de fericire.

Tu şi azi, fiind trădată de „prieteni" şi izbită între duşmani prea puternici, stai sângerată, dar cu credinţă tare în suflet.

Doamne, sfinte!

Doar dreptatea nu e cu Tine?

Doar nu ale Tale părţi au fost şi sunt încă răpite? Doar nu ai tăi fii plâng până azi, fiind subjugaţi altor neamuri, fără nici un drept?

Dreptatea e cu Tite şi Dumnezeu e cu Tine!

Iar, dacă Domnul e cu Tine, El, preaputernicul, nu e vrednic să conducă diplomaţia omenească spre calea dreptăţii?

Ce înseamnă pentru Făcătoriul, preaînălţările uriaşe, cu toată puterea lor militară şi cu toată diplomaţia lor prea şireată?

Unde-i Rusia cea uriaşă, care-ţi răpise fiica cea mică?

Au nu ea s'a ruinat, pierind de sine, ca spuma, cu toată puterea ei militară?

S'a dus, trădându-te pe Tine, şi izbindu-te în mijlocul duşmanilor Tăi!

Iar Tu, Românie, cu toată nenorocirea Ta de azi, care ne cutremură, stai încă, trăeşti. Trăieşti prin sufletul fiilor Tăi, Români, plini de credinţă şi de iubire către Maică-sa.

Trăeşti, cunoscută ca o ţără eroică, nu numai de prieteni, dar şi de duşmani. Şi vei trăi în veac, pentru că viitorul Tău, Românie, e răscumpărat c'o plată scumpă: cu sângele şi suferinţa de veacuri a poporului. românesc.

Preotul **A. Murafa.**

10 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

72. Trebile militare ale Republicei Moldovenești

Un redactor al gazetei noastre, stând de vorbă cu un bun Român basarabean, cunoscător al trebilor militare din Republica Moldovenească, credea că va auzi vorbe însufleţite. A rămas însă foarte mirat, când a auzit cu totul altceva.

Iată pe scurt cuprinsul acestei convorbiri.

Trebile militare nu stau bine de loc. Sunt disperat în această privinţă şi numai sosirea unei comisii militare române, invitate de Consiliul miniştrilor şi cu aprobarea ministrului de răsboiu, pentru organizarea Ministeriului şi a oastei, numai ea ne mai dă nădejde că trebile vor fi, poate, puse la cale mai bine.

Pentru a organiza o oaste bună trebuie mai întâi să avem un organ bun, care ar pregăti această oaste. Ce se face în Ministeriul nostru? Iţi pare că toate merg bine. Ministeriul are mai multe secţii. Toate lucrează, dar rezultatele nu se văd de loc.

Se lucrează fără plan, fără sistem, şi aceasta mai mult din pricina, că ministeriul e plin de Ruşi, cari trec dela front acasă şi se opresc aici, neavând deocamdată chipuri să-şi găsească altă ocupaţie. Aproape trei sferturi din tot personalul Ministeriului e rus. Înstrăinarea Ministeriului te pune pe grijă. Şi oamenii aceştia lucrează fără suflet, bine ştiind că aci nu vor

sta mult. Persoana cu care a avut convorbire redactorul nostru, se miră cât de naiv este d. ***Brăiescu,*** care crede că aceşti oameni vor sta aci şi atunci, când în Rusia se va restabili ordinea şi ei vor căpăta putinţa să se reîntoarcă acasă.

In deobşte, ori ce dispoziţie, orice început bun, al Ministeriului întâmpină adesea piedici mari din partea unor oameni nemilitari, dar cari se amestecă în trebile militare, şi ce-i mai rău, cu toate că Republica noastră încă-i tânără, ***„nepotismul"*** şi-a făcut un cuib bun. Aşa, la încercarea de a schimba pe Ruşi prin Moldoveni, au intervenit şi femeile. Şi, foarte des intervin ele, când e vorba de un loc nou, care de obiceiu se dă unui protejat, iar nu unui om vrednic.

In ce priveşte armata, aici lucrurile nu sunt de loc frumoase. Nu e vorba de tehnica alcătuirii armatei, cu toate că şi ea lasă mult de dorit, dar e vorba de psihologia soldaţilor, cari după sfârşitul slujbei lor încă tot sunt însufleţiţi de ideile bolşevismului şi nici nu s'a putut altfel, căci nu se pot schimba ideile într'un timp aşa de scurt, mai ales, când nu se prea gândesc la luminarea soldaţilor. Ofiţerii vorbesc tot ruseşte şi nu sunt înţeleşi de soldaţi,—nu s'au apropiat de viaţa lor, ca să le poată vorbi pe înţeles şi la inimă. Şi poate că are dreptate ***d. Cijevschi,*** care spune ***că mai bine ar fi să se sloboadă oastea moldovenească pe-acasă cu totul, sau să fie amestecată cu oastea română.***

Şi numai sosirea comisiunei române,—a sfârşit convorbitorul,—care e compusă din ofiţerii de stat major: ***Lc. colonel Linteş*** şi maiorii ***Boierescu*** şi ***Dediu,*** numai ea ne ridică speranţa, că se va face ceva. Aşa spune unul din cei ce stau aproape de trebile noastre mili-

tare. Aşa spun şi aceia, cari stau aproape şi de alte trebi interne ale noastre şi te apucă groaza: oare, cu bună seamă, noi nu putem pune singuri trebile la cale şi pretutindeni *tragem nădejde la Români?* Ce rost mai are atunci „independenţa" noastră? De ce n'o spunem cu toţii, că *n'avem puteri destule şi de ce nu ne unim cu România, ca sub aripa ei să ne putem mântui de conducerea străinilor?*

V. Harea.

11 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

73. IARĂŞ „SFATUL ŢĂRII“

Deschiderea Sfatului Ţării şi declararea Republicei Moldoveneşti—o ştie toată lumea, că-i glasul norodului moldovenesc celui muncitor şi ostenitor, iar glasul norodului, glasul lui Dumnezeu este. Spre glasul sudorilor şi a picăturilor de sânge, ochiul cel a toate văzător, de o sută de ani şi mai bine priveşte, şi s'a miluit, şi cu mâna sa cea dreaptă atingându-se, toată înşelăciunea a descoperit. A văzut norodul, că ceice-i mănâncă pâinea, îi bea şi sângele,— s'a desnădăjduit de toţi proorocii mincinoşi şi s'a ridicat întru una, să-şi îndrepte soarta sa singur, pe vorba celui ce a zis: în sudoarea frunţii tale îţi vei dobândi pâinea ta. A declarat norodul în Sfatul său, cu glas puternic: destul de nedreptăţiţi, destul de obijduiţi suntem;—în veacul al douăzecilea trăim, la muncă deci cu toţii! Dumnezeu, când a trimis pe om pe pământ, a zis: Creşteţi şi vă înmulţiţi şi-l stăpâniţi pe el; să-l stăpânească toţi, care cu sudoarea lor îl udă. Cel ce se foloseşte de sudoarea altuia, fur este,—şi furii se pedepsesc.

Nu este în ţara noastră dvorian, nici proprietar, dar toţi suntem cetăţeni şi domni, cu obiceiuri nouă, într'o Românie Nouă. Sfatul Ţării pe proprietari şi pe exploatatori îi înfierează pe frunte.

Toţi aceia, cărora nu le este pe plac voia norodului celui iubitor de osteneală, şi declaraţia Sfatului Ţă-

rii,—să-şi ia drumul spre ţara lui Rasputin şi trăiască cum le place!

Pentru noi, declaraţia Sfatului Ţării evanghelie este, şi pe ea censură nu poate să fie;—pentru ea ne-am răstignit, pentru ea am pătimit şi de ne-a mai ispiti ceva, ştim a ne scoate drepturile. Războiul lumii ne-a călit şi suntem dedaţi ca ţiganul cu scânteia. Ne-am deprins a trece şi prin apă şi prin foc.

Teodor Jireghie.

11 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

74. Naţionalizarea instituţiunilor şi şefii lor

Revoluţia rusească a trezit simţirile naţionale în inimile tuturor Moldovenilor inteligenţi. Neştiind a vorbi bine româneşte, fruntaşii români din Basarabia, împrăştiaţi adeseori prin largul oceanului rusesc, s'au adunat în Chişinău pentru a lupta pentru idealul naţional. Şi iată că sforţările lor biruesc. O oftare adâncă de bucurie a ieşit din pieptul tuturora, când s'au văzut sloboziţi de sub jugul rusesc. La putere au ajuns aceia, cari au luptat şi s'au străduit pentru dreptatea naţională şi socială, cari au luptat cinstit, nefolosindu-se de mijloace scârnave.

S'a început apoi naţionalizarea şi democratizarea instituţiunilor. Tinerii naţionalişti, ajunşi stăpâni pe situaţie lucrează din răsputeri, îşi pun tot sufletul pentru realizarea ideilor, cari i-au preocupat toată viaţa. Un tânăr inginer, un tânăr economist, agronom, etc., deşi lucrează din greu, totuş dovedesc a învăţa şi limba lor strămoşească, şi cu bucurie spun prietenilor că degrabă vor putea şi ei vorbi în limba părinţilor.

Dar s'au strecurat printre dânşii şi lupi în piele de oaie. Un boier de ieri-alaltăieri, primit cu braţe deschise în cercurile aristocraţiei ruseşti, cu educaţia şi duhul rusesc, a ajuns şi el, între alţii, la putere. Şi nu nu-

mai că singur nu se interesează de naţionalizarea şi democratizarea instituţiunilor, dar pune toate piedicele şi lucrează din răsputeri pentru „Marea Rusie". In instituţie, unde e şef,— nepotismul e în cea mai mare înflorire. Instituţiunea e plină de străini, — ori neamuri, ori cunoscuţi cu soţia sa. ***El singur nu ştie nici o vorbă moldoveneşte, deşi poate e Moldovan de naştere; nicăiri n'a rostit nici un cuvânt în graiul nostru.***

Aşa stau trebile la noi. Şi sunt mulţi de aceştia. Şi-i ştim chiar după nume. Opinia publică şi mai ales membrii Sfatului Ţării trebuie să ia seama la lucrurile acestea. Putregaiul moştenit dela ***birocratismul rusesc*** încearcă să ne copleşească tânăra republică, pân' ce ea n'a crescut.

Treziţi-vă şi luaţi măsuri de apărare, căci altfel, mucegaiul vă va acoperi trupul statului nou şi atunci se vor duce toate libertăţile. Mucegaiul vă va duce tot acolo, unde s'aruncă şi alte lucruri mucegăite!

V. Harea.

11 Martie 1918.

□□□

75. COSTICĂ FUGARIU

Vorba merge despre un basarabean tânăr, care nu se întâmplase în ţară la proclamarea Republicei,—Costică Fugariu. Cunoscutul nostru părăsise ţara de pe timpurile bine ştiute, când tot ce era românesc era persecutat şi insultat. Dumnealui avea „ambiţii". Cu prilejul revoluţiei ruseşti, domnia sa n'are răbdare, isbucneşte şi într'însul un sentiment naţional. După o luptă politică cu... soţia,— că, vedeţi, dumneaei era rusoaică,—el reuşeşte şi pleacă spre ţara uitată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iată şi capitala Republicei.

Nici nu-l poţi cunoaşte pe Costică Fugariu;—se schimbă îndată, primeşte o vedere de republican moldovan. Trenul se opreşte drept în gară. Costică iese voios din vagon, după dânsul se întinde şi soţia. Vine la birjar: „Să mă scuzaţi d-le, eu demult nu's în ţară şi nu ştiu ce schimbări s'au întâmplat. Dar aş vrea să mă duceţi acolo, unde înainte a fost Alexandrovscaia uliţa". Birjarul răspunde brusc pe ruseşte: „Alexandrovscaia rămas tot Alexandrovscaia".

— Trist, se gândeşte Costică.

A doua zi după sosirea sa în capitală, eroul nostru face cunoştinţă cu ziarul oficial *„Sfatul Ţării"* şi descopere că el se scrie tot în limba rusă. Aici el face încă o descoperire: că mai toţi foştii lui camarazi acum sunt oameni mari, deputaţi şi miniştri. Cum

să nu le facă o vizită? Fără îndoială! Se pregăteşte şi pleacă prima oară la Ionel Cobzariul.

O întâlnire neaşteptată, mii de sărutări şi felicitări.

„Cum, frate, mai lucraţi? Poate vorbiţi româneşte?— întreabă el.

— Nici decum, — răspunde Ionel: tot ruseşte, fiindcă minorităţile nu înţeleg limba română, dar după legea ce am moştenit-o de la marea revoluţie rusească, pe care trebuie s'o păstrăm, toate naţiunile au acum desineorânduirea. Mai ales, având în vedere că mai toţi oamenii noştri de frunte sunt căsătoriţi cu rusoaice.

Eroul nostru termină vizitele la camarazi, şi, pentru deplină cunoştinţă, rămăsese să viziteze încă „Sfatul Ţării".

Iaca şi asta, într'o seară. Venise exact la timpul anunţat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar nu se ştie din ce cauză, a trebuit să aştepte până la deschidere vre-o patru ore.

Iată se face şi mult aşteptata deschidere. Dar şi aici rar cine vorbeşte româneşte,— o dau tot mai mult pe ruseşte.

— Cu totul puţine schimbări în Republica noastră,— se gândeşte Costică Fugariu.

Da, d-le Costică, puţine schimbări. Iţi vine să crezi că sântem încă tot o gubernie rusească.

D. Bogos.

11 Martie 1918.

□□□

76. Unire sau anexiune?

Imprejurările politice prin care trece azi neamul românesc sunt ne mai pomenit de grele. Marele ideal naţional al Românilor e călcat în picioare de militarizmul german. Naţia, care a fost îmbucătăţită atâtea veacuri, astăzi este supusă din nou la sfăşieri dureroase.

Românii din Ardeal şi Bucovina gem sub apăsarea duşmanului. România oftează adânc de durere,—din Dobrogea pătrund suspine de despărţire....

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S'ar părea că numai pentru cei din Basarabia au sosit zile mai senine. Dar şi aceştia sunt cam mâhniţi.

Românii intelectuali din Basarabia totdeauna şi-au îndreptat privirea de rugăminte spre România, ca să vie şi să o scape de sub stăpânirea străină. Revoluţia rusească însă li-a adus putinţa ca ei singuri chiar să încerce a ieşi de sub „ocrotirea" rusească. Insă n'am avut noi puteri fizice, căci orice s'ar spune despre revoluţia rusească, orice lozince i-ar fi însufleţit pe revoluţionarii ruşi, la urma urmelor tot numai puterea fizică a putut să ne scape de ei. Această putere fizică a venit tot din partea României.

Am căpătat putinţa să ne cunoaştem mai de aproape cu fraţii noştri, s'a început o apropiere frăţească. Massa intelectuală din Basarabia a văzut că Românii din ţară nu-s aşa de răi, cum erau arătaţi de „educatorii" no-

ştri. Cu ajutorul armatei române, care sprijină ordinea, am putut să ne gândim la Constituanta noastră, care desigur că s'ar fi rostit pentru unirea cu România. Căci, sub paza rânduelii de către oastea română, care firește ar fi luat o poziţie neutră în afacerile noastre, s'ar fi început propaganda ideilor noastre, precum firește şi a adversarilor noştri, pentru a le realiza în Constituantă. Şi în această propagandă suntem încredinţaţi că am fi biruit, căci poporul basarabean e de sânge românesc, şi se ştie că *„sângele apă nu se face“*.

Astfel, declarându-se Constituanta basarabeană pentru unirea cu România, s'ar fi început dezbaterea condiţiilor unirii. S'ar fi pus temelia realizării şi ideii noastre despre o *Românie federativă,* cu autonomia locală a tuturor părţilor ei.

Guvernul Averescu în această privinţă a lucrat foarte bine, recunoscând neatârnarea noastră.

Dar nu ştim ce atitudine are faţă de noi guvernul Marghiloman. In tot cazul, nu ni-i dată nici o chezăşie că acest guvern nu va duce altă politică.

Cu România ne vom uni, dar pe calea arătată mai sus. Numai ea poate să dee un imbold poporului unit spre o viaţă frăţească şi rodnică în urma muncei comune. Pe când anexarea, adică alipirea Basarabiei la România, fără nici o condiţie, ne-ar pune măcar poate şi vremelnic, sub regim centralist, păgubitor atât intereselor noastre, cât şi interesului general.

Nu ne temem până la atât nici de aceasta. Odată cu trezirea popoarelor şi cu chemarea lor la viaţa politică, grupurile mici cari cârmuiesc acuma, fie ele oligarhice, birocratice ori altfel, vor trebui să cedeze în faţa acestei puteri nouă. Dar totuş, n'am vrea ca

poporul basarabean să îndure aceleaşi rele, de cari au suferit fraţii lui de peste Prut. *Şi dacă s'ar încerca o anexare cu urmăririle arătate, noi, cari dorim din toată inima unirea cu România, nu ne vom putea împăca nici de cum cu faptul, că vom fi supuşi unui centru, care să ne dicteze, fără a şti viaţa noastră şi neajunsurile ei.*

Aşa dar, *vrem unire şi nu anexare!*

V. Harea.

13 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

77. Glasuri din oştire

Gazeta „România Nouă" din 4 Martie No. 37 am cetit-o cu multă bucurie şi dragoste.

Ce-i tipărit în dânsa este scris foarte drept, şi cu bună seamă, noi Moldovenii aşteptăm din partea povăţuitorilor noştri mai multă stăruinţă şi hotărîre, prin care Basarabia să poată lupta cu duşmanii cei văzuţi şi nevăzuţi.

Toate slujbele cele mari şi cele mici în ţara noastră sunt ocupate de duşmanii noştri, care ca nişte lipitori sug sângele nostru.

Tare mulţi ani pe noi Moldovenii ne-o pedepsit, şi ne-o călcat cu picioarele care cum a vrut.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fraţii mei moldoveni, eu mă adresez către voi, şi vă spun: că dacă noi nu vom lua seamă unde ne duc pe noi duşmanii, apoi noi suntem prăpădiţi.

Noi, Moldovenii, trebue să dăm mână cu mână şi să facem cu fraţii noştri români o ţară mare. Numai cu Românii putem noi să ne mântuim de duşmani. Acum este ceasul în care toţi Românii trebue să ne unim.

Iară duşmanii neamului românesc, carî mănâncă din sudoarea Moldovanului şi uneltesc împotriva ţării noastre, să se ducă în Rusia.

Noi şi fără ei vom pune lucrurile şi trebile noastre la calea cea dreaptă, cu îngăduială şi cu unire frăţească.

Un ofiţer moldovan.

15 Martie 1918.

□□□

78. Carpaţii blestemaţi

Ardeal, Ardeal, ce zaci în vale,—
Când va sosi al tău soroc?
Din vremi noi te chemăm cu jale,
O, ţară fără de noroc!

Blestemul nostru sânt Carpaţii,
De care vecinic noi vom plânge;
Stropitu-i-au în lupte fraţii,
Din nou cu lacrimi şi cu sânge...

Şi totuş, munţii ne'nduraţi,
Ne stau duşmani spre voi în cale..
O, fie pururi blestemaţi,
Şi veşnic osândiţi cu jale!

Ca 'n noi, în zilele de-osândă,
Urgia vremilor să bată,
Şi uraganelor dobândă,
Să fie 'n goana lor turbată,

Lovească-i fulgerele-albastre
Cumplit în nopţi de vijelie,
Şi sape-i lacrimile noastre,
Din creştet până 'n temelie!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când braţul lor spre cer s'ar 'ntinde,
Trosnească-i fulgerul şi tune
Şi 'n ei, ca fiarele flămânde,
Să scurme negrele furtune.

Spre ei oştiri de uragane
Să se adune, să-i învingă,
Iar flăcări uriaşe 'n goane,
Cu lăcomie să-i încingă!

Să se dărâme ei, ca fumul,
Să se topească, ca tămâia
Şi numai spuza lor şi scrumul,
Din munţii falnici să rămâie.

Şi-atuncea, groaznica furtună,
Pe negre aripe de vânturi,
Puterile să şi le-adune,
Din patru colţuri de pământuri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cenuşa muntelui hotarnic
S'o spulbere în lumea mare...
Iar noi uniţi, sub cerul darnic,
Cânta-vom binecuvântare!...

I. Buzdugan.

16 Martie 1918.

□□□

79. Lumea întru Cel rău zace

— Mângâiere pentru ceasurile grele de astăzi —

Marea vieţii omeneşti de viforul ispitelor se înalţă şi viaspa lumii cea bântuitoare, încunjură pământul, înfigând vrăjbi în inimile omeneşti.

Pentrucă — lumea întru Cel rău zace

Pomenirea veacului trecut e încă proaspătă în inimile omeneşti şi puţini îşi pot da seama de întorsăturile pe cari Ceriul le aduce omenirii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentrucă — lumea întru Cel rău zace.

Ceeace petrecem, nu este dela om, dar se face de om. Ceeace se face, prin adevăr se va întări, dar zidirea nedreptăţii se va risipi şi sunetul răsipirii întristează omenirea.

Pentrucă lumea întru Cel rău zace.

Toată lumea de supt soare se luptă cu marea bântuitoare. Se cutremură pământul, că s'a umplut de vrăjbă şi sămănătorii ei gătesc juguri omenirii.

Aducă-şi aminte toţi învrăjbitorii ciopliţi şi necioplíţi, că întorsăturile Ceriului nu-s pe planul nedreptăţii Veacul al douăzecilea e amintit de Proroci că în el va înflori dreptatea.

Primăvara a sosit şi razele soarelui încălzesc sufletele neamurilor, ce zăceau sub ghiarele deznădăjduirii.

Numai cât, luptă şi trudă mare se cere.

Căci lumea întru Cel rău zace.

Fericit cel ce cunoaşte omenirea şi nu şi-a înegrit Crucea sa cu vopseala duşmanului omenirii.

Azi lumea e răstignită pe cruce de fiii lui Atila.

Atila strigă,

Atila vinde,

Atila cumpără,

Atila făgăduieşte stăpâniri străine. Numai să i te închini lui.

Dumnezeu din nimic a făcut lumea. Puternic este, ca şi planurile lui Atila întru nimic să le prefacă. Şi încă puţin-puţin numai, şi nu va fi, şi nici locul lui nu se va găsi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iară nouă, Românilor dela Nistru pân' la Tisa, bine este a ne îmbrăţişa creştineşte şi frăţeşte, cu iubire şi dragoste românească, pentru ca binecuvântarea Ceriului să ne vie ca o mană, să ne hrănească sufletele, să ne îndrepte trupurile gârbovite de juguri străine...

Dar pentru ca ţinta noastră să izbândească, trudă şi luptă mare se cere.

Căci lumea întru Cel rău zace...

Teodor Jireghie.

16 Martie 1918.

□□□

80. 14 Martie 1918 în Chişinău[1])

— Cuvântarea arhimandritului Gurie —

Domnilor Generali,
Domnilor ofiţeri,
Şi toţi fraţilor Români!

Noi, cetăţenii Republicei Moldoveneşti, suntem fericiţi că Vă vedem pe D-voastră în mijlocul nostru. D-voastră sunteţi izbăvitorii, mântuitorii noştri. D-voastră v-aţi pus viaţa, ca să ne scăpaţi pe noi de moartea care ne ameninţa. Mulţumită Domniilor Voastre, noi acum ducem viaţa în linişte şi fără primejdie, având asigurarea neatingerei de persoană, viaţă şi avere, şi vă exprimăm recunoştinţa noastră.

Noi, Românii din Republică, petrecem acum zile de bucurie sufletească, de fericire naţională. Această Catedrală este înfrumseţată, după cum vedeţi, de e-

[1]) Ziua de 14 Martie n'a fost serbată de data aceasta la Bucureşti, în schimb ea a fost serbată la Chişinău. Serbarea de aici câştigă prin aceasta o însemnătate istorică deosebită. Am stăruit şi cu alt prilej asupra acestei însemnătăţi şi stăruim şi de astădată, dând cu plăcere loc patrioticei cuvântări, pe care a ţinut-o în Catedrală *vice-ministrul de Culte, arhimandritul Gurie*, cunoscut tuturora ca un Român de inimă.

vlavia Românilor basarabeni. Insă până mai deunăzi, sufletului românesc nu-i era îngăduit a se arăta aici; nici un vozglas nu era permis să se zică în limba noastră strămoşească. Sufletul românesc era înăduşit.

Acum noi putem liber să ridicăm cereri şi mulţumiri către Dumnezeu în limba noastră bine înţeleasă şi dulce. Din inimile noastre fericite se ridică un imn de mulţumire către Dumnezeu, care Unul priveghează asupra neamului nostru, mult suferitor şi nu-l lasă să se prăpădească.

D-voastră până acum puţin ştiaţi de durerile noastre. Intre noi şi D-voastră era ridicat de silnicia omenească şi sta la mijloc un părete, care nu-l puteai străbate. Acest părete acum, cu mila lui Dumnezeu, a căzut, şi noi, cari am fost despărţiţi, acum suntem la un loc şi în unire, cu o gură şi cu o inimă, putem mulţumi prea Bunului Dumnezeu, Ocrotitorul nostru Atotputernic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nici noi până acum nu ştiam nimic despre bucuriile d-voastră, despre zilele însemnate ale neamului nostru.

Astăzi e o zi de bucurie pentru Românii din Regat. 37 ani înapoi, la 14 Martie, România a fost înălţată la treapta de Regat, după ce s'a arătat vrednică de acest rang, biruind pe vrăjmaşi, împreună cu aliaţii în războiul din 1877—78. La această treaptă de putere şi înflorire România a ajuns subt înţeleapta conducere a regelui Carol I, numele căruia rămâne nemuritor în inimile Românilor.

Deci, unind bucuria noastră cu bucuria Domniilor Voastre, să mulţumim Prea Bunului Dumnezeu pentru toate binefacerile, care le-a revărsat El, Milostivul, asupra neamului nostru, în trecut, şi Să-l rugăm ca el şi înainte să ne ajute nouă în lucrarea noastră pen-

tru libertatea, întregirea şi înflorirea neamului nostru. Mult încă trebue de luptat împotriva păcatului, în care zace lumea, care este lăcomia şi nesaţiul noroadelor.

Unindu-ne în cuget, unindu-ne în simţiri, cu rugăciune urăm: *Trăiască neamul românesc! Trăiască Regatul Român! Trăiască Majestatea Sa Regele Ferdinand şi soţia lui Regina Maria şi bine-credinciosul fiul lor principele Carol şi toată augusta lor familie!*

16 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

81. MITROPOLIA MOLDOVEI, Sinodul rusesc şi Moldovenii Republicei moldoveneşti şi de peste Nistru

I.

In desbaterile Comisiunii pentru pregătirea Soborului Bisericii moldoveneşti din Republica Moldovei s'au ivit multe chestii, cari vor trebui lămurite, precum în Comisie, aşa şi în Soborul bisericei moldoveneşti.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cea dintâi chestie este a discuta *drepturile Sinodului bisericei ruseşti asupra bisericii noastre,* asemenea şi *drepturile Mitropoliei Moldovei.* A doua de aceiaş însemnătate: *drepturile Bisericei moldoveneşti asupra Românilor de peste Nistru.*

Dezbătând chestia dintâi, noi vom pune întrebarea acelor preacinstiţi părinţi, cari s'au adunat la 11 Decemvrie anul trecut, cari în protocolul al 3-lea, pct. 4, susţin, că Soborul bisericei Moldovei trebue să fie chemat cu binecuvântarea patriarhului a toată Rusia şi a Soborului: se poate găsi vre-un articol sau lege, care ar putea dovedi, că răpirea, care a fost făcută politiceşte, de Rusia a unei jumătăţi din Mitropolia Moldovei ar fi putut da dreptul Sinodului rusesc să anexeze duhovniceşte pe cea răpită politiceşte?

Şi de este vreo lucrare a preasfântului Sinod rusesc, care ar putea dovedi, că anexarea a avut loc

şi este întemeiată pe hotărîrile sfintelor canoane şi a obiceiurilor vechi a bisericei ortodoxe?

Dacă sunt, atunci rugăm pe preacinstiţii părinţi, ca spre limpezirea chestiei, să arăte lămurit drepturile preasfântului Sinod asupra acestei părţi anexate duhovniceşte din trupul bisericei autonome a Moldovei.

Mai înainte de a asculta aceste lămuriri, noi trebue să ne întoarcem şi să vedem, ce a hotărît preasfântul al III-lea Sinod întru a sa a 8-a pravilă împotriva siluirilor, pe cari patriarhul Antiohiei le-a întrebuinţat faţă de biserica Ciprului. Se ştie, că în al V-lea veac Siria, fiind sub stăpânire grecească, era ocârmuită de un duce, sub a cărei ocârmuire întra şi ostrovul Ciprului. Vrând a se folosi patriarhul cu starea politică a ostrovului, sub care se afla Ciprul, a hirotonisit pe episcopii săi şi i-a trimes la Cipru, pe cari fireşte, că Chiprioţii nu i-au primit şi despre lucrările anticanonice ale patriarhului au făcut cunoscut preasfântului al III-lea Sinod, care atunci se ţinea în Efes.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Preasfântul Sinod, ascultând plângerea Chiprioţilor, a hotărît că: „pronomiile şi drepturile, cari dintru început şi din vechime au dobândit fieştecare eparhie, să rămâie curate şi nesiluite şi fieştecare mitropolit să aibă voie a lua întocmai copie de pe acest canon spre întărirea şi adeverirea pronomiilor mitropoliei sale. Iară de ar arăta cineva formă sau lege politicească şi împărătească potrivnică acestui canon, au socotit de cuviinţă tot Soborul acesta, ca politiceasca lege aceasta să rămâie fără tărie şi nelucrătoare". (Soborul al III-lea din Efes, prav. 8-a).

Din acest canon şi hotărîre a sfinţilor părinţi adunaţi la acest sobor, cari numai binele şi slava sfintei biserici căutau, s'ar părea lămurit, că anexându-se politi-

ceşte o jumătate din sfânta mitropolie a Moldovei şi Sucevei, n'au putut să-i deie dreptul preasfântului Sinod al Rusiei, ca să facă şi o anexare duhovnicească a acestei părţi, la care, mi se pare că nu au luat ei nici o canonicească deslegare sau unire a sfintei bisericei ortodoxe, pe care le înfăţişează preasfinţii patriarhi şi mitropoliţi ai sfintelor biserici autocefale. Anexarea a fost săvârşită întocmai precum a fost şi cea a bisericei Iveriţilor.

Pentru adunarea Soborului mai cu dreptul ar fi şi mai canoniceşte a lua binecuvântare dela Preasfinţia Sa Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, din a cărui hotare de am şi fost rupţi 100 de ani, politiceşte şi duhovniceşte, dar după temeiul canonului mai sus pomenit, noi nu am fost deslipiţi. Dar, de este vre-o hotărîre canonicească, care ar putea dovedi că anexarea are temei canonic, noi am dori ca ea să fie publicată.

II.

Ce priveşte al doilea punct despre drepturile bisericei Moldovei asupra tuturor Moldovenilor, noi lepădând toată politica, de care sfânta biserică trebuie să fie totdeauna străină, ne vom întoarce la acea, ce ne-au lăsat nouă sfinţii părinţi spre povăţuirea şi ocârmuirea sfintei biserici, fiindcă toate lucrările lor sunt străine de politică şi au scopul numai binele credincioşilor şi mântuirea sufletelor lor.

Dacă cetim canonul al 34-lea al sfinţilor apostoli, noi aflăm, că fieşte care naţie trebue să aibă episcop sau mitropolit anume pentru neamul său: „Episcopii fieştecărui neam (naţie) se cuvine să ştie şi să cu-

noască pe cel întâi între dânşii şi a-l socoti pe el de cap şi nimic altceva de prisos a face".

Urmează din aceasta, că neamul moldovenesc (românesc), ori unde s'ar întâmpla, trebue să fie ocârmuit de Mitropolitul Moldovei, necăutând la graniţele sau hotarele cari ne despart pe noi politiceşte.

De vom lua lucrările preasfântului Sinod rusesc, care deşi nouă Moldovenilor nu ne slobozia să avem un mitropolit sau episcop moldovan, dar ei din ei, pentru Ruşii cari trăiau în America şi Japonia îşi ţineau şi trimiteau episcopi supuşi canoniceşte lor, deşi erau în ţări politiceşte străine de ei şi guvernele cărora îi suferea şi-i primea cu multă răbdare, înlesnindu-le în tot chipul lucrările spre folosul sufletesc al fraţilor lor ruşi. Tot în acest fel ar fi de socotit, că Ucraina, în care locuesc mai mult de jumătate de milion de Moldoveni, cari până acuma sunt în robie duhovnicească, nimica nu va avea, dacă ei în cele duhovniceşti nu vor fi povăţuiţi spre vecinica mântuire a sufletelor lor de mitropolitul, capul tuturor Moldovenilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă noi ne vom întoarce ochii şi vom străbate mai adânc chestiile cari au urmat şi cari s'au pus în lucrare în chestia greco-bulgară, găsim că episcopii râvnitori bulgari, vrând a trage la lumină pe fraţii lor, au lucrat cu multă înfocare pentru luminarea poporului, care după cum se vede din istorie, era foarte întunecat, din pricină că clerul bisericii Constantinopolei mai mult se ocupa cu elenizarea, decât cu luminarea poporului, după cum vedem, că a fost lucrarea lor şi în Moldova şi după cum a lucrat şi în Basarabia, la noi, biserica preasfântului Sinod. A-

colo elenizare, aci rusificare, ce în biserică nu ar fi trebuit să aibă loc niciodată.

Episcopul bulgar, deşi şi-a căpătat numele de schizmatic şi a fost despărţit de biserica bizantină, dar de vom urmări purtările preasfinţitului Sinod în chestia lor cu Bizanţul, vom vedea că la ei se uitau nu ca la nişte schizmatici, dar ca la nişte luptători pentru luminarea şi deşteptarea poporului bulgar, cu care legăturile duhovniceşti nu le rupeau, ci din contră, se foloseau de multă facere de bine morală şi materială în împrejurările lor grele, spre a-şi împlini şi ajunge ţinta, pentru care ei se luptau. Şi exarhatul, care a fost înfiinţat de episcopii bulgari, era totdeauna sprijinit când de guvernul rus, atât mai mult de preasfântul Sinod.

Acel exarhat îşi întindea drepturile sale nu numai în patriarhatul bizantin, ce era sub împărţirea turcească, dar şi asupra tuturor Bulgarilor cari se aflau în noul Regat bulgar. Tot într'acest fel şi biserica Moldovei ar avea dreptul, bazându-se pe Canonul acela al 34-lea al sfinţilor apostoli, să-şi întindă drepturile nu numai peste Nistru, dar şi în America şi în tot locul, unde numai s'ar afla fii rătăciţi ai neamului nostru.

Preasfântul Patriarh al Constantinopolei avea şi are turma sa, nu numai în hotarele Turciei, dar după cum vedem, şi în Rusia, în America şi în alte părţi ale lumii. Chiar la noi în Chişinău, deşi este eparhie străină şi s'ar socoti că nu este cu drept să-şi aibă biserică supusă Preasfinţiei Sale, dar totuş este biserică grecească, cu preot trimes anume de Preasfinţia Sa, ai cărui poporeni sunt colonie greacă din loc. Asemenea biserici sunt în Odesa şi în alte locuri.

Tot aşa s'ar putea, ca şi Mitropolia Moldovei să urmeze.

In acest articol eu am arătat, după a mea puţină ştiinţă, precum aşezământurile ce sunt în sfintele canoane, asemenea şi cele dobândite prin luarea aminte asupra politicei bisericeşti în vremile de pe urmă, şi părerile mele în chestiunile ce vremea ni le-a pus acum înainte. Aceasta din motiv, că noi stăm acum la o întorsătură istorică, care nu adese se iveşte şi pre care noi trebue, cu mare sârguinţă şi luare aminte, să o folosim spre binele şi luminarea iubiţilor noştri fraţi moldoveni.

Misiunea Comisiunii precum şi a Soborului este de mare însemnătate, precum pentru sfânta biserică a noastră, asemenea şi pentru neamul nostru, şi lucrătorii trebue să-şi pună precum ştiinţa şi energia, asemenea şi dragostea de a lucra pentru luminarea întunecaţilor noştri fraţi, asupra cărora numai acum s'au ivit razele cele mai mult aşteptate a acelei slobozenii, pe care ni-a lăsat-o nouă Mântuitorul Christos.

Chestiunea cea mai de culme trebue să fie iubirea de neam, de care dragoste a fost pătruns şi Mântuitorul Christos şi următorul Lui, marele apostol al limbilor, Pavel, în cuvintele sale cele către Romani: *„Aş fi poftit eu însumi a fi anaftemă de Christos pentru fraţii mei, rudele mele după trup, cari sunt Izrailtenii, — Că şi cu Izrailtenii sunt“* (Rom. c. 9. 3 şi c. 11 st. 1).

Igumenul Dionisie.

Mânăstirea Suruceni, 15 Martie 1918.

□□□

82. Basarabia nemulţumită

In miljocul Capitalei, la un loc important, în faţa Catedralei, stă o statue. Pe-o parte de statue se află o inscripţie pe ruseşte: „Basarabia mulţumitoare".

O mică întrebare: Cui?

De sigur, că Ruşilor, de subjugarea de o sută de ani!

Oare şi azi a rămas Basarabia mulţumitoare asupritorilor de odinioară?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aş vrea să-mi răspundă oamenii cei dela putere, pe care-i priveşte mai ales chestia.

Dacă nu, — atunci de ce nu clădiţi alăturea şi o altă statue, cu o inscripţie întoarsă: „Basarabia nemulţumită" şi atunci veţi avea dreptate.

Dar n'ar fi mai bine, domnilor, să luaţi din drum batjocura aceasta, ce aminteşte timpurile de jale ale Moldovenilor şi să nu mai cheltuiţi banii Republicii pe altă statue?

Daţi zor domnilor dela putere, pe cari vă priveşte această întrebare de însemnătate naţională!

D. Bogos.

21 Martie 1918.

□□□

83. Cronica bisericească

Amintim Comisiei bisericeşti pentru adunarea soborului a părinţilor bisericii moldoveneşti următoarele:

Au venit vremea şi acuma este ca biserica moldovenească să fie cu adevărat biserică creştinească, sobornicească şi apostolească. Dela Hristos şi până azi biserica se luptă cu fariseii, cari o răstignesc, şi dacă nu s'ar lupta, norodul creştinesc n'ar avea mângăietori, ugri de aur, mucenici şi cuvioşi. Prin ei se mângâie sufletele noroadelor celor asuprite de ori şi ce fel de osândiri şi nedreptăţi; prin ei glasul Domnului peste ape sună: gătiţi calea Domnului, drepte faceţi cărările lui!

Pentru noi Moldovenii, biserica când propovăduieşte cu cuvântul Domnului pe limba noastră înţeleasă, ni se pune ca o mână cerească pe inimile noastre şi îndulceşte sufletele amărâte. Cuvântul Domnului când se propevedueşte de cuvioşi pe înţelesul nostru ni-i ca un balsam pe rănile noastre sufleteşti.

Când norodul nostru aude de vr'o adevărată slugă a lui Hristos, aleargă ca cerbii însetaţi spre izvoarele apelor. Dar de când vrăjmaşul adevărului, cu slugile sale cele pierzătoare, au prins a pune piedici şi a ne izgoni pe părinţii cei adevăraţi, norodul a deznădăjduit,

zicând: nu este cel ce face bine, nu este până la unu; toţi s'au abătut, împreună netrebnici s'au făcut. Norodul nostru crede că toată înţelepciunea lumii aceştia, înaintea lui Dumnezeu nebunie este; el crede părintelui, care-i spune adevărul că: deşărtăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciune, şi viaţa noastră e umbră şi vis. Norodului foarte-i sunt plăcuţi părinţii cari dau pildă cu credinţa şi cu fapte, dar urgiseşte toată uriciunea pustiirei, care se lăfăeşte în rasă de mătase şi jube de taftă groasă cu metani de bumbac.

Acum norodul zace sufleteşte căzut în desnădăjduire, uitându-se în pământ, din care au eşit, fără de nici o mângâere sufletească. Toată truda de a ridica pe norod din deznădăjduire, cade pe Comisia bisericească. Comisia mai întâi de toate să aibă în vedere pe cei izgoniţi pentru dreptate, că la ei ochii norodului ţintesc şi glasul lor pătrunde cu umilinţă sufletele moldoveneşti.

Unii ca aceştia se află încă în viaţă: părintele *Teodosie Suruceanu*. de naştere din satul Viprova, ţinutul Orheiului, şi părintele *Teofan Braghiş*, născut în Ulmu, ţinutul Chişinăului.

Comisia bisericească neapărat să aibă grije ca părinţii aceştia să fie părtaşi la cina cea de taină.

Teodor Jireghie.

21 Martie 1918.

□□□

84. AM ÎNȚELES...

O simplă ocazie m'a făcut zilele trecute să înțeleg un lucru, pe care nu-l înțelegeam până acuma: pentru ce Românii de peste Prut își iubesc familia regală, pe când Basarabenii nu și-l pot închipui pe țar altfel, decât ca dușman al poporului și această închipuire e atât de înrădăcinată în noi, că și numele altor domnitori democrați ne face impresia de tiran.

Cumpărând niște cărți la librăria „România Nouă", am zărit pe raft și un Calendar cu titlul: „Calendarul Regina Maria, 1918", pe care vânzătorul mi-l recomandă ca să-l cumpăr. Il iau în mână, întreb prețul și-l pun la cărțile alese.

Se vede că omul din librărie a priceput impresia mea și privind serios la mine a mai adăugat:

— Nu, d-le, e foarte bun calendar,— să-l citești.

— Da, am să-l citesc numai decât, am răspuns eu, dar în gându-mi se învârteau alte cuvinte: „las' că cunoaștem noi Calendarele împărătești"....

Acasă, soția mea, găsind printre cărți calendarul pe care l-am cumpărat, l-a luat să-l citească și după ce l-a citit, îmi spune:

— Să citești numai decât măcar ultima schiță.

Răsfoind calendarul, ajung la titlul: „Lacrimi", și începând să citesc, n'am putut să-mi iau ochii din carte până la sfârșit, recitind unele părți de câteva

ori, aşa că unele cuvinte mi s'au întipărit în minte: „Cel mai întunecat ceas este ceasul dinaintea răsăritului". Iar cuvintele dela sfârşit m'au făcut să înţeleg ceeace nu înţelegeam: „Da, uneori plâng, dar lacrimile mele nu sunt lacrimile celui slab, care-şi mărturiseşte înfrângerea şi îşi pleacă fruntea, ci sunt lacrimile unei mame care plânge pentru copiii ei, pe cari uneori nu-i în stare să-i ajute; sunt lacrimi, cari picură în tăcerea dimineţilor, în ceasul când îţi aduci aminte de cei căzuţi în cale, de cei cari nu mai pot privi înainte spre răsărit, pe care îl nădăjduim dincolo de nori".

Cuvintele acestea mi-au amintit chipul Ei, feţele Românilor, pe cari le-am văzut uitându-se la Ea, când încă nu-mi venea a crede, că aceste priviri sunt sincere... cum era la noi frica linguşirii, făţăriei şi robiei... Imi amintesc destul de senin chipul Ei, pe care l-am văzut prima dată în gara Roman, unde stam oficial ca interpret la comandantul (rus) gării, iar de fapt îndeplineam funcţiile comandantului, fiindcă dânsul, ca toţi Ruşii, se ocupa numai cu petreceri, aşa încât comandantul român mă numia în glumă: „Gospodin năcealnic stanţii". Când a sosit trenul la peron, şeful gării vine la mine cu faţa plină de bucurie, pe care atunci nu o înţelegeam, şi mă întreabă:

— „D-le P. doreşti să vezi pe Regina noastră"?

— Dacă se poate, fără mari greutăţi, sunt bucuros — am răspuns eu. Mai vine pe urmă şi comandantul român, care îmi spune cu şi mai mare bucurie:

— Hai d-le P. să vezi pe Regina!" Eu stau rece la cuvintele lor pline de sentiment şi mă gândeam:

— „De ce să nu o văd?"

— „Hai că vin numai decât, — am spus şi am eşit pe peron. Aici şeful gării nu ştia cum să mă aşeze

ca s'o văd mai bine pe „Regina lor", crezând că eu sunt în aceiaşi bucurie ca şi dânsul. Dar eu am stat între jandarmi, cari uitându-se la dânsa, nici nu vedeau că printre ei se află şi un „rus". Nu sunt pictor, ca să zugrăvesc aici impresia, care mi-a făcut-o, dar după ce a plecat, la întrebarea şefului şi comandantului de gară le-am răspuns: —„Ar fi un păcat să nu fie Regină!... A doua oară am văzut-o la Iaşi, mergând pe trotuarul străzii Lăpuşneanu, şi poate nu o aş fi cunoscut-o, dacă n'ar fi văzut-o înaintea mea un ofiţer român, salutând-o. Şi iar m'am mirat, mai ales că pe împărăteasa Rusiei n'am putut-o vedea niciodată. Pe urmă am văzut-o, tot prin Iaşi, vizitând spitalele de răniţi şi totuş nu înţelegeam aceea, ce am înţeles în urmă din „Lacrimile Reginei Maria", pe care de azi înainte o voiu cinsti ca pe o Doamnă a fraţilor mei, ca pe o Regină, care a cunoscut toate suferinţele şi nevoile poporului, când el se afla în cea mai primejdioasă clipă a nenorocirilor sale.

Constantin Popescu.

22 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

85. Societatea ştiinţifică basarabeană

In câteva articole ale mele, tipărite în ziarele „Sfatului Ţării" şi „România Nouă", am arătat cât de puţine monumente istorice ale neamului nostru avem păstrate până acum; tot acolo am arătat că monumentele pe care le mai avem, sunt răşchirate prin mai multe părţi ale fostei Rusii. Am mai spus, că ar fi bine, ca autorităţile noastre basarabene să ieie toate măsurile spre concentrarea şi păstrarea acestor monumente în Capitala Republicei noastre moldoveneşti. In sfârşit, am mai atras atenţiunea autorităţilor noastre, şi mai ales a Sfatului Ţării, să ia iniţiativa acestui măreţ lucru.

Dar până acuma nu s'a făcut nimica. Stând astfel lucrurile, oarecari iubitori de neam au găsit de cuviinţă să ia ei iniţiativa concentrării şi culegerii acestor preţioase documente. Cu acest scop s'a fondat chiar şi o societate ştiinţifică, care se va îngriji de această treabă. Societatea va întemeia, în Chişinău, un Muzeu Naţional, în care se vor păstra toate monumentele istorice. Apoi Societatea aceasta se va îngriji să descopere şi acele monumente, cari sunt îngropate în pământ. Pe urmă, tot această societate se va îngriji cu adunarea materialului folkloristic. Se ştie că folklorul basarabean stă în strânsă legătură cu poezia clasică, apoi conţine nişte piese literare, care în folklorul popoarelor străine nu se găsesc.

In sfârşit, în poeziile poporane găsim cristalizate toate nevoile, suferinţele, toată nădejdea şi idealurile lui şi până când nu vam aduna aceste comori, nu ne putem lăuda că noi cunoaştem poporul nostru.

Muzeul, care va fi fondat de societate în aducerea aminte despre pasul măreţ al neamului cu prilejul înfiinţărei cohortelor naţionale, este propus să se numească „Muzeul cohortelor moldoveneşti". Regulamentul societăţii va fi degrabă tipărit.

Societatea înseamnă şedinţa întâia pe Duminică 25 Martie, la ceasurile 3 după amiază, în Căminul societăţ'i „Făclia", odaia 12, şi cheamă pe toţi doritorii să ia parte, aducând ce vor avea adunat, precum şi ceva mijloace materiale. Atunci se va face înscrierea în societate, alegându-se conducătorii acestei societăţi.

Justin Ştefan Frăţiman.

22 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

86. Ce vrea Ucraina?

Eu nu credeam că Ucraina vrea să anexeze o bună parte din Basarabia. Ce rost ar avea aşa o fărădelege? Oare poate un stat nou, care singur are încă lipsă de recunoaşterea tuturor, care singur are o lipsă nemărginită a-şi aşeza viaţa internă pe o bază temeinică, să se apuce de gâlceavă cu alte state şi mai ales cu vecinii? Cred că aşa o politică externă nu poate fi lăudată şi considerată ca sănătoasă. Ea ar avea rost, dacă din orişice cauză — noi basarabenii am începe a pretinde acele judeţe ce le avem peste Nistru, cu o populaţie de vre-o 800.000 oameni, şi mai ales că avem şi dovezi că Transnistrienii doresc cu tot preţul să fie împreună cu noi. Amintim pe soldatul Toma Jalbă dela Congresul ostăşesc din Octomvrie 1917, care cu lacrimi spunea că Transnistrienii sunt gata să sape matca Nistrului şi să o mute dincolo de dânşii ca să fie laolaltă cu noi. Cu toate astea, noi Basarabenii ne-am împăcat cu gândul, că Transnistriana va rămânea la Ucraina, fiindcă noi credem că statul ucrainean nu va pune piedici fraţilor noştri de dincolo de Nistru în viaţa lor internă şi le va da aceleaşi drepturi naţionale, de cari se folosesc la noi Ucrainenii, care sunt în ţara noastră. Dar astăzi avem altfel de dovezi: Ucraina pretinde jumătate din ţara noastră.

Nu credem că opera asta să fie de origină ucraineană. Nu credem, fiindcă nu de mult Ucraina spunea că ne doreşte mult bine pentru desvoltarea noastră şi s'a bucurat, când ne-a văzut un stat alcătuit. Noi ne amintim asigurările Ucrainei, unde ea zicea, că Ucraina şi Basarabia au căpătat drepturile de a-şi alcătui independent soarta lor şi vor fi statornic vecine binevoitoare una faţă de alta. Ca şi cum ar fi viu, îl văd înaintea mea pe d-rul ucrainean Luţenco, care a vorbit în „Sfatul Ţării" la proclamarea Republicei. A vorbit atuncea acest domn doctor în limba ucraineană, totuşi eu am înţeles din toate numai una, că el, ca reprezentant al Ucrainei, este trimis a ne felicita cu ocazia renaşterii ţărei noastre. A vorbit d. doctor cu mare însufleţire şi despre aceea, că el crede că Ucraina nouă şi Basarabia nouă, eşite din jugul ţarismului, vor preţui mult libertatea şi vor trăi în relaţiile cele mai bune şi se vor ajuta totdeauna una pe alta. De loc nu înţeleg împrejurările actuale; oare Ucrainenii vreau să ne ajute, anexând o bună jumătate din ţara noastră? Amintim încă ceva: că Ucraina, ca şi noi, a reînviat graţie slăbiciunei ruseşti şi proclamării principiului de libertate a tuturor popoarelor, pentru care se luptă încă până azi aliaţii apuseni. Nu cred să uite Ucraina baza sa de renaştere, nu cred să uite de acuma poporul ucrainean botezul său şi să nutrească nişte intenţii păcătoase faţă de noi.

Dar adăugăm, că noi Basarabenii mai bine pierim cu toţii, decât să ne lăsăm la această nouă fărădelege, prin care să ni se calce drepturile de străini şi să ni se căsăpească ţara.

D. Bogos.

23 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

87. ÎNCĂ CEVA DESPRE DREPTURILE BISERICEI MOLDOVEI

Am vorbit într'un alt articol despre aceea, că biserica să fie mai presus de orice politică, urmând practicei sf. apostoli şi aşezământurilor vecinice ale sf. Biserici, pe cari ni le-au lăsat sf. apostoli şi sf. părinţi, întru ale lor vecinice aşezăminte şi scrieri.

Dacă ne întoarcem înapoi şi cu luare aminte vom căuta, cum a întărit şi întemeiat Christos sf. Biserică, noi aflăm, că mai înainte de a trimete pe sf. apostoli la propoveduire, i-a învăţat pe ei *limbile* popoarelor unde aveau să meargă ei, ca să samene cuvintele vieţii vecinice. Nu au învăţat pe popoare limba cea evreească a apostolilor, dar, din contra, i-a învăţat pe apostoli, pentru ca să poată ei înţelege *limba gloatelor* la care erau trimeşi, să le lumineze.

Tot aşa au urmat şi sfinţii apostoli, cari întemeind creştinismul în toate unghiurile lumei ştiute întru acea vreme, ei nu trimeteau în Judea după candidaţi la scaunele bisericelor pe cari ei le întemeiau, ci se sârguiau ca să afle feţe vrednice din oamenii din loc. După cum vom lua aminte bine la istoria sfintei biserici, noi vom afla, că întemeind biserica în Afina, apostolul a pus episcop pe *Jeroftei,* asemenea şi în Crit pe Timoftei; apostolul Ioan, propovăduind în A-

sia Mică, a rânduit episcopi în Smirna pe Policarp, iară Petru, întemeind scaunul în Antiohia, a pus pe Ivod şi în Roma pe Lin şi Clement.

Fireşte, că toate aceste feţe nu erau de origine evreească, dar din contră, erau dintr'acele limbi, cari locuiau în acea latură, unde sfinţii apostoli propoveduiau cuvântul şi întemeiau biserici pentru popoarele acelea.

Sămănând cuvântul adevărului, ei nu erau totodată şi răspânditorii ideilor politiceşti ale patriei lor.

Tot de aceea s'ar fi cuvenit a se ţinea şi sfintele lui Dumnezeu biserici din timpurile de pe urmă, lăsând politica în afară de ograda bisericii; să caute numai la „ţântă", neocupându-se cu proselitismul politic, ***dând popoarelor mai mici dreptul de a-şi avea în fruntea lor păstori şi mijlocitori între popor şi Dumnezeu din neamul lor,*** după cum, din vechime, urmează unele din biserici. Aşa de exemplu, vedem că naţia armenească, dela început şi până acum, ţine frumosul aşezământ apostolesc de a cunoaşte pe un episcop, cap al bisericii şi naţiei lor, căci după cum vedem şi astăzi, catolicosul armeano-gregorian din Acimiadzin păstoreşte tot poporul armean din toate unghiurile lumii, lucru, care la noi, în biserica ortodoxă-orientală, nu s'a păzit de loc, după cum în biserica bizantină, unde domnia panelenizmul şi în biserica preasfântului Sinod, unde domnia slovenizmul,—căci în cea dintâi se ocupa cu elenizarea popoarelor ce locuiau în patriarhat, iar în cea de a doua cu ***rusificarea.***

Cea dintâi a avut urmări grele pentru patriarhat: schizma greco-bulgară, iar aici, în a doua: despărţirea Iveriţilor (Gruzinilor) şi a Moldovenilor.

Precum schizma Bulgarilor faţă de patriarhat nu

a fost anticanonică, căci ea era bazată pe canonul al 34-lea al sfinţilor apostoli, care canon nu şi-a pierdut şi nu-şi pierde tăria niciodată, nici poate fi schimbat, tot într'acest fel şi *biserica Moldovei,* având temei şi îndreptare în canoanele însemnate în articolul de dinainte, *trebuie să-şi orânduiască soartea în viitor după cererile vremurilor sosite acum, restabilind şi din nou întemeind „drepturile" şi „pronomiile" vechi ale sfintei biserici a Moldovei, cari au fost siluite în veacul trecut.*

Lucrătorii Comisiunei şi ai Soborului trebue deci să aibă cea mai mare silinţă spre a aduce la viaţă toate drepturile, ce erau uitate şi lăpădate, cari pentru noi Moldovenii sunt de cea mai cardinală însemnătate. *Moldoveni, neamul nostru trebuie să-şi cunoască pe cel întâi al lor de cap al sfintei biserici naţionale, pentru ca să poată fi înţeles glasul lui de către turma, care cu dor aşteaptă pe arhiereul său moldovan.*

Igumenul Dionisie.

24 Martie 1918.

□□□

88. BASARABIA

Moldovă iubită, Moldovă frumoasă!
Cum fiii tăi tineri azi pleacă, te lasă!....
O!.... inima blândă pătrunde amarul,
Când florile scumpe le rupe barbarul...

O, ţară frumoasă, Moldovă slăvită,
De ce tu de tineri azi nu eşti iubită?
Când lacrimi de sânge tu verşi, amărîtă,
Când patria sfântă de foc e zdrobită?

O, inimi aprinse şi minţi luminate,
Uniţi-vă 'n cuget şi faceţi dreptate!...
Iubiţi Basarabia noastră cea sfântă,
Şi mergeţi la luptă cu voia ne 'nfrântă!...

Elena Dobroşinschi.

24 Martie 1918.

ooo

89. Nu cu laudă să facem România Nouă, ci prin critică

S'a vorbit despre România Nouă *politică, socială* etc. Eu vreau să vorbesc şi despre România Nouă intelectuală, care trebue să se formeze la noi în viitor. Se spunea, că noi Românii de pretutindeni suntem de mult uniţi în cuget şi simţiri. Adevărat că este aşa, altmintrelea n'am lucra spre unirea politică, pe care o dorim cu toţii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insă se întâmplă un lucru straniu şi anume:

Din ce ne apropiem mai mult de unirea politică, cu atât se ridică şi o graniţă, tocmai acolo unde s'a făcut de mult unirea; anume între sufletele intelectualilor noştri şi a celor din alte părţi locuite de Români.

Am cugetat şi am simţit la fel, când eram în depărtare. Acuma când dăm mâna, parcă o disperare apucă inimile intelectualilor noştri basarabeni.

Eu socot că noi simţim şi cugetăm şi acuma tot aşa.

Sunt însă alte chestiuni, cari îi fac pe unii din noi să nu se unească. Anume aceia, în ce priveşte dorinţele din viitor. Se pare că ar fi o oarecare deosebire cu privire la aceste dorinţe.

Se vorbeşte: că noi nu dorim România Nouă, pentru a putea exploata şi în viitor poporul nostru.

Noi nu dorim România Nouă, pentru ca să se facă în ea francofilism, germanofilism sau rusofilims,—care să admire orbeşte cultura unora, puterea practică a altora şi vorbele în pustiu ale celor de al treilea. Trebue să recunoaştem meritele altora, dar atâta şi nimic mai mult. Să nu fim nişte gramofoane, care imită totul numai dela străini, uitând că suntem un neam deosebit şi, mai ales, când imitaţia se face superficial,—când se ia numai cea mai bună pudră, moda, corsetul, monoclul, petrecerea, vorbăria etc.

Noi dorim o Românie Nouă, nu ca să fie lux pentru intelectuali, şi sărăcie pentru ţăran, care să continue a fi înecat în tot soiul de boale contagioase. Noi nu dorim România Nouă, pentru ca între ţărănime şi intelectuali să mai fie şi pe viitor o prăpastie atât de adâncă, cum a fost până aci. Nu pentru asta noi dorim Unirea.

U Cluj / Central University Library Cluj

Noi dorim o ***Românie Mare, însă mare prin suflet, prin puteri intelectuale, frumoase, ieşite din sânul poporului,*** puteri crescute şi educate pe temeiuri sănătoase şi în spirit naţional. Noi dorim România Nouă pentru că ne trebuie ***puteri creatoare,*** care să ne ridice la nivelul culturii europene şi poate chiar şi ceva mai mult.

Noi dorim România Nouă, ca neamul nostru să-şi ridice massa sănătoasă dela ţară, în cultură, ca să descopere toate isvoarele enorme şi originale ale lui, care neîncetat vor curge în marea cultură omenească şi vor tipări pe veci slava neamului nostru. Noi dorim România Nouă ca să arătăm, că într'adevăr suntem urmaşii Romanilor şi nu numai prin cuvinte goale şi laude proprii, ori prin scara altora, ci prin fapte.

Noi dorim România Nouă, nu pentru ca să facem şovinism şi demagogie naţională îngustă,—căci noi fa-

cem naţionalism pentru că ne iubim din adâncul sufletului neamul.

Noi dorim România Nouă, nu pentru ca să fim consideraţi numai ca un inventar găsit pe teritoriul Basarabiei, despre care să crede că este în general lipsită de cultură, fiind că se confundă cultura omenească cu cea naţională despre care, e adevărat, noi nu prea mult cunoaştem.

*

Eu am crezut că a fost datoria mea să scriu de aceia ce se vede şi se vorbeşte,—mai ales că dacă s'a şti, în viitor nu s'a mai face.

Trebue să ne ferim de tot ce împiedecă unirea deplină a neamului nostru, căci altfel ni-ar aduce prea multe suferinţe.

Vladimir Bogos.

24 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library

90. Poporul rusesc şi România

In ziarul „România Nouă" apar, adeseori, articole destinate Rusiei şi în articolele acestea totdeauna e scris, că Ruşii (poporul rusesc) au batjocurit România, au rusificat Basarabia şi au umilit neamul nostru. Acum, zice ziarul D-voastre, „Rusia mare şi sfântă e moartă; şi acum e momentul renaşterii neamului românesc din Basarabia"

. E adevărat, că Moldovenii noştri n'au avut conştiinţă naţională şi deocamdată n'au nici acuma, însă trebuie să facem o deosebire între politica ţarismului rusesc şi cultura rusească, între rusificarea şi răspândirea culturii ruseşti. Trebue să recunoaştem că cultura rusească n'are nici o vină faţă de poporul moldovenesc, fiindcă fruntaşii ei totdeauna, necontenit şi pretutindeni au luptat pentru libertatea diferitelor naţiuni mici, care populează teritoriul imens al Rusiei.

Relativ la poporul rusesc suntem obligaţi să spunem, că nu e de vină nici el, pentrucă singur a fost asuprit şi niciodată, începând dela secolul XVIII, n'a luat parte în afaceri politice şi, deci, n'a putut avea nici o influenţă politică.

Catastrofa de astăzi a dovedit cât de putrede erau temeliile ţarismului şi ocârmuirei vechi ruseşti, încât însuş poporul rusesc a pus mâna la distrugerea

ţării sale şi a jăfuit comoara naţională, a prădat fără ştiinţă binele său propriu. Spun şi eu, că acum a venit ceasul renaşterii naţionale a Basarabiei şi „moartea Rusiei". Şi în sufletul meu nu e nici o umbră de ură împotriva poporului rusesc, ci numai mulţumirea pentru cultura, care o are şi care n'a putut să rămână fără influenţă asupra poporului moldovenesc în suta de ani trăită împreună în Basarabia. Desvoltarea culturală a poporului moldovenesc în suta de ani n'a încetat, însă a treptat înainte, şi deci acuma se începe o epocă nouă în viaţa ei, o epocă, care va aduce roadă colosală din sămânţa lăsată aci de Raşi, dar o roadă special moldovenească, naţională, care se va deosebi şi de cultura rusească, şi de cea românească, căci va fi ***moldovenească.***

Şi acum, când legătura între Basarabia şi România va fi restabilită, când va fi format un singur stat românesc şi un singur popor român, menirea Basarabiei în viaţa României va fi îndeplinită numai atunci, când elementele culturii basarabene (adecă elementele ruseşti) vor fi răspândite în România şi prefăcute în mod naţional. Trebuie să amintim, că acum Basarabia e o ţară adevărat democrată, are vot obştesc, toate egalităţile şi libertăţile, că ocârmuirea Basarabiei e stabilită pe principiile autonomiei, aşa că singur poporul îşi caută de nevoile şi trebuinţele sale în „Zemstve", că comisarii (prefecţii) n'au nici o putere activă în administraţie şi pot numai să protesteze împotriva Zemstvelor, luând ordine din judecătoriile administrative. Asemenea rânduială, care o găsim şi în cele mai înaintate ţări, trebuie să fie luată ca pildă pentru celelalte părţi ale României Nouă şi Mare, dela Nistru şi până la Tisa.

Eu înţeleg foarte bine, că „România Nouă" ca „organ de propagandă pentru unire" e dator să lupte împotriva duşmanilor unirii. Insă, nu văd: cu ce scop lupta pentru unirea neamului nostru se preface în luptă împotriva poporului rusesc? Orişicum, în Basarabia locuesţte o mână de Ruşi; dacă Româ'a va fi pentru aceşti oameni, o mamă vitregă, dar nu mamă bună, noi vom face din ei revoluţionari şi duşmani ai ţării noastre viitoare, şi deja în clădirea statului nostru vom asemăna cu ţarismul rusesc, care înăbuşea toată libertatea naţiunilor, încât le oprea până şi rugăciunea către Dumnezeu în limba maternă.

Noi trăim în veacul democraţiei şi un bun naţionalist e obligat să lupte pentru naţiunea lui cu alte mijloace şi să respecteze individualitatea şi naţiunea altuia, pentru a fi respectat şi el.

N. Ţânţar.

24 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

91. Basarabia şi slujbaşii ei

Şezând în tranşee am primit vestea, că Basarabia s'a declarat republică *moldovenească* şi că de aici înainte nu mai are nimic cu Rusia.

Eu am crezut, şi n'am crezut. Când am sosit acasă, şi am cunoscut declaraţia Sfatului Ţării, am înţeles că poporarele Basarabiei cu bună seamă sunt dezlegate şi libere.

Deosebit de aceasta, am înţeles că în republica noastră este hotărît şi îndatorit să fie limba oficială numai moldovenească, şi toţi slujbaşii, dela cel mare până la cel mai mic, trebuie să fie Moldoveni sau să ştie moldoveneşte.

Insă tare nu-i bine, când pe hârtie să declară una, dar de fapt se face alta.

Toate cancelariile şi slujbele cele mari şi cele mici din Basarabia sunt ocupate şi astăzi de oameni străini, care pe noi n'au să ne înţeleagă.

In slujbele acestea sunt fel de fel de limbi şi numai limba moldovenească „oficială" e căzută, şi ea tare rar se mai aude,— parcă nici nu-i ţară moldovenească.

Eu întreb: ***„Ce republică mai este ţara noastră moldovenească, cu limbile ei străine?***

Cum se vede, noi suntem atât de naivi, că străinii îşi bat încă şi acum joc de noi.

In ziua de azi mulţi Moldoveni inteligenţi dela bătălie au sosit acasă, şi ei cu mare plăcere şi dragoste vor purta funcţiunile pe care le poartă străinii.

Ei, sărmanii, caută posturi şi pe unde n'au umblat şi pe cine n'au poftit, dar toţi într'un glas răspund: *„posturi de funcţionari pentru voi nu-s.“* Cum aşa, nu-s posturi de funcţionari? ***Pentru fraţii noştri moldoveni toate uşile trebue să fie deschise*** şi pe dânşii trebuie de pus în locurile ocupate de străini!

A trecut vremea aceea, când pe noi Moldovenii, ne ţineau cu ceasurile la uşă, cu căciula în mână şi n'aveam dreptate a spune un cuvânt.

Azi, noi Moldovenii suntem stăpâni pe ţara noastră, şi noi singuri vom putea pune la cale toate lucrurile care ne trebuie, fără străini, cari în tot momentul ne sapă groapă de moarte.

Acum, mult atârnă dela povăţuitorii noştri cei din Parlament, şi ei sunt datori să dezlege nodul cât mai degrabă.

Din parte-mi găsesc de cuviinţă, ***ca povăţuitorii noştri să facă prin ţara noastră o cercetare,*** ca să vadă ce fel de persoane ocupă slujbele în ţară? După ce se va fi făcut cercetarea, să fie poftiţi toţi slujbaşii la Chişinău cu paşaporturile lor, şi aici să dea examen de limba moldovenească, şi dacă din dânşii se vor găsi persoane străine, cari nu ştiu ori nu vreau să înveţe limba noastră, să se ia măsuri pentru înlăturarea lor.

Numai în acest fel se pot pune la cale bună, lucrurile noastre.

Un ofiţer moldovan.

24 Martie 1918.

□□□

92. AMINTIRI DE PODOABA DRAGOSTII SUFLETEŞTI

Ce este dragostea la om pe pământ? Dragostea la om e un duh de lumină, o podoabă şi o floare a raiului în piept.

Cine de dragoste se stăpâneşte, pe acela raza luminii îl povăţuieşte şi întunerecul dinaintea lui piere. De porneşte cineva vr'un lucru şi dacă se porneşte cu dragoste, cu bucurie se şi isprăveşte, Pentru dragoste nu este nici o greutate în lume, ca să nu fie biruită. Unde este îngerul dragostii, acolo şi duhul unirii şi al înţelepciunii se alipeşte şi se încheagă o lumină cu o putere nemaipomenită. La om, dacă este dragoste, toată greutatea e uşoară.

Dar este vr'un om în lume, care n'ar voi să petreacă într'aşa lumină cu dragostea? Eu cred că nu, şi nici nu-i chip. Fiecare iubeşte dragostea, dar nu fiecare se foloseşte cu ea. Dragostea e înaintea ochilor fiecăruia, dar ca un soare fierbinte şi n'o poţi apuca cu mâna; că numai de suflet se lipeşte. Voinţa şi înţelepciunea omului, de vroeşte omul s'o aibă, trebuie să se înţelepţească; prin înţelepciune se fearmăcă şi se lipeşte de suflet şi omul se preface în lumină.

Dragostea e cea mai scumpă peatră în lume, o pea-

tră din cea mai potrivită în capul unghiului, dar ea e uitată chiar şi de filosofii lumii; numai unde şi unde s'atinge câte unul de ea; s'atinge şi tresare şi iar o lasă în uitare.

Dragostea e o comoară nepreţuită şi s'au folosit de ea până acuma numai mucenicii, puindu-şi sufletul pentru dragoste, dar s'o samene n'au cutezat nimenea, mai ales în vremile de pe urmă. Numai Scriptura puţin ne aminteşte, zicând: de aş avea credinţă să mut şi munţii, dară dragoste nu am, nimica nu sunt.

Văzut-ai, frate Române, ce se chiamă dragostea? Să ne-apucăm dar s'o descoperim, ca să vază toată lumea, cum e dragostea la noi. Omul fără dragoste nu-i om, ci vermele deşertăciunii, ocara lumii şi defăimarea norodului.

Scumpă-i dragostea la om, şi mult doresc ca Românii s'o cunoască mai deaproape, dar ea lipseşte nu numai la Români, dar mai la toată omenirea.

O, dragoste scumpă, descopere-te la noi acuma, vino la neamul românesc osândit, vino cât mai degrabă, căci numai tu poţi să ne scoţi în lume cu iubitul nostru nume. Lasă toată lumea să vază că, după multă urgisire, ne-a luminat fericita dragoste de neam şi de ţară.

Dragostea-i cerească hrană,
Ce pe muritori hrăneşte,
Şi 'n cumplitele-i năcazuri,
Mângâind îl spriijneşte.

O, dragoste, cu scump nume,
De noi ce te depărtezi?
Pentru ce amarul nostru
Tu nu ni-l mai alinezi?

Vin, dragoste, mai aproape,
Şi cu sfânta ta dreptate,
Tu ne-arată cin' ni-i frate.
Şi 'n cine inima bate?

Tu ai fost odată 'n lume
In multe inimi române,
Dar de când te-ai depărtat,
Străinii ne-au înjugat.

Am dorit a noastră ţară,
O dorim şi astăzi iară.
Cumplit una ne munceşte:
Dragostea ce ne lipseşte.

Vino înc'odată 'n lume,
Inger dulce, te iubim!
Vino, dar, căci fără tine
Noi nu putem să trăim.

Teodor Jireghie.

24 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

93. STELUȚA STRĂLUCITĂ

Bate vânt de primăvară,
Şi-mi aduce dor şi pară,
După luna fericită,
După steaua strălucită.

Tu steluţă strălucită,
Nu te-ascunde amărîtă,
Când vezi câmpii dărămând,
Şi-auzi codrii suspinând.

Nu te-ascunde amărîtă,
Când vezi mintea obosită,
Când vezi inimi de Români,
Strânse 'n pietre de păgâni.

Tu steluţă strălucită,
Nu te-ascunde amărîtă,
Când plâng micii copilaşi,
Bieţilor români ostaşi.

Nu te duce 'n lumea mare,
Când ţara în chinuri moare,
Şi ne spune că pierim,
Fără steaua ce-o dorim.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vino, lună fericită,
Peste ţara nimicită,
De mai vars'o rază caldă,
Când în sânge ea se scaldă.

Bate vânt de primăvară
Şi-mi aduce dor şi pară
După steaua strălucită,
După luna fericită.

Elena Dobroşinschi.

25 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

94. Unirea Basarabiei

Noi am înfăptuit cel mai mare eveniment, ale cărui consecinţe sunt fără de număr: *suntem uniţi cu ţara mamă.*

La 1859, pe orizontul politic al Europei s'a ivit deodată un om nou, care a cerut ca să fie recunoscut. Acest om era *România.*

In timp de 60 de ani, ţara aceasta unită din două principate slabe, s'a întărit şi s'a impus respectului Europei. Acum ea caută să adune la sânul ei şi celelalte ţări locuite de fiii neamului nostru. Cea dintâi asupra căreia a căzut norocul, este Basarabia, care astăzi se uneşte cu România.

Binecuvântat fie ceasul în care în minţile noastre s'a născut ideia de Unire! Urmările ei vor fi din cele mai binefăcătoare. Istoria va scrie acest act solemn cu litere de aur în paginile ei.

Să dea Dumnezeu ca acest act istoric să fie ca un sunet de alarmă pentru *unirea tuturor provinciilor româneşti răsleţite.*

Cu Dumnezeu, şi într'un ceas bun!

N. N. Alexandri.

27 Martie 1918.

□□□

95. UN GLAS NOBIL

— Impresii —

E o zi de primăvară; soarele dezmiardă cu razele sale feţele cetăţenilor pline de bucurie.

E o zi istorică, căci în Sfatul Ţării se votează unirea cu ţara-mamă, România.

Pe tribună se urcă unul după altul reprezentanţii secţiilor şi grupărilor parlamentare. Moldovenii, mai cu seamă, vorbesc înfocat şi cu tremur în glas, ştiind că scriu o nouă pagină în istoria neamului.

Şi numai cei cari eri au fost stăpâni, sau mai bine zis unealtă oarbă în mâna adevăraţilor stăpâni, a ţarilor ruseşti,—numai aceia nu s'au lepădat încă de ideile ce i-au stăpânit şi i-au condus până la revoluţie.

Şi cu dânşii ţin şi aceia cari odată cu noi au fost robi, cari numai ieri, poate, au ajuns la viaţă de stat şi vreau de-acuma să înghiţă pe alţii,— Bulgarii şi Ucrainenii. Nemţii chiar s'au ţinut mai corect decât ceilalţi, încăpăţinaţi în ideile ce-au dominat până eri.

Dar iată, se urcă la tribună reprezentantul naţiunei nenorocite de veacuri, ca şi noi, al naţiunei ***poloneze.*** E domnul ***Dudchievici,*** care la deschiderea Sfatului Ţării, în 21 Noemvrie, a dat o lecţie frumoasă tinerilor români basarabeni. „Trăiască poporul moldovenesc domnitor, căci nu înţeleg, ca poporul care a trăit, a stăpânit şi acuma stăpâneşte aici, să nu fie domnitor;

trăiască dar poporul moldovenesc!". Aceste cuvinte au fost rostite de el atunci.

Acuma ţine aciaş direcţie: „Sunt fericit",—a zis d. Dudchievici în şedinţa Unirii, — să vă salut pentru pasul istoric ce-l faceţi şi prin care realizaţi dreptul popoarelor de a-şi hotări soartea, realipindu-vă la sânul maicei, dela care aţi fost rupţi prin silă o sută şi mai bine de ani".

Vifor de aplauze acopere cuvintele calde, rostite de un suflet nobil, de un reprezentant al naţiei de cavaleri, atât de nenorocite, dar atât de vrednică de o soartă mai bună.

„Vivat Polonia!"—strigă în ropote de aplauze, valul de Moldoveni însufleţiţi.

In pauză, deputaţii din bloc se grăbesc să-i strângă mâna şi să-i mulţămească pentru cuvintele sfinte. D. *Dudchevici* e mişcat, dar nu atât de mulţumirile ce i se fac, ci de bucuria, că azi se realizează măcar în parte, ideia veşnică pentru care a luptat cu atâta curaj, cu atâta eroism naţia lui.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Şi mă gândeam: oare când va sosi ziua, când şi reprezentantul naţiunei române să spuie acestui popor: „Sunt fericit să vă salut, pentru că aţi putut realiza visul vostru naţional"?

V. Harea.

30 Martie 1918.

□□□

96. România şi „cultura" rusească

In numărul trecut al gazetei „România Nouă" s'a publicat un articol *„Poporul rusesc şi România"* la care îi dăm următorul răspuns.

Mai întâi adeverim şi noi „că Moldovenii noştri n'au deocamdată conştiinţă naţională", — ceeace e firesc în urma unei educaţii de o sută de ani în sânul culturii poporului rusesc, care încă şi azi îşi exprimă sentimentele naţionale către ţara lui prin—devăstări şi omoruri.

Insă aceea ce scrie autorul despre „fruntaşii ei", pare că nu e tocmai aşa. Credem, că sub numele de „fruntaşi" autorul tămâiază „marii scriitori ruşi", printre care noi, cu durere constatăm, nu ştim nici unul care ar fi luptat cândva, câtva sau cumva pentru libertatea Moldovenilor.

Noi nu vorbim despre „politica ţaristă" faţă de neamul nostru, căci pentru aceasta ne-ar trebui să răscolim istoria mai veche, pe care d-l Ţânţar trebue s-o cunoască bine, pe când noi de loc nu putem înţelege articolul d-sale, influenţat de umbra culturei „poporului rusesc" faţă de armata românească, care ne-a mântuit din pericolul acestei culturi.

Nimeni n'ar fi contra adăpărei noastre din cultura

oricărui popor, fiindcă chiar dela un Ţigan, câte odată înveţi ceva, dar când după o încercare să introducem la noi ceva din cultura poporului rusesc, am fost nevoiţi să strigăm: „Săriţi fraţilor, că ne prăpădim!"— tocmai această lecţie, dată de amatorii culturii ruseşti, trebue să ne înveţe, ca să nu o mai repetăm încă odată, mai ales când vedem că cultura României câtuşi de puţin a stat mai sus, mai cinstit şi mai frumos decât cultura „poporului rusesc", şi pe câtă vreme am avea posibilitatea de a ne adresa direct către acelea popoare, cu care Ruşii s'au purtat aşa de omeneşte, că încă este o întrebare de a mai sta careva popor civilizat cândva de vorbă cu ei.

Deosebirea fiinţei noastre ar fi putut-o vedea şi d. Ţinţar deatâtea ori. Dacă nu altădată, cel puţin atunci când zeci de mii de voluntari ardeleni se aruncau în focul luptei de bună voe pentru desrobirea fraţilor lor, pe când regimente întregi de Ruşi fugeau dela front, lăsându-şi ţara pradă duşmanului, iar ei mergeau să o prade în altă parte.

Sărmana Rusie, ni jele şi nouă de ea, dar nu o plângem, pe cum nu vom plânge niciodată după un copac care face roade rele. Ne vom sili însă din toată puterea a ne scutura sufletul şi praful acestei culturi, care este atât de străină caracterului nostru românesc.

In opera noastră de renaştere nu vom asupri micile naţiuni conlocuitoare, pentrucă Românul iubitor de drepturile lui ştie cinsti în acelaş timp şi pe ale altora. De vrea cineva să se convingă despre aceasta, poftească a întreba pe Turcii din Dobrogea, cari trăesc mai bine ca cei din Turcia, ţara lor. Nu ne sfiim însă să o spunem, că vom duce cea mai aprigă

luptă cu toţi aceia, cari se vor dovedi potrivnicî intereselor şi drepturilor noastre naţionale.

Stând astfel lucrurile, vom merge cu fruntea înălţată spre ţânta noastră şi nu ne vom sperla de revoluţionarii d-lui Ţânţar, care vor trebui să ţie minte că aici toată palma de pământ e sfinţită de sângele voivozilor, al strămoşilor noştri, şi că prin urmare avem tot dreptul a ne socoti stăpânii lui legiuiţi.

Constantin Popescu.

30 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

97. DATORIA NOASTRĂ

S'a împlinit visul strămoşilor şi dorinţa noastră: S'A FĂCUT UNIREA!

Viaţa este un şir de cetăţi, pe care trebui să le capeţi cu forţa şi să-ţi aşterni drum spre dreptate. Şi ca să birueşti cetăţile, trebue să fie un plan bine chibzuit, ca să ştii cum să dai lupta şi să fie izbândă. Dacă s'a îndreptat lupta după un plan greşit, aproape totdeauna eşti biruit, dacă nu pe toată vremea, apoi pe o lungă durată, pentru că încordarea sufletului tot slăbeşte mereu şi rezultatul frumos şi mult dorit se depărtează.

Dimpotrivă, lupta dusă pe un drum drept şi încoronată cu izbândă încoardă sufletele şi mai tare, pentru a birui toate greutăţile.

Revoluţia rusască a trebuit să biruească cele mai grele probleme — naţionale şi sociale. Va să zică, democraţia rusască avea să dea două puternice şi crâncene asalturi. Ca aceste asalturi să aducă folos şi izbândă, trebuiau făcute pe o bază puternică: minte, sinceritate, putere şi bună chibzuială.

Dară, în trecut, despre naţionalism prea puţin s'a scris, pentru că firea Rusului mai nici nu vrea să cunoască nevoile naţionalităţilor, Din nefericire, sau fe-

ricire, chiar la începutul revoluţiei, între conducătorii ei s'au strecurat oameni cu puţină sinceritate, cu minte şi cinste—sub semnul întrebării. Acest element a apucat cârma revoluţiei în mâinile sale şi a îndreptat-o pe drumuri rele.

S'a apucat de chestia naţională şi nu a hotărît-o,—n'a sfârşit una şi-a apucat să dea un grozav asalt asupra chestiei sociale. Dară rândurile puterilor erau slabe, pentru că au rămas nemulţămite cu hotărîrea naţională. Naţionalităţile s'au apucat singure să-şi clădească casa lor, iar Ruşii, rămaşi singuri, au apucat drumul prăpăstiei.

Noi Moldovenii, fiind subjugaţi, demult am sâmţit drumul nostru, pentru că părinţii noştri ne spuneau necontenit despre acest drum. Şi la începutul revoluţiei noi îndată l-am cunoscut, şi cu credinţă în dreptate ne-am pornit pe drumul acesta, mânaţi de glasul neamului şi de nevoile poporului nostru. Noi am simţit şi am cunoscut că, numai biruind cetatea din cale, poţi ataca cetatea mai îndepărtată.

Dară, tot glasul poporului strigă că vrea pământ şi pâne,—tot glasul poporului ne spune că îl înăduşă sărăcia şi nevoia. Poporul hotărît ne spune, că el vrea să fie adevăratul stăpân pe acest pământ românesc şi sfânt; poporul spune, că el vrea să taie brazdele ogorului, că roada muncei să fie a lui şi fiecare *să trăiască după dreptate.*

Deci sufletele şi simţirile noastre nu trebuie să slăbească, puterile noastre nu trebue să se împuţineze.

Dimpotrivă, noi trebuie să ştim şi să ţinem minte, că avem de biruit încă o puternică cetate, pe care sfărimând-o am da pământul în mânile plugarului, care este *soarele ţării* dela care se încălzeşte toată su-

flarea. De aceea, simţirile şi sufletele să le încordăm, mai tare; puterile noastre, care s'au înmulţit, să le organizăm bine şi să croim un plan de luptă bine chibzuit, după care într'un ceas bun să ne repezim cu o lovitură puternică, ca să fărmăm lanţul *care va slobozi pământul aceluia, căruia i se cuvine.*

Deci la muncă chibzuită, şi la luptă încordată, *pentru ţară şi neam.*

Vl. Cazacliu.

31 Martie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

98. Razele de lumină în sat

Învăţătorii din satul Ciuciuleni, copiii şcolari şi mulţi săteni au prăznuit o mare serbare: vre-o zece zile în satul nostru au stat trei învăţători de peste Prut : d-nii Ţoni, Apostolescu şi Ştefănescu. Bine cunoscând timpul istoriei de astăzi şi având cea mai mare şi frumoasă iubire de neam, ei lucrară ziua, lucrară seara. Ziua dete lecţiuni prin şcoli, vorbeau cu sătenii, seara se adunau învăţătorii şi învăţătoarele şi se făceau citiri din literatura naţională. Truda lor n'a rămas în zadar. Cu ce dragoste, cu ce bucurie ascultau copiii lecţiile de istorie iţnute de ei; ce haz făceau, auzind poveştile din Creangă, şi cât de trişti au rămas, când în clasă a sunat : „Rămâneţi cu bine,— acuma plecăm în ţară!".

Au simţit şi învăţătorii o nouă şi frumoasă clipă în monotonica viaţă zilnică. Adunările ne dădeau chip a cunoaşte mai de aproape nemuritoarele lucrări ale poeţilor moldoveni, a cunoaşte starea şcolilor de peste Prut.

I-au cunoscut pe dânşii şi sătenii. La 18 Martie, într'o şcoală împreună cu sătenii şi copiii şcolari, s'a petrecut o serbare. Corul, organizat de d. Apostolescu, a împlinit cântece naţionale, copii au rostit poezii, iar d. Ţoni a vorbit despre istoria neamului. Mirarea

oamenilor n'avea hotare; ei stau neclintiţi, căci în casa lor aşteptau să asculte ceva tot ruseşte...

Numai un om bătrân, lăcrămând, a zis: „A dat Dumnezeu şi nu mai este ruşine a vorbi pe limba noastră"!..

Aşa dar, strălucitoare şi sfinte scântei aţi asvârlit voi, fraţi învăţători, în inimile tuturora. Voi v-aţi dus dela noi, dar credeţi, că cuvintele voastre au răsbătut în toate unghiurile sufletului. In ceasurile cele mai grele noi vom şti, că pe dealul sămănăturei de lumină, noi nu suntem singuri,—că mâna de ajutor e spre noi cu putere şi dragoste întinsă.

Invăţătorul **I. Arhip.**

Ciuciuleni, ţin. Chişinăului.

31 Martie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

99. Probleme nouă

Clipele prin care trece azi neamul românesc sunt extraordinar de însemnate. Fără îndoială, ne aflăm în ajunul unei pagini noua din istoria noastră, încă deschisă, dar care degrabă va fi scrisă. Fi-va ó pagină glorioasă, ori nu ne va spune nimic nou?

Aceasta depinde de noi înşine.

Intr'adevăr, situaţia politică şi frământările de azi ale întreg neamului românesc, sunt foarte potrivite pentru realizarea idealului naţional. Ea s'a început mai curând decât ş'a aşteptat şi dintr'acolo, de unde nici odată nu s'a crezut să se înceapă: *dela Basarabia.*

Şi avem nestrămutata credinţă că nu se va termina numai cu Basarabia. Chestiunea naţională s'a pus în discuţiile lumii întregi şi cere să fie hotărîtă.

Până ce ea nu va fi hotărîtă odată, nu vor înceta războaiele. Şi credem că lumea va ajunge la înţelegere, că nu se mai poate vărsa sânge înzadar, pentru ceea ce se poate determina prin discuţii, cari să se bazeze pe principiul mare al dreptului popoarelor de a dispune de soarta lor.

Aşa dar, avem nestrămutată credinţă; că idealul nostru naţional se va realiza pe de-a'ntregul şi în curând.

Şi tocmai după realizarea acestui ideal vom fi puşi în faţa unei ere, a cărei istorie va fi făcută de noi De aceia şi spun, că va depinde de noi ca pagina nouă de istorie să fie o pagină glorioasă. Glorioasă nu prin lupte strălucite, nu prin revoluţii mari, ori prin altceva,—glorioasă prin *opera culturală pacinică*, care va trebui să se desfăşoare şi la care va trebui să fie chemat întreg poporul românesc.

Insă, ca să se poată ajunge la aceasta, ca toţi Românii să producă cât de mult cu putinţă, e nevoe să-i punem pe toţi în împrejurări favorabile pentru muncă rodnică. Şi aceasta se va putea face numai prin alcătuirea politică a ţării pe cele mai democratice şi în aceeaş vreme prudente principii, pe de-oparte, şi prin spiritul sănătos care ar pătrunde ştiinţa, literatura, arta, — în scurt, toată cultura românească, pe de altă parte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a se putea înfăptui cea dintâi parte a problemei, trebuie ca democraţia română din toate părţile să se unească întâi într'un singur partid politic. Trebue ca alcătuirea politică a României viitoare să fie pătrunsă de o singură ideie; în alcătuirea aşezămintelor să se vadă aceleaşi principii; trebue să fie potrivită cu împrejurările locale.

Centralizmul, trebue să dispară şi să fie înlocuit prin a României, trebue să dispară şi să fie înlocuit prin descentralizare, care singură se potriveşte cu ideile democratice.

Pentru îndeplinirea părţii a doua a problemei noastre, va trebui ca toate instituţiunile ştiinţifice şi culturale să-şi unească munca în direcţia pomenită. Căci, nu e destul să avem o Academie ştiinţifică, care ar sta în rând cu academiile altor popoare. Trebue ca

să popularizăm ştiinţa, trebue să creştem massele poporului nostru, dându-le o cultură naţională sănătoasă.

Opera aceasta s'a făcut cu mai multă stăruinţă şi izbândă în Ardeal şi Bucovina. Iar în Regat şi la noi în Basarabia s'a făcut în această privinţă foarte puţin. In Basarabia, de altfel, împrejurările nu îngăduiau. Dar în Regat, după părerea noastră a Basarabenilor, dacă nu s'a făcut o crimă cu poporul românesc, apoi cel puţin s'au făcut greşeli neiertate, care trebuesc ispăşite.

Ridicarea culturii va avea o influenţă deosebită şi asupra stării economice a ţării, şi aceasta la rândul ei va ajuta mult la propăşirea culturală. Şi toţi cari doresc fericire şi slavă poporului nostru, vor trebui să lucreze din răsputeri pe terenul arătat.

Aşa dar, unirea puterilor democratice ale poporului românesc pentru înfăptuirea netedă a reformelor politice, şi unirea tuturor puterilor culturale şi economice pentru alcătuirea unui traiu bun al întregului neam. Iată problemele ce aşteaptă deslegare.

V. Harea.

1 Aprilie 1918.

□□□

100. Scrisoarea unui şcolar dela ţară [1])

Bunii Moldoveni cred, că trebue să fim alăturaţi de România, că Românii ne sunt fraţi nouă şi noi lor, că noi suntem dintr'un sânge cu Românii şi nouă foarte ne place şi învăţătura care o învăţăm, pentru că-i limba cei, care o grăim acasă cu părinţii noştri. Şi noi înţălegem toate cele ce învăţăm la şcoală şi toate ce ce ne spune buna Domnişoara noastră Învăţătoarea. Şi noi trebue să ne sâlim şi să ne tragă inima să 'nvăţăm, că noi credem c'am fost întunecaţi de Ruşi, dar acuma credem că vor să ne lumineze. Vor să ne ducă dela rele la un falnic viitor.

Elevul **Gheorghi Culiac,**
Şcoala Cocorozeni, Ţinutu Orheiului.

1 Aprilie 1918.

□□□

[1]) Aceste rânduri, venite dela un elev de şcoală sătească, le dăm ca un document sufletesc al zilelor de azi din Basarabia.

101. Glasul preotului

Ziua de 26 Februarie 1917, ziua când s'a dat libertatea pentru toţi locuitorii din ţara rusească, toată preoţimea o numea „Sărbătoarea Sărbătorilor", fiind că în ziua aceia, s'a făcut desrobirea bisericii din jugul ţarismului şi sinodului.

Preoţimii i s'a dat libertatea a *lumina poporul* fără nicio frică, cum a-i aduce la cunoştinţă ce se făcea în ţara noastră, cu ce hoţi (Rasputin şi alţii) se cârmuia biserica etc... etc... In timpul ţarismului poporul era întunecat şi altfel nu putea să fie, pentru că cine îşi punea viaţa pentru luminarea ţării, trebuia să se ducă acolo „unde Macarie nici vite nu alungă",—cum zice o vorbă rusească.

Biserica şi preoţimea trăgea multă şi mare nădejde, că poporul liber va fi ascultător şi doritor de povaţa oamenilor luminaţi.

Am avut cu toţii mare părere de bine, că acum preoţii au puterea de a lucra şi a deştepta pe lângă biserică pe toţi poporenii.

Bolşevismul însă ne-a spulberat nădejdile şi numai oştirea României ne-a putut scăpa de el.

Biserica şi preoţimea este acum în stare să-şi îndeplinească chemarea.

Acum este momentul pe care l-am aşteptat de a-

tâta vreme, că să se îndrepte fărădelegea, care s'a făcut la 1812, când s'a despărţit Basarabia de mama ei, România. Mulţi vor spune, că poporul a fost luminat de noi foarte bine în timp de 106 ani.

Dar eu gândesc, că asemenea luminare să nu deie Dumnezeu la duşmanii mei!

Moldovenii au fost siliţi a învăţa limba rusească. Moldovenii nu au avut noroc a asculta limba mamii în şcoală şi în biserică. ***Trupul lor a fost la Rusia, dar sufletul la mama România.***

Aceasta o mărturisesc eu, ca fost învăţător în sate moldoveneşti.

Basarabia acum are nevoie de oameni inteligenţi, de oameni luminaţi, de oameni plini de energie. Asemeni oameni sunt,— dar nu ştiu dece tac în momentul acesta?

Ce face preoţimea, lumina satelor? Lumina lor în loc să lumineze pe toţi, în loc să aducă la cunoştinţa adevărului pe cei rătăciţi,—arde sub masă, nimeni n'o vede pe ea.

Lacrămile strămoşilor, sângele lor, şi sudorile lor, stoarse de când s'au răzleţit de mama România, nu mă lasă să tac.

Şi nimeni din Basarabia, cari trăesc cu munca şi sudoarea Moldovenilor, cari trăesc pe pământ udat cu sânge şi lacrămi, — n'are dreptul să tacă.

Acum este timpul să ne învăţăm a trăi româneşte şi a uita timpurile ţarismului.

Noi ştim că rusificaţia în Basarabia s'a făcut prin şcoli şi biserici, ***şi acum naţionalizarea trebue să se facă asemenea tot prin şcoală şi biserică.***

Dacă avem să lucrăm împreună cu conducătorii din România, Ardeal şi Bucovina, toţi inteligenţii cu

toată energia pe care o avem, dacă vom sfărîma toate pietrile ce le întâlnim pe drum, atunci şi poporul întunecat va deschide ochii şi va înţelege, că omul luminat poate să facă, mai mult, decât cel întunecat.

Dacă dorim să fim socotiţi de adevăraţi luminători ai poporului, noi trebue să ne apucăm de lucru cât mai repede, *căci pe urmă va fi târziu şi greu.*

Preotul **Nicolae Stadnicov**.
Comuna Ţânţăreni.

1 Aprilie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

102. Trăiască Unirea!

Ceasul atât de mult aşteptat, astăzi a sosit S'a împlinit visul, de jalea căruia, după cum zice poetul, ni-au răposat şi moşii şi părinţii.

Şi noi uimiţi de această clipă măreaţă, am pierdut acum cuvântul.

Lanţul a căzut, s'a risipit întunerecul robiei şi Prutul de lacrimi şi suspine s'a prefăcut astăzi în râul bucuriei, căci aici după atâtea zbuciumări şi răzleţire, noi ne-am îmbrăţoşat fraţii.

De astăzi înainte între noi nu mai sânt munţi, nu mai sânt ape, nu mai este nici o putere pământească care ar putea să ne despartă. Un suflet sântem şi o viaţă.

O, cine ne va spune fericirea noastră?

Şi, dacă până acuma chiar în mijlocul nostru s'au mai găsit de acei nenorociţi, cari în întunerecul nopţii de veacuri nu puteau afla calea adevărată, apoi astăzi, la lumina a-totcuprinzătoare a soarelui care ni-a răsărit, ei vor înţelege rătăcirea lor şi cu lacrimi de pocăinţă vor alerga la picioarele Maicii noastre.

N'avem alt gând, n'avem altă simţire, n'avem alt cuvânt, decât: Trăiască România Mare! Trăiască unirea între toţi Românii de pe faţa pământului!

M. Minciună
Deputat în Sfatul Ţării.

7 Aprilie 1918.

□□□

103. Nouă cumnaţi şi doi fraţi

— Legendă pentru zilele noastre —

Din vechime se spune, că într'o ţară mare şi bogată trăia un om cu femeea sa, îndestulaţi de toate avuţiile de pe pământ. Şi erau şi fericiţi, căci aveau şi copii moştenitori: 9 fete frumuşele. Când a venit vremea, aceste fete se mărită. Părinţii sunt veseli că au măritat fetele şi de-acum înainte au să se puie pe muncă toţi împreună a mări averea şi bogăţia, Aşa se şi părea că va fi!

Biblioteca Judeţeană Cluj / Central University Library Cluj

Frumoase zile petreceau bătrânii părinţi şi cu cei 9 gineri.

Gospodăriile şi averile lor creşteau. In petreceri şi veselii, în dragoste şi bucurie trecea vremea acestor oameni.

Vecinii se uitau cu râvnă la ei.

Se întâmplă odată că aceşti 9 cumnaţi să plece cu nevestele şi copiii lor la un drum, spre o mare afacere. Au ajuns, a răuşit afacerea şi s'au pus pe petreceri. Dar nu ştiu de unde s'au arătat doi lupi, pornind spre ei. Cei 9 cumnaţi, deşi se iubeau unul pe altul şi trăiau bine între sine, în loc să se ajute unul pe altul a alunga lupii, au început a fugi care încotro a putut, numai să scape el cu zile. Şi ce s'a întâmplat cu dânşii?! Doi lupi i-au rupt pe toţi.

Această familie a fost sfâşiată şi au risipit toate bo-

găţiile şi averile. Intre aceşti oameni era trai bun, dragoste, dar toate astea erau numai deasupra.

*

Tot atunci şi tot pe locurile acelea trăiau doi fraţi. Din oarecare motive ei s'au certat şi de mult timp nu vorbeau. Părinţii lor erau întristaţi că doi feciori au şi aceia trăesc în sfadă, în neunire.

Vine vremea că aceşti doi fraţi, care nu-şi dădeau nici „bună ziua", să se întâlnească la o răspântie prin păduri, unde au fost înconjuraţi de 9 lupi flămânzi, gata să-i mănânce.

Sângele de frate, la o aşa mare primejdie, s'a trezit în ei. Cei doi fraţi s'au pus spate la spate şi s'au apărat de cei 9 lupi, ieşind biruitori.

*

Ce mult adevăr din această legendă s'a petrecut în viaţa poporului nostru zilele din urmă!

Ziua de 27 Martie 1918 este însemnată pe veci în istoria neamului nostru ca o zi sfântă şi măreaţă, în care s'a dovedit, că sufletul de frate nu a putut fi amorţit, şi la întrebarea Sfatului Ţării: „Unire cu România sau moarte"?—deputaţii, aproape toţi, de un sânge şi suflet, s'au pus spate la spate şi au votat pentru „Unire".

Când d. Preşedinte al Sfatului Ţării, în ultimul moment a pus întrebarea fiecărui deputat, mulţi fraţi din fracţia ţăranilor au votat ca adevăraţii fraţi — pentru Unire, şi aşa au biruit pe toţi lupii flămânzi.

Unde-i unul nu-i putere,
La nevoi şi la durere.
Unde-s doi, puterea creşte,
Şi duşmanul nu sporeşte...

Rusia uriaşă, compusă din 9 cumnaţi,— când s'a arătat duşmanul, fiecare neam a apucat-o pe alt drum şi Rusia s'a risipit.

Deci, fraţilor români! Cu unire şi frăţie, la lucru, ca şi în viitor să biruim orice greutate ne va sta înaintea noastră! *Numai prin unire şi muncă ne vom mări puterea şi averea neamului nostru.*

George Mare
Deputat în Sfatul Ţării.

10 Aprilie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

104. Societatea istorică şi literară din Chişinău

In ziua de 1 Aprilie a. c.., conform înştiinţărei făcute prin gazete, s'a ţinut a doua şedinţă a societăţii istorice şi literare din Chişinău.

La această şedinţă au luat parte, pe lângă mai multe persoane locale, pentru întâia dată şi un număr de harnici învăţători de peste Prut.

D. prof. Frăţiman, preşedintele, a făcut cunoscut pricinile neapărate a înjghebării acestei Societăţi şi anume:

Trebuinţa ca monumentele istorice să fie păstrate pentru viitorime, împreună cu toate dovezile, ca: documente, odoare din biserici, scrieri vechi româneşti, etc., care chiar şi acum în prezent se înstrăinează din ţară de către duşmanii neamului nostru. Cum, de exemplu, cazul cu Evanghelia dăruită mănăstirei Căpriana de gospodarul Moldovei, Petru Rareş la 1642, scrisă pe pergament şi acum dusă în Rostov,— cum ni se spune: pentru mai asigurata ei păstrare!...

Apoi necesitatea de a face săpături prin corgane şi măguri, în care se păstrează urme de obiecte şi vase, foarte preţioase prin vechimea lor. S'a citat corganul din satul Măgura (ţinutul Bălţi), în care cu toată probabilitatea se păstrează chiar poate şi vase antice, ce neapărat trebuesc strânse într'un muzeu, unde să se vadă urmele istoriei trecute.

S'a emis părerea că corganul din Măgura poate să ne descopere urmele Sciţilor sau altor neamuri, ce au vieţuit în ţara noastră şi acest corgan poate să fie identic cu corganul Culi-Oba din vechiul Penticapeu (astăzi Kerciu), lângă Marea Azov.

Apoi s'a atras atenţiunea că nu ne putem lăuda că cunoaştem poporul nostru, până când nu vom şti producţiunile geniului său şi până când materialul folkloristic, în care s'au cristalizat toată suferinţa, toată speranţa şi idealurile poporului român nu va fi adunat, sistematizat şi studiat.

Pentru toate acestea Societatea se va îngriji de organizarea unui *muzeu regional* în Chişinău, unde se vor păstra toate obiectele privitoare la istorie, artă şi literatură.

Societatea îşi ia obligaţiunea a pune descoperirile făcute la cunoştinţa doritorilor, publicând un *Anuar*, a cărui apariţie va fi în fascicole lunare sau trimestriale, după însemnătatea şi bogăţia materialului.

Apoi d. prof. I. Nistor a dat citire Statutului alcătuit în acest scop de o comisiune ad-hoc, şi care, cu puţine modificări, în urma discuţiunilor urmate, a fost votat în unanimitate.

Aşteptăm ca bunii Români şi alţi iubitori de ştiinţă să se grăbească a se înscrie în societate şi a contribui din toate puterile la ajungerea scopului urmărit de ea.

Justin Ştefan Frăţiman.

11 Aprilie 1918.

□□□

105. Pentru zilele de acum

Marea vieţii omeneşti de viforul ispitelor se înalţă şi corabia lumii se zguduie în valurile urgiei negre şi nu poate da de liman, ca să se 'ndrepte, să se dreagă.

Durere mare pătimeşte dreptul şi nu are cui să se plângă.

Căci lumea întru Cel rău zace...

*

Au fost urgii şi iar urgii; au fost nedreptăţi şi iar nedreptăţi, căci un întunecat mai mult poate strica decât o sută de înţelepţi a tocmi şi a îndrepta. Şi cine poate să-l deshoalbe pe cel neînţelept, când lumea întru Cel rău zace?!

*

Lumea stă într'ale lumii şi puţini de-ai lumii pricep, că Ceriul dă lumină. ***Vrajba lumii ridică nouri negri şi astupă raza ce luceşte în ţara noastră.***

Vai de acela care aţâţă focul în vremuri viforoase, că va fi mistuit, cu tot neamul lui.

*

Să fie de acum lumină în România Nouă. Destul a fost noapte, în care numai lupii dobândiau vânat. Noapte a fost în ţară, noapte în jurul ei. In groapă şi prăpăstii Românul cădea. Doar o steluţă sfântă a prins a ne lumina, dar ciuful cel de noapte iarăş vrea să ni-o ia. '

Ardealul cel ispitit în vreme de ispită mult ne-a ajutat, cu cuvântul şi cu cărţi, cu gazete, cu dreptate, Cine-a pune piedeci organului şi gazetei *„România Nouă"*, acela nu-i vrednic de nume românesc...

•

Lumea zace în boală grea şi în păcate de moarte. Cuţitul stă la gât; sângele e ca roua pe pământ. Fraţii se mănâncă între olaltă. Pieri dragostea de ţară. Duşmanii îşi ascut dinţii să ne rupă ce avem mai sfânt, să ne 'ngroape în pământ. Cine însă în vremuri de nevoi are să steie neotrăvit? Ardeleanul ispitit, stâlp de frate neclintit! Cine, întâi în vremea fierberii cei grozave, în Sala eparhială, în luna Maiu, cu glas mare şi puternic a cântat Imnul naţional? Cine întâi pildă în fapte au arătat, când cântam: Hai să dam mână cu mână?

Noi pricepem toate şi ştim unde-i dragostea de frate. Am trecut prin mari ispite. Ispite stau înaintea noastră. Răstigniţi am fost pe cruce. Rana nu s'a vindecat. Balsam nu-i. Doctori n'avem; geme ţara înăduşită. Aici vrajbe şi nevoi. Nouri negri tot ne vin, cu amar şi cu nevoi. Vânturi seci usucă lumea. Praful întunecă seninul. Ispititoriul îşi face cheful şi ***noi fraţii ne mâncăm.*** Pătimeşte omenirea. Patimi grele şi la noi.

Ţânta noastră una fie; să scoatem fraţii din nevoi! Numai cât pentru aceasta, luptă şi trudă mare se cere. Căci ***lumea întru Cel rău zace.***

Teodor Jireghie.

12 Aprilie 1918.

□□□

106. Să întărim Unirea

S'a împlinit mândrul vis: România şi Basarabia, răzleţite de duşmani, s'au întâlnit din nou, împreunându-se pe vecie.

Fie binecuvântat acest moment sfânt! Actul dela 27 Martie e o trecătoare zidită peste prăpastia neagră spre îmbrăţişarea ţărilor de acelaş sânge.

Mă simt prea fericit, şi sincer sărbez acest moment în sufletul meu.

Dând laudă Ziditorului prea înalt, mă întorc către El c'o rugăminte: Doamne sfinte, Doamne sfinte,—lungeşte-mi viaţa, să pun şi eu a mea pietricică în clădirea nouă şi să prăvesc cu ai mei ochi *înfăptuirea mândrului vis...*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prea mare fericire ni-a trimis Stăpânul lumii, nouă Românilor de aici. Dar şi grea sarcină a căzut pe umerii noştri şi o răspundere mare către istoria viitoare.

Noi, Românii de azi, clădim *România Nouă.* Noi începem istoria viitorului. *Şi vai de noi, de vom fi duşmanii României Noue!* Blăstămul vecinic va fi pe capul nostru.

Conducătorii clădirii sunt datori să ia seama bine şi după sine şi după cei mai mici muncitori, căci ei ţin în mânile lor soartea României Noue.

Ei sunt datori să treacă pe toţi lucrătorii clădirii prin sâtă cât mai deasă, ca feţe şirete şi mâni necurate să nu s'atingă de zidurile sfinte.

Mie nu mi teamă de duşmanii străini, cari de mult stau la răspântie şi le cunoaştem gândul. ***Dar mi teamă de aușmanii casnici, de fraţii stricaţi la suflet, cari totdeauna sunt primejdioşi în vremile de prefaceri.***

Cu adevărat, clipa de azi, când surorile trebuie să se cunoască spre a-şi întocmi casa cea nouă de împreună vieţuire, este însemnată foarte.

De felul cum se poartă unii faţă de alţii fraţii cari s'au întâlnit, de vorbele şi ***faptele*** pe cari le săvârşesc înaintea norodului dela sate, atârnă închegarea pe veci a Unirii. Şi iarăş, nimic nu strică mai de grabă lucrul bun care s'a săvârşit, decât nesocotinţa prostească a unor oameni uşurateci, lipsiţi de simţire şi de evlavie pentru faptele mari.

Fericirea şi norocul nostru este astăzi în noi înşine. Acum nu ne mai putem căina asupra străinilor, cum am făcut-o vreme îndelungată. Stăpânirea lor vrăjmaşă s'a risipit şi în locul ei s'a aşezat dreptul nostru de-a ne orândui viaţa.

Orice suferinţă sau nedreptate se va ivi de aici încolo în casa noastră, ea nu mai trebue căutată aiurea, decât în vinovăţia noastră. După cum spune şi la fabulă, că cele mai multe rele nu ne vin dela străini, ci ni le facem noi înşine, cu moravurile cele păcătoase şi stricătoare de rândulială înţeleaptă.

Precum se strică pânea, când o cuprinde mucegaiul, aşa se întâmplă şi cu fraţii, când între ei pătrunde duhul răutăţii.

Prin vina nemernicilor se aruncă sămânţa îndoielii prin purtările lor sumeţe şi nedrepte sufletele neapropiate încă se depărtează unele de altele şi se sapă prăpastia înutecată, care surpă legătura cea sfântă.

De aceea înfăptuirea adevărată şi statornică a unirii noastre, cere multă înţelepciune, pe care n'o pot avea decât Românii însufleţiţi de iubire către patria lor.

Această înţelepciune se cade s'o aibă întâi sora cea mare, căci ea trebue să povăţuească pe calea dreptăţii paşii surorii mai mici. Dela ea se aşteaptă jertfa cea curată.

Şi ea este datoare să cureţe putregaiul, ce se cuibăreşte în casa cea nouă.

Destulă stricăciune a făcut acolo, în lăcaşul vechiu, aducând nenorocire şi plângere amară în cuprinsul ţării.

Răii şi stricaţii n'au loc la masa curată a praznicului nostru. Ei trebuie goniţi cu sunet din ograda sufletului nostru, ca să n'o spurce cu întinăciunea vieţii lor otrăvitoare.

Căci aceştia sunt otrăvitorii maicei noastre sfinte.

Să piară dintre noi, precum piere fumul.

Sora cea mică, Basarabia, încă are crezare, căci ea e crudă şi slabă. Nevoile ei sânt multe şi puterile puţine. Dar are sufletul curat, sufletul strămoşesc moştenit dela Ştefan Vodă cel Sfânt şi nebiruit...

Pentru această pricină, el nu trebue întîinat cu păcatele unor netrebnici, pripăşiţi cu vâlvă printre norodul nostru blând, ci să fie încălzit la flacăra virtuţilor curate aducătoare de lumină şi coborîtoare de dreptate.

Numai aşa se va întări Unirea.

Altfel, se năruie altarul înălţat cu atâtea lacrimi şi nădejdi sfinte.

Preotul **A. Murafa.**

13 Aprilie 1918.

□□□

107. Mănăstirile Basarabiei

— Au fost rusificate. Ele trebuesc din nou naţionalizate —

Incăpută pe mâini străine, Biserica Basarabiei a fost întrebuinţată ca o unealtă pentru rusificare. Mânăstirile româneşti, înfiinţate de Domni evlavioşi şi de credincioşi cu dragoste creştinească, au fost luate în stăpânire de Ruşi. Chiar în anii din urmă, arhiepiscopul de acum, Anastasie, a desfiinţat două mânăstiri româneşti: *Japca şi Călărăşanca,* aducând întrânsele călugăriţe rusoaice de peste Nistru (eparhia Hotinului).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Imi aduc aminte, cum bătrânul egumen dela mânăstirea Japca, *marele iubitor de neam,* părintele *Porfirie,* după ce i s'a sfinţit biserica nouă, lucrată de el în Japca, după ce a ascultat rezoluţia şi hotărîrea Vlădicăi, ca călugării să părăsească mânăstirea, a plâns cu lacrămi, ca un copil, şi nu se mai poate togoi.

Şi ceilalţi călugări, cari au lucrat la acea mânăstire şi cari aşteptau ca tot acolo să împlinească şi cea de pe urmă datorie omenească, au plâns cu părintele Porfirie împreună, când blagocinul mânăstirilor din Basarabia, părintele Teognost, a venit în mânăstire cu călugăriţele din eparhia Hotinului şi-a azvârlit din chiliile călugărilor bulendrele lor. Au gândit dânşii să protesteze, dar cui şi cum? N'au găsit nici un mijloc, pentru protestare şi supuindu-se hotărîrei înaltului Vlădică au început a umbla din mânăstire în mânăstire,

cerşind ca să fie primiţi în ele,— fiind că mai în toate mânăstirile stareţii sunt Ruşi. Aşa, în mânăstirea *Dobruşa,* stareţ este *Antim,* un Rus adus din Siberia, de episcopul Isachie. In mânăstirea *Hârjauca,* stareţ este *Nicolae* de naştere Bulgar. In *Mitropolia Chişinăului,* iconomul este un Rus, *Ghenadie Robeja,* din satul Zancalenca, gubernia Cameneţ-Podolsk. In *Mânăstirea Căpriana,* stareţi sunt nişte Ruşi, *Iacob* şi *Pitirim.*

Aceşti stareţi au vândut la Ruşi: 6 cruci de argint aurite, din care una era cu lemn sfânt,—două Evanghelii mari, îmbrăcate în argint aurit, *între care una scrisă pe pergament şi donată mânăstirei de gospodarul Moldovei Petru Rareş,*—două potire mari aurite şi racla de argint cu sfintele moaşte ale sfinţilor mucenici: Kiric, Iulita şi Gheorghe.

Aşişderea, din averea mişcătoare a mânăstirii s'au vândut: 40 vase mari cu vin, 3000 puduri de pâine, 50 porci mari, 100 porci mai mici, 8 boi, 70 care cu fân, doage de gospodărie în valoare de 4000 ruble, varză tot de aceiaşi valoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După părerea noastră, este necesar imediat să se ia măsuri ca aceste lucrări istorice, cari sunt de glorie nu numai pentru noi, dar pentru tot neamul românesc, să fie aduse înapoi. Stareţii Iacob şi Pitirim să fie daţi la pedeapsă şi obiectele cele vechi, care se păstrează prin mânăstiri, să fie adunate în *muzeul naţional din Chişinău.*

Iar pentru *naţionalizarea mânăstirilor din Basarabia să se ia cele mai urgente măsuri.*

Justin Ştefan Frăţiman.

13 Aprilie 1918.

□□□

108. Patriei-mamă

Mamă scumpă şi bătrână,
Mult ţi-am fost ca o străină.
Mult am plâns, cu lacrimi mute,
Prin păgâni şi prin redute.

Căutam cu ochii tulburi
Spre a ţărei-mame fluturi,
Şi rugam pe rândunele,
Să nu-mi cânte tot de jele.

Căutam în multe oare
Spre a ţărei-mame soare,
Şi-aşteptam dela Apus
Să ne scoată dela Rus.

Acum.... slabă, obosită
Din cenuşă răsărită,
Şi cu inima tresar,
Când mă scapi de-atât amar.

...Şi te pleci şi mă primeşti
Şi la sân mă încălzeşti,
Ca să simt că mi s'a stins,
Chinul veacului întins...

Elena Dobroşinschi.

14 Aprilie 1918.

University Library Cluj

109. Literatura rusească şi filologia română

Intr'un număr trecut al gazetei „Sfatului Ţării" a fost tipărită o notiţă, care spune, că întâia gramatică basarabeană a fost tipărită la 1840, de Ghinculov. Această notiţă e greşită, fiindcă întâia gramatică românească, scrisă în limba rusă, a fost tipărită de Ştef. Margella, la 1827.

In deobşte, literatura rusască cu privire la chestiile de filologie românească nu e cunoscută. Dar această literatură este.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Legăturile de veacuri între Principatele româneşti şi ţara moscovită, prefăcută mai târziu în imperiu rusesc, au făcut ca să rămâie o mulţime de material pentru istorie. Interesându-se de aceasta, a trebuit ca învăţaţii români să se ocupe mai de aproape cu această moştenire a veacurilor. De aceea s'a văzut nevoia, ca pe lângă universităţile din Iaşi şi Bucureşti să se înfiinţeze secţiile de slavistică, care să lucreze tot acest material, precum şi cel rămas pe urma legăturilor, ce le-au avut Românii cu celelalte popoare slave.

Istoricii ruşi, deşi nu s'au interesat până acum aşa de mult de chestiile pomenite, totuş au făcut ceva. Aici dăm un extras dintr'o scriere a vestitului slavist şi românoved rus, *A. Iaţimirischi,* intitulată *„Insemnătatea filologiei române"*, în care arată ce lucrări

sunt în ruseşte, în chestia pomenită, şi tipărită în revista Ministerului de Instrucţie.

„Literatura ştiinţifică rusească în chestiile pomenite (filologia română) e foarte săracă, şi încheind scrierea, vom aminti măcar ceeace e mai însemnat din ce a apărut despre Români în ruseşte.

După alipirea Basarabiei către Rusia, în 1812, administratorul provinciei nouă, *Ivan Nicolaevici Inzov,* a avut şi grijă pentru predarea limbei române în Seminarul teologic din Chişinău (1823), dar nu cunoaştem rezultatele reale de pe urma acestei predări, decât doar dacă vom socoti ca atare „Gramatica ruso-română" (Rossiisco-rumânscaia gramatica) compusă de *Ştefan Margella* şi editată de Departamentul instrucţiunei publice. (S. Petersburg, 1827). Primele rezultate s'au arătat numai în deceniul al treilea, când dragomanul departamentului asiatic, *Iacov Danilovici Ghinculov* a ţinut pe lângă universitatea din Petersburg curs de limba română (despre înfiinţarea catedrei caută Jurn. Minist. Instrucţ. publ. p. XXIII, p. 15) şi a alcătuit o gramatică, care până acum nu şi-a pierdut însemnătatea, precum şi o chrestomaţie destul de bună. (Insemnarea regulelor gramaticei vlaho-moldoveneşti şi Adunarea operelor şi traducerilor în proză şi versuri pentru exerciţii în limba vlaho-moldovecească, în ruseşte: Nacertanie pravil valaho-moldavscoi grammatichi şi Sobranie socineli i perevodov v proze i stilah dlea uprajnenia v valaho-moldavscom iazâche. S. PI. 1840).

Darea de seamă despre cea dintâi (gramatica de Şt. Mardjelâ) a fost făcută de arhiepiscopul Chişinăului, Dimitrie (Sulima) şi tipărită în darea de seamă

despre a zecea dare de premii în numele lui Demidov (S. Pl. 1841). In 1847 a apărut „Conchideri din gramatica vlaho-moldovenească" (Vîvodă iz valaho-moldavscoi grammatichi),—iscălită cu iniţialele Gh. (Ghinculov). In 1858 catedra limbei române în universitatea dela Petersburg a fost desfiinţată. Cunoscutul istoric slavist *Iurie Venelin*, român de origine, a scris de câteva ori în treacăt despre Români, iar după porunca Academi i ruseşti a adunat documente pentru Hrsoavele vlaho-bulgare s'au daco-slave"—un album de fotografii (S. Pl. 1840),— operă, care a fost editată după moartea lui,— şi în însemnările adăogite la acest album, odată cu greşelile şi ideile, care au îndreptare după timpurile cele, a comunicat un rând de date arheologice, linguistice şi de janr, foarte preţioase. „Insemnările obştei odesite de istorie şi arheologie", care apar în Odesa dela 1840 încoace, făceau cunoscut filologilor ruşi monumente deosebite ale literaturei vechi sloveneşti care a fost la Români, şi în această privinţă ocupă un loc de cinste numele lui Nadejdiu, Muzzachevici, Cociubinschi şi altora.

Ceva a adunat în această ramură în timpul călătoriei sale *V. I. Grigorovici*, profesorul dela Universităţile din Cazan şi Odesa. El a aplicat cunoştinţele sale de limba română în cercetările slavistice,— şi prima ediţie ştiinţifică în Rusia a operilor literaturii vechi româneşti a fost textul cronicei vlahe din veacul al XVII-lea, care nu e decât o traducere, tipărită de el în suplimentul discursului „Despre Serbia, în legăturile ei cu ţările vecine"—şi aşa mai departe). (Cazan, 1858).

In deceniile al 5-lea şi al 6-lea din veacul trecut, limba „moldovenească" se preda încă în gimnaziul

şi seminarul teologic din Chişinău, precum şi în şcolile urbane, pentru cari a fost alcătuită în 1865, de Doncev, o gramatică specială, cu crestomaţie şi dicţionar (Cursul elementar de limba română pentru şcolile primare şi pro-gimnazii etc. Chişinău, tipărită cu şriftul latino-slavon). Predarea s'a curmat în 1870, odată cu închiderea tipografiei guberniale, care tipărea cărţile româneşti şi mai cu seamă acele bisericeşti şi o parte din articolele din „Vestitorul Eparhial din Chişinău".

In puterea rusificării, Românilor din Basarabia, importul cărţilor de peste graniţă, chiar şi a celor bisericeşti tipărite cu cirile, a fost interzis până în ultimul timp, şi în bisericile cu parohiile româneşti astfel de cărţi sunt ca o raritate, de oarece toate ediţiile româneşti nouă sunt tipărite cu şriftul latin şi chiar textul e tare latinizat. In cea de pe urmă vreme treaba tipărirei cărţilor, broşurilor şi gazetelor româneşti ceva s'a înviorat, şi pentru aceasta se folosesc, de şriftul rusesc civil, dar fără orişice semne diacritice, şi cu totul incomod pentru aceste scopuri. In sfârşit, din 1906, după dorinţa preoţimii locale şi cu dezlegarea Sinodului s'a introdus predarea limbei „moldoveneşti" în clasele V şi VI din seminarul teologic din Chişinău, şi e propus să se introducă în curând cântarea „moldovenească" bisericească (după notele greceşti). Mult a contribuit la tratarea ştiinţifică a câtorva monumente din folklorul românesc, academicianul *A. N. Vosolovschi.* El a cunoscut limba română. Până în ultimul timp s'a interesat de noutăţile ştiinţei româneşti şi a analizat în câteva capitole speciale din „Cercetări din stilul duhovnicesc rusesc" cele mai vechi producţii din folklorul românesc. S'a atins de chestiunile ro-

mâneşti în multe cercetări şi articole şi privat-docentul dela universitatea din Petrograd, P. A.. Sârcu, dar astfel de excursii ale lui au purtat un caracter întâmplător, cum au fost întâmplătoare şi lecţiile sale pentru cercetarea limbei române, începute în 12 Ianuarie 1884. Le-a citit el cu întreruperi în cursul câtorva ani, dar nici un curs n'a fost dus până la sfârşit. Lecţiile n'au fost editate, şi n'a rămas nici un rezultat real.

Din faptele aduse e văd̦it că, în vreme ce învăţarea şi cercetarea limbei, a istoriei, literaturei, etnografiei, culturei şi a altor discipline filologice e începută de romanişti de mult, şi în timpul de faţă există câteva catedre de românovedenie, pentru a aplica datele româneşti în cercetarea filologiei romane,— treaba cu cercetarea românovedeniei, ca a unei discipline ajutătoare a slavisticei, stă cu totul altfel.

Pe temeiul lucrărilor învăţaţilor români, se poate afirma, că precum filologia română n'are rost fără slavistică, aşa şi pentru slavistică e necesară ştiinţa filologiei româneşti. In ambele universităţi româneşti (din Bucureşti şi Iaşi) sunt catedre de slavistică, şi sunt înfiinţate, cu toate că Românii privesc cu duşmănie tot ce e slav".

*

Această părere a slavistului Iaţimirischi a făcut ca, în Rusia, în timpul de pe urmă să se intereseze mai mult de disciplina română. Insuş d. Iaţimirschi are foarte multe lucrări, despre cari vom mai vorbi altă dată. In sfârşit, trebuie să mai amintim şi lucrările profesorului basarabean St. Ciobanu, care a scris biografia mitropolitului Dosoftei şi câteva lucrări mai mici.

V. Harea.

15 Aprilie 1918.

110. Grădinarul și leguma

— Fabulă —

Trăia—ca'n toată lumea—
La noi în țară,
Un grădinar, ce-și însușise
Știința cea agrară.
Vestitul, absolvise
Școala la străini.
Inființă și el acasă,
Vreo două-trei grădini.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar se întâmplase
Ceva nepomenit:
Cât al nostru cunoscut
Nu s'a stăruit
La udat și la plivit,—
Leguma n'a crescut.

Atunci, sărmanul,
Amintind datina,
Căutând, cu mâna
Se opri în ceafă.....
Și iată că-l trezește
Din visul adânc't
Un piper de-acu înebunit,
Ce îi rostește,
Ca învălmășit:

—„Tu vestite grădinar,
Când pliveai neghină,
Rupeai la crăngi şi vârfuri—
Uitând de rădăcină".

*

Aşa păţi un om vestit,
A cărui inimă a rătăcit.

D. Bogos.

16 Aprilie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

111. Deşteaptă-te, Române!

Acuma, după ce ni-a sosit oarecare liniştе, ar trebui să privim adânc în jurul nostru, ca să cunoaştem bine împrejurările, în care ne-a aruncat Istoria şi, cum „să ne croim o altă soartă", astfel ca să nu ne mai poată arunca viitorul în altă parte, poate chiar afară din istorie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu ne putem amăgi şi mângâia cu „doar" şi „poate", ci să ne uităm drept în faţa stărei grele în care ne aflăm după războiul uriaş şi anarhia ne mai pomenită, căci numai cunoscând boala, vom afla remediul mântuitor.

Se ştie că omul, dacă se deprinde cu nevoia, apoi uneori crede că altfel nici nu se mai poate trăi, iar când scapă de ea, apoi uită toate suferinţele îndurate altă dată.

Tocmai aşa poate să se întâmple cu noi, fiindcă— aşa-i Românul.

Inainte de războiu, când grâul nostru se vindea cu câte 70 cop. pudul, nimenea n'ar fi crezut că azi nu vom putea cumpăra pâinea nici cu 70 cop. funtul! Dar ce ne mai facem cu îmbrăcămintea, lumina, locuinţa şi alte obiecte de prima necesitate?

Am aruncat aici numai câteva din chestiile care

stau la ordinea zilei, care ne arată cât de departe am ajuns şi cât de mare pas trebue să facem până la viaţă mai bună decât aceea, care am dus-o până la războiu.

Dar, care-i calea adevărată pe care trebue să pornim şi cine ar fi vrednic să pună temelia acelei vieţi noua, a viitorului neamului nostru, pe care toţi dorim să-l închipuim fericit?

La aceste grele întrebări nu poate *şi nici n'are dreptul* azi nimenea să dee un răspuns hotărîtor, ci numai aleşii poporului au dreptul să ne arate calea adevărată, pe care trebue să mergem, chiar nefiind ea pe placul tuturora.

De aceea credem că, până atuncea nimenea nu va pune legile fundamentale pentru viaţa viitoare şi nu va realiza reformele, dela care atârnă viitorul neamului, ci fiecare Român e dator să se gândească la nevoile vieţii de azi şi să-şi înscrie în cuget numele acelora, pe care-i crede vrednici pentru organizarea unei vieţi noua.

Aceşti aleşi ai Basarabiei, împreună cu aleşii fraţilor noştri de peste Prut, vor aşeza temelia vieţii de mâine, când se vor aduna la un loc şi vor putea cunoaşte cu toţii nevoile ţării.

C. Popescu.

18 Aprilie 1918 .

□□□

112. Din viaţa Bisericii basarabene

Comisiunea pentru convocarea Soborului bisericesc la 6 Aprilie a. c. a delegat o comisie la I. P. S. Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Pimen, şi la prim-ministrul, d. Marghiloman, ca să înştiinţeze: cum va fi starea bisericei basarabene în viitor? Delegaţia a prezentat I. P. S. Mitropolit următoarea adresă:

„S'a săvârşit aceea ce cu multă înfocare şi răbdare am aşteptat noi toţi, Moldovenii Basarabiei, în curs de 100 de ani şi mai bine. In ziua de 27 Martie 1918, România a primit la sânul ei pe acea fiică, care înainte de 100 de ani i-a fost răpită cu puterea. De atunci şi până acum ochii trişti ai mamei iubite au urmărit cu bună vedere viaţa acestei fiice. Credem şi nădăjduim, că îndeplinita unire politică va aduce binele şi fericirea nu numai fraţilor de sânge, Moldovenilor, ci şi tuturor cari cu voia Providenţei se găsesc locuitori ai patriei Basarabia, iar astăzi cetăţeni ai României. Noi toţi, locuitori ortodocşi ai Basarabiei, moldovenii şi minorităţile, nu stăm la îndoială nici un moment, că cimentul cel mai bun, care ar întări definitiv legătura noastră cu România, poate să fie *o înţelegere şi unire deplină în privinţa bisericei;* cu atât mai mult că noi toţi, cari astăzi politiceşte facem o Românie, cu aceleaşi cuvinte şi cu aceiaşi inimă mărim

pe unul adevăratul Dumnezeu. Dar, fiind încredinţaţi de aceasta, noi toţi împreună vedem bine cum că unirea politică n'a adus cu sine şi nici n'a putut aduce mecanic şi unirea bisericei. Păstrând cu neclintire temeiurile canonice, pe care este zidită toată viaţa a unicei biserici ortodoxe şi nedorind pe deoparte să fim socotiţi ca schismatici, iar pe de altă parte îngrijindu-ne ca toţi locuitorii ortodocşi ai Basarabiei, cari alcătuiesc biserica Basarabiei, să trăiască în înţelegere şi strânsă unire, noi nădăjduim şi suntem convinşi că apropierea noastră bisericească şi via comunitate reciprocă se va înfăptui în pace, dragoste şi bună înţelegere între biserica rusă, cu care canoniceşte, în momentul de faţă noi încă suntem legaţi, şi cea română, cu care noi în credinţă şi dragoste am fost uniţi totdeauna.

Din dragoste către adevărata mamă, Biserica ortodoxă basarabeană, noi reprezentanţii clerului şi ai mirenilor, aleşi de către toate dregătoriile şi organizaţiile bisericeşti şi lumeşti, precum de către toate cercurile judeţene bisericeşti, îngrijindu-ne de binele bisericei noastre, ne-am adunat cu toţii, încă mult înainte de 27 Martie, şi deschizând, cu binecuvântarea Arhipăstorului nostru, şedinţele Comisiunei pentru convocarea Soborului, am început a lucra pe bază canonică acele aşezământuri, care, după ce vor fi sancţionate de viitorul Sobor al bisericii basarabene, vor trebui *puse ca bază a vieţii organizării şi a conducerii Bisericii.*

Prin delegaţii trimişi, noi membrii Comisiunei pentru convocarea Soborului, avem onoare a aduce la cunoştinţa I. P. S. V., că, înaripaţi cu cele mai bune idei şi speranţe, cu toţii vom continua lucrările noastre cât de inofensiv.

Noi nu putem spune dinainte cu punctualitate, care va fi hotărîrea Soborului bisericei basarabene; dar credem cu tărie şi sperăm, că libertatea internă de a dispune singură de sine, realizată deja în unirea Basarabiei cu România, şi recunoscută de România, autonomia acordată Basarabiei va fi pusă ca temelie şi în organizarea bisericii basarabene, cu atât mai mult, că noi de bunurile libertăţii în viaţa bisericească ne-am folosit şi ne folosim.

Noi suntem încredinţaţi că nu numai nu vom perde nimic din aceea ce am avut şi avem în timpul de faţă în relaţiile juridice şi materiale, dar vom dobândi de la fraţii noştri de sânge deplină putinţă de a organiza viaţa lăuntrică a Bisericei noastre, fără vre-un amestec din afară, pentru ca ea trăind pe principii canonice, să-şi ajungă în deplin scopul, ducând pe fiii săi pe calea dezvoltărei şi desăvârşirii morale, spre a creşte prin aceasta, creştini şi cetăţeni buni şi folositori Statului, iar noi reprezentanţii Bisericei, să ne simţim ca adevăraţi servitori şi urmaşi ai lui Hristos şi să putem spune fără şovăire celor pe care îi păstorim: *„noi toţi n'am pierdut nimic, ci am câştigat"*.

*

Stând la vorbă cu I. P. S. Mitropolit Pimen şi cu prim-ministru, d-l Marghiloman, am înţeles că avem voie a ne organiza viaţa bsericească cum putem şi cum voim mai bine. Dela lucrările Comisiunei pentru convocarea Soborului — spre organizarea vieţei bisericeşti ortodoxe basarabene, se aşteaptă şi reînvierea Bisericei române, care e mult încurcată cu politica. Tagma duhovnicească în România atârnă prea mult de feţele politice, ceeace o împiedecă să-şi îndeplinească datoria ei înaltă. In capul Bisericei ruse, pe vre-

mile ţarizmului sta un „surtucar", ober-procuror, care în chestiile bisericeşti era un profan. De sub jugul acestor „surtucari" Biserica noastră a scăpat, şi trebue ca şi înainte să ne păzim de unii ca aceştia. In fruntea bisericei noastre trebue să fie un Mitropolit al Basarabiei şi al Românilor de peste Nistru, cu un sînod din preoţi şi mireni pe lângă el, cum a fost în anii 1812-1737, pe vremea Mitropolitului nostru *Gavriil Bănulescu*. Soborul bisericei ortodoxe trebue să fie convocat negreşit pe la 20 Mai a. c., şi anume sobor local, pentru a dezbate nişte chestii dogmatice despre Inochentieni. La sobor trebue să fie vre-o câţiva ierarhi. Zic că să fie sobor, şi nu congres, cum gândesc unii, cari ar voi ca biserica lui Hristos să nu-şi poată spune glasul său, şi ca ea să slujească altor scopuri străine. Biserica autonomă ortodoxă basarabeană să-şi păstreze toate drepturile ei câştigate,— ce e bun să se adaoge, ce e rău să se arunce, şi să fie cât mai aproape de ideile şi învăţăturile Mântuitorului şi cât mai departe de politică.

T. N. Pădurariu.
membru în Sfatul eparhial

18 Aprilie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

113. Un cuib de duşmani

— Mănăstirea Căpriana —

Mânăstirea Căpriana a fost odinioară scaun de credinţă românească, de care se cutremurau liftele din prejurul ţării româneşti. Numai când auziau de numele Căprianii se cutremurau, ştiind că acolo se află Ştefan, domnitorul român.

Multe duioase amintiri sunt în lăcaşul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt până în ziua de azi, pentru neamul românesc, dar lăcaşul a fost nenorocit, ca şi ţara românească. In vremile acelea, părinţii români cari locuiau şi stăpâniau acolo, cu bunătatea lor cea sfântă şi fără de nici o răutate, au prins a primi în mănăstire Bulgari, cari vicleneşte au apucat stăpânirea şi în loc să trăiască ca fraţii cu Românii, au prins a-i strâmtora.

Mult au pătimit Românii şi dela acest neam, care neincetat sapă gropi.

Iată, a început şi războiul lumii şi acei cari veniră goi ca degetul, au plecat din Căpriana cu pungile bătute şi cu multă visterie mânăstirească, dobândită din sudoare românească. Au plecat cruzii şi în locul lor, tot la stăpânire, au venit alţi cruzi, fii de-ai lui Rasputin, cari stau azi într'o societate de propagandă contra neamului românesc, trimit agenţi pe la sate şi samănă vrajbă cu uneltiri viclene.

Când oastea vitează dela Mărăşeşti încă n'apucase a intra în satul Căpriana şi încă nu zăria lăcaşul lui Ştefan cel Mare, părinţii aceştia cu duh necurat au turburat satul şi au ridicat fraţi spre fraţi.

N'apucase a intra nici un ostaş în mănăstire, când stareţul cu ai săi a şi trimis soli la Chişinău, cerând bolşevicilor ajutor şi spunând că Românii pradă şi jăfuesc.

De atunci neîncetat fac propagandă vrăjmaşă Sfatului Ţării şi oştirii româneşti; fac zapise şi adună iscălituri contra Unirii şi stăpânirii.

Acum se cade ca Stăpânirea românească să ia grabnice măsuri împotriva lor; altmînteri s'a rînt ală mare este...

Teodor Jireghie.

18 Aprilie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

114. SOLIA UNIRII

Dimineaţa, în ziua de 1 Aprilie, eu mă porneam la biserică, când vine un elev şi-mi aduce o hârtie, în care citesc minunata veste despre *Unirea Basarabiei cu patria-mamă,* şi'n care d. comisar pofteşte să le spun la locuitori despre acest însemnat act.

Soarele îndată mi s'a părut mai luminat şi am simţit că, parcă s'a vărsat în sufletul meu ceva, ce l-a umplut de uşurinţă, de energie, de dorinţi nemărginite, după ideale înalte...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am sburat la biserică şi cu nerăbdare am aşteptat până am spus la locuitori, că-i poftesc la şcoală să le spun ceva despre *Unirea Basarabiei cu patria-mamă.*

Repede s'au grămădit sătenii în ograda şcolii şi eu m'am mirat de feţele lor triste şi privirile lor mâhnite. I-am cunoscut şi pe aceia, cari nu prea de mult vruse să mă alunge dela postul meu, pentru limba română. Până acuma eu nu vorbisem nici un cuvânt la atâta mulţime de oameni, şi toţi mai bătrâni decât mine.

Când am ieşit eu, veselă, în uşă, îndată s'au strâns împrejurul meu şi s'au liniştit ca să asculte mai bine cuvintele mele, cari răsunau nu prea tare... De-odată, eu nu ştiam cum să încep, dar peste o clipă le vorbesc:

— *Vă salut, fraţii mei români, cu desrobirea Basarabiei!* Mai mult de-o sută de ani noi am fost rupţi dela fraţii noştri români de peste Prut, dela patria-mamă şi am fost lipiţi la Rusia, am fost robii ei. Am fost robi, pentru că nu puteam face nici un pas înainte şi am şezut o sută de ani pe loc.

Ţarismul numai se folosea cu bogatele venituri din Basarabia, dar de bieţii Moldoveni nu mai avea nici o grijă; Moldovenii nu mai aveau nici o cinste, nici o dreptate. Unde se arăta bietul Basarabean, era făcut de râs şi poreclit ca cel mai prost în lume.

Mult umbla bietul Moldovan pe la uşile zemstvelor, cu cuşma în mână, cu lacrimi pe ochi, mai sărutând scările, ca să capete vre-o picătură de dreptate. Dar domnii povăţuitori a Basarabiei nu ştiau moldoveneşte şi ţăranul prost dela ţară nu-şi putea spune durerea. Ruga pe unul, pe altul şi la urmă, tot fără nimic venea acasă...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Şcolile până acuma erau deasemenea numai un chin pentru Moldoveni: ei învăţau şi nu ştiau ce citeau şi nu înţelegeau nimic.

Dar, ce chinuri trăgeau soldaţii,—nu trebue să mai spun eu, că mulţi din ei sunt de faţă şi lacrimile lor vă spun mai adevărat, decât cuvintele mele.

Iată, fraţilor, pe scurt cum am trăit noi până acum.

Dar astăzi noi suntem fericiţi, pentru că am văzut soarele luminat, am văzut norii păgânilor goniţi de vijeliile din inimile noastre, am auzit *clopotele dreptăţii* sunând şi adu-du-ne într'un adevăr fericit şi minunat...

Visurile strămoşilor au împlinit şi Basarabia, sub steagul României, are să înflorească, ca o floare foarte mândră, care abia acum răsare şi pe care noi cu

toţii, cei ce ne-am născut şi am crescut aci, trebue să o iubim din toată inima noastră.

Noi am scăpat din robia ţaristă şi azi avem drepturile să ne stăruim a dobândi idealurile înalte.... De asta dar nimeni nu trebuie să cadă cu duhul într'aşa fericit timp, ci trebue să punem toată puterea şi stăruinţa, şi fizică şi duhovnicească, şi să arătăm duşmanilor că şi noi suntem oameni, care înţelegem ce e lumina şi adevărul... Mai departe vă doresc linişte sufletească şi sănătate".

*

Cu multe întrebări s'au întors ei către mine şi eu le răspundeam cum puteam şi-i împăcam. Şi la urmă mi-a fost foarte bucurie, când am văzut ochii lor blânzi şi feţele înseninate.

Mulţi iubitori de ţară au vorbit atunci aceleaşi vorbe, în chipuri frumoase şi adevărate, dar eu sunt foarte fericită, că am fost vrednică a-mi aduce şi eu partea mea cea neînsemnată pe altarul mândru al patriei...

Elena Dobroşinschi.

19 Aprilie 1918.

□□□

115. **Bucuria şi Desgustul**

— Fabulă —

După un şir de ani de-o sută şese,
Intr'o diminiceoară se trezise
Bucuria şi Desgustul,—
Dânsa blândă, dânsul brusc.
Cuvântu 'l ţine Bucuria:

— Am fost eu la Chilia,
La Ismail şi la Tighina,
Şi am văzut lumea numai petrecând.

— Ba nu, zise Desgustul!
Te înşeli, drăguţul meu.
Pe acolo am fost şi eu,
Şi te urmam mereu.
Precum la Ismail,
Aşa şi la Tighina,
Sunt toţi mâhniţi,
Toţi în mine îndrăgiţi.

— Destul, răspunde Bucuria;
Totdeauna eram pentru dreptate,
Dar tu, pe de-altă parte,
Ai călcat cu mişelia,

O sută de ani de-a rândul,
O ţară scumpă sfâşiind-o.
Dar unde-s eu, nu ai tu loc,
Se isprăveşte al tău joc
Urât, murdar şi vitreg,—
Primejdia pământului întreg!
Mai sunt copii de-ai tăi mâhniţi,
La cap şi inimă smintiţi,
Cari cred că eu în şagă
Te-am scos de-aici din ţară,
O, ticălos Desgust!
Tu înţelegi, că nu se poate,
Să răpeşti fără dreptate
Tot ce-ţi vine după gust?

La Norodul tău deacum ţi-e locul,
Şi 'ncetul, te vei linişti...
Schimbându-ţi şi uritul joc,
Ar fi un negrăit noroc.

*

Spună lumea: cine-i justul?
Bucuria sau Desgustul?

D. Bogos.

20 Aprilie 1918.

116. „România Nouă" şi studenţii basarabeni

Domnule Director[1],

Începând cu ziua de 12 Aprilie, noi cari am reprezintat studenţimea basarabeană în comitetul de redacţie al „României Nouă", ne retragem din acest comitet. Retragerea noastră nu se datoreşte pricinilor de deosebiri în convingerile politice. Idealul nostru politic rămâne acelaş, care ne-a călăuzit pe noi din clipa, când ne-am pătruns de naţionalism.

Dar noi nu uităm că suntem studenţi. Până n'a fost realizată acea parte a idealului nostru, care era realizabilă după împrejurările politice de azi, şi până nu era cine să lupte, noi am lucrat şi am luptat. Iar acuma ne întoarcem la studiile noastre de mai înainte. Şi învăţătura nu permite, ca să faci în acelaş timp şi politică.

Părăsind activitatea politică noi am vrea să ne pronunţăm cea de pe urmă dată asupra unei chestiuni.

E vorba de fraţii noştri ardeleni, cari sunt atât de nenorociţi. Toate semnele arată, că se face o propagandă contra lor. Ce-i drept, poate de multe ori au

[1] Scrisoare adresată directorului ziarului „România Nouă", d. Onisifor Ghibu.

greşit din punct de vedere tactic, mai ales în politică. Insă aceasta nu face ca ei să fie, dacă nu prigoniţi, apoi cel puţin boicotaţi. Avem ştirea chiar, că ei nu vor fi lăsaţi să se plaseze în Basarabia, sub cuvânt că nu ştiu împrejurările de aicea, aşa cum le ştiu acei din Regat.

Noi avem curaj să spunem, că dimpotrivă, mai de grabă pot ei să ne înţeleagă, decât acei din Regat. Fireşte, nu e vorba de excepţii şi dintr'o parte şi din alta. Şi noi suntem, pentru ca toţi intelectualii ardeleni să poată contribui la lucrarea ce se desfăşoară acum în Basarabia.

Nemulţumirea cu Ardelenii, pornită din unele cercuri politice, nu trebue să ducă la înlăturarea completă a elementelor atât de folositoare. *Se poate face orice politică în România veche, dar politicianismul acesta nu trebue să pătrundă în Basarabia şi nu vom permite să pătrundă.*

Aşa dar, cuvântul nostru este: să ni se dea acum ce cerem; să nu fie înlăturaţi dela lucrul de aici fraţii ardeleni. Aşa vorbeşte toată lumea democratică de aici, care ştie cine sânt Ardelenii şi cine politicianii români, *precum le ştie preţul şi al unora şi al altora.*

In numele studenţimii basarabene:

(ss) **Vasile Harea.**
(ss) **Vlad. Cazacliu.**

□□□

117. Jalea Țării

Câmpurile-s goale, dealurile-s mute,
Dorul nu mai cântă, jalea nu mai plânge,
Doinele-s uitate, turmele-s perdute...
Ca tăciunii 'n vatră viața mea se stânge.

Nu răsună'n codru chiote de clopot,
Cântece de fete n'auzi prin poiene,
Și din munți izvoare, nu țîșnesc cu ropot, —
Plâng șiroae-ascunse printre buruiene.

Apele din râuri nu se zbat în valuri,
Nu spumează 'n volburi, nu vuesc în vale,
Curg alene-alene, picurând prin maluri,
Nici de dor nu cântă, nici nu plâng de jale.

Grânele pe lanuri nu se mai frământă,
Nici vântu nu 'nclină iarba pe irugă,
Par'că tot, sub bolta cerurilor sfântă,
Își șoptește'n taină o ferbinte rugă.

Holdele-s călcate, viața e strivită,
De neagra năval' a hoardelor barbare.
Apele-s spurcate, pânea-i otrăvită,
Pângărite-s toate sfintele altare...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Astăzi la biserici toaca nu mai toacă,
Adunând norodul la sfânta vecerne,
Sărbătoarea, vesel, hora n'o mai joacă,
Peste totul pacea de mormânt s'aşterne..

Văi de neguri dese îmbroboade zarea,
Cerul nu mai râde, omul nu mai plânge,
Nu 'nverzeşte pomul, nu 'nfloreşte floarea,—
Căci e Ţara 'n jale şi 'nnecată 'n sânge...

Puhoiuri păgâne pe unde trecură,
Planta nu răsare, iarba nu mai creşte...
Focul prefăcut-a totu'n scrum şi zgură,—
Ca un ţintirim azi ţara mea 'nnegreşte...

Numai, cânii urlă,— urlă zi şi noapte,
Şi chiamă stăpânii înapoi la vatră,
Vai de ţara noastră, vai de câmp şi sate, —
C'a rămas din ele numai scrum şi piatră!

Şi orfani copiii plâng printre ruine.
Unde li-a fost casa, a rămas cenuşă...
Li-au căzut şi taţii, mamele-s cadâne,—
Goi, flămânzi, copiii bat cerşind la uşă...

Dar, copii de-osândă, orfane-ale Ţării,
Ce-aţi hrănit cu jale inimile voastre,
Când s'or lumina iar largurile zării,
Vor zâmbi şi vouă cerurile—albastre!

După cum în timpul neguros, când plouă,
Soarele din nouri lucitor răsare,
Aşa raza-i caldă va da vieaţă nouă,
Şi putere 'n suflet revindecătoare!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vor pieri popoare, ca frunza din ramuri,
Altele vor creşte, ca'n codru copacii,
Iară voi, Românii, pururi, neam de neamuri,
Veţi trăi 'n vecie, fii ai vechei Dacii!

Când vor înflori iar peste ţară pomii,
Veţi lăţi Hotarul, Neamul şi Cuvântul,...
Căci voi sunteţi viţă din vlăstarul Romii
Şi chemaţi azi sunteţi să domniţi Pământul!

I. Buzdugan.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

113. Christos a înviat!

Azi Christos a înviat,
Pe creştini i-a luminat,
De păcate i-a scăpat,
Şi la cer i-a înălţat.

Azi şi noi am înviat,
De păgâni ne-am scuturat,
Şi: *Unire,* toţi strigăm,
Raze libere—aşteptăm.

Elena Dobroşinschi.

26 Aprilie 1918.

Digitized by Biblioteca Centrală Universitară Library Cluj

119. Din satele Basarabiei

— Serbarea din Chietriş —

Şi în satul nostru, Chietriş, din ţinutul Bălţilor, a fost o mare şi scumpă sărbătoare pentru toţi locuitorii satului.

Domnii Generali Mărgineanu şi Alexiu, comandanţii vitezelor oşti române, au vroit să facă o mare cinste satului nostru cu venirea Domniilor lor la noi, ca să primească masa împreună cu ofiţerii regimentului 15 obuziere, care stau acuma de o vreme la noi în sat.

Scumpii musafiri au avut plăcerea să asculte sfânta slujbă în biserica noastră. Norodul, având dorinţă ca să-i vadă, s'a stăruit cât mai de dimineaţă să vie la biserică, să-şi prinză locul. Aşa mare adunare de norod, aşijderea şi ostaşii regimentului, se înţelege că nu au putut să aibă loc toţi într'o biserică mică dela ţară; mai mulţi şedeau afară, aşă că şi toată ograda era plină. Cei ce au intrat înăuntru, au avut noroc să asculte o minunată cântare moldovenească. A cântat un cor de D-nii ofiţeri şi alţi cântăreţi din regiment. Impreună cu preotul satului a slujit şi preotul ostăşesc al Brigăzii a 3-a artilerie. O slujbă aşa împodobită cu mare frumuseţi de cântări, biserica noastră nu a mai auzit niciodată.

După slujbă a urmat o paradă mare, după rânduială şi apoi a fost masă, care s'a dat în locul şcoalei pentru toţi cei de faţă. Cu stăruinţa vrednicului domn Colonel al nostru, N. N.. Bujoreanu, şcoala a fost măiestru împrăcată, împodobită cu steaguri naţionale şi cu tablourile regale.

Venise mult norod şi din satul megieş, Viişoara. Şi avea ce privi! O muzică militară de vre-o 30 de ostaşi, cânta nişte cântări naţionale de care nu a mai auzit niciodată satul nostru.

In vremea mesei domnul general Mărgineanu a rostit o cuvântare despre M. S. Regele şi Regina, cari, iubindu-şi ţara, în toată vremea au fost cu ostaşii ţării.

A ridicat paharul pentru sănătatea scumpilor cârmuitori ai ţării. Uralele au fost acoperite de Imnul regal, cântat de muzică.

Ca răspuns d-lui General, a vorbit comandantul regimentului, d. Colonel Bujoreanu, despre vrednicia şi iscusinţa pe care au arătat-o domnii Generali Mărgineanu şi Alexiu ca comandanţii de oştiri în războiul trecut. Paharul ridicat pentru sănătatea d-lor Generali a fost însoţit de multe urale.

O vorbire scurtă a spus preotul de sat F. Moşneagu. A vorbit despre marea cinste, care ni-au făcut-o nouă la toţi locuitorii satului domnii Generali, cu venirea lor la noi. La urmă a cerut cuvântul învăţătorul de sat, M. Zavatu.

El a vorbit despre şcolile ruseşti în Basarabia. A arătat în ce stare se găseau şcolile dela ţară, cu vre-o 30 de ani în urmă, până la deschiderea şcolilor bisericeşti şi ale Zemstvei,— când era o şcoală la 5-6 sate. Cu ce mare greutate şi mai înainte şi în timpurile din urmă învăţătorii, având după cap jugul apăsător

al ţarismului rusesc, conduceau şcolile în sate cu locuitorii moldoveni, cu învăţătorii lor mai adese ori fără învăţătură specială şi cu leafa de 30 — 40 lei (15 ruble) pe lună.

Cu ce greu din partea norodului s'a pornit anul învăţăturii în şcoli, în timpul trecerii, pe limba moldovenească, cum au fost învăţătorii strămtoraţi de norodul cel prost şi întunecat de neştiinţă, neînţelegând folosul din şcoală pe limba sa. Cum rău-făcătorii şi soldaţii ruşi, vrând să strice buna pornire prin şcoli, umblau prin sate, căutau pe la şcoli cărţi româneşti, le rupeau, le dau foc, făceau prin casele învăţătorilor şi preoţilor mare batjocură. Apoi a încheiat aşa:

„Dar a răsărit şi al nostru soare. Binevoitorii noştri, iubiţii fraţi români, nu au lăsat să se piardă ţara noastră cu totul, au venit cu ajutor la noi, şi îndată toţi făcătorii de rău s'au împrăştiat.

O pace priincioasă degrabă s'a aşezat în ţară, învăţătura iară s'a pornit pe limba românească. Păşim înainte cu o mare nădejde: că în timpul viitor şcolile noastre în Basarabia vor sta mult mai bine, decât în ce stare s'au găsit până acuma!...

„Să trăiască toţi fraţii noştri Români— la mulţi ani!...

Învăţătorul **M. Zavatu.**

28 Aprilie 1918.

□□□

120. Drepturile şi pronomiile Mitropoliei Moldovei

Cetind într'un număr al ziarului „România Nouă" adresa Comlisiei către Inalt P. S. S. Mitropolitul Moldovei, în care autorii acesteia amintesc despre legăturile Bisericei noastre cu Sinodul biserciei preasfântului Sinod rusesc, asemenea şi de teama domnilor autori de a-şi căpăta numele de schismatici, eu am rămas, personal, foarte nemulţămit. Pomenind, adecă, de drepturile canonice ale preasfântului Sinod rusesc asupra bisericei noastre, nu au arătat, anume, canonul care ar putea dovedi acel drept, ci numai verbal pomenesc de canon. Tot aşa nu arată nici acel canon, care ar putea da dreptul aceluiaş preasfânt Sinod să ne dea nouă un aşa nume frumos, adecă „schismatic"...

Drepturi'e preasfântului Sinod asupra bisericei noastre sunt contestate de canonul al 8-lea al Soborului III şi de al 34-lea al s. s. Apostoli, pe care îi rog pe d-nii autori, ca mai cu luare aminte să le citească, folosindu-se cu lămuririle lui *Balsamon* şi *Zonara,* şi atunci sunt încredinţat, că toată teama le va pieri şi se vor convinge, că drepturile Mitropoliei Moldovei asupra Basarabiei sunt nestrămutate şi nu pot să fie contestate de orice canon.

Eu, din parte-mi, aş pune întrebarea, că canoniceşte au fost rânduiţi ocârmuitori ai bisericei Moldovei, mitropolitul *Ambrozie*, la 1789 şi *Gavriil Bănulescu* Bodoni, la 1808—1812 şi, pe urmă, până la 1821?

Aceasta din motiv că eu, bazându-mă pe vechile obiceiuri ale sf. Biserici şi pe învăţăturile s. s. Părinţi, aflu următoarele: Episcopul însămnându-se pentru o sfântă biserică, el este pentru acea biserică ca un logodnic şi mire al acelei sfinte biserici şi el acea legătură duhovnicească cu sfânta Biserică trebue să o ţină necurmată, în toate zilele vieţiii sale. Se ştie, că în biserica veche, episcopii vieţuiau în eparhiile lor, nestrămutaţi; — nu ştiau de schimbările acestea din vremile de pe urmă, dar îşi ţineau legătura sfântă nestrămutată între sine şi biserica încredinţată lor de Duhul sfânt. (In Biserica catolică, până în ziua de astăzi, episcopii, ca semn al legăturei lor cu sfânta biserică la care sunt sfinţiţi, poartă inel în deget).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceasta, în biserica ortodoxă a preasfântului Sinod nu s'a păzit de loc, pentrucă vederile politice mai mult conduceau sfânta biserică şi biserica era o armă oarbă în mâinile politicianilor, după cum vedem din lucrările acestor politiciani în veacul al 18-lea, în nenorocita Mitropolie a Moldovei.

Ocupând oştile ruseşti Principatele, ele totodată cu aşăzarea unei stări politiceşti în ţară, au aşezat şi mitropolit rus pe arhiepiscopul *Ambrozie*, supus preasfântului Sinod, iară după mutarea aceluia, la anul 1792, a fost însemnat ca mitropolit, de guvernul Rusiei, *Gavriil Bănulescu*-Bodoni, împotriva cărei însemnări— după cum cetim în trimiterea preasfinţitului mitropolit al Moldovei, Iacob — a protestat patriarhul Constan-

tinopolei, caterisindu-l pe el şi înlăturându-l şi dela mitropolie.

Tot acest mitropolit Gavriil, după înlăturarea, la anul 1808, a vestitului mitropolit *Veniamin Costachi,* a fost însemnat de guvernul rus ca mitropolit al Moldovei, în supunere preasfântului Sinod, care a ţinut scaunul până la 1812, iar dela 1812 a rămas ca mitropolit peste partea cea ruptă din Mitropolia Moldovei, adecă peste Basarabia.

Canonicească a fost episcopia acestor doi arhierei şi dacă da, sau nu, —apoi canonicească a fost ocârmuirea şi a urmaşilor lor?

Eu nu voesc să judec pe nimenea, fiind singur un om, carele este plecat cinstitor al Bisericei lui Christos şi slujitorilor ei,— dar las judecata membrilor Comisiunei, să o judece ei. Numai totodată, eu voiu pomeni o întâmplare din viaţa unui mare luminător al bisericei — şi cu aceea va fi sfârşit acest articol al meu.

Sf. Ioan Gură-de Aur, din neînţelegerile ce le avea cu împărăteasa Eudoxia, prin ajutorul episcopilor celor de un gând cu împărăteasa, a fost de două ori izgonit dela patriarhie. Izgoniţi au fost şi episcopii cari ţineau partea lui şi către unii dintre ei sf. Gură-de-Aur şi-a adresat una din scrierile sale, mângâindu-i pe ei în grelele împrejurări ale surguniei. In acea scrisoare, între altele, el scrie aşa: „Frate Chiriarhe! Am auzit de bârfitorul acela Arsachie, pe care l-a pus împărăteasa patriarh în scaunul meu, lupul acela — zic— în chip de oaie, ce are numai schimă de episcop, iar după adevăr este preacurvar, că precum femeea, ce-i trăeşte bărbatul şi merge după altul, se cheamă preacurvă, aşa şi acesta preacurvar este, nu trupeşte, ci sufleteşte că fiind eu viu, mi-a răpit scaunul".

Cuvântul e cam aspru, dar a eşit din gura sfântului bărbat şi eu numai aceea am făcut, că l-am reprodus, spre limpezimea chestiei noastre.

Asămănarea acestui fapt a avut loc la 1808. Fiind mitropolitul Veniamin Costachi viu, a fost silit să-şi deie scaunul mitropolitului Gavriil, însemnat de guvernul rus, iar la 1812, restabilindu-se în scaun mitropolitul Veniamin, a fost ruptă o jumătate din mitropolie pentru acelaş mitropolit Gavriil.

După a mea părere, între fapta dintâi şi aceasta de pe urmă, nu este nici o deosebire.

Nu o numesc, dar o las la judecata Domniilor voastre, ca singuri să judecaţi: de a fost canonicească ocârmuirea acestor două feţe însemnate de guvernul Rusiei în Moldova şi pe urmă în Basarabia, atunci şi urmaşii lor sunt canonici, sau nu? Judecaţi! Unde să înceapă răpirea şi unde se săvârşeşte schizma? Dacă întâi, la 1808 a avut loc răpirea, apoi poate să aibă loc, la 1918, schizma, de care aşa tare vi-e teamă?

Igumenul Dionisie.

29 Aprilie 1918.

□□□

121. POVESTEA UNIRII

Mergea printr'o pădure deasă frumoasa zină Unirea. Pe părul ei galben ca năsipul mării, strălucia o cunună de stele. Ochii ei, albaştri ca ceriul, parcă răvărsau raze pline de iubire, ca soarele fierbinte. Dela hainele ei albe ca zăpada străbătea lumina în fiecare ungheraş al desişului.

Mergea ea uşor, ca un abur de vânt. Stejarii veşnici, teii fuduli, alunari înalţi şi toţi copacii, şi bătrâni şi tineri, când Unirea trecea, plecau crengile lor verzi şi o binecuvântau. Florile, şi ale pământului şi ale Raiului, vărsau mireazma în calea mândrei Uniri.

Şopârlele şi şerpii cei otrăviţi, întâlnindu-se în cale cu ea, uitau răutatea lor şi blând îi sărutau marginea hainei. Epurii sperioşi alergau s'o vadă; jivinele sălbatice îi zimbiau blând; paserile, în viersuri dulci şi fermecătoare în jurul ei, cântau idealurile frumoasei Uniri...

— „Unde mergi?" o întreabă stejarul bătrân, pe creanga căruia se aşezase ea uşoară ca un abur, să se hodinească.

— „Unde merg ?" — răspunde Unirea. „Merg la Români: în Basarabia, în Ardeal şi... în toate ţările româneşti, că de mult mă chiamă".

— „La Români?" — răspunde mâhnit stejarul. „Ah, drăguță Unire, tu ești tânără și nu știi că Românii sunt cotropiți și prefăcuți: unii în Ruși, alții în Unguri și în alte neamuri; tu nu știi că, bătându-se adesea cu dușmanii, unii s'au învățat să fie răi, să meargă numai împotrivă... Tu gândești că te chiamă toți și toți te vor iubi și te vor înțelege?! Nu, nu toți! Unii din ei au uitat că sunt Români și te vor goni și vor râde de tine; alții, prăpădind personala liniște și norocire la sosirea ta, vor vrea să le răsplătească la acei cari te-au chemat; alții, neînțelegându-te pe tine cu numele tău, vor vărsa mult sânge... și vei vedea tu pâraie de sânge nevinovat și de lacrimi amare, te vei îngrozi de sărăcia românească și de nedreptatea păgânilor ce împărățește în țările românești.... Unde te duci, drăguță, Unire?.. Nu te duce!... Rămâi cu noi!..."

*

In toată pădurea s'a făcut o liniște, o tăcere, că, de-ar fi zburat o muscă, s'ar fi auzit. Unirea, cu privirile întunecate de gânduri adânci, se uita în depărtare... Stejarul, mâhnit, făcea o gălăgie cu nenumăratele lui frunzișoare.

— „Ba mă duc la Români!" — a zis Unirea, cu îndrăzneală—, „pentrucă aceia cari mă chiamă și mă iubesc, mă vor sluji cu dreptate, cu îndrăzneală vor întâmpina orișice lupte împreună cu mine; pentru norocirea Românilor... Aceste lupte sfinte i-or aduce pe Români la un scop înalt și minunat: *înfrățirea, înțelegerea și iubirea...* Ei nu sunt răi, nu sunt proști,—ei sunt un neam de oameni cu mintea luminată, cu inima blajină, cu simțiri bune în suflet, cari Ziditorul lumii li-a dat vii și libere... In cine doarme simțul, se va trezi; în cine nu arde, se va aprinde; în cine arde încet,

îl va cuprinde văpaia. Şi atunci va veni şi a Românilor norocire, vor înceta suspinurile, se vor usca lacrimile... Aşa trebuie să fie şi aşa are să fie, pentrucă a venit timpul să înflorească şi ale lor idealuri..."

Stejarul a început să facă vesel gălăgie cu crenguţele sale; păsările şi toată suflarea vie au pornit a lor veselie...

— „Du-te repede în ţările româneşti!" — a zis stejarul.

Unirea a sărutat crenguţa verde, care atârna de-asupra ei, şi, uşoară ca un abur de vânt, s'a dus veselă în ţările româneşti...

Elena Dobroşinschi.

11 Maiu 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

122. Ţării mele

Pe cerul trist, prin negrii nori
Mâhniţi şi vecinic călători,
Eu văd o blândă luminiţă,
Eu văd o singură steluţă.

Când codrul plânge'n fapt de seară
Că ziua trece, vrea să moară,—
Atunci ea, sfântă şi măreaţă,
Aruncă'n suflete viaţă.

Şi când mângâie-al nostru dor,
Visăm de-o pace, de onor,—
Un steag măreţ plin de mândrie,
Visăm o *mare Românie...*

.

Ca steaua mândră, triumfală,
Din nor mâhnit şi călător,
Eu azi privesc şi cânt cu fală,
Un dor de ţară iubitor.

Şi ca un vânt ce-aduce ploaie
Pe plaiuri sfinte strămoşeşti,
Aşa el azi trezeşte lacrimi
Din inimi drepte româneşti.

Ah... cum privesc măreaţa stea
Ce dă viaţă şi sperare,
Aşa aş vrea şi ţara mea,
S'o văd măcar din depărtare...

Elena Dobroşinschi.

6 Iunie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

123. Jalea lupului

De mic copil trăind, de lume tot aud vorbind, că oaia dela lup crezare n'are,— că lupul jale n'are.

Dar azi, privind cum lupii plâng, mai cred, nevrând, că crezul lumei e 'nşelare,—că lupul jale are.

Dar lumea stă surdă şi n'ascultă cel urlet mare, ce e azi în ţară.

Cum, fără hodină dihăniile suspină, să dea oiţelor o nouă soartă, sincere lacrimi varsă.

In piele de oaie îmbrăcaţi, printre oiţe împrăştiaţi, lupii pe ei le bocesc şi jalnic le şoptesc:

„Vai, dragi oiţe, s'a dus trecutul fericit şi zile grele au venit!

Că Românii vă vor înjuga şi hrana vă vor lua, şi voi veţi peri de foame în cea robie mare.

Că „separatiştii" v'au trădat şi Românilor v'au dat, la cea mare sărăcie, la vecinică robie.

Cât v'am fost noi ciobani, în cea sută de ani, voi aţi trăit ca'n raiu.

Căci noi ne strâmtoram şi pe voi vă îndestulam, ca să fiţi sătule şi voioase, supt labele noastre miloase.

Ce mâncăm noi,— ştiţi voi, oiţelor. Ceva lăptişor, şi untişor, puţină cărnicică şi păinică, —ca şi o nimică.

Că stomacul nostru lupesc nu sufere mâncare de sec, că aşa ne e dat dela Cel Prealuminat.

Unii bănuesc că fruptul vi-l luam şi numai săcul vi-l lăsam... Dar ei se înşeală..

Căci secul e mai folositor de mii de ori, că el,—una stomacului prieşte,—alta, credinţa împlineşte.

Din mare ură duşmanii ne mai înjură, că noi în trecut spitaluri n'am avut.

E drept că în trecut noi în spitaluri n'am crezut, unde în chip de mijloace se dau tot „proşoace",

Că mult mai uşor te îndreptai buruiene de puneai, sau când bunica te descânta, ori ulcica ţi-o punea.

Ales de beai şi un rachiu, din mort te făceai viu. Indată scăpai de durere şi'ndată prindeai la putere.

Ştiţi că în veacul trecut destule cârciume aţi avut, care şi sănătate vă da şi viaţa v'o mângâia.

Fericit timp mai era, când mic şi mare chefuia şi habar n'avea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tot din ură, duşmanii ne înjură, că în veacul trecut fără lumină v'am ţinut.

Dar învăţătura înaltă micşorează credinţa sfântă.

Aşa că învăţătura mare e tocmai o 'nşelare.

Dar şcoli au fost multe cu limba noastră dulce, care auzul vă dezmeardă şi vă deşteaptă.

In ele două luni pe an se învăţa, spre lumină mereu vă îndemna, ba adesea se 'ntâmpla, că şi urechile vă 'ntindea.

Sau, cum pe atunci se vorbea,—minte vi se da... Dar ce avea face, cu nişte dobitoace?

Sau serviciul muscălesc? Şi azi îl pomenesc... Cine l-a făcut şi pe „diadiaca" l-a cunoscut.

Că mari bătăi primea, cei ce limba n'o ştiea,—limba noastră armonioasă, din toate limbile aleasă.

Dar pe atunci două mâncări strica, iar două bătăi priea, pare-mi-se că aşa între bărbaţi se credea?

Şi aşa, când ne dăm seama, vedem că nu e a noastră vina, de-aţi rămas fără lumină.

Voi, din prostia voastră, vă fereaţi de limba noastră; la şcoli nu umblaţi şi lumină nu luaţi.

Dar, să facem pace. Bine că a fost ce paşte, că voi şi fără lumină bine daţi la lână.

Dar urdă şi brânzică, cărnicică şi pielcică?

Tot din ură duşmanii ne înjură, că nu am avut căi ferate şi şosele late.

Dar puţine drumuri aţi avut? Dar n'aţi mers pe unde aţi vrut? Şi prin ogorul vecinului şi prin păinea străinului?

Căi ferate, şosele late, ce bunătate?! Ia o scumpătate!

Dar noi din an în an tot adunam ban la ban.

Şi tot ce adunam, îndată trimeteam la vizuinea noastră centrală, ca să n'aveţi teamă.

Că banii's lăcomoşi şi hoţii's primejdioşi; ei fără jale omor, ori şi pe cine vor.

Deci noi ne însărcinăm, grija banilor v'o purtăm, şi vă lăsăm „curate şi sărace", ca să dormiţi în pace..

Aşa noi, în trecut, numai binele v'am vrut. Tot de voi ne îngrijeam şi mereu vă jeleam.

Şi v'am adus la o stare, că azi se miră lumea mare, cum v-aţi lăsat moralul strămoşesc şi l-aţi deprins pe cel lupesc.

Cum voi din oi blânde v'aţi făcut acum crude?

Preotul **A. Murafa.**

7 Iunie 1918.

□□□

124. Partidul nostru

Gazeta „România Nouă" în No. 90 din 9—VI a. c. a publicat un articol sub titlul următor: *„Partidul naţional moldovenesc"*, în care scrie cum ar trebui să ne prezentăm noi, Basarabenii, ca să nu fim biruiţi de străini.

Aceasta e chestia poate cea mai importantă, cu care ar trebui să se ocupe fiecare Român din Basarabia, şi pentru mişcarea ei mai departe ne luăm sarcina să spunem aici câteva cuvinte, ca să ajungem mai curând la o înţelegere practică.

Mai întâi de toate, trebue să recunoaştem cu toţii că cuvântul *„naţionalism"* s'a înstrăinat la noi în timp de o sută de ani întru atâta, că poate nu numai ţăranul nu-l mai cunoaşte azi, ci chiar noi, intelectualii basarabeni îl întrebuinţăm mai mult pentru frumuseţa, cu care îl pronunţă adevăraţii naţionalişti şi ne servim cu el mai mult ca cu o perdea, când trebue să răspundem la unele întrebări, pe cari nu le putem discuta.

Prima dată am auzit acest cuvânt în anul 1905, dar nu l-am înţeles. Şi s'au dus cu el, unii la *Bessarabscaia Jizni*, alţii la „Adevăraţii ruşi", iar pe aceia, cari am rămas în nedumerire, lesne ne-a numărat Stăpânirea,—fiindcă numai aceştia erau socotiţi ca duşmani ai Statului,— şi ne-a astupat gura.

A doua oară am auzit acest cuvânt în anul trecut,

când lumea era aruncată în războiu şi nu se mai putea gândi la altceva.

De atunci auzim acest cuvânt mai în fiecare zi, dar mai serios s'au ocupat cu naţionalizmul nostru toţi străinii, cari ne puneau curse la fiecare pas şi noi ne înşelam cu vorbele frumoase şi ne-am trezit în anarhie.

Azi împrejurările s'au schimbat, cu toate că străinii încă tot mai cearcă să vâneze, dar noi ne vedem totuş înstrăinaţi şi de aceasta ne trebue o forţă nouă, care să ne desvolte treptat sentimentul naţional *sănătos.*

Această forţă ne vine fără ca s'o chemăm, şi nu ne vine din afară, fiindcă noi stăm pe dânsa. Ea este cultura noastră naţională, dela care nu ne putem depărta un moment şi nici n-o putem ocoli. O dovadă vie la aceasta am la ultima adunare a Zemstvei jud. Chişinău, când s'a vorbit despre măsurile cari trebue luate pentru aprovizionarea populaţiei. Au vorbit unii dintre deputaţi despre măsurile, care s'au luat în privinţa aceasta în Germania, sau aiurea, ci ***trebue să facem aicea ce se poate la noi.***

Şi se poate face la noi altceva, numai trebuie să ne apropiem de viaţa poporului şi s-o cunoaştem mai bine şi numai atuncea vom putea fi conducătorii şi nu încurcătorii ei.

Vrea să zică, un partid al nostru poate să fie sănătos şi primit de toţi, când el s'a bazat pe ***cultura poporului*** şi dacă ne vom înţelege între noi şi vom avea destulă putere, ca să ne putem lupta cu oricare străin sau venetic, care ar îndrăzni să ne calce drepturile noastre.

C. Popescu.

16 Iunie 1918.

□□□

125. Cuvinte către învăţătorii moldoveni

D. învăţător *V. Chirilov* ne trimite spre publicare alăturatul cuvânt, pe care a avut de gând să-l ţie Dumineca trecută la congresul învăţătorilor din ţinutul Chişinăului, dar pe care din pricina duhului rusesc care a stăpânit acel congres, nu l-a putut ţinea.

Domnilor şi Doamnelor,

Trăim în nişte vremuri grele, grele de tot, însă în acelaş timp şi foarte însemnate.

Calea pe care acu noi mergem este foarte zdrenţuroasă, viitorul nu-l cunoaştem şi datoria noastră a tuturor care suntem aici, care ne numim învăţători moldoveni, şi care învăţăm limba mamei noastre, zic datoria noastră este: a lua sama cu judecata sănătoasă să nu aplecăm urechea la toţi ce ne şoptesc taine.

Aceştia sunt duşmanii noştri, cei cari au interesul să ne vadă subjugaţi la duşmani.

Noi, învăţătorii moldoveni, pentru a căpăta oarecare puteri, încă din anul trecut am cerut ajutoriul Maicei noastre Românii, şi aceasta, foarte binevoitoare, ni-a trimis la noi oameni luminaţi, oameni înţelepţi cari au ţinut cursurile de vară.

Anul acesta lucrurile s'au schimbat mult; şi acum

când suntem un trup cu maica noastră România, datori suntem să dăm cea mai mare ascultare iubiților noștri Profesori, iar tot acea ce învățăm dela d-lor, să punem în practică. Când vom merge în satele noastre la școlile noastre, să luptăm din toate puterile ca să luminăm poporul. Să luptăm, să-i aducem pe toți la calea adevărului. Să luptăm să apărăm lumina vie, lumina curată, și să dispară tot întunericul, să dispară neîncrederea în frații noștri moldoveni. Și odată cu aceasta, să dispară toți din mijlocul nostru, care caută numai să rătăcească mintea poporului răspândind fel de fel de vorbe, de zvonuri, care de care mai neadevărate.

Dacă anul acesta o s'o ducem mai greu, că nu ne plouă, apoi nu se cuvine a ne despera cu totul.

Dacă Mama noastră România nu ni-ar fi întins mână de ajutor, dacă nu ne-ar fi apărat, —ce am fi putut face noi singuri, o mână de oameni?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nimic!...

Ne-am fi prăpădit cu totul.

Fiecare din cei care ar fi voit, ar fi pus mâna pe Basarabia noastră, și noi atunci ca niște oameni fără sprijineală, datori eram să ascultăm toate poruncile și ordinele unor străini de lege și de neam, care ar fi făcut din noi ce ar fi vrut.

Atunci ce ne-am fi făcut noi?

Pentru ce atunci am fi luptat noi?

Pentru ce ne-am străduit noi să păstrăm limba noastră națională?

Părinții și frații noștri atunci ar fi putut ei deschide gura?

Copiii noștri ar fi putut ei învăța în limba națională?

Nu!...

De aceea zic: Doamnelor şi Domnilor! să luăm seama, să nu aplecăm urechea la toţi, care ne întâlnesc şi ne vorbesc, vorbe goale şi deşerte şi Dumnezeu să fie cu noi! Duşmanii sunt mulţi, prieteni puţini.

Să luptăm, să dispară duşmanii şi să fie numai prieteni!

Vladimir Chirilov, învăţător.

23 Iunie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

126. Leac contra agitaţiilor şi tulburărilor

— O vorbă către d. general Văitoianu —

Basarabia a devenit o ţară, unde se poate face orice propagandă şi agitaţie... Şi ea se face, dar duşmănoasă pentru neamul nostru românesc. Din nenorocire, sămânţa rea, aruncată de neamuri străine, cade pe un teren lucrat bine de unii oamenii de peste Prut, cari prin purtarea lor nu-şi dau seama la ce sfârşit poate să ajungă starea lucrurilor, ci dincontra, ei din zi în zi toarnă tot mereu gaz pe foc.

Aceste lucruri trebue să le spuie şi să le scoată la iveală toţi, care simt româneşte şi-şi iubesc neamul, căci dacă le vom ascunde — mai rău va fi şi lumea va gândi că noi toţi suntem numai nişte mişei... Dar atuncea m'or întreba: ce e de făcut ca să lecuim această boală? Leac este şi leacul acesta trebue să-l cunoască fiecare Român de peste Prut, care vine aici în vreun post de administraţie. Leacul acesta se găseşte scris în limba franceză în bibliotecile de peste Prut şi în bibliotecile noastre în limba rusă; e vorba de scrierile guvernatorului rus al Basarabiei — *Urusov*, pe care mulţi intelectuali români din Iaşi cred că îl cunosc. In cărticica aceasta îţi găsi leacul, îţi găsi cine e ţăranul român (moldovan) basarabean

şi cum trebue să te porţi cu dânsul. Aceşti ţărani sunt strănepoţii acelor Români, care din vechime au ştiut să-şi iubească pe Domnul lor, neamul lor şi drepturile lor şi pentru dânsele ei se răsculau cu arma în mână contra ciocoimei putrede, care totdeauna a fost trădătoarea neamului nostru şi se gândea numai la buzunarele sale. Iţi găsi cum acest nobil om—Urusov — se căeşte, că odată a ascultat de poliţie şi de ciocoi, să liniştească ţăranii cu forţa şi cum, la urma urmelor, i-a liniştit numai după ce le-a făcut dreptate, iar forţa n'a întrebuinţat-o niciodată. Şi pentru aceasta, numele acestui vrednic şi nobil om a rămas o amintire plăcută la mulţi intelectuali români basarabeni...

Acum în Basarabia e numit ca comisar al guvernului central generalul Văitoianu. Numele acestui general e cunoscut de multe cercuri româneşti şi cu toţii recunosc că e demn de postul ocupat de domnia sa şi de aceia noi, Românii basarabeni îi zicem: „Bine-ai venit!"

Credem că în scurt timp domnul general *va pune frâu la mulţi domni,* mai ales de pe la sate, care prea tare şi-au lărgit poftele sale....., va face vre-o ordine cu rechiziţiile şi, mai cu seamă, va da un ordin prin toată Basarabia, că nimeni n'are voie să ia trăsura şi caii ţăranului, fără plată şi fără voia lui, căci armata are destui cai pentru serviciul ei.

Credem încă, că aceste ordine se vor împlini şi n'or rămânea numai ca o ficţie pe hârtie... Aşişderea şi Directorul de comerţ, împreună cu Directorul de interne, se vor stărui, dar n'or pune piedici ca până acuma, ca ţăranii noştri să aibă de unde cumpăra gaz,

chibrituri, sare şi altele cu preţuri potrivite, căci astăzi el plăteşte pe un kg. de gaz banii primiţi de pe două puduri de grâu rechiziţionat.

Dacă se va întrebuinţa acest leac, apoi vă asigur că nici o agitaţie duşmănoasă n'ar prinde rădăcină şi bietul ţăran nu va mai asculta pe fiecare om mişel şi, în scurt timp, acest colţ de pământ, vechiul grânar al Moldovei, cu ţărani muncitori şi gospodăroşi, va deveni iară o grădină frumoasă şi liniştită.

Gr. Cazaclu
deputat în Sfatul Ţării

23 Iunie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

127. UNIRII

Unire sfântă, eu ţi-aduc
Cântarea mea întârziată.
Mulţi ani noi te visam, crezând,
Uitând de soarta blestemată.

Şi visul sfânt s'a împlinit!
Cu a eroilor voinţă,
S'a întruchipat, s'a 'nfăptuit
Ce'n taină aşteptau părinţii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Răsună graiul strămoşesc
Prin văi şi lunci, ducând de veste,
Că a căzut jugul rusesc,
Că brazdă Prutul nu mai este.

Un neam înmormântat de viu,
Curmând tăcerea de mormânturi
Din somnul morţii a'nviat,
Pentru un trai şi pentru cânturi.

Unire sfântă, eu ţi-aduc,
Cântarea mea întârziată,
Mulţi ani te-am aşteptat cu dor,
Ducând povara-mi blestemată.

G. Tudor.

25 Iunie 1918.

ooo

128. AUTONOMIE?

Robia Sionului Tu o ai scos din Vavilon şi pe mine din patimi mă ridică şi mă luminează.

Robiţi am fost şi duşmanii şi astăzi crişcă şi samănă ciulini pe calea mântuirii noastre, iar neajunsurile deşteptării ce ne întunecă mintea ne fac să plângem, cum plânge copilul care cere dela mama sa cuţitul, ca să se joace cu el. Dar mama nu i-l dă; îl lasă să plângă, nu de aceea că nu-l iubeşte, dar ştiind că încă-i prunc şi că îi stă în coastă ispita; îi dă peste mână, că singur se'njunghie şi piere, răpindu-i moştenirea.

Atunci înzadar îi va fi mamei bocetul şi lacrămile amărăciunii, când şi-a vedea pe fiul ei întins pe masa de operaţie.

Tot astfel, astăzi mulţi Basarabeni plâng, cerând să se joace cu *cuţitul autonomiei,* ca să ieie parte şi *Perper*[1] la ocârmuire.

Dar ce autonomie ne trebue nouă, Moldovenilor, când ne simţim Români, desăvârşit adăpaţi la sânul mamei şi zâmbind în faţa ei?

Ştie mama ce ne trebue, ştie ce ne e de folos.

[1] Unul din conducătorii bolşevicilor din Chişinău, până la 13 Ianuarie 1918.

Nu cuţit de jucat, dar pământ de lucrat şi tunuri de apărat, să ne simţim răzeşi români şi stăpâni pe munca noastră.

Ne ştim şi noi, luptătorii, ţinta: să înoim pe Mama noastră cu haină nouă de porfiră şi cu veşminte de vison.

Să ajungem şi acelea zile să cântăm cântarea dulce:

Dela Nistru pân' la Tisă
Tot Românul bucură-se.

Teodor Jireghie.

25 Iunie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

129. MOLDOVA

Râuri vioae, lunci înflorite,
Vii pe costişuri, poame vestite,
Lanuri de pâne, dealuri mănoase...
Dragă Moldovă, ţară frumoasă.

Turme de vite pasc în pohoară,
Cârduri de păsări zbor, se coboară,
Vin cocostârcii, stau pe la casă....
Dragă Moldovă, ţară mănoasă!

Codrul se leagănă, păsărea cântă,
Omul se bucură, vita s'alintă,
Fluturii zboară, — lumea-i voioasă...
Dragă Moldovă, ţară duioasă.

F. Rotariu.

28 Iunie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

130. Povestea unei corăbii

In timpurile de mult trecute, pe când oamenii erau cu sufletele curate, senine, cu feţele mai blonde, fiindcă nu-i prea pârlise soarele, care nu era tocmai aşa de de mult aşezat în aerul liber,— pe când suflările vii trăiau într'o iubire simplă, nevinovată, când aerul se despica numai de piepturile păsărilor şi valurile apelor numai de luntri şi corăbii, atunci pe oceanul nemărginit plutea o corabie cu numele *„România"*.

Unire şi iubire împărăţeau pe mândra „Românie" şi triumfală părea, când valurile albastre o legănau lin.

Căpitanul ei înalt, cu părul ca pana corbului, cu ochii ca mura câmpului, cu faţa luminată, cu un glas răsunător, plin de iubire, din când în când da porunci la matrojii săi vrednici şi plini de vieaţă. Pe „România" era îndestulare de toate productele şi comanda se simţea într'o stare foarte veselă.

Aerul însă stătea potrivit. Soarele strălucitor, triumfal, revărsa razele sale mângâioase peste corăbii. Cerul şi apa, potrivindu-se la coloarea lor albăstrie, par'că să *împreunase* la un loc şi cu valurile sale blajine lin legăna corabia. Sgomotul lor ca o muzică fermecătoare mângâie sufletele „României"...

Şi multe zile şi nopţi nenumărate a plutit „România" pe oglinda oceanului nemărginit, în linişte şi fericire.

Dar iată, într'o bună zi cerul s'a acoperit cu nouri negri, cari grozav îşi purtau povara pe deasupra apelor vecinice.

Vântul ca un duşman bătea din tuspatru părţi ale lumii. Valurile, rădicându-se grozav de sus, fără milă aruncau „România" de pe val pe val. Comanda ei, pătrunsă de frica morţii, sta vrednică să-şi apere corabia...

Mult au luptat bravii matroji, dar n'au putut sta împotriva stihiilor sălbatice...

Când s'a făcut iarăşi linişte pe ocean, căpitanul cu mare groază a văzut că din iubita lui „Românie" au rămas numai pânzele şi vr'o două, trei scânduri... Celelalte părţi ale corăbiei le-a rupt vântul şi valurile le-au dus în locuri depărtate... străine... Din comanda lui bravă au rămas numai vr'o câţiva matroji. Unii din ei s'au înecat în valurile oceanului, alţii zbătându-se de moarte pe scândurile rupte din corăbii, au fost duşi cu valurile...

In inima căpitanului s'a aprins un dor, ca un foc nestâns, după adunarea părţilor de corăbii şi-a bravilor matroji... Ochii lui plini de sperare, de agerime nemărginită, au început să privească în toate părţile lumii ca să-şi vadă iubita comandă. Şi s'a pornit el cu rămăşiţele sale ca un vânt, ca o furie neînfrântă după părţile corăbiei, să le adune şi să ridice din nou corabia, să ridice o „Românie Nouă"...

Veacuri au trecut, până când căpitanul, iute, ca săgeata fulgerului, rând pe rând a 'nceput să-şi adune părţile „României" cu matrojii doriţi...

Dar jalea i-a pătruns inima, când matrojii, îmbră-

caţi în haine străine, supuşi comandelor barbare şi-au pierdut speranţa, care este făclia vieţii.... De suspinuri amare—au amorţit şi şi-au pierdut graiul, de lacrămi sărate—şi-au pierdut vederile, de strigătul comandei străine—şi auzul li-a slăbit... Şi nu şi-au cunoscut, sărmanii matroji, pe căpitanul lor mult dorit, iubit şi mai mult aşteptat...

Atunci căpitanul, cu lacrimile lui i-a spălat şi ei au văzut, cu iubirea şi focul din inima lui i-a însufleţit şi ei s'au deşteptat şi atunci... şi-au cunoscut idealul dorit...

Târziu, dar totuş se împlinesc dorinţele curate sufleteşti...

I-a mai rămas căpitanului să-şi ridice iarăşi iubita „Românie" din nou, aşa ca să n'o mai poată sfărâma valurile stihiilor libere...

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fraţilor, oare nu facem şi noi parte din aceşti matroji? Oare nu ne-am cunoscut idealurile înalte în deşteptarea noastră sufletească? Care simţeşte că da, să se grăbească să ia parte la rădicarea corăbiei, să aducă cu dragoste ale sale părticele la rădicarea mândrei *„Românii Nouă"*.

Elena Dobroşinschi.

29 Iunie 1918.

□□□

131. Un apostol necunoscut al Basarabiei: MOŞ DUMITRU GHIBU

Multă lume din poporul cel de rând moldovenesc din Basarabia cunoştea pre un bătrân *mocan,* —după cum îi ziceau Moldovenii — cu o faţă simpatică, serioasă şi totdeauna într'un port românesc, care colinda toate unghiurile Basarabiei, răspândind, pe neştiute, lumina ştiinţii prin cărţile ce le vindea la hramurile mânăstirilor, la zilele de iarmaroc prin târguri. Dar nu mulţi îl cunoşteau mai de aproape.— Ştiau numai pe *moş Dumitru mocanul,* dar de unde este acest „mocan", care îşi împlinea rolul său apostolic prin întunerecul grozav ce domnea în ţara noastră, mi se pare, că prea puţini ştiau.

Eu cu bătrânul eram cunoscut cam de pe la anul 1885, când întâiaş dată am făcut cunoştinţă cu el în Chişinău, unde bătrânul avea o mică prăvălie, în care vindea felurite lucruri de fer pentru diferitele trebuinţe casnice. Acestea le vindea descoprit, pe o măsuţă ce era întinsă în vederea tuturora, iar sub acea măsuţă ţinea ascunse acelea duhovniceşti comori, pe cari le vindea cunoscuţilor săi: felurite cărţi duhovniceşti, precum Evanghelii, Apostol, Pentecostariu, Ceaslov şi altele; apoi Calendare şi gazete pe cari

le primea pe numele său. Toate acestea aduse pe acelea neştiute căi, cari le ştia unul Dumnezeu şi el.

Dintru acea vreme am avut cu dânsul cea mai mare şi de aproape cunoştinţă şi prietenie, asemenea şi cu familia lui: fiul şi ginerele, şi am ţinut-o acea până la moartea lui, care a urmat, după cum mi se pare, în vremea Revoluţiei ruseşti din 1905.

El era, cu neamul, din Ardeal, din Sălişte, de care adeseori cu multă dragoste şi plăcere îmi povestea. In timpurile cele dintâi el aducea cărţile în trăsură : deasupra marfa, iar dedesupt aducea diferite cărţi, pe care le răspândea printre cunoscuţi şi pe la mânăstiri.

In timpurile de pe urmă trecerea cărţilor era foarte grea, aşa că bătrânul nu le mai putea aduce aşa slobod ca înainte şi pe ascuns, ci acum era silit tot ce avea a trece în Basarabia, să trimeată la censură, la Odesa, şi numai după aceea putea ca să-şi vândă cărţile, ce el, ca o albină iubitoare de osteneală, le aducea de prin toate unghiurile României şi Transilvaniei, pentru care nu rămânea nici o mânăstire din acele ţări necercetată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Simţindu-mă pre mine însu-mi mult dator acestui necunoscut de lume apostol, acum, în ziua învierii neamului nostru, am socotit de cuviinţă a pune la arătare faptele măreţe ale lui, ca a unui luptător pentru a răspândi lumina printre fraţii săi întru acea vreme, când nimenea printre cei mai de căpetenie şi cu ştiinţă nu putea să dee mână de ajutor fraţilor noştri moldoveni, ce zăceau în cel mai mare întunerec din cauza împrejurarilor grele, ce domneau pe acele timpuri

Mică i-a fost știința, dar măreție i-au fost faptele, pentru care trebue să fim recunoscători și mulțămitori, rugând pe Dumnezeu, ca să-i răsplătească faptele lui cele înălțate în ziua răsplătirii. Iar acum: fie-i țărâna ușoară!

Arhimandritul Dionisie.

30 Iunie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

132. ZILE FERICITE

Cu toate nevoile şi neajunsurile vieţii de astăzi, noi Moldovenii basarabeni petrecem multe zile fericite. După sosirea comisarului Basarabiei, domnului general Văitoianu, aflăm că între alte măsuri bune şi folositoare s'a hotărît, ca toate publicaţiile, afişele, programele ş. a. de astăzi înainte să fie scrise în limba noastră românească. Cu mare bucurie am întâlnit ordonanţa aceasta. Credem că în scurtă vreme se vor lua măsuri în felul acesta şi mai departe. Am vrea cât mai degrabă să vedem toate însemnările pe străzi, prin dregătorii şi aşa mai departe, schimbate în limba românească: că t-a-a-a-re ne-am mai săturat de atâta rusească! Pe lângă aceea, că vrem să vedem toate scrise în limba noastră, (că doar trăim acuma în ţara noastră, nu la străini!), însemnările româneşti fac oraşului o faţă europeană, mai plăcută.

Străinii ne şoptesc necontenit că nu e vorbă, trebuie naţionalizate toate, dar cu încetu, cu îngăduială,— că nu se pot răsturna aşa, deodată, toate zidirile ruseşti, căci atunci va suferi mult viaţa locuitorilor.

Aceasta-i părerea lor. Dar noi Moldovenii zicem, strigăm, rugăm: fraţilor, să scoatem lucrurile deodată şi numai decât, cu rădăcină cu tot; să dărâ-

măm zidirea străină din viaţa noastră deodată, şi fără milă, căci ea e aşezată pe o temelie de nisip şi nimeni nu va suferi prin rostogolirea ei, şi să aşezăm o zidire a noastră adevărată, pe o temelie de oţel, de care în vecii vecilor se vor sfărâma toate zădărniciile străine! Doar nu vom trăgăni îndreptarea vieţii noastre stricate încă 106 ani, ca să le împlinim gustul străinilor, cari zic că ce s'a făcut într'o 106 ani, tot într'acelaş timp trebuie schimbat. Destulă filosofie cu duşmanii; toţi la lucru!

*

Sosirea P. S. S. Nicodem, cu un scop sfânt şi mare, ne mângâie şi ne bucură foarte mult. Aici vorbă multă iar nu trebuie. E destul numai să-ţi închipui faţa blajină a ţăranului moldovan, plină de bucurie, cu ochii înlăcrămaţi, când a înţeles că de' astăzi înainte el n'a mai sta înaintea sfintei slujbe dumezeeşti, ca o mătăhală, neînţelegând nimic din bolboroseala preoţilor în limba străină şi neînţeleasă, ci tot cuvântul îi va mângâia sufletul şi i-a bucura inima.

*

Trebuie încă sus să preţuim şi să ne introducem în viaţă un sfat frăţesc al d-lui ministru de culte şi instrucţie publică, S. Mehedinţi, dat învăţătorilor dela cursurile pedagogice din Chişinău, şi care trebue ţinut în seamă de toate tagmele moldoveneşti.

Sfatul d-lui Mehedinţi e acesta: trebue numai decât să ne păstrăm costumul naţional, care, la drept vorbind, mai cu totul e scos din viaţa noastră, şi să ne stăruim din răsputeri ca să ne păstrăm limba poporană, curată, dreaptă, ca să fim totdeauna înţeleşi de ţărani şi să nu ni-o stricăm cu cuvinte străine, mo-

derne etc. Noi, fiii neamului moldovenesc basarabean primim cu mare bucurie toate sfaturile şi măsurile fraţilor noştri mai mari în dreptate, spre renaşterea naţională,—le răspândim şi le sprijinim prin toate ungherile vieţii, din răsputeri.

S. Holban, învăţător.

30 Iunie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

133. Pe malul Nistrului

Pe malul Nistrului, pe-atunci,
In cânturi de amor trezite,
Eu îţi cântam venirea ta,
Şi zarea vieţii fericite.

Intâiul ţi-am adus buchet,
Din crinii primăverii mele...
Cântam norocu-ţi nesfârşit
Şi taina spuselor de stele.

Şi te cântam, frumoasa mea,
Pe tine însuţi... Şi mă iartă...
Nu cunoşteam că rătăceam,
Străin de neam, de graiu şi artă.

Şi ani trecură... Dumnezeu
Trezitu-m'a din somn de moarte,
Zicând: „Destul! Jos ce-i străin,
Şi jos credinţele deşarte!

— E oropsit norodul tău,
Conducătorii stau departe;
Odăjdiile strămoşeşti
Ţiranul la străini le 'mparte.

Ridică-te! Şi sufletul
Şi jocul cântecelor tale,
Du-l la altarul părăsit,
Du-l celor rătăciţi, în vale.

— Tot, ce-aţi păstrat în piept mai bun,
Cu ce v-a înzestrat natura,
Aţi dat străinului, în schimb,
Primind dispreţ, robie, ura...

Destul"!— Şi ce?.. M'am deşteptat...
De-atunci un cuget sfânt mă poartă,
Să duc la fraţii asupriţi,
Lumina cea adevărată.

Să le rostesc cu vocea mea
Cea de pe urmă: *răsbunarea!*
Să le închin ce-a mai rămas
Nesmuls de-asupritori: *cântarea.*

Şi să le dau nădejdea mea
Nestinsă, îmbucurătoare,
In soarele cel românesc,
Ce mândru şi frumos răsare.

Iorgu Tudor.

3 Iulie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

134. Un bun Român basarabean

— Din trecutul nostru —

I.

A venit la mine. Bătrâna,—scundă, încovoiată sub povara anilor mulţi şi grei, cu părul înălbit, cu obrajii veşteji, cu ochii vioi şi blânzi, ca bunica lui Delavrancea,— ea părea că-i o nălucă din trecut, un letopiseţ viu al trecutului neamului nostru din Basarabia, al mişcării culturii româneşti sub jugul străin.

A venit, căci a simţit în liniştea apusului vieţii ei, că munca pe care a dus-o soţul său o viaţă întreagă, că visul lui de a vedea limba română în şcolile din Basarabia, se îndeplineşte.

E soţia lui *Ioan Doncev,* fostul profesor de limba română la liceul No. 1 din Chişinău şi autorul manualelor de limba română în şcolile din Basarabia,

Cine a fost el de origine?

Pronumele lui sună bulgăreşte; poate că a fost bulgar, poate că a fost din vre-o familie românească, dar neapărat a fost un bun Român, un Român care cunoştea bine limba şi literatura noastră, care în sufletul său păstra o iubire nemărginită către neamul nostru, către trecutul şi poezia noastră.

In prefaţa („procuvântarea") cărţii lui *„Cursulu*

primitivu de limba rumână", care a apărut în Chişinău la anul 1865, prefaţă scrisă în ruseşte, el se plânge că în şcoala medie (judeţeană) din Hotin se propune să se închidă cursul de limba română.

„Ori cum ar fi", scrie el,— „dar e foarte trist! Nouă ni se pare că tineretul local din multe puncte de vedere, mai mult ar avea folos să înveţe limba ţării, decât limba franceză sau germană".

Mai departe, tot pe acele pagini spune despre limba română cu atâta evlavie şi dragoste pătrunzătoare aceste cuvinte:

„Ar fi foarte de laudă şi de folos, ca şi fetele române să înveţe limba sa maternă, care cuprinde în ea atâta frumuseţă, atâta duioşie şi în care ele, probabil, mult simt; pentru că, după firea omenească, cea mai bună parte a sentimentului nostru, a duioşiei — e limba noastră maternă. Cum copilul este apropiat de pieptul mamei, tot aşa-i aproape sufletului nostru tot, ce se cugetă, ce se vorbeşte şi ce se cântă în limba lui maternă. Legile naturii neexplicabile şi admirabil de exacte, sunt foarte greu de schimbat".

Doncev a fost cel dintâi, care a introdus alfabetul latin în Basarabia.

Cărţile lui — „Cursul de limbă" (253 pag.), cu două suplimente, —„Gramatica" (130 pag.) şi „Vocabulariu" (66 pag.), precum şi „Abecedă" (163 pag.) lui, tipărită tot la anul 1865, au apărut parte cu alfabetul transitiv bine cunoscut în România (litere cirilice şi latine) parte cu alfabetul latin, obişnuit în timpurile acelea, care a fost întrodus câţiva ani mai înainte în ţară.

A mai scris cu ocazia războiului 1877 încă o carte

BIBLIOTECA UNIVERSITĂŢII BABEŞ-BOLYAI CLUJ

—„Convorbiri ruso-române" (136 pag.) tipărită cu litere cirilice.

Din viaţa lui am aflat, că el a terminat liceul No. 1 de băeţi din Chişinău la anul 1839. La 2 Martie 1853 a fost numit profesor de limba „moldo-vlahică" la acelaş liceu, în care a predat limba până la 1868, când a fost demisionat din cauza interzicerei predării limbei române în Basarabia. Restul vieţii a fost secretar la epitropia azilelor de orfani. A murit la 1 Aprilie 1885.

Din ce tagmă a ieşit Doncev, n'am putut afla nici dela soţia lui, în memoria căreia vremea a şters ceeace era mai scump pentru noi. Din documentele lui de serviciu am aflat că la anul 1877 el a fost ridicat la rangul de ***nobil personal*** (licinîi dvoreaniu), ceea ce arată că el n'a fost din nobilimea Basarabiei, ci din clasa ţărănească sau duhovnicească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Soţia lui spune că era Român, că iubea mult limba şi literatura noastră, Român dintr'aceia, care „cu mândrie pot să zică: Noi suntem Români!" (Cursul primitiv de limbă, pag. 77), „care vorbind în general despre toată naţia sa, se numesc Rumâni, iar de vorbesc despre un cetăţean rumân în deosebi, atunci zic Moldovan, Muntean, Bănăţean, etc." (ibid. pag. 78).

Un Român cu o conştiinţă atât de dezvoltată că ar putea servi ca pildă pentru mulţi, chiar ăstazi.

II.

Cine a fost Doncev, n'am putut afla. Dar noi, cei prigoniţi, cei setoşi de adevăr, de limba şi literatura noastră îl cunoaştem foarte bine. In vremurile nenocite ale neamului nostru din Basarabia, când nici o cărticică românească nu trecea zidul Prutului blăstămat,

când în Basarabia pe ici pe colea licărea numai câte-o lumină, câte-o „epistolie", „zodie", sau câte un „Vis al Maicii Domnului", aduse de mocanii, cari alinau durerile sufletului nostru necăjit, deschideam pe furiş cărţile lui Doncev şi din paginile îngălbenite de vreme, se desfăcea povestea neamului nostru, trezind în sufletele amorţite un vis frumos.

Pe lângă bucăţi de cetire din botanică, zoologie, pe lângă anecdote, cimilituri şi proverbe, găseam cele mai bune bucăţi din poezia română până la 1865. Din cărţile lui Doncev am cunoscut „Adio Moldovei" a lui Alecsandri, „Limba românească" a lui Sion, din ele înţelegeam fabulele lui A. Donici, plângerile lui Alexandrescu, poeziile lui Creţeanu, Zamfirescu şi Tăutu, sau elegiile lui Bolintineanu...

Când citeam din nu prea iscusita poezie a lui Tăutu cuvintele:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Rumâni de şesuri, Rumâni de munte,
„La Milcov astăzi vă adunaţi",

simţeam că suntem Români, eram gata:

„Să ne combatem cu tot străinul".

Nu numai o inimă basarabeană se sguduia, când citea în „La renturnarea lui Grigorie Ghica" a lui Gusti aceste versuri:

Dulce patrie! Azi saltă,
Căci furtuna a trecut,
Şi pe sfera cea înaltă,
Noi luceferi am văzut....

O tu, Moldovo, ţară iubită,
Strânge la sânu-ţi pre Domnitor!
Patrie scumpă! Fii fericită,
Cu-al tău părinte, cu-l tău popor"!

Poate că acest intelectual al Basarabiei a prevăzut, a presimţit sosirea „noului luceafăr" al neamului românesc din Basarabia,—poate că el, cu cărţile lui, a fost un luceafăr în întunericul ce ne împresura.

*

Resfirate prin toate ungherele Basarabiei, cărţile lui Doncev se păstrau de iubitorii de limbă, ca ceva sfânt.

Mi-aduc aminte, cum, pe când eram student, cutreerând Basarabia, m'am trezit într'un sătucean din judeţul Soroca. Am fost uimit, când vizitiul cu care mergeam spre sat, a început să cânte doine, culese de Alecsandri: „Sora şi Hoţul"— „Sus în deal, la mânăstire".

L-am întrebat, unde le-a auzit? Mi-a răspuns că cineva le-a scris dintr'o carte a preotului, că el le-a învăţat dela cel din urmă.

Biblioteca Centrală University Library Cluj

Am făcut cunoştinţă cu preotul,—un bătrân cu înfăţişarea unui patriarh biblic, un preot, cum nu se mai găsesc astăzi prin Basarabia. Intr'adevăr, pe o măsuţă de sub icoane, împreună cu sf. Evanghelie, legată cu o scoarţă de catifea, se păstra „Cursul de limbă" al lui Doncev.

Şi în amurgul serii, preotul mi-a vorbit într'o limpede şi curată românească despre frumuseţile poeziei noastre, despre baladele, doinele şi cântecele, care se găseau în cartea lui Doncev, carte care era minunat de bine alcătuită pentru vremurile de atunci.

O seamă din puţinii noştri intelectuali învăţau limba şi literatura românească din cărţile lui Doncev, cari până în ultimile timpuri să puteau cumpăra pe furiş la anticarii din Chişinău.

*

Acest om a fost unul dintre aceia, care a lucrat pentru continuarea spiritului românesc în Basarabia,— el este cea mai însemnată verigă în lanţul intelectualilor români, care nu s'au vândut Rusiei, ci trăiau cu visul unei vieţi nouă, cari în vremurile cele mai negre ale neamului nostru din Basarabia, a avut curajul să alcătuiască nişte cărţi aşa de bune şi patriotice.

De aceea, numele lui Ioan Doncev ne este scump tuturora, şi el va trăi vecinic mai ales în amintirea acelora, cari astăzi sunt chemaţi ca învăţători şi profesori să poarte steagul culturii naţionale în direcţiunea arătată de el.

Ştefan Ciobanu.
Directorul învăţământului din Basarabia.

6 Iulie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

135. O chemare către învăţători

Un învăţător din judeţul Cahul ne trimite această sinceră chemare patriotică, pe care o publicăm întocmai, păstrând ortografia autorului. Din ea se vede şi silinţa învăţătorimii moldovene pentru învăţarea limbii româneşti.

Fraţi Moldoveni, colegi învăţători!

La voi, care simţiţi durerea zilnică a libertăţii noastre, cu sincera speranţă m'adresez.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Suntem chemaţi să ne-ascuţim uneltele; seminţa cea mai bună s'o luăm din vechiu coşerul limbei strămoşeşti, cu care fi vom noi datori să cultivăm poporul nostru. El mult, săracul, au răbdat în întuneric şi străin. Acum e vremea să-l trezim; să-i spunem că el îi stăpân în pajiştea străbunilor.

Noi mult răbdăm pe calea noastră la cari acum suntem chemaţi. Mulţi nu primesc nici ajutorul care au fost făgăduit şi cei mai mulţi chiar leafa dreaptă de când n'o văd au şi uitat.

Dar ce's acestea pentru noi, când ştim că-s stăruinţi străine. Ei trag nădejde că doar noi vom părăsi preasfânta cale mult suferind lipse şi nevoi.

Şi-atuncea ei s'or bucura. Pe noi din nou ni-or înjura.

Dar nu mai fie aceasta, fraţi. Noi vom răbda, că prin răbdare se dobândeşte firea tare.

Ar fi bine încă un cias pe zi să mai jărtfim pentru popor ca să învăţăm noi a cânta lui Dumnezeu în limba noastră, că aceasta mult folos ne-a da în viitorul ce ne aşteaptă.

Destul o sută şase ani am ascultat streinul glas.

Acuma necesar ne trebue un cor la strana catedrală, să ne rugăm în linişte: căci tu te duci cu umilinţă în casa Domnului să rogi putere fraţilor săi drepţi, dar după binecuvântări frumoasă auzi cântarea 'n limba celui, care atât ne-a apăsat, că nu putem noi, pân' acum să ne vinim cu totu 'n fire.

Şi-atuncea nu tei mai ruga, ce de nevoe ai crişca. Tu stai uimit te uiţi la fraţi şi 'ntrebi din inimă: ce este?

Ori nu trăim noi ca 'n poveste; ori poate noi dormim? Prin somn?...

Nu! E aidoma Române.
Şi pentru aceasta trebui noi,
Când mâţa miaună s'o dăm afară,
Afară tot ce e rusesc,
De pe pământul românesc,
Să n'aibă loc nimic străin,
P'al maicii noastre scumpe sân,
Din rădăcină smulgiţi tot,
Să nu rămâe amintiri,
De-al noastre triste suferiri.

Constantin Gâdeiu.

7 Iulie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

136. Din călătoria mea la Odesa

Zilele trecute am avut nevoe să fac o mică călătorie la Odesa.

In rândurile acestea eu n'am în vedere ca să scriu ce se petrece şi ce am văzut în Basarabia şi în Ucraina.

Mă opresc numai la vr'o câteva lucruri.

Socot, că fiecare cetăţean e dator să arăte ce vede că nu se face cu cale şi să atragă atenţia autorităţilor cuvenite, ca faptul necuvenit să fie schimbat şi pus la calea lui.

Mai vârtos trebue să facem aceasta, când duşmanii se folosesc de nepăsarea noastră şi ne fac ca să fim de ocară.

Ceeace am să spun eu, mai întâi, privesc gările noastre, începând dela Chişinău şi până la Bender.

Doamne, ce mizerie şi necurăţenie e prin ele!

Omul cu o leacă de simţ estetic fuge de ele.

N'ai nici unde să şezi, nici unde să te odihneşti, nici să mănânci!

Camerele de toaletă bărbătească, dar mai ales femeiască (aceasta din urmă numai decât trebue într'o ţară civilizată) lipsesc cu totul.

Dela Bender, camera de toaletă pentru femei a apucat-o (până unde ajunge rechiziţia) un bărbier, care

face în ea comerţ, iar damele se spală afară la fântână.

Al doilea, tot de gări: nu s'a ştiut de ce până acuma nu s'a îngrijit nimenea, ca să schimbe tablele cu numele ruseşti, înlocuindu-le cu acele româneşti. Aceasta s'a făcut numai la Chişinău.

Alta, *tot aşa de puţin bine*, se petrece la Bender, la frontieră, unde „pasagerii" trebue să stea în „oceredi" (rând) 3—4 ceasuri, până li s'or viza paşapoartele şi permisurile.

Trenul ajunge la Bender la 11, până la 11 jum. dimineaţa.

Până ce pasagerii ajung la pod, unde li se vizează documentele, este 12 şi mai bine.

Destul un ceas de lucru cum se cade, şi pasagerii pot să plece înainte.

Dar nu! La ora unu funcţionarii se duc la masă şi mesesc până aproape de trei. Şi apoi cu ajutorul lui Dumnezeu se apucă de lucru, lucrează încetişor, la voie.

Dar pasagerii stau în „oceredi", în soare, colb şi ploaie. Cu ei stau şi birjarii, ţinând caii flămânzi.

Nu-ţi mai trebue Siberie.

Cu mare greutate trecem Nistrul şi ajungem la Odesa. Acolo fiecare cetăţean român e dator să-şi vizeze documentele la consulatul românesc.

Ce se face la consulat, nu sunt în stare să zugrăvesc. Norod iarăş mult; plină curtea. Consulatul primeşte dimineaţa dela 11 la 1, şi seara dela 6 la 7.

Publicul vine cu 2—3 ceasuri înainte, să apuce „oceredea". Primesc pe două uşi.... Adecă sunt două uşi, dar care e uşa adevărată şi care nu, nu ştie nimenea.

Publicul umblă dela o uşă la alta, se sfădeşte, se brânceşte...

Eu am umblat la consulat două zile dupăolaltă, dar n'am reuşit.

Am plecat dela Odesa, neîmplinind datoria mea de cetăţean....

Şi nu-i bine aşa!

Am fi foarte mulţumiţi, dacă autorităţile ar preface lucrurile şi le-ar aşeza pe calea lor cuvenită.

Noi însă, scriind aceasta, vrem numai, ca la noi să fie bine, ca şi la lume, ba chiar şi mai bine.

Teodosie Bârcă
Deputat în Sfatul Ţării.

8 Iulie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

137. LUMINĂTORII POPORULUI

La un festival din Sala Eparhială am avut întâmplător o discuţie cu un preot, „înfocat" moldovan.

Şedeam pe un scaun, aşteptând. Părintele se uita cu mare jale la păretele, unde în vremurile „vechi şi bune" se afla icoana — „Preasfinţitului" Serafim, apoi s'a întors spre mine. Vorba ceia; „jălui-m-aş şi n'am cui." Dar părintele „politicos", a început cu totul altceva. A întrebat: cine are să cânte, cine citeşte şi despre ce? Pe urmă zice: Nu-mi plac Românii, cu toate că eu sunt Moldovan „înfocat" şi nici înainte n'ascundeam că sunt Moldovan. Chiar şi în biserică citeam câte odată moldoveneşte (?).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De ce nu-ţi plac Românii, părinte? îl întreb eu.

De aceea, că Românii fac tot cu sâla. Vor să facă româneşti şi biserica şi şcoala, sau cum se mai zice: să le naţionalizeze. Nu ne lasă pe noi să facem noi din voia noastră. Ruşii după ce au cucerit Basarabia (au furat-o părinte, zic eu), au lăsat vreo 30—40 ani şi preoţii şi învăţătorii româneşti. Românii se grăbesc. Mai bine să ne lase pe noi— preoţii, la voie. Da la urmă nu se ştie — dacă n'am fi ai Rusiei. Eu slujesc Rusiei. Rusia îmi „plăteşte". Dela Români eu n'am nimic. Şi nici nu aştept. Românii îs săraci. Eu slujesc celuia, care îmi plăteşte...

Iacă părerile unuia din preoţii luminători ai poporului. Plâng, sărmanii după Rusia mare „pravoslavnică".

Am asistat de vreo 4—5 ori la Comisiunea, care lucrează pentru chemarea Soborului bisericesc.

N'am observat nici o mişcare spre îmbunătăţirea vieţii poporului. N'am observat o mişcare naţională.

Preoţii sunt de acele păreri, de care dânşii au fost la 1907, când au înfiinţat cu alţi „binefăcători" ai poporului „soiuz ruseago narodo".

Preoţi moldoveni ! Deşteptaţi-vă! Luminaţi poporul care vă hrăneşte. Destul cât l-aţi ţinut în întunecime! Luminaţi-l pe limba lui.

Moldovenii se duceau pe la Inochentie, care li cetea în limba lor bine cunoscută. Uitaţi vremurile „Preasfinţitului" Serafim. Să dăm laudă Domnului c'au trecut.

Dumneavoastră locuiţi între popor. Mulţi din Dumneavoastră sunteţi chiar din sânul poporului. Ştiţi durerile, neajunsurile — ştiţi viaţa şi sulfetul poporului moldovenesc. Aşa că-l puteţi povăţui şi îndrepta pe calea adevărului.

Pentru aceasta poporul vă va mulţumi, îmbrăţişându-vă cu iubirea care face minuni.

Vasile Loghinescu.

11 Iulie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

138. GLAS DE PESTE NISTRU

Sărit-am Nistrul, pe malul stâng...
Eu, o viţă a neamului român,
Demult suspin şi jalnic plâng,
Că nu-s pe sine eu stăpân.

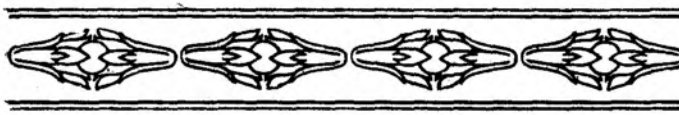
Numai Nistru ştie a mea străinătate,
Şi a mea viaţă, amară, grea;
Numai el mă vede zi şi noapte,
Cercând din malul stâng,
Să fug în ceea parte.

Când mă uit la zare, spre asfinţit,
Şi văd cum păduri întunecoase
Acoperă munţi şi văi:
Văd câmpii îmbrăcaţi cu flori frumoase,
Şi capre, oi zburdând prin ei,
Atunci se 'ncheie a inimii durere,
Şi ca să zic ceva nu am putere.

Ştefan Bulat
Învăţător de peste Nistru.

18 Iulie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

139. SEMĂNĂTORI DE URĂ

Noi, Românii basarabeni, cari suntem deprinşi cu o presă bogată şi serioasă, după ce citim vre-o gazetă de peste Prut şi mai cu seamă apărută în anul acesta, stăm şi ne gândim cu o mare părere de rău la neamul nostru atât de nenorocit, care nu e vrednic să aibă măcar o presă sănătoasă şi cinstită...

Ce educaţie, pentru tineretul basarabean poate să fie de exemplu gazeta *„Iaşul“*, care nu e altceva, decât numai un organ semănător de ură...

Imi pare rău că în fruntea acestui organ stă un profesor universitar, care permite să se publice în gazetă un articol ca *„Deşteptarea Basarabiei“* dela 15 Iulie, în care dela început şi până la sfârşit sunt numai neadevăruri.

Ţin să spun dela început, că nu doresc să fac polemică, dar adevărul mă îndatoreşte pe mine, ca pe un basarabean, să arăt cu ce glod şi cu ce mare nedreptate aruncă domnul dela gazeta *„Iaşul“* în fraţii Ardeleni şi Bucovineni (noi, Basarabenii, scriem cuvântul *fraţii* fără ghilemele, căci el pentru noi e sfânt...) Mai întâiu, d-l dela „Iaşul”, care n'are bărbăţia să iscălească, n'are dreptate când spune că „actele patriotice săvârşite de Basarabeni dela izbucnirea revoluţiei ruseşti şi până astăzi, dovedesc până

la evidenţă că în Basarabia era conştiinţă naţională, mult mai trează decât chiar în sufletul d-lui Argetoianu". Nu ştiu dacă e aşa, dar dacă ar fi chiar aşa, apoi aceasta se datoreşte în mare parte Ardelenilor şi Bucovinenilor. Chiar ciobanii ardeleni au lucrat pe terenul naţional, poate inconştient, dar mai mult decât mulţi jurnalişti şi colaboratori din ţară...

Dar, ce e mai important şi ce trebue recunoscut e, că tineretul basarabean (studenţii, ofiţerii şi o parte de învăţători), care au luat o mare parte la actul unirei Basarabiei, a fost însufleţit şi încurajat de Ardeleni şi Bucovineni. Cu ofiţerii ardeleni şi bucovineni tineretul nostru se întâlnea încă în anul 1914 şi atuncea se vorbea despre *„România Mare"*.

Pentru noi, Basarabenii, n'a fost mai frumos şi mai nobil exemplu decât „miile de ardeleni şi bucovineni" care se duceau să-şi pue viaţa, nu pentrucă erau „aliaţi cu Rusia", dar pentru *„Idealul sfânt"*, pe care ei cu toţii îl împărtăşesc, dela simplu soldat până la colonel. Nu ştiu pe ce date se bazează d-l dela „Iaşul" când scrie: „D-sa vrea să deştepte pe cei care nu dorm, cu ajutorul acelora care au făcut totul spre a-i adormi pe veci". Ce anume concepţie curioasă, d-le necunoscut. Dar mă gândesc că, dacă măcar vre-o dată ai fost la *Chiev*, în Universitate sau pe Jitomirscaia, unde studenţii basarabeni făceau adunări, atuncea ţi-ar fi ruşine de rândurile acestea. Pe vremea aceea, în Chiev, se găseau mulţi ofiţeri şi intelectuali de peste Prut, cari petreceau foarte vesel, timpul, dar de adunările Basarabenilor nici capul nu-i durea, pe când ofiţerii ardeleni şi bucovineni veneau cu zecile, şi ce însufleţire morală aduceau ei în mijlocul Basarabenilor!

Cine oare a plecat la Odesa, ca să citească studenţilor basarabeni istoria neamului nostru, dacă nu un Bucovinean? Şi s'a arătat măcar vre-un individ în comitetul ostăşesc sub presidenţia actualului director de agricultură, din acea mulţime de Români din ţară, care era la Odesa— şi care vesel petrecea la „Faneoni"[1]). Cine a venit şi umblat, de dimineaţă până seara, la diferite congrese şi adunări, dacă nu profesorii ardeleni şi bucovineni, şi numai la un congres al învăţătorilor am văzut pe un singur profesor din ţară.

Imi aduc aminte, cum m'au întâlnit profesorii şi învăţătorii bucovineni la *Suceava,* unde eu plecasem ca să cumpăr cărţi şi cum ei ne-au dat tot concursul lor. Eu totodată nu pot uita şi pe acei vreo câţiva profesori din ţară, pe care astăzi la fel îi insultaţi şi mai cu seamă pe un învăţat uriaş — numele căruia nu voesc să-l arăt, căci prea mare stimă am faţă de el şi nu doresc să-l pângăresc cu ditirambe,— care a ajutat pe o bună parte din Basarabeni în mişcarea lor, cu influenţa sa morală...

Şi aşa, d-le necunoscut dela „Iaşul" — nu somn— ci viaţă au adus Ardelenii şi Bucovinenii în mijlocul nostru şi tot ei s'au apropiat sufleteşte foarte mult de noi, pentrucă profesorii ardeleni şi bucovineni au dovedit că sunt oameni capabili şi muncitori, pentrucă ofiţerii ardeleni şi bucovineni [nu poartă monocluri, nu se pudrează şi nu vorbesc între dânşii franţuzeşte sau nemţeşte, cum o fac alţii pe străzile Chişinăului] [2]).

Prin cugetul lor sănătos au dovedit, mai în scurt,

[1] Ultimele două cuvinte au fost şterse de Censură. — **O. G.**

[2] Cuvintele puse în paranteză au fost şterse de Censură. — **O. G.**

că sunt oameni, dar nu nişte intriganţi. *Dacă „nepoftiţi" au venit Ardeleni şi Bucovinenii la noi în Basarabia, apoi astăzi noi nu dorim ca ei să plece de la noi.*

E o insultă pentru Ardeleni şi Bucovineni, când scrii că ei au lucrat pentru *interesele lor proprii;* ştiu foarte bine cât e plătit profesorul la noi şi mulţi domni din ţară, cari vin şi fac felurite speculaţiuni, câştigă într'o zi mai mult decât aceşti muncitori într'o lună de zile.

Şi iară, n'ai dreptate, când scrii că Ardelenii şi Bucovinenii „au luptat din toate puterile ca Basarabia să nu se unească cu România, ci să rămână independentă".

La aceste rânduri eu voiu răspunde numai următoarele: Cel dintâi comitet pentru unirea Basarabiei cu România s'a organizat în Chiev, unde luară o mare parte Ardelenii şi Bucovinenii; al doilea la Chişinău, unde iară în frunte stăteau Ardelenii. Mai departe, noi nu ne temem că ei vor face din Basarabia un alt Ardeal; noi ne temem de politicianismul din cafenele, ne temem de destrăbălare... ne temem de sistemul de protecţii, cu soacre şi cu dame, ne temem de biurocratism, ne temem de multe şi de multe alte păcate.

Noi am dori ca ţăranul nostru (măcar că el e mai deştept decât acela de peste Prut) *să fie tot aşa de deştept şi muncitor şi iubitor de neam, cum e cel din Ardeal.* Pe cei 31 (?) profesori daţi-ne voie să-i judecăm noi, Basarabenii.

Nu ştiu despre ce greutăţi povestiţi D-voastră că fac ei Statului şi Basarabenilor (?). Poate cuiva de peste Prut *da,* dar Statul (în adevăratul înţeles a acestui cu-

vânt) şi *mai cu seamă nouă, Basarabenilor, nici o greutate,* **ci numai ajutor.** Nu ştiu despre care domni din ţară, scrii că vin să-şi jertfească toate puterile, nu pentru bucata de pâne, dar pentru a da o mână de ajutor...

Dacă scrii acestea serios, apoi te sfătuesc să vii în vre-un orăşel sau sat al Basarabiei, şi te vei încredinţa, că n'ai nici cea mai mică doză de dreptate, şi ţăranul nostru şi chiar mulţi intelectuali poate să-ţi povestească lucruri, pe cari d-ta nu le cunoşti de loc...

Prin urmare, Domnilor dela Iaşi, vă poftim să nu mai sămănaţi ură printre fraţii români, ori de unde ar fi ei, ci să aduceţi, dacă puteţi, iubire pe pământul Basarabiei noastre.

Gr. Cazaclu.
Deputat în Sfatul Ţării

19 Iulie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

140. Scrisoarea unei învăţătoare moldovence către foştii prieteni din Rusia

„Scumpă ţară şi frumoasă,
„O, Moldovo, draga mea,
„Cine pleacă şi te lasă,
„E pătruns de jale grea...

Dragii mei prieteni
şi Iubitele mele colege,

Din scumpa mea Basarabie vă salut, şi întind braţele mele către voi, dacă încă nu m'aţi uitat pe mine, „Moldovanca" voastră.

Cinci luni au trecut de când, în urma împrejurărilor, ne-am despărţit. Acum, cu durerea în inimă vă înştiinţez, că n'am să mă mai întorc în gloata voastră călduroasă. Dar fericitele zile ale învăţăturii şi ale prieteniei noastre ferbinţi, nădejdile senine şi jurămintele sfinte de a lupta pentru dreptate, libertate şi înfrăţire, nu le voiu uita până la amurgitul vieţii. Totdeauna îmi aduc aminte de ziua cea neuitată, când am fost grămădiţi la un loc din toate unghiurile Rusiei, ca să primim lumina învăţăturii. Acuma, când m'am încredinţat că nu vă voiu putea însoţi pe calea vieţii, când steaua care îmi arăta atunci viitorul meu s'a stins, ***pe orizontul vieţii mele s'a aprins altă lumină divină.*** Razele ei luminoase îmi arată un drum

mândru, sfânt, să slujesc nu numai pentru orice popor obijduit, ci, în locul întâiu, pentru neamul nostru, pentru naţiunea din care şi eu fac parte. Nişte glasuri tainice îmi pătrund inima şi-mi şoptesc:

„Deşteaptă-te Române!
„Acum ori nici odată, croeşte-ţi altă soartă!...

Ceeace în ziua de astăzi îmi îndulceşte traiul, îmi luminează sufletul şi despre ceeace vreau să vă spun, nu va fi nou: înfăptuirea dorinţelor şi realizarea visurilor ce s'au aprins şi au fost legănate în inima mea încă acolo, departe, în fundul Rusiei. Minunate şi străine vă păreau atunci, cuvintele mele, când vă spuneam de Neam, de Ţară, de obiceiurile noastre şi mare v'a fost mirarea, când eu, vesela, voioasa, înfocata fiică a Sudului, cum m'aţi numit voi, m'am făcut ca umbra peste câteva luni de zile, neauzind pe acolo nici un cuvânt moldovenesc.

Dar trebue să judecăm sănătos. Fiecare lucru mai mult se preţueşte atunci, când nu-l avem şi mai bine îl cuprindem, când ne uităm mai departe. Dacă vreţi să cunoaşteţi frumuseţile şi farmecul limbii strămoşeşti, duceţi-vă în altă ţară, căci acolo în străinătate vi se va înfăţişa mai bine strălucirea şi frumuseţea ei.

Omul e legat de limbă ca copacul de pământ, căci limba e potrivită după firea omului.

Acum, noi toţi învăţătorii suntem chemaţi la cursurile româneşti *ca să ne împărtăşim de cultura noastră vie şi adevărată, care până acum a fost ascunsă şi acoperită cu un acoperământ tainic.* Despre ce n'am învăţat noi? *România e raiu pe pământ,* **ţara eroilor...**

„Priviţi măreţe umbre,
„Mihai, Ştefan, Corvine!

Ştim şi multe cântece. Cel mai frumos cântec e: „Tricolorul". El este ca un simbol al duhului naţional. La toamnă în toate şcolile se va învăţa românește. Noi toţi ne vom duce să luminăm poporul în limba lui.

Vă îmbrăţişez, scumpii mei colegi şi vă urez zile fericite.

Cărările noastre sunt despărţite, dar tot ne vor duce la un drum înflorit, glorios. Şi noi, înarmaţi cu idei sfinte, vom aduce: suflet, inimă şi minte!

Vera Nicolaeva, Soroca.

28 Iulie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

141. Amintiri din viața mea de învățătoare

Nici nu știu cu care să încep și cu care să mântui, atâtea aș putea scrie pe tema aceasta.... Dar am să o iau dela început.

Școala în care am primit eu loc de învățătoare pentru prima dată, era într'un sătucean din județul Bălților.

Până atunci, în satul acela nu fusese școală. Casa pentru școală fusese prefăcută în grabă dintr'o crâșmă veche dela răspântia drumurilor. Și fiindcă oamenii doreau ca școala din sat să se deschidă cât mai degrabă, au făcut la casa aceea numai ceeace crezură ei că e de neapărată nevoe: i-au ridicat pereții, ca să fie mai înaltă, au acoperit-o cu șindrilă nouă și au podit-o pe jos, atâta tot,—încolo nici n'au văruit-o, nici n'au îngrădit-o măcar cu nimic. Dar casa care înainte era minunat de bună pentru crâșmă, nu se potrivia de loc ca local de școală.

Când ne trebuia nouă cea mai mare liniște, atunci se începea duruitul căruțelor care treceau mereu și pe o parte și pe alta a școalei, ducându-se: care la câmp, care la oraș, care înapoi. Și școala aceasta a trebuit să o deschid eu, eu care abia împlinisem 16 ani, care nu de mult părăsisem băncile școalei. Oamenii n'aveau

nici o înţelegere pentru şcoală, copiii nu erau disciplinaţi de loc.

Trebuia să mă lupt şi în dreapta şi în stânga cu toţi şi cu toate... Mai întâi de toate, am rugat oamenii că, dacă nu pot face ogradă la şcoală, măcar să închidă drumul ce mergea pe dinaintea şcolii, apoi să facă şi o sobă în clasă. Soba încă a fost atât de bine potrivită de un meşter din sat, încât da mai mult fum, decât căldură. Păreţii cei nevăruiţi ţineau întunerec şi fiind în grabă făcuţi, nu erau chiar bine uscaţi, aşa că după ce se făcea focul în sobă, se încălziau şi sloboziau abur. Aburul acesta era foarte folositor pentru orzul, care a fost amestecat cu pleavă în lutul întrebuinţat la lipitul păreţilor, el a început a încolţi şi iată că, într'o bună zi de iarnă, ne trezirăm cu verdeaţă împrejurul tavanului, par'că ar fi fost pe la Dumineca Mare... Noroc că nu eram nevoită să stau zile întregi în frumuseţea aceea, fiindcă stam la gazdă la un moş al meu, care locuia în acelaş sat.

Aşa era la început partea exterioară a şcolii, dar să nu gândiţi cumva că organizaţia învăţământului, partea lăuntrică, era mai bună. Copiii veniau la înscriere rând pe rând, motivându-şi întârzierea: care cu lipsa de încălţăminte, care cu cea de îmbrăcăminte, etc.

La observaţia mea, că ar trebui terminată înscrierea elevilor, ca să începem învăţătura, preotul îmi spuse, că trebuie înscrişi toţi, oricât de târziu ar veni, fiindcă altfel descurajăm oamenii şi apoi nu-şi vor da copiii la şcoală. Aşa s'a pierdut vremea de la 15 Octomvrie până la 1 Decemvrie, când eu, fără

voia preotului, am întrerupt înscrierea şi am început învăţătura.

Atunci m'am isbit eu cu capul de piatră!... Toate îndrumările metodice, pe care le câştigasem în şcoală s'au risipit. Ele-mi erau recomandate ca cele mai bune pentru copiii ruşi, dar nu se potriveau de fel pentru copiii moldoveni. Lecţia pe care aş fi putut-o face în limba lor dreaptă într'o oră, cere timp de 2 ore; trebuia să te'nvârţi pe-un loc de zece ori, traducând şi prefăcând în tot felul ceeace aveai de spus, ca să fii la urma urmii înţeleasă de copii, fiindcă copiii erau toţi moldoveni, iar cărţile ruseşti. A trebuit să-mi croiesc o metodă nouă.

In acelaş timp, oamenii neavând nici o înţelegere pentru viaţa şcolară mă supărau mereu, venind la şcoală, în vremea lecţiilor. Mai ales femeile...

De exemplu: una avea gust să toarcă, şezând pe pragul clasei, ca să privească, cum învaţă băiatul ei; alta venise cu plăcinte în clasă şi striga în gura mare: Măi Niculăiţă! Unde eşti? Na la mama plăcinte, ia şi mănâncă, până ce-s fierbinte!"

La observaţia mea, că'n vremea lecţiei nu se poate face acest lucru, ea-mi răspunse: „Da pe urmă ce mi-e bun, dupăce se vor răci! Eu taman de aceea am şi alergat la şcoală, lăsându-i pe cei mai mici acasă, singuri, ca să mănânce şi acesta o bucăţică bună!"

Puteţi să vă 'nchipuiţi, câtă luptă am avut, până ce i-am dat la brazdă pe toţi! Mai gândiţi-vă apoi că nimeni nu-mi venia în ajutor în vremea aceea; iar eu fiind tânără şi neavând nici o practică, poate făceam şi multe greşeli... De câte ori nu plângeam, venind acasă, şi ce bucuroasă aş fi fost să stau mai bine eu în bancă în locul elevilor şi să mă înveţe pe mine ci-

neva, decât să 'nvăţ eu pe alţii. Singurul om care putea să-mi fie sprijin în viaţa şcolară, era preotul din sat, dar m'am convins degrabă, că noi vorbim în limbi diferite şi nu ne înţelegem unul cu altul. El era obligat să predea religia în şcoală, şi eu îl priviam ca pe un coleg al meu; el însă nu era mulţumit cu aceasta şi avea pretenţia din când în când să-mi arate, că-mi este şef, nu coleg. Eu însă chiar adevăratului şef, îi dau onoarea cuvenită numai atunci, când el nu-mi dă a simţi mereu că el este şef, iar dacă văd, că şeful cam are gust de a se aşeza pe gâtul meu, atunci am obiceiul să fac câte o astfel de mişcare, ca să vadă el, că nu mi-e prea îndemână.... Toate împrejurările după cum vedeţi, nu erau tocmai prielnice pentru mine, şi de aceea mi-am pus în gând să mă cer la altă şcoală.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

Dorind să trec în altă şcoală, mă gândiam mereu: unde aş afla vreun loc vacant? Şi iată, aud odată că într'un sat, tot din judeţul Bălţilor, este o şcoală foarte bună, în care postul de învăţător era vacant. Şcoala aceea, se spunea că e făcută de-un boer, într'o livadă frumoasă, pe moşia lui, şi că el o susţine pe cheltuiala lui, adecă el dă învăţătorului: leafă, masă, servitor, ba chiar şi trăsură cu cai, când acela va avea nevoe. Mai bun loc nici nu se putea dori!

Negândindu-mă mult, scriu o petiţie şi plec cu ea la şeful meu, la Chişinău, ca să aflu mai de grabă rezultatul.

Primind petiţia mea, şeful îmi spuse că sunt una din cele mai bune candidate şi-mi făgădui locul, după ce voiu face cunoştinţă cu boerul, care susţinea şcoala

şi după ce-şi va da şi acesta învoiala; şi fiindcă aceasta era dorinţa boerului: ca şeful să nu numească pe nimeni învăţător în şcoala lui, până ce nu-l va moase mă pornii acasă.

Tocmai în timpul acela, boerul plecase la liman pe-o lună de zile şi eu n'am putut face cunoştinţă cu el. Cu toate acestea şeful mi-a dat încredinţarea, că voiu căpăta locul cel dorit, dacă voiu veni peste o lună iarăş la Chişinău. Cu inima plină de bucurie şi cu visuri frumoase mă pornii acasă.

La cea din urmă staţie mă 'ntâlnesc c'un preot, prieten bun al meu încă din copilărie. Şi, fiindcă amândoi mergeam tot pe un drum, am năimit o trăsură şi ne-am pornit împreună.

Nu prea am obiceiul de a povesti oricui, cu cine m'am întâlnit, unde am fost şi ce-am căutat, dar preotului aceluia, fiindcă-mi era prieten vechiu—, care nu odată m'a ţinut şi 'n braţe, când eram copilă,— i-am spus că am fost la Chişinău, şi cu ce scop.

— Da fotografia nu ţi-ai pus-o în plicul cu petiţia? mă întrebă el zâmbind.

— Dar pentru ce ar trebui să fac aceasta? întrebai la rândul meu, nedumerită.

— Aşa socot, îmi răspunse preotul, c'un accent deosebit, că, dacă-ţi vei fi trimis şi fotografia cu petiţia, vei primi locul acela numai decât.

Eu m'am luat pe gânduri.

— Ia ascultă, continuă preotul luându-mă de mână şi privind serios în ochii mei. Ca un prieten vechiu şi ca un binevoitor al familiei d-voastre, îţi spun că şcoala ceea nu-i pentru mata!!

— Cum? nu-i pentru mine?, întrebaiu eu, revoltându-mă. Ce vreţi să-mi spuneţi cu aceasta? Că eu

nu sunt vrednică de-a fi învăţătoare într'o şcoală cum se cuvine, ci numai într'aceia, unde cresc ciuperci pe pereţi? La urma urmei, eu nu înţeleg ce însemnează vorbele S.-Tale!!

— Vei înţelege, dacă vei asculta mai departe, îmi răspunse el liniştit. Ascultă bine ce-ţi voiu spune eu! Şcoala cea mult dorită de mata e aproape de mine, boerul cel cu şcoala, care de acuma n'are mult până ce va înebuni de tot, e vecinul meu, şi de aceea ştiu foarte bine ce se petrece acolo. In şase ani de zile de când există şcoala, s'au schimbat 4 învăţătoare...

Mai mult decât un an sau doi nu poate sta în şcoala aceea nimeni; aşa e rânduiala pe acolo... ori învăţătoarea nu se uneşte cu condiţiunile locale, ori boerul singur peste vre-un an-doi e nemulţumit de ea, şi pofteşte pe cine se cuvine s'o mute; şi 'n locul ei să numească pe alta...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mai scurt: vei înţelege şi mai bine, dacă-ţi voiu spune că boerul acela niciodată nu doreşte să aibă 'n şcoala lui învăţător, ci numai învăţătoare şi, dacă se poate, cât de frumuşică şi cât de tinerică... Ai înţeles? Eu te sfătuesc să şezi pe locul care-l ai, decât să plângi pe urmă; încă nu-i vremea trecută, poţi să-ţi găseşti alt loc mai bun decât acesta şi fără bocluc... Dar, în sfârşit, fă cum crezi. Eu mi-am făcut datoria, sfârşi preotul.

Nu vă puteţi închipui ce simţii eu atunci! Imi ardeau obrajii de ruşine, par'că mi-ar fi dat cineva palme; îmi părea că toată lumea ştie, că am scris petiţia, în care ceream locul acela. Socoteam că n'o să mai ajung acasă să scriu altă cerere, ca nu cumva să mi se dee locul cel mult dorit înainte... Cum am ajuns acasă— aşa ostenită, cum eram depe drum — îndată

m'am pus la scris şi l-am rugat pe şef, să nu-mi dea locul, unde sub atâtea frumuseţi exterioare, se ascundeau atât de slute condiţii.... Aşa dar, am rămas tot în satul, în care eram. Insă *toamna, îndată ce* s'a început învăţătura, a şi venit şeful şi m'a întrebat pentru ce am renunţat la locul, pe care-l ceream mai înainte? Atunci i-am povestit tot ce-am scris mai sus despre locul acela.

„Nu se poate să fie aşa",—îmi răspunse şeful.—„Nu poate fi chiar aşa cum se spune". Iar după cum sta îngândurat, pricepui că el până atunci n'auzise nimic despre cele ce se petreceau la şcoala aceea.

Pe urmă, am auzit, că dela mine s'a dus drept la şcoala cea boerească. Ce-o mai fi aflat acolo, nu ştiu, dar am auzit iarăşi că şcoala aceea au cumpărat-o dela boer oamenii de acolo şi-o susţin cu cheltuiala lor, iar boerul acela a fost omorît anul trecut de bolşevici. Peste un an de muncă tot în şcoala cea dintâi, şeful singur, ştiind dorinţa mea, m'a mutat la una din cele mai bune şcoli din jud. Chişinăului, unde mă aflu şi-n ziua de astăzi.

Aici am găsit cu totul altceva,— mare deosebire de satul ce-l părăsisem.

Satul în care mă aflu acum, e foarte frumos,— nu se mai vede din verdeaţă... Incotro te uiţi vezi numai vii, livezi şi păduri. Şcoala e o clădire înaltă şi frumoasă în mijlocul satului; există mai bine de 25 ani. Oamenii de aici au înţeles ce folos aduce şcoala şi-şi dau copiii la şcoală cu mare plăcere; nici nu încap toţi, câţi ar vrea să înveţe, mai avem nevoe încă de o şcoală. Preotul e un om deştept, moldovan curat de-ai noştri. A călătorit prin Franţa, România, Germania, iar Rusia a călătorit-o toată.

Povesteşte foarte frumos despre cele ce a văzut în alte ţări. Îi place muzica şi cântarea moldovenească, el însuş cântă şi slujeşte în biserică numai moldoveneşte. Şi pe mine m'a învăţat multe cântări moldoveneşti, aduse de pe la mănăstirea Neamţului.

Se întâmplă, nu-i vorbă, şi-n această şcoală câte un lucru caraghios, dar fără de aceasta până acum nu se putea, fiindcă, aşa erau vremurile mai înainte, că se năşteau uşor astfel de oameni.

Mi s'a întâmplat de ex.: odată, când predam Religia, că un băiat în loc de: „Vo imea Otţa" („In numele tatălui") a spus „m'o învăţa"..., iar altul în loc de „Ocisti nâ ot vseachia severnâ" („Şi ne curăţeşte pre noi de toată spurcăciunea"— cuvinte din rugăciunea „Impărate Ceresc") mi-a spus „Ocisti nâ ot sveachia svecla..." Ei, da ce era de făcut, dacă trebuia să-i înveţi — *poruschi?*

Digitizat Central University Library Cluj

Nădăjduiesc încă că-'n viitor se vor da uitării toate curiozităţile acestea; şi dacă-ţi vrea să vedeţi un sat şi o şcoală curat moldoveneşte, să poftiţi la noi. Dar de sine se 'nţelege, că 'ntâiu trebue să ghiciţi unde?.....!

Sana-Vana.

15 Iulie 1918.

□□□

142. DOINA ÎN BASARABIA

Doină dulce, argintie,
Ce îmi spui tu astăzi, mie?
— O! ce mult e de când eu,
Ferecată 'n lanţul greu,
Cânt de jale, la străin,
Plâng amar şi mult suspin.

Dar acum e sărbătoare,
Şi'mprejuru-mi... horă mare;
Glas duios de mândri fraţi,
Veniţi toţi dinspre Carpaţi,
Dela Dunăre, din vale,
Bătând iarăş vechea cale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

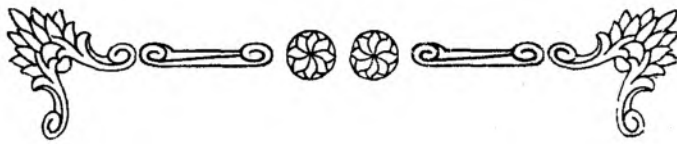
De-ar veni şi ceasul mare,
Celorlalte surioare;
Să se-adune la un loc,
Intr'un singur mare joc,
Ai lui Mihaiu strănepoţi,
Să se reunească toţi.

— Doină, tu, ce cu iubire,
Cânţi cu drag sfânta unire,
Fii slăvită, bun augur,
Dulce e al tău murmur,
Când şopteşti încet şi rar:
„Prutul nu mai e hotar"!

Ana Ciaicovschi.

29 Iulie 1918.

□□□

143. Recrutarea inteligenţei naţionale

In viaţa ficărui popor o colosală însemnătate are clasa inteligentă

Inteligenţa adevărată e conducătoarea poporului. Ea cârmueşte pe popor şi îl duce pe calea adevărului la un viitor mare şi frumos.

Şi la noi se confirmă acest adevăr. Numai prin munca uriaşă a inteligenţei noastre naţionale şi democratice am realizat noi un vis frumos, Unirea.

Unirea Basarabiei cu Ţara-Mamă a făcut-o inteligenţa noastră luată din sânul poporului şi alţii... *Unirea s'a făcut la Chişinău, da, — nu aiurea!...*

A luptat zeci de ani pentru realizarea ideiei naţionale a Unirei, tinerimea inteligentă sătească, luată din sânul poporului. Tinerimea care s'a înălţat din talpa ţărei şi care mai mult a crescut cu mămăligă şi borş cu crupe. Inteligenţa din oraş este —„ruschi moldovane". A fost şi a rămas pasivă în lucrurile naţionale.

Astfel poporul este ogorul, pe care răsare şi creşte inteligenţa adevărată. Satul e isvorul, unde se naşte inteligenţa naţională şi sănătoasă, cuminte, limpede, cu idei frumoase.

Da, se naşte şi creşte tânăra inteligenţă sătească, foarte prin grele împrejurări. Şi ea este foarte puţină.

Sunt, prin sate, foarte mulţi copii, tineri, cu minte

mare, luminoasă, sunt copii cu talente. Dar prin grele împrejurări ale vieţii, mintea lor rugineşte şi e ameninţată a se pierde.

Să ne îngrijim de aceşti copii şi să le dăm educaţie, învăţătură.

Realizarea acestei idei se poate aşa: copiii cu talente, cari termină cursul de şcoală primară, să fie primiţi prin grija Statului în şcoalele secundare; după ce vor termina şcoala secundară, să fie primiţi în şcoala superioară. Toată vremea aceşti copii se vor folosi de mijloacele Statului. Statul poate să înfiinţeze pentru aceşti copii internate....

Trebue mijloace pentru acest sfânt lucru. Şi mijloace multe. Şi când ajunge chestia la mijloace, noi cam întotdeauna cotigim.

Dar, dacă se găsesc mijloace pentru lucrări mici şi vremelnice, cred că vom găsi şi pentru un lucru sfânt şi vecinic. Astfel noi putem peste câţiva ani avea un contingent de inteligenţi.

Ca să avem deci inteligenţi naţionalişti culţi, buni muncitori, trebue să se deschidă uşile în şcoalele superioare româneşti, pentru mai mulţi tineri români basarabeni.

Sperăm şi credem.

Vasile Loghinescu.

30 Iulie 1918.

□□□

144. **Fiţi vrednici de ţara ce se înnoeşte**

Biserica noastră încă prin multe locuri zace întru întuneric. Mulţi din preoţii noştri se îndeletnicesc în deşertăciune şi n'au grijă de datoria lor, ei încă sunt în contra ţării ce se înnoeşte.

Cine-s preoţi cu crucea 'n frunte şi vreau să încununeze acum, să iasă la luptă cu cei necuvioşi, cu aghiazma păcii şi a vieţii stropind pe cei orbi şi mustrându-i, cum mustră Scriptura, zicându-le: „Vai vouă, cărturari şi farisei făţarnici, vai ţie Corezano, vai ţie Vitsaido"!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Moise va trece prin Marea roşie şi valuri de sânge, la viaţă nouă şi sfântă, —dar voi, printre picioare căutaţi la Sodoma, râvnind la cărnurile Egipetului. Voi, cei cari mâncaţi pânea şi sarea bietului Moldovan, staţi în contra firii, vrând să-l faceţi Rus, fără voia lui Dumnezeu.

Voi, cei tari la cerbice şi netăiaţi la urechi, deşteptaţi-vă până ce nu se mânie făcătorul de minuni Nicolae, să vă tragă câte o palmă pentru bârfelile voastre, şi să vă sucească gâtul. Lepădaţi-vă de vrajbă, căci, bine ştiţi că cel ce o iubeşte, spânzurătoarea îl îndrăgeşte. Botezaţi-vă şi lepădaţi-vă de rele: faceţi bine şi fiţi fii luminaţi ai României Nouă!

Cunoaşteţi proorocirile cu mintea deschisă a veacului al douăzecilea şi vă lepădaţi de Vavilonul rusesc şi de limba lui.

Căutaţi scriptura cu deamănuntul, că nu veţi găsi nicăiurea scris, că peste apostoli, în limbi de foc, s'au pogorît şi limba rusească.

Neamul nostru românesc e neam blând şi iubit de Dumnezeu, că ne-au pus pe pământul, unde curge miere şi lapte, îmmbelşugat de pâne şi izvoare de vin.

Oare, ce Român ar fi acela, care nu-şi va cunoaşte ţara şi nu-şi va pune sufletul pentru ea? Oare ce cap am avea noi, dacă ne-am da părul pe mâna străinilor? Oare cruţa-te-va străinul, când te va apuca de moţoc?

Tot străinul, cum gustă din mana ţării noastre, se ridică cu ură asupra Românului nepăsător, vrând să-i moştenească via. Oare, cum ne-o numi pe noi lumea, dacă ne-om arăta nevrednici de România Nouă, care-i scăldată într'atâta sânge?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Oare cine nu cunoaşte, că toată lumea are bucurie de risipirea Vavilonului rusesc, care înălţându-se la ceriu, până la iad s'au pogorît şi au murit ucis de mâna Celui prea înalt?

Rătăciţii lepede traurul şi aprindă-i poponeţ de gaz, după faptele ei.

Înţelepţască-se fie cine, care voeşte să trăiască în Ţara Românească. şi cu luare aminte păzească-şi via, ca nimenea să nu se arate nevrednic ţării ce se înnoeşte.

Teodor Jireghie.

3 August 1918.

□□□

145. MAMA NOASTRĂ

României.

Calea vieţii-i semănată
Cu fel de fel de flori,
Dar întâlnim prăpăstii, stânci,
Şi spini, adeseori....

Viaţa noastră are-o ţintă,
Şi noi spre ea, de câte ori
Pornim cu drag, noi bine ştim,
Că-i luptă şi suntem datori

Aspra cale pământească
Cu sânge s'o roşim,
Şi din inima frăţească,
Cu lacrămi s'o stropim!

Aşa şi Tu, mamă iubită,
Pe calea vieţii cea cu flori,
Ai fost, e drept, şi fericită,
Dar şi-amărâtă uneori...

Când liniştită ea muncea,
Şi steaua-i sus se ridica,
Păgânătăţii nu-i plăcea,
Şi la războiu o îndemna.

Stând la luptă cu păgânii,
Ea uita adeseori,
Că vrăjmaşii-s ca şi cânii,
Mulţi şi grei, ca negrii nori....

Chiar când ficele pierzând,
Intr'o luptă grea nespusă,
La cel de sus nădăjduind,
De jale grea n'a fost răpusă...

Şi câte lacrimi au vărsat,
Copilele înstrăinate!
Pe flori cât sânge a picat,
O, nu găsesc în nici o carte!

Şi Basarabia, un veac
Trăi în lanţuri dureroase,—
Un veac în cântece de jale,
Dela strămoşi rămase!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acuma ea, cu bucurie
Se deslipeşte de străini:
„Lăsaţi pe maica mea să vie
Şi să mă cureţe de spini!"

Şi iată, maica cea frumoasă,
Cu ai săi copii eroi,
A auzit şi nu-l mai lasă,
Pe copilaşul la nevoi.

Cu grije 'n braţe ea îşi strânge,
Rana-i leagă, îl încinge,
Copilaşul regăsit;
Hodină-i dă, că-i necăjit...

„Rămâne—acum să te 'ngrijeşti
„De-ai tăi copii eroi;
„Să veghezi, să-i stăpâneşti,
„Şi să-i scoţi dela nevoi!

„Venirea ta la copilaş,
„Intr'un noroc să fie!
„Toţi să strigaţi, cu'n singur glas:
„Trăiască mama Românie!"

Vladimir Chirilă
Invăţător

4 August 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

146. ARDEALUL

Ardeal, Ardeal uitat de soare,
Stropit de neguri mişcătoare,
Tu ca un rege'n depărtare,
In somn visezi o sărbătoare.

Visezi un cer fără de nori,
Şi râuri limpezi, cristaline,
Visezi câmpiile cu flori,
Cu zile şi cu nopţi senine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tu ca un pom cu flori duioase,
In munţii nalţi, fermecători,
Cu ierburi verzi, ca de mătase,
Albinele alinţi în zori.

Şi când abia adie boarea
De vânt, în zorii dimineţii,
Atunci în sbor îţi cade floarea,
Şi'n stoluri pleacă cântăreţii.

Tu ca un nor nemăsurat,
Cu lacrimi mari şi dureroase,
Al nostru traiu îmbelşugat,
Stropeşti, şi-a noastre văi şi case.

Şi glasu-ţi sună ca un vânt,
Suspină focul suferinţii,

De-asupra sfântului mormânt,
Unde's icoanele credinţii.

In urma mândrilor feciori,
Plecaţi prin lumea călătoare,
Şi printre spini, ca nişte flori
Ale eternelor izvoare,

Tu cânţi cu'n glas de jale-aprinsă,
Ce geme 'n vânt pustiitor,—
Iubirea sfântă şi nestinsă,
Şi focul doinelor de dor.

Din sânu-ţi murmură uşor,
Isvoare de mărgăritare,
Când plâng miresele cu dor,
Lumina falnicului soare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tu, ca un rege 'n depărtare,
In somn visezi pe-ai tăi feciori,
Venind frumos, scăldaţi în soare,
Şi cu cununile cu flori.

Visezi lucind un dulce soare,
Peste-o grădină fermecată,
Şi 'n ea o mândră sărbătoare,
Aşa cum n'a fost niciodată...

Elena Dobroşinschi.

10 August 1918.

□□□

147. Despre chestia agrară

MOTTO

Fiecare familie, ruptă, prin legile sociale de la drepturile ei firești pe pământ, — oricare ar fi principiile motivate, sau rezumatele științifice — fie nouă un veșnic reproș, o pată neștearsă de păcat și pecetea celui dintâi fraticid.

Din cărți vechi.

Numai traiul la țară, între ogoare, fânețe și păduri, este un trai firesc și sănătos.

Numai viața petrecută în plină natură, în aer curat, în muncă pe ogorul său, ori între copăceii crescuți odată cu copiii săi, este o viață normală și sănătoasă. Numai popoarele care se ocupă cu agricultura, cari nu rup legătura lor firească cu natura, cari se oțelesc fiziceşte în condițiunile vieții dela țară,—care se deprind cu frigul iernei și cu temperatura înaltă a verei, când plin de năduşală își face munca cositului, secerișului, ori treeratului,— numai aceste popoare își păstrează o viață lungă și sănătoasă, își pregătesc un viitor strălucit și ajung la bătrânețe binecuvântate.

Numai prin traiul legat de brazdă, e posibilă acea simplicitate, unde fiecare este gospodar și lucrător în acelaș timp. Numai prin traiul pe pământ, ocupân-

du-se cu agricultura, se alcătueşte acea necesară condiţie, prin care în mod normal se desvoltă psihologia poporului.

Numai prin împărţirea pământului într'un mod drept pentru toţi — nu-s gospodari şi nu-s robi — toţi sunt egali şi nu-i loc pentru mii de necazuri, cari otrăvesc cu adevărat viaţa zilnică a orăşenilor, mulţumită miilor de condiţii de viaţă a căror preţ măcar că este de nimic, totuş ele reprezintă o piedică puternică pentru fericirea omenirii pe pământ.

Lăsând ogorul şi satul său, cu toată alcătuirea vieţii săteşti, o familie ţărănească se coboară dintr'un teren ferm şi neclintit ca o stâncă, aşezându-se pe un teren şubred şi pieziş, şi nu există putere care ar putea să împiedice lunecarea treptelor în jos.

Intr'un mod natural, familia aceasta este osândită ca să ajungă la o degenerare progresivă. In deosebi, oraşele cele mari, de mult ar fi dispărut de pe pământ, dacă satele naive şi nevinovate, n'ar fi împlinit proporţia mortalităţii lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Statistica logică a ţifrelor vorbeşte despre asta prea hotărît, ca să poată exista două păreri deosebite în această privinţă.

Dar, afară de aceasta, numărul de sinucideri care creşte în oraşe şi a nebuniilor ce se petrec, fiindcă condiţiile vieţii sunt nenormale, sânt nişte factori prea grozavi, ca să-i putem trece cu vederea. Tabloul vieţii orăşeneşti n'ar fi deplin, dacă noi nu ne-am aduce aminte de trei flagele omeneşti: sifilisul, tuberculcoza şi alcoolul.

Drept, ele bântue şi prin sate, dar rădăcina lor este în oraşe.

Soldaţii, după ce fac armata la oraşe, venind acasă,

aduc cu ei toate ororile degenerării fizice şi morale.

Oraşul este locaşul molimei, ispitei şi crimei. Prin sate, mai că nu-s, nici nu sunt cerşetori, fiindcă sânt mulţi săraci; în oraşe, cerşetorii îi întâlneşti la fiecare pas, fiindcă sunt bogătaşi şi milionari.

Când mie mi se arată un milionar, totdeauna mă uit îndărăt şi caut pe nelipsita lui consecinţă, pe cerşetor, pe păcătosul cel fără casă şi masă, totdeauna flămând şi înfrigurat, care timid şi cu mare băgare de seamă, se strecoară, în lumina zilei, printre cei mai fericiţi, şi care numai noaptea la lumina felinarelor, păşeşte cu îndrăzneală între fraţii săi.

Oare milionarul nu simte vina sa? Iară vagabondul, ştie el oare cine este cauza tuturor necazurilor lui? Adeseori, şi unul şi altul, nu ştiu cât de mult depinde soarta unuia de a celuilalt.

Vagabonzii sunt jertfe necesare ale traiului nostru social, rău alcătuit. Noi asta o ştim, o vedem, o înţelegem şi datoria noastră sfântă este de a o spune tuturor, mai ales pentru acei cari sunt aşa de aproape de conducerea aparatului social, pentru ca să fie luate măsuri, căutate mijloace, spre a lecui această gravă boală socială.

Aşadar, în interesul naţiunei, este necesară o cât mai mare distribuire, a pământului, astfel ca, cât mai multe familii să aibă colţişorul lor de pământ, casa, grădina şi gospodăria lor, prin asta aşezându-le pe o cale dreaptă, dându-le putinţa unui trai sănătos şi întăritor şi înlesnindu-le o viaţă pe cât de înţeleaptă, pe atât de morală, între ogoare şi păduri.

Este totodată necesar să ne păzim marea pătură a naţiunei de influenţa distrugătoare a oraşelor, dela

ispite fizice şi morale, care aduc pe orice popor la degenerare.

Iată de ce, oricât ar fi fost de preţioase gospodăriile pentru selecţionarea sămânţurilor, a vitelor şi altele, cultura morală şi fizică a naţiunei trebue să fie pusă pe primul rang.

Dacă de distribuirea pământului depindea cultura vinurilor ori cultura şi sănătatea naţiunei, apoi suntem încredinţaţi că nu s'ar găsi nimeni care să apere cultura vinului în detrimentul întăririi fizice, morale şi materiale a naţiunei.

De asemeni, cultura vinului, cu perspectiva de a ajunge la fabricarea chiar a şampaniei, în loc de zeci şi sute de familii, cari ar putea să alcătuiască viaţa lor pe o bucată de pământ, unde să ducă un trai sănătos, ni se pare ca o poveste urîtă şi rea.

Asta s'a petrecut o vreme destul de îndelungată. Preţurile scădeau din ce în ce, bieţii ţărani au fost aduşi la sărăcie şi totuşi nebăgând seamă la toată mizeria în care trăiau, se sileau a satisface cererile infinite ale proprietarilor pământurilor pe care trăiau. In vremea aceasta, preţurile vitelor s'a urcat aşa fel, — că agricultura cea mai intensivă nu putea aduce veniturile, pe cari le aducea creşterea vitelor. Atunci cairii n'au stat mult la gânduri, ci grabnic s'au şi hotărît. Astfel, sute de sate, prin ordine legale, au fost aruncate peste Ocean, în America. Şi acolo, unde sute de mii de oameni, lucrând chiar şi pământuri străine, îşi găseau lăcaş de viaţă, astăzi, între case dărâmate, se plimbă mii de porci, vite cornute şi cai. In felul acesta, „gospodăriile culturale" s'au aşezat pe baze ferme şi reale.

Numai într'un caz am putea noi admite gospodă-

riile culturale, dacă în adevăr ele ar exista, dar pe alt teren mai treaz şi mai sănătos decât viticultura, ori dacă ni s'ar da garanţii sigure că toţi pământenii să rămâie în sate, vor fi asiguraţi cu o cantitate de pământ, după norma care s'ar hotărî, de Comisia Agrară din Sfatul Ţării. Numai prin aceste condiţii de asigurare ar avea vre-un rost desbaterile despre vii şi cultura vinurilor.

N. N. Alexandri.

10 August 1918

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

148. ROMÂNULUI

Ce soare a răsărit?...
Trezeşte-te, Române!
Căci umbrele păgâne,
Pe veacuri au perit!

Răsai de prin ruine,
Şi hainele străine
Le rupe de pe tine,
C-aşa li se cuvine.

Arată cu mândrie,
Popoarelor barbare,
Că dragostea e mare,
De-a noastră Românie.

Elena Dobroşinschi.

12 August 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

149. O datorie neîmplinită

La mulţi domni din Basarabia li se pare că, de acum, chestia naţională nu mai este în primejdie, şi, deci nu trebue să se intereseze de dânsa şi în loc de-a susţine, din punct de vedere moral şi material, vre-un teatru, cor, muzeu, etc., se ocupă fiecare de interesele sale proprii, iar tot în acelaş timp, intelectualii celorlalte naţionalităţi, printr'o muncă încordată şi uimitoare surguinţă stărue cu toate mijloacele să trezească spiritul naţional în neamul lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe mine de loc nu mă miră indeferentismul funcţionarilor basarabeni, cari, recunoscând nimic românesc, fac numai *critică în vânt,* nici a ofiţerilor basarabeni, cari au intrat în armata română şi de loc nu doresc să cunoască (afară de vre-o câţiva inşi) limba română, arta română etc. Şi mai cu seamă nu mă miră indeferentismul „Românilor agricultori" (un cuvânt nou pentru ţărani şi foarte ironic, căci parcă ar semăna că ei singuri cultivă pământul) cari „vorbesc" româneşte şi o apucă spre Iaşi de a face vre-un banchet cu „bunii" români de acolo, numai atunci, când deputaţii ţărani din Comisia agrară îi cam strâng puţin, căci foarte bine cunosc spiritul şi dorinţele lor.

Purtarea însă a acelor domni, cari dacă n'o doresc, apoi sunt datori să susţie chestia naţională prin sarcina luată asupra sa, foarte mă miră!

Şi mai cu seamă m'a mirat alaltăseară, la reprezentaţia dată în Casino de artistul teatrului naţional Zaharia Bârsan.

Acest nobil fiu al Ardealului, care până la războiul mondial mereu străbătea cu mica, dar înflăcărata sa trupă, oraşele Transilvaniei şi centrele Bucovinei, a venit azi şi în Basarabia. A venit nu pentru afaceri,— după cum vin mulţi alţi domni de peste Prut, ci pentru o singură şi sfântă ideie : de a răspândi arta noastră naţională.

Societatea românească de aci, împreună cu autorităţile noastre locale, au avut, dacă ar fi dorit să-şi împlinească datoria, cel mai bun prilej de-a a arăta publicului basarabean—şi nu numai din Chişinău, ci şi prin provincii,—că România are şi ceva bun, că România are arta şi cultura ei, că România are oameni de valoare, cu care s'ar mândri multe alte popoare cu o cultură mai veche, şi multe altele, şi nu numai oameni, cari trăesc pentru afaceri, prin cafenele, şi cari din nenorocire, pare că se tot sporesc.

Autorităţile noastre locale şi societăţile noastre culturale nu numai că n'au dat nici un sprijin, dar chiar au arătat o desăvârşită desinteresare faţă de această frumoasă întreprindere a lui Zaharia Bârsan.

Unde au fost domnii directori, cu toţi delegaţii tehnici, cari stau la cârma vieţii noastre naţionale;— unde au fost membrii societăţilor culturale,—unde au fost toţi aceştia?

Afară de vre-o câţi-va studenţi şi deputaţi ţărani, nimeni n'a dorit să vie la teatru.

Oare, poate toţi cred, că naţionalizarea se poate face din birou, prin ordine? E o mare greşală! „Lupul părul schimbă, dar năravul ba",—zice proverbul românesc.

Şi până atunci nu se va face nici o naţionalizare *sufletească*. Chestia naţională a neamului românesc din Basarabia va fi în pericol, până când acei puşi în frunte nu-şi vor şti împlini datoria.

Gr. Cazacliu.

12 August 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

150. Sufletul nou al Basarabiei

(Din tema: *O scurtă privire asupra Basarabiei dela 1812 până azi,* scrisă la cursurile de limba română).

O, patrie sfântă! Nimeni nu te poate iubi atât de sincer şi de tare, ca cel ce te-a pierdut...
Mickiewicz.

Greu o duceau Românii basarabeni sub jugul aspru al ocârmuirii ruseşti!

Ani trişti, ani plini de scârbă şi de jale treceau unul după altul, şi nici o scânteie de nădejde nu le strălucea Basarabenilor în ceaţa şi pâcla viitorului.

De o sută şi cinci de ori şi-a sfârşit globul pământului călătoria sa împrejurul soarelui, când iată că vine pe neaşteptate, ca un trăsnet grozav din cerul senin, revolta cea mare rusească din 1917.

S'a sguduit până în temelie zidirea cea putredă a împărăţiei uriaşe şi începu a se desface în părţi, din care era alcătuită prin răfuiala şi prada ţării lor vecine.

A tresărit de bucurie Basarabia şi cu ajutorul Domnului a scuturat de pe grumazii săi jugul robiei seculare, declarându-se şi ea independentă.

Dar vede încurând, că la hotarele ei cele din răsărit se ridică un alt uriaş de origină slavonă şi, ca o fiară sălbatică, îşi cască gura sa dinţoasă şi se apropie de ea cu dor, ca s'o îmbuce.

Se cutremură Basarabia şi începu a striga la maică-

sa de peste Prut, ca s'o scape de această nouă nenoroc're.

Şi îşi deschide România-mamă braţele sale şi cu mare căldură o strânge pe fiica ei la pieptul său străpuns de glonţuri şi baionete duşmane, iar pe faţa ei curg lacrimi de bucurie nespusă...

Mult a suferit şi biata mamă şi mult sânge şi-a vărsat ea în numeroasele lupte crunte, dar nu i s'a mai frânt puterea ei cea mare...

Şi îşi ridică ea mâna sa dreaptă, înarmată cu o sabie tăietoare, şi cu mare vitejie o întinde spre răsărit!...

Şi uriaşul, uimit, se opreşte pe malurile căruntului Nistru... Şi nu 'ndrăzneşte să 'ntindă el ghiarele sale peste vechiul hotar al pământului românesc.

Nu 'ndrăzneşte, căci vede pe malul ăstălalt sentinele române, vede oastea românească bine înarmată, iar departe, sub streşina cerului, vede chiar şi tunurile grozave, aduse depe câmpiile Mărăşeştilor!....

Şi crapă de ciudă vicleanul vecin, dar nu mai poate face nimic....

Aşa s'a întrupat visul cel mai frumos al Basarabenilor: unirea cu România-mamă!

Chişinău, 28 Iunie 1917.

Ion Poziumschi.
Învăţător

(Publicat la 13 August 1918).

□□□

151. In chestia naţionalizării Justiţiei

In numărul 139 din 10 August 1918 *„România Nouă"* a publicat un articol întitulat „Naţionalizarea justiţiei" de d. Constantin Petrescu, avocat din Acherman. Cuprinsul articolului dovedeşte că principiul naţionalizării fiind azi în Basarabia la modă, îi aduce pe mulţi domni la cele mai grele păcate în contra vieţei culturale basarabene.

Veniţi aci numai de câteva zile şi necunoscând de loc viaţa acestui pământ, ei cu toţii s'au pus la întrecere, ridicând proiecte unul după altul pentru fericirea Basarabiei,— fiecare după bunul său plac. De multe ori privind această întrecere, ţi-aduci aminte de o cuvântare bătrânească: „Scapă-mă, Doamne, de prieteni, că de duşmani m'aş apăra eu singur". Cazul cu d. avocat Petrescu, e atât de tipic, că ar fi păcat să treacă nebăgat de seamă. Discutând, care este situaţia de azi din Basarabia, d. avocat Petrescu constată că aci „s'au instalat autorităţile poliţieneşti—poliţia şi jandarmeria"; apoi face o concluzie: „va să zică, avem autorităţi româneşti, cari constată delictele după legile noastre şi autorităţi judecătoreşti, cari aplică legea rusească şi se vorbeşte limba rusă". Pare că bine a început d. avocat Petrescu, dar încotro a apucat-o: „căci la dispoziţiile legilor ruseşti cine din aceia... e gata să se supună, când vre-un conflict co-

mercial sau civil s'ar ivi între el şi un locuitor basarabean"? De bucuria instalărei poliţiei şi jandarmeriei, d. avocat Petrescu nu mai este gata să se supună de loc legilor locale la cazuri de conflicte comerciale şi civile, dacă s'ar ivi între el şi un locuitor basarabean. Şi într'adevăr, sau şi petrecut multe cazuri, când conflictele comerciale şi civile s'au rezolvit deja anume în mod poliţienesc, în loc de a se rezolvi în mod normal prin judecată. D. avocat Petrescu chiar şi se explică de ce nu e gata să se supună legilor ruseşti din Basarabia: ***pentru că nu le cunoaşte şi de cuprinsul lor îi e groază.*** Apoi să vorbim în contrar: dacă e permis pentru d. avocat Petrescu să nu se supună legilor ruseşti în Basarabia, pentru că el nu le cunoaşte, ce are a face un Basarabean, care nu cunoaşte legile româneşti; şi mai ales când n'ai de unde cumpăra măcar un Cod? Onorate coleg, ce dulce şi uşoară profesie ar fi avocatura, dacă într'adevăr s'ar legifera principiul de a nu te supune legii, pe care n'o cunoşti şi de cuprinsul căreia ţi-e groază! Habar n'ai mai avea ce este poliţia şi ce mai este comerţul, ce este jandarmeria şi ce mai sunt cazurile civile şi celelalte toate. După aceia d. avocat Petrescu mai critică ***obiceiurile pământului.*** De unde şi ce fel de obiceiuri ale pământului a aflat d. Petrescu, stând la Acherman; unde anume nu mai există obiceiuri moldoveneşti, ci în complect se aplică exclusiv legile ruseşti (volumul X partea 1), nu se vede din articolul d-sale. D. Petrescu combate obiceiurile din punct de vedere principial, indicând sentinţa lui Dimitrie Cantemir. Mai sunt însă şi alţi jurişti înalţi cu alte păreri despre obiceiuri, începând de pildă cu ***Puchla, Savigny*** şi alţii. Dar o discuţie ştiinţifică nu mai poate fi cuprinsă

intr'un articol de gazetă, mai ales că pe noi azi nu ne interesează problemele abstracte, ci nevoile de toate zilele. Opinia d-lui avocat Petrescu despre obiceiurile pământului basarabean se explică clar şi exact: „Moravuri intrate în spiritul public! Aceasta nu, căci pe timpul domniei ruuseşti aici nu s'au putut introduce moravuri în spiritul public, ci numai moravuri rele, pe care legea noastră nu le poate admite". Cât priveşte sentinţa d-lui avocat Petrescu pe Ruşi—lăsăm chestia la o parte: azi mai e şi altă modă oarbă în Basarabia: de a batjocori tot ce aduce a Rus.

Cât ne priveşte pe noi Moldovenii,— deocamdată, putem spune: foarte mulţumim! Constatăm: ***moravuri sfinte peste Prut şi moravuri rele în Basarabia.*** Chestia e delicată şi vorbind de ea în deşert, s'ar putea stârni nişte discuţii nimănui priincioase... Se va întâlni lumea cândva în Parlament şi se va face judecata şi de moravuri şi de năravuri.

Mai atinge d. avocat Petrescu chiar şi chestia vechilor legi basarabene ale lui ***Andronachi Donici*** şi codul ***Calimah*** sau ***Regulamentul organic.*** Nici aici d. avocat Petrescu nu are nici o milă de lucrurile ce le-a întâlnit în Basarabia şi se exprimă foarte exact şi precis: „Atât aceste legi cât şi obiceiul pământului, dacă nu vor fi contrare ordinei publice, bunelor moravuri şi spiritului Constituţiei.... ele pot să fiinţeze".

Sărmanii bătrâni ***Donici*** şi ***Armenopol!*** Nici Ruşii în timp de 106 ani nu i-au suspendat, ca fiind contrarii ordinei publice şi bunelor moravuri,— ba chiar din contră: pravilele lor au fost respectate ca superioare legilor ruseşti, şi de aceea nu le-au atins de atâta timp. Cetind articolul d-lui avocat Petrescu, un bun Român de peste Prut poate să se sperie şi să strige: vai de

ţara-mamă, ce fiică,—fire-ar a beznei Basarabia!— i-a revenit în casă, cu legile ei vechi şi cu năravurile ei rele!—Dar lucru nu e atât de înspăimântător, dacă ne aducem aminte că d. Petrescu, cu toată sinceritatea sa de bun Român, a dedicat atenţia d-sale negativă la tot „ce nu cunoaşte şi de cuprinsul căruia îi e groază". Totuş, îi aducem mulţumirile noastre cele mai vii, pentrucă ni-a dat prilejul de a pune în discuţie vr-o câteva întrebări, la care ar trebui să ne gândim serios cu toţii. Nici vorbă nu poate să fie, că Basarabia are nevoie să înceapă cu naţionalizarea. Dar ce s'ar întâmpla cu viaţa economică, dacă instituţia rusească a prescripţiunei de 10 ani s'ar înlocui în mod brutal cu instituţiunea prescripţiunei de 10, 20 şi 30 ani a Codului civil? Iar ce s'ar întâmpla în raporturile intime ale familiei, dacă dispoziţiile legilor locale, vechi, privitoare la dreptul femeilor de a dispune liber de averile lor personale şi dotale s'ar înlocui cu dispoziţiile Codului civil, cu impunerea autorizaţiei bărbatului la tot pasul vieţii. Şi ce s'ar întâmpla, dacă obiceiurile ţăranilor răzeşi cu privire la moşteniri s'ar înlocui cu dispoziţiile franceze ale Codului civil? S'ar mai putea enumăra multele probleme grave de acest fel pentru liniştea şi ordinea vieţii, —dar cred că, deocamdată *„sapienti sat"*.

In chestia aceasta cetăţenii noştri din ţinutul Ismail ar putea fi buni experţi, de oarece după schimbul acestui ţinut cu Dobrogea, în anul 1878, Senatul rusesc (Curtea de casaţie) de trei ori şi-a schimbat părerea în chestia aplicării în acest judeţ a Codului civil. Prima oară a hotărît la interpretaţie că trebuesc aplicate legile ruseşti ; în anul 1896 şi-a schimbat părerea, că trebue aplicat Codul civil, iar la 1913 a mai schimbat

odată părerea sa în favorul aplicărei legilor ruseşti. In timp de vre-o 30 ani acest nenorocit ţinut a fost lipsit de statornicia legilor şi, ca urmare, de o judecată dreaptă şi un trai economic liniştit. Câte procese nedrepte şi năpraznice nu s'au scornit cu prilejul prescripţiunei de 30 ani, câte testamente olografe din lipsa formei n'au fost valabile şi multe, multe, altele! In chestia naţionalizării putem spune: e naţionalizare şi naţionalizare şi, încă, e naţionalizare şi—franţuzire! Cu cea din urmă—cât de puţin!

Vasile Bodi.
Advocat

23 August 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

152. Către cei rătăciţi

Cu mare bucurie am citit în „România Nouă" No. 128 scrisoarea învăţătoarei Vera Nicolaeva. Mi-a strălucit ca o rază de soare, care împrăştie întunerecul minţilor bunilor Moldoveni.

Niciodată Basarabia noastră n'a suferit asemenea frământare, ca dela Ianuarie încoace şi mai ales dela 27 Martie.

Putem înţelege, că Ruşilor nu li-a convenit schimbarea lucrurilor, când li-a venit rândul să piardă păşunea bogată, cu care se hrăneau, fără să simtă vre-o datorie faţă de poporul ţărei. Putem înţelege iarăş că nu le-a convenit aceasta nici la alte naţiuni din Basarabia, precum sunt Ovreii, Bulgarii, Grecii şi a., cari se deprinsese pe vecinicie să-l privească pe Moldovan ca pe un „cap de bou".

Insă, ce nu putem înţelege este că şi unii din Moldovenii basarabeni făceau şi fac mutre slute faţă de fraţii noştri de peste Prut, ceeace dovedeşte încă odată ce blestemată moştenire ni-a lăsat acea sută de ani, cât „Sfânta Rusie" a stăpânit Basarabia.

Lucru ciudat: aceşti Moldoveni se simt mai aproape de Ruşi decât de Români, şi când îi întrebi despre asemenea curiozitate nenaturală, îţi spun că au făcut studii în rusește, că nu ştiu limba română, că s'au de-

prins cu Rusia şi cu Ruşii ş. a. Aceşti oameni arată că au pierdut simţul de naţionalitate, că vocea sângelui în ei s'a stins. Pe aceşti „fii" ai neamului nostru nici ţara, nici istoria nu-i va regreta, dacă chiar şi se vor asimila cu Ruşii şi poporul nostru îi va pierde.

Să-i auzi cât de jalnic îi plâng pe „bieţii Ruşi", care trebue să-şi lese locuşoarele sale calde, din cauză că nu ştiu limba română: profesorii, şefii de poştă, judecătorii ş. a. Şi niciodată nu li-a venit în gând acestor plângători să plângă pe poporul moldovan din Basarabia, popor de un sânge cu ei, popor, care era socotit de toţi veniţii ca dobitoace.

Nu vor să înţeleagă că istoria şi-a făcut numai dreptatea, răsplătind pe Ruşi în Basarabia cu aceea ce li-au făcut aceştia Moldovenilor la 1812 şi la 1878.

Ea, istoria, va merge şi mai departe. Ea va trezi în întreg poporul nostru simţul de neam. Fraţii se vor cunoaşte unul pe altul, se vor încheia legături strânse între toate neamurile româneşti, şi atunci, în ziua de serbare naţională, toţi Moldovenii ce fac mutră rusească, vor fi izgoniţi dela masa serbărei, ca nişte lepădaţi de neam.

Mulţi feciori a pierdut Basarabia prin înfundăturile Rusiei până acum, dacă o mai pierde încă vre-o câteva sute de aceşti rătăciţi, pe care mai mult îi doare inima de Rusia decât de fraţii lor, neamul nostru nu s'a stinge.

Cu atât mai multă laudă şi cinste se cuvine acelor cari, neobosiţi, lucrează pentru neam şi limbă în împrejurări nespus de grele, în împrejurări când şi unii din fraţi le pun beţe în roate.

Moldovenii rusificaţi sunt atât de orbi, încât nu văd

că istoria îşi face cursul său, călcând sub picioare toate sforţările zadarnice ale bieţilor oameni.

De aceea zic: treziţi-vă fraţilor din rătăcirea amară, care vă întunecă mintea şi simţirea.

Treziţi-vă, ca să nu cadă blăstămul neamului asupra voastră, ci să vă puteţi bucura şi voi, că aţi ajutat la lucrul sfânt al mântuirii Basarabiei din calea pierzării.

Preotul Iulian Friptul
Comrat

24 August 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

153. Amintiri din viața mea de învățător

După terminarea școlii normale am fost numit învățător în satul A... Școala era bisericească, popa conducătorul ei. Și, după lege, el trebuia să-i poarte de grijă, adecă: să cumpere lemne, s'aducă cărți și altele. Dar el, fiindcă îi plăcea foarte mult gustul vinului, de școală niciodată nu-și aducea aminte. Adeseori mă rugam de el, ca să-mi vină în ajutor, dar el știa una: „Copiii nu-s ai mei, și n'am nici o nevoie să-i scot popi". Imi era mai mare jalea, auzind aceste cuvinte nepotrivite ale preotului. Ce era de făcut? De răbdat, nu mai era chip....

In ziua de patrusprezece (14) Noemvrie 1907 îmi gătesc averea,—îl chem pe moșul Ionel, vecinul meu, care avea doi cai, ca niște smei, și-i zic: „Moș Ionele, hai cu mine la oraș, după cărți". El se învoi.... Eu de bucurie c'am găsit trăsură, încuiu repede ușa școlii, duc cheile popii, îmi iau dela el rămas bun și, împreună cu moșul Ionel, plecăm. Dar nu plecăm, cum gândia moșul Ionel la oraș, ci la gară, Pe drum moșul Ionel a priceput că n'am să mă mai întorc îndărăt în satul lor. Și așa a fost. După ce am sosit la Chișinău, am scris o cerere, în care rugam Sfatul școlar să mă mute la altă școală, fiindcă în școala de mai sus pomenită pieream de frig. Sfatul școlar mi-a încuviințat cererea și m'a mutat la școala unde sunt și azi.

Satul în care se află şcoala mea, e pe malul Prutului. Nu e mare, dar foarte frumos. In jurul lui e o pădure mare şi frumoasă. Apa din Prut e foarte bună de băut, mai ales iarna. De când sunt aci, de multe ori m'am gândit: oare n'ar putea fi mutată graniţa de aici, şi de ce nu m'aş putea eu duce peste Prut, ca să-mi fac cunoscuţi. Şi, iată că odată, mi s'a împlinit gândul. Mergând pe malul Prutului, văd un om de dincolo şi-l întreb: „Ce mai este pe la dumneavoastră, d-le, şi ce se mai aude?" El mi-a răspuns: „E foarte bine şi multe s'aud, dar nu pot să ţi le spun, pentrucă dumneata eşti Rus şi nu trebuie să ştii multe dela noi." Eu atunci m'am scârbit şi i-am spus că nu-s Rus, sunt Român basarabean. I-am spus chiar şi pronumele meu. El m'a crezut şi a zis: „Altă dată avem să vorbim mai deaproape".

Peste vre-o două zile numai ce-l văd la mine în şcoală cu o gazetă, care se chiamă *„Albina"*.

Câte lucruri frumoase nu erau scrise în ea!... Domnul, căruia eu încă nu-i ştiam pronumele, citea foarte bine, şi cuvintele cari erau mai grele mi le explica. Eu l-ascultam cu mare plăcere. După ce-a terminat de citit, am stat la masă şi în timpul acela i-am zis:

„Foarte rău îmi pare, că nu pot citi şi eu româneşte". El atunci a început a mă mângâia, că are să mă 'nveţe şi pe mine a citi româneşte. Şi într'adevăr şi-a ţinut cuvântul. Mi-a adus un Abecedar şi o „Antologie". Mi-a arătat literele, şi eu am început a citi. După ce am învăţat a citi binişor, citeam de multe ori şi copiilor în clasă.

Copiii ascultau cu mare plăcere, şi multe din poezii le-au învăţat tocmai aşa cum erau scrise în cărţi. Măcar că ei nu aveau cărţi de fel. Aşa, bunoară, au

învăţat: „Ultima dorinţă, Pocăinţa beţivului, Vulpea şi bursucul" şi altele.

Domnul cu care făcusem cunoştinţă şi prietenie în anul 1907, este învăţător în comuna S-ni, judeţul Fălciu. Pronumele lui e Dăscălescu. De multe ori îmi spunea el, că şi noi Românii basarabeni în curând avem să învăţăm carte românească. Eu cu mare bucurie aşteptam împlinirea cuvintelor d-lui Dăscălescu. Cuvintele i s'au împlinit; noi Românii, ne-am unit şi, de acum: la muncă!

George Mâţu.
Învăţător

24 August 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

154. **Bine ar fi, dacă ar face toţi aşa**

— Regimentul 40 Călugăreni —

Eu n'am obiceiul să aduc laude oricui, nici chiar neamului meu, dar mai ales militarilor, pe cari îi priveam ca oameni destrăbălaţi şi paraziţi ai ţării.

Dar viaţa şi faptele mi-au impus să cred că nu-i aşa, că oamenii în ori şi ce funcţie, pot fi de folos neamului şi culturii.

Când trăieşti într'un oraş mare, între oameni cu vederi înaintate, faci mereu teorii şi fantazii, te ridici sus ca să vezi de acolo ţara întreagă, dar nu izbuteşti, şi viaţa îţi rămâne tot necunoscută şi la urmă rămâi să te scalzi şi mai departe tot în marea teoriilor. Abia când mergi la ţară, când te cobori din înălţimi şi calci pe pământ adevărat, abia atunci vezi limpede, cum fiecare individ îşi aduce munca sa pentru clădirea societăţii şi atunci dispar teoriile falşe.

Pe când visam încă Unirea, eu îmi închipuiam că soldatul român va păşi Prutul cu arma în mână şi cu abecedarul în buzunar. Şi sunt fericit să văd cum visul meu se introduce în viaţă.

Armata română, păşind în Basarabia a văzut un mare întunerec—pe care cu arma nu-l poţi împrăştia. Leacul ea l-a găsit în carte, în lămurirea trecutului şi viitorului nostru înaintea ţăranilor moldoveni. Ea lucrează acolo, unde e grosul întunerecului şi unde este

temelia viitorului nostru. La sate ea a organizat multe şezători, cursuri, lecţii şi altele, prin cari a lucrat cu cel mai bun folos asupra sufletului poporului.

In cele următoare eu voiu povesti ce am văzut la noi în sat, în Cotiujenii-Mari, judeţul Soroca.

In satul nostru stă regimentul 40 Călugăreni, al cărui nume ne aminteşte faptele slăvite ale lui Mihai Viteazul.

Dela intrarea lui în sat şi până acuma, acest regiment se poartă cu oamenii bine, aşa că nici un gospodar n'are ciudă şi scârbă de dânşii. Legătura între regiment şi săteni s'a făcut îndată după ce regimentul s'a pus pe lucru. El îndată a apucat lupul de ureche: din ofiţeri şi soldaţi s'a format un comitet (la care au luat parte şi Basarabenii), pentru ajutorarea văduvelor şi orfanilor. Acest lucru a plăcut la oameni foarte mult.

Pentru a strânge un fond, s'au dat până acuma două serbări populare, cu tombolă, la care au asistat o mulţime de săteni.

Programul acestor serbări a fost alcătuit cu chibzuială şi măestrie: s'au recitat mai multe poezii cu privire la Basarabia: „La Basarabia". „Dorul Basarabeanului", „Sobolul" şi altele, şi s'au cântat cântece naţionale de soldaţii români şi de copiii satului.

Dintre ostenitori amintesc pe d. căpitan Chiţulescu, şi pe sergentul Teodorescu.

Aceştia şi-au pus toate puterile şi tot sufletul pentru ca cuvântul lor. să străbată sufletele întunecate ale Moldovenilor.

Căpitanul Chiţulescu a recitat atât de bine „Ruga răzeşilor de peste Prut", încât oamenii la a doua

serbare l-au întâlnit pe d-sa cu furtunoase aplauze şi cu strigăte: „Trăiască Chiţulescu!"

Pe sergentul Teodorescu eu l'oi caracteriza cu cuvintele ţăranilor: „Bre, bre, da aista bine mai zice!" Şi adevărat, vocea lui, puternică ca un clopot, amintea ţăranilor trecutul şi îi chemă la trezire — şi el a avut mare izbândă.

Căp. Chiţulescu, la sfârşitul serbărilor li-a ţinut oamenilor foarte frumoase cuvântări istorice.

Cu multă dragoste şi stăruinţă s'au purtat toţi părtaşii acestei serbări: sublocotenentul Criticos, caporal Laurenţiu şi alţii.

Este de însemnat că la aceste serbări a asistat, dela început până la sfârşit, d. colonel, care a pus foarte multă trudă la organizarea serbărilor.

Dar mai mult decât toate, ţăranilor li-a plăcut democratizmul care domnea la aceste serbări.

Şi adevărat: Când au mai văzut ei că soldaţii şi ofiţerii să cânte la un loc? Când au văzut vrodată ţăranul nostru pe ofiţerul rus să le trezească mintea ţăranilor, povestindu-le din trecutul neamului?... Niciodată!

Purtarea ofiţerilor, dela colonel până la sublocotenent, cu soldaţii, li-a plăcut ţăranilor nu mai puţin decât serbările şi aceasta a înlăturat spaima, că în armata română, ofiţerii ucid soldaţii.

Aşa dară, noi vedem cum armata română, stând la ţară, nu şede degeaba, ea seamănă grăuntele culturei româneşti în temelia ţării, şi dacă aşa îşi va înţelege fiecare ostaş datoria sa către patrie şi neam, Basarabia noastră va fi fericită.

Vlad Cazacliu
Deputat în Sfatul Ţării.

29 August 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

155. FRAŢILOR....

Se închină Unirii.

Primiţi-ne şi crede-ne-ţi,
Înţelegându-ne durerea,
De care-i cântecul pătruns,
Şi ni-i curmată 'n noi puterea.

Sărmanii,— robi rătăcitori, —
Venim acasă de departe,
Răniţi, bolnavi, făr' aspirări,
Infrânţi, cu inimile moarte.

Inveninaţi şi otrăviţi,
De-un dor, ce s'a născut în temniţi,
Copii lăsaţi pe străzi,— nu ştim
De năzuinţi şi de îndemnuri.

Fără 'ndrumări, fără chemări
Crescut-am în străinătate,
Lipsiţi de visuri strămoşeşti,
Nu mai ştiam de unchiu şi frate....

Nu vă feriţi... Suntem ursuzi,
Sălbateci şi cu cânturi crude,
Nu rugă,— ură şi blăstăm,
In doina crâncenă s'aude,

Biblioteca Universitară / University Library Cluj

Nu ne cunoaşteţi; ne-au schimbat
Şi ne-au schimonosit străinii,
Insă suntem ai voştri, 'n noi
Acelaş sânge curge'n vine.

Deschideţi-ne uşa... Eri,
Incă ne îngânau străinii,
Iar azi cu lumea'n rând suntem,
Poruncitori, cu crezu'n bine.

Nu vă miraţi, dacă 'n cântări,
S'aud suspine şi urgie.
E moştenirea din trecut,
Ecoul vieţii de robie.

Iorgu Tudor.

3 Septembrie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

156. La sfinţirea tipografiei „România Nouă“ [1])

Veniţi, fraţilor, ascultaţi-mă, pe mine şi vă voiu spune vouă de „România Nouă”.

Astăzi se sfinţeşte ceeace sfinţeşte. Astăzi este ziua cea binecuvântată.

Bucure-se Ceriul şi să se veselească Pământul!

Astăzi tot Românul, ce a fost afundat în apa Biloamului, să iasă la lumină vindecat şi să se deştepte şi cel ce doarme şi să se scoale din morţi, că-l va lumina Christos.

Astăzi Edemul, care a lucrat pân' acuma la sfinţit deosebit de acest pământ, ne deschide şi nouă uşa luminii.

Astăzi „Albina” cea sârguitoare ne încheagă fagurii mierii, spre îndulcirea sufletelor adevăraţilor Români.

Astăzi România se naşte şi se botează, dar zdrenţele jelnicilor celor vechi încă strâng grumazul. Să rupem

[1]) Cuvântare rostită în ziua de 15 Iulie 1918, cu prilejul sfinţirii tipografiei ziarului „România Nouă“. Această tipografie fusese înfiinţată la 1829 în Iaşi de *Gh. Asachi*, supt numele *„Albina Românească“*. La 1850 ea a trecut în stăpânirea lui *Th. Codrescu*, supt numele de *Buciumul român*, de unde, la 1895 a trecut la Galaţi, supt acelaş nume, până la 1918, când am cumpărat-o eu, mutând-o la Chişinău, supt numele „România Nouă“. Dela 1919 încoace ea poartă numele de „Glasul Ţării“. **(O. G.).**

dar legăturile lor şi să lepădăm dela noi jugul lor, căci nu e bine ca Românii străinilor să se 'nchine.

Astăzi raza lui *Gheorghe Asachi* îşi revarsă lumina sa şi în întunecata noastră Basarabie.

Veniţi, dar, toţi cei însetoşaţi, la isvorul luminii şi sorbiţi din apa cea vie, care răcoreşte sufletele şi luminează minţile bunilor Români. Veniţi şi daţi mână de ajutor la naşterea vieţii!

Să se deştepte şi pietrile cele mohorîte, cari au fost arse în coborniţa străinătăţii, că mulţi sunt vrednici de a fi mărgăritare în cununa ţării.

Pipăeşte, Tomo, pipăiţi bunilor Români şi fiţi credincioşi neamului românesc ce stă la talpa ţării.

Răscoliţi temelia şi o îmbunătăţiţi pre ea, dacă voiţi pace şi mângâiere sufletelor voastre. Că, de veţi vrea şi mă veţi asculta, bunătăţile pământului veţi mânca, dar de nu mă veţi asculta, sabia vă va mânca.

Gura Domnului a grăit aceasta.

Teodor Jireghie.

15 Iulie 1918.

□□□

157. SOCIETATEA ORTODOXĂ NAȚIONALĂ A FEMEILOR ROMÂNE

O, femee! Puterea ta a fost şi e nemărginită în lume. In inima ta tu porţi un izvor de putere şi puterea ta e în mila şi în blândeţa, cu care cucereşti tot. Măicuţă scumpă.... soţie iubită... soră dragă.

Care din noi e vrednic să nu vă împlinească dorul, când mâinile voastre blânde se lasă pe capul nostru, când ochii fermecători răzbat în sufletul nostru, iar buzele dulci şoptesc..., îndeamnă?...

Da, femee, puterea ta e nemărginită,.. Dar, cunoşti tu, fermecătoarea lumii, că în mâinile tale tu ţii soarta lumii şi soarta neamului tău,— nenorocirea şi fericirea lui? — Cine stă la faşă, cine stă la leagăn, pe a cui braţe se leagănă neamul, cine aruncă prin zâmbet blând în spiritul neamului sentimentele întâi? Doar nu tu, fermecătoareo? O, fericit e neamul, care are femei vrednice, că lor le e cu putinţă a însufleţi neamul său cu idealuri sfinte şi a-l aduce pe el la o stare vrednică, la o glorie superioară.

Româncelor! Auziţi voi, cum ţara voastră, sfâşiată şi sângerată, suspină, suferind dureri nespuse? Săriţi, româncelor, toate ca una, şi scăpaţi ţara dela moarte. Puneţi mâinile voastre blânde la clădirea nouă, sfântă.

Faceţi-ne creştini, ca să nu fim cadavre; faceţi-ne

Români, ca să nu fim gunoi, spre hrana altora. Fiţi întâi romance şi apoi femei şi care din noi se arată neroman— să nu vadă zâmbetul vostru, să nu se atingă de mâinile voastre. Insufleţiţi spiritul neamului cu idealuri sfinte.

Popularizaţi societatea voastră sfântă, coborându-vă din curţi înalte la bordee sărace şi aprindeţi sufletele orfane spre fericirea neamului.

Staţi umăr la umăr, daţi mână cu mână femeilor române şi, înainte, la muncă sufletească, naţională! Apăraţi societatea de duşmance, de lupoaice în piele de oaie şi de păpuşele. De acum e timpul să vă cunoască străinătatea, ca pe doamnele ţării voastre. Domniţi în ţara voastră cu îndrăsneeală, fără nici o teamă, că destul a domnit străinătatea. E timpul ca glasul vostru să răsune puternic în ţara noastră, dela o margine până la alta. Cu Domnul înainte, femeilor române, spre viitorul fericit, spre gloria neamului.

Preotul **A. Murafa.**

6 Septembrie 1918.

○○○

158. „Stări şi fapte firești"

In numerile dela 6 şi 7 Septemvrie ale acestei gazete d. advocat I. Sillescu, în articolul „Viaţa publică basarabeană", îşi arată părerile că Comisia constituţională, alcătuită de Sfatul Ţării, nu poate aduce prin existenţa şi lucrările ei, numai rău operei de românizare a Basarabiei.

Ţin să spun dela început, că nu sunt nici funcţionar care caută „vreun post", sau care se teme să nu-l dee afară din serviciu, nici magistrat... ca să fiu interesat în chestia românizării sau rusificării Justiţiei,— sunt numai un simplu cetăţean şi fiu al Basarabiei şi, deci, neavând nici un interes propriu, îmi spun părerile mele foarte obiectiv. Nu ştiu de unde a luat d. Sillescu acea faptă „firească" că Comisia constituţională e alcătuită în cea mai mare parte din Ruşi...

După cât ştiu eu, ca secretar al acestei comisii,— Comisia constituţională e alcătuită din 22 deputaţi, din care 14 sunt Moldoveni iar 8 din alte naţionalităţi.

Din aceşti 14 Moldoveni iau parte la şedinţe 12, afară de dânşii au dreptul de a asista şi dreptul de vot 3 deputaţi din Presidiumul Sfatului Ţării, iară din deputaţii celorlalte naţionalităţi la şedinţă asistă numai 6. Aşa că faptul „firesc", că Comisia e alcătuită în cea mai mare parte din Ruşi, nu se confirmă. A doua stare de lucru „firesc", care pune pe gânduri pe mai mulţi Români basarabeni, sunt anume cele trei ultime puncte arătate de d. advocat Sillescu. Ar fi mult mai bine ca *noi,* Basarabenii, să cerem advocaţi şi

judecători de peste Prut, iar nu să ni-i trimeată, căci atunci s'ar putea face o bună selecţie...

Nu ştiu de ce d. advocat Sillescu gândeşte, că în chestia completei naţionalizări a Basarabiei jandarmeria are mai mare rol, decât profesorii şi învăţătorii, despre care d. Sillescu nimic nu pomeneşte.

Ar fi fost mult mai bine, dacă d. advocat Silescu, înainte de a scrie ar fi luat informaţii exacte despre Comisia constituţională. Deputatul Erhan, pe care d. Sillescu l-a pus chiar în rândul celor mai buni Moldoveni — n'a fost niciodată la şedinţa Comisiei, fiindcă n'a fost ales, iar despre rezoluţia primită de Comisie, unde se cere ca în Justiţie să fie şi deacum înainte limba rusă, nu ştiu; ştiu că s'a primit că judecătorul este obligat să ştie două limbi — română şi rusă,— fiindcă la oraşe, populaţia în mare parte nu cunoaşte încă limba română.

Protected by Central University Library Cluj

Socot că chiar marele naţionalist bulgar, Misircov, are să protesteze contra acestei născociri, că advocatul Stanovici e bulgar, iar despre advocatul Ohanov, apoi socot că nici un Basarabean sincer nu va putea să zică că el lucrează pentru interesele sale proprii; ca advocat şi ca docent la universitatea din Chiev el e cunoscut şi gândesc că chestia materială pe d-lui puţin îl interesează.

In ce priveşte rusificarea, apoi pot să spun că dânsul vorbeşte mult mai bine româneşte, decât mulţi „buni Români".

Despre complecta românizare şi cum ea trebue de făcut ca să fie de folos statului şi neamului, şi nu numai la vre-o câţiva funcţionari şi advocaţi, voiu vorbi în alt articol.

Grigore Cazaciu,
Secretarul Comisiei constituţionale.

13 Septembrie 1918.

□□□

159. Biserica şi Şcoala

Biserica şi Şcoala — două puteri ale neamului, două făclii sfinte, care aduc neamul la o stare sufletească şi intelectuală înaltă, — la culmea gloriei. Că numai razele lor sunt vrednice să pătrundă spiritul neamului în adâncimea lui şi însufleţindu-l cu idealuri sfinte, să-l facă silitor, vrednic de eroi.

Da, aşa sunt făcliile neamului, când la ele stau adevăraţii luminători, cu o iubire către neam nemărginită. Munca lor în folosul neamului e fără pereche, — e o jertfă fără preţ.

Muncitorii Bisericii şi ai Şcoalei formează spiritul neamului, fără care acesta ar fi doar un cadavru, un dobitoc de muncă grea, spre hrana altor neamuri. Deci neamurile culte, cunoscând rolul sfânt şi fără pereche al luminătorilor săi, închipuie toate mijloacele ca să-i adune la făclie pe vrednicii luminători ai lor. Şi fericit e neamul, care-i adună pe vrednicii săi, căci prin ei el creşte şi înfloreşte.

Franţa cu cultura ei universală, Anglia de care azi se miră lumea toată, e datoare cu cultura şi cu vrednicia sa luminătorilor săi. Dar vai de neamurile, care nu cunosc rolul Bisericii şi al Şcoalei şi nu le dau sprijinul cuvenit, că pe ei în viitor, în loc de glorie îi aşteaptă peirea!

Mi-aduc aminte de situaţia luminătorilor în Rusia. Conducătorii Rusiei, crezând mai mult în puterea fizică, în jandarmi, decât în puterea morală, biserica şi şcoala le lăsa mai mult în voia Domnului, să trăiască şi să se înmulţească cu a lor mijloace.

Păstorul, primind bine-cuvântarea episcopului, pleca spre parohie fără nici un ban în buzunar şi ne găsind acolo nici leafă, nici casă, nici masă, se apuca de „jupuit morţii şi vii", se făcea un cerşitor, având pe adresa sa fel de fel de glume şi bătăi de joc, şi dela ai săi şi dela străini.

Învăţătorul a fost alt nefericit, care în loc de viaţă petrecea o pedeapsă. Ales, învăţătorii de pe la şcolile bisericeşti, cari primeau câte 10—20 de carboave pe lună. Cu burta pururea deşeartă, cu o casă de copii, care sta cu plisculiţele deschise, bieţii profesori, da cum da lecţiile, şi apoi — fuga după câştig. Şi în mâinile obosite de grelimea vieţii, tremurau făcliile sfinte, slobozind spre popor o lumină slabă. Şi bieţii luminători, blestemând profeţia lor, pururea gândeau de fugă şi fugeau: păstorul ia o parohie mai bună, iar învăţătorul fiind mai liber de oprelele, pe care le avea preotul, fugea la jandarmerii, la poliţie, etc. Nu e de vorbit, că oamenii cei mai vrednici, cunoscând situaţia luminătorilor, se ferea de biserică şi de şcoală, şi numai aceia care n'aveau altă cale, veneau la ele, dar şi aceştia fugeau.

Aşa a fost în Rusia în trecut şi, cu toate că avea făclii, întunerecul fără margini până azi acopere sufletul poporului, care a adus şi ţara uriaşă spre o ruinare fără pereche.

Au fost, sărmanii, „ieftini la făină şi scumpi la tărâţe".

Daţi făcliilor sfinte luminători adevăraţi, oameni însufleţiţi,— cu idealuri sfinte şi, mai întâi, cu idealul naţional,— daţi-le spriijnul cuvenit şi o situaţie cât de ilustră, căci fără ei nu mai vede neamul nostru viitor fericit. Munca luminătorilor preţ n'are, căci formează spiritul neamului, şi-l însufleţesc cu idealuri sfinte, făcând din boţi cu ochi, chipuri dumnezeeşti.

Preotul **A. Murafa.**

20 Septembrie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

160. Oraşului înstrăinat

Chişinăului.

Oraş împrejurat cu vii şi cu grădini,
O, leagăn strămoşesc, frumoasă capitală!
Un veac ai fost tu rob şi slugă la străini,
Un veac ai suferit tu siluiri şi boală.

Ţi-au pribegit copiii, pământul părăsind,
Unde-au iubit întâi şi odihnesc părinţii,
Lăsând, tot ce e scump, în focul suferinţii,
Păstrând la suflet crezul şi-al răsbunării gând.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Destul!... A răsărit pe cer al nostru soare,
Pe moştenirea veche suntem iarăş stăpâni...
Jos corbilor aduşi, duşmanilor păgâni,
Şi, tot ce ne-aminteşte de lanţ şi apăsare!

Trăiască re'nvierea şi duhul românesc....!
Şi fiii să s'adune la cuibul strămoşesc!

Iorgu Tudor.

30 Septembrie 1918.

□□□

161. Chemarea învăţătorului basarabean

Am citit în No. 161, din 8 l. c., al ziarului „România Nouă" articolul d-lui Gh. Tofan. *„Corpul didactic al şcoalelor primare"*, unde, vorbind despre greutăţile actuale ale şcoalei primare din Basarabia şi în special de insuficienţa pregătirii învăţătorilor,— printre altele sçrise:

„Ce mare, frumoasă şi sfântă e chemarea învăţătorului basarabean! El e chemat să fie apostolul unei credinţi noi, cu puterea căreia să împrăştie întunerecul unui veac, să învie trecutul uitat, să întărească sufletele şovăitoare. Nu mai vorbim de străini, ci ne întrebăm cu durere, câţi din învăţătorii moldoveni vor fi luptătorii convinşi ai măreţului ideal naţional?"

Nu pot trece cu vederea aceste scumpe şi adevărate cuvinte şi aş fi fericit, dacă ele ar pătrunde inimile învăţătorilor moldoveni, dar am mare teamă că vor răsuna în pustiu.

Ca să explicăm mai bine starea intelectualilor moldoveni, trebuie să ne întoarcem la vremurile ţariste. Fosta stăpânire rusească a făcut totul, ca să-i facă pe Românii din Basarabia să-şi uite neamul şi istoria lor. Şi cu mare durere de inimă trebuie să constatăm, că Ruşii au răuşit.

Fiindcă cea mai grozavă armă pentru acest scop este şcoala, — stăpânirea rusească printre altele, a deschis prin toate satele şcoli aşa de multe şi de bune, că, până la cursurile diin vara trecută, ştiam, cum zice vorba, ce-au uitat alţii.

Intr'aşa stare ne aflam noi, când s'a făcut revoluţia rusească,— într'acea stare ne aflăm şi astăzi. In inimile noastre nu e patriotism, iubire de neam, de ţară... Toate popoarele în lume au cultura lor, iar noi Moldovenii ne-am pierdut cu totul şi astăzi stăm în aer, între cer şi pământ, uitându-ne împrejur şi căutând „patria"; suntem fiii nimănui,— „nici Domnului lumânare, nici dracului cociorvă". Am observat la cursurile pedagogice, că mai ales învăţătoarele vorbiau numai în limba rusească, — afară de lecţii pe cari, de voie de nevoie, trebuiau să le spună în limba românească,— nedându-şi seama că nu e cu putinţă de predat ceeace însuţi nu ştii. Sunt convins —nu cred să nu fie cineva înţeles cu aceasta,— că pentru ca să poţi preda altora oricare limbă (de alte obiecte nu vorbim), mai întâi trebue s'o ştii bine singur, iar ca s'o ştii, trebue să vorbeşti cât se poate de mult în ea. La noi însă, cu regret, se face invers.

Ne pare că prea mult ştim şi aşa, pentru şcolile noastre primare. Dar să nu uităm vorba unui învăţat, că „omul cu cât mai mult învaţă, cu atât mai mult se convinge că nimic nu ştie".

In sfârşit ţin să spun, că dacă şcoala (rusească) ne-a stricat, ne-a făcut să uităm neamul, limba, istoria,— tot şcoala trebue să împrăştie întunerecul unui veac, să învie trecutul Basarabiei.

Învăţătorii erau ruşi, bulgari, etc., rar pe unde era vreun moldovan. Cum mergea lucrul în şcoală, se

explică uşor: învăţătorul nu înţelegea pe copii şi copiii pe dânsul. Era o mare muncă pentru ambele părţi. După terminarea şcolii primare mai mulţi copii rămâneau acasă şi peste vr'o 2-3 ani uitau tot, căci limba rusească nu o mai auziau, iar de cărţi ruseşti nu se interesau, fiindcă nu le înţelegau. Pe de altă parte, cei mai puţini, din cari fac parte şi eu, mergeam mai departe: în şcoli de agricultură, normale, secundare ş. a.

După terminarea acestor şcoli, tinerii ocupau locuri în diferite funcţiuni. Fiindcă limba statului era limba rusă şi ei n'o cunoşteau chiar bine, —(vorbesc numai de Moldoveni)—ei puneau toată stăruinţa să vorbească ruseşte nu numai fără greşeli, dar şi accentul limbii să şi-l schimbe (moldovenească noastră e cam lată şi Rusul îndată te cunoaşte că eşti Moldovean baran), căci altfel se uitau toţi cu dispreţ la ei şi nu aveau acea cinste, ce li se cuvenea după rangul lor. Bine înţeles că aceşti intelectuali nu numai că n'au adus nici un folos neamului, dar dimpotrivă, mult i-au stricat. Ei duceau o viaţă separată de poporul din care fac parte şi în multe cazuri se întâmpla că copiilor „învăţaţi" le era ruşine de părinţi, pentrucă aceştia nu ştiau ruseşte. Pe de altă parte, între Basarabia şi România era aşa un zid, încât noi aici nu ştiam nimic despre neamul nostru. Eu mărturisesc trecutul uitat, să întărească sufletele şovăitoare, să aducă la cunoştinţă pe cei rătăciţi.

Astăzi, când ne-am renăscut, când soarta ne-a zimbit şi nouă şi ni-a arătat calea adevărată, când graniţa între Basarabia şi România nu mai există, — a sosit ceasul învăţătorului moldovan să-şi arăte dragostea de neam şi de ţară şi să-şi facă datoria cea mai

sfântă,— *să scoată sufletul norodului nostru din ghiarele străinilor şi să-l îndrepte pe calea adevărată.* Toate acestea trebuie mai întâiu să le cunoască şi să le simţească învăţătorul însuş. Să nu uităm că numai din lumină iese lumină. Trebuie să ne dăm bine seama pentru ce suntem chemaţi.

„Tot ce câştigi prin educaţie şi cultură să pui în rândul cel dintâiu în slujba şi folosul neamului din care faci parte". Aceste cuvinte sunt ale unui om conştient şi adevărat iubitor de neam. Cu cât vor fi mai mulţi oameni de aceştia, cu atât mai bine. E vremea să ne trezim şi noi Basarabenii şi să lucrăm din răsputeri la opera de educaţie şi de conştiinţă naţională.

V. Parpalac.
Invăţător.

12 Octombrie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

162. O scrisoare a femeilor basarabene

Dragele noastre surori,

Noi trecem prin timpuri foarte importante şi, poate foarte puţini îşi dau seama de mărimea şi importanţa acestor timpuri.

Azi popoarele îşi croesc soarta; nu-i târzie vremea, când s'a forma o hartă nouă aproape a întregei lumi. Ori, în acest timp nimeni nu poate sta nepăsător faţă de neamul lui, Fiecare trebue să-şi puie întrebarea: Ce loc va ocupa neamul meu? Ce viitor va avea el?

Dar asta e puţin! Trebue ca orice fiinţă omenească să-şi aducă obolul lui de muncă, de inimă, de suflet, de fiinţa lui şi chiar viaţa, pentru ca să contribuie cât de puţin la realizarea aspiraţiunilor neamului lui.

Sunt popoare, cari tind a stăpâni pe cele mici şi mai slabe decât ele, le urăsc, le doresc lor soarta ce o merită şi care întotdeauna, mai târziu sau mai de vreme, şi-o capătă. Istoria ne-o dovedeşte aceasta..

Nu-i neam mai nenorocit ca al nostru; nu-i neam care ar fi aşa de pângărit, asuprit, neglijat, ca al nostru. Oricine ştie cât de puţin Istoria neamului nostru, o ştie, o simte aceasta.

Ţăranii noştri, cari au fost şi sunt mereu induşi în eroare intenţionat de către acei cari doresc să-l stăpânească, nu ştiau până dăunăzi că, alături de Basarabia, există o ţară, unde se grăieşte graiul lor, unde este o cultură naţională, în sfârşit ţara-mamă, dela care a fost ruptă Basarabia. Azi ei o văd aceasta, cu toate

că şi azi sunt mulţi, foarte mulţi de aceia, cari cu deosebită rea voinţă generalizează orice greşeli, fără de care nu se poate trece prin astfel de vremuri de transiţie, prin care trece Basarabia.

Mulţi din ei, plecând la războiu, n'au ştiut că acolo va veni vremea să vadă printre cei pe cari îi credeau duşmani, păgâni,— fraţi, cari vorbesc aceeaşi limbă, au aceeaşi lege.

Azi, bietul ţăran ştie aceasta, şi când îi vorbeşte că ar fi bine să fie toţi Românii împreună, să formeze o ţară pe principiile democratice, el, scoţându-şi cuşma, spune: „apoi, când ar da Dumnezeu, cred că ar fi bine".

Eu cred că în întreagă Basarabia nu s'ar găsi vre-un Român, fie el oricât de rusificat, căruia, dacă i-ai pune întrebarea: doreşte să fie toţi Românii la un loc?— să zică: nu!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iată, de ce trebue să facem totul, ca să ajungă dorinţa noastră la urechea acelora, cari vor fi împuterniciţi a croi soarta popoarelor, să ne audă şi vocea noastră, să ne ştie dorinţa noastră.

Pentru aceasta, dragele noastre, se formează un comitet, în care să trimitem toate organizaţiile, toate societăţile, toate clasele, reprezintanţii, spre a face totul ce trebuie în acest înalt scop. Noi însă trebue să răspândim această idee cât mai departe, în surorile noastre, căci, cu toate că femeea a fost lipsită atâta timp de dreptul de a-şi exprima glasul ei în actele politice, azi acest drept îl avem în Basarabia şi trebue să fim la înălţime, pentru a contribui cât mai mult la propagarea acestei frumoase şi înalte idei.

Elena Alistar,
Elena Zaharov.

13 Octombrie 1918.

□□□

163. Intâia sărbătoare a Basarabiei

— Proclamarea autonomiei: 21 Oct. 1917 —

Cu căderea ţarismului, răsturnat de valurile puternice ale Revoluţiei care a spălat totodată şi putregaiul întregei Rusii,—după un cutremur uriaş, după o zguduitură şi o fierbere oceanică, au început a se trezi noroadele mici călcate în cursul multor zeci de ani de ciubota murdară a Rusului.

Intre alte popoare nenorocite, s'a deşteptat şi neamul românesc din Basarabia la o viaţă nouă şi liberă.

Mai mulţi apostoli ai ideii naţionale, în frunte cu P. N. Halippa ş.. a., au început o propagandă, care creştea mereu, cuprinzând întreaga Basarabie.

Ca un soare gigant care varsă lumină, această propagandă împrăştia întunericul care domnia mai mult de un veac, alungând umbrele nopţii adânci de pe împrejur şi trezind totodată nemulţumiri, nelinişte şi spaimă în tabăra duşmanilor, cari erau mulţi.

Duşmanii noştri, sprijiniţi de cetele sălbatice de moscali cari veniau de pe front, aducând în ţară pârjol şi pară, jaf şi anarhie, — duşmanii noştri — balaurii crescuţi cu laptele mamei noastre Basarabii, se organizau pentru o luptă pe viaţă şi pe moarte.

Se înnoura. Valurile reacţiei din partea democraţiei

ruseşti erau gata să înnece tot ce ridicasem aici cu atâta osteneală.

In momentele cele mai grele şi mai primejdioase, în ajutorul celor de aici cari ridicaseră steagul, au venit ostaşii cu îndrăzneala, energia şi focul lor milităresc.

Tânărul luptător Pântea, cu o mână de soldaţi, sprijinit de comitetul de pe frontul român, unde lucra Ţanţu, Scobiola, Năstase şi alţii, a venit în Chişinău, în luna Iulie, şi a pus temelia celei mai puternice organizaţii locale româneşti: ***Comitetul central ostăşesc moldovenesc,*** care a adunat în jurul său reprezentanţi dela diferite unităţi militare de pe toate fronturile.

„Comitetul central ostăşesc", având contact cu toate organizaţiile şi aşezămintele locale româneşti, trimeţând din sânul său emisari propagandişti pe la toate volostele din toate judeţele Basarabiei, scoţând şi o gazetă,—„Soldatul Moldovan"—, care ducea vestea învierii noastre pe la toate frontierele, pe la toţi cei uitaţi, îngropaţi în umedele şanţuri,— Comitetul central ostăşesc a început o luptă largă pentru îndeplinirea idealului nostru naţional.

Simţind duşmanii puterea noastră, se înmuiau şi începuseră să ne cedeze poziţie după poziţie.

Ajungem la putere.

Ne trebuia numai binecuvântarea aleşilor Ţării.

Sunase ceasul. Comitetul Central, sprijinit de Comitetul din Odesa şi de alte comitete ostăşeşti, a strigat: ***Acum ori nici odată,*** toţi fiii neamului obijduit, adunaţi-vă împreună aici în Chişinăul strămoşesc şi vă spuneţi cuvântul şi dorinţa!

Chemarea făcută de Comitet a fost răspândită de gazete şi de telegraf prin toate ungherele Rusiei, a a-

juns pe la toţi fraţii, cari de patru ani duceau povara războiului.

Strigătul acesta, ca glasul unui clopot uriaş în noaptea Învierii, i-a trezit pe ostaşii noştri din somn.

Ei au ales reprezentanţi şi i-au trimis la Chişinău.

Ieşiţi din vizuinile de şanţuri, cu feţele îngălbenite şi vinete, nespălate cu săptămânile, cu hainele zdrenţuite şi murdare, veniau ei, copiii Ţării, eroii noştri, neluaţi în seamă, se adunau la Chişinău.

Şi iată, în ziua de 20 Octomvrie, pe la orele 2, cu muzica militară, în rânduri, cu ofiţerimea înainte, cu tricolorul sfânt românesc, care în curgerea de un veac, întâiaşdată s'a văzut liber de a flutura în faţa soarelui pe pământul strămoşesc mai triumfător,—noi am pornit spre Casa Eparhială.

Cu tricolorul desfăşurat, încet şi rar mergem noi, mulţimea de optsute, depărtându-ne de Palatul Libertăţii (Palatul fostului gubernator rus) şi cum ne depărtam, simţeam că ne depărtăm de un trecut greu, ne depărtăm de o puşcărie, de o ocnă, de o Siberie îngheţată.

Intr'o zi frumoasă, cu un soare mândru, noi sfărmam ultimele lanţuri de robie...

Ne simţeam atât de fericiţi. In sala Casei Eparhiale, unde s'au petrecut mai multe zile istorice, întâiaşdată a răsunat glasul stăpânului Ţării, al Românismului din Basarabia — mai slobod şi mai hotărîtor.

Salutat de reprezentanţii tuturor organizaţiunilor româneşti din Basarabia şi de peste Nistru şi de voluntarii ardeleni,—***Întâiul congres al ostaşilor moldoveni din toată Rusia*** şi-a spus cuvântul şi cu aceasta s'a făcut întâiul pas spre deslipirea pe veci de marea asupritoare de popoare.

In ziua de 21 Oct. la orele 6 d. a s'a proclamat autonomia Basarabiei, care a fost însoţită de o mare de aplauze şi de un entuziasm neobicinuit....

Sub tricolorul sfânt s'a pus de întreg congresul primul jurământ naţional.

Să apărăm tricolorul până la ultima picătură de sânge. Şi, minune! In clipele acelea chiar şi contrarii autonomiei, cuprinşi de vraja entuziasmului nemaipomenit, strigau:

Trăiască autonomia Basarabiei! Trăiască neamul românesc! Trăiască ostaşii, cari prin sânge şi foc au străbătut la ţelul sfânt, cari au fost vrednici să strige hotărîtor: Noi suntem singurii stăpâni pe ţara aceasta! Noi îi vom hotărî şi soarta ei!

Aşa s'a pus prima piatră la temelia autonomiei noastre.

Aşa a fost prima sărbătoare a Basarabiei.

Zic prima, pentru că cu ea s'a pus începutul sărbătorilor naţionale: *Deschiderea Sfatului Ţării,* hotărîtă de Congres, *Proclamarea Republicei Moldoveneşti, proclamarea Neatârnării* şi *Unirea dela 27 Martie.*

Iorgu Tudor.
Membru în Comitetul central ostăşesc.
Deputat în Sfatul Ţării.

21 Octombrie 1918.

□□□

164. **Cuvântul Basarabiei la Unirea Transilvaniei** [1])

Doamnelor şi Domnilor,

Noi azi asistăm la ultimul act de formare a României Mari, compusă aproape de toţi Românii neamului nostru şi tot pământul strămoşesc.

In România Mare, Ardealul are să joace un rol foarte important. Unirea Ardealului ne dă o garanţie că conducerea ţării deacu înainte are să fie în mânile democraţiei.

La unirea Basarabiei unii stăteau la îndoială. Ei spuneau: „Am luptat, vărsând sânge atâţia ani cu oligarhia rusească şi când s'a apropiat timpul să trăim fericiţi, în libertate, să începem lupta din nou cu altă oligarhie?".

[1]) In ziua de 18 Noembrie (1 Decembrie) 1918, când la Albalulia Românii ardeleni îşi spuneau în faţa lumii întregi hotărîrea lor, prin care se rupeau de Ungaria şi se alipeau definitiv la România, la Chişinău, în istorica Sală Eparhială, refugiaţii ardeleni, înconjuraţi de un enorm număr de Români din toate ţările, şi-au spus şi ei dorinţele lor, identice cu ale fraţilor lor de acasă. La această grandioasă adunare au ţinut cuvântări: un Ardelean, un Bucovinean, un Român din Regat, un Basarabean, un Macedonean şi un Român din Valea Timocului. Oratorul basarabean a fost d. T. Ioncu.

Ca să uşureze această luptă, Basarabia a făcut unirea cu condiţia de a păstra drepturile dobândite cu atâta greutate.

Astăzi această teamă nu mai are bază. Contra democraţiei Basarabiei, Bucovinei şi Ardealului nu mai există putere, care ar împiedecă organizarea ţării, pe bazele democraţiei.

Astăzi chiar partidele istorice din ţară îşi revizuiesc programurile ca să câştige simpatia democraţiei provinciilor nouă ale ţării.

Unirea sufletească între Basarabeni şi Ardeleni s'a făcut mai de mult.

Românizarea şcolii a fost posibilă numai cu ajutorul Ardelenilor şi Bucovinenilor.

Ardelenii au fost cei dintâi ajutori la organizarea cursurilor pentru învăţători.

Ardelenii soldaţi răspândeau ideile şi simţimântul naţional între Basarabeni pe front, pe stradă, pe piaţă.

Ardelenii voluntari aveau strânsă legătură cu studenţii basarabeni la Odesa şi Chiev.

Ca o dovadă a acestor legături serveşte şi frumoasa scrisoare de mulţumire adresată de studenţii basarabeni, voluntarilor ardeleni din Chiev de sărbătorile Paştilor în anul 1917.

Iată acea scrisoare, pe care Basarabenii aflători în Chiev, o trimiteau voluntarilor ardeleni din Darniţa, deodată cu un frumos buchet de flori:

Fraţi ardeleni,

„Trăim de veacuri străini la noi acasă. Azi trăim timpuri ce ne aduc zi de zi evenimente noi, un viitor strălucit pentru popoare mici, ca al nostru, eliberându-l de sub jug străin, şi cu noi odată va stră-

luci acelaş soare ceresc şi celorlalte naţionalităţi, ce au căzut şi ele supt povara grea, apăsătoare şi plină de otrava duşmanului nemilos.

Providenţa ne-a adunat pe toţi Românii, liberi şi subjugaţi, din toate unghiurile lumii, ca în zilele mari de sărbătoare să ne înveselim cu toţii sub acelaş acoperământ ceresc şi să revenim la noua viaţă dulce, încântătoare, după cum Domnul nostru Isus Christos, după patimi şi suferinţe a înviat a treia zi din mormânt, călcând în picioare sufletele şi sabia ce apăsa dureros asupra capului său.

Florile, pe cari le aveţi în faţa voastră, nu reprezintă alta, decât sufletele noastre, inimile Basarabenilor, ce au înflorit astăzi, pentru a duce lupta contra vântului ce bate de veacuri. Azi ele vă spun, că *voi sunteţi aceia cari aţi întins braţul vostru peste Carpaţi şi Prut sorei voastre, Basarabia, arătându-ne calea mântuirii.*

Voi *sunteţi aceia, cari* aţi sădit în sufletele noastre sămânţa idealului naţional *şi tot pe voi vă asigurăm, că ea va fi udată cu sudoarea muncei noastre spre biruinţă, din care va creşte şi înflori cea mai frumoasă floare românească*: „România mare şi puternică".

Studenţi şi studente basarabeni din Chiev-Rusia, în acest glas vă urează cu ocazia sf. sărbători a Paştilor, 2 Aprilie v. 1917, să trăiţi întru mulţi ani fericiţi, să le petreceţi, bucurându-vă de sănătate perfectă şi viaţă constantă, ca împreună cu toţii să ne înveselim sub pomul cel mare şi rotund al naţiunei române, ale cărei crengi vor umbri: Nistrul, Tisa, Dunărea şi Marea, iar rădăcina lui, Carpatul, să ne fie puternicul scut, prin care vom împrăştia

foc şi sabie pentru toţi acei ce vor voi să ne aducă la aceeaş stare, ca cea de azi.

Cu toţi, într'un glas şi simţământ naţional să ne rugăm lui bunul Dumnezeu ca ziua de mâne, 2 Aprilie 1917, să ne fie în ajutor, pentru a desăvârşi ce a început.

„Christos a înviat şi la mulţi ani!"

*

Implinindu-se acum visul Ardelenilor, prin Unirea, care azi se pecetlueşte la Alba Iulia,— vis sfânt, care este al întregului neam românesc,— sunt fericit că pot să aduc din partea Românilor basarabeni cele mai călduroase urări de bine fraţilor noştri scăpaţi de sub jugul milenar şi că, totodată pot să dau expresiune credinţei mele nezguduite că, prin această unire se asigură nu numai fericirea Ardealului, ci deopotrivă şi a noastră şi a întregului neam românesc.

Trăiască Ardealul, leagănul românismului şi al democraţiei.

Trăiască România noastră mare, dela Nistru până la Tisa!

Teofil Ionca.

18 Noemvrie (1 Dec.) 1918.

□□□

165. **Ora dreptăţii sună** [1])

Trăsare Românul, cu sufletul viu,
Şi pleacă în câmpul zdrobit şi pustiu,
Căci ora dreptăţii răsună.

Il cheamă un sânge vărsat la Mărăşti,
Şi umbra ostaşilor la Mărăşăşti,—
La luptă îl cheamă moşia.

In frunte, în aer, un steag tricolor
Işi fâlfâe pânza, îl cheamă cu dor,
Şi-l duce la hora eternă.

Dreptate!.. Tresare Ardealul gătit,
In fir de mătasă, într'un mărgărit,
Ce-l ţese iubirea, din lacrimi....

Şi iat-o, mireasa amorului sfânt,
Din veacuri de dragoste dulce, cântând,
Trăsare ca 'n vis Bucovina.

[1]) Bucăţile următoare nu s'au putut publica la timpul său in „România Nouă", fie din lipsa de spaţiu, fie din cauza încetării gazetei de a mai apărea, la 19 Noembrie 1918. — Ele se tipăresc pentru întâia oară acuma.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unirea străbate şi 'n munţii Carpaţi.
Şi 'n ţările vechi a pierduţilor fraţi,
Ce-aşteaptă o zi luminată...

Trăsare Românul cu suflet cinstit,
Din lumea veciei, din traiul zdrobit,
Când ora dreptăţii răsună.

Elena Dobroşinschi.

Clişova, 20 Noemvrie 1918.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

166. DELA FACERE — CETIRE[1])

I.

Când a făcut Dumnezeu, ceriul şi pământul, lumea şi toate cele ce sunt în ea, El zicea şi se făcea; El poruncia şi se zidea. Şi nu este minte în capetele de ţărână ale lumii, să cunoască taina, mai ales în vremile de acum, când lumea fierbe, se preface ca aluatul, se frământă spre creştere şi împodobire.

O mie de ani înaintea Ziditorului ca ziua de ieri ce a trecut, şi straja nopţii. Dar lumea azi e lume şi toate ale lumii s'au prefăcut în Tartar şi moştenitorii lui sunt viermi, cari numai întărîtă. Trec anii în clipele ochiului şi deşertăciunile se sting ca spuma. Dar cele însemnate au pecetea darului şi se scriu în cartea vieţii.

Lumea dintr'un om a născut neamuri şi neamurile pe faţa pământului au crescut ca ciupercile, dar neamul drepţilor unul este, pentru care mai ţine Dumnezeu lumea. In veacul cel mai de pe urmă, în veacul

[1]) Bucata aceasta a fost tipărită în N-rul dela 16 Noembrie 1924 al revistei „*Societatea de mâine*“ din Cluj, **(O. G.).**

al douăzecilea, când dela neamul drepţilor va înflori dreptatea, vor cunoaşte toate seminţiile lumii, că spre cine a căutat Ceriul şi Cel prea înalt cui a dat glasul. Ca neamul drepţilor din toate seminţiile lumii cu paloşul dreptăţii va fulgera şi cu glas de tunet va cuvânta.

Ridicaţi, boieri, porţile voastre şi vă strângeţi lanţurile cu cari împiedecaţi! Daţi-vă 'n lături din calea noastră şi nu ne amestecaţi a cunoaşte Cartea vieţii!

Ştiţi voi, cei netăiaţi la urechi, ce zice şi ce scrie Cel ce ţine şi cunoaşte toate? De mult am vrut să pierd lumea, care vecinic mă amărăşte, dar pentru cei aleşi şi pentru suspinul săracilor o voiu mai cruţa, ca să le dau şi lor stăpânire în lume. Că în zilele acelea se va naşte Adevărul şi dela râuri şi dela mare până la marginea lumii va înflori dreptatea şi mulţimea Păcii prin ea se va lua iarăş.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Şi să ştie ori şi cine că acestea toate vor fi plămădite în veacul al douăzecilea, care este însemnat şi menit de prooroci. Că, iată, au arătat Ziditoriul semn pe pământ, că a turnat cel dintâi păhar şi-a zăpăcit din căpetenii şi din stăpânitorii lumii, cari cugetau deşertăciuni şi se puneau la pândă ca să ajungă pe săracul, amestecându-l în gunoiu. Şi să ştii, că gunoiul s'a înviforat şi a înăduşit întâi pe-o aripă de-a Satanei, pe cel care zicea: pune-mi-voiu scaunul meu pe norii Oceanului îngheţat, apuca-voiu Pământul de osii şi-l voiu învârti, cum mie-mi va plăcea. Lua-voiu în mâna mea cheile mărilor şi râurile vor sluji mie; pune-voiu pe hiara mea stăpână trecătorilor şi voiu înălţa pe turnul Sofiei cruci şi mă voiu asemăna Celui prea înalt.

Şi a privit din ceriu Domnul, când cel nebun l-a amărît şi s'a atins de munţi şi-a fumegat şi pe cel neînţelept cu gunoiu l-a înnecat.

Au doară acestea toate, în zilele noastre nu-s minuni? Şi trebue ca tot cel care are glagole, să priceapă că în fierberea aceasta numai neamul drepţilor se va binecuvânta şi neamul blânzilor va moşteni pământul.

Deschiză-se minţile cărturarilor şi cunoască proorociile măcar dela sfântul Nil, care, plin fiind de duh sfânt, a proorocit celor însetaţi de dreptate, vestindu-le: „puţin mai răbdaţi şi iată nu vor fi, că episcopia lor vor lua-o alţii vrednici şi lămuriţi". Şi iarăş se zice: femeea proastă se înalţă la scaun şi cugetă lucrurile stăpânitorilor din Iad, cu urgii şi mândrii îngâmfat, dar nedomnind multă vreme, mare şi înţelept împărat se va ridica din rămăşiţa Alemanilor, în neamul Romanilor. Acela va sta în fruntea drepţilor şi vestea înţelepciunii şi a blândeţelor sale fără de armă ucigătoare va supune limbi însetate de Unsul drepţilor. Acela va paşte pe norodul cel blând, nevinovat la suflet şi curat la inimă. Acesta va fi neamul acelor însetaţi de adevăr şi dreptate, a celor ce caută viaţa pentru toţi fericită. Căci nimenea nu-i gunoiu, ci-i chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, care a zis: „Dumnezei să fiţi cu toţii şi fii ai Celui prea înalt, că eu, Dumnezeu, sunt cu voi şi nimenea împotriva voastră, când mă cunoaşteţi pre mine".—Dar a cunoaşte pre Dumnezeu este cu putinţă numai drepţilor şi drepţii de auzul de rău nu se tem.

Ridicaţi, boieri, porţile voastre şi nu staţi în calea Împăratului nostru, că iată ziua vine şi ceasul aproape este.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

Minuni multe se făcură,
Tu, tainic peste măsură!

Mulţi zic că în vremurile de acum Dumnezeu nu face minuni. Dar, când ne-am arunca noi ochii împrejurul nostru, când ne-am adânci noi într'ale zilii şi ale nopţii, am vedea numai minuni şi am cunoaşte tainele vremilor, câtu-s de minunate. Şi ca să cunoaştem acestea toate, ni se cere credinţă, şi, pe lângă credinţă, şi fapte. Nu se va încununa acela care, având numai credinţă, aşteaptă mura în gură. Minunile se fac nu în visurile somnorosului, ori în îmbuibarea trândavului; minuni face acela, care în credinţă pieptul şi-a oţelit, care neîncetat lucrează şi în urma lucrurilor sa'e răsar flori mirositoare, care farmecă minuni.

Şi iată, iată a venit vremea ca tot neamul românesc, dela mic şi până la mare cu credinţă să lucreze, văzând că vremea s'apropie cu ziua minunilor noastre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când s'a făcut Dumnezeu om pe pământ, a binevoit să dea lumea de pe atunci pe mâna Romanilor, după cum gura Domnului a grăit lui Pilat: „n'ai avea tu nici o putere, de nu ţi-ar fi dat putere Tatăl de sus". Şi se crede că la a doua venire a lui Hristos va fi lumea stăpânită tot de Romani, încă numai nu s'a lămurit: care din fiii Romei este menit să fie cap neamurilor? Dar, strelca barometrului arată spre neamul, care caută pe Dumnezeul dorirorilor. Acesta este un fiu de-al Romei, care crescând în vârful Carpaţilor, l-a fript jeliţa din toate părţile.

Sunt cuvinte din vorba bătrânilor ca o prorocie, că la veacul de apoi îşi va cunoaşte boul puterea sa, când Dumnezeu îşi va trimite pe faţa pământului vân-

turi aspre şi ascuţite, va prăvăli stejari şi frunza copacilor nu s'a ţinea. Atuncea boul va înfige cornul său în pământ şi părul de pe el de vântul ispitelor s'a duce floace, însă înfigând cornul în pământ, îşi va cunoaşte puterea sa. Atunci îşi va aduce aminte şi va zice: „odinioară mişelul c'o vărguţă mă mâna şi mă 'njura, dar eu mă supuneam, crezând că mare putere are; acuma văd că toţi s'au ascuns dinaintea feţii vântului. Şi cioful de noapte nici nu suflă în horn, că vântul strecură de pe faţa pământului tot ce este praf şi deşărtăciune, şi va striga cu glas ca de trâmbiţă la ceilalţi semne evangheliceşti, zicându-le: voi v'aţi împlinit văleatu şi m'aţi lăsat pe mine la urmă, ca să ar pământul şi să samăn sămânţa grâului pentru pâne celor ce flămânzesc de dreptate. Şi fericit va fi acela, care s'a învrednici să stea la masa pe care va fi pânea grâului, arată de bourelul darului românesc şi sămânată cu dor de viaţă pentru lumea necăjită.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Credeţi toţi cei osteniţi şi însărcinaţi, şi daţi mâna de ajutor fruntaşilor voştri, că cele ce se lucrează nu este dela om, dar se face prin oameni, şi fericit este care cunoaşte măcar din parte şi pune umărul la zidiri. Că ceeace se zideşte, se face cu minune şi toate îs scrise în cartea vieţii mai dinainte de a se face lumea. Şi Românului harnic şi slugă a ţării credincioase, se cade să se bucure. Insă eu am zis şi voiu zice:

Dela Nistru pân' la Tisa,
Tot Românul bucure-să,
Că pe Ţara Românească,
A căzut mană cerească.

Zaua zilii veste spune,
Ţara noastră iese 'n lume,

Tot Românul ce aude,
Dor de viaţă îl pătrunde.

Rugi cu lacrimi pe cer varsă,
Ca să-i fac' o ţară-aleasă,
Lumea toată s'o cunoască
Că ţăranu-are s'o pască,

In frunte-având de 'mpărat
Pe 'nţeleptul Ferdinand.

Pe acest împărat al Românilor l-au cunoscut stăpânul Ceriului mai înainte de a se face lumea. Că, precum Hristos la cei săraci, osteniţi şi însărcinaţi a venit în lume, aşa şi Ferdinand s'a jertfit pentru cei săraci, ce stau la talpa ţării şi mai mult decât toţi mâncăii îşi iubesc ţara şi-şi pun viaţa pentru ea. Aşa ţară de doriri n'a fost în lume şi aşa înţelept Impărat încă nu s'a arătat.

Şi acestea se fac toate cu minuni, prin piepturile acelora în cari sună credinţa.

Când ţara desăvârşit s'a'nshega, florile ţărănimii L-a 'ncorona.

Regele Carol s'a încoronat de mica ţară cu coroană de fier, făcută din arma biruinţii. Dar Marele Ferdinand al tuturor Românilor va fi cinstit cu cea mai scumpă coroană în lume, coroana ţăranilor din patru unghiuri, alcătuită din spicul grâului şi împodobită cu crinii ţarinii, în loc de mărgăritare.

Acesta va fi adevărat Unsul Domnului de Dumnezeu binecuvântat, împăratul doririlor, de mult aşteptat de neamul românesc.

III.

Acum, mă voi scula,— zice Domnul. Pune-mă-voiu între neamuri gard.

Yankeii de peste mări mai întâi au cunoscut adevărul, având în fruntea lor pe marele Wilson, cu sămânţa raiului în piept. Acesta este piatra dela temelia Edemului şi noi Românii se cade să credem după vorba bătrânilor noştri cari ziceau, că ideea Edemului va veni dela Răsărit, de peste mările albastre, dela alt pământ. Omul acesta este unul de pe orizontul globului, plin de dar şi de înţelepciune, pe care îl arată degetul lui Dumnezeu şi-l întâmpină toţi înţelepţii lumii, ce doresc ca lumina după învăţătură lui Hristos să lumineze tuturor marginilor şi neamurilor. Noi, Românii, în programul şi în ideia lui Wilson ne mişcăm spre viaţă, şi cu adevărat se loveşte cu duhul şi cu blândeţele noastre. Românii chiar din fire nu năzuesc să răpească sau să şteargă ţări străine. Duhul românesc cere numai să nu-l sminteasică pre dânsul şi să nu-şi bată joc de el liftele. Românul bine îşi cunoaşte steaua şi partea cea din piatra din capul unghiului, care a fost trecută cu vederea până în vremile de acum şi-şi cunoaşte partea între neamuri, chiar în locuri însemnate. Că mare eşti, Domnul nostru, carele faci minuni cu fiii Romei cei bătrâne! Că dar şi milă în cuvioşii Lui, raze şi văpăi în aleşii Lui. Că de nu ne-ar fi sprijinit mâna Lui, prin aleşii Lui, puţin de nu ne-ar fi stăpânit Tartarul. Trecut-am prin ispite mai presus de fire şi odihna noastră nu-i în pace. Viu este Domnul şi bine este cuvântat Dumnezeu, că vor cunoaşte vreodată orbii şi cei chiar din sânul nostru, şi-or cânta lui Dumnezeu măriri şi luptătorilor fericiri.

Stă neamul în luptă şi tot cel ce pricepe trebue să lucreze. Că chiar Hristos a zis: Tatăl meu lucrează şi

eu lucrez. Că împărăţia lui Dumnezeu se sileşte şi silitorii o răpesc pe ea. Hristos a lucrat pentru împărăţia ceriului, dându-ne pildă să lucrăm şi noi măcar pentru a neamului nostru şi s'o împodobim cu comori de raiu. Să se ruşineze şi să se înfrunteze cei ce amestecă la zidirea şi la întorlocarea neamului nostru; să piară din mijlocul nostru tăunii şi porcul sălbatec să nu ne mai strice via. Românii au nădejde şi credinţă tare în ideea lucrurilor lor. Românii au putere şi împărat mare, pe care ni l-a dat Pronia cerească. Acesta este stâlpul ţării româneşti, împrejurul căruia se strânge ţărănimea ţării şi îi cântă: Osana! Daţi-i Lui măriri, daţi-i fericiri! Inchinaţi-vă cu toţii, Români din patru unghiuri. Duşmanii ni-au făcut ţara bocan, râs, batjocură în lăcaşul nostru, împrejurul nostru şi numai răzâmând în stâlp, vom face ţara ca pe o masă plină de bucate şi îndulcindu-se Românul, se umple de duh de viaţă şi n'a mai înseta în veci.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O, de m'aş învrednici şi eu să mă satur din masa aceea, să privesc hora frăţiei şi să văd spicele grâului ce se gătesc pentru coroana marelui împărat al tuturor Românilor, şi-apoi măcar să mor!

Pe tot ce neamul îşi iubeşte,
Lumina lumii îl măreşte,
Şi-i doreşte fericire,
Pentru-a sa scumpă simţire.

Doamne sfinte, Impărate,
Tu ce toate le priveşti,
Dă-ne dragoste de frate,
Pacea ta să ni-o 'nmulţeşti.

Dă-ne viaţă pe pământ,
Dă-ne îngeri luminaţi,
Ca să fim într'un cuvânt
Toţi cu dragoste de fraţi.

Iuda, duşman, ce ne vinde,
Să piară 'ndat dintre noi,
Cu-a lui vrăjbi, mreji ce a 'ntinde
Să ne facă tot nevoi.

Cu-a ta rază de nori tulburi,
Ne dă suflet pe pământ,
Ca pre ciof, cu a lui cuiburi,
Să-l facem cenuşă 'n vânt!

IV.

Sufletul omului este duh de graiu, sădit în pieptul omului de un meşter, care nu-i aujns de mintea chiar şi a celui mai vestit înţelept al lumii. El este sădit de făcătorul său în pământ liber, în lut mişcător, slobozit pe faţa pământului, ca un Dumnezeu să stăpânească tot ce i-a supus lui Firea şi să cunoască Binele şi Răul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Binele şi Răul sunt două mişcări mai presus de fire, care stau de-a dreapta şi de-a stânga omului şi pururea fac războiu între ele, care mai de care vrând să-l stăpânească pe om. Binele îl apucă de mâna sufletului şi-i arată cu degetul pe un munte înalt Cetatea luminii, până la care este o cale grea de trecut şi numai decât îi cere, ca să-şi încordeze omul simţirile şi să năzuiască la ea, pe care dobândind-o, se preface în Dumnezeu şi în fiul Celui preaînalt, dela care dobândeşte moştenire darul de lumină.

Lumina lumii este înţelepciunea, dar începerea înţelepciunii este limpedea deşteptare în frica Domnului şi pricepere bună celor ce se stăpânesc de ea.

Toată lumea au făcut-o Dumnezeu cu înţelepciune şi toate cele bune ale lumii îs făcute de oamenii-dumnezei ai Dumnezeului celui viu, de oamenii Tatălui înţe-

BIBLIOTECA UNIVERSITĂŢII REGELE FERDINAND CLUJ

lepciunii, la care este izvorul luminii, pe care îl împarte celor ce trec calea cea strâmtă şi încordată şi năzuesc la cetatea luminii şi însetează de izvoarele ei.

Nouă, Românilor, şi chiar la tot Românul şi la tot timpul ce doreşte în vremile de acum de lumină, de dar, de înţelepciune, Dumnezeu împarte din destul şi chiar din belşug. Pentrucă chiar singur ne cheamă să ne înţelepţim şi să ne luăm darurile, care ni se cuvin nouă, ca unui popor blând şi mult pătimitor, care am fost căzut în beznă şi am trecut prin apă şi prin foc şi prin întunerec de ispite ne mai pomenite. Dacă Românii acum nu s'ar deştepta să se înţelepţească şi să se lumineze, vor cădea în urgia lumei, şi chiar neamurile străine i-ar judeca şi i-ar asămăna ca pe cei doi sanovnici ai lui Darie împărat, când după sfărmarea oştii lui, îl gonia Alexandru Macedon, dar sanovnicii în loc să-l apere pe Darie, ca pe stăpânul lor, ei singuri l-au ucis şi au venit la Alexandru cu fală închinându-se să-i slujească. Dar Alexandru ce li-a zis: „Dacă voi, nevrednicilor, aţi ucis pe stăpânul vostru, căruia i-aţi mâncat pânea, apoi pe mine aveţi să mă iubiţi, că vă sunt străin"? Li-a poruncit de li s'au tăiat capetele. Aşa or să păţească toţi aceia, cari deacum înainte vor mai cerca să ne mai vândă şi să trădeze neamul şi vor face vrajbă în contra unirii tuturor Românilor. Urgia dreptului judecător va cădea peste ei şi loc de odihnă în ţara românească nu vor dobândi şi înţelepţii neamurilor ca la iuzi la ei s'or uita. Şi aşternut moale nu i-or voi, şi-or umbla tremurând ca şi Cain, prin tufari, căutându-şi moartea.

Pildă mare ne este nouă dela Românii din străină-

tate [1]), care ei mai mult decât noi lucrează şi doresc de întregirea României, — de unirea tuturor Românilor,— de o ţară luminată, cu stâlpi neclătiţi, cu acoperământ împărătesc, cu împărat ţărănesc,—oglinda şi fala blajinilor şi a tuturor Românilor, de raiul pământesc pe ogorul românesc.

Luminează-ne pre noi, Doamne, Dumnezeul nostru, cu porunca care ai poruncit, şi adunarea de popoare Te va încunjura. Acum voieşte ceriul ca toate neamurile la cuibul lor să se adune împrejurul Dumnezeilor lor. Dacă Dumnezeul nostru, în cer şi pre pământ toate câte a vrut a făcut şi n'avem nevoie de Dumnezei străini. El ne împarte mila cu îndurări şi daruri bogate; El ne înţelepţeşte pruncii ce iubesc patria-mamă; El ne dă îndrăzneala în lumina mare ca să năzuim cu toţii la darurile Sale şi să dobândim cetatea cu grădina florilor noastre, în cari răsuflând Românul, se umple de duh de viaţă pentru mulţi ani cu fericire.

Teodor Jireghie.

12 Octombrie 1918,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

[1]) Scriitorul se gândeşte la Românii din Transilvania. **(O. G.).**

167. Folosul cărţii pe limba-mamă

Fraţilor moldoveni!
Vreme-ai să ne luminăm,
Cu lumina cărţii
Cei mai dreaptă-a vieţii.

Pânea trupul întăreşte,
Apa setea potoleşte,
Iar mintea noastră s'o hrănească,
Poate numai cartea moldovenească.

Cartea pe limba noastră-mamă,
Este cea mai bună armă,
Care omului în viaţă,
I-aduce numai dulceaţă.

Dulceaţa din cartea moldovenească,
Ii ca pânea îngerească,
Iar lumina cărţii moldoveneşti,
E în chipul razei cei cereşti.

De acum înainte,
Să ţinem bine minte,
Că mintea s'o hrănească,
Poate numai cartea moldovenească.

Dascălul **D. Cireş.**

1917.

□□□

168. Într'o clipă de dimineaţă

Eu merg în sat, cu treabă,
Băieţii în cârdurele merg spre şcoală,
Clopotul bate cu sunete frumoase,
Băieţii merg grăind în limba moldovenească.

Ei grăesc în limba-mamă,
Veselă şi frumoasă.....
Eu aud.
Nu mai pot de bucurie.

Şi zic:

— O, fericită vi-i soarta voastră!
Şi de ce nu sunt eu în vârsta voastră?
Că eu am învăţat în şcoala rusească,
Pe limba duşmănească.
Într'a Ruşilor şcoală,
Nici pe drum nu te lăsa
A grăi 'n limba naţională.

O, bată-i Dumnezeu de Ruşi,
Ducă-se, să fie duşi!
Să nu se 'ntoarcă 'nnapoi.....
Să petreacă ce-am petrecut noi!

.

Dragi copii, mergeţi repede 'n şcoală,
Să 'nvăţaţi limba naţională,
Şi fi-vă-va de ajutor
Unul, sfântul Dumnezeu.

Vasile Ion Apostolachi.
şcolar.

1917.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

169. Omenia rusească

„Hai, puiule, hai,
Hai la Usuriischii Crai,
C'acolo-i bine de trai".

Aşa zice un cântec basarabean, publicat în gazeta „Moldovanul". Mai adăugăm la el şi aceste stihuri:

Ne ducem la Dealul Creidei [1]).
Unde pânea nu e verde,
Şi apa de vară,
E ca dracul de amară,

*

Intr'o dimineaţă de iarnă, de mult trecută, la Banca ţărănească din Chişinău au sosit doi delegaţi ţărăneşti dintr'un sat moldovenesc al ţinutului Sorocii.

La 11 ore vine un funcţionar falnic.

— Ce vă trebuie voua, bre? — întreabă cinovnicul, ruseşte.

— Apoi, domnule, vrem să cumpărăm pământ de la boierul X... şi vă rugăm să ne împrumutaţi bani.. Noi ne-am învoit să-i plătim 350 ruble desetina; i-am dat arvonă 3 mii ruble.

[1]) Orenburgscaia gubernia.

— Banca dă 50 ruble la o desetină şi vouă vă rămâne să mai plătiţi 300 ruble,—zise cinovnicul şi fugi imediat în birou.

Delegaţii, întristaţi, cu lacrămile în ochi, au îndrăznit să urmeze în birou după cinovnic, dar portarul i-a împins îndărăt cu pumnul la ceafă.

Ce-i de făcut? Nu mai rămâne decât ca bieţii ţărani să plece în Asia.

*

Peste 9—10 luni au sosit la Bancă delegaţii ţărăneşti-ucraineni din Podolia. Acelaş cinovnic i-a întrebat: „Ce poftiţi?"

— Apoi, domnule, vrem să cumpărăm pământ de la boierul X... (sus însemnat) şi ne trebuie bani. Ne-am învoit să plătim 350 ruble desetina.

— Banca vă împrumută 300 ruble la o desetină,— le răspunse cinovnicul...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Comentariile sunt de prisos.

Ioanichie Roşca.
Soroca.

1917.

□□□

170. DUHUL VREMEI

Fiecare om cunoaşte
Starea vremei grea de azi,
Câte lacrimi de durere,
Câtă foame, cât năcaz.

Cât amar şi câte chinuri,
A adus ea tuturor,
In cât lumea asta pare
Iadul cel îngrozitor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Astăzi, lumea-i obosită,
De scumpete, de nevoi,
Şi s'afundă 'n disperare,
Ca un car greu în noroi.

Ura, vrajba, duşmănia,
Azi domnesc intre creştini,
Biata ţară ni-e sfărmată
Şi-i prădată de străini.

Unde-s zilele senine?
Unde-i traiul cel frumos?
Unde-i dragostea frăţească,
După cum zicea Hristos?

Nicăiri nu-i mângăere,
Pe al vieţii mare drum
Căci în negura uitărei
Zace dragostea acum.

Tudos Roman,
Chiperceni, ţinutul Orheiu.

1918,

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

171. Bucură-te Românie!

— 24 Ianuarie 1918 —

Astăzi soarele răsare,
Strălucind din cer feeric,
Pe pământul Basarabii:
Raza lui mântuitoare
Izbăveşte astăzi slabii,
De jug, lanţuri şi 'ntuneric!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bucură-te Românie,
Căci azi Steagul tricolor,—
Roşu-galben şi albastru,
Din divina-i măreţie,
Flutură deasupra noastră,
Falnic şi liberător!.

I. Buzdugan.

□□□

172. **România şi Basarabia**

„O, iubită fica mea,
Eu te rog nu mă uita,
Şi degrabă vin' colea,
Pân'ce pacea s'a 'ncheia".

—Nu ştiu, mamă, ce să fac,
Că vecinii mei nu tac,
Da'mi şoptesc pe la urechi,
C'o să mă tai, ca pe curechi.

„Nu te teme, draga mea,
Făr' de frică vin' colea,
Că ţi-i locul pregătit,
De când focul s'au pornit".

— Of, mă tem să mă sâlesc,
Că burjuii se zăresc
Printre-a tale târguri mari,
Mi se par ei foarte tari.

Văd pe Vartic, pe Pelin,
Şi cu dânşii mii cum vin,
Tot pe capul meu ei toţi,
Acum sosăsc, ca nişte hoţi....

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Disciplina 'ncă ţi-i grea,
Şi ficiorii n'or putea
Libertatea a'şi păstra,
Pe tine mamă-a număra.

Şi greşit-am, mai în scurt,
Dela Nistru păn' la Prut,
Că moşii am părlogit,
Şi pădurile-am rărit.

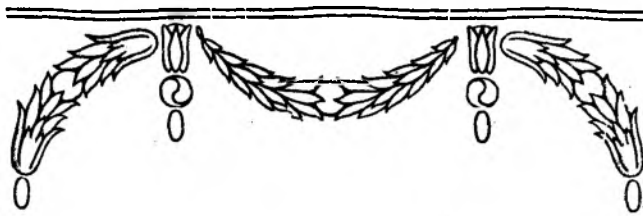
Pentru asta n'aş mai vrea,
Să'mi dau sama cuiava,
„*Voia*" 'n pagubă a lăsa,
Mână dreaptă a avea.

C. Zaharcu,
Invăţător.

Volcineţ, 17 Ianuarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

173. **Este de mirare!**

Şi iacă, la urma urmelor, după zaconul istoriei şi a dreptăţii, noi Românii-moldoveni din Basarabia ne-am înturlocat cu fraţii noştri de-un sânge şi de-o rudă... Ne-am adunat iară, să trăim la un loc, supt un steag, nu de frică, nu de puterea armată, dar de o simţire naţională, pentru că în pepturile noastre mai cură un sânge de român.... Sângele apă nu se face; şi gândesc că ar fi ruşine şi iară ruşine, dacă noi Românii-moldoveni am fugi de înturlocarea asta.... Dar, cu scârbă şi cu mânie văd că mulţi Moldoveni umblă cotigind, şi ce-i mai rău, ca şi când nu vor să-i cunoască... i-o uitat, s'o făcut Ruşi..... Nu este aista un lucru infam, o ruşine, o nenorocire? Fraţilor, gândiţi-vă în gânduri: ce faceţi? Nu vă potriviţi la străini, care se stăruie să ne despartă, să nu ne cunoaştem şi să ne mulgă ca păn'acu... Uitaţi-vă împrejur pe orizontul politic: toate naţiile se trag la peptul matern, teapă la teapă, dar noi umblăm rătăciţi cu gânduri răle, cu inima spăriată..... Nenorociţilor! nu faceţi aiastă crimă, dacă voiţi să nu vă blasteme istoria şi binele ce ne-aşteaptă, nu împedicaţi; nu puneţi beţe în roate la lucru, care dacă nu astăzi, mâne trebue să

se împlinească... Uităm tot.... şi hai să dăm mână cu mână cei cu inima română... Hai să ne grămădim, să ne strângem, să facem o naţie puternică... şi atunci copiii noştri n'or vărsa lacrâmi calde pe tristul mormânt basarabean.

Alexandru Bocescu.
Şcoala de viticultură.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

174. FRAGMENT

Noi suntem cei chemaţi de visuri,
Pe cari ne'ndrumă-o stea nestinsă.
In bezna nopţilor trecute,
Suntem o lacrimă aprinsă.

Suntem copiii aşteptării
Şi însetaţii de dreptate...
Picioarele ni-s vătămate,
De lanţurile ce-s sfărmate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Suntem dorinţa neînvinsă,
Pribegii făr' noroc şi parte,
Cei cari priviră de departe,
La masa pentru toţi întinsă.

Suntem eternii purtători
De dor, blăstăm şi de icoane,
Al lumii multor milioane,
Şi al întregului popor.

Al idealului, ce-i veşnic,
Suntem prorocii, cari vă chiamă
La luptă, lupta cea din urmă,
Ce 'ntreg din jug va scoate neamul.

Iorgu Tud

□□□

175. Fiica desrobită

Un mic moment de suferinţă
Uneori ne pare vecinicie
Şi pentr'o frază veninoasă,
Mulţi cad în grea melancolie.

Cu ce se va asămăna, dar,
Un veac întreg de robie,
Un veac întreg de suferinţă,
Sub jug în neagra străinie?

O, scumpă mamă! De m-ai crede,
Mai nici nu ştiu aşa cuvinte,
Prin cari ţi-aş răzbuna eu astăzi,
Acele suferinţi cumplite,

Atâtea lovituri despotici,
Şi chinuri fără contenire,
In lăcrămi stoarse, petrecute,
In ţara rusă, de pierire...

Dar azi, când glasul mamei mele,
Mi-a răsunat duios, cucernic,
Chiemându-şi fiica sa oprită,
Un veac întreg la întuneric,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Şi azi... trezindu-mă lipită
La sânul tău, în clipe sfinte,
Afar' de-o lină fericire,
Mai pot să ştiu alte cuvinte?!

Azi este ziua desrobirii,
O zi din cele neuitate,
Ce ni-a adus dela pierire,
La mult dorita libertate.

Şi de acum, chiar lumea toată
Să-mi dee aur şi tot aur,—
C'afar' de tine, mamă dreaptă,
Eu n'am sub soare alt tezaur!

Ştefan Bărcariu.

□□□

BCU Cluj / Central University Library Cluj

176. Cântarea păsărilor

Noi, de iarnă când ne-am dus
Din Moldova iasta,
Pe toţi scârbiţi i-am lăsat
Şi pe mulţi chiar lăcrămând,
De mare grijă cât'aveau
Şi de jelea ce trăgeau...

Dar, înapoi când am plecat,
Pe toţi voioşi i-am aflat,
Şi pe mulţi tot râzând,
Tot râzând şi grăind:
Tot suntem noi norocoşi,
Că a venit neamul nostru,
Din bunei, din străbunei,
Din România veche,
A venit să ne întrebe:
Ce mai facem, cum trăim?
Şi răspuns c'a primit:
C'am trăit în mare jele,
Şi de neamuri depărtaţi....
Da amu ne-am bucurat,
Că iar ne-am întorlocat.

Anastasia Cosciug.
Văşcăuţi, jud. Soroca.

27 August 1918.

Babeş-Bolyai University Library Cluj

177. PRIMĂVARA

Primăvara când soseşte,
Tot pământul înverzeşte,
Şi cu flori se 'mpodobeşte.
Multe primăveri au fost,
Şi mulţi ani iar au trecut,
Dar noi tot am fost străini,—
Nimeni nu ne-a mai iubit,
Nimeni nu ne-a miluit,
Nici cu cuvânt, nici cu ajutor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Noi, Moldovenii am muncit
Şi pe alţii am hrănit,
Am hrănit, am îmbrăcat
Şi prin şcoli i-am învăţat.
Noi, Moldovenii, am muncit,
Da alţii s'au hodinit.

Rusul Nistrul tot trecea
Şi locurile tot prindea.
Da Moldovanu, când se ducea,
Cu cuşma'n mână, mult stârcea,
Şi răspunsul îl primea:
Locu-i prins c'un Rus sadea.

Anastasia Cosciu

27 August 1918.

□□□

178. Gândul unui om

Intr'un sat, nu prea mare,
Trăind un om pământean,
Toată vremea pe dealuri,
Viaţa lui îi trecea.
De lucru când s'apuca,
Şi scârbă şi neajuns,
Toate celea el uita,
Şi un gând el îl avea:
Să lucreze, să muncească,
Pâne ca să dobândească,
Şi copiii să-i hrănească.
Iar seară când se făcea,
Şi la hodină el mergea,
Tot un gând el avea,
Şi oftând, mereu zicea:
Of, Doamne şi iar Doamne,
Fii milostiv pentru toţi,
Şi pentru noi, străinîi.
Şi răspuns din cer primea:
Dar tu, ce-ai vrea să fie?
Iar omul se ofta
Şi ochii în sus îi ridica
Şi din gură el zicea:
Iată, Doamne, ce gândesc, cum să fie,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Că dela Nistru până la Prut
Tot cu norod de-al nostru-i umplut,—
Cu norod muncitor.
Ziua şi noaptea el lucrează,
Tot lucrează şi munceşte,
Şi străinii încălzeşte.
Şi răspuns din cer primea:
Păcătoşilor, mai staţi, mai aşteptaţi.
Aşa a fi cum vreţi, dar mai staţi!
Şi când o sută şase ani s'au săvârşit,.
Gândul omului s'a împlinit,
Şi noi iară ne-am lipit
De maica noastră, România.

Anastasia Cosciug.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

179. Când se duc Românii?

Duşmanii noştri iscodesc şi răspândesc fel de fel minciuni printre popor, ca să împiedece stabilirea unei bune rânduieli, simţind că atunci au să dee samă despre faptele sale şi despre felul cum îşi fac datoria către aceia muncitori, pe spinarea cărora trăiesc.

Ca să vedeţi ce se petrece în sufletul ţăranului întunecat dela sate, care nu poate înţelege importanţa timpului prin care trecem, vă rog să atrageţi atenţia asupra unui caz, luat din panorama vieţii şi la care am fost martor zilele trecute.

De când m'au prădat ţăranii din „satul meu" şi mi-au luat pământul, cu toate că nu sunt nici mic proprietar, ci un simplu răzeş cu 100 desetini, sunt nevoit azi să trăiesc la Chişinău şi să stau prin casele altora..... Proprietarul casei — un gospodar bun, fiind şi el prădat de „ţăranii lui", înţelege lesne durerea mea şi, de aceasta, când ne întâlnim în fiecare dimineaţă după obiceiul dela ţară, nu prea aveam despre ce vorbi. Dar în ziua aceasta, cum stam amândoi fumând, vedem că intră prin poartă un ţăran „din satul meu", cu femeia, aducând o vacă cu viţel luată dela mine încă pe la Crăciun şi acuma iara atât de slabă, că cum a ajuns lângă noi, s'a trântit la pământ.

„Ţăranul meu" se uita, când la noi, când la vacă, neştiind cum să înceapă vorba.

„Ţi-am adus vaca,— a spus el, în sfârşit,—şi te rog să-mi dai rospiscă că ai primit-o, ca să nu zică cineva că am vundut-o".

„Şi altă nimic"? întreb eu.

„Apoi, dacă te lasă inima, să-mi dai ceva pentru că ţi-am iernat-o—ghine, iar de nu — cum te lasă inima, că eu n'o mai ţin, fiindcă şi mă-ta ai copii ca şi mine, şi a mă-talei copii vor să mănânce lapte",—a sfârşit el, uitându-se în altă parte.

„Ei bine, — zic eu, — dar de ce n'ai adus-o mai de mult, dacă ai ştiut că am copii"?

„Apoi, o aduceam eu, dar ştii cumă-s oamenii... Se auze că Românii s'or duce şi ştii... să mai auze că vine Ucraina şi are să-i alunge.... pe urmă, dă... după ce Sfatul Ţării a dat Băsărabia României, se vede ca de amu nu se mai duc ei de aişi".....

„Şi dumneatale îţi pare rău că nu se duc Românii?— întreb eu.

„D'apoi şine ştie cum a mai şi şi cu Românii"...

In timpul acesta iese din casa proprietarului un ţăran din comitetul dela „satul lui", unde cu o zi înainte fusese arestat de armata română, care făcând şi acolo rânduială a găsit de cuviinţă să-l ţie o noapte la închisoare, pentru că spunea ţăranilor să nu lase proprietarul să-şi ridice nişte porumb, şi acuma se ascundea să „nu-l sufle într'o noapte"... De altfel, ţăranul iara dintre aceia, care s'au bucurat de venirea armatei române. Tot atunci intră prin poartă şi doi ovrei, care văzând vaca au şi întrebat:

„Poate o vindeţi? Cât se vă dăm"?

Dar când li-am spus că nu-mi este de vânzare, au pornit altă vorbă:

„Aţi citit în gazetă, că Şmidt nu-i golova"?[1].

„Pentru"?

„A fugit de răul Românilor"...

„Ian taşi, măi Nislă, — zice proprietarul casei,— nu mai fuge nimene, şi chiar noi de ce nu fugim de Români?

„Apoi la dumneavoastră-i altă socoteală"...

„Da la voi ce socoteală"? întreabă proprietarul din nou.

„De noi îi greu... nu ştim limba.... nu ne înţelegem"...

„D'apoi de ce nu vă duceţi la ţara voastră"? — a întrebat ţăranul fugar.

„Da cum să te duşi, şi unde să te duşi"? au răspuns Ovreii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Duşeţi-vă la Cherenschi a vostru"!... a adaus proprietarul şi toţi au bufnit de râs.

Tocmai atunci îmi aduce „poştalionul" gazeta „România Nouă" şi îndată toţi mă întreabă: „ce mai scrie nou"?

Când le citesc că a venit armată românească, Ovreii pare că se întreba unul pe altul:

„Se vede că vine Ucraina? La Moscova de acuma l-au pus pe Mihail şi chiar unul din Sfatul Ţării ni-a spus, că s'a primit la dânşii manifest, numai ei nu vor să-l arăte, în care scrie „gospodar moldavschi"...

„Măi, nu mai hămăiţi degeaba,— a răspuns ţăranul proprietarului. Cum credeţi voi că are să mai vie Rusu cu oastea pe aici, când părechea de şibote n'o cumperi fără 200 ruble? Cu şi are să îmbraşe Mihail a tău

[1]) Primar al oraşului.

oastea, după şi oastea a prădat tot şi nu găsăşti de unde să cumperi o şleapţă? Măi, să ştiţi voi că dacă nu s'o bătut Rusu atunşi, când avea de toate, apoi amu, când moare de foame, s'a duşe la bătălie? La Români văd eu, altă poreadcă: nu vând soldaţii haine furate din cihauz, ca Ruşii, nu îmblă di capu lor, pentru că au stăpân. De-amu Ruşilor au să le cânte: cu-cu! Iar noi, după nebuniile câte s'au făcut, să zicem bodaprosti că au venit Românii, şi trebue să stee acolo până s'a cuminţi norodul şi s'a aşeza o stăpânire, ca să nu se tulbure iară, că atunci chiar nu ştim încotro să fugim şi noi".

Ţăranul meu, care tot timpul se uita holbat la cellalt părea că s'a încredinţat şi el întru aceia, în ce părea că încă de acasă nu credea tocmai bine, şi numai a adaos, clătinând din cap şi oftând adânc:

— „Că dară, nu se mai duc Românii".....

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Constantin Popescu.

15 Aprilie 1918.

ooo

180. ÎN ULIŢA MARE

— Jupânul Leiba Grabois —

Este în Chişinău uliţa mare. Moldovenii de prin sate, de multă lumină ce au, mulţi nici nu ştiu cum o cheamă, dar numai ştiu că-i zice uliţa mare [1]).

Când vine ţăranul la oraş şi-i trebue să-şi cumpere materii de haine şi mai ales de-o haină mai curăţică. merge ţintă la Uliţa mare. El îl ştie pe vestitul negustor *Leiba Grabois.* Jupânul Leiba e tata ţăranilor.

Când cumpără cineva materii de haine dela el, măcar să fie şi proastă, ţăranul o poartă cu mândrie, până ce se rupe, şi se laudă cu ea, pentru că-i cumpărată dela Grabois, şi jupânu Leiba Grabois a zis, pe crucea lui, că foarte-i bună...

In jupânul Leiba se 'ncrede ţăranul ca 'n cel mai bun prieten, că el multe poate a face în Chişinău şi 'n toată lumea. El îi şi advocat;— ştie a măestri şi fel de fel de hârtii... Toate celea poţi să-i spui lui jupân Leiba, şi el nimănui nu spune, dar, ceeace el ţi-a spune, să ştii că-i adevărat. In sfârşit, în jupân Leiba e încredinţat ţăranul, mai ales de prin satele de prin prejur: Truşeni, Cojuşna, Străşeni,— că ştie toate celea bine.

Jupânul Leiba spune ţăranilor că Românii nu-s neam cu Moldovenii; ei îs nişte Ţigani ursari, căldărari de cei

[1]) Uliţa mare, strada Haralampiscaia. (N. A.).

cari umblă cu şatra, şi ruşine mare este Moldovenilor gospodari să-i cunoască de neam pe aşa Ţigani, cari s'au făcut unealta Neamţului, să ne robească ţara şi să ne ia pânea.

Dar nu-i nimică,— zic din ţărani. Jupânul Leiba spune că să-i luăm cu ciomagu, când s'a arăta vr'un Român prin sat, că s'a primit pricaz că Românii în cincisprezece zile să cureţe Basarabia, căci iată Franţuzii se apropie; s'aud tunurile dela Paris. Mâne, poimâne se aşteaptă în Chişinău să vie Terinti (?) şi avem să-i luăm pe Ţigani pe fugă. Atunci i-om întreba noi, cum ne pun ei să jurăm Neamţului...

*

Aduc la cunoştinţa stăpânirii să iea măsuri a pune frâu speculantului acestuia, care speculează şi creerii bietului ţăran, ce zace în întunerec până şi 'n ziua de astăzi, şi a-l întreba şi de ordinul care îl împrăştie printre ţărani, că armata română în cincisprezece zile să curăţe Basarabia. Tare bine ar fi ca domnul Comisar general să ne curăţe Basarabia de speculanţi şi provocatori, căci tot speculantul e şi provocator, ascunzând pânea şi mărfurile şi îngreuind populaţia cu felurite uneltiri viclene, propovăduind că din pricina României îi toată scumpetea. Şi tare ar fi bine, ca domni ca de-alde Leiba Grabois să treacă Nistrul şi 'n cincisprezece zile să se trezească în Palestina.

Teodor Jiregkie.

□□□

181. Zilele învierei

După un veac de temniţă şi jug, după un veac de-o moartă tăcere, de-o amorţire, a sosit Paştele cel Mare, Paştele nostru, Paştele neamului.

S'au sfărâmat lanţurile, a căzut jugul, şi robul e slobod.

Moldovanul e desrobit, e liber.

A răsărit mândrul soare pentru întreaga Moldovă.

Razele învietoare străbat ungherele, încălzesc sufletele, trezesc visurile şi doinele născute de veacuri, în umbra munţilor, sub poalele codrului.

Mulţi poate nici nu simt, nici nu cunosc ce zile mari se petrec acuma.

Cluj / Central University Library Cluj

Zile de înviere. Zile de Paşti.

In toamna trecută, furtuna revoluţiei crescând şi lărgindu-se în largurile Rusiei, a ajuns şi pe la noi, stricând şi risipind tot ce-a fost clădit de veacuri.

De furtuna stihiei mari n'a rămas neatins ţăranul nostru.

El a trebuit să fie părtaş.

Pentru că şi el s'a folosit, în cât se putea, de marile daruri ale Revoluţiei.

El şi-a luat dreptul de-a se numi Moldovan.

De-a-şi face ţara sa — Moldova — independentă.

De-a-şi croi soarta după plăcere şi de a-şi recunoaşte graiul şi neamul....

Da, ţăranul nostru a luat parte la Revoluţia cea mare.

Şi el, poate, a greşit, pentru că n'a fost nici o revoluţie fără greşeli, fără neajunsuri.

Şi azi — în zilele de soare, — uitaţi-vă! Cu feţele trase şi galbene, cu ochii înspăimântaţi, merg şiruri de ţărani moldoveni la oraşe, spre a da răspuns pentru cele făcute.

Merg obosiţi de războiu şi de grele poveri.

Lăsându-şi plugul şi ogorul nearat.

Ei duc povara osândiţilor...

Aşa, oare, să fie?...

Nu, fraţilor moldoveni!

Voi, ce sânteţi la cârmă şi voi, boierilor....

Dacă sunteţi români iubitori de neam, gândiţi-vă la una:

LA UNIRE!

Trebuie să aduceţi tot şi toate — jertva deplină la altarul neamului.

Ţineţi minte, că pentru dreptul câştigat, s'au vărsat râuri de sânge.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe steagul nostru nu trebue să fie alta decât:

Amnestie.— Unire.— Infrăţire!

Toate acestea ni-or aduce un viitor mare, strălucit şi frumos.

Nu mai fie între fiii neamului românesc ură şi desbinare, la care vreau să ne aducă străinii veneţici.

Se dăm mână cu mână.

Se serbăm *cu toţii* serbătoarea neamului întreg!

A sosit Paştele nostru, învierea noastră pentru totdeauna.

Amnestie!

Nu mai fie lăcrimi, ură şi vrajbă!

Iorgu Tudor.

□□□

182. **Luminătorii Basarabiei**

Venind din oraş prin grădina catedralei, am văzut o bancă liberă la umbră, şi fiind obosită mai mult sufleteşte decât trupeşte, m'am pus să mă hodinesc.

Cum steteam melancolică şi mă gândeam la împrejurările grele ale vieţii mele, nici n'am observat când au venit două domnişoare şi s'au aşezat pe celalalt capăt de bancă.

Am tresărit când le-am auzit vorbind. Mă uitai la ele, par'că le mai văzusem, dar nu-mi aduceam aminte unde.

— „Ce prostie", — zise una din ele, şi a privit spre mine cu nişte ochi mari şi negri, de-ţi străbăteau până în suflet şi revărsau valuri de întunerec.

— „Da".... i-a răspuns încet camarada ei..

— „Ah, ce prostie, ce prostie"—nu se putea linişti cea dintâiu.

— „Ei gândesc că, dacă m'a învăţat cu mare năcaz a scrie şi a citi, şi mi-au dat hârtiuţă, apoi m'au prefăcut în Românca... ha, ha, ha, ce prostie!... Ori n'au citit ei cuvintele marelui fabulist Crâlov, că „pielea se poate schimba, dar inima niciodată". Tata-i bulgar, mama-i bulgarcă; am terminat gimnaziu rusesc... de unde să fiu acuma Românca?... Pot încă să spun că sunt Moldovancă din Basarabia, dar Românca niciodată nu pot fi, mai ales când n'am nici o simpatie faţă de Români, când îi văd cât sunt de inculţi. Ei, şi să vorbim

drept: Românii au să se care azi, mâne de prin Basarabia. La ce să-mi schimb părerile?..... Ia numai om munci copiii oleacă cu limba lor cea păsărească. Închipuie-ţi, cum au să înveţe ei, sărmanii, gramatica lor! Nici odată n'au să zică *„prezent“*, da or zice *„brizent“*... Ruseşte le spuneai *„rasfoioşce vremea“* şi te înţelegeau, dar acuma nici nu-mi închipui cum să înveţe copiii dela ţară, când ei şi-aşa sunt proşti. Şi Basarabenii sunt proşti, de dau în gropi! De ce rabdă atâta şi nu se grămădesc să alunge Prutenii de pe aci, să nu mai care atâta din Basarabia şi să se ducă în România lor cea săracă?

— „Nădăjduim să-i deşteptăm odată, să le deschidem ochii"— a răspuns camarada, căreia-i străluceau ochii mici şi iuţi, ca la un uliu.

— „Tocmai, tocmai" a ciripit vesel Bulgarca.

In momentul cela s'a auzit marşul frumos, cântat de soldaţii, cari treceau pe stradă. Ele un moment au tăcut, au privit una la alta şi apoi iarăş a pornit vorba Bulgarca.

— „Ce urîte sunt cântările lor şi ce nepotrivit merg! Drept să-ţi spun că-mi sunt urîte şi cântările, şi graiul, şi obiceiurile, şi tot ce se atinge de Români... Chiar îmi e greaţă de tot românismul....

Bine că s'au mai terminat odată şi cursurile, că-mi pierdeam timpul numai. E adevărat că prea mult nu mi-au stricat cursurile. Ajutorul l-am primit, de primblat m'am primblat, cât am vroit, de învăţat nu prea m'am deranjat să învăţ, ce-ce-l-tificat am primit şi sunt liberă să trăiesc unde-oi vroi, până or veni Ruşii să le dee bătaie Românilor, până când s'or deschide cursuri ruseşti pentru Români, şi-atunci or vedea ei cine sunt eu: Româncă sau Bulgarcă"...

Pe aleea noastră au trecut doi ofiţeri români şi se vede că li-au plăcut aceştia, că i-au lăudat de frumoşi.

— Ah, de mi-ar da mai repede un post, să mă liniştesc odată"!—a vorbit, după o pauză, Bulgarca.—Fie cum a fi, numai să nu fie departe de oraş şi să fie frumos de trăit"...

*

Ziua era înspre seară. Căldura scădea. Pe bancă s'au mai pus oameni, eu însă stăteam ca trăsnită. Gândurile mele călătoreau prin sate, prin şcolile primare ale Basarabiei, unde stau sute de suflete atât de gingaşe şi sute de perechi de ochi nevinovaţi privesc în ochii unui profesor şi ascultă fiecare cuvânt al lui...

...Ce devin mai târziu aceşti copilaşi blânzi ai Basarabenilor?... Ştie oare profesoara asta tânără pe ce cale grea se porneşte şi ce răspundere mare îşi ia asupra sufletului său cel atât de întunecat, ca şi ochii ei?...

Sărmană Basarabie, mulţi luminători de-aceştia vor pleca prin mijlocul poporului tău, mulţi apostoli necoräspunzători pentru chiemarea lor vor merge pe drumurile tale, numai pentru că au certificate şi hârtiuţe ruseşti, numai fiind că au dreptul de a merge.

O picătură caldă mi-a căzut pe mână. Când am observat, am văzut că era o lacrimă. Mi-a fost ruşine să nu mă vază lumea.— M'am sculat şi-am plecat spre casă...

Elena Dobroşinschi.

□□□

183. O vizită la mama Ilinca

„E-ti Doamne. Ce bine 'mi pare, că te-am căpătat tăman aici la poartă! Poate măcar acuma vei veni vr'o leacă pe la mine. Că de câte ori te văd trecând şi la deal şi la vale, cu cărticica subţioară, dar niciodată nu te abaţi pe la mine, gândindu-te aşa: Măi, ia să văd, oare cum mai trăeşte baba aceasta aici?"

Cu astfel de cuvinte mă 'ntâlni mama Ilinca, ieşind pe poartă, pe cap c'un vrav de pânză, pe care-l ducea să-l moaie în albia cu apă, ce sta lângă fântână, tot acolo la poartă.

„Mai întâiu, Doamne ajută la ghilit pânza, mamă Ilincă!—, apoi îţi voiu spune de ce nu vin. Nu vin la d-ta niciodată deaceea, că de câte ori trec pe aici la primblare, spre Cetăţue, totdeauna te văd umblând ca furnica prin ogradă, făcând ba un lucru ba altul şi nu vreau să te stingheresc".

„Vai de mine, d'apoi lucrul când îl mai muntui?— numai când îl lepezi; însă mata nu căuta la aceea! Iată şi acuma, eu oiu spăla şi oiu întinde pânzile, şi, până ce ele se vor usca, mata poftim la mine! Abia m'oiu odihni şi eu. Că deacuma şi moşneagul mă râde, zicându-mi: tu, babo, te vei astâmpăra numai atunci, când nu-i mai putea mişca nici un deget"...

Cu aceste cuvinte mama Ilinca coboară pânza de pe cap şi şi-o moaie 'n apă, izbind'o dintr'un capăt

al albiei în celalt atât de energic, încât stropii de apă curaţi şi limpezi săriau în toate părţile şi-mi făceau gust şi mie, să mă moiu şi să mă linciuresc acolo. Apoi, strângând pânza păturі una peste alta, mama Ilinca o luă cu-o mână de desubt şi cu alta sprijinind-o de deasupra, întră în ogradă, lăsând patru urme după sine, pe care le făcură şiroaiele ce curgeau din pânza cea udă. Eu intru după ea în ogradă.

Dela poartă până la scările casei mamei Ilincăi duce o cărăruşă, care desparte ograda în două părţi. De amândouă părţile cărăruşii se'ntinde câte un covor de iarbă verde. Din partea dreaptă, care e şi mai mare, mama Ilinca întinse pânzele, care erau de toate trei bucăţi; iar în partea stângă şedea culcată cu boboceii în jurul său o gâscă, care de căldură se lăţise la pământ cu aripile 'ntinse pe iarbă. După ce a 'ntins pânzele, mama Ilinca şi-a şters mânile de pestelca, ce-o avea dinainte, şi întră în casă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Ia poftim, poftim!" zise ea deschizând uşa la casa cea mare. Eu mă suiu pe scări după ea, dar în prag mă opresc şi mă 'ntorc cu faţa spre sat, să văd, ce privelişte se 'ntinde dinaintea mea. Şi nu-mi pot lua ochii dela marea cea verde, ce mi s'aşterne înainte... Unde şi unde se vedea câte un petecel sur sau roş printre verdeaţă,— erau acoperişurile caselor, sure— de şindrilă şi roşii — de olane.

„Da, ian poftim în casă! Ce faci mata acolo?" — aud eu glasul mamei Ilincăi, care mă trezi par'că din vis. După aceea intru'n casă, unde mama Ilinca numai ce frecase 'n palmă nişte mintă rece şi nişte busuioc, ca se miroase mai bine.

„Ce curăţel e la d-ta, ce răcoare 'n casă şi ce miros

frumos!" îi spun eu mamei Ilincăi, aşezându-mă pe un scaun.

— „D'apoi, bine, numai la mata să miroase 'n casă? Când vin uniori la mata, te miri la ce nu mă 'ndur a mă duce, ca dintr'un raiu!... Da, nu mai am eu chiar toate măiestriile, ca mata, dar şi mie-mi place lucru frumos, nu căuta că-s babă!" zise ea, ieşind din casă.

„Aşa e şi bine, mamă Ilincă, ca lucrul frumos să-l iubeşti până la moarte" îi răspund eu, în urmă. Până ce mama Ilinca absentează, eu mă uit la cele ce mă 'ncunjoară.

Casa în care mă aflam, deşi se chema „casă mare", nu era chiar mare. In păretele din dreapta, cum intri în casă, erau două ferestre. Intre ele o masă, având de o parte şi de alta câte un scaun îmbrăcat cu nişte citişor roşu, cu floricele negre pe dânsul. Mai departe, în ungherul din mâna dreaptă, sus, spânzură icoana Maicei Domnului,—un chip vechiu. De-a dreapta şi de-a stânga icoanei câte un tablou religios; pe unul sunt zugrăvite toate patimile Sf. mucenic Gheorghe, pe altul—înfricoşata judecată a lui Hristos, după a doua venire a Sa pe pământ.

Din ungherul de sub icoane se 'ncepe o laiţă, acoperită c'un covor frumos, care merge de-a-lungul păretelui până în celelalt ungher din stânga. Pe capătul läiţii din stânga stă o ladă mare. Pe ea sunt clădite unul peste altul următoarele lucruri: de desupt saci, apoi covoare de tot felul, şi mai mari şi mai mici, şi la urmă, deasupra lor, patru căpătâie mari şi un „puişor" (aşa le zic la noi pernuţelor celor mici),—toate îmbrăcate cu feţe albe. Puişorul acela puţin ce n'ajunge până la tăvan. Dela ungherul cel cu zestre, mai departe, lângă alt părete stă un dulap verde cu uşile

de sticlă, printre care se văd câteva pahare şi farfurii cu cocoşi şi cu greble zugrăvite pe ele. Pe peretele din stânga de lângă uşă sunt bătute cuie, pe care spânzură hainele mamei Ilincăi, acoperite c'un prosop frumos, cu-o horbotă lată şi frumoasă pe la capete. Tot de acelea prosoape sunt şi pe deasupra ferestrelor. Mai de-oparte de straie mamei Ilincăi spânzură 'ntr'un cui singuratic, cojocul lui moş Sofroni, neacoperit cu nimic, par'că n'ar vrea să se amestece în trebile babei. De sub laiţă se uită ciubotele lui moş Sofroni, unse şi gătite pe Duminecă...

Tot ce vezi cusut, ţesut şi 'mpletit în casa mamei Ilincăi e lucrat de mâna ei. Dar iat'o că intră şi ea pe uşă, aducând o farfurie cu prăsade, pe care o pune pe masă şi mă pofteşte să mănânc.

„Ce de zestre ai d-ta mamă Ilincă, par'că ai să te mai măriţi odată",— zic eu.

„D'apoi cum să nu, vezi bine c'o să mai mărit şi eu. Şi pe moşneag am să-l mai însor odată; amândoi avem să mai facem o nuntă... colo.... la ţinterim... Trebuie, trebuie, duducuţă, să avem de toate",—zise mama Ilinca, ţinând o mână la barbă şi cu cealaltă sprijinind-o.

—„N'ar fi păcat, să trăim o viaţă întreagă şi la urmă să n'aibă cu ce ne scoate din casă? Copiii, Dumnezeu ştie, de ne vor mai da ceva de pomană după moarte ori nu; dar dacă vom avea toate cele de trebuinţă,— atunci şi un străin ne va putea îngropa".

— „Ia, să lăsăm vorba de moarte, mamă Ilincă, tare nu-mi place moartea ceea... Ia, mai bine spune-mi: drept e, că nepotul d-tale, Vasile, se 'nsoară, şi o ia pe Măriuca lui Neculai Pădurariu?

— I-hai, duducuţă!, D'apoi tăman pe-aceea s'o ia? Mata nu-ţi poţi închipui ce sărăcie e acolo! Dacă-ţi va

da în gând să ei mâţa de coadă şi s'o învârteşti în casa Măriucăi, zău, n'are de ce s'anina cu labele! E multă lene pe-acolo. Îi place Măriucăi să tot doarmă la umbră, dar ţăranului nu-i e dat să şadă la umbră, el trebuie să muncească vârtos, colo 'n câmp... c'aşa-i e dat lui dela Dumnezeu! Da, ian poftim cu prăsade! De ce nu mănânci mata?"

— „Mulţămesc, mamă Ilincă, am luat de-ajuns; deacuma trebuie să mă duc, că te ţin de vorbă de atâta vreme, şi d-ta ai de lucru".

— „Ce vorbă!" zise mama Ilinca; „nu-i nimic! Abia ai intrat în casa mea şi te grăbeşti aşa?"

— „Las, că mai vin altă dată" zic eu, ieşind din casă.

„Poftim cândva la mine la vie, duducuţă, şi vei vedea acolo ce raiu am. Te tot văd trecând ba spre luncă, ba spre Cetăţuie, nu ştiu ce mai vezi acolo atât de frmuos; mai bine ai veni de primblare la mine, la vie. Iată peste o săptămână-două au să se coacă prăsadele cele busuioace şi merele cele de vară... poftim să vii numaidecât!"

—„Vin, vin, n'ai grijă, mamă Ilincă"— răspund eu, coborîndu-mă de pe scări.

In timpul acesta un bobocel se răsleţeşte de fraţii săi, trece cărarea şi apucă cu ciocul de marginea unei bucăţi de pânză, par'că ar vrea să 'ncerce: s'a svântat pânza ori ba; ceilalţi unul câte unul trec şi ei cărarea...

„Ha-le, obraznicilor!"— strigă mama Ilinca, şi-i dă afară din ogradă pe toţi, apoi iarăş strânge pânza bucată după bucată, pe cap, şi noi ieşim pe poartă deodată.

„Mai lucrează sănătoasă, mamă Ilincă!—îi spun eu, plecând în drumul meu. „Să se facă pânza ca ză-

pada!"—mai adaug întorcându-mi capul şi uitându-mă înapoi la mama Ilinca, care sta tot acolo, unde-o lăsasem şi mă privia din urmă cu atâta dragoste, încât nu voiu uita-o niciodată!.....

Mama Ilinca deşi avea aproape de 60 ani, se ţinea încă drept, ochii îi luciau negri şi mângăioşi de sub pânza cea albă, ce spânzura deasupra lor. In obraji avea gropiţe, când îmi zâmbia cu-o bunătate deosebită...

Mă oprii şi eu o clipă privind-o, şi-mi părea foarte rău că n'am luat aparatul de fotografiat cu mine, s'o fotografiez aşa cum sta: cu pânza pe cap, cu cămaşa albă curată, cu pestelca cea cârpită, într'un colţ dinainte... Apoi am plecat mai departe..

După ce am ajuns la locul cel plăcut al meu, la fântâniţa de sub „Cetăţuie", m'am aşezat pe colacul ei curat şi alb de piatră, dar, deşi aveam cartea cu mine, nu m'am apucat de citit, ca de obiceiu, ci ţinând cartea pe braţe, mă gândeam la mama Ilinca..... Ea îmi sta înaintea ochilor aşa cum am văzut-o în ultimul moment..... In mintea mea se frământau gândurile: „Nu trebuie să ne depărtăm de poporul nostru, nu! Să ne stăruim mai bine a întemeia cât mai strânse legături cu el, căci numai acolo nu e făţărnicie, numai acolo găseşti dragostea cea adevărată!

Sana-Vana.

2 August 1918.

□□□

184. MOŞNEAGUL ROBIT

De mic copil, de când trăesc,
Argat şi rob eu mă numesc.
De ce şi cum? De mult mă'ntreb,
Şi capu-mi bat şi nu 'nţeleg.

Şi oare-i drept c'aşa mii dat,
Să fiu eu rob, să fiu argat?
Ca să muncesc zădar cuiva,
Să n'am eu parte'n ţara mea?

Cândva copil, — eu iată's alb,
Putere n'am, cu totu's slab.
Şi'n bezna vecilor, pe-ascuns,
Viaţa-mi merge spre apus.

Ca'n multe sări şi-n ast'de azi,
Pe lângă vatră, la privaz,
De gânduri negre'ncăirat,
M-apucă noaptea ne'mpăcat.

Afară bate-un vânt de eri,
Şi nouri groşi plutesc pe cer.
Trecută-i vara; toamna stă,
Mâhnită, posomorîtă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deci, vine earna. Caldu-i uitat,
Şi frigul întră supărat,
Ca pe supt streaşăni, prin hogeac,
Drept în bordeiul meu sărac.

Pe-un trunchiu de salce, lângă foc,
Mă tot zgulesc într-un cojoc.
Iar vântul în hogeac bătând,
Prin horn s'aude şuerând.

Tăciunii rar în foc trosnesc....
Pe gânduri triste mă pornesc.
Viaţa-mi merge tot pe dos,
De cându-s eu—sunt nevoios.

Ce oiu pofti, — chiar toate nu-s.
Puterea-n muncă mi s'o dus.
Şi-acum sărac, bătrân, năuc,
Din zi în zi tot mă usuc.

Din vrâsta cea copilărească
Şi până-n astă bătrânească,
Raze de soare n'am văzut,
Şi bucurie n'am ştiut.

Nici azi, ştiinţă nu mai am,
O viaţă grija cui purtam.
De cine-am fost eu blăstămat,
De-aşa în lume m'am fărmat?

In plug şi'n sapă, — în robie,
Mă ţin eu din copilărie.
De lanuri largi am fost legat,
De biciu şi de ciomag urmat.

Porunci au mers oare din cer,
Să fiu eu slugă la boier,
Ca să trăesc tot în nevoi,
Şi să muncesc până' când mă 'ndoi?

Or mumei mele nu-i dă 'n gând,
Când mă purta-n brăţuş cântând,
Ce soartă 'n lume m-a lovit?
Gândesc nici nume n'ar mai fi.

De-acu-i târziu. E linişte.
Aproape numai de bordei,
In leagăn cârţâie un pom,
Şi — nici ţâpenie de om.

Iar gândurile, când şi când,
Cu chiot vin,— se duc urlând,
In vatră focul mi se stânge,
Şi inima începe-a-mi plânge.

F. Rotariu..

BCU Cluj / Central University Library Cluj

□□□

185. NOAPTEA

Noaptea sboară peste ţară,
Visuri negre alinând,
Printre nouri steaua noastră,
Licăreşte într'una, blând.

Codrul doinele suspină,
Din Ardealul cel bătrân,
Vântul duce mângâiere
Sufletului de Român.

Elena Dobroşinschi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

186. Spre lumină

Nici acuma nu-mi pot da bine seamă, ce m'a trezit din somnul fermecat. Ştiu numai c'o frică mare m'a cuprins, când m'am deşteptat şi-am văzut că mă aflu într'o pădure întunecoasă, într'un stejăriş...

Am privit în jurul meu şi n'am putut vedea nimic, fiindcă era 'ntunerec. Stejarii păreau atât de nanţi, că par'că puteau să oprească norii depe ceruri cu vârfurile lor. Crengile puternice aşa de des se împletise una cu alta, că-ţi venia să crezi că nici o putere, nici naturală, nici falşificată, n'a fi în stare să le despletească şi să dee drumul la razele soarelui să se verse în desimea pădurii, în întunerecul stejărişului.

Iar întunerecul din ce în ce se făcea mai nesuferit. Într'o parte a urlat un urs, pe creangă a cârăit un cioroi, iar chiar lângă picioarele mele a şuerat un şarpe... Şi m'a cuprins atunci o groază nemărginită.... Am încercat să fug, dar cum m'am repezit, m'am împiedecat nu ştiu de ce cald şi-am căzut. Neavând ce mai face de frică şi de amar, am început să pipăi împrejur, ca să aflu de ce m'am împedicat şi.... o, grozăviile mele n'aveau sfârşit: lucrul de care mă împedecasem era trupul unui om adormit...

Numai atunci am observat că în pădure era o mulţime de oameni cuprinşi, ca şi mine, de un somn

fermecat, din care nu se puteau trezi, şi mulţi din ei suspinau adânc, gemeau grozav, par'că i-ar fi muncit un vis fioros...

Şezând jos, mult am ascultat suspinurile şi-am privit muncile adormiţilor vieţii şi jalea adâncă către dânşii mi-a pătruns sufletul şi dorul după lumină mi s'a nemărginit şi nesuferit....

Atunci încetişor am ridicat capul, am privit în toate părţile şi-am zărit într'o depărtare, printre crengile dese şi verzi ale stejărişului, o luminiţă, o mică rază dela soare... Un suspin amar, fără voia mea, s'a răsunat din inimă şi lacrimile mari ca picăturile de ploaie mi-au curs din ochi... Ah, iată făclia vieţei mele!... m'am gândit. Dar să plec spre ea, să-mi dobândesc idealul, nu-mi puteam închipui cum... Eram rătăcită în stejăriş, fusesem cuprinsă de somnul fermecat şi acuma cine putea să-mi ajute să plec spre lumină, dacă nimeni nu se putea deştepta din somn?...

In jurul meu suspinurile răsunau tot mai tare şi mai adânc, şopârlele şi alte gujulii în fiecare minută se furişau pe lângă mine şi se atingeau cu trupurile lor reci, când de mâni, când de picioare Frica mi s'a mărit şi mi s'a făcut şi greaţă de gângăniile reci.

Şi nu delung am putut să sufăr acele munci. Cu mare trudă, dar totuş am sărit în picioare, mi-am apucat rochiţa în mâni şi cu paşi mari, cu luare aminte, am plecat spre lumină.....

Dar, aninându-mă în cale de spini, mi-am rupt rochiţa de tot, părul mi s'a despletit, din zgârieturile de pe picioare şi de pe trup curgea sânge, foamea, şi duhovnicească şi trupească, mă muncea, iar eu totuş iute, plecam spre lumină. Strălucirea luminei, strălucirea făcliei mele mă făcea să uit toate chinurile şi

năcazurile... Iar cu cât mă apropiam mai tare de lumină, cu atât ea mi se părea mai luminoasă şi mai tainică... dorul însă după ea îmi era infinit....

Şi iată că îndată am ieşit din pădure pe un câmp întins şi acoperit cu variate flori, în cununile cărora soarele îşi răvărsa razele aurite.... O, ce frumuseţă!.. O, ce minunată, ce măreaţă şi adevărată este lumina soarelui...

Sufletul mi s'a pătruns de-o bucurie imensă, şi-a triumfat, peste întunerec... Iată că mi-am ajuns idealul... iată că mi s'a sfârşit şi jalea şi dorul... sunt fericită...

Şi priveam cu ochii mari, în cari se oglindeau razele soarelui, în jurul meu mirându-mă, că unde şi unde mai zăream câte un fericit deşteptat din somn şi scăpând la lumină. Deschisesem gura ca să strig „Iatămă-s şi eu; am ieşit,—mă vedeţi voi ori ba!?.... Dar în momentul acela un suspin cunoscut înăduşit s'a auzit din desimea stejărişului... Suspinul acela m'a cutremurat din creştet până în tălpi. Lumina, care atât de mult o dorisem, şi atât de mult mă chinuisem până o văzusem, par'că se întunecase pentru mine, în jumătate. Nimic mai mult nu-mi mai părea aşa frumos... — „Sărmanilor !... am suspinat şi eu în răspuns: „mă 'ntorc la voi, ori cât de grea mi-ar fi calea, vin să vă mişc sufletele voastre, ca să vă puteţi deştepta!!.. Şi cu sufletul împăcat, cu inima uşoară m'am întors la ei, în întunerecul desişului...

Dar în cale m'am oprit un moment şi strig: Voi, cari v'aţi deşteptat şi-aţi văzut lumina, haideţi cu mine în întunerecul stejărişului să trezim sufletele, să însufleţim vieţile, să aprindem sperările!.. Veniţi cu grăbire, căci timpul ne e scurt şi n'om dovedi să ne

facem datoria sfântă!... Veniţi, nu vă mângâiaţi numai pe-a voastre suflete, când altele multe sunt chinuite....

Grăbiţi, să le povestim la toţi ceea ce-am văzut noi şi să îndreptăm pe cât mai mulţi pe calea adevărată spre lumină!

Elena Dobroşinschi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUPRINSUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUPRINSUL

	Pagina
Prefaţa	V
Introducerea	XIV
Cap. I. — Basarabia anexată de Ruşi . . .	XXV
Cap. II. — Diferenţiarea orientării Basarabiei de a celorlalte ţări româneşti . . .	XXXVI
Cap. III. — Prima revoluţie rusească (1905) şi Basarabia.	LVII
Cap. IV. — Basarabia şi Războiul mondial . . .	LXXXIII
Cap. V. — A doua revoluţie rusească (1917) şi Basarabia	CIII
Cap. VI. — Deslipirea Basarabiei de Rusia . .	CLVI
Incheiere	CLXXXI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLA ANEXELOR

	Pagina
1. *P. Gheorghian*, In zile negre (poezie) 1905 . . .	1
2. „ „ De ce? „ „ . . .	2
3. *Elena Dobroşinschi*, Libertatea „ 5 Noembrie 1917 .	5
4. *Paut. Archirie*, Moldovenilor! 12 Noembrie 1917 . .	6
5. *Ana Tonu*, Deschiderea şcoalei moldoveneşti din satul Suruceni, 26 Noembrie 1917	7
6. *Elena Dobroşinschi*, Steaua mea (poezie) 26 Noembrie 1917	9
7. *T. Ciubara*, La deschiderea unei şcoale, 17 Decembrie 1917	10
8. *Arhimandritul Gurie*, Crăciunul, 24 Decembrie 1917 .	13
9. *Iustin Ştefan Frăţiman*, Românii de peste Nistru, Decembrie 1917	17
10. *Teodor Jireghie*, Înţelepciunea şi-a zidit casă şi şi-a întărit turn, 15 Ianuarie 1918	35
11. *Ion Buzdugan*, Bine-aţi venit! (poezie) 13 Ianuarie 1918 .	36
12. *Comitetul central al studenţilor români din Basarabia*, Cuvântul tinerimii din Basarabia, 24 Ianuarie 1917	38
13. *Teodor Jireghie*, Ce simt Moldovenii cei buni, 24 Ianuarie 19 8	41
14. *Vl. Cazacliu*, Să ne bucurăm şi noi! 24 Ianuarie 918 .	42
15. *Teodor Jireghie*, Strigăt de bucurie, 26 Ianuarie 1918 .	44
16. *Dim. Bogos*, Trebuie să fim mulţumiţi, 27 Ianuarie 1918 .	45
17. *Andrei Murafa*, In loc de pâne şi sare, — Foc şi plumb, 30 Ianuarie 1918	47
18. *Podlesnâi şi Popescu*, Învăţătorii şi Unirea Românilor, 2 Februarie 1918	49

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pagina

19. *Teodor Jireghie*, Neatârnarea Republicei şi duşmanii, 2 Februarie 1918 51
20. *Arhimandritul Gurie*, Moldovene, învaţă-te a te preţui, 7 Februarie 1918 53
21. *Vl. Cazacliu*, Teamă fără temei, 4 Februarie 1918 . 62
22. *Căpitan D. Bogos*, Lupta cu „bârzoii", 4 Februarie 1918 . 65
23. *T. Bogos*, Minute dulci şi neuitate, 4 Februarie „ . 67
24. *Teodor Jireghie*, Răutatea întunerecului, 4 Febr. „ . 69
25. *Căpitan D. Bogos*, Din care neam suntem? 6 Febr. „ . 71
26. *Teodor Jireghie*, Credinţa noastră, 6 Februarie „ . 73
27. *V. Harea*, Datoria intelectualilor români din Basarabia, 7 Februarie 1918 75
28. *Căpitanul D. Bogos*, De ce să ne apucăm, 7 Febr. 1918 . 79
29. *G. Gălescu*, Starea şcolilor din ţinutul Chişinăului, 7 Februarie 1918 82
30. *Învăţătorul C. I. Bălan*, Cuvânt către ţăranii şi soldaţii moldoveni din Basarabia, 8 Februarie 1918 . . . 84
31. *Vl. Bogos*, Cum privim chestia naţională, 9 Febr. 1918 . 90
32. *V. Harea*, Limba oficială în Republica Moldovenească, 9 Februarie 1918 93
33. *Dr. Elena Alistar*, Către Moldovenii din Basarabia, 10 Februarie 1918 97
34. *Dr. Elena Alistar*, „Acum, ori niciodată..!", 11 Februarie 1918 99
35. *Teodor Jireghie*, Politica în Sfatul Ţării, 11 Febr. 1918 . 103
36. *D. Bogos*, Suntem prea blajini, 13 Februarie „ . 106
37. *Andrei Murafa*, Regim vechiu în ţară nouă, 14 Februarie 1918 109
38. *Deputat G. Tudor*, Gazeta „Sfatul Ţării", 14 Febr. 1918 . 112
39. *I. Buzdugan*, Nistrului (poezie), 14 Februarie 1918 . . 114
40. *V. Cazacliu*, Prin cine se face Unirea?, 15 Febr. 1918 . 116
41. *Căpitan D. Bogos*, Datoria celor chemaţi, 15 Febr. „ . 119
42. *Justin Frăţiman*, Un răspuns directorilor dela şcoalele secundare din Chişinău, 5 Februarie 1918 . . . 123
43. *Protoiereul Ion Andronic*, Biserica din Basarabia, 17 Februarie 1918 126
44. *V. Harea*, Glas de suferinţă, 18 Februarie 1918 . . 129
45. *Teodor Jireghie*, Dreptul de auzul de rău nu se teme, 20 Februarie 1918 132

Babeş-Bolyai Central University Library Cluj

Pagina

46. *D. Bogos*, Datoria Moldovenilor, 20 Februarie 1918 . 134
47. *V. Harea*, Franța și chestiunea Basarabiei, 22 Feb. „ . 137
48. *Justin Frățiman*, Românii din Siberia, 22 Febr. „ . 140
49. *F. Rotariu*, O scumpă și iubită țară, 23 Febr. „ . 143
50. *Preotul St. Haritonov*. Biserica din Basarabia, 23 Februarie 1918 145
51. *Justin Frățiman*, Monumentele nostre istorice, 24 Februarie 1918 148
52. *Preot Ion Andronic*, Comisiunea pentru convocarea Soborului, 24 Februarie 1818 151
53. *C. Popescu*, In țara mea (poezie), 25 Febr. 1918 . . 154
54. *V. Harea*, S'a isprăvit..., 27 Februarie 1918 . . . 155
55. *Teodor Jireghie*, Biserica noastră, 27 Februarie 1918 . 157
56. *Arhimandritul Gurie*, Cuvântare la deschiderea Comisiunii pregătitoare pentru convocarea Soborului Bisericii Orodoxe din Basarabia, 28 Febr. 1918 . 159
57. † *Al. Mateevici*, Basarabenilor (poezie), 10 Iulie 1917 . 161
58. *V. Harea*, Politica germană din Răsărit și Basarabia, 2 Martie 1918 163
59. *D. Bogos*, Avem nevoie, 3 Martie 1918 166
60. *George Vasiliu*, Starea oștirii moldovenești, 4 Martie 1918 169
61. *D. Bogos*, O mare neînțelegere, 4 Martie 1918 . . 172
62. *Dascălul V. V. Movilean*, Ascultați de frații voștri, 4 Martie 1918 175
63. *Constantin Popescu*, Moștenirea de la răposata, 6 Martie 1918 178
64. *V. Harea*, Gazetele rusești și cauza noastră, 7 Martie 1918 179
65. *V. Harea*, Protestul moșierilor, 7 Martie 1918 . . 181
66. *G. Năstase*, Istoria se repetă, 7 Martie „ . . 186
67. *Teodor Jireghie*, Sfatul Țării, 7 Martie „ . . 188
68. *M. Minciună*, Basarabia și România, 8 Martie 1918 . 191
69. *Const. Popescu*, Din inimă (poezie), 9 Martie „ . 192
70. *I. Zagaievschi*, Până când? 9 Martie „ . 196
71. *Preotul A. Murafa*, România, 10 Martie 1918 . . 198
72. *V. Harea*, Trebile militare ale Republicei Moldovenești, 11 Martie 1918 201
73. *Teodor Jireghie*, Iarăș „Sfatul Țării“, 11 Martie 1918 . 204

Biblioteca Centrală Cluj / Central University Library Cluj

Pagina

74. *V. Harea*, Naționalizarea instituțiunilor și șefilor lor, 11 Martie 918 206
75. *D. Bogos*, Costică Fugariu, 1. Martie 1918 . . . 208
76. *V. Harea*, Unire sau anexiune? 13 Martie 1918 . . 210
77. *Un ofițer moldovan*, Glasuri din oștire, 15 Martie 1918 . 213
78. *I. Buzdugan*, Carpații blestemați, (poezie) 16 „ „ . 214
79. *Teodor Jireghie*, Lumea întru Cel rău zace, 16 Martie 1918 216
80. *Arhimandritul Gurie*, 14 Martie 1918 în Chișinău, 16 Martie 1918 218
81. *Igumenul Dionisie*, Mitropolia Moldovei, 15 Martie 1918 . 220
82. *D. Bogos*, Basarabia nemulțumită, 21 Martie 1918 . 227
83. *Teodor Jireghie*, Cronica bisericească, 2. Martie „ . 228
84. *Constantin Popescu*, Am înțeles..., 22 Martie „ . 230
85. *Justin Ștefan Frățiman*, Societatea științifică basarabeană, 22 Martie 1918 233
86. *D. Bogos*, Ce vrea Ucraina?, 23 Martie 1918 . . 235
87. *Igumenul Dionisie*, Încă ceva despre drepturile bisericei Moldovei, 24 Martie 1918 237
88. *Elena Dobroșinschi*, Basarabia, (poezie) 24 Martie 1918 . 240
89. *Vladimir Bogos*, Nu cu laudă să facem România Nouă, ci prin critică, 24 Martie 1918 241
90. *N. Țânțar*, Poporul rusesc și România, 24 Martie 1918 . 244
91. *Un ofițer moldovan*, Basarabia și slujbașii ei, 24 Martie 1918 247
92. *Teodor Jireghie*, Amintiri de podoaba dragostii sufletești, 24 Martie 1918 249
93. *Elena Dobroșinschi*, Steluța strălucită, (poezie), 25 Martie 1918 252
94. *N. N. Alexandri*, Unirea Basarabiei, 27 Martie „ . 254
95. *V. Harea*, Un glas nobil, 30 Marie 1918 255
96. *Constantin Popescu*, România și „cultura" rusească, 30 Martie 1918 257
97. *Vl. Cazacliu*, Datoria noastră, 31 Marie 1918 . . . 260
98. *I. Arhip*, Razele de lumină în sat, 31 Marie 1918 . . 263
99. *V. Harea*, Probleme nouă, 1 Arilie 1918 265
100. *Gheorghi Culiac*, Scrisoarea unui școlar dela țară, 1 Aprilie 1918 268
101. *N. Stadnico*, Glasul preotului, 1 Aprilie 1918 . . 269

Pagina

102. *M. Minciună*, Trăiască Unirea!, 7 Aprilie „ . . 272
103. *George Mare*, Nouă cumnați și doi frați, 10 Aprilie 1918 . 273
104. *Justin Șt. Frățiman*, Societatea istorică și literară din Chișinău, 11 Aprilie 1918 276
105. *Teodor Jireghie*, Pentru zilele de acum, 12 Aprilie 1918 . 278
106. *A. Murafa*, Să întărim Unirea, 13 Aprilie 1918 . . 280
107. *J. Frățiman*, Mânăstirile Basarabiei, 3 Aprilie 1918 . . 283
108. *Elena Dobroșinschi*, Patriei-mamă (poezie), 14 Aprilie 1918 285
109. *V. Harea*, Literatura rusească și filologia română, 15 Aprilie 1918 286
110. *D. Bogos*, Grădinarul și leguma (fabulă), 16 Aprilie 1918 . 291
111. *C. Popescu*, Deșteaptă-te Române!, 18 Aprilie 1918 . 293
112. *T. N. Pădurariu*, Din viața Bisericii basarabene, 18 Aprilie 918 295
113. *Teodor Jireghie*, Un cuib de dușmani, 18 Aprilie 1918 . 299
114. *Elena Dobroșinschi*, Solia Unirii, 19 Aprilie „ . 301
115. *D. Bogos*, Bucuria și Dezgustul (fabulă), 20 Aprilie „ . 305
116. *Vasile Harea și Vlad Cazaciiu*, „România Nouă" și studenții basarabeni, 20 Aprilie 1918 306
117. *I. Buzdugan*, Jalea țării (poezie), 26 Aprilie 1918 . . 308
118. *Elena Dobroșinschi*, Christos a înviat (poezie), 26 Aprilie 1918 311
119. *M. Zavatu*, Din satele Basarabiei, 28 Aprilie 1918 . 312
120. *Igumenul Dionisie*, Drepturile și pronomiile Mitropoliei Moldovei, 29 Aprilie 1918 315
121. *Elena Dobroșinschi*, Povestea Unirii, 11 Maiu 1918 . 319
122. „ „ Țării mele (poezie), 6 Iunie 1918 . 322
123. *A. Murafa*, Jalea Lupului, 7 Iunie 1918 324
124. *C. Popescu*, Partidul nostru, 16 Iunie 1918 . . . 327
125. *Vl. Chirilov*, Cuvinte către învățătorii moldoveni, 23 Iunie 1918 329
126. *Gr. Cazaciiu*, Leac contra agitațiilor și tulburărilor, 23 Iunie 1918 332
127. *G. Tudor*, Unirii (poezie), 25 Iunie *1918* 335
128. *Teodor Jireghie*, Autonomie?, 25 Iunie 1918 . . . 336
129. *F. Rotariu*, Moldova (poezie), 28 Iunie 1918 . . . 338
130. *Elena Dobroșinschi*, Povestea unei corăbii, 29 Iunie 1918. 339
131. *Arhimandritul Dionisie*, Un apostol necunoscut al

Pagina

Basarabiei: Moş Dumitru Ghibu, 30 Iunie *1918* . . 342
132. *S. Holban*, Zile fericite, 30 Iunie 1918 345
133. *Iorgu Tudor*, Pe malul Nistrului (poezie), 3 Iulie *1918*. 348
134. *St. Ciobanu*, Un bun Român basarabean, 6 Iulie „ 350
135. *Const. Gâdeiu*, O chemare către învăţători, 7 Iulie „ 356
136. *Teodosie Bârcă*, Din călătoria mea la Odesa, 8 „ „ 358
137. *V. Loghinescu*, Luminătorii poporului, 11 „ „ 361
138. *St. Bulat*, Glas de peste Nistru (poezie), 18 „ „ 363
139. *Gr. Cazacliu*, Semănători de ură, 19 Iulie 1918 . . 364
140. *Vera Nicolaeva*, Scrisoarea unei învăţătoare moldovene către foştii prieteni din Rusia, 28 Iulie 1918 . 369
141. *Sana-Vana*, Amintiri din viaţa mea de învăţătoare, 15 Iulie 1918 372
142. *Ana Ciaicovschi*, Doina în Basarabia, 29 Iulie 1918 . 380
143. *Vasile Loghinescu*, Recrutarea inteligenţei naţionale, 30 Iulie 1918 381
144. *Teodor Jireghie*, Fiţi vrednici de ţara ce se înnoeşte, 3 August 383
145. *Vladimir Chirilă*, Mama noastră (poezie), 4 August 1918 . 385
146. *Elena Dobroşinschi*, Ardealul (poezie), 10 „ „ . 388
147. *N. N. Alexandri*, Despre chestia agrară, 10 Aug. 1918. 390
148. *Elena Dobroşinschi*, Românului (poezie), 12 August 1918. 395
149. *Gr. Cazacliu*, O datorie neîmplinită, „ „ „ . 368
150. *Ion Poziumschi*, Sufletul nou al Basarabiei, 13 August 1918 399
151. *Vasile Bodi*, În chestia naţionalizării Justiţiei, 23 August 1918 401
152. *Preotul Iulian Friptul*, Către cei rătăciţi, 24 Aug. 1918. 406
153. *George Mâţu*, Amintiri din viaţa mea de învăţător, 24 August 1918 409
154. *Vlad Cazacliu*, Bine ar fi, dacă ar face toţi aşa, 29 August 1918 412
155. *Iorgu Tudor*, Fraţilor... (poesie), 3 Septembrie 1918 . 415
156. *Teodor Jireghie*, La sfinţirea tipografiei „România Nouă“, 15 Iulie 1918 417
157. *Pr. A. Murafa*, Societatea ortodoxă naţională a femeilor române, 6 Septembrie 1918 419
158. *Grigore Cazacliu*, „Stări şi fapte firești“, 13 Sept. 1918. 421
159. *Pr. A. Murafa*, Biserica şi Şcoala, 20 Septembrie „ . 423

Pagina

160. *Iorgu Tudor*, Orașului înstrăinat (poezie), 30 Sept. 1918 426
161. *V. Parpalac*, Chemarea învățătorului basarabean, 12 Octombrie 1918 427
162. *Elena Alistar și Elena Zaharov*, O scrisoare a femeilor basarabene, 13 Octombrie 1918 . . . 431
163. *Iorgu Tudor*, Întâia sărbătoare a Basarabiei, 21 Octombrie 1918. 433
164. *Teofil Ioncu*, Cuvântul Basarabiei la Unirea Transilvaniei, 18 Noemvrie (1 Dec.) 1918 437
165. *Elena Dobroșinschi*, Ora dreptății sună (poezie), 20 Noemvrie 1918. 440
166. *Teodor Jireghie*, Dela facere — cetire, 12 Oct. 1918 . 443
167. *D. Cireș*, Folosul cărții pe limba-mamă (poezie), 1917. 454
168. *Vasile Ion Apostolachi*, Într'o clipă de dimineață (poezie) 455
169 *Ioanichie Roșca*, Omenia rusească, *1917* . . . 457
170. *Tudos Roman*, Duhul vremei (poezie), *1918*. . . 459
171. *I. Buzdugan*, Bucură-te Românie! (poezie) . . . 461
172. *C. Zaharcu*, România și Basarabia, 17 Ianuarie *1918* (poez.) 462
173. *Alexandru Bocescu*, Este de mirare! 464
174. *Iorgu Tudor*, Fragment (poezie) 466
175. *Ștefan Bărcariu*, Fiica desrobită (poezie) . . . 467
176. *Anastasia Cosciug*, Cântarea păsărilor „ 27 Aug. *1918*. 469
177. „ „ Primăvara „ „ „ „ . 470
178. „ „ Gândul unui om „ „ . . . 471
179. *Constantin Popescu*, Când se duc Românii?, *15* Aprilie *1918* 473
180. *Teodor Jireghie*, În ulița mare 477
181. *Iorgu Tudor*, Zilele învierei 479
182. *Elena Dobroșinschi*. Luminătorii Basarabiei. . . 481
183. *Sana-Vana*, O vizită la mama Ilinca, 2 August *1918*. 484
184. *F. Rotariu*, Moșneagul robit (poezie) 490
185. *Elena Dobroșinschi*, Noaptea (poezie) 493
186. „ „ Spre lumină 494

Babeș-Bolyai University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BAL 1132

GREȘELI DE TIPAR

Pagina	rândul	în loc de	să se citească
21	32	Auxentie	Axentie
34	ultim	în loc de rând alb	Decemvrie 1917
37	17	'Nnainte	'Nainte
44	21	cornul nostru puternic	cornul nostru
69	22	vine	venea
69	26	vine	venea
70	9	s'ași	și-aș
133	8	ascuta	asculta
263	1	Razele de lumină	Raze de lumină
272	25	îațe	fața
307	ultim	în loc de rând alb:	20 Aprilie 1918
310	„	„	26 Aprilie 1918, cu prilejul semnării „păcii“ dela București.
335	8	s'a întruchipat	s'a 'ntruchipat
336	2	și pe mine	ci pe mine
366	7	Faneoni	Fanconi
417	8	Biloamului	Siloamului
439	29	eu toții	cu toții
455	11	Dacă	Dară

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj